ESTAT CATALÀ (1922-1931)

DE PRATS DE MOLLÓ A LA GENERALITAT

JOAN ESCULIES

Coberta

París, 15 de novembre de 1926

Els conjurats d'Estat Català al Palau de Justícia, provinents de Perpinyà.
D'esquerra a dreta: en primer terme, ajaguts, Josep Esparch, Joan Moragas i x;
dempeus, x, Pere Morella, Josep Bordas de la Cuesta, Martí Vilanova, Artur Corominas, x,
Ventura Gassol, Joan Nicolau, Josep Rovira, Josep Fontbernat, x, Roc Boronat, Juli Figueras,
Joan Blanch, Joaquim Marlés, Josep Carner-Ribalta i Abelard Tona.
[fotografia original en blanc i negre, acolorida digitalment]
BNF

ESTAT CATALÀ (1922-1931)

DE PRATS DE MOLLÓ A LA GENERALITAT

ESTAT CATALÀ (1922-1931)

DE PRATS DE MOLLÓ A LA GENERALITAT

JOAN ESCULIES

FUNDACIÓ IRLA

BARCELONA, NOVEMBRE DE 2026

Als macianistes.

I també als amics Ricard Marco i Toni Mata.

FUNDACIÓ IRLA
historia@irla.cat

EDITOR
JOSEP VALL

EQUIP EDITORIAL
JOAN ALMACELLAS
ALFONS CODINA
CARLA GENÍS
LOURDES MASDEU
CARME PUJOL

CORRECCIÓ LINGÜÍSTICA
ANNA SIMÓ

DISSENY ORIGINAL
JORDI VINYETS

IMPRESSIÓ
CEVAGRAF

ISBN
978-84-09-93399-0

DIPÒSIT LEGAL
B 21221-2026

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del copyright, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de la xarxa telemàtica o d'internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

BIBLIOTECA DE CATALUNYA - DADES CIP

Esculies Serrat, Joan, 1976- autor

Estat Català (1922-1931) : de Prats de Molló a la Generalitat
Bibliografia. Índex
ISBN 9788409933990
I. Fundació Josep Irla. II. Títol
1. Macià, Francesc, 1859-1933. 2. Estat Català (Partit polític : 1922-1931) – Història 3. Prats de Molló, Fets de, Catalunya, 1926 4. Catalunya – Història – Autonomia i moviments independentistes – S. XX 5. Catalunya – Història – 1923-1930, Dictadura de Primo de Rivera
32Macià, Francesc
325.8(460.23)"1922/1931"
323.17(460.23)"1922/1931"
94(460.23)"1923/1930"

Sumari

Presentació. La llavor de totes les victòries 11
Oriol Junqueras

ESTAT CATALÀ (1922-1931)
DE PRATS DE MOLLÓ A LA GENERALITAT
Joan Esculies

Introducció. Francesc Macià, líder del separatisme català 13

1. Un partit-moviment 25
   1.1. Entre la fundació d'Estat Català i la federació de les esquerres catalanes 25
   1.2. El naixement de la publicació *L'Estat Català* 35
   1.3. La qüestió del Marroc i la República Catalana impedeixen la federació de les esquerres catalanes 41
   1.4. Estat Català guanya cos 45
   1.5. L'efímera Triple Aliança 53

2. La reestructuració a l'exili 63
   2.1. Macià marxa a Perpinyà 63
   2.2. Estat Català s'instal·la a París 68
   2.3. Bastir un front únic del nacionalisme català 74
   2.4. En perill d'expulsió 81
   2.5. Cardona passa a França 83
   2.6. El fracàs de la Lliga de les Nacions Oprimides 87
   2.7. L'assemblea de Perpinyà 91

3. Armar l'organització paramilitar 101
   3.1. El Comitè d'Acció de la Lliure Aliança 101
   3.2. Un vespre amb els irlandesos 105
   3.3. El Consell del Migdia de França 113
   3.4. El Complot de Garraf 117

París, 15 de novembre de 1926
Pere Morella, soldat d'Estat Català conjurat a Prats de Molló.
BNF

3.5. Macià a Moscou 125
3.6. Retorn a la realitat 138
3.7. L'afer de Can Bach 147
3.8. El fracàs del Complot de la Nit de Sant Joan 149

4. Els Fets de Prats de Molló 163
4.1. Fi de festa 163
4.2. El judici: l'exit d'un fracàs 171
4.3. Bèlgica, recomençar de nou 173
4.4. Rumb a Amèrica 177
4.5. Els dies cubans 185
4.6. El retorn a Europa 191
4.7. La dissolució d'Estat Català per formar Esquerra Republicana de Catalunya 203

Epíleg. Una herència cobejada 209

Annex 1. Els 95 conjurats catalans de Prats de Molló 213

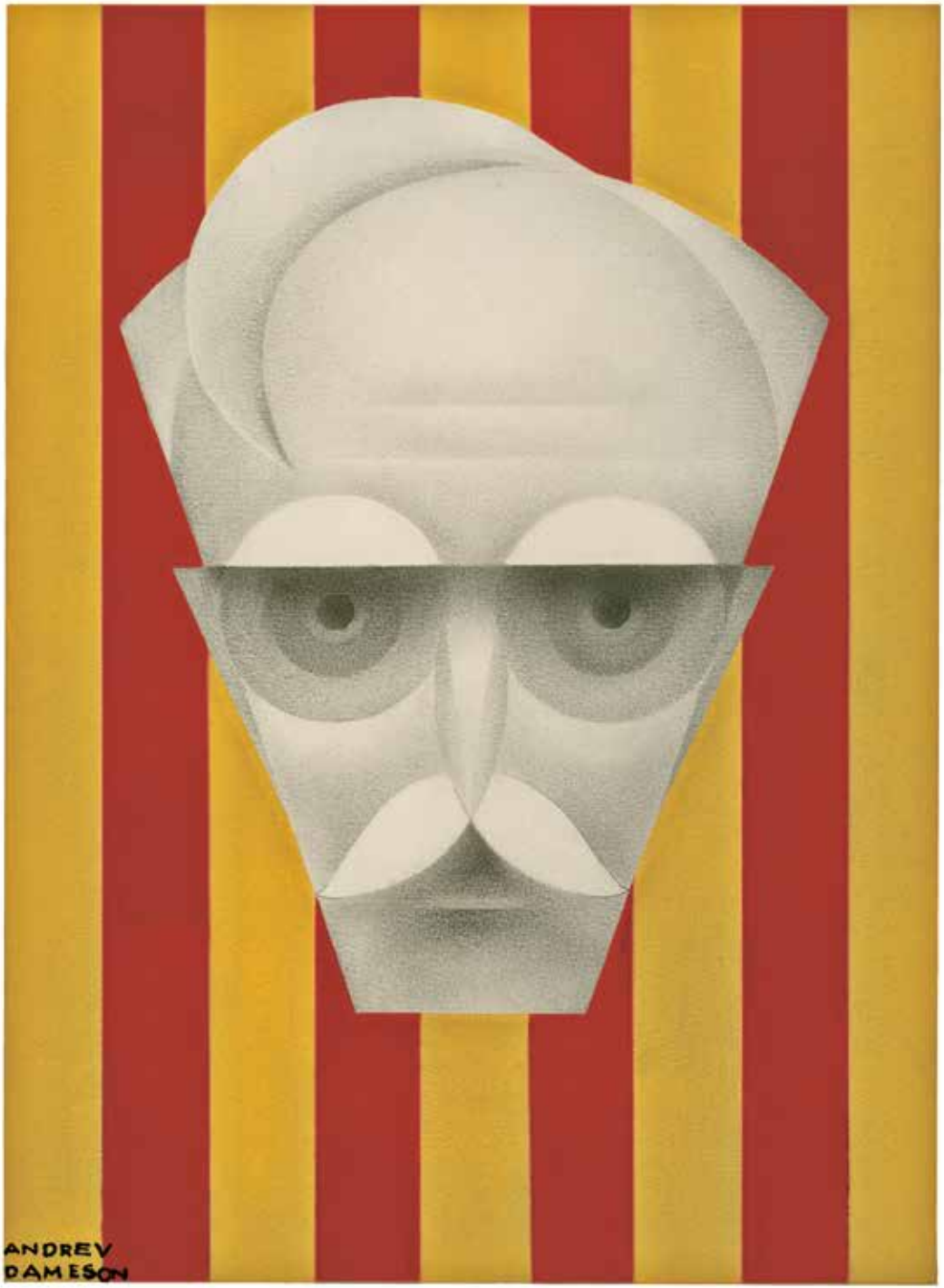
Annex 2. Els italians de Prats de Molló 249

Annex 3. Altra militància i col·laboradors destacats d'Estat Català 263

Fons documentals i gràfics 287

Bibliografia 289

Índex onomàstic 297

1931
Retrat
de Francesc Macià,
obra
d'Andreu Dameson.

PRESENTACIÓ

La llavor de totes les victòries

ORIOL JUNQUERAS
PRESIDENT D'ESQUERRA REPUBLICANA

Els intensos nou anys de vida d'Estat Català, el partit independentista creat el 1922 per Francesc Macià i liderat per ell fins al 1931, quan va desaparèixer amb la fundació d'ERC, representa un dels episodis més vibrants de la ja de per si vibrant història del catalanisme republicà.

La llarga lluita del poble català per la seva emancipació social i nacional té una fita cabdal en la creació d'aquesta organització d'inspiració primordialment política, però que, a partir del 1923, amb la instauració de la dictadura de Primo de Rivera, va accentuar el seu caràcter militar.

L'aleshores ja madur excoronel de l'exèrcit espanyol, Francesc Macià, va esdevenir far d'una abrandada joventut patriòtica que, a redós dels temps, s'emmirallava en els moviments nacionals europeus que, després de la Gran Guerra finalitzada el 1918, havien reexit a conquerir la seva independència nacional, de Polònia a Finlàndia i de Lituània a Irlanda.

Francesc Macià i Estat Català, des de l'exili, van ser capaços de proposar un horitzó de plena llibertat i, sobretot, de passar de la paraula pronunciada o impresa als fets. L'intent d'alliberament de Catalunya des de Prats de Molló, tot i el seu fracàs fàctic, fou un èxit per a la internacionalització del plet català i va aconseguir retornar la dignitat al poble, il·lusionar un país tenallat per la dictadura primoriverista i desfermar-ne l'energia latent.

El retorn triomfal de Francesc Macià al país, a inicis de 1931, i la confluència del seu Estat Català amb el Partit Republicà Català de Lluís Companys, el grup del setmanari *L'Opinió* i dotzenes d'entitats polítiques d'àmbit local i comarcal en la fundació d'Esquerra Republicana de Catalunya, van dotar el país de l'eina més fabulosa per a fer realitat la tan anhelada recuperació de la llibertat nacional del nostre poble: el primer partit de masses de la història contemporània del nostre país, que va esdevenir hegemònic a la Catalunya republicana.

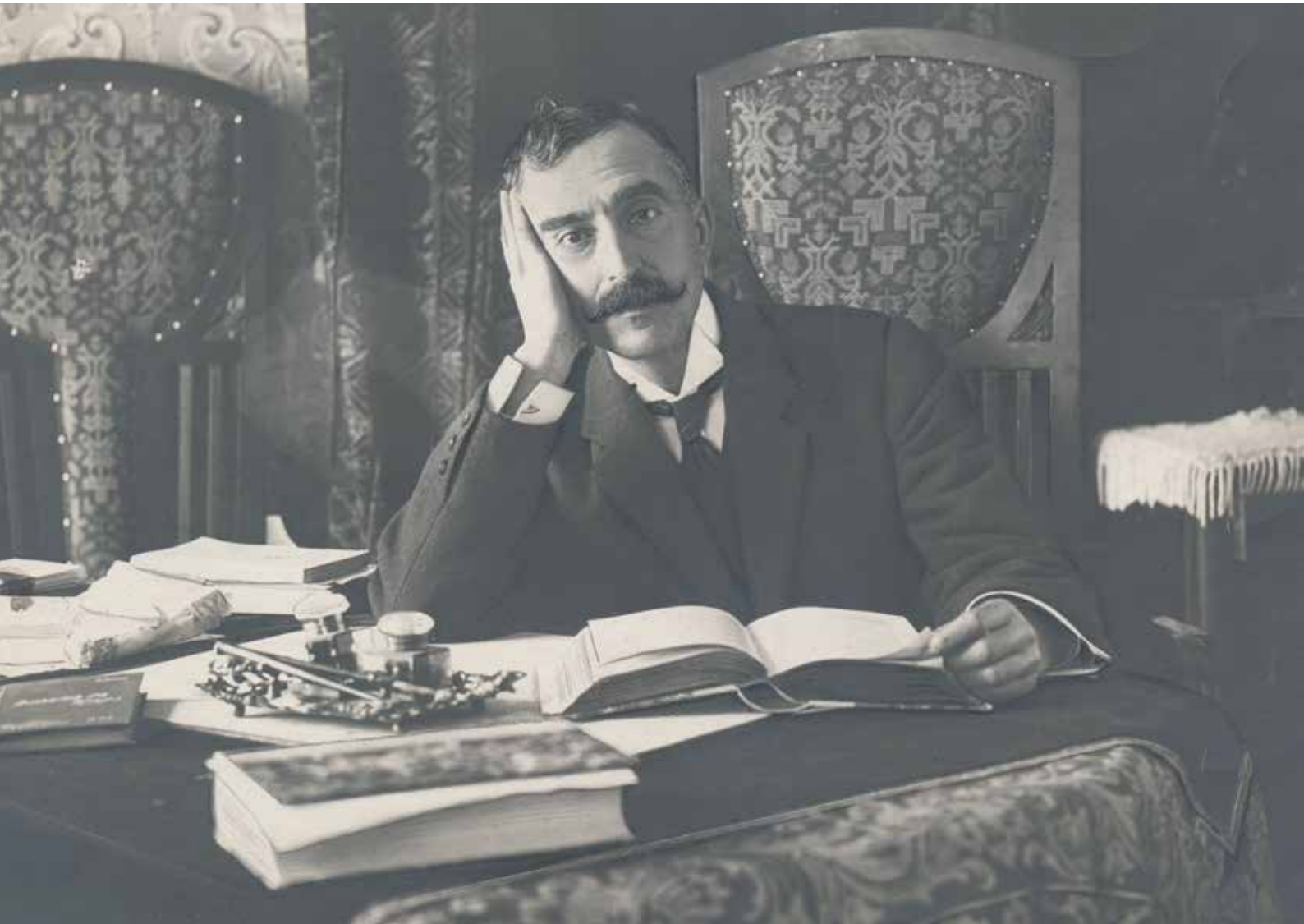
Sense l'embranzida d'aquella primera generació independentista, d'aquella primigènia organització política, tot el que s'ha esdevingut després en la història de Catalunya en el camí cap a la nostra plenitud nacional no hauria estat possible.

Sens dubte, l'Estat Català de Francesc Macià ha estat la llavor de totes les victòries.

Circa 1907

Francesc Macià, diputat de Solidaritat Catalana al Congrés pel districte de les Borges Blanques.

FI - FONS FRANCESC MACIÀ

INTRODUCCIÓ

Francesc Macià, líder del separatisme català

El separatisme català —des de la dècada de 1960 definit com independentisme— va aparèixer en el canvi del segle XIX al XX a l'abric de la Unió Catalanista. Aquesta organització, una federació d'entitats fundada a Barcelona el 1891, va tenir el seu moment àlgid el 1892 amb l'elaboració de les Bases per a la Constitució Regional Catalana, un projecte presentat a Manresa que basava la seva demanda d'autogovern partint de les constitucions catalanes del segle XVI.[1]

Després del Desastre de 1898 i les seves conseqüències, el sector de la Unió format majoritàriament per perfils més joves va optar per desvincular-se'n. El procés, iniciat per Enric Prat de la Riba i els seus, va desembocar en la creació, el 1901, de la Lliga Regionalista. Un partit polític que s'afermaria durant la primera dècada del nou segle canalitzant bona part del vot conservador, catòlic i fins i tot carlista per a convertir-se, sobretot durant els anys 1910 i principis dels 1920, en la principal força política de Catalunya. I que basaria la seva dilatada hegemonia en una hàbil campanya propagandística que la presentava com la força representativa del nacionalisme català en el seu conjunt.

El 1906, dissidents de la Lliga Regionalista van fundar el Centre Nacionalista Republicà (CNR), defensor d'un catalanisme d'esquerres liberal i de l'autonomia de Catalunya en el marc d'una república. Després d'una breu treva amb la presentació de candidatures conjuntes en el marc de l'anomenada Solidaritat Catalana (1906-1907) en resposta a la Llei de Jurisdiccions, la Lliga i el CNR es van presentar enfrontats com els partits naturals de les dues tendències, a dreta i esquerra, del nacionalisme català. El 1910, el CNR es va fusionar amb altres forces republicanes per a constituir la Unió Federal Nacionalista Republicana.

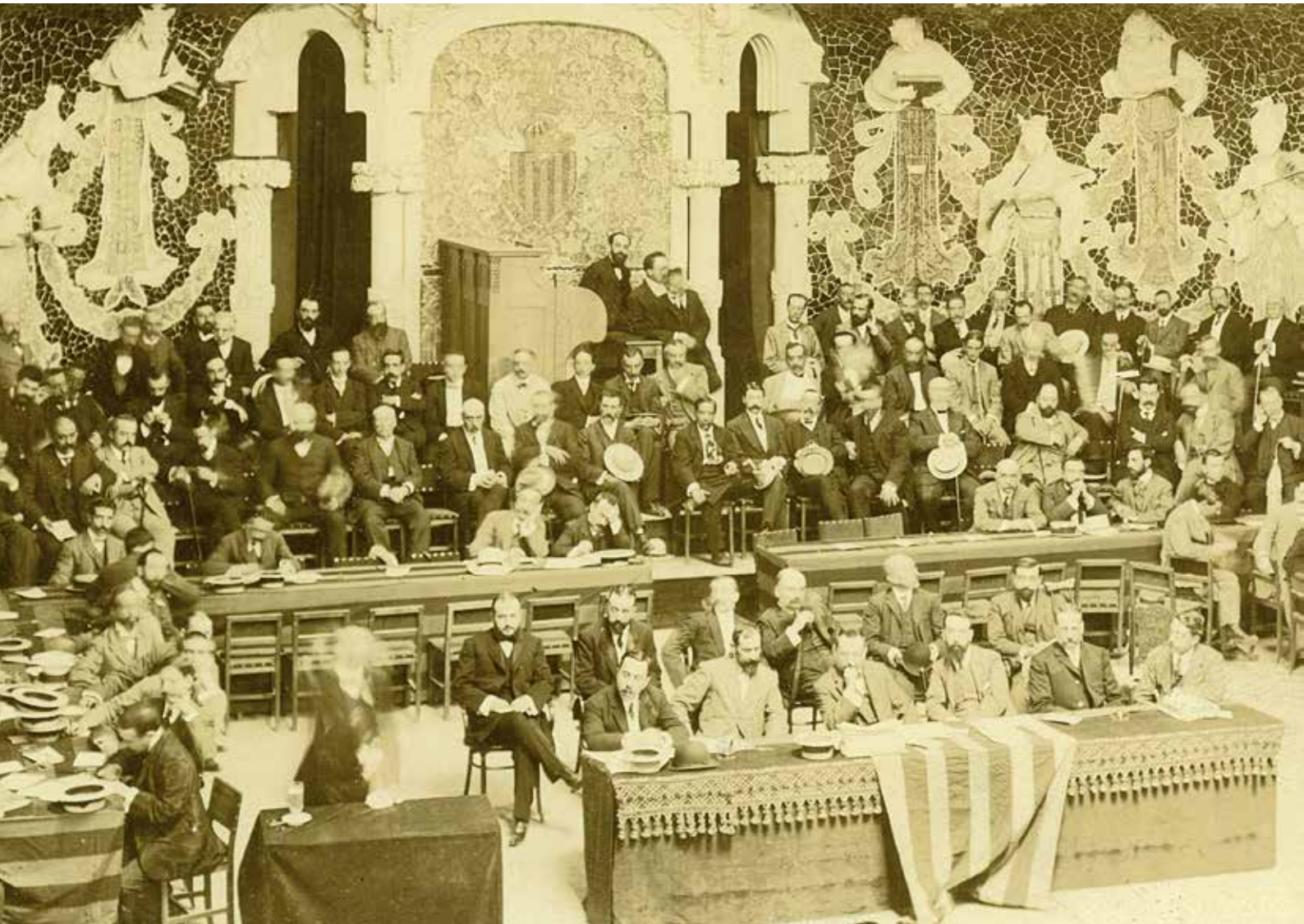
En tot aquest procés, la Unió Catalanista va mantenir el seu caràcter antielectoral, que no apolític, amb la pretensió d'erigir-se en guardiana dels ideals: una mena d'àrbitre sense màcula, per no haver-se «embrutat» a la sorra electoral. La Unió era presidida, des de 1903, pel psiquiatre barceloní Domènec Martí i Julià. Al seu abric, imbuïdes del seu idealisme, a la dècada de 1910, algunes de les figures i entitats adherides començaren a buscar una identitat política diferenciada.

1 La primera part del text es basa en Joan ESCULIES. *Via fora, lladres! El separatisme català i el teatre patriòtic*, p. 15-98 i en Joan ESCULIES, «El nacionalismo radical catalán (1913-1923)».

Barcelona, 29 de juny de 1908

Assemblea Catalana al Palau de la Música, convocada per Solidaritat Catalana, que va reunir tots els càrrecs electes del país: regidors, diputats a Corts i a les diputacions provincials. S'hi poden identificar, entre d'altres, a la presidència, Lluís Duran i Ventosa, Enric Prat de la Riba i Emili Folch; a la fila del darrere, Francesc Layret, i a les files de l'estrada, Josep Maria Vallès i Ribot, Francesc Cambó, Joan Ventosa i Calvell, Juli Marial i Francesc Macià.

FREDERIC BALLELL / AFB

Davant del conservadorisme de la Lliga i l'anticatalanisme del Partido Republicano Radical d'Alejandro Lerroux, ben assentat a Barcelona, aquestes entitats formades bàsicament per classes mitjanes urbanes van començar a traçar la seva ideologia. Aquesta nova posició política s'acostava al republicanisme sense perdre de vista les Bases de Manresa, mantenint la seva posició antielectoral, una fidelitat indestructible a la Unió Catalanista i una voluntat tímida d'aproximació a sectors populars i obrers. Proposava, al seu torn, encara que de manera vaga, una reestructuració d'Espanya que anava més enllà de la proposta regionalista de la Lliga d'una monarquia dual com l'austrohongaresa i que consistia en solucions republicanes amb un marc, inconcret, federal o confederal espanyol o ibèric.

D'aquesta manera, en la dècada de 1900, uns pocs centenars de joves vinculats a entitats adherides a la Unió Catalanista van radicalitzar el discurs, van augmentar la crítica a l'Estat i van realitzar alguns actes catalanistes que van ser percebuts, principalment per la policia i l'exèrcit, com una amenaça a la unitat d'Espanya. Aquesta primera etapa d'ebullició, de plantejaments molt genèrics, fou una temptació; un protoseparatisme. Les entitats d'aquest període es van esllanguir i no va ser fins la dècada següent quan el separatisme es consolidà com a ideologia, encara que minoritària.

Fins al 1913 el separatisme no va començar a comptar amb una estructura mínima organitzada, a redós dels centres adherits a la Unió Catalanista, i va consolidar-se a partir de 1918 amb un auge important de les seves activitats i estructuració —dins de la seva limitació. Aquest auge fou el resultat de múltiples factors. Sobretot, però, de la combinació del fracàs de la Lliga Regionalista per aconseguir una veritable autonomia política catalana —més enllà de la Mancomunitat de Catalunya—, malgrat la seva intervenció en els successius governs espanyols. I també de la finalització de la Primera Guerra Mundial, després de la qual els aliats no van donar una solució internacional al plet català, tal com esperaven els incipients separatistes.

Aquest separatisme amb fonaments teòrics en el federalisme intransigent, més que una ideologia coherent era constituït per un cúmul de símbols literaris, imatges derivades del romanticisme i referències his-

Circa 1907
Postal de propaganda de Francesc Macià, diputat de Solidaritat Catalana al Congrés pel districte de les Borges Blanques.
ARF

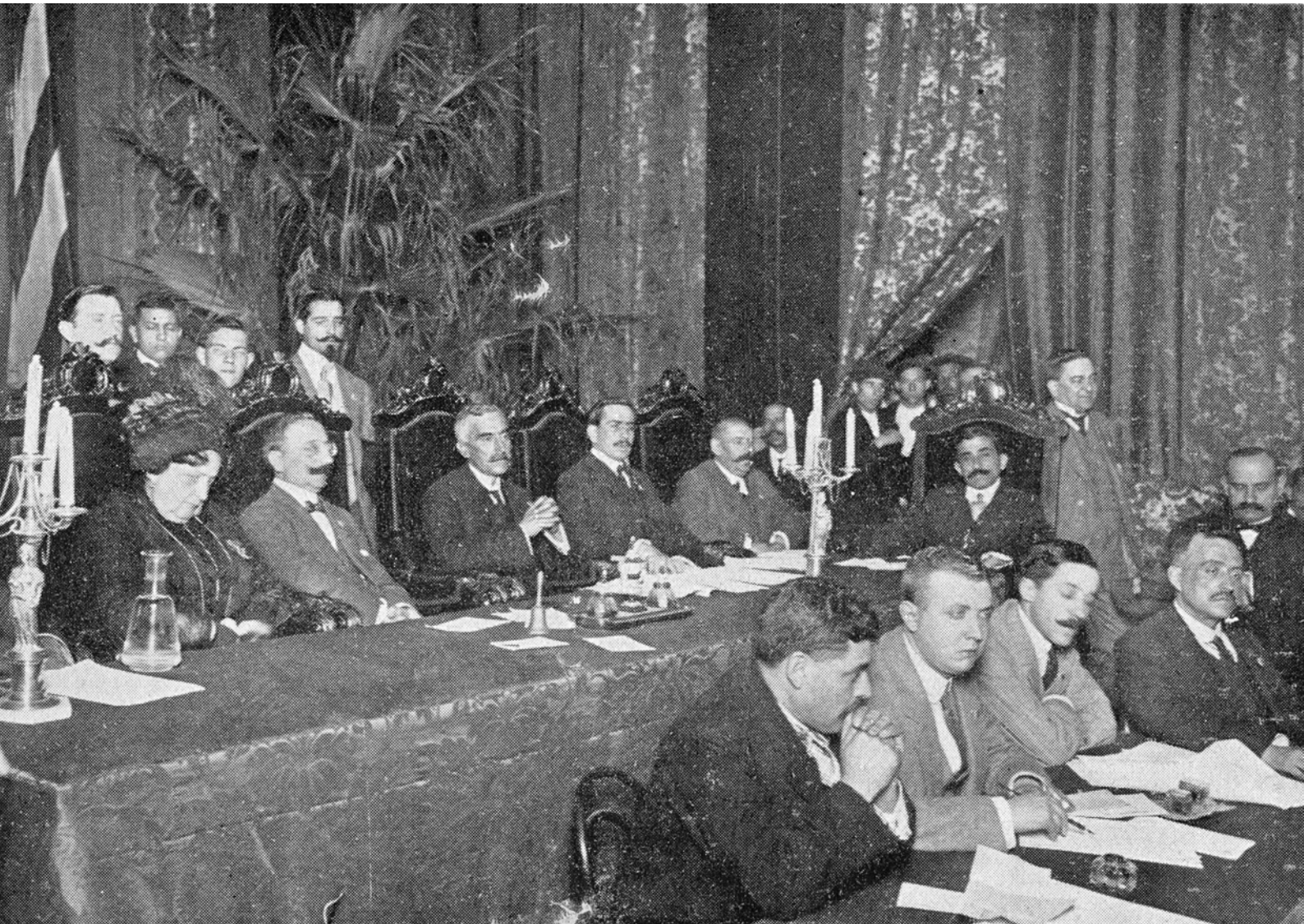
Tarragona, 20 d'octubre de 1912

Assemblea de la Unió Catalanista.

A la presidència, d'esquerra a dreta: Agnès Armengol, Domènec Martí i Julià, Francesc Macià i Bernabé Martí.

Davant, entre d'altres, Pere Lloret i Pere Coromines.

FOTO MORAGAS (LA ACTUALIDAD) / UB-BPR

tòriques embolcallant l'afermament de la llengua i de la cultura social catalanes. Els seus rengles els formaven grosso modo fadristerns de l'interior agrari català que havien emigrat a les ciutats industrials, sobretot a Barcelona, en el primer quart de segle XX, la majoria dels quals estaven afiliats al Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria (CADCI).

La seva concepció ideològica, herència en bona mesura de les posicions de la Unió Catalanista, girava entorn de tres eixos: en primer lloc, un plantejament estructural per Espanya poc concret, reivindicant la «*llibertat de Catalunya*» mitjançant un pacte amb un estat espanyol o ibèric —sense concretar si la base n'havia de ser federal, confederal— o, en ocasions, encara que no era l'habitual, presentant-se com a independentista; en segon lloc, el rebuig a participar en la contesa electoral i a donar suport a cap partit polític explícitament, mantenint el seu antielectoralisme, però no pas l'apoliticisme també en la línia de la Unió. La visió de la contesa electoral com un afer corrupte i ineficaç era heretada dels plantejaments inicials del nacionalisme català. Aquest, presentant-se com a regenerador del marc espanyol, rebutjava les eleccions, considerant que el catalanisme en el seu conjunt no havia de desgastar-se ni enfrontar les seves diferents tendències; i, en tercer lloc, aquest nacionalisme comptava amb un tarannà socialitzant present, però encara incipient. En aquest context, i després de la mort de Martí i Julià l'estiu de 1917, l'aparició de Francesc Macià va donar a l'estol de joventuts separatistes —batejades amb un nom de guerra: La Falç, Pàtria Nova, Els Nets dels Almogàvers...— el lideratge que els mancava.

Macià, nascut a Vilanova i la Geltrú el 1859 en el si d'una família dedicada al comerç de l'oli, era llavors diputat al Congrés pel districte de les Borges Blanques. Ho havia estat de forma ininterrompuda des de la seva elecció el 1907. De formació enginyer militar, havia renunciat a la seva carrera a l'exèrcit espanyol, del qual va arribar al grau de tinent-coronel.[2] Dos anys abans, el novembre del 1905, un grup d'oficials de Barcelona havia destrossat la redacció del diari de la Lliga Regionalista, *La Veu de Catalunya,* el de la revista *¡Cu-Cut!* i la impremta on aquesta s'editava, molestos per una vinyeta humorística sobre l'exèrcit.

Alfons XIII i l'estament militar van avalar la seva actuació.[3] Per guanyar-se el favor dels militars, el govern de Segismundo Moret va impulsar la Llei per a la repressió dels delictes contra la pàtria i l'exèrcit. Amb l'objectiu inicial d'aconseguir la derogació de la que va ser coneguda com a Llei de jurisdiccions, la majoria dels partits catalans es van unir per a formar la candidatura anomenada Solidaritat Catalana.[4] Distanciat de l'exèrcit per no haver defensat l'atac, Macià va unir-se a aquesta plataforma liderada per la Lliga Regionalista i els republicans catalanistes. A partir del moment de la seva elecció, el ja exmilitar, partint d'un catalanisme tènue, va experimentar una progressiva radicalització ideològica en la seva evolució política.[5] El periple el va dur d'independent a membre de la Lliga, fins al 1912.

A finals de novembre de 1915, desil·lusionat amb el politiqueig de les Corts i pel que considerava una mala gestió de l'Armada, havia renunciat a l'escó. Com que l'exmilitar defensava com a diputat els interessos locals —comunicacions, hídrics, olivers— del districte de les Borges Blanques i els electors se sentien ben representats, els amics l'havien presentat de nou a les llistes per a les eleccions d'abril de 1916. Macià va obtenir un triomf esclatant, però, refractari a renovar l'acta de diputat, va iniciar-se aleshores una llista d'adhesions per pregar-li que acceptés. A finals de maig, centenars de seguidors havien omplert un tren a Madrid per fer-ho en nom seu.[6]

2 Lluís AYMAMÍ. *Macià. Trenta anys de política catalanista. Apunts per a una biografia*; Josep Maria ROIG I ROSICH. *Francesc Macià. De militar espanyol a independentista català (1907-1923).*

3 Jordi CASASSAS, Agustí COLOMINES, Eduardo GONZÁLEZ CALLEJA i Francesc SANTOLARIA, (eds.) *Els fets del Cu-Cut!, cent anys després.*

4 Gemma RUBÍ i Francesc ESPINET. *Solidaritat Catalana i Espanya (1905-1909).*

5 Josep Maria ROIG i ROSICH (ed.). *Francesc Macià: Polític, teòric, agitador. Documents (1907-1931).*

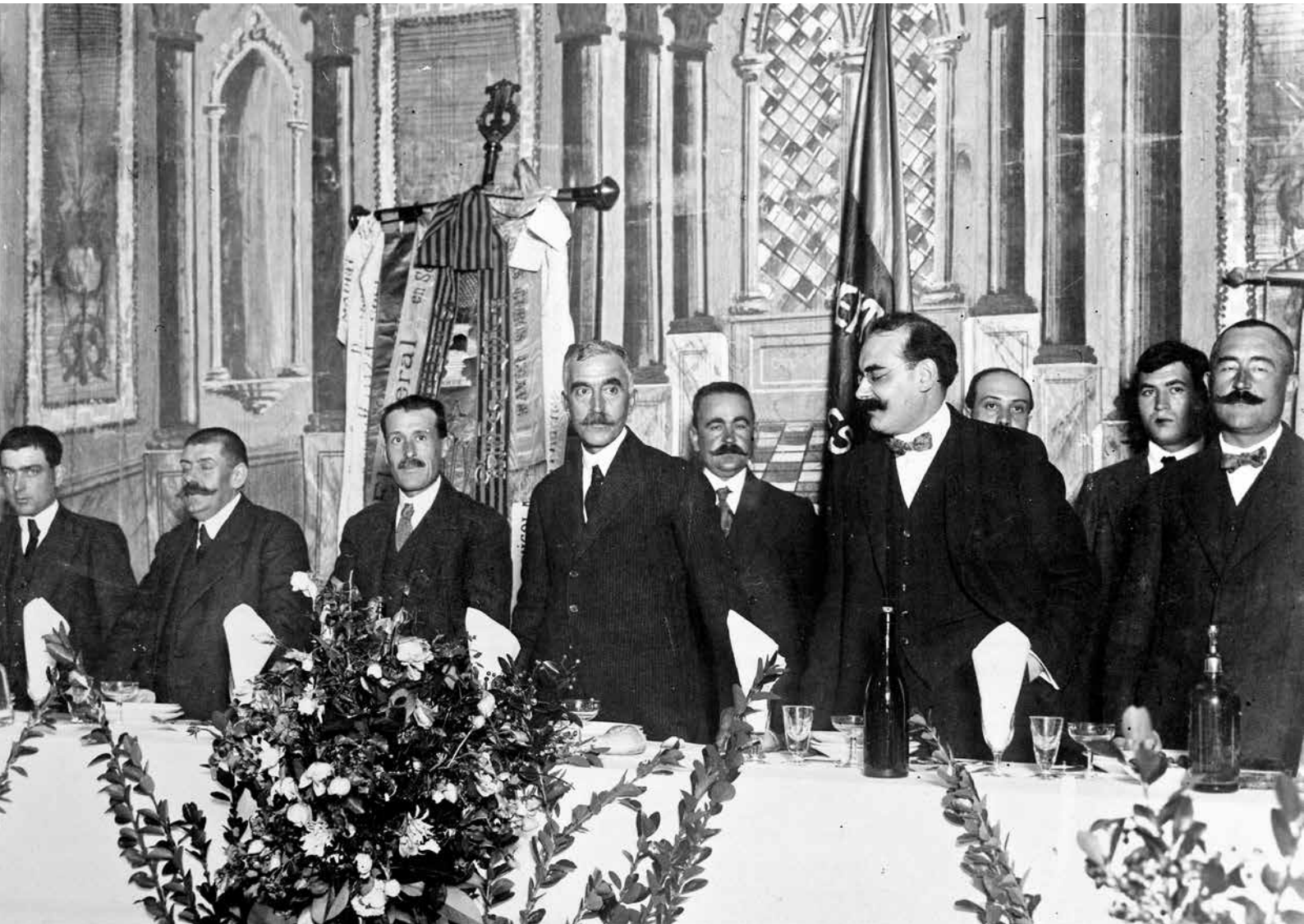
6 Joan ESCULIES. «Macià: Les casetes i el llibret»; Manel GINÉ. *Francesc Macià i les Borges Blanques.*

Les Borges Blanques, 5 de desembre de 1915

Homenatge a Francesc Macià després de la seva renúncia a l'acta de diputat.

Al seu costat, Alfred Perenya, diputat provincial per les Borges Blanques.

ANC - FONS FRANCESC MACIÀ

De tota manera, Macià va marxar uns mesos a París com a corresponsal «*de guerra*» de *La Publicidad*, en una experiència personal formativa clau, que li va permetre seguir de ben a prop la modernització dels principals exèrcits europeus en la Primera Guerra Mundial.[7] De seguida va intuir els canvis que es produïen en política i el poder creixent de la imatge per a crear i falcar lideratges. Com a gran aficionat al cinema mut de Charles Chaplin, Macià era conscient que des de finals del segle XIX el món havia deixat d'imaginar-se per passar a veure's: en fotografies, en postals, a la premsa, a la pantalla... I, el que era més important, a poder reconèixer físicament els seus líders.

Macià, aleshores amb seixanta-un anys, havia viscut dues terceres parts de la seva vida —les de formació— al segle XIX. Era quatre anys més gran que el primer ministre britànic, el gal·lès David Lloyd George, i tres menor que el president dels Estats Units, Woodrow Wilson, però mentre aquests acabaven aleshores les seves carreres polítiques, ell iniciava un projecte polític completament diferent al que havia defensat fins al moment. L'eclosió de la seva posició més extrema va tenir lloc en el marc de la campanya autonomista de l'hivern de 1918-1919.[8] A la tardor de 1918, essent diputat, l'exmilitar no va fer gran cosa, excepte una d'essencial: deixar-se veure al balcó del Palau de la Diputació de Barcelona com a representant del separatisme.

I, arran del fracàs de la campanya autonomista, el 1919, va impulsar primer un nonat Partit Obrer Nacionalista, definit a continuació com la Federació Democràtica Nacionalista (FDN), que defensava l'autodeterminació de Catalunya per establir «*una federació o confederació de tots els pobles de la Península, constituint els Estats Units d'Ibèria*».[9] El partit, però, va obtenir un pèssim resultat a les municipals de 1920. En bona mesura perquè la seva base, els joves dependents i viatjants de comerç formats al CADCI, estaven massa imbuïts de l'abstencionisme electoral que pregonava el seu far, la Unió Catalanista.[10] L'èxit electoral de la formació va ser molt escàs. A diferència del que havia succeït a Irlanda —on, en primera instància, el Sinn Féin havia aconseguit uns resultats importants a les eleccions britàniques de desembre de 1918, abans d'iniciar el camí cap a la independència—, Macià de seguida va comprendre que a Catalunya la via per aconseguir un estat català no podia ser electoral.

És d'aquest plantejament que sorgeix Estat Català (EC). Una organització que no va ser un partit polític de tall clàssic, sinó un partit-moviment que

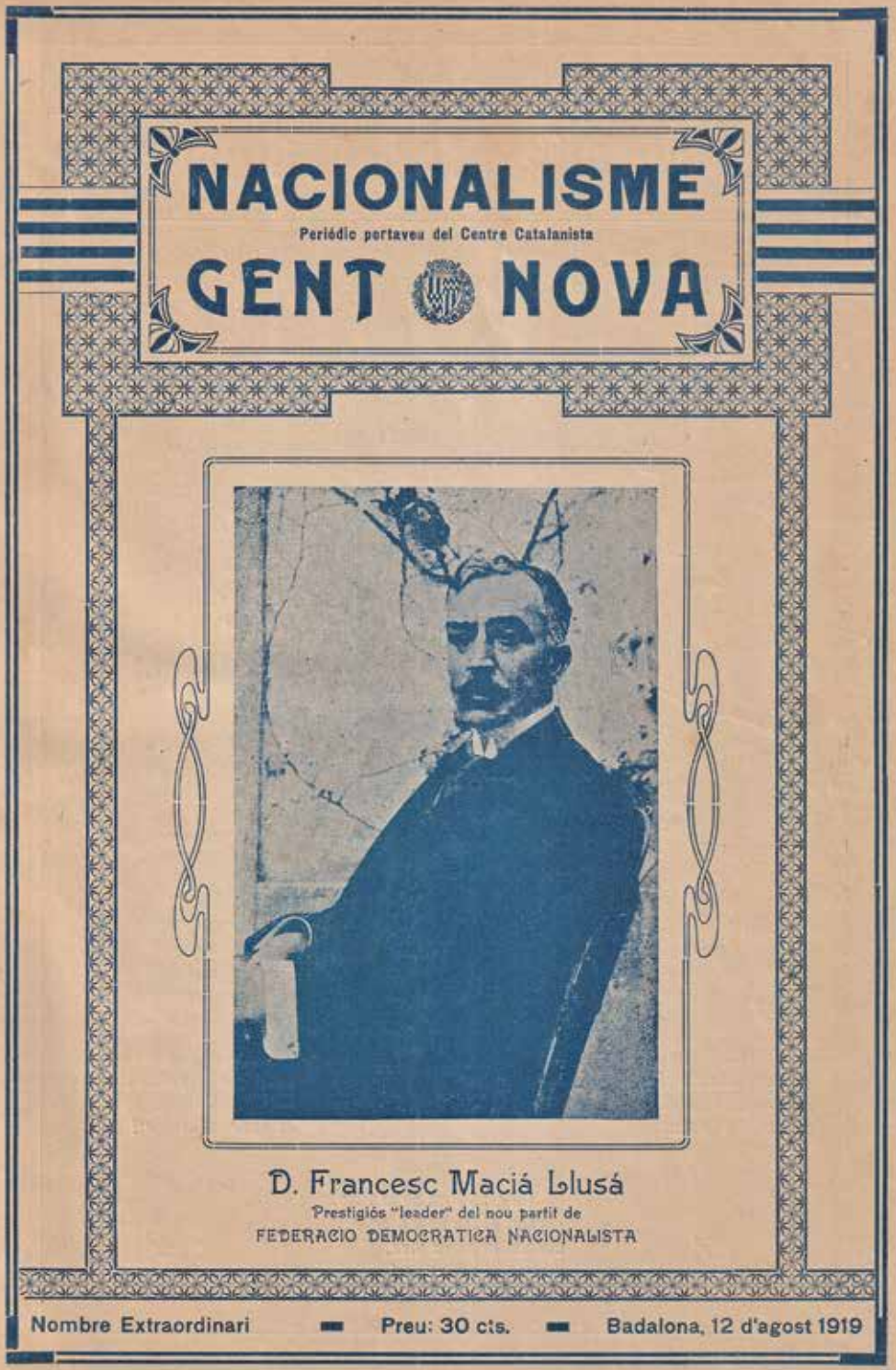
Circa 1919
Portada d'un opuscle amb les bases de l'organització, el manifest i el programa de la Federació Democràtica Nacionalista, el precedent d'Estat Català.
ARF

7 Francesc MACIÀ. *Des de França, carta del senyor Macià. Les cròniques de Francesc Macià com a corresponsal a la Primera Guerra Mundial.*

8 Enric UCELAY-DA CAL. *Francesc Macià. Una vida en imatges*, p. 28-88.

9 Isidre MOLAS. «Federació Democràtica Nacionalista (1919-1923)».

10 Joan ESCULIES. «The Cradle of Catalan Separatism: White Collars in Barcelona during WWI».

12 d'agost de 1919
Portada
de *Nacionalisme,*
periòdic portaveu
del Centre Catalanista
Gent Nova de Badalona,
dedicada al líder
de la Federació
Democràtica Nacionalista
Francesc Macià.
AHBDN

pretenia aglutinar tot l'espectre separatista —tothom qui desitgés un estat per a Catalunya— i que va tenir dues característiques molt clares. L'una, un lideratge únic i indiscutible, gairebé omnipresent, en la figura del propi Macià. L'altra, un component paramilitar present des del seu inici mateix —a diferència del Sinn Féin, per exemple—, que les circumstàncies polítiques arran de la dictadura de Primo de Rivera van fer que prengués cada cop més importància. Fins al punt que, en els anys 1925 i 1926, Estat Català va deixar de ser una organització amb un braç armat per ser en essència un grup paramilitar dedicat a un projecte d'insurrecció.

Aquesta idea —armar un contingent d'homes que, partint de la vessant nord del Pirineu, entrés a Catalunya i promogués un sollevament civil generalitzat que acabés amb la proclamació de la República Catalana a l'històric Palau de la Generalitat— va fracassar. Conegut com els Fets de Prats de Molló, el govern francès va desmantellar la invasió la primera setmana de novembre de 1926, encara que estava sobre la pista del projecte des de feia ben bé dos anys i en coneixia el propòsit ja al gener d'aquell any. França desconeixia, però, el moment precís en què s'iniciaria la insurrecció. En el present volum es resol, un segle després, qui va delatar l'inici de l'operació de l'exèrcit macianista. Fou l'expedicionari italià Angelo Savorelli.[11]

La tesi historiogràfica més acceptada en els darrers anys ha apuntat que aquesta delació va ser induïda pel règim de Mussolini per a desacreditar els antifeixistes italians exiliats a França. I que fins i tot es volia fer coincidir en el temps amb un fals atemptat a Benito Mussolini.[12] A partir de nova documentació, aquí, en canvi, es planteja que Savorelli era un informador de la Sûreté Générale —en concret del comissari en cap de l'operatiu Marius Balmadier, comissari de la policia del Contrôle Général des Services de Recherches Judiciaires de la Direction de la Sûreté Générale, oficial de policia judicial i auxiliar del procurador de la República.[13] I que el més plausible és que Savorelli delatés el pla insurreccional en benefici propi, perquè aleshores es trobava en una situació irregular a França, sota ordre d'expulsió, i es movia amb el nom fals d'Antonio Puddu. Va ser a través d'ell com la República Francesa va assabentar-se de la data en què els tres grups expedicionaris de catalans van posar-se en marxa des de París, entre el 31 d'octubre i el 2 de novembre de 1926.[14] Aquesta documentació, però, no apunta que Savorelli fos enviat per Itàlia. Aquesta tenia altres agents informants i provocadors, com Guido Matteucci, que van informar del projecte a l'ambaixador espanyol José Quiñones de León a París i que ho havien de fer també al govern de Primo de Rivera a Madrid, al marge de França.[15]

El 1934, avaluant si calia incloure a Savorelli entre els màrtirs feixistes, Italo Sulliotti, director aleshores del diari feixista parisenc *La Nuova Italia*, va explicar a l'ambaixador d'Itàlia a París que no va ser fins després dels Fets de Prats de Molló que aquest havia passat a ser un agent informant del feixisme. Sulliotti ho sabia bé perquè ell era secretari dels Fasci Italiani All'Estero, organització del Partito Nazionale Fascista dedicada a enquadrar-hi emigrants italians.[16]

11 ANF. Expedient d'Angelo Savorelli, 19940475/14, d.1358; ACSI. Expedient d'Angelo Savorelli, 4637, Casellario Politico Centrale.

12 Es confirma així un nom que l'historiador Giovanni Cattini ja havia inclòs, en els seus treballs, entre l'elenc de delators més plausibles: Giovanni CATTINI. *El gran complot. Qui va trair Macià? La trama italiana*; *L'aixecament de Prats de Molló, 4 de novembre de 1926*; *Nel nome di Garibaldi. I rivoluzionari catalani, i nipoti del Generale e la polizia di Mussolini (1923-1926)*.

13 ANF. Nota 40185 del comissari M. Balmadier al ministeri de l'Interior, Perpinyà, 4 de novembre de 1926, Complot Català, F/7/14718; Declaració d'Angelo Savorelli a André Benoist, 9 de novembre de 1926, Complot Català, F/7/14719.

14 ANF. Nota del comissari central de Bordeus al ministeri de l'Interior, Bordeus, 5 de novembre de 1926, Complot Català, F/7/14719.

15 ANF. Passaport i Expedient militar de Guido Matteucci; Carta de L. Raffuzzi a G. Matteucci, 19 de setembre de 1926, París; Telegrama a l'ambaixada espanyola, 29 de setembre de 1926, Ràvenna; Complot Català, F/7/14718; Raport complementari de les actuacions a França de Garibaldi i dels agents secrets de la policia italiana. 13 de gener de 1927, Affaire Garibaldi, F/7/14744.

16 ACSI. Carta d'Italo Sulliotti a l'ambaixador d'Itàlia a París, 29 d'agost de 1934, París, Expedient d'Angelo Savorelli, 1219, Divisione Polizia Politica.

Les Masies de Roda, 19 d'octubre de 1919
Descobriment a la masia el Bac de Roda de la làpida d'homenatge a Francesc Macià i Ambert,
heroi de la Guerra de Successió, conegut com a «Bac de Roda».
A l'acte hi van intervenir: el canonge Jaume Collell; l'alcalde de les Masies de Roda Josep Baucells;
el regidor de Barcelona Josep Puig i Esteve; el president de l'Associació Nacionalista Bach de Roda Ramon Martí;
els diputats provincials Raimon d'Abadal i Santiago Andreu; els diputats al Congrés Francesc Macià i Bartomeu Trias;
i el president de la Diputació de Barcelona Joan Vallès i Pujals.
(EL DÍA GRÁFICO) / AHCB

França, per tant, va desmantellar l'operació amb les seves eines. Per bé que la desarticulació va coincidir amb les conxorxes que des de Niça movia Ricciotti Garibaldi, a sou del feixisme. Ambdues trames van vincular-se per la participació d'una vintena llarga d'italians a l'exèrcit macianista, que va facilitar desacreditar el règim de Mussolini davant l'opinió pública en el judici de finals de gener de 1927. I que, de retruc, va permetre a l'aleshores director general de la Sûreté Générale francesa, el cors Jean Chiappe, de quedar bé amb el govern primoriverista d'Espanya, ja que ambicionava ser destinat a Madrid com a ambaixador de França.[17] I, en tot moment, va mantenir a Quiñones de León informat de l'operatiu de Macià.[18]

Al marge de l'empresa insurreccional i la popularitat que Francesc Macià va obtenir en el judici posterior per als propòsits catalanistes, Estat Català va ser també clau per a la formació d'Esquerra Republicana de Catalunya. Fins el punt que es pot afirmar que la fundació macianista d'ERC no s'entén sense aquesta experiència prèvia. El 1922, en els prolegòmens de la formació d'Estat Català, Macià va explorar unir la seva Federació Democràtica Nacionalista a altres forces republicanes, més o menys catalanistes, per anar a una federació d'esquerres catalanes. La confluència amb els projectes republicans de Lluís Companys i Marcel·lí Domingo no va ser possible aleshores per dos motius principals.

El primer, la manca d'entesa sobre la participació a la guerra del Marroc. Per a Macià, ells s'havien d'ocupar només que els joves catalans no hi participessin i deixar a Espanya que decidís pels que considerava els seus. Per Companys i Domingo, en canvi, els joves catalans eren també espanyols i, per tant, ni uns ni altres havien de participar a la guerra colonial.

El segon, perquè mentre que Macià pretenia que la formació resultant defensés la república catalana, els altres dos pensaven en una república per a Espanya en el seu conjunt. Aquests elements, que aleshores van ser insalvables, vuit anys de dictadura primoriverista després es van salvar en la formació d'ERC.

Quan el març de 1931, Macià i Companys —però també Domingo— van trobar-se per explorar la unió dels projectes respectius, no partien de zero, sinó que de l'experiència fallida de 1922, i de les dificultats posteriors de col·laborar durant els anys de dictadura. Estat Català, per tant, a més de veure's com el primer partit-moviment del separatisme català, també fou un procés d'aprenentatge entre una confluència d'esquerres catalanes nonada i una d'aconseguida, amb molt d'èxit: ERC. La configuració d'aquest partit-moviment, Estat Català, la seva evolució, formació paramilitar i insurrecció, i posterior dissolució per a crear Esquerra Republicana de Catalunya és el que expliquem a continuació.

El volum s'acompanya també de tres annexos: el primer, amb el perfil dels conjurats catalans dels Fets de Prats de Molló; el segon amb el dels italians; i el tercer, amb el d'altres militants destacats d'Estat Català.

Tots aquests annexos comprenen la informació més detallada publicada fins ara sobre els homes vinculats a Estat Català, fruit de la recerca en arxius catalans, espanyols, francesos, italians, belgues, luxemburguesos i suïssos. Molta informació que permetrà estirar de nous fils i elaborar també estudis locals per conèixer millor l'abast del separatisme i el catalanisme republicà dels anys 1920 i 1930.

17 André BENOIST. Les mystères de la pólice, *p.215-223*

18 ANC. Nota de la Sûreté Générale, 31 d'octubre de 1926, F/7/14719, Complot Català.

"Orientacions a seguir en la política catalana".

Conferència donada al **"Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de l'Industria"**, de Barcelona, pel diputat a Corts

En Francesc Maciá,

el día 2 d'Abril de 1922.

CATALANS:

Amablement invitat per la Secció de Propaganda d'aquest «Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de l'Industria» per a que hi donguès una conferència que's referis al estat actual del nacionalisme català i els camins a seguir per a la consecució del seu triomf, jo he acceptat gustós, amb aquell gust amb que accepto totes aquelles coses que poden ésser útils a la nostra deslliurança. Així és que, tant de bo per a la nostra Catalunya, les meves paraules produeixin en vosaltres, amics que m'escolteu, la convicció, la decissió i la fermesa per a adoptar les resolucions que d'elles es despendran, amb la convicció intima de que si el que'm proposo dir-vos tinc la sort d'expresar-vos-hu tal com ho sento, o si vosaltres la teniu d'interpretar la meva ànima, ah, amics meus!, l'exèrcit lliberador de Catalunya es posará en marxa, perque jo hi ting cada día més fe amb Catalunya. Jo hi crec amb vosaltres, catalans, i per això, en aquests moments de gran desconcert i d'imperdonables traicions, sense com mai un gran optimisme, perque vaig recollint els batecs dels diferents estaments del nostre poble, sento les ansies que'ls dominen i veig apropar-se l'esclat formidable que a no trigar molt ha de produir-se, que espontaniament es produirá.

No cambien com per art de magia les convicciones dels pobles

I ting tota aquesta fe perque una vegada més s'en confirma que no cambien com per art de magia les convicciones dels pobles ni els ideals dels homes, quan sont professats amb honradesa i arrelats al fons del cor, moguts per l'impuls d una consciència sobirana. (Molt bé).

De lo que's capaç un poble, del seu caràcter, de la seva ànima, no's pot sapiguer pels seus escrits i paraules de la vida ordinaria. Els que amb això volen jutjar-lo s'equivoquen lamentablement. *Un poble no's pot jutjar más que per els moments febrosos d'actuació en les grans crisis de la seva historia.*

L'estat actual de Catalunya és transitori

L'estat actual de Catalunya no és más que transitori per a arribar a la consecució de les seves aspiracions, per a empendrer amb más dalit la marxa per a l assoliment de la seva plena llibertat.

L'Estat unitari-centralista ha fracassat

L'Estat unitari centralista, amics meus, ha fracassat. No s'ha satisfet cap dalit de raça. Els mals que existien, existeixen, empitjorats. I és que no han cambiat els procediments de l'Estat opresor.

Existeix un 60 °/, d'analfabets. Les comunicacions estant en el mateix pésim estat. Segueixen abandonats els problemes de sanitat i alimentació, havent-hi cada any més d'un 1.000,000 de víctimes per malalties infeccioses i, per lo tant, evitables. Hem de sopportar 4.650 milions d'aument de deute en l'espai de tres anys. T'indrem uns pressupostos de 4.500 milions.

La questió social continúa i continuará sense encaussar-se i en compte de donar satisfacció als eternes desheretats, l'Estat, l'etern opressor nostre i dels obrers, els donará una cel·la inmonda a les presons per temps indefinit i sense formació de causa.

Aquest Estat es el qu'ens ve mantenint la odiosa llei de jurisdiccions. Per cert que aquest «Centre de Dependents», amb una fermesa que l'honora, va sostenint una justissima campanya en front d'aquesta llei. Jo tinc en aquests moments la satisfacció de sumar-me al seu clam, qu'és el clam de tot el poble sá de Catalunya demanant que aquesa llei sigui abolida, perque és imposible gaudir una vida sobirana tenint dogals com aquest, posats com a mordaça a la lliure opinió nostra i al lliure exercici de la nostra idealitat. (Aplaudiments).

Així es va seguint, enviant a presidi a un periodista, a un escriptor, pec si ha atacat a la pàtria, aquesta pàtria que l'Estat opressor no sab mantindrer amb dignitat, perdent Cuba, Filipines i Puerto-Rico. (Grant ovació).

Aqueix Estat unitari centralista cau, fracassat, al Nort d'Africa, en mig d'una ridícola aventura imperialista que absorveix la sang dels ciutadans, i dins de poc, fins la darrera pesseta. I'li entren de pôr en aqueixa aventura imperialista les classes acomodades, l'estament fins ara privil·legiat, que no's donava compte dels dolors agens, però que, amb la pérdua i privacions dels éssers volguts i amb la pespectiva d'una ruina certa, proclama amb nosaltres que l'enemic comú és l'Estat espanyol.

I a aquest seguit d'infamies cada dia se n'hi afegeixen de noves. Ara mateix, amb el plet de les Notaries, s'han renovat els atacs al Dret català, veritable manifestació de la nostra vitalitat.

Però per damunt de tot hi ha la voluntat d'un poble

Pero jo dic ara, d'una manera ben solemne i ben resolta, el que he afirmat abastament davant de Catalunya en totes ocasions. Per damunt de tots aqueixos desgavells i d'aqueixes tiranies i d'aqueixes arbitrarietats hi ha l'ánima d'un poble que vol ésser lliure, que vol tindre la seva personalitat, que vol disposar dels seus cabals, que vol assolir el plè exercici de les seves funcions, que vol donar satisfacció als seus dalits de raça, que vol ésser un tot inconfundible davant del mon. (Xardorosa ovació).

Cal una plena austeritat...

Per a que aqueixes aspiracions nobles i santes puguin satisfer-se, cal que'ls homes orientadors del camí de l'eficácis posseeixin una plena austeritat, una honradesa cívica acrisolada, una sinceritat i una conseqüencia en l'actuació que no pugui oferir ni la más petita ombra de dubte.

Qui pot donar aquesta garantia, que's sagradament ineludible quan l'actuació és posada al servei d'una causa tant noble i generosa com és la nostra, com és la causa de la llibertat i de la sobirania de Catalunya?

Jo no vui parlar-vos de l'«Unió Monárquica Nacional», perque aquest partit no sent Catalunya. Jo no vui parlar vos tampoc de la «Federació Monárquica Autonomista», perque malgrat la seva denominació, jo crec que deuen entendre l'Autonomia com una *descentralització bien entendida*. (Grans rialles).

Tampoc voldria parlar-vos del partit radical, que porta l'estigma de llargues campanyes en contra de les nostres aspiracions. Però és curiós repetir aquí aquestes paraules que pronunciá el *caudillo* en son discurs darrer a Barcelona: «Siento hablar bajo un régimen que amordaza el pensamiento». (Rialles). «Los atentados a la libertad sólo con libertad pueden curarse». I no's recorda aquest senyor de que la seva actuació ha sigut un puntal a la Monarquia; de que al Parlament va demanar la supressió del Jurat. Vaia una manera de curar els atemptats a la llibertat! (Grans aplaudiments i visques al diputat de Catalunya).

I Sn Lerroux no parla del Marroc, potser perque tem que'l poble s'indigni davant de l'exposició del seu criteri, qu'és de continuació, de sosteniment de la campanya al Marroc, d'aquella ridícula aventura imperialista engendrada per l'Estat opressor. (Ovació, que dura llarga estona).

Però si que vui parlar-vos de la Lliga

Però si que vui parlar-vos, d'una manera explícita i resolta, de la Lliga, d'aqueix organisme que s'ha anat abrogant la representació de Catalunya, tant injustament, dient-se tant aviat regionalista, com catalanista, com nacionalista. I al parlar-vos en, vui recordar l'història d'inadaptacions, d'inconseqüencies, de claudicacions i de traicions del seu lider En Francesc Cambó. (Espectació).

Abril de 1922
Anvers del full volant —editat a la impremta de Joventut Republicana de Lleida— de la conferència de Francesc Macià al CADCI de Barcelona,.
ARF

1 Un partit-moviment

1.1. Entre la fundació d'Estat Català i la federació de les esquerres catalanes

El matí del diumenge 2 d'abril de 1922, Francesc Macià, d'aleshores seixanta-dos anys, i líder de la FDN, va conferenciar al CADCI de Barcelona. En la seva exposició va criticar l'Estat espanyol «*unitari*» perquè no havia evitat que el 60% dels seus habitants fossin analfabets, ni els milers de víctimes per malalties infeccioses. Un estat, va dir, que enviava al Marroc «*la nostra joventut i els nostres cabals, que persegueix als obrers sense resoldre el problema social, que manté vigent la llei de jurisdiccions i ataca el nostre Dret i la nostra llengua*».[19]

Pel diputat a Corts, el poble de Catalunya volia ser lliure i donar «*satisfacció a les seves aspiracions nacionalistes*». Així mateix va censurar a la Unión Monárquica Nacional i a la Federación Monárquica Autonomista. També a la Lliga Regionalista i al seu líder a Madrid, Francesc Cambó, que a l'estiu de 1917 s'havia expressat al costat dels diputats reunits en l'Assemblea de Parlamentaris que proposaven reformar el règim de la Restauració, però aquella mateixa tardor el seu partit havia acceptat dos ministeris al govern d'Alfons XIII.[20]

Per a Macià no era «*hora ni de dretes, ni d'esquerres*», sinó de la unió de tots els nacionalistes que ho fossin de veritat en un front únic que no exclogués als republicans «*que senten la doctrina de Pi Margall, ni a les masses obreres a les quals s'ha de concedir el màxim de reivindicacions que permeti l'estat social actual*». Va explicar també com havia d'ésser en matèria cultural, contribucions, economia i hisenda el futur estat català[21] que imaginava, però les cròniques pe-

19 «La conferencia d'En Macià», *Foment*, 7 d'abril de 1922, p. 2.

20 Un anàlisi de la situació a l'estiu de 1917 a: David MARTÍNEZ FIOL; Joan ESCULIES. *L'Assemblea de Parlamentaris de 1917 i la Catalunya rebel.* Macià no va desgranar com seria aquest estat. El full volant amb el text íntegre de la conferència es recull a: Isalguer ALMENARA (ed.) *Del catalanisme al separatisme. Un recull de fulls volants, 1906-1936*, p. 87-90.

21 Hem escollit la forma, tot en minúscules, «estat català», per referir-nos a l'objectiu polític, la consecució d'un estat per a Catalunya, per diferenciar-ho de manera clara en el text del nom del partit «Estat Català», amb les inicials en majúscules.

Abril de 1922

Revers del full volant —editat a la impremta de Joventut Republicana de Lleida— de la conferència de Francesc Macià al CADCI de Barcelona,.

ARF

Quan el moviment patriòtic del 1917, En Cambó va dir-me un dia: «Macià: ha arribat la nostra hora. Obtindrem l'Autonomia i si és necessari ens hi jugarem el cap». Però vaig anar visitant-lo i cada dia'm semblava menys disposat a complir la promesa. I em digué en certa ocasió: «No us hi heu fixat, en que els periòdics de Madrit ja no parlen en tal mal sentit de l'Assemblea de Parlamentaris?» I era que En Cambó ja veia un camí per a la satisfacció de les seves concupiscències, i va traicionar aquella Assemblea i en uns moments en que la monarquia es desfeia i en que Catalunya hauria pogut satisfer les seves aspiracions, va apuntalar aquest règim corcat, donant al Govern d'En Allucemas dos ministres, En... (Una xardorosa i llarga ovació ofega les darreres paraules del Sr. Macià, que és aclamat). I no va demanar res, a cambi, en favor de Catalunya; de tal manera que, al endemà, el mateix President del Consell deia que no se li havia demanat res per Catalunya i que encara que se li hagués demanat, no ho hauria concedit. (Grans aplaudiments).

I és més, ciutadans. A fi de produir una sensació de pànic en el Govern, va enviar En Cambó, a En Ventosa a Paris, a plantejar el problema de Catalunya. Cóm? Portant a la Lliga de Nacions el plet de l'autonomia. I va èsser un complert fracàs. Si en lloc del problema d'autonomia, que és d'ordre interior, hagués plantejat el d'independència, hauria tingut que èsser discutit, perque allavores hauria sigut d'ordre internacional. (Molt bé; molt bé).

En Cambó no creu amb el poble de Catalunya

I davant del fracàs de la missió d'En Ventosa, m'envià a buscar després, En Cambó, junt amb tres nacionalistes, a casa seva. I va dir-me: «Voldriau anar a Paris, a plantejar el plet de Catalunya?» I jo li vaig respondre que sí, que per Catalunya jo sempre estava disposat a fer el que sigués precís.

Allegí allavores En Cambó: «Ah, quan a Madrit s'en enterin, quan passin vostès la frontera! Quin pànic s'apoderarà del Govern!» Mes jo vaig dir li que era necessaria una cosa, i era la de fer efectiva aquesta por cas de que el Govern no'n tingués i que li demanava que'ns facilités els mitjans per a això. En Cambó va respondre'm, allavores: «La surt allò del tresorl de la Lliga. Tingueu en compte que la Lliga avui no te en caixa—recordo la xifra exacta—més que 18.000 pessetes.

Fou davant d'això que jo vaig dir-li que no volia anar-hi en aquestes condicions perque no s'havia d'enganyar més al poble i perque jo no he servit mai, ni serviré mai *de moix de paller*. (Grans aplaudiments). I En Francesc Cambó, davant de la meva afirmació, fixeu's-hi bé, perque es de lo més greu que pugui dir-se, va pronunciar aquestes textuals paraules: «Es que vos hi creieu amb el poble de Catalunya?» (Gran sensació). Si que hi crec—vaig dir-li—en el poble de Catalunya. Si no hi cregués, m'en aniria a casa; no voldria esser-ne ja ni una hora més el seu representant. (Grans aplaudiments i visques al diputat honrat). I això no podrà desmentir-m'ho En Cambó, perque, abemés de poder justificar-ho els tres nacionalistes quina nom diria si En Cambó arribés a tal insolència, vosaltres ja sabeu, amics, que jo no mento mai. (Molt bé).

I és que En Cambó pertany al grup d'homes que el mateix que alguns pobles, creuen que'l dret donat per la forsa es superior als demés, i per això menyspreuen les lleis tradicionals de l'honor i s'en riuen dels sentiments més nobles, més intims i mes delicats». El seu triomf seria el retorn a la barbarie. (Aplaudiments)

Per això En Cambó creia resoltament en la victòria d'Alemanya, en aquesta Alemanya que havia format l'exèrcit mes poderós que mai s'havia conegut. Tot l'Estat alemà en formava part; tot s'havia tingut en compte, res s'havia descuidat, materialment, i era, en aquest sentit, invencible. Però no tenien en compte les forces psicològiques i si les forces materials son temibles, les forces psicològiques sont invencibles. Per això, al no tindrer en compte els factors psicològics Alemanya va èsser derrotada.

I el líder de la Lliga va escriurer aquella carta oberta que era un gros atac al sentiment de nació, i en la que deia que'ls governants de Bélgica havien comés un crim de lesa pàtria al oposar-se a les petjades de l'invasor.

Faltant-li, doncs, a En Cambó, aquells sentiments i movent-se tan sols per l'egoisme i les seves petites ambicions, ell és contrari a emplear les forces místiques i, encara que seria molt groixut, és possible que no hi cregui. I, essent així, aquest home no pot èsser el director d'un poble que vol èsser lliure. El patriotisme s'adquireix tota la seva força essent místic. Amb el patriota que no ho és més que per la raó, poc a'hi ha de creurer. (Aplaudiments).

Les forces místiques sont creadores de grans civilitzacions i per elles s'han edificat aquelxes meravelloses obres d'art que admirem. En un poble en el que's debilita l'idea mística de pàtria, desapareix promte la seva personalitat i, per consegüent, desapareix de l'història.

La meva petició d'independència al Parlament

El dia 5 de Novembre de 1918, al Parlament d'Espanya, tots podeu recordar que vaig pronunciar un discurs, declarant solemnement «que voliam una nacionalitat catalana lliure i independent, per a que aquelxa nacionalitat pogués assistir a la Lliga de les Nacions, portant allí la seva civilització i la seva cultura, ja que el fi capdal d'aqueixa Lliga era el de formar una entitat superior que dirimés les diferències i litigis entre les nacions lliures i evités els conflictes sagnants».

I sabeu qui s'hi trovaba al banc blau, formant part d'aquell Gobern a qui jo'm dirigia? Doncs En Cambó, aquell que havia dit «que no acceptaria el formar part de cap Govern sense que acceptés les conclussions de l'Assemblea de Parlamentaris»; En Cambó, aquell que dirigí aquella carta oberta a En Maura, amb una actitut de vergonyosa habilitat, deixant entrevreurer que volia anar del seu braç no més que per a satisfer pròpies concupiscències, sense demanar la satisfacció de la més mínima de les aspiracions de Catalunya. Per això jo vaig dirli a En Cambó, «que's posava a l'altura d'aqueixes pobres dones que, amb la rialla als llavis i la mirada incitant, van pels carrers buscant qui els compri ses falses caricies...» (Grans i perllongats aplaudiments). Llavores fou En Maura qui comprà aqueixes caricies. Ara ha sigut En Sánchez Guerra, que ha obtingut aquest favor amb una cartera per un arriviste. I demà la Lliga seguirà venent els seus favors a qualsevol ministeri, a cambi de la satisfacció de totes les més vergonyoses concupiscències (Molt bé).

I és amb aquesta gent que l'Estat opresor te més força contra les llibertats i aspiracions de Catalunya. Als altres partits ja'ls coneixem, ja sabem la seva història i, figurant com a enemics nostres, no'ls hem de temer pas. Als que hem de temer es, precisament, als traidors que tenim a dintre de casa. (Ovació formidable).

Jo sento amb l'ànima haver de parlar així

Jo, amics meus, sento amb l'ànima haver de parlar així. Jo voldria que en endevant tinguès de fer-ho d'una manera distinta, no solament per el greu que a mi'm produeix, sino perque Catalunya en rebria directament els beneficis.

Jo no puc creurer que tots els capdevanters de la Lliga siguin politics professionals a la *antigua usanza* ni menys que la massa que'ls segueix es fassi solidaria de la seva actuació. Jo espero una reacció saludable en la Lliga, sobre tot en aquelxes Joventuts adherides a ella que, sentint-se asquejades, tracten de separar-s'en i proclamar ben alta els seus nobles ideals de reivindicació catalana.

Havent definit el cas de la Lliga i els seus homes, deixem la decisió a la consciència dels seus adherits, tot remarcant que nosaltres no creiem en les *mitges fistes*, ja que els ideals i sobre tot els ideals que estant encarnats en la pàtria, es deuen sentir amb tota integritat. (Aplaudiments).

Existeixen també altres personalitats i entitats nacionalistes que no hi son adherides, de sentiments fondament esquerrans, que senten inquietuts patriòtiques. Cal que estiguin al nostre costat, enfortint l'organització que ha de dur-nos la lliberació de la nostra pàtria.

Uns creuen que, ja que la Lliga ha traicionat a Catalunya, desapareixent com a partit catalanista, s'ha de formar un partit de dreta catalá i un altre d'esquerra, fondament nacionalistes. Altres, que's tindrien d'agrupar tots els nacionalistes en un sol partit, entrant-hi tots els bons patriotes, tant de dreta com d'esquerra.

L'Estat Català

Jo crec, amics meus, que l'únic camí a seguir és el de la formació d'un Estat Català, a base d'una República Catalana.

Es necessari que una Comissió cridi a tots els nacionalistes. Ja amb l'adhesió de la majoria, s'haurán de formar nuclis que elegeixin als representants del Parlament Catalá. Reunit aquest Parlament, haurá d'elegir al President de la República Catalana. (Xardorosa ovació). I amb el President, els ministres corresponents

Amb el ministre de Finances es recaudarán els capdals que acordi el Parlament per a sostenir l'Estat Catalá, no contribuint els de sou, jornal o altre ingrés insuficients.

L'Estat Catalá actuará fermament, resolguent tots els problemes d'humanisme, entre els que s'hi destaquen la qüestió social, sanitat, cases barates, atur forçós, protecció en el part de les obreres, reconeixement de sindicats, escoles, etc.

Si enlairem així les nostres concepcions, no fixant nos en els baixos egoismes de partit; si deixem les nostres febleses i ens fem càrrec de la missió altíssima que anem a complir, jo tinc la convicció absoluta de que dins de poc, l'Estat Catalá, que començará funcionant per voluntat del poble i que després haurá d'esser reconegut amb propia personalitat, internacionalment, será del tot poderós. Davant de la voluntat d'un poble que així es mostri, no hi ha forsa, amics meus, que pugui evitar les seves decissions i la seva marxa efectiva envers el seu esplendor, envers la seva sobirania. (Aplaudiments).

Dins de l'Estat Catalá, hem de laborar tots per a la lliberació de Catalunya. Si els partits que formessim no duguessin el llegam de l'Estat Catalá, totes les energies no més servirien per a combatre'ns els uns als altres i la lliberació de Catalunya quedaria ajornada indefinidament.

L'hora propicia. Decissió i fermesa

Jo entenc que aquesta hora és propicia per a plasmar l'organització que s'imposa; però cal una absoluta decissió i fermesa. El que no's vegi en cor d'anar endavant, que's quedi a casa. S'han d'acabar les claudicacions, les traicions i les cobardies! El poble ja n'ha estat massa d'enganyat. No hi ha dret a jugar més amb la seva sobirania. I si, amb tot, catalans, encara hi haguessin traidors, «aleshores seria qüestió de fusellar-los per l'espatlla». (Grans aplaudiments).

I el dia de la victòria hem de comptar amb una organització previa. Irlanda ens dona l'exemple de que en les grans activitats es necessita un programa i una organització, o sino ve la lluita interna, la guerra civil. (Molt bé).

Crida a les joventuts, als republicans i als obrers

Vosaltres, joventuts de Catalunya, heu d'esser el nervi del nostre exércit lliberador. Heu de preparar-vos per a complir degudament el destí que l'història us ha assignat. Els joves que més es moguin portats per l'abnegació i l'entussiasme per totes les coses justes, serán els més nacionalistes.

Mentre no imperi la justicia a la terra, es necessari el vostre desenrotllo físic i el sapiguer-vos aprofitar del vostre organisme, no sols per a preparar-vos per a la lluita, sino per a evitar que'ls febles siguin atropellats i els desheretats escarnits.

I començareu les vostres pràctiques a plena Natura. És precis que us encrobustiu resseguint les muntanyes de la terra, organitzats com a grups excursionistes de cinc en cinc companys, nomenant entre ells al capdevanter.

I també us crido a vosaltres, republicans de Catalunya, que sou filla espirituals del gran Pi i Margall, per a que estigueu, amb l'entussiasme i l'integritat que us sont propis (entussiasme i integritat que heu mantingut sense ambicionar càrrecs representatius) a dins d'aquesta organització que's progecta i que viu dintre de la vostra ánima.

I a vosaltres, obrers, força essencialment vital a dins de la vida de Catalunya, com a dins de la vida de tots els pobles, també m'hi dirigeixo. Tot sentint el problema de lliberat colectiva de les classes obreres, jo entenc que Catalunya ha d'esser la mare amorosa de tots. Al calor de l'ideal que hem de sentir pensant en ella, cal que aunem necessitats, lent que desaparegui per tot l'arbitrarietat, que la justicia resplandexi, que la pau imperi i que la germanor ens lligui. (Ovació).

Fermesa i decissió, repeteixo

I acabo, amics, recomanant-vos novament fermesa i decissió per a la nostra santa causa:

Els materialistes, me diuen somniador perqué somnio amb la grandesa futura de la nostra pàtria. Avui el somniador s'ha mostrat, amb el que acabo de dir-vos, l'iniciador de les realitats, que han de conduir-nos a la plena possessió dels nostres drets nacionals.

Joventut que m'escoltes: sigau tú, també, de somniadora! Fantasia-la tú, també, tal com la voldries veure en realitat, la pàtria que portes arrelada al fons del teu cor, que així compliràs amb els destins de tots els amors sans, que comencen amb somnis i acaben amb materialismes, però santificats per l'esperitualitat, per la dolcena del somni que'ls va crear!

Somnia la grandesa de la nostra pàtria, que al despertar la veuràs tal com jo la veig, la més jove, la més amorosa, la més formosa, la més lliberal, la més culta i, sobre tot, la més justiciera. I allavors creixerán en proporcions gegantines, els desitjos de que sigui realitat tant bell somni, i ni'ls desenganys, ni'ls contratemps, ni'ls interessos materials, ni els mateixos lligams de familia serán obstacle per a que dediquem tota la vostra existéncia a la plasmació del nostre somni daurat.

Amant, doncs, els cors, joventuts de Catalunya! No's pas llunyà el dia de les grans efectivitats. Si, com ho espero, esteu disposades a organitzar-vos, jo vos prometo'l triomf.

Vosaltres amb mi, jo al vostre costat. I tots i tot per la llibertat de Catalunya. (Aplaudiments i visques diversos que duren llarga estona i que obliguen diverses voltes al Sr. Macià a remerciar al públic amb inclinacions de cap. A peu dret, solemnement, tot hom entona «Els Segadors»).

Imp. «Joventut», Blondel 7. Lérida

riodístiques no ho van recollir.[22] Per aconseguir un estat per a Catalunya, Macià va defensar la necessitat de la unió de les joventuts. I també que calia una acció preconstitucional de l'estat català i, una vegada constituït aquest règim, els seus representants no haurien de fer «*traïcions ni claudicacions*».[23] Proposava seguir el model irlandès posterior a les eleccions de desembre de 1918, quan els diputats electes del Sinn Féin al Parlament britànic no havien anat a Londres a prendre possessió de l'acta a Westminster i al gener de 1919 havien format el parlament unicameral a Dublín, el Dáil Éireann.[24] Però, també seguint l'exemple irlandès, Macià sostenia que calia comptar amb una organització prèvia «*un programa i una organització, o sino ve la lluita interna, la guerra civil*».[25]

En els primers rengles del pati de butaques l'escoltaven dos joves que es van conèixer aquell dia, Joaquim Núñez i Josep Marlés. Aquest darrer, mecànic torner originari de Sant Feliu de Llobregat, però que residia amb la seva família i treballava al barri barceloní de Sant Andreu de Palomar. Ambdós, a les portes de la vintena, el van escoltar «*embadalits, no precisament per la seva oratòria*», sinó perquè trobaven que les seves paraules hi havia «*veritats i sinceritats*» i ho feien imbuïts de «*la seva noble figura, les seves celles i aquella mirada profunda*».[26]

Aquests i altres joves en acabar l'acte van sortir a la Rambla de Santa Mònica cantant *Els Segadors*. En creuar-se amb uns soldats, algú va cridar «*Mori Espanya!*». La tropa va detenir un jove i va dur-lo a Capitania. Macià s'hi va apropar a protestar.[27] El diputat començava a ser, sobretot per a aquells xicots, «*l'apòstol de Catalunya*».[28]

L'espai separatista no era l'únic, però, que maldava per organitzar-se per afrontar la situació política a Catalunya. Després del fracàs de l'Assemblea de Parlamentaris de 1917, de la fallida campanya per l'autonomia de 1919 i la posterior entrada de la Lliga Regionalista als governs de concentració d'Espanya, que alguns veien com un apèndix del conservadorisme monàrquic, també aquell abril es va fer públic un manifest impulsat per diverses figures intel·lectuals que demanava als catalanistes d'actuar de forma unitària.

A partir d'aquest manifest, alguns dirigents de les joventuts de la Lliga Regionalista, antics militants de la Unió Federal Nacionalista Republicana i diversos independents van reaccionar convocant la Conferència Nacional Catalana. L'objectiu principal era doble: d'una banda, superar el catalanisme conservador, clarament compromès amb la governabilitat de la monarquia borbònica; de l'altra, articular i consolidar un nou espai de catalanisme polític a l'esquerra de la Lliga.

La Conferència, celebrada el 4 i 5 de juny de 1922 a l'Orfeó Gracienc de Barcelona, va aplegar prop d'un miler d'inscrits i un centenar d'entitats. La mesa provisional la va presidir Pelai Vidal de Llobatera, amb el poeta Ventura Gassol com a secretari. Els principals impulsors de la conferència, Jaume Bofill i Mates, Josep Maria Pi i Sunyer, Lluís Nicolau d'Olwer i Antoni Rovira i Virgili, van defensar diverses ponències de cara a la formació d'un nou partit polític. Francesc Macià, que hi va assistir malgrat recelar-ne, va proposar que l'organització resultant assumís explícitament el compromís de constituir l'estat català i de convocar el poble de Catalunya a una assemblea constituent. Una clara majoria, però, va rebutjar-ho: 76 vots a favor i 211 en contra. Això va provocar l'enuig de Macià i els seus.

De la conferència en va sortir un nou partit, Acció Catalana (AC), amb un posicionament de centre esquerra.[29] El diputat, en canvi, va quedar descontent

22 «La conferencia d'En Macià», *Foment*, 7 d'abril de 1922, p. 2.

23 «Conferencia de don Francisco Maciá», *El Diluvio*, 4 d'abril de 1923 p.10.

24 Colum KENNY. A Bitter Winter. *The Irish Civil War, 1922-1923*, p.20-21.

25 Full volant amb el discurs íntegre de Francesc MACIÀ. «Orientacions a seguir en la política catalana, 2 d'abril de 1922».

26 UB-BPR. Fons Josep Marlés. Carta de Joaquim Núñez a Josep Marlés, Barcelona, 21 de maig de 1984.

27 «Polítiques», *La Veu de Catalunya*, 4 d'abril de 1922, p. 8; «Notas políticas», *La Publicidad*, 4 d'abril de 1922, p. 5.

28 Carlota GUTERAS. «Dos comentaris», *Ressorgiment*, abril de 1923, p. 1.291.

29 Montserrat BARAS. *Acció Catalana, 1922-1936.*

AL POBLE DE CATALUNYA

CATALANS:

Crec que és arribada l'hora d'actuar fermament i resolts. Les claudicacions, les traicions i les cobardies dels que pretenen ostentar la representació del nacionalisme, foren com una llosa de gel que congelà l'entussiasme patriòtic del poble. Però aquest, refet de la decepció sofrida a conseqüencia de la perniciosa actuació dels mals catalans i al restoll, precisament, d'aquelles claudicacions, traicions i cobardies, jo crec que deu — i que sabrà — aixecar el seu clam sagrat de lliberació.

Això no deixen pas de veure-ho, els homes de la Lliga, i veient-ho, donant-se compte de que'l poble els hi gira l'esquena i amb l'intent de procurar que no s'els esmunyi la seva hegemonia dins de la política catalana —hegemonia que'ls permet la satisfacció de tota concupiscència, posant-se d'espatlles a aquest poble al que deuen el que són — intenten fer-se oblidar generosament o perdonar, maniobrant per a conseguir que la joventut adopti una posició que ells volen presentar com un rejoveniment nacionalista.

I com s'atreveixen a això? Es que creuen que pot perdonar-se jamai el seu apoi descarnat al poder de l'Estat que defensa les nostres llibertats pàtries i, sobre tot, que vessa els nostres diners i la nostra sang allà a les terres del Marroc, mantenint a costa de la voluntat del poble i a costa de les llàgrimes de milers i milers de mares aquella ridícola, funesta, injusta i repugnant aventura imperialista? Els pobles no creixen guanyant més pams de terra—i encara terra inculta i que estima, com totes, la seva sobirania — sinó fent més floreixent la de casa, donant lliure expansió als sentiments de raça de cada grup d'homes que tingui caracterísfiques de nacionalitat. I tot això la Lliga ho ha fet inefectiu per mitjà de la seva col·laboració amb el poder central.

Amb tot aquest bagatge de fracassos i inadaptacions, els anomenats dessidents de la Lliga han llençat a l'opinió un manifest, en el que, no solament hi falta idealitat, sinó que està desprovist d'aquella decissió, en els firmants, d'arribar allí on sigui necessàri per a fer efectiu el nacionalisme que diuen sentir. Com pot existir aquella decissió si en ells no hi ha'l més petit intent de separar-se d'aquells partits al que venen figurant després de tots els desacerts comesos en front de les aspiracions de Catalunya?

I aquells anomenats dessidents convoquen a una «Conferència Nacional Catalana» i en aquesta convocatoria demostren la seva feblesa nacionalista. Cal no més fer notar que, parlant-nos tant sols d'autonomia, diuen de internacionalitzar el nostre problema, quan l'autonomia és un problema d'ordre interior i per a internacionalitzar-lo cal que sigui d'independència.

L'autonomia és com una almoina que concedeix el poder central. L'independència és una força pròpia que dona definida i plena personalitat a un poble.

Es més. Noteu com l'autonomia és concedeix en moments de por, per a aplacar els entussiasmes populars i com, passada aquesta por, el poder opresor torna a pendrer-la, engendrant així l'ajornament de la solució del plet nacionalista.

Repareu en Polonia i en Lituania i en Finlandia i en Irlanda. La lliçó que'ns dona l'història d'aquests pobles és suficient per a dir-nos el que passaria amb Catalunya. I que diem passaria, si ja passa; si, actualment, amb el plet de les Notaries i amb la qüestió dels telèfons, en tenim d'això una prova palesa!

Els firmants del manifest, ademés, no diuen ni una paraula del problema social, el més fondo, avui, de la Nacionalitat Catalana. El no parlar-ne sembla és volguer dir que l'obrer no forma part de Catalunya, quan és la forsa més potent i la que's té més en compte, per aquest motiu, en totes les nacions civilitzades.

La solució del nostre plet, per tant, no hem de buscar-la, catalans, en una autonomia que l'Estat espanyol ens concediria com una almoina, sino en una independència que'ns permeti tindrer pròpia personalitat, exercir els nostres drets de raça, donar expansió a les nostres riqueses, enlairar les nostres arts, dignificar el treball dels nostres obrers, reforçar la cultura de la nostra terra, ésser un tot inconfundible davant del mon. I això no pot lograr-se més que amb la formació de l'Estat Català, d'aquest Estat que ha tindrer el seu Parlament, integrat per diputats o delegats de les diferentes encontrades de Catalunya, diputats o delegats que elegiràn als ministres — poder executiu de la voluntat del poble — i al President de la República Catalana. En aquest Parlament hi seràn representades totes les ideologies i tendències del poble català i aniràn elaborant les lleis que reformaràn la constitució de Catalunya, única que respondrà al anhel i a la voluntat del poble, que interpretarà plenament la seva esperitualitat i la seva pròpia fesomia.

Aquestes lleis—politiques, socials, agraries, económiques, culturals, agrícoles, etc.,—ho seràn segons pressupost. Calculeu, catalans, si hi poguessim esmerçar els set cents milions que, segons els pressupostos actuals, haurà de pagar Catalunya a l'Estat espanyol! Això ens demostra que Catalunya, amb règim propi de soberanía, seria prompte una de les nacions més avençades i més floreixents del mon, en tots els aspectes. Mireu, doncs, si té importància salvar una riquesa que s'ens esmuny en mans d'un Estat tirànic i opressor!

El plet está entre dues races diferentes i que l'Estat opressor s'empenya en que siguin iguals. No solament en l'ordre material, sino, sobre tot, en sentit esperitual—sentiments, costums, llengua, tradició—ofereixen caracterísfiques i fesomies diferents i fins i tot oposades. Per lo tant, tota qüestió la voldría resoldrer cada raça a la seva manera, engendrant així l'incomprensió i com a conseqüencia, tot un seguit d'odis i de rencunies que tenen una paraula categórica que els enclou: inefectivitat.

Per dignitat propia i per conveniència de cada una d'ambdues raçes, cal anar a una federació de nacions lliures, delegant cada una d'aquestes—no cedint, entengui's be—una petita part de la seva sobirania, fent, així, que's pugui mantindrer la seva sobirania originaria com a base de la seva organització i desenrotllo, com a voluntat lliberrima del poble constituit en Nació.

Es sols així com ens podrem entendrer, com podrem tractar de igual a igual, cara a cara i front a front.

Si els firmants del manifest senten, verítablement, aquell amor a Catalunya de que'ns parlen, que accepti'n, en principi, la formació de l'Estat Català, lligam comú que ha d' aunar totes les energies i totes les voluntats. Prosperant la Conferència anunciada, sense l'acceptació de l'Estat Català, no faríam mes que ajornar el plet de Catalunya, d'aquesta hermosa captiva dels nostres amors, que espera el jorn gloriós de la seva desalliurança.

Tenint en compte tot quan deixo exposat, demano a totes les entitats nacionalistes, sense distinció de cap mena, estiguin o no adherides a la Lliga, que enviin un delegat a la reunió que tindrà lloc a Barcelona, al carrer d'Aribau, n.° 21, interior, estatge de l'«Esquerra Catalana», entitat que convoca dita reunió, el día 25 d'aquest mes.

FRANCESC MACIA.

IMP. JOVENTUT, LLEIDA

Maig de 1922

Crida de Francesc Macià «Al poble de Catalunya», després d'haver fracassat el seu intent que la nova Acció Catalana adoptés un programa separatista.

ANC - FONS FRANCESC MACIÀ

perquè entenia que mantenir-se en l'horitzó autonòmic, com feia AC, era com demanar «*almoina*». I perquè la nova formació, segons ell, no tenia en compte «*la qüestió social que és la primera en importància de Catalunya*».[30] Com havia succeït a Irlanda, l'exmilitar era conscient que sense la implicació del segment obrer difícilment la seva empresa podria tirar endavant.

Això va fer que, tres mesos després, el dissabte 8 de juliol de 1922, Francesc Macià tornés al CADCI. En aquesta ocasió a dos quarts d'onze de la nit, en un míting d'afirmació nacionalista organitzat per la Unió Catalanista. A la sala d'actes no hi cabia una agulla. El president d'aquesta entitat i a qui s'atribueix el disseny de l'estelada, Vicenç Albert Ballester, a les portes de la cinquantena, va cedir la presidència de l'acte al doctor Josep Murillo, de quaranta-un anys, director de la publicació *La Nova Catalunya* de l'Havana, que es trobava aquells dies a Catalunya i va parlar en nom dels catalans de Cuba.[31]

Murillo, amic de Macià, era membre del Club Separatista Català núm. 1, creat el març de 1922 a partir del Centre Català de l'Havana. El presidia Josep Pineda i Fargas i també n'era membre Marian Grau, que aviat exerciria d'enllaç entre la nova proposta política de Macià i els catalans d'Amèrica. A partir d'aquest primer club es volia promoure la creació d'altres clubs similars arreu d'Amèrica que s'articularien en una Federació Internacional de Clubs Separatistes Catalans.[32]

Aquest aspecte és clau perquè planteja des de l'inici la implicació en el projecte macianista de les comunitats catalanes americanes, sobretot la més radicalitzada, la de Cuba —per l'experiència pròpia viscuda arran de la guerra d'independència de l'illa. No és que Macià els anés a buscar després, sinó que la dinàmica colonial cubana i les seves idees impactaven en el separatisme català igual que en l'extrem oposat ho feien en el nacionalisme espanyol dirigint-lo, en aquest cas, cap al militarisme i el feixisme.[33]

En l'acte van parlar, després de Murillo, Fermí Palau de la FDN; Pelegrí Llangort, en nom de la publicació *La Tralla* —impulsada també per Ballester—; Antoni Colomer, expresident de la Unió Catalanista; el doctor Josep Riera i Puntí i el diputat provincial i advocat republicà Ramon Noguer i Comet. S'havia anunciat que entre els oradors hi hauria també l'exalcalde de Lleida, el doctor Humbert Torres, Manuel Folguera i Duran i Ramon Duran i Albesa, però van excusar-ne l'absència.[34]

En prendre la paraula, Francesc Macià va ser molt aplaudit. Va començar recordant l'anterior conferència al CADCI i els esforços que havia fet sempre, segons ell, per unir els nacionalistes «*trobant, en molts punts, un pessimisme descoratjador*». Per superar-ho va proposar de «*bastir de nou l'edifici de Catalunya, que no ha de ser obra d'una entitat ni d'un partit, sinó obra d'un poble*». Altres versions van recollir que reclamava una «*nova Catalunya*», mentre es conservava el que restés de sa.[35]

El diputat va elogiar la classe obrera catalana, en la qual tenia moltes esperances, i va mostrar-se partidari d'un estat català. Va reclamar organitzar-se per tal que Catalunya no fos arrossegada per la catàstrofe que preveia que s'apropava, tal com ell havia anunciat al Congrés arran de la guerra que Espanya sostenia des de feia anys en el protectorat del Marroc. Si el poble de Catalunya no estava disposat a treballar per la pàtria, ell n'estava a renunciar a l'acta de diputat, va dir, cosa que ja havia fet amb anterioritat. I aleshores va preguntar al públic, en la seva majoria joves, si es-

30 Francesc MACIÀ, «Al poble de Catalunya. Catalans», Fons Francesc Macià, 1-264-T-496, ANC.

31 Joan MURAY; Fermí RUBIRALTA. *Vicenç A. Ballester i Camps (1872-1938). Creador de l'estelada.*

32 Josep CARNER-RIBALTA; Ramon FABREGAT. *Macià. La seva actuació a l'estranger*, p. 18-23.

33 Xavier CASALS i Enric UCELAY-DA CAL. *El fascio de las Ramblas. Los orígenes catalanes del fascismo español.*

34 «Míting al C.A. de Dependents», *La Veu de Catalunya*, 9 de juliol de 1922, p. 4. Per error la crònica diu que Fermí Palau pertany a la Unió Democràtica Federalista, en comptes de la Federació Democràtica Nacionalista; «Polítiques», *La Veu de Catalunya*, 8 de juliol de 1922, p. 5; «El míting Nacionalista de de-bò», *L'Intransigent*, p. 9-10.

35 «Mitin de afirmación nacionalista», *El Diluvio*, 9 de juliol de 1922, p. 31.

BARCELONA 8 DE JULIOL 1922 — ANY I — SEGONA ERA. — NÚM. 9

SURT EL DISSABTE

LA TRALLA

10 c.

Canuda, 14

Essent nacionalista l'acció que en el nostre poble realitza la Unió, tenen el dret i el deure de cooperar-hi tots els catalans units per les aspiracions del Nacionalisme, qualsevulgui que sia llur pensar i sentir en matèries religioses, polítiques i socials. (Declaració de la VII Assemblea de la Unió Catalanista).

Autonomia, no. Independència, sí

Al jovent de Catalunya

No ens plauen les mitges tintes. En front dels actes dits d'*Afirmació Catalana*, nosaltres hi sinceuem bes ab i bes fort el nostre crit (exigència d'arreu convencional) d'*Afirmació Separatista*. Laborem i lluitem per a la implantació de la República Catalana. Es més: entenem sinceriament que el Nacionalisme Català no té raó d'ésser si no parteix del principi fonamental de la llibertat absoluta de la Nació Catalana.

L'Autonomia no resol el fet de la lliure determinació de Catalunya a regir-se tal i com sigui la voluntat sobirana dels catalans.

Si fóssim *únicament* autonomistes anirem, d'acord amb els nostres sentiments democràtics, republicans i socialitzadors, a formar part del partit republicà federal, com sinó mateix entenem que els autonomistes burgesos clericals i conservadors tenen el seu camp d'acció absolutament definit dintre una Federació Monàrquica Autonomista i dintre del partit jaumí.

Però com sigui que tant el partit federal com el partit jaumí reconeixen com a pàtria l'Estat espanyol, nosaltres no hi cabem. Aquí s'enclou, doncs, la nostra disconformitat amb tots els partits que com a qüestió essencial no reconeguin com a pàtria única dels catalans, a Catalunya.

Etnicament, biològicament, som catalans i res més que catalans. Amb Espanya no ens hi lliga més que el dogal que fa segles portem com a marca infamant d'esclavitud.

Avui se'ns fa dir espanyols com se'ns podria fer dir francesos si Lluis XIV, en discutir-se el tractat dels Pirineus, en virtut del qual va quedar-se el Rosselló, el Conflent i el Vallespir, hagués estirat un xic més el braç. Però, el mateix enganxats a la *nostre* francesa que al carro atrotinat d'Espanya, nosaltres restariem catalans per obra i gràcia de la Naturalesa, més sàvia que les lleis dels homes, la que ens ha donat un idioma i ens ha clavat un segell característic per a enriquir més i més la garba harmònica de la Humanitat.

En una paraula: la pàtria natural dels catalans és Catalunya. Voler-se'n adaptar una altra amb qualificatiu superior o inferior, és ignorància o és covardia.

Vol dir tot això que volem viure isolats?

No.

Ço que volem és la independència, ésser lliures per a, després, PACTAR amb igualtat de condicions amb qui més ens convingui.

L'ideal d'una Federació ibèrica que serveixi de base a aquella federació europea somiada pel més gran i més humanista dels polítics del segle XIX, En Francesc Pi i Maragall, no el refusem. Entenem, però, que aquesta federació, per a ésser eficaç i duradora, solament pot ésser filla del PACTE entre les diverses nacionalitats ibèriques prèviament lliures, i amb totes o amb les que convingués, nacionalitats, també lliures, d'arreu del món, properes o llunyanes.

Concretant: separatistes avui; federals demà.

* * *

Després d'exposat tot això, que és sincerament el nostre ideari, ens cal dir que, malgrat les nostres particulars opinions fermament democràtiques, republicanes i socialitzadores, opinem que avui per avui i nostre i tant perdurí la dominació forastera, s'imposa la formació d'un front únic que tingui com a lligam espiritual, com a objectiu essencial, la independència de Catalunya, i aquesta estem que ha d'ésser obra de tots els catalans nacionalistes, pensin com pensin en matèries religioses, polítiques i socials. Obtinguda la lliberació nosaltres, resposant als dictats de la nostra consciència, lluitarem perquè les lleis de l'Estat Català fossin les més humanes, més justes i més equitatives de tots els Estats del món.

* * *

Seria somiar, seria pueril, seria desconèixer la realitat, si ens féssim il·lusions d'aconseguir la independència pacíficament. El nostre plet, per a guanyar-lo, costarà víctimes, farà vèrcer sang i portarà, en conseqüència, tot un rosari de sofriments.

A tot s'ha d'estar disposat.

Jovent de Catalunya. En el teu esforç i en el teu sacrifici està l'esclevenidor de la teva pàtria.

Bé està que t'esplais ballant sardanes, organitzant jocs florals o jugant a futbol, però pensa que la vida és cosa prosaica i menyspreable si no té per guatge la flama de l'ideal. Per ell seràs fort, seràs ardit, seràs invencible; ell t'endolcirà les hores amargues del viure i solament ell pot fer el miracle de que vagis a la mort amb el somriure als llavis. *Un bel morir tutta una vita onora*, diu el poeta. Fes-te teu aquest lema i pensa que és molt més bell morir per la llibertat de la teva pàtria que anar a caure sense glòria ni profit com tants germans teus enllà del mar avui, com abir quelcs, més per la fam que per les bales, en la maniga americana, per causes tan injustes com injusta és l'esclavitud ignominiosa de la teva nacionalitat.

L'Autonomia no resol les nostres ànsies lliberadores ni satisfà el nostre desig de noble venjança.

Independència de Catalunya! Estat Català! República Catalana! Aquesta és la nostra afirmació clara i terminant.

Qui ens vulgui seguir que s'hi pensi bé abans, puix per aquest camí no hi trobarà ridícula honors ni compensacions materials de cap mena. Hi trobarà, però, la mala sang dels nostres saions; pot trobar-hi presons humides i celdes buides; tastarà potser les dolçors de la llei de *fuga*, o qui sap si el turment o la mort.

Però cal que pensis, jovent de Catalunya, que solament amb sang de màrtirs es pasten les llibertats dels pobles i dels homes.

La vida que ens resta a nosaltres, ja cavellits en la lluita, te l'oferim tota, Pàtria del cor, per la teva independència, per la teva República.

Goton

Aixi els nobles fills d'Irlanda — obtenen sa llibertat!

Aixi ho fan els de la LLIGA: — GRRRAN TIBERI! ESPANYA EN GRRRAN!!

8 de juliol de 1922

La Tralla, publicació de referència del separatisme català, confrontava l'actitud combativa dels patriotes irlandesos amb la del catalanisme conservador de la Lliga.

AHCB

taven disposats a treballar per Catalunya amb totes les seves forces. Va rebre un sí unànime com a resposta. «*Aleshores alceu el braç i jureu no defallir mai*». El jovent va posar-se dempeus i es van veure una pila de braços alçats.

Macià per bastir l'edifici de què parlava va dir que calien «*cabals*» i va avançar que els diaris ja dirien on calia recollir-los. «*Fins ara tot han estat discursos, d'aquí en endavant hi haurà fets i hi haurà qui manarà i dirigirà*», va afegir pensant en ell mateix. A la vegada, en el marc d'un procés paral·lel, va anunciar l'assemblea preparatòria i la constituent d'un nou partit o una federació d'esquerres,[36] així com la formació d'Estat Català, «*dirigit per homes que no defugin llurs responsabilitats per greus que siguin*». Aquell dia, però, no es va fundar l'organització Estat Català, que va ser fruit d'un procés dilatat i no compta amb una data fundacional concreta, només es va donar a conèixer en públic la idea de la seva creació.

El nom, Estat Català, en ocasions s'ha atribuït al separatista Manuel Pagès. Aquest, a la vegada, s'hauria inspirat en els dos números de la publicació *L'Estat Català* que el seu amic Daniel Cardona havia editat el maig de 1918. En tot cas, el terme apareixia com a natural en tant que almenys una part dels separatistes bevien de les idees del federalisme intransigent de Valentí Almirall i el seu grup de l'Estat Català en el si del Partit Republicà Democràtic Federal, l'òrgan del qual havia estat *El Estado Catalán* (1869-1873).[37]

Durant el míting va repartir-se un full volant amb les quatre barres i una franja verda que deia, «*Catalans...! Homenatgam en aquest acte d'avui l'heroisme dels darrers defensors de l'Hotel Gresham i als restants que en els carrers de Dublín i pels camps de la Irlanda es baten per la integritat dels principis nacionalistes. Visca l'Irlanda independent! Visca Catalunya*».[38]

Es tractava d'una apel·lació a la Guerra Civil irlandesa que havia començat al juny i que enfrontava els favorables i els contraris al Tractat Angloirlandès.

L'acord, signat el desembre de 1921, havia posat fi a la Guerra d'independència i va establir la creació de l'Estat Lliure d'Irlanda, que comprendria vint-i-sis dels trenta-dos comtats de l'illa. El nou estat no seria, però, una república plenament independent, sinó un domini autònom dins de l'Imperi britànic. Els seus representants havien de jurar fidelitat a la Constitució de l'Estat Lliure i fidelitat al rei Jordi V en virtut de la ciutadania comuna de l'Imperi. El Tractat permetia, a més, que Irlanda del Nord quedés fora del nou Estat Lliure. Aquesta comprenia sis dels nou comtats de la província històrica de l'Ulster, on els unionistes, majoritàriament protestants i partidaris de continuar vinculats al Regne Unit, disposaven d'una amplíssima majoria política.[39]

El Tractat havia posat fi a la Guerra d'independència, i el defensaven Arthur Griffith i Michael Collins, mentre que s'hi oposava Éamon de Valera. El Gresham, un hotel majestuós de l'arteria principal de Dublín, O'Connell Street —i escenari parcial del conte *Els morts* de James Joyce—, era seu d'aquests darrers. Macià, en el conflicte irlandès, sempre es va posicionar amb els contraris al Tractat, en defensa per una independència plena d'Irlanda, en comptes d'un domini.[40] Els ecos de la Guerra angloirlandesa, que irradiaven a tot el continent i més enllà, i la recerca de paral·lels va ser determinant en l'aparició d'EC.[41]

L'acte va acabar a un quart d'una de la matinada amb el cant d'*Els Segadors*, seguit de molts visques a Catalunya, sense cap incident malgrat les precaucions que havien pres les autoritats governatives.

El secretari de Macià, Ramon Duran i Albesa, va explicar a la premsa que la forma de recollir els cabals

36 «L'acte Nacionalista d'En Macià», *La Campana de Gràcia*, 15 de juliol de 1922, p. 2.

37 *L'Estat Català*, 12 de maig de 1918; VIBRANT [pseudònim de Daniel Cardona]. *Res de nou al Pireneu...*, p. 86.

38 «Última Hora. En el Centre Autonomista de Dependents. Mitin de afirmación nacionalista», *El Diluvio*, 9 de juliol de 1922, p. 31.

39 Colum KENNY. *Midnight in London. The Anglo-Irish Treaty Crisis 1921*, p. 105-118.

40 Joan ESCULIES. «Griffith or De Valera? The Split of Catalan Nationalism in the Face of the Irish Civil War».

41 Patrick MANNION i Fearghal McGARRY (eds.). *The Irish Revolution. A Global History.*

19 de juliol de 1922
Portada de
L'Intransigent,
amb l'apel·lació a l'acció,
per part del «poble»,
a les diverses forces
del catalanisme republicà
d'esquerres.
AHCB

passava per la creació del «*Tresor Català*», que consistia en bitllets d'1, 5 o 25 pessetes. El seu import es destinaria a propaganda i a adquirir mitjans per a realitzar el projecte exposat.[42] Duran i Albesa, després de viure una temporada a Mèxic havia fundat en retornar el Casal Nacionalista Martinenc i el Casal Nacionalista Sagrerenc, entre altres. Era amic de Domènec Martí i Julià.[43]

A partir d'aquell moment, Macià va iniciar una intensa gira per diferents poblacions de Catalunya repetint, en essència, el seus dos discursos al CADCI i acompanyat gairebé sempre de la mateixa gent que hi havia intervingut.[44] A finals de juliol també va replicar a través d'*El Diluvio* unes observacions de Cambó en l'article «La apelación a la fuerza» a *El Debate*.[45] El líder lligaire deia que «*cuando se está convencido de que un camino de revuelta ha de llevar fatalmente al fracaso y posiblemente al ridículo, el hombre que por seguir un impulso pasional y para ganar un instante de popularidad, compromete el porvenir de su tierra, comete contra ella el mayor de los crímenes concebibles*».

Macià va respondre que Cambó mentia quan li atribuïa a ell aquesta intenció perquè no era cert que volgués anar a una revolta immediata. «*Quan he escrit sobre això he dit sempre que és precís anar a una organització i a una preparació per a una acció; que les revoltes sense preparació porten a un vessament inútil de sang*». Va afegir que «*els discursos són inútils si la propaganda no va acompanyada de l'organització i preparació corresponent per a aplicar la força en el moment precís i eficaç*».

I, per tant, considerava que el seu deure era «*arreplegar aquest estat d'opinió, aquest sentiment patriòtic que brolla per arreu amb una intensitat com mai no havia estat a Catalunya, atiada per les traïcions a la nostra santa causa d'En Cambó i companys (ço que els hi hem de remerciar)*». I aconseguir, que «*no es llencin irreflexivament en un moment passional, a una revolta que fos fatal per la nostra estimada Catalunya, organitzant i disciplinant aquesta potent força per a llançar-la al combat en el moment oportú i amb la seguretat del triomf*».

Va carregar també contra els «*senyors Esteves*» i va afirmar que només un home com Cambó que —arquetip de la burgesia catalana— havia «*traït grollerament els ideals de Catalunya per un orgull insà i una ridícula vanitat, podria dir que jo que tinc arrelats al fons del meu cor els ideals enlairats, dignes, nobles i sants de Catalunya, conscientment volia sacrificar l'esdevenidor de la terra dels meus amors i de les meves il·lusions, per a guanyar un instant de popularitat*». Va afegir que tampoc no anirien al ridícul fent la revolta sinó que els que n'estaven fent eren els «*nacionalistes amb faldilles*» i que ells dignificarien Catalunya. Així mateix va apuntar que el plet català n'hi hauria prou que es fes arribar a «*certs centres*» per internacionalitzar-lo.[46] Les pretensions de Macià, doncs, ja es troben esboçades en la rèplica al líder lligaire.

A finals d'agost, Macià va reunir-se amb diferents sectors esquerrans, entre els quals hi havia: Ramon Noguer i Comet, diputat de la Mancomunitat de Catalunya i representant de la ponència per a la formació del que s'anomenava Partit Nacionalista Republicà; Ramon Duran i Albesa, Lluís Marsans i Manuel Pagès, representants del partit Esquerra Catalana —macianistes vinculats a la Unió Catalanista—; i Jaume Aiguader, president de l'Ateneu Enciclopèdic Popular, per tal d'explorar la constitució d'una federació d'esquerres catalanes.[47]

42 «L'acte Nacionalista d'En Macià», *La Campana de Gràcia*, 15 de juliol de 1922, p. 2-3.

43 Joan ESCULIES. «El nacionalismo radical catalán (1913-1923)», *Spagna Contemporanea*, 43 (2013), p. 7-28; Josep CARNER-RIBALTA; Ramon FABREGAT. *Op. cit.*, p. 22.

44 «Miting nacionalista a Mataró», *La Veu de Catalunya*, 21 de juliol de 1922, p. 8; «Miting a Mataró», *La Veu de Catalunya*, 24 de juliol de 1922, p. 6; «Mitin de afirmación nacionalista en Mataró», *El Diluvio*, 25 de juliol de 1922, p. 17.

45 «Una carta del señor Macià», *La Publicidad*, 27 de juliol de 1922, p. 1. Les declaracions de Cambó es recollien a l'edició de tarda del dia 20.

46 «Una carta de don Francisco Macià», *El Diluvio*, 30 de juliol de 1922, p. 11.

47 «Homenatge de Vilanova a N'Eduard Toda i Güell», *El Vilanoví*, 12 d'agost de 1922, p. 1. Va tenir lloc el diumenge 6; «Polítiques», *La Veu de Catalunya*, 29 d'agost de 1922, p. 8.

Barcelona, 11 de setembre de 1922
Francesc Macià aclamat en un bany de masses per l'Onze de Setembre durant la seva visita al monument a Rafael Casanova.
(EL DÍA GRÁFICO) / AHCB

En l'entretant va anunciar-se la presència, entre altres, del diputat separatista i de Lluís Companys en un acte dels pares de la comissió pro soldats de quota d'Àfrica per al diumenge 3 de setembre al Teatre Tívoli de Barcelona. El govern, però, va prohibir-lo perquè es demanava la repatriació dels soldats. Els parlamentaris implicats van anunciar una campanya de propaganda, que va començar amb un telegrama al president del Congrés, el conservador Gabino Bugallal.[48] També aleshores, Macià va visitar al dirigent de la CNT, Ángel Pestaña, després que el ferissin de gravetat pistolers del Sindicat Lliure en un atemptat a Manresa.[49]

En paral·lel va començar a circular el disseny de la campanya del «*Tresor català*», fet pel dibuixant Feliu Elias «Apa». Com que l'empresa l'havien ideat Macià i Murillo es va presentar com una iniciativa dels catalans d'Amèrica i, com a patrocinador, hi constava Àngel Guimerà.[50] El famós dramaturg era un dels principals creadors del simbolisme del que bevia el separatisme.[51] La imatge del bitllet de pesseta —l'únic que va transcendir— era una mare ofrenant el seu nadó a un núvol lluent, d'on resplendien uns raigs —de clara influència maçona— amb el lema «*Per Catalunya*», representada per un escut amb les quatre barres i una espasa, que remetia a la lluita propera i a la història mateixa.

L'Onze de Setembre Macià va anar a l'homenatge al monument a Rafael Casanova en nom de la Federació d'Esquerres Catalanes que, segons la premsa, representa «*el Nacionalisme radical*».[52] Aleshores, després d'una nova reunió del comitè organitzador de la federació d'esquerres, Noguer i Comet va convidar els altres sectors per concórrer a l'assemblea a primers de novembre per embastar el projecte del «*Partit Republicà Nacionalista Català*». Així mateix Noguer i Comet, Salvador Albert, August Pi i Sunyer, Pere Elias, Pere Lloret i Joan Casanovas van fer circular un qüestionari en què es preguntava si calia anar a una federació de forces d'esquerra conservant cadascuna la seva organització i disciplina o unir-se amb un sol programa.

També es demanava quin nom havia de tenir; si la forma de govern havia de ser republicana; la posició davant dels problemes econòmics i socials; sobre la qüestió religiosa; si calia incloure-hi el programa federal com a organització de l'estat; quins serien els límits de l'aspiració nacionalista de Catalunya; opinió sobre la qüestió colonial i si s'havia de defensar la continuació de la possessió d'Espanya de terres a l'Àfrica i l'orientació del futur estat en política internacional. Es preguntava, així mateix, per la forma d'organització del partit i si s'estava a favor del mètode revolucionari o evolutiu, reformisme o radicalisme.[53]

Macià, en nom encara de la FDN, va acceptar participar en l'assemblea per tal de donar major amplitud a la reorganització del PRNC o, en ocasions, també dit «*Partit Republicà Català*».[54] El diputat, doncs, mentre es plantejava la creació d'un front nacionalista que podria quedar englobat dins del nom Estat Català o del qual aquesta organització que bastia en podria formar part, també participava de la idea de crear un partit o federació d'esquerres catalanes. Eren dos processos que, encara que diferents, Macià no veia —de moment— com antagònics.

1.2. El naixement de la publicació *L'Estat Català*

En començar la tardor, Macià va continuar amb els seus mítings per poblacions catalanes.[55] Allò de determinant era que el diputat era molt conscient que, com en el cas irlandès, sense comptar amb el suport dels

48 «Els pares dels soldats de quota», *La Veu de Catalunya*, 30 d'agost de 1922, p. 2; «Per la repatriació», *La Veu de Catalunya*, 7 de setembre de 1922, p. 6.

49 *La Campana de Gràcia*, 2 de setembre de 1922, p. 3.

50 «El tresor català», *La Campana de Gràcia*, 9 de setembre de 1922, p. 3.

51 Joan ESCULIES. «El teatre patriòtic de Guimerà en el separatisme català».

52 «El diputat señor Macià», *La Publicitat*, 12 de setembre de 1922, p. 3. *L'Intransigent*, 13 de setembre de 1922, p. 5.

53 «Sobre la futura federació d'esquerres. Qüestionari», *L'Intransigent*, 20 de setembre de 1922, p. 3.

54 «Polítiques», *La Veu de Catalunya*, 14 de setembre de 1922, p. 8.

55 «Lleyda», *La Veu de Catalunya*, 17 d'octubre de 1922, p. 13.

Núm. 1 20 cèntims 15 Novembre 1922

L'Estat Català ★

PUBLICACIÓ DE ORIENTACIÓ NACIONAL

Direcció: FRANCESC MACIÁ, Diputat

Redacció y Administració:
FEDERACIÓ DEMOCRÁTICA NACIONALISTA
Sant Honorat, 7, pral.

Pòrtic

ESTAT CATALÁ, publicació, és el primer pas que's dona vers la via triomfadora. Al començar, del pórtic estant, enviem el nostre fraternal salut als patriotes.

Joventut de Barcelona! Joventuts del camp; del Pla de Lleida, de l'Empordà. joventuts totes de Catalunya! La patria us demana la vostra voluntat! Per la Pàtria el vostre entusiasme. Per la Pàtria disciplinats com un sol home!

Pels futurs legionaris de l'eterna Catalunya.
Salut!

L'Oficina de Redacció

Joves de Catalunya

Al apareixer el primer nombre d'ESTAT CATALÁ, jo vui adreçar-vos unes paraules en les que hi traspui tota la meva fervor nacionalista radical.

Estat Català! Dos mots que són la concreció de la nostra tasca. Dos mots que enclouen la més alta significació del nostre ideal. Dos mots en els que hi va compresa tota la trascendència del nostre esforç envers l'assoliment de l'independència de la Catalunya dels nostres somnis i de les nostres amors.

Jo tinc una gran confiança en vosaltres, joves de la nostra terra, que deixeu el camí de la lluita sembrat d'entusiasmes i encatifat d'esperances. Sou la energia que creix. Sou la aCtalunya que puja. Jo sé dir-vos que no vui adonar-me dels meus cabells blancs i que servo l'ànima jove pensant amb vosaltres i pensant amb Catalunya. Altres vells, altres homes, per a mi venerables, tenen també l'ànima jove i esperen amb ànsia els fruits de la vostra actuació.

I no em dirigeixo solament als joves residents a Catalunya, sinó als que es troben a fóra d'ella, i que continuament estan rebent d'aprop els seus batecs, enfortint la seva organització, tot esperant que en el rellotge de la pàtria nostra hi sonin les batallades supremes de la suprema llibertat.

Hores són aquestes de prova i ho han d'ésser potser més les que vindran. No hi ha d'haver el més petit defalliment. No hi ha d'haver la més insignificant vacil-lació. Quan, després d'un periode de preparació i organització, anem a implantar l'Estat Català, els homes de més representació seran els de major responsabilitat. No ha d'ésser com fins ara, que només ha sigut sacrificat el lluitador anònim, el darrer ciutadà.

Jo no sé com serà l'ardor de la lluita, quan arribi el moment. Jo sols sé que cada u haurà d'estar al lloc que li pertanyi, disposant-se a tots els sacrificis. Si algú cau, que sigui abraçat a la nostra ensenya, que haurà de lluir l'estrella solitària, signe de llibertat i d'independència.

Cal que us prepareu per a ésser dignes de l'exèrcit lliberador de Catalunya. I ho sereu, de dignes, perquè al costat de l'enfortiment fi-

15 de novembre de 1922
Portada del número 1 de *L'Estat Català*, publicat per la Federació Democràtica Nacionalista, i dirigit per Francesc Macià.
AHCB

sectors esquerrans, dels obrers, el projecte d'un estat català, no era possible. D'aquí l'intent de pacte amb aquest flanc polític.

Aleshores, l'1 de novembre de 1922 va anunciar-se la prompta aparició d'una publicació de «*divulgació nacional*» dirigida per Macià, que va sortir el dia 15.[56] La redacció i administració de «*L'Estat Català. Publicació de Orientació Nacional*», era a la seu de la Federació Democràtica Nacionalista, al carrer de Sant Honorat, 7, principal, de Barcelona. Va aparèixer amb un preu de 20 cèntims —3 pessetes per la subscripció anual— amb 8 pàgines i amb un estel de cinc puntes a la capçalera.

L'òrgan de propaganda, que s'imprimia a Antoni López impressor, al carrer de l'Olm, 8, de Barcelona, s'estructurava en una oficina de redacció i una d'organització. S'avançava que hi col·laborarien, Pere Màrtir Rossell i Vilar, Lluís Marsans, Ramon Duran i Albesa, Joan Salvat-Papasseit, Josep Maria Mallafré i Tort, Daniel Cardona, Fermí Palau, Manuel Pagès, Josep Riera i Puntí, Domènec Soler, Ramon Fabregat, Tomàs Garcés, Jaume Aiguader, J. Fernàndez i Pelegrí Llangort.[57] Si ho van fer, no es pot saber, perquè els articles, excepte els de Macià, eren anònims o sota pseudònim.

Qui, tanmateix, hi tenia un paper important juntament amb Salvat-Papasseit, Marsans, Soler i Rossell i Vilar, va ser l'apadrinat d'aquest darrer Daniel Cardona, d'aleshores trenta-dos anys, amo de can Cardona a Sant Just Desvern i regidor a l'ajuntament. Autor de nombrosos articles, va ser una de les figures més actives en la confecció de la publicació que, segons va dir —segurament exagerant—, va arribar a un tiratge de 5.000 exemplars, punt que no es pot verificar.[58]

El pòrtic de la publicació a càrrec de l'oficina de redacció i el seu primer article, «Joves de Catalunya» de Macià, eren una declaració d'intencions.[59] El diputat demanava als joves el seu suport per endegar l'empresa que es proposava. Ja en aquell moment, conscient de la diferència d'edat, es presentava com un vell —a la llarga un Avi— a qui el jovent donava forces. Un vell «*amb ànima jove*».[60]

Els prometia que, després d'un període de preparació i organització en la implantació de l'Estat Català, els homes de més representació serien els de major responsabilitat. Els oferia, per tant, ascendir segons la seva vàlua. Un aspecte central per a aquells joves. Ho contraposava, sense anomenar-la, a la Lliga, a qui acusava d'haver només «*sacrificat el lluitador anònim*». I és per això que demanava als joves que es preparessin per formar part de «*l'exèrcit lliberador de Catalunya*». El clam a la joventut era una de les característiques destacades de tot nacionalisme, l'apel·lació a l'energia renovadora enfront a allò obsolet que es volia canviar, la projecció al futur. I també una característica dels moviments polítics i ideologies de l'inici del segle XX. Molts joves van sentir-se atrets per Macià en la mesura que les seves paraules, per intransigents, agressives o aventureres que poguessin semblar a d'altres edats, ells les percebien clares, dignes, idealistes.[61]

Com havia succeït en els seus discursos, però, en els articles continuava l'ambivalència entre el propòsit polític —dotar Catalunya d'un estat i, per tant, constituir un estat català— i el nom de l'organització, encara per concretar, que es pretenia formar —Estat Català. No resultava fàcil discernir quan es parlava d'una cosa o de l'altra, amb una ambigüitat calculada. Fet que encara es complicava més batejant la publicació amb el mateix nom, encara que amb l'article: *L'Estat Català*.

La revista macianista remetia als paràmetres centrals del nacionalisme català, començant per considerar que Catalunya vivia sotmesa des de 1714. I justificava que «*la història d'Espanya que ens diu que la llibertat de llurs pobles opressors es aconsegueix únicament per la violència*».[62] També situava l'inici del catalanisme tren-

56 «Estat Català», *La Publicitat*, 1 de novembre de 1922, p. 6.

57 «Secció oficial», *L'Estat Català*, 15 de novembre de 1922, p. 7.

58 Fermí RUBIRALTA. *Daniel Cardona i Civit (1890-1943)*, p. 74, 80; VIBRANT [pseudònim de Daniel Cardona]. *Res de nou al Pireneu...*, p. 144.

59 «Pòrtic», *L'Estat Català*, 15 de novembre de 1922, p. 1.

60 Francesc MACIÀ, «Joves de Catalunya», *L'Estat Català*, 15 de novembre de 1922, p. 1-2.

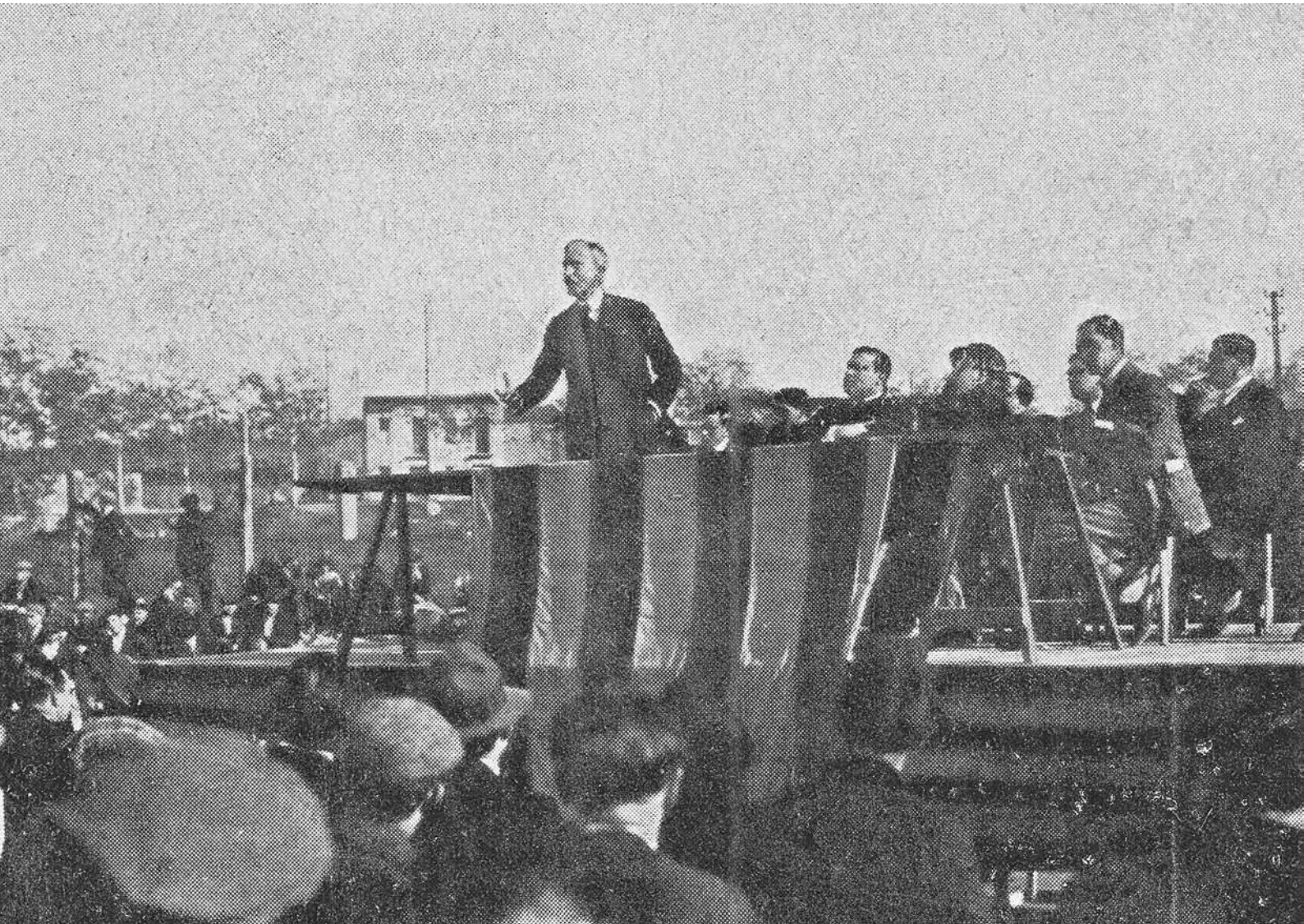
61 Ramon XURIGUERA. *Op. cit.*, p. 160.

62 «Les rutes inexorables», *L'Estat Català*, 15 de novembre de 1922, p. 2-3.

Granollers, 8 de desembre de 1922

Francesc Macià tanca els parlaments d'un míting d'afirmació catalanista celebrat a l'Era d'en Riera, que comptà amb la participació d'Enric Margarit, Francesc Muntanyà, Ramon Duran i Albesa, Josep Maria Pou i Sabater, Josep Riera i Puntí, Eusebi Isern i Antoni Rovira i Virgili.

(IL·LUSTRACIÓ VALLESANA) / AMGr

ta anys enrere, el 1892 —les Bases de Manresa impulsades per la Unió Catalanista— i, sense renunciar a altres vies, plantejava que calia preparar-se per al combat. Calia bastir una «*organització nacional*», Estat Català, per anar a la consecució de l'estat català. Allò que plantejava Macià era un partit-moviment en què tothom, a nivell individual, hi prengués responsabilitat. Pel macianisme, l'alliberament nacional no seria obra «*d'un partit per gran que aquest fos*», cosa que considerava una utopia, en una nova crítica a la Lliga. Per contra, es presentava Estat Català com un moviment que agrupés tothom i que en fos el mitjà d'expressió.[63]

Sempre seguint l'exemple irlandès, també plantejava la necessitat d'organitzar un «*Parlament Català*» que recollís les necessitats i desitjos de la població per tal que en el moment en què Catalunya fos reconeguda a nivell internacional «*com Estat lliure i independent*» ja es tindrien resoltes les qüestions que en el moment de «*transacció d'un estat a l'altre constitueixen la crisi més fonda que passen els pobles*». En ell es legislaria al marge de les lleis «*imposades*» per Espanya que no «*satisfà ni encaixen amb nostra característica especial*».[64]

La publicació contraposava nacionalisme a imperialisme, seguint la doctrina del psiquiatra separatista amic de Macià, Domènec Martí i Julià —mort feia cinc anys.[65] Es reclamava «*serietat*» per bastir una organització en silenci «*prescindint de crits, de cants i de cintes*» perquè «*l'èxit està renyit amb els quixotismes*» i esperar el moment adequat per vèncer l'enemic. Cosa que es podria haver fet, es deia, si en el moment de la crisi generada per la derrota de l'Exèrcit espanyol a Annual, l'estiu de 1921, s'hagués estat en condicions d'endegar una revolta. El primordial era que quan arribés una nova oportunitat, «*no ens trobin cantant, amb un llacet a la solapa*».[66]

63 «Per l'Estat Català», *L'Estat Català*, 15 de novembre de 1922, p. 4-5.

64 Ibídem.

65 «Envers l'Estat Català», *L'Estat Català*, 15 de novembre de 1922, p. 3; B. «Lletres obreres», *L'Estat Català*, 15 de novembre de 1922, p. 4.

66 «Serietat», *L'Estat Català*, 15 de novembre de 1922, p. 6.

L'Estat Català es publicava els dies 1 i 15 de cada mes, de manera regular i reiterant les mateixes idees adreçant-se als «*joves legionaris de l'eterna Catalunya!*».[67] I incidint en la necessitat de posar-se al costat de les demandes dels obrers per tal que quan s'emprengués l'alliberació de Catalunya, «*no solament no s'hi oposin, sinó que ens prestin el seu apoi*».[68] També s'insistia que el nou estat català podria subsistir amb els 400 milions de pessetes amb què, d'acord amb el periòdic, Catalunya contribuïa al sosteniment d'Espanya.[69]

En el segon número de *L'Estat Català* va aparèixer per primera vegada a la publicació el terme «*escamot*», que esdevindria molt popular en l'imaginari macianista. Es tractava d'una breu glossa: «*Fem l'escamot dels qui mai no reculen i sols un bes els pot fer presoners, fem l'escamot dels qui trenquen les reixes i no els fa caure sinó un altre bes. Fem l'escamot dels soldats d'avantguarda el primer bes que se'ns doni als primers*».[70] També en començar el desembre, Macià anunciava que s'havia «*donat començ a l'Organització patriòtica*» i demanava que les associacions, periòdics i tota mena de nuclis nacionalistes recollissin adhesions particulars «*que seran considerades fora de la mateixa, si no són sotmeses a la meva aprovació*».[71] D'entrada, deixava clara també la seva voluntat de cabdillatge del moviment que impulsava.

Que el procés de formació d'Estat Català era un *work in progress* ho evidencia que, aquell mes, Macià encara fes mítings en nom de la Federació Democràtica Nacionalista.[72] El diputat, a més, situava el seu projecte d'alliberament entre dos models dispars amb un

67 «Clarors d'alba», *L'Estat Català*, 1 de desembre de 1922, p. 1.

68 Francesc MACIÀ, «La Catalunya ascendent», *L'Estat Català*, 1 de desembre de 1922, p. 1.

69 «Per l'Estat Català», *L'Estat Català*, 1 de desembre de 1922, p. 3.

70 «Divisa», *L'Estat Català*, 1 de desembre de 1922, p. 5.

71 «Secció oficial», *L'Estat Català*, 1 de desembre de 1922, p. 7.

72 «Polítiques», *El Baix Penedès*, 9 de desembre de 1922, p. 4; «Míting a Granollers», *La Veu de Catalunya*, 10 de desembre de 1922, p. 4; «Polítiques», *La Veu de Catalunya*, 10 de desembre de 1922, p. 8; «El miting Nacionalista del Poble Nou», *La Publicitat*, 12 de desembre de 1922, p. 8.

Núm. 3 20 cèntims 15 Desembre 1922

L'Estat Català ★

PUBLICACIÓ DE ORIENTACIÓ NACIONAL
Direcció: FRANCESC MACIÁ, Diputat
Redacció y Administració:
FEDERACIÓ DEMOCRÁTICA NACIONALISTA
Sant Honorat, 7, 1er pral.

DE VALERA

Endreça

GANDHI

ESTAT CATALÁ, publicació, vol tenir per a vosaltres, races germanes en l'ideal d'alliberació, unes paraules de veritable cordialitat que exterioritzin el nostre afecte i segellin la nostra solidaritat de pobles oprimits.

IRLANDA. Per tu, doncs, germana Irlanda, el nostre amor i la nostra admiració.

T'estimem, però t'envegem alhora. Tu has donat al món la sensació més alta de l'heroisme. i no n'hi havia prou del nom de Torency Macswiney, que darrerament i per un més enllà de llibertat, un altre nom germà ofereixes en sacrifici: Mary Macswiney.

Germana Irlanda: D'aquesta terra aspra, aixuta d'ideal, reb el salut dels nacionalistes radicals catalans.

L'INDIA ANGLESA. Per tu, raça que esperes amb tossuda obstinació, la noble victòria. Per vosaltres, *els hindous*, que us sentiu subjugats per l'imperi anglès i aspireu a l'assoliment de vostra llibertat nacional, el nostre cor i la nostra ànima és amb vosaltres. Què hi fa que sigueu allunyats d'aquesta terra catalana? Nosaltres, que no som exclusivistes, ens sentim enduts per la simpatia que ens inspireu, pel sol fet de lluitar per la dignitat vostra.

Tu, germana Irlanda; vosaltres, germans de la terra del Indou-Kouck, l'hora de la desitjada redempció arribarà, inevitablement; llavors, tres races redivives entraran a la vida del món, aportant la seva col·laboració a l'obra de progrés i civilització humanes.

PER CATALUNYA

Fendim les ones, tal guerrers d'abans;
—de nou l'història que'ns vegi avançant—
volguem ésser-hi entre els pobles més grans.
Per Catalunya, els fanals ben endalt
fendim les ones, tal guerrers d'abans.

15 de desembre de 1922
Portada del número 3 de *L'Estat Català*, amb dos referents del separatisme macianista: Éamon de Valera i Mohandas Gandhi.
AHCB

objectiu compartit: desfer-se de la dominació britànica. El d'Irlanda, encapçalat per Éamon de Valera —el seu referent a l'illa— i el de l'Índia, que admirava per la seva «*tossuda obstinació*» i que es representava amb el rostre d'un jove Mohandas Gandhi. L'un de violent, l'altre de resistència pacífica.[73]

La nit del 2 de gener de 1923, com a portaveus de la projectada federació d'esquerres de Catalunya van reunir-se, amb els diputats de les Corts i de la Mancomunitat que formaven part de la ponència nomenada per a l'organització d'un partit republicà de Catalunya, les persones següents: Macià i Ramon Duran i Albesa per la FDN; Eusebi Isern i Antoni Suñol per Esquerra Catalana, i Jaume Aiguader representant grups d'extrema esquerra. Acordades les concordances, van convenir convocar per a l'inici de febrer una assemblea al CADCI per constituir «*un únic i ample organisme que orienti i dirigeixi llur actuació en la vida pública de Catalunya*».[74]

Tanmateix, en començar el nou any Acció Catalana no responia a la crida de front únic per afrontar els propers comicis. Mentre la publicació *L'Estat Català* traspuava un marcat caràcter bèl·lic, el projecte de moviment naixia amb pretensions polítiques, sobretot de créixer pel centre esquerra, el republicanisme i l'obrerisme en totes les seves formes. Macià reclamava —des de la Unió Catalanista i la Federació Democràtica Nacionalista, no des d'Estat Català, que encara no era el nom que donava a l'organització-front— una resposta a les altres formacions.[75]

L'afany de Macià passava per aplegar tothom sota el paraigües del seu Estat Català «*sense que això vulgui dir que ni per un moment hagin de deixar ses idees, ni renunciar per res als seus treballs de propaganda i si'ls és possible d'implantació*». S'insistia que, donat que era una empresa de caràcter nacional, «*no pot ésser la bandera d'un partit, per fort i poderós que sigui, sinó que és una obra a la que han de contribuir-hi tots els idearis que tinguin per principi fonamental la complerta llibertat de la Nació Catalana*».[76]

Estat Català no havia de tenir un objectiu electoral, que es veia «*transitori*», sinó per obtenir «*la llibertat nacional*» i que l'estat que en resultés havia de ser en forma de república.[77] Per tant, no es dibuixava com una organització que aspirés a trobar fórmules de convivència amb altres nuclis de nacionalistes per una lluita electoral sinó sobre un punt únic: «*la llibertat nacional de Catalunya sense limitacions que minvin el seu dret a viure com qualsevol altre estat mundial*». Per això no es comprenia que Acció Catalana no s'hi adherís.[78]

Macià continuà fent mítings amb els punts principals del seu ideari: atacar la Lliga i rebutjar una solució federal per a Catalunya dins Espanya perquè «*és ridícul parlar de federació entre l'amo i l'esclau*».[79] Un aspecte en què havia evolucionat respecte del plantejament de la seva FDN, que contemplava aquesta possibilitat. No va ser fins el 28 de gener de 1923 que en un nou míting al CADCI va indicar-se que l'organitzaven «*els directors del nou grup L'Estat Català que acabdilla el diputat a Corts, en Francesc Macià*».[80] Aquest va dir que hi anava a «*exposar la tasca preparatòria per la implantació de l'Estat Català*».[81]

1.3. La qüestió del Marroc i la República catalana impedeixen la federació de les esquerres catalanes

En el número 6 de *L'Estat Català*, l'1 de febrer de 1923, de manera significativa va desaparèixer de la capçalera el nom de la Federació Democràtica Nacio-

73 «Endreça», *L'Estat Català*, 15 de desembre de 1922, p. 1.

74 «Assemblea de les esquerres catalanes», *La Veu de Catalunya*, 4 de gener de 1923, p. 8.

75 «En què quedem?», *L'Estat Català*, 2 de gener de 1923, p. 1.

76 «Envers l'Estat Català», *L'Estat Català*, 2 de gener de 1923, p. 6.

77 «Envers l'Estat Català», *L'Estat Català*, 15 de gener de 1923, p. 3.

78 «Comentaris», *L'Estat Català*, 15 de gener de 1923, n.5, p. 5.

79 Borja DE RIQUER. *Alfonso XIII y Cambó*, p. 43-45.

80 «Polítiques», *La Veu de Catalunya*, 30 de gener de 1923, p. 9.

81 «El miting de l'Esquerra catalana», *La Veu de Catalunya*, p. 8.

CATECISME DEL JOVE PATRIOTA

MALHEUR A MOI!
FALLAIT-IL NAITRE POUR VOIR LA RUINE DE MON PEUPLE,
LA RUINE DE LA CITÉ,
ET POUR DEMEURER AU MILIEU, PENDANT QU'ELLE EST LIVRÉE
AUX MAINS DE L'ENNEMI!
MALEUR A MOI! (1)

Considera, fill de Catalunya, que tots els homes de la terra porteu en llur naturalesa la força de la seva raça.
La raça és una mateixa llengua, una mateixa tradició; un art i una ciència propis; una caracterització natural i definida.
La raça la fa la terra.
La terra i la raça són la teva Pàtria.
La Pàtria és com la mare; sols s'en té una.
Una Pàtria i una bandera.
I tu, jove català ¿quina és la teva Pàtria?
Ah, que l'ànima se't rebel·la irada culpan-te de tanta vergonya!
Còm és que no defenses a Catalunya?
Per què no parles ni escrius sempre que t'és possible, amb la llengua que t'ensenyà la teva mare?
Per què no uneixes el teu esforç als teus germans de Pàtria, que lluiten per l'alliberació de Catalunya?
Guaita, tots els pobles de la terra i no en veuràs ni un que tanqui amb pany i clau la seva història i renunciï a la seva llibertat.
Pensa que ets fill d'un poble que era el més lliure del món i avui jau las i decaigut sota el pes embrutidor de les cadenes.
Els teus ulls, són un espill fidel de la muntanya, del mar i del cel nostres.
La teva ànima fa sortir a flor de llavi, la parla catalana, que la terra mare ha plasmat sobre les generacions milenàries.
No obstant, la teva ànima de català resta embrutida; no totes les cadenes són de ferro.
Fulleja la història i no facis versos. Sigui amb l'amplitud del teu pit com et mostris als enemics de Catalunya.
Fes-li, doncs, juramcat de combatre per ella.
Per la seva llibertat, per la seva justícia i pel seu honor.
Saps per ventura la seva missió alliberadora?
Doncs prepara't. Prepara la teva intel·ligència, la teva resistència física i la teva fortitud moral.
Que en l'hora de la lluita no decaigui el teu cos, ni el teu esperit.
Exercita't físicament. Ves a la muntanya i sotja el mar. Teus són el mar i la muntanya de la nostra Catalunya.
En les hores de pau estudia, qui sap on i en què podràs servir a la Pàtria.
Es en la calma i en el silenci, on el teu fervor patri aixecarà la tempesta.
Guanya per la Pàtria, el teu germà, que treballa amb tu a l'oficina, al taller, en el conreu del camp.
No beguis, no juguis, no't prostitueixis. Ets un home que tens una responsabilitat i et deus als teus i fins davant del món.
Avantposa el teu interès personal, l'interès suprem de la Pàtria.
Odeix al traidor.
Sigues disciplinat i esperança el triomf final.
El dia de la victòria ja arribarà.

Editada per l'Oficina de Redacció i Propaganda de L'ESTAT CATALA

(1) Inscripció del monument als herois morts de 1870, al cementiri de Chambère a Metz.

1922
Catecisme del Jove Patriota.
editat per l'Oficina de Redacció i Propaganda d'Estat Català.
ARF

nalista. La nova organització macianista, de major ambició, englobava així el que havia estat el seu primer projecte polític.[82] També de manera rellevant s'hi expressava que «*el nostre nacionalisme no és certament un feixisme, ni som uns "camelots du roi"*», referint-se a la força de xoc, fundada el 1908, del moviment d'extrema dreta monàrquica Action française que tenia per ideòleg Charles Maurras.[83] Per contra, deia Macià, que el seu nacionalisme era «*antiimperialista i fonament democràtic. Pugnem igualment per la llibertat de la Nació, com per la llibertat dels homes de la Nació*».[84]

La publicació es definia partidària del «*lliure albir de l'individu*» i que l'estat català es constituís amb una federació de municipis autònoms, essent Catalunya una república federativa. També s'obria a formar una Confederació catalana amb altres territoris poblats de «raça catalana» com «*València, les Mallorques i el Rosselló*». Fins i tot a la constitució dels Estats Units de la Occitània amb les terres de més al nord. Sense tancar-se a altres «*llaços confederals, sens perjudici per a nostra sobirania nacional*».[85] Allò que es posava en dubte era que s'haguessin de federar amb Espanya «*perquè avui el menys lletrat sap que la raça catalana no té res d'espanyola*» i això s'argumentava amb criteris etnogràfics, geogràfics i històrics.[86]

També va anunciar-se la publicació de fulls «*d'especialíssima radicalitat*», com el *Catecisme del Jove Patriota*.[87] El *Catecisme* l'havia editat la Joventut Catalanista de Barcelona, adherida a la Unió Catalanista, el 1914 i Estat Català el va reeditar i modificar.[88] Es tractava, doncs, d'unes estrofes que van circular. Entre altres s'hi deia «*no beguis, no juguis, no't prostitueixis*» i «*avantposa al teu interès personal, l'interès suprem de la Pàtria*».[89]

A la fi, el 2 de febrer a la sala d'actes del CADCI va tenir lloc la reunió preparatòria de l'assemblea que l'endemà les esquerres havien de celebrar allí mateix, amb la presència de Miquel Ferrer i Vilches, Ernest Ventós, Joan Casanovas, Lluís Companys, Marcellí Domingo i Francesc Macià. També es van llegir unes notes de Gabriel Alomar que no va poder-hi ser present.[90]

Entre els convocats hi havia representants de la FDN com Ramon Duran i Albesa; d'Esquerra Catalana com Eusebi Isern; de l'anomenat «*grup d'extrema esquerra*», Jaume Aiguader; els diputats a la Mancomunitat Emili Folch, Josep Irla, Salvador Murall, Alfred Perenya, Albert de Quintana, Isidre Riu, Ramon Riu i Pau Robert; Julià Nougués, president de la Federació Republicana Autonomista de la província de Tarragona, Humbert Torres per la Joventut Republicana de Lleida; Miquel Santaló i Carles Rahola, de Girona; Lloreng Busquets pel Centre Republicà de Girona; i Josep Puig Pujades per la Junta Comarcal d'Unió Nacionalista Republicana, de Figueres.[91]

Macià va mostrar-se partidari de la llibertat religiosa completa, sempre subjecta a les normes jurídiques de l'estat, i va proclamar el seu lema «*independència i justícia*». Així mateix va expressar que «*els fets històrics d'Espanya m'han fet veure d'una manera clara que per una obra de concòrdia i de pau no arribarem mai a conquerir la nostra llibertat*». Va dir que convenia internacionalitzar el problema català i que «*els nacionalistes radicals no procediran amb precipitació, però que, passi el què passi, ells organitzaran l'exèrcit català que haurà de lluitar per la llibertat de Catalunya*».[92]

82 *L'Estat Català*, 1 de febrer de 1923, p. 1.

83 Xavier CHENESEAU. *Camelots du Roi.*

84 «Per la França», *L'Estat Català*, 1 de febrer de 1923, p. 1.

85 «De federalisme», *L'Estat Català*, 1 de febrer de 1923, p. 4.

86 «La dona heroica», *L'Estat Català*, 1 de febrer de 1923, p. 5; «Lletres obreres», *L'Estat Català*, 1 de febrer de 1923, p. 6; «El front únic», *L'Estat Català*, 1 de febrer de 1923, p. 7.

87 «Secció oficial», *L'Estat Català*, 1 de febrer de 1923, p. 7.

88 I encara ho faria Acció Radical Catalana a París l'any següent i a Perpinyà el Catalunya-Club el 1925.

89 ANC. Fons Francesc Macià. *Catecisme del Jove Patriota.*

90 «Las izquierdas nacionalistas celebran un mitin», *El Diluvio*, 3 de febrer de 1923, p. 20.

91 «L'Assemblea constituient de l'Esquerra Catalana», *El Programa*, 20 de gener de 1923, p. 1.

92 «Las izquierdas nacionalistas celebran un mitin», *El Diluvio*, 3 de febrer de 1923, p. 22.

LAS IZQUIERDAS

BARCELONA
Jueves, 18 Enero 1923
Año I | Núm. 1

Nuestro propósito

Esta hoja no es órgano de ningún partido ni obedece a las conveniencias de ninguna tendencia política determinada.

Es simplemente el vocero de la buena voluntad de unos cuantos muchachos que conocemos la Justicia y queremos ver en nuevo a Cataluña y a Barcelona sobre todo, libre de la nefasta política de esta banda de traficantes que enarbolando la bandera de la Liga Regionalista abrigan en nuestra tierra el sentido de la Libertad y de la Justicia, y sirviendo en Madrid arteramente peticiones y negocios a costa de Cataluña.

Nuestro deseo sería ver reunidos aunque sólo fuera momentáneamente en esta hecha electoral en un mismo bloque avenido a todos aquellos elementos republicanos que disgustados por razones de partido o de incipatía a las personas que los representan andan dispersos por ahí malgastando energías y dejando con sus reticencias bizantinismo que los separigna de la democracia y de la República se apoderen de la representación parlamentaria barcelonesa.

Nosotros queremos que un sentimiento de dignidad y de espíritu batalla resucitara en los republicanos barceloneses aquellos gestos heroicos que hacían temblar el régimen.

Nosotros queremos ser fieles ver devorado a la Liga Regionalista a todos esta cuadrilla de bandoleros políticos con su secuela de fabricantes explotadores, abogados usurpadores y concejales inmorales.

Esta sería nuestro mejor triunfo y a conseguirlo hemos de poner todo nuestro tesón y toda nuestra inteligencia para convencer a los republicanos barceloneses, cualquiera que sea su tendencia partidista, de la necesidad de unirse aunque sólo sea hasta el día del sufragio general para evitar que en Barcelona por mayorías salgan cuatro diputados de la Liga y un carlista.

¿Lo conseguiremos? Difícil es ello por el personalismo de los jefes y jefecillos y dada la postración de ánimo en que se encuentran hoy las masas republicanas. Pero así y todo nosotros trabajaremos con la fe para conseguirlo.

Y si la falta de abnegación o la cobardía ausma en algún lado, no por esto se perderá nuestro entusiasmo. Nos quedaremos decididos y voluntariosos a aquellos que combatan con mayor energía y violencia a estos vividores de la plaza de la Cantralla que en Cataluña levantan los puños contra Madrid y una vez allí se entienden en los cenáculos de los ministros centralistas y dictan el espíritu en la cámara Regia.

Prensa al hombre famoso de la reacción de Julio, los infinitos apostólicos el mayor defensor de los republicanos catalanes que tuvieron contra el terror de Maura y Cierva.

Todos los republicanos barceloneses indistintamente podrían votar con entusiasmo al candidato republicano, haciendo el sacrificio con la abnegación de un apóstol digno, noble y honrado.

Y si estamos equivocados la vergüenza de que entusiasmados un momento alcancemos y apoyemos en las filas el acta, a pesar de que el distrito de Latina le ofrece unos republicanos, si los socialistas y radicales quieren hacer decididamente un armisticio con los blocistas que dicen profesar.

Tratándose el propósito decidido de lucha con esta publicación de LAS IZQUIERDAS, *una constante campaña contra el primer traficante de alcohol terrateniente, señor Llopis.*

Para ejecutarla del mismo sacaremos de que hemos Diputado para valernos las denuncias de que disponemos para tal objeto, nos obliga a retardar para el número próximo el comienzo de una serie de revelaciones sensacionalísimas sobre la ciudad moral del jefe de las huestes liberales en el Consistorio, que enamorado en la opinión pública un poquito sinónimo de indignación, y de retroposición hacia la figura de este político chulesco y tendrá que la Liga ha situado con verdadero menosprecio de la ciudad, en el sitio de mayor responsabilidad del Municipio.

El leader del separatismo

Don Francisco Macià, el leader del separatismo catalán es sin duda alguna la figura más interesante en la actualidad de la política en Cataluña.

Año cuando de él nos seguirán pasos fundamentales en el terreno de las ideas en que nos dejamos de razonar con que el antiguo coronel del Ejército español hoy convertido el separatismo militante en el caudillo de mayor autoridad moral y de mayor prestigio que lucha en tierras catalanes por el triunfo de su ideal.

No encontrará, en ironía de hoy, la claridad de su actuación política contrastes con las antigüedades y el oportunismo de estos hombres de la Liga Regionalista a quienes las verdaderos nacionalistas ya no hacen caso ni tan siquiera.

Tal vez en la noble figura de Macià, frente a los políticazuros al uso radica la mayor fuerza en que se apoyan hoy por hoy los separatistas catalanes.

Los que trabajan y los que desgobiernan

Nuestros hombres de gobierno se acharan a seguir los palanqueos del servicio público y tan sólo advierten la gravedad del mal cuando la fiebre llega a una intensidad de peligro.

El problema agrícola va adquiriendo de por sí cada cuales caracteres espantosos. Al profundo malestar de los obreros agrícolas andaluces y gallegos se suma la inquietud del cultivador catalán, que en poco tiempo, ha adoptado en casi todo que hará aparición no muy tarde en determinadas imperativas.

Con ocho meses Estamos realizado una campaña en favor del trabajador de la tierra en Cataluña. La consecuencia, cada un nuevo brote, y por esto la conciencia de equivocarnos y de recalcarnos en ciertas redundancias. En poco tiempo hemos celebrado más de cien mítines, ni una campaña de desacostumbrada perseverancia, Pública fuentes dichos actos, y hasta públicos las reseñas de la prensa burguesa. Pero el Poder público ha sido ausente en el fondo que apenas se ha enterado.

Cuando, cansados de pedir y de clamar, las peticiones dictan por el cauce de la amargura, estamos salidos los Gobiernos con aplazamientos o con respuestas. Y quizá se produzca el conflicto.

Pues no será culpa nuestra, sino de aquellos que tienen el deber de seguir el curso de un movimiento tan intensante y que perdieron el tiempo en luchas de clientela política, para atropar mayor tajada en la comilona que armaron especialmente al fruto del trabajo del pueblo.

LUIS COMPANYS.

Roberto Castrovido debe ser diputado por Cataluña

No sin una cierta emoción escribimos este nombre del bueno dilecto director de "El Pais".

Recordar a este gran luchador es entre nosotros un gran deber de gratitud, significa un remordimiento de conciencia para todo aquel que sabe lo que este periodista republicano que, pobre y anciano, regala su Madrid a fuerza de trabajo y de sacrificio.

No podría Cataluña escatimar al insigne escritor un proyecto a Castrovido, elegiéndole diputado por un distrito donde el acta sea en poder de las izquierdas?

Y no debemos ser de los republicanos solamente, porque a Castrovido le vencerán sin reparo alguno en el distrito que se proponga los nacionalistas, los sindicalistas y hasta los mismos socialistas.

Votar a Castrovido significa poner las correspondencias de la comunidad parlamentaria al servicio de Cataluña, de la República, de la Libertad y de la Justicia.

No hay cuidado de que la vaya a Castrovido el acta de diputado a Cortes. Su autoridad moral pesaría en el mismo espíritu de lucha.

En Cataluña, hay distritos donde el nombre honrado de Roberto Castrovido sería un verdadero acierto para alcanzar un acta para los republicanos.

Lérida, por ejemplo, podría elegir Sanz y Salvador Casals, verdaderos salvajes los republicanos nacionalistas y los radicales bermanistas, han separados por sanciones patrimonio locales.

Frente al político vulgar centralista Salvador Casals, los nacionalistas leridanos eligen de "Juventud Republicana" especialista al antiguo defensor de los ferroviarios catalanes y hoy de los nacionalistas catalanes.

PARA "LA VANGUARDIA"

La campaña de los liberales contra el juego

Sánchez Pastor, en "La Vanguardia", publica un artículo elogiando al actual Gobierno por su antigua campaña contra el juego y la gran inmoralidad consiguiente en el país en general.

Y el creador del diario de Godó dice, entre otras cosas, que bien hacía bien los liberales en obrar así, pues la opinión estaba acostumbrada a juzgar a los liberales precisamente como fomentadores de la corrupción de las costumbres públicas.

Pero lo que se calla indignamente Sánchez Pastor, es el convencimiento de que el exigencias democrático social en que España se encontraba al subir los liberales al poder, era obra de los Gobiernos conservadores, irregulan por gente que se olvida de orden y que cada cual momento a la calle el amor Cristo de la moralidad y de las buenas costumbres, un pergamo de ejercicio para gobernar en las bancas de urbanos y empleados de la pornografía más repugnante.

Esto se la calla el creador para un orden que lleva desde las cabezas del régimen de la burguesía y clerigalla existente la más energía de las condenaciones contra los hombres de los circulos capitalistas que hacían consentida a España en un período nacido en su alfil de sorprer el poder.

Pero se calla que Sánchez Pastor y con él todos los escritores conservadores, quieren disfrutar la verdad tal cual es. La opinión pública, que aplaude con entusiasmo al Gobierno liberal por el cierre de las chirlatas, sabe muy bien que estas fueron abiertas y mantenidas por los hombres políticos que se alzan hoy con la frente y de orden, como sabe también que de esta clase nacerán del juego salieron los fondos de los republicanos que han pagado la farsa opinión en que se ha sostenido casi siempre la política conservadora.

Y esto no se puede desmentir, por muchas pinturas literarias que hagan todos los diarios que como "La Vanguardia", durante cuatro años de juego y de inmoralidad cotidiana callaban como muertos en aras de que los conservadores se mantuvieran en el poder. Está esto claro.

El Palacio Real, el juego y la aristocrácia catalana

De rumor público circulado con mucha insistencia, se asegura que el nuevo principal de que el juego no salga en Barcelona el mismo sitio de severidad que se ha seguido en Madrid, es decido a que en la partida nacional de grados del Casino Bonellos Social. Hagan una vuelta milagrosa para las obras del Palacio Real que se construye en Pedralbes, la casa de su hacerse efectiva suplicante el paso de los trabajos

Duermen en la calle muchas criaturas

El frío y sus acometidas, el espectáculo que para cualquier ser humano infortunado es ver obligado a recorrer las calles de Barcelona, cuando con pasos ligeros, para no ser rápido que no vea, arrebujado, en un portal o tras vidrios resquebrajados en un viejo mueble, durmiendo.

Dos hombres jóvenes, solteros en grueso gabarro con sueño de piel que cubría sus cuerpos, se aprovisionó el grupo que formaba las tres citadas, y se encaminaban las tres a que se levantase y cayera a dormir a otro sitio.

Los que tal invitación hacen deben ser policías. Los otros desgraciados sin-techo, la mejor suplica; pero todo es inútil. Tiene que ir a dormir a otro lado ¿Adónde?

¡Pobres niños! Cansinos llorando a la intemperie, sin saber dónde cobijarse, ante el temor de que otros agentes de la autoridad les den con el pie para que se levanten, por no estorbar sus guantes.

Si un solo cuento, sugerimos al gobernador, por ser el presidente de la Junta provincial de Protección a la infancia, que se establezca un servicio rápido de investigación de la gente que duerme en la calle, servicio sencillo que podrían cumplir los serenos, y cuidadosa del recinto de las Comisarías o Casas de Socorro, del actual al Gobierno civil, para que en un tiempo relativo fueran trasladados a sus albergues nocturnos, y hacer la oportuna investigación sobre quiénes son, gestiones que a nuestros 3. verdadera brigada de lucha en la Palacio serán tarea fácil.

18 de gener de 1923

Las Izquierdas, periòdic republicà allunyat dels plantejaments separatistes de Macià reconeixia la seva qualitat de líder i el considerava «*la figura más interesante en la actualidad de la política en Cataluña*». AHCB

El diputat va rebutjar l'autonomia, «*no acontentant-se sinó amb la independència absoluta de Catalunya*». I va afegir que tampoc era partidari de «*la federació que molts preconitzen perquè sempre fora un pacte d'amo i esclau, mentre els pobles que pactin no siguin independents*». Amb tot, i coneixedor dels recels i expectatives d'alguns dels seus interlocutors, va obrir-se a matisar la posició. «*Un cop obtinguda ja veurà* [Catalunya] *si li convé entrar o no a la federació*». I en cas que ho fes, «*hauria de ser sempre a base de no haver de prendre mai part en cap guerra de conquesta* [en relació amb la del Marroc]».[93]

La rebel·lió impulsada per Abd el-Krim al capdavant de les tribus de les muntanyes del Rif a partir de 1920 posava contra les cordes els destacaments del Protectorat espanyol al Marroc. Entre els episodis més destacats de la revolta, va tenir lloc, entre el juliol i l'agost de 1921, l'anomenat desastre d'Annual, que va causar al voltant de 8.000 morts en l'exèrcit espanyol, xifra sovint multiplicada per dos o més a l'època.[94] Això, de retruc, va incrementar la desafecció envers una missió ja de feia anys impopular.

Precisament, la qüestió de fons més candent era la guerra del nord d'Àfrica i la participació dels joves catalans en ella. Quan va intervenir Domingo va ser interromput per jovent separatista. Per al polític tortosí i per a Companys, el Rif era un tema cabdal a resoldre i que consideraven seu, en tant que s'assumien republicans espanyols. Josep Riera i Puntí, per contra, va expressar que, precisament perquè era una qüestió espanyola, no n'era de catalana. Aleshores va quedar clar que ambdós projectes podien compartir algunes estacions, però que l'objectiu polític final —una Espanya republicana i un estat català— eren distants.

Quan semblava que, a partir de l'enquesta inicial, no hi havia diferències substantives entre els grups i que en l'assemblea d'esquerres catalanes es podria reglamentar l'ordre i debats per anar a la constitució d'un partit únic superant inclús la idea inicial de la federació de grups o partits, el procés es va avortar en sec. Encara, en un darrer esforç per salvar la situació, Macià va plantejar distribuir en ponències el treball de l'assemblea i repartir dictàmens i proposicions en les quals s'hi poguessin fer esmenes.

La qüestió de fons, però, era que el seu grup volia que la formació resultant —un partit únic o a partir de la federació de partits— defensés de manera inequívoca «*l'afirmació de la constitució en principi de l'estat català, amb la consegüent proclamació de la República catalana, com a forma del mateix*».[95] Era el mateix que havia plantejat durant la Conferència Nacional Catalana el juny anterior, que havia infantat Acció Catalana.[96]

El diputat republicà empordanès a Corts, Salvador Albert, no ho va acceptar. El membre del Consell Permanent de la Mancomunitat, el republicà tarragoní, Pere Lloret, va admetre la seva inclinació envers la proposta però sense poder assegurar el vot dels seus. Això va fer que l'assemblea que s'havia de celebrar el 3 i 4 de febrer se suspengués i ja no es tornés a plantejar.[97] El fracàs de la confluència d'esquerres, doncs, va clarificar el camí que seguiria Macià en endavant.

1.4. Estat Català guanya cos

A mitjan febrer de 1923, va aparèixer *L'Estat Català* amb una coberta i contracoberta amb les quatre barres i el lema «*Per la Pàtria i per la Llibertat*».[98] El projecte de Macià preveia la unió de la seva Federació Democràtica Nacionalista i de la minúscula Esquerra Catalana, més compactes internament, amb la Unió Catalanista i Acció Catalana, més heterogènies pel que fa a la militància.

93 «Míting d'Esquerra», *La Veu de Catalunya*, 2 de febrer de 1923, p. 6.

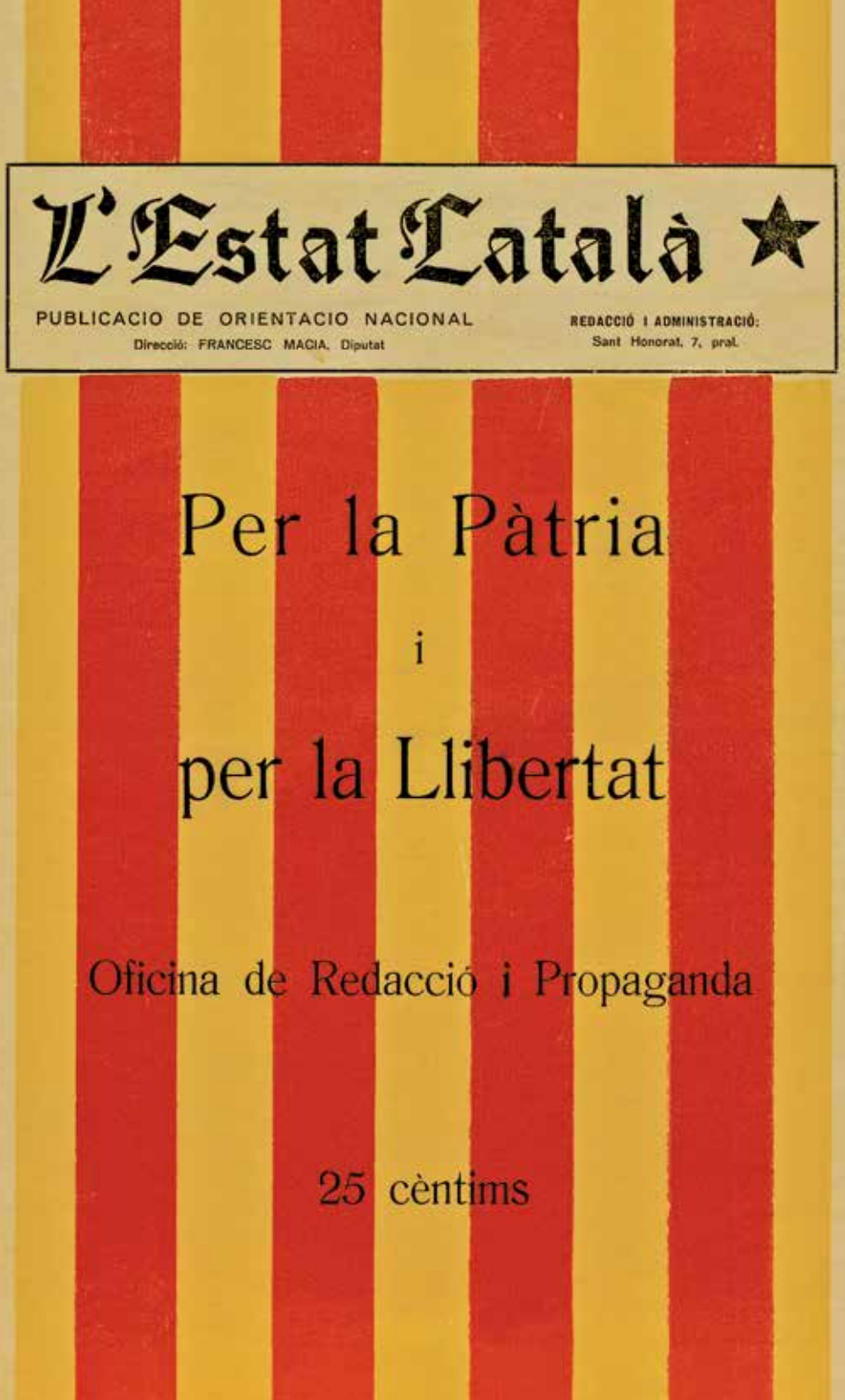
94 Juan Tomás PALMA MORENO. *Annual 1921. 80 años del desastre*, p. 169-171; Pablo LA PORTE FERNÁNDEZ-ALFARO. *El desastre de Annual y la crisis de la Restauración en España (1921-1923)*; Juan PANDO. *Historia secreta de Annual.*

95 «L'ajornament de l'Assemblea d'Esquerres», *La Veu de Catalunya*, 6 de febrer de 1923, p. 9.

96 Montserrat BARAS. *Acció Catalana, 1922-1936.*

97 «L'Esquerra frustrada», *Foment*, 14 de febrer de 1923, p. 2.

98 «Som revolucionaris», *L'Estat Català*, 15 de febrer de 1923, p. 1.

15 de febrer de 1923
Portada del número 7 de *L'Estat Català*.
AHCB

Els macianistes situaven els dos eixos del moviment i del futur estat en la Hisenda i l'Exèrcit. L'organització preveia comptar amb un pressupost propi basat en la contribució obligatòria. S'insistia a establir un cens de tots els catalans que volguessin figurar en els rengles d'Estat Català per tal que es pogués escollir els delegats corresponents de l'organització. «*Llavors hom podria fixar la representació dels qui tinguessin càrrec d'elecció política, dintre l'Estat, limitant-la o no, sempre que pertanyessin a agrupacions netament nacionalistes i amb col·laboració voluntària a la nostra obra o, a ésser independents, prèvia acceptació de la doctrina derivada d'un acte de força*».

Després d'això es podrien fixar les normes d'actuació «*nacional, no política, en les corporacions amb relació a l'Estat Espanyol i en el seu Parlament*». I, així mateix, es procediria a atribuir a les entitats catalanes de l'estranger o a individus la representació oficial de Catalunya en la respectiva terra. El projecte macianista de la creació d'una organització-moviment passava perquè aquest fos el germen del nou estat i avançava que, mentre no aconseguís substituir l'espanyol, podria intentar pal·liar algunes mancances a tots els estaments que interessava resoldre. Sense oblidar que era «*un Estat en germen, en gestació, en actitud de violència enfront d'aquell que li usurpa els drets immanents que representa*».[99]

En aquest camí organitzatiu, es va demanar que es fes el cens d'inscrits i que l'acta s'enviés a l'oficina central d'organització.[100] En l'entretant, l'11 de febrer de 1923 a mitjanit, la policia va presentar-se als locals on s'imprimia *L'Estat Català* i a la seu social de la FDN, on hi havia l'oficina de redacció, per endur-se exemplars del darrer número de la publicació.[101] Malgrat la creixent atenció policial que despertava el projecte macianista, Macià va continuar fent mítings.[102]

En un acte al Vendrell va expressar que ell no desconeixia les penes d'una guerra ni les responsabilitats d'una actuació violenta i que era conscient que calia fer un estudi de les forces pròpies i de les de l'enemic, però que, precisament, per això no aniria a l'aventura «*si primerament dels seus estudis no en treu la convicció de que es conta amb els mitjos suficients*».[103]

A partir d'aquest moment, la seva publicació va començar a recomanar la lectura d'estudis de guerra.[104] El Govern civil de Barcelona va denunciar *L'Estat Català*, que va admetre que es trobava «*en contratemps per ésser editada en territori espanyol*» i, o bé renunciava al seu radicalisme o bé es publicava a Perpinyà.[105] Malgrat la seva pròpia temença la publicació macianista va continuar imprimint-se sense entrebancs.

Mentrestant, per adobar el fracàs del front d'esquerres, el 10 de març de 1923 pistolers a sou de la patronal van assassinar Salvador Seguí. Macià mantenia una bona relació amb el líder cenetista, havia participat de la seva tertúlia política i fins i tot en una ocasió li hauria salvat la vida alertant-lo d'un possible atemptat. De fet, els separatistes van veure en la fi de Seguí un avís del que li podia passar a Macià.[106] Aquest havia recolzat la insurrecció armada de l'estiu de 1917 i alguns dels seus íntims amics, com el doctor Joan Solé i Pla, hi havien tingut un paper organitzatiu.

D'altra banda la CNT, malgrat no combregar amb el nacionalisme, podia acostar-se al separatisme perquè aquest, més que cap altra opció política, desitjava la destrucció de l'estat i no un mer canvi de règim com els republicans.[107] De moment, però, la mort de

99 «Envers l'Estat Català», *L'Estat Català*, 15 de febrer de 1923, p. 4.

100 «Secció oficial», *L'Estat Català*, 15 de febrer de 1923, p. 5.

101 «*L'Estat Català* denunciat», *L'Estat Català*, 15 de febrer de 1923, p. 8.

102 «Gran míting proEstat Català», *El Baix Penedès*, 24 de febrer de 1923, p. 1.

103 «En Francesc Macià», *El Baix Penedès*, 3 de març de 1923, p. 2.

104 «Els clarins al Capitoli», *L'Estat Català*, 1 de març de 1923, p. 1 (per la cita); «La Pàtria», *L'Estat Català*, 1 de març de 1923, p. 1-2; «Lletres obreres», *L'Estat Català*, 1 de març de 1923, p. 3-4; Internacionalisme i nacionalisme», *L'Estat Català*, 1 de març de 1923, p. 3.

105 «Oficina de Redacció i Propaganda», *L'Estat Català*, 1 de març de 1923, p. 4.

106 «Estat Català», *L'Estat Català*, 15 de març de 1923, p. 7.

107 Joan ESCULIES. *Joan Solé i Pla. Un separatista entre Macià i Companys*; David MARTÍNEZ FIOL; Joan ESCULIES. *1917.*

Lleyda 2 de Març de 1923

CATALUNYA

Som els de sempre

Passi el que passi, nosaltres servem sempre la posició neta i clara que la professió dels nostres ideals determina. En nom de la llibertat de Catalunya, baix la denominació de nacionalistes radicals, no podrem admetre jamai les mitges tintes. L'actuació nostra ha d'ésser inflexible com barra d'acer.

Avui, creiem necessari fer sortir aquesta fullla, amb la capçalera del CATALUNYA, —periódic que probablement tornará a sortir aviat, setmanalment—publicant la ressenya detallada de la trascendental conferéncia que sota el tema «L'Estat Catalá», va donar al estatge de la «Joventut Catalanista» i «Centre de Dependents», el nostre capdill, el lider del nacionalisme radical En Francesc Maciá Llusá, veritable simbol de les llibertats de la nostra Catalunya.

Tot el que considerem un be per a la causa nacionalista, nosaltres tenim el deure d'acceptar-ho i amparar-ho. Tot allò que, per el contrari, s'aparti d'aquesta idealitat nostra, hem de combatre-ho. Som els de sempre i en el nostre lloc estarem en tot moment, disposats a la lluita i al sacrifici per a conseguir la llibertat de la Catalunya de les nostres amors.

LA REDACCIÓ.

A la Joventut Catalanista i Centre de Dependents

Conferencia del lider del nacionalisme radical

En Francesc Maciá

Tema: L'ESTAT CATALA

A les deu de la nit del dijous dia 22 febrer 1923

Impresió

Havia despertat molta especiació dita conferèncie, donada l'importancia del actual moment nacionalista i el prestigi i l'autoritat del nostre lider En Francesc Maciá. Fou per això que el saló d'actes de les entitats a dalt esmentades s'omplí de gom a gom, així com les dependències del costat, havent-s'en d'entornar molta gent per no poguer-hi cebre.

Degut a esser públic l'acte, s'hi vegeren ciutadans de diverses significacions i pertenixents a diversos sectors de la política.

L'acte

Després d'unes breus i atinades paroules de presentació del jove President de «Joventut Catalanista» En Teodor Aixalà, el Sr. Maciá, que fou rebut amb una ovació xardorosa al aparexer en l'escenari, junt amb el referit Sr. Aixalà i amb el regidor nacionalista radical En Domènec Daniel, començà la seva conferència, en migs de grans aplaudiments. Digué:

Catalans:

Jo entenc que Catalunya, des de que va perdre les seves llibertats, mai havia passat per un moment tant greu com l'actual, ni mai, per xó mateix, havia tingut tanta importancia la resolució que el nostre poble ha de prendre. Pobre d'ell, pobra de Catalunya, si no sap adoptar determinacions virils davant el plet de la seva llibertat! (Espectació).

Fe en el poble de Catalunya

Jo tinc plena fe en el poble de Catalunya i crec que la seva resolució farà que torni a tindre el relleu que havia tingut quan es governaba per si mateixe.

Els que ostentem un càrrec popular, i tenim en alta estima la voluntat sobirana del poble, hem d'assenyalar, obeint a un deure de consciéncia, els camins a seguir. Fou creient això, fou entenent això, que vaig acceptar el donar una conferència al «Centre Autonomista de Dependents del Comers i de la Indústria» de Barcelona, quan va demanar-s'em que assenyalés orientacions davant del plet de la nostra llibertat. En aquella conferéncia vaig llençar l'idea d'anar a la formació de «L'Estat Catalá» a base de República Catalana, que he vingut preconitzant i que l'he fet la concreció de nostra tasca, de la tasca nacionalista arreu de la nostra terra.

Aquest es el tema de la meva conferència d'aquesta nit: «L'Estat Catalá».

Afirmem, una vegada más, les caracteristiques de la nostra Catalunya, representades per la historia, per la tradició, per les costums i, sobre tot, per la llengua, filla gegantina, expressió suprema de la nostra llibertat (Molt bé).

Al costat d'això, fullegem l'historia nostra i veurem com, quan ens gobernabem nosaltres mateixos, malgrat ésser regits per reis, la bona administració nostra i la equilat de les nostres lleis, feien exclamar a notables historiadors que eram un poble regit per una República democràtica amb Presidéncia hereditaria.

Nosaltres volém donar expansió als nostres delits de raça, volem disposar dels nostres cabals, volem el ple exercici de les nostres funcions, volem ésser un tot inconfundible davant del mon (Aplaudiments). I això no más podem lograr-ho amb la llibertat plena, amb la plena independéncia (Grans aplaudiments).

I fixeu's com els pobles que han sigut independents al través dels segles, en tots temps, ho han tingut d'ésser, tart o d'hora, apel·lant a la força. Exemples? Flandes, Portugal, Repúbliques Sudamericanes, Cuba...

El dilema

El dilema que s'ens presenta als catalans es clar i concret: o seguir encadenats al carro de l'Estat espanyol, falsejant-se i ferint-se el nostres sentiments mes intims i tenint que seguir la direcció seva, xorca e infeconda, en tot quan fa referencia als nostres problemes de cultura, de sanitat, d'obres públiques, i el mes vis avui: el social, en una paraula, continuar amb l'esclavatge moral i material, o be conquerir les reivindicacions que ens pertanyen per raó de sentiment i de dignitat de raça.

Preparació

Això planteja el problema concret de constituir una organització i una preparació d'una forsa que, per les seves caracteristiques morals i materials, sigui superior, en tots els terrenys, a la de l'Estat opresor, obtenint la victoria si el fos tant mancat de seny que s'oposés a les nostres llegitimes aspiracions. (Aplaudiments).

Posicions diverses. - Acció Catalana

«Acció Catalana», quan «La Veu de Catalunya» afirmava que no anirie a un alçament, va dir que no podia rebutjar se cap procediment per a conseguir la llibertat de Catalunya, encara que era partidaria de resoldreu-ho de la manera millor possible. I afegia que volia apartar-se dels energúmens—aquesta es l'expressió—, dels que volien amar a la violéncia sense més ni més.

Jo he de dir aquí, catalans, que jo no puc anar jamai a un moviment pessional, amb uns quants patriotes exaltats, perque això seria immensament greu per a Catalunya. (Molt bé, molt bé).

La guerra no és una ciéncia basada en especu-

2 de març de 1923
Portada del periòdic lleidatà *Catalunya* amb la crònica d'una conferència de Francesc Macià.
ANC - FONS FRANCESC MACIÀ

Seguí va dificultar que el projecte macianista aconseguís una aliança amb el segment més catalanista de la CNT o menys dogmàticament anarquista de la central sindical.[108]

Així, el primer d'abril *L'Estat Català* expressava que el patriota català havia de ser un soldat per força.[109] A mitjan mes, en el que no deixava de ser una paradoxa, la publicació no recomanava l'abstenció electoral, «*però sí que, ni per un instant, la tasca electoral pugui esdevenir obstacle a l'acció alliberadora de la Pàtria*».[110] No podia ser d'altra manera: Macià tenia intenció de tornar-se a presentar de candidat a Corts. D'una banda s'insistia que a Madrid no s'hi podia dir res més del que ja havia dit aquest en els seus discursos. I que els diputats del Sinn Féin no havien anat mai a Londres. «*El poble irlandès els va elegir perquè constituïssin la seva República*».[111]

Es veia, en canvi, «*pertorbadora*» la política electoral de la Lliga Regionalista perquè prioritzava l'interès econòmic. Tampoc s'estava a favor de les eleccions a les diputacions catalanes perquè es considerava que el nacionalisme de molts candidats era dubtós i la Mancomunitat resultant tenia, al seu entendre, les mans lligades per catalanitzar el país. Per tant, «*mentre els partits, tant de dreta com d'esquerra, siguin sospitosos en son nacionalisme, cal abstendre's en absolut de tota participació electoral*». Hi havia una clara contradicció amb el paper de Macià perquè la pròpia publicació expressava que «*estem plenament convençuts que les lluites electorals sols poden portar a l'ideal lliberatiu de la nostra Pàtria una pertorbació, quan no una reculada*».

De manera significativa la publicació va lamentar la mort, el 10 d'abril, de Liam Lynch, el comandant en cap de l'Exèrcit Republicà Irlandès (IRA), que des del juny de 1922 combatia a l'Exèrcit de l'Estat Lliure d'Irlanda.[112] Era juntament amb de Valera, per tant, un dels màxims dirigents del bàndol que s'oposava al Tractat Angloirlandès que Michael Collins havia signat amb el govern britànic el desembre de 1921.[113] La mort en combat de Lynch va marcar el final de la Guerra Civil irlandesa i la derrota de l'IRA, que vint dies després va deposar les armes.[114]

Encara que no l'afectés directament, no era una bona notícia per a Macià, que va veure així com el seu referent irlandès, de Valera, passava a ser un pària en l'escena internacional. Tal com es podia preveure, el 22 d'abril de 1923 Macià va ser proclamat, de nou, candidat a renovar l'escó al Congrés pel districte de les Borges Blanques.[115] Una setmana després va ser elegit per l'article 29 de la Llei de 1907 que establia que no hi hauria eleccions allí on no hi hagués candidat alternatiu o tants candidats com llocs a cobrir. En unes informacions apareixia adscrit a la FDN[116] i en altres a Estat Català.[117] És clar que hom interpretava que Macià es trobava en una fase de transició entre projectes i encara no se sabia ben bé on ubicar-lo.

De la seva banda, Acció Catalana va presentar Antoni Rovira i Virgili per la circumscripció de Barcelona. La formació de centre-esquerra havia donat allargues a la proposta de front nacionalista del macianisme. Malgrat tot, el macianisme va recomanar fer-ho a l'his-

108 Enric UCELAY-DA CAL. *Estat Català: The Strategies of Separation and Revolution of Catalan Radical Nationalism (1919-1933)*, p. 134.

109 «La batalla», *L'Estat Català*, 1 d'abril de 1923, p. 1-2. A partir d'aquest número, encara que la impressió es fes al mateix lloc, es va substituir el nom d'Antoni López Impressor per Imp. La Campana i L'Esquella; «Missió per Catalunya», *L'Estat Català*, 1 d'abril de 1923, p. 2; «Comentaris», *L'Estat Català*, 1 d'abril de 1923, p. 3; «La fe en la victoria», *L'Estat Català*, 1 d'abril de 1923, p. 4; «Croquis», *L'Estat Català*, 1 d'abril de 1923, p. 4; «La llança de D. Quixot», *L'Estat Català*, 1 d'abril de 1923, p. 5; «Idealitat i sacrifici», *L'Estat Català*, 1 d'abril de 1923, p. 6; «Separatistes a mitges», *L'Estat Català*, 1 d'abril de 1923, p. 6; «Esmentador», *L'Estat Català*, 1 d'abril de 1923, p. 7.

110 «Patriotes!», *L'Estat Català*, 15 d'abril de 1923, p. 1.

111 «La pruija electoral», *L'Estat Català*, 15 d'abril de 1923, p. 1-2.

112 «La bella lliçó d'Irlanda», *L'Estat Català*, 15 d'abril de 1923, p. 5.

113 Colum KENNY. *A bitter winter. The Irish Civil War 1922-1923.*

114 Gerard SHANNON. *Liam Lynch.*

115 «A Lleyda», *La Veu de Catalunya*, 24 d'abril de 1923, p. 5.

116 *El Diluvio*, 26 d'abril de 1923, p. 28.

117 «La derrota del Govern a Catalunya», *La Veu de Catalunya*, 2 de maig de 1923, p. 9.

Barcelona, 5 maig de 1923
ANY II - SEGONA ERA
N.º 55
SURT EL DISSABTE
Redacció: CANUDA, 14

Robant una acta, hom pot éser diputat
Protestant d'un robament, hom pot amar a la presó.
Val més amar a la presó que éser diputat.

LA TRALLA

Estarà assolit l'ideal d'unió que en el nostre poble evoluciona la Unió, tenint el dret i el deure de cooperar-hi tots els catalans units per les aspiracions del Nacionalisme, qualsevulga que sia llur pensar i viure en matèries religioses, polítiques i socials. (DECLARACIÓ DE LA VII ASSEMBLEA DE LA UNIÓ CATALANISTA)

Aquest famós país de les espanyes

Un diputat elegit, amb tot automatisme oficial a la butxaca, és obligat a Figueres prevenir-se'l d'anar en vulgada, que era un es convertible justificada.

Uns estudiants cantaven o cridaven pels carrers, i en compten de, per exemple, arrutinar-los amb una manganeta, com que no cantem *felicanes* ni diem viva-rei ni *campaña* ni cal en morc, els tiraven cops de sabre de valent... contra l'indefens.

Seguidors els crims i els sobanrots pels carrers i en els collegis electorals, paral·lelament als atropellats i a les escombraries generals d'objectes de valor de tota mena.

I la mentida falsa, també serveix per a tota mena de compres i de corrupteles.

Pan bé, pan bé, aquests comissaris i inspectors policíacs que volen obligar a dotar el crit per nosaltres subversiu.

Pan bé, perquè cal que s'aguditin ara que els mana.

Però nosaltres ens hem de preparar per a treure'ls definitivament a ells i a qui els aguanta.

Cuore.

A Barcelona també es fan... eleccions

Immediatament [illegible]

Les notícies de primera hora [illegible]
senyor Bastó [illegible]
senyor Vigils i Rovira [illegible]
senyor Guasch i Moll [illegible]
[illegible] don Pedro Alberca
senyor Rahola [illegible] don no-ho-sé
el senyor Arxiu Bofia.

Entre [illegible] hi havia uns bufets de mal di[illegible]
En els clubs polítics [illegible]
[illegible]
En dir-hi el Sant Verdú hi havia cantat el segon soprano, dient-se, d'una cadireta, D'EQUINO [illegible]
[illegible] el que ho sabem abans; però sempre hauien fet els ulls grossos, si més no serveys que quan es tractava d'algies, d'electricitat, de fires de mostres o d'exposicions bastant internacionals [illegible] el senyor Bastó estava indignat; en aquells moments, ni amb nervaos d'atemptats anàrquics li hauien fet tocar cap Catalunya [illegible] Hi[illegible]ions per qui el senyor Vigils i Rovira hauria representat els periodistes amb ceva bucs i tresoria gratuïd.

(Tatxat per la Censura de la Decència)

[illegible] ta es cantaven Els Segadors [illegible] diu que no era el moment de segar, amb d'empedrar; però, si empedrar?"

La cosa bullia.
les cadenes bullien. [illegible] l'ordre bullia [illegible] l'acció bullia [illegible]
[illegible] i no hi hauria res més.
[illegible] parcialment greu[illegible]
garrots greu[illegible] [illegible] sobre greu[illegible]
[illegible] vers gratuïts.
[illegible] semblant no-hi-sé-a tranp[illegible]
volent fora com pudien [illegible]
Arxiu [illegible] cronicipes [illegible]
Cameras [illegible] Santa Maria Iglesia [illegible] a la indigència.

El dia següent, dimarts, com a protesta tots els obrers varen fer hora del pelmo i el treball i el dimarts també va [illegible] nacional.

Nosaltres vàrem sortir al carrer en la mateixa. Tanmateix ni amb aquest cor vostre tampoc no podrà guanyar-la!

S'ha fet! el que es podrà.
[illegible] una altra vegada, creiem el sentit. [illegible] ben fet, ben alcalat, ben pensat.

(Rectificat per la Censura de la Decència)

Aquest el sil·logisme, trauet al Vigils i estudi al Bastó! [illegible]

Assegurant que l'únic que ignora [illegible] aquesta bestiesa és el diputadet anarcolide de Barcelona N'Antoni Martínez Domingo, aquell que fou atemptat de debò i no volgué ni sentir el capvall de mitja hora [illegible] el segueixin i li prenderen les eines [illegible] les gent policíaca, proposació que amb la seva innocul·lació que no fos compresa la por que tenia, li va fer somniosament aquell celebrem i llaudatori [illegible] del *Comité Radical Social* que tenim penetrés regularia i tantes no en reparti, amb convenciment de diferents personatges i representacions del món i una a tanga de Barcelona.

[illegible] han tornat a l'Ajuntament... que la victòria, i l'apoteosi... el Poble.

perquè una cosa és el Poble que no té cara i una altra la Casa del Poble. En els temps que corren val més una cosa que un poble ... sense casa.

La «secretaria de la Conferència Nacional Catalana ha divulgat subscrits per uns vots pels o menys sabdàcies que al mateix hauríen pogut servir per a telegrafar un periodista que per a enfonsar en vumder de periòdics que s'hagués presentat per a difondre a les sorts de l'espanya en gran.

I pensa. Que la Comissió Decret, amb la seva amarinada intervenció, amb la cobarrer qu'ens molestem de la relació que voldrien fer.

Barcelona vigila, aquesta Comissió em tanta pressa de tirar-li amagats per a que la gent no els consigui!

Dels succeïts de dimecres al vespre

No direm que [illegible] hi ha [illegible] una multitud al local de la Lliga, presidit pels barbers acostumats, inventor d'ordres, i ter subjectats. No cau pas sorpresa [illegible] de cap de les maneres. Però com que aixó ells ens ho han passat entre ells, ells que amb ciutat i han no [illegible] ens, ells n'ha arrancat; [illegible] pas ens fa gens i ens fa [illegible]

Del que parlarem, sí, i amb tota la duresa que calgui, és de la brutalitat policíaca, del pur tacte policíac, del salvatgisme policíac, sadisi, si no atisi, pel crimall inconscient i ignorant que ha vingut a substituir aquell altre, també inconscient i ignorant, que tothora hi ha contingut d'intempestes segons qui ens ara que ells fan.

Al carrer de Trinitat, als manifestants de dimecres al vespre, quan anaven al Sot social d'Arxiu Catalana feien [illegible] a mesura burgès rama [illegible] d'homes, fins arribar [illegible] sentit; crèiem, o no crèiem, cantant o sense cantar, sabanem Catalunya o avisteremjoia-esperem, els manifestants es veien [illegible] per tots cantons per les altrigues figures carlinenle, les quals, després a dintre d'un [illegible] d'atacant [illegible] impossible saber la veritat de si [illegible] d'atacat, desplegaven un [illegible] d'ulls, exportant cops de sabre a l'engròs i en tots els sentits, excepte el sentit comú.

Tots aquells individus i tots aquells [illegible] d'onde provinents no hauríen [illegible] expressar de presentar cara a [illegible] mans oberts, armats de garrotes i pels [illegible] de cantaires d'himne sobre [illegible] ni garrote, que van a realitzar una manifestació de protesta per un acte o per un altre—el motiu és [illegible], es veuran amb cor per a donar bastida sego de sabre als catalanets indefensos, per a [illegible] dintre d'ells els cavalls [illegible], per a [illegible] bon nombre de persones que no hauen cent manifestat [illegible].

Sols de cantella es pot tractar el pesadell policíac. Els tots els sentits, però en el cas d'aquell jove que no se'n sentia a veure amb la manifestació, prop [illegible] del Carrer [illegible] sentir a uns altres que [illegible] en el cap; que la cama li [illegible] abandona [illegible] [illegible] les coses de la bestia dintre consolidat [illegible] mans [illegible] que, salgent-se'n [illegible] [illegible] [illegible]

toriador i periodista en cas que es volgués votar, mentre *La Tralla* va demanar el vot per aquest o per Manuel Serra i Moret, membre de la Unió Catalanista i antic col·laborador de Martí i Julià. Rovira i Virgili va estar a punt d'aconseguir l'escó, però una tupinada que va involucrar un candidat lligaire li ho va impedir.[118]

Potser per contrarestar l'elecció incontestada de Macià, el número 12 de *L'Estat Català* —de l'1 de maig— va carregar amb duresa contra els comicis. El que calia, es deia, era l'«*acció directa*» i que la «*terra catalana es regui amb sang dels defensors de la màxima lliberació*». Aquesta no significava «*sortir al camp vint mil homes o els que siguin, amb una organització completa i amb una nomenclatura regimental*», sinó guanyar els combats «*de poc en poc i guanyar el terreny de mica en mica*».[119]

El llenguatge cada vegada pujava més de to. «*Esser combatent de l'acció directa, vol dir tenir una corda a punt per a que el traïdor no es vengui per segona vegada la Pàtria.* [...] *que el que públicament hagi ultratjat Catalunya de paraula o obra, perdi per sempre més les ganes de repetir l'empresa.* [...] *Vol dir imposar el browning en mà el respecte a la dignitat de la raça, siga allí on siga*». Mentre es feien discursos i literatura es considerava que la Mancomunitat perdia la seva sobirania, la «*manca de violència amb l'enemic ocasiona greus perjudicis a la nostra causa*». I, de nou, es mostrava l'enveja a Irlanda.[120] La mà de Daniel Cardona, del tot amarat de la mística irlandesa, en aquests escrits resultava evident.[121]

A mitjans de maig, Estat Català ja havia repartit carnets de cotització, 25 pessetes mensuals.[122] El Grup Català La Barricada va celebrar a fi de mes un acte en honor a Macià a les Borges Blanques, que va convocar també a la Joventut Pàtria Nova, vinculada com l'anterior a l'activista Domènec Latorre.[123] Durant la primavera *L'Estat Català* va mantenir el to bel·licós.[124] També va denunciar que organitzadors d'Estat Català havien rebut anònims «*que acostumen a enviar els assassins sense valor de donar la cara*».[125]

En aquell moment, en començar juny, els resultats de les eleccions legislatives i de diputats a la Mancomunitat, en què Acció Catalana havia obtingut bons resultats, van acabar de marcar la línia divisòria entre aquesta formació i l'incipient Estat Català. AC comptava poder actuar dins del marc establert per tirar endavant la seva voluntat de catalanització —la tasca que anomenaven «*Catalunya endins*»—, no creien «*en l'apel·lació a la força*». En canvi, el macianisme, incapaç d'atreure —excepte pel candidat Macià— un bon resultat electoral, considerava «*l'acció revolucionària*» un factor decisiu per fer valdre els arguments separatistes.[126] És a dir, Estat Català estava contra la via parlamentària, també perquè, com s'havia demostrat en el fracàs de la FDN, no tenia una base electoral amplia per obtenir representativitat.

Aquell mateix juny de 1923 el directori d'Estat Català va aprovar unes «*Bases fonamentals de l'Organització Nacional Estat Català*» a la seu social de la Unió Catalanista de Barcelona:

> «*I. Estat Català és una organització de Reivindicació Nacional.*

118 Enric UCELAY-DA CAL. *Estat Català...*, p. 136.

119 «L'acció directa», *L'Estat Català*, 1 de maig de 1923, p. 1-2.

120 Ibídem.

121 Fermí RUBIRALTA. *Daniel Cardona i Civit.*

122 *L'Estat Català*, 15 de maig de 1923, p. 1; «Temperament accional», Ibídem., p. 4; «Secció oficial», *L'Estat Català*, 15 de maig de 1923, p. 4.

123 «En honor d'en Macià», *La Veu de Catalunya*, 6 de maig de 1923, p. 8; «Acció Nacionalista», *L'Estat Català*, 1 de juny de 1923, p. 4; Joan ESCULIES, «Domènec Latorre i les seves entitats del nacionalisme radical català: L'Avençada, La Barricada i Pàtria Nova (1918-1939)», *Recerques: Història, Economia, Cultura*, 66, (2014), p. 91-121.

124 «Corpus de sang», *L'Estat Català*, 1 de juny de 1923, p. 1; La revolta de 1640», *L'Estat Català*, 1 de juny de 1923, p. 4-5.

125 «La trajectòria d'Acció Catalana», *L'Estat Català*, 1 de juny de 1923, p. 2; «Què s'embolica la Lliga!», *L'Estat Català*, 1 de juny de 1923, p. 3; «Actituds eclèctiques», *L'Estat Català*, 1 de juny de 1923, p. 3; «Secció oficial», *L'Estat Català*, 1 de juny de 1923, p. 5 (per la cita).

126 «Aquella ruta inexorable», *L'Estat Català*, 15 de juny de 1923, p. 1-2.

Any II Núm. 14 — 20 cèntims — 1.er Juny 1923

L'Estat Català ★

PUBLICACIÓ DE ORIENTACIÓ NACIONAL
Direcció: FRANCESC MACIA, Diputat

CORPUS DE SANG

Que hi fou tancat dintre la cabana
palau del vent que us vau batre els genuns!
Crist de bronze, Crist vent, Crist tramuntana
salteu que tanca enllà hi ha els catalans.

I ancu-he cavalcat tot com una flama
de l'Ebre al mes enllà del Pirineu,
tot Catalunya sentí vostra bramo
vostre foc, vostra bronze i vostr· a veu.

VERDAGUER GASSOL, «El Crist del Vent»

Oh! verb de la Pàtria, flameja i fes vibrar el cor d'aquests catalans massells que perduren per les estepes de l'injusticia. Que la seva ànima resti brunyida per l'empenta d'aquest vent de redempció que devalla de les muntanyes. Tenen l'ànima muda i ço pitjor, és l'esdevenir sorda. Sacseja'ls verb de Llibertat i que caigui d'ells el roveil de l'inoxticació exòtica.

Corpus de Sang! Corpus de Sang! Benèita sigui l'hora en que retornarás éssser realitat viva i palpable. Erem nois encara que dels llavis de la mare aprenguerem la llegenda: Diada de Corpus. Sota el penó morat de Castella passava sumisa aquella cadira gloriosa dels homes, guiatge de la nostra raça. Damunt la cadira reial brillava la custòdia. Les cornetes del rei tirà tocaven triomfadores: Aquesta custòdia—ens digué la veu silenta i amorosa—té d'éssser robada pels segadors.

Han passat anys, l'infant patriota avui, espera l'hora triomfadora en que la custòdia símbol serà alliberada i els volants garfint deixaran a trossos l'ensenya moradenca de les tiranies moribundes. Lloor a vosaltres, allau turbulenta dels revoltats de 1640! Els nacionalistes radicals d'avui envegen el vostre pit brau i la vostra gosadia!

Remember!

1 de juny de 1923
Portada del número 14 de *L'Estat Català* commemorant el Corpus de Sang, una de les dates emblemàtiques en la memòria simbòlica del separatisme català.
AHCB

II. Estat Català és fill de l'Escola patriòtica de la honorable Unió Catalanista.

III. Estat Català és una organització de mètode i de doctrina.

IV. S'anomena Estat Català com a màxima aspiració del Nacionalisme Integral.

La Raça, políticament considerada forma un poble.
El Poble, defineix la seva vida social, en la Societat.
La Societat, té per funcionari a l'Estat.
L'Estat, és font i origen de tots els drets i no resta circumscrit a cap límit.
Estat Català, vol dir, doncs: Independència de Catalunya.

V. L'organització Estat Català no finirà el seu objectiu, fins a la conquesta absoluta de la Llibertat Catalana.

VI. La conquesta d'aquesta llibertat no serà mai una revolta de curta durada. Te d'ésser l'esforç i el sacrifici de tota una generació.

VII. La doctrina del Estat Català, és la doctrina del sacrifici. Per obtindré la llibertat Nacional, cal morir-hi.

VIII. Estat Català, no defuig, altres aspectes de la lluita contra l'enemic, creu, que totes les armes son bones, mentres no s'apartin del mètode de l'acció directa.

IX. És amb aquest mètode que Estat Català anirà a la lluita, on les circumstàncies hi plantegin un problema efecte a les nostres reivindicacions Nacionals (Cultura, Justicia, Administració Local i Nacional, Ensenyança).

X. Aquest mètode es desenrotllarà, en conjunt o bé per etapes, segons les incidències de la lluita d'alliberació.

XI. Estat Català serà la més justa expressió de l'essencialitat Nacional i creu, com l'Assemblea de la Unió Catalanista en 1902, que tots els Catalans moguts pels sagrats ideals de Pàtria, deuen contribuir-hi, sigan les que'l vulgan les seves particulars aspiracions en matèries socials i religioses.

XII. Estat Català imposarà la seva política governamental en la primera època de la Catalunya alliberada i creu que l'única forma de govern catalana, d'acord en la tradició de la nostra Història i en les corrents modernissimes de Progrés i de Llibertat és la forma de la República.

XIII. La República Catalana, serà Federal i serà a base de la federació de comarques naturals, constituïdes per federacions dels respectius municipis.

XIV. Estat Català no té per ara jerarquies. En la hora de la Llibertat la Catalunya constituent i plebiscitària, anomenarà els seus concellers públics. En lògica patriòtica, avui, la més alta jerarquia es diu Llibertat de Catalunya.

XV. A les primeres conqueses de la Llibertat l'Organització Estat Català anomenarà els seus caps i es constituirà definitivament en Govern Republicà provisional.»[127]

1.5. L'efímera Triple Aliança

El número de mitjans de juny de 1923 de l'òrgan macianista va continuar amb articles sobre les temàtiques sabudes: els atacs a Cambó i la Lliga, l'afalac als obrers, les notícies dels catalans de Cuba i de París.[128] Durant la resta del mes, Macià —ara ja sí en nom d'Estat Català— va participar en diversos mítings.[129]

En començar el juliol va aparèixer el número 16 de *L'Estat Català*, que es va dedicar a Martí i Julià. Al psiquiatra se l'equiparava a Enric Prat de la Riba —mort també a l'estiu de 1917—. Si aquest darrer era el teoritzador, segons la publicació, del «*nacionalisme federal quasi regionalista*», el primer n'era del «*nacionalisme integral-separatista*».[130] El separatisme mai no va anar

127 «Bases fonamentals de l'Organització Nacional Estat Català», Publicacions Estat Català. Editat per l'Oficina de Propaganda del Mitg-dia de França, núm.1, 1 d'abril de 1925, París-Barcelona.

128 «La boca closa», *L'Estat Català*, 15 de juny de 1923, p. 2-3; «Immundícies», p. 3-4; Desfilades macabres», *L'Estat Català*, 15 de juny de 1923, p. 4-5; «La retirada d'En Cambó», p. 6-7; «Els darrers esdeveniments polítics», *L'Estat Català*, 15 de juny de 1923, p. 7; «Els catalans i l'Independència de Cuba», *L'Estat Català*, 15 de juny de 1923, p. 6; «Esmentador», *L'Estat Català*, 15 de juny de 1923, p. 6. En aquest número torna a aparèixer Antoni López com a impressor.

129 «Acció nacionalista», *L'Estat Català*, 15 de juny de 1923, p. 4-5; «Esmentador», *L'Estat Català*, 15 de juny de 1923, p. 5; En aquest número torna a aparèixer Imp. La Campana i L'Esquella; «Miting a Calella», *La Veu de Catalunya*, 27 de juny de 1923, p. 4.

130 «El doctor Martí i Julià», *L'Estat Català*, 1 de juliol de 1923, p. 1-2.

Any II Núm. 17 — 20 cèntims — 15 Juliol 1923

L'Estat Català ★

PUBLICACIÓ D'ORIENTACIÓ NACIONALISTA

Direcció: FRANCESC MACIA, Diputat

La Catalunya Renaixent

L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana "Nostra Parla"

L'ESTAT CATALÀ, publicació, vol dedicar avui lloc preferent a la tasca nacionalitzadora que's du a cap a la nostra Pàtria.

I hem de començar amb preferència per l'obra benemèrita de la Protectora de l'Ensenyança Catalana.

Vàrem conèixer la Protectora i ens vàrem interessar per la seva obra, dels rengles estant de la Unió Catalanista. Patriotes de la «Unió,» vàreu fer créixer el plançó novell vora l'ombra de l'espès brancatge de la vella entitat. L'esperit pur i recte de la «Unió Catalanista» donà alé a n'aquella tasca modestíssima; però de gran eficàcia que l'Associació Protectora desenrotllava. Vàreu ésser els protestaris de sempre, els inconformistes, els únics que plantejàreu dintre l'moviment patriòtic català l'afer urgentíssim de les escoles catalanes. Mentre la «Lliga» feia eleccions, els patriotes de la «Unió» posaven les primeres pedres de ço que aviat serà palau magnificent.

Llavors veíerem aquella acció humil que tan beneficiarà a la Pàtria. Recordem aquells tiquets color taronja—preu un ral—que's venien a les manifestacions catalanistes a benefici de les escoles catalanes. Aquelles pàtals meritòries—a deu cèntims—amb reproduccions fotogràfiques de les més sobressortints obres d'art de Catalunya i que també es venien a benefici de l'Associació Protectora i que al dors portaven: «A profit de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana—adherida a la «Unió Catalanista».

Recordem, aquella heroica tasca d'abnegació i sacrifici que dúia aquell patriota exemplar: En Jaume Arquè i Cla-

15 de juliol de 1923
Portada del número 17 de *L'Estat Català*, dedicada a difondre la tasca de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.
AHCB

més enllà de les teoritzacions que aquest havia fet en els seus articles esparsos, aplegats al volum pòstum.[131]

En aquell moment, el contingut de *L'Estat Català* s'encaminava a reproduir articles d'altres publicacions o a contestar-les, a copiar discursos, amb cossos de lletra canviants per encabir-ho tot en les seves vuit pàgines, però havia perdut profunditat en l'explicació d'allò que pretenia el moviment. A diferència de l'inici, s'havia convertit, en síntesi, més en una eina de combat periodístic que no pas organitzativa.[132]

De manera significativa, la publicació va saludar l'aparició de la Unió Socialista de Catalunya (USC). Els separatistes la van voler veure com l'organització per la que havia sospirat Martí i Julià en els seus darrers anys per a unir socialisme i nacionalisme.[133] El 8 de juliol va fundar-se la USC a l'Escola del Treball de la Mancomunitat a partir d'una escissió de la Federació Catalana del PSOE. Rafael Campalans, Joan Comorera, Manuel Serra i Moret, Gabriel Alomar, Feliu Elias —dissenyador del Tresor català— i altres estaven descontents amb la política dels socialistes espanyols, sobretot pel que consideraven poca sensibilitat amb Catalunya, mentre que ells eren partidaris inclús de l'autodeterminació.[134]

Serra i Moret ja havia col·laborat amb Martí i Julià en l'intent de reconvertir la Unió Catalanista en un partit d'esquerres el 1915. L'apoliticisme i conservadorisme de la majoria dels seus socis aleshores, però, havia fet fracassar el projecte.[135] En aquesta ocasió, Macià, que coneixia a la plana major de la USC, va pensar que la nova formació podria exercir de base o de vincle amb el segment obrer —colls blaus— de biaix nacionalista que necessitava per conjugar amb els dependents i escrivents —colls blancs— que el seguien. I, d'aquesta manera, incorporar al separatisme la veritable «*massa*» que li podia donar possibilitats de victòria.

A l'hora de la veritat, però, la base de la pròpia USC va resultar escassa i la formació encara massa nova per als seus propòsits. D'altra banda, una aproximació en excés al republicanisme o al socialisme hauria conduit Macià al mateix fracàs que a Martí i Julià, per les reticències dels prohoms de la Unió Catalanista, que eren el seu principal suport, però que eren de tall més conservador, com bona part dels expatriats catalans a Amèrica.

El 15 de juliol apareixia el número 17 de *L'Estat Català*, amb un subtítol lleugerament modificat «*Publicació d'orientació nacionalista*». En començar l'agost Estat Català va publicar l'opuscle *Manual del Legionari*, unes breus orientacions filosòfiques sobre com calia comportar-se posant d'exemple el sacrifici del batlle irlandès de Cork, Terence MacSwiney, mort després de setanta-quatre dies de vaga de fam l'octubre de 1920 a la presó anglesa de Brixton, acusat de sedició.[136] I a mitjan mes d'agost, a tomb també de l'aparició de la USC, el periòdic macianista deia a Acció Catalana i el seu òrgan *La Publicitat* que, més que voler «*catalanitzar als treballadors*», calia en primer terme resoldre'ls «*les peticions justes de millorament i consideració socials*».[137]

Encara amb la remor de fons de l'assemblea d'esquerres nonada, Marcel·lí Domingo va interpel·lar a través d'*El Diluvio* uns quants dirigents, entre els quals Macià, sobre el seu suport a una campanya contra la

131 Domènec MARTÍ i JULIÀ. *Per Catalunya i altres textos*; Sobre el psiquiatre, Francesc ROSELL i MONTANÉ. *L'obra i la personalitat del Dr. Martí i Julià*; Jaume COLOMER, «El doctor Domènec Martí i Julià (1861-1917). Un esbós de biografia política».

132 «L'espanyolització de Catalunya», *L'Estat Català*, 1 de juliol de 1923, p. 2; «Carnet quinzenal», *L'Estat Català*, 1 de juliol de 1923, p. 2-3; «L'Etat Catalan», *L'Estat Català*, 1 de juliol de 1923, p. 3-4; «Mentre a Madrid parlen», *L'Estat Català*, 1 de juliol de 1923, p. 4; «La intervenció de València en el plet català», *L'Estat Català*, 1 de juliol de 1923, p. 5-6; «adéu-siau», *L'Estat Català*, 1 de juliol de 1923, p. 6; «Les Corts Valencianes», *L'Estat Català*, 1 de juliol de 1923, p. 6; Josep Maria POU SABATER. «Orientacions a les Joventuts d'Esquerra Catalana», *L'Estat Català*, 1 de juliol de 1923, p. 6-8; «La Catalunya renaixent», *L'Estat Català*, 15 de juliol de 1923, p. 1-2.

133 «El nostre salut», *L'Estat Català*, 15 de juliol de 1923, p. 5.

134 Josep Lluís MARTÍN RAMOS, «La Unió Socialista de Catalunya (1923-1936)», *Recerques: Història, Economia, Cultura*, 4, 1974, p. 159-169.

135 Joan ESCULIES, «El nacionalismo...»

136 «Manuel del legionari», *L'Estat Català*, 1 d'agost de 1923, p. 1-2.

137 «Obrerisme i Nacionalisme», *L'Estat Català*, 15 d'agost de 1923, p. 2.

Barcelona, 4 agost de 1923
ANY 11 - SEGONA ERA
N.º 85
SURT EL DISSABTE
Redacció: CAMUDA, 14

Cal arribar a l'ànima del Poble. Cal fer que el Poble es capigui de les excelsitats de la llibertat pàtria. Mes, paral·lelament, és precis dir-li que ha d'exposar-hi tot per assolir-la.

LA TRALLA

15 cèntims

Estat nacionalista lliure! que no inclogui cap poble oprimit dins les seves fronteres, ni cap territori que no sigui seu per raó de naixença, voluntat o història. (DECLARACIÓ DE LA VII ASSEMBLEA DE LA UNIÓ CATALANISTA)

En Clopés, després de les 72 hores, sortí de la presó divendres passat
A En Delclòs, els nombrosos visitants el veieren vestit de "presidari"

En Delclòs disfressat

Els que no ho sabien tingueren una agradable impressió en veure l'home poc abans tan sec i magrenc verdosenc arribada de gent. La gossa d'allò més bé; tothom com si li hagués conegut aixecada un metre dels de més pesa. Així vestit—i *disfressat*—, En Delclòs fou retratat. No tots els homes poden tenir una fotografia semblant amb aital vestimenta. Qui sabe hauríem colgat molta pensa dels temps de l'Ancoches, que pesaven més d'un any rodonet! Si hagueren vestit l'uniforme, no els hauríen aplicat aquella *ley de fugas*. Està vist que els militars sempre guarden d'una cosa o altra. Benvists siguin, doncs, els uniformes, si que signin de aprovadors!

Pel demés, a Fra Delclòs l'estiforma li fe la cara més vistosa i la mirada més viva. Ho-ns ho saben pas; sols uns pocs—experimentat per aquella saqueta, el cor li batega més fort per Catalunya. El cert és, però, que a ell no li calia aquest estímul. En canvi, als altres els que al necessitava!

Ja, al nivell com sóc un mitjanet Ginés Sin, per exemple, advocat, en faria fer una saqueta com aquella per a usar els clients. Perquè jo n'he vistos de sagetes d'estar per casa que, en bona veritat, no fan tant goig com la que portava el seu amic discourge passat, i que li ha de durar, comptant dos d'ara, 217 dies. Bi! Si algun mirracle no el fiere més aviat d'aquell calabot gran i trist que té unes cèlles sentres on hi gent va negra i sovint malparats en go que farà quan n'estigui...

Respalleu-vos bé la saqueta cada dia, amic Delclòs! Que aquesta fesa goig com diumenge passat! Que no se us trenqui pas. Es un vestit més car que tots els vestits cars dels senyors dels *trajes chicos* i de les *rosas* aquestes que es fuga, es bon; i es fa gotsana, però bona de sacó seu, així és, associat amb la pròpia monarquia que té unes bon patriotiscosis que a vés no hem portat a vostre l'uniforme que, per a vós fa tan bonvaus com el que més.

CAGAR.

D'una visita a En Joaquim Delclòs i Dols

El dia 15 de juliol, jove amb alguns de nos companyes del nostre «Poncella», Hem uné visita a l'empresonat nacionalista En Joaquim Delclòs i Dols. Un cert desig de conèixer'l personalment, ens portà fins a Presó.

La pregunta de la nova impressió fóra difícil de comprendre-la; nos sens barreja de quimera i Blaterna el que jo vaig experimentar en el moment que davant nostre, aparegué la figura d'aquell home. No resta pas gaire l'endevinar que dins d'ell s'hi estotja una bonica tota bonesa i aquell seu somriure per alcançar els seus sé tota la vostre del sacrifici.

Es a dir, doncs: que si hem vol cantar les cuquetes de la Pàtria den haver de sobrir després, privant-se'l de gaudir de l'Estat? Es que els catalans estem obligats de dir i fer les coses d'en l'Aquesta fatal de fer les coses s'en diu «patriotisme»?

Però, que no han pensat mai si pera que els pot costar aquesta malcondença per Catalunya?

Pens en Déu Creador el qui em la dona aquesta Pàtria tan bella, aquesta nostra sort que continuament em diu: «Treballen, catalans; alcen les vostres testes; cantin les vostres cançons, dansaires, que el dia menys pot n'hi tocarà!» «Vosté aquesta nit, vós blanc—diu constantment, donen jo la faré sentir en les llenderes dels vostres castells, el jorn que el cim del Montserrat hi surgi resplandor la bandera de Catalunyas.

La valor del nostre sacrifici, Delclòs, no es perd ni es perdrà; vós sofriu el «nostre» empresonament dificilment i només no ha passat desapercebut a les mans catalanes, que han restat commosos davant vós, davant la vostra valentia enyoda, qual serenitat em ha ensenyat a tots.

Tot ella, per la mullet d'En Joaquim Delclòs i Dols, una forta estreta de mà en nom de mes companyes,

MATILDE CARBAJO

La Vetllada a profit de la Beneficència

Dissabte al vespre es celebrà en el Teatre Romà la festa que els Empleats del Banc de Catalunya organitzaren a profit de l'Associació Catalana de Beneficència.

El programa anunciat es desenpallà dins d'un ambient de veritable germanor dels assistents, sabors de que llur assistència servia per a engreixir els cabals de la benemèrita Associació.

Un resultat econòmic no podien desser més falagueres si no hi es compte l'època de calor i la coincidència d'haver vigilia de festa, que allé molts als catalans que s'absenten de Barcelona. La recaptació total fou de 6911,35 pessetes: les despeses, 417,50 pessetes; el profit net, per tant, 2763,85 pessetes.

Aquells joves estrenistes que, plens d'emoció encara es immersos de no haver obtingut un major resultament, tingués el consolament que llur actuació será estimada per tothom, i que l'esquelle treballi que realitzaren, si bé reservia un major profit, ens ha sigut llegada resultat de sabor de sabors de pessetes, tenyar un bonic estol pera. L'almoguda de tots ells no el pert, no pot desser pagada, així cada cu pot bell que de al complimenta del sagrat deure. I aquest el que ella, i tothom, saben que l'han dirigen!

La Llista de donatius i versats per a l'Associació Catalana de Beneficència la publicarem la setmana entrant.

De la presó estant

Idil fantasiós

A la reixa de ma cella
cada jorn hi ve un ocell
jo no sé si és gaudent
o bé si és un pessarell.

Al bell pont que aprenta l'aube
jo em deparla amb son bell cant;
qué ells dolces les passades
que m'estiressen cridant!

Jo li guardo les engruxes
i ell ve les pren de la mà,
i amoixant-lo s'esterruta
tot picotejat al pa.

I d'altrora en ells surna llavis,
confiat, pinpinejant,
i cau cada d'una mà a l'altra
tot content i tot cantant.

I al repondre la vetada
volatges al davant meu,
com si'm digués: «A revure!
fins a demà, adéu, adéu!»

Si no tingués qui m'esperi,
qui sap!—pensaria jo—;
fora segur que fes un niuatge,
hora segur que fes un niuat!
Mes la Catalunya cota,
per qual amor no-s sentia,
amor qual vola, cor qué desitgem
en tota semina, bé em complau!

Com l'ocell, ma fantasia
s'enlaira vers l'infinit,
i en ell, hi veig de ma Pàtria
com si en fos ell un esperit.
Que l'esperit de Catalunya
tindé de llure, com l'ocell:
cantant, com la calàndria,
volant, com el passarell.

J. DE MARGARIT

L'Alba triomfant

Les corts han votat i la majestat espanyola ha sancionat la llei per concertar tractats de comerç per denuncia de la segona cadència de l'armistici, sense limitacions de cap mena.

L'Alba ja té forjada i esmolada l'eina que ha de servir-li per desfogar l'odi a Catalunya que és un dels seus més sobrenaturals distintius; ja podrà ben tranquilet i amb totes les garanties de la llei espanyola, sempre enemiga nostra, i tots els avantatges que li proporcionen els altres contractants, treballar al nostre; i a la producció catalana tacant i les fondes ferides com li plagui. La seva inquina a Catalunya ha triomfat una vegada més.

Però bem de retre a la veritat el degut homenatge. D'aquest triomf de l'Alba en tenim culpa nosaltres, aquest nostre, a dins de casa, responsables primerenc, no essent-ho, pergué de l'a crisi de la riquesa catalana que malauradament ells tractats i convenis internacionals de l'Alba, les víctimes primeres serem els obrers a qui afecti.

Aquests responsables són els nostres plutòcrates, els grans industrials i els mercaders més forts, els quals per la angruxes de concessions fragmentàries, transitòries, d'inestabilitats dependent del capritx de les obligacions contractuals i dels Estats contractants, viuen i es mouen sempre de cara a la moneda, carnestoll del nostre esprosser. Aquests responsables són igualment els seflants nacionalistes que controlen políticament i d'una bona part del cacicatisme, el procedimient infalible a l'Espanyola, l'arma electoral, per arribar, en definitiva a constituir-se, com succeeix la experiència de tant de temps, en amnitiers, en pentals de l'odiada estat espanyol, que ens el agrifloneta, que ens ofega amb la concepció positiva de la seva administració decadent ja acudarment encaminada a no fer res, a no deixar-nos fer res, a destruir-nos.

Cergats-nos, burgesos i lligaires, si de bona fe perseguiu el bé de la nostra Pàtria, Catalunya, tenim-se d'esquena a Espanya; no s'esperin res de bé d'allà dalt. Cuidi-se dels seus altres, però sacrifiqui una part dels seus cabals a l'espandiment de l'ideal nacionalista radical i no tingui por si ells fací perest d'assistir i de collaborar a la transformació que preparem: que prosperen els nacionalistes purs, els separatistes, car el dia que aquestos triomfen, que triomfin com convé, les nostres joies, nostres certament ells i els fills interessen subjectes a una legislació sòcia, neta, equitativa, honrada, però no com ara, amarats a l'estar, a l'odi, i a la veracitat dels nostres racials cínics.

El sistema que practiquen els nostres plutòcrates i els nostres regionalistes, és un sistema fatal; no n'hi ha pas de cruel ni terrat les tortures, per fer una sotja definitiva, s'han de matar les aranyes. El demés és perdre el temps: qualsevol que val més que el temps: l'estiny que devem a la Pàtria ésser i verdader.

NUVOL.

En Clopés, en llibertat

Després de la sorra equitativa aplicada pel nostre Banda al governador civil i de les enèrgiques demostracions al jutjat del distingit noi, Pasqual Bofill La Rosand Abrares Arbiol, el Jutge del Districte de la Universitat GERVASI BOFILL ET. JOSEP LLUIS, DESPATIR, EU EL A PAGES.

Remarquem amb altra per tal de demostrar vertaderes de protestes individuals. No hi tenyar més retrocessió que l'esperit de la veritat que el Jutge comprengué clarament.

4 d'agost de 1923
Portada de *La Tralla*, amb una vinyeta gràfica, obra de Llamp, en què Francesc Macià (Estat Català), juntament amb la Unió Catalanista, Esquerra Catalana i *La Tralla* sembren «separatisme».
AHCB

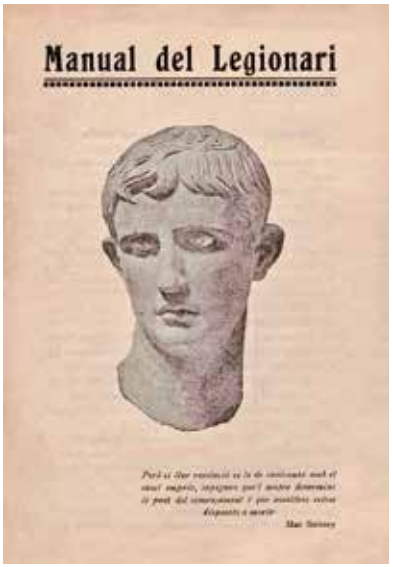
intervenció militar al Rif. Macià va respondre a *La Tralla* que en tots els actes que feien els nacionalistes radicals sempre s'oposaven a la participació «*forçosa que els catalans hi tenen*». I que hi estava disposat perquè la trobava una causa «*impopular i injusta*». Tanmateix, només ho faria a Catalunya perquè «*amb els espanyols no s'hi poden tenir tractes, tant si són de dreta com si són d'esquerra*».[138] El punt de discòrdia continuava ben viu.

En començar el setembre de 1923 va aparèixer el número 20 de *L'Estat Català*.[139] La publicació poc podia imaginar aleshores que aquell era el seu darrer número. En aquell moment les agrupacions nacionalistes radicals que s'havien adherit a Estat Català eren:

Ciutat de Barcelona:
- Casal Democràtic Nacionalista i Joventut Democràtica Nacionalista, que tenien la seu al carrer de Sant Honorat i eren, de fet, una reconversió de la Federació Democràtica Nacionalista
- Grup La Barricada de Domènec Latorre, de Gràcia
- Agrupació Rondes volants «Estat Català»
- Agrupació Els Intransigents de Sant Martí de Provençals
- Agrupació Joventut Republicana d'Horta
- Joventut Nacionalista Icària del Poble Nou i el seu periòdic *Icaria Nacionalista*
- Setmanari *La Tralla*
- Quinzenal *L'Estat Català*

Comarques de Barcelona:
- Agrupació Arrels de la Terra de Sant Just Desvern
- Agrupació Bac de Roda de Molins de Rei (de nova creació)
- Joventut Nacionalista de Cornellà de Llobregat (de nova creació)
- Agrupació Radical Nacionalista Esparreguera (en fase de constitució)
- Centre Radical Català de Sabadell (de nova creació)
- Casal Nacionalista de Mataró
- Joventut Nacionalista de Sant Sadurní d'Anoia
- Buldró Democràtic Nacionalista de Vilanova i la Geltrú
- Grups Fortitut de Vilanova i la Geltrú
- Esquerra Catalana d'Igualada (de nova creació)
- Casal Nacionalista de Cardona (de nova creació)

Comarques de Tarragona:
- Agrupació Democràtica Nacionalista del Vendrell i el seu periòdic *El Baix Penadés*

Agost de 1923
Manual del Legionari
editat per Estat Català.
ANC - FONS FRANCESC MACIÀ

138 «Una carta d'En Macià», *La Veu de Catalunya*, 1 de setembre de 1923, p. 16.

139 «Se fa també...», *L'Estat Català*, 5 de setembre de 1923, p. 1.

Barcelona, 1 setembre 1923

ANT 11 - SEGONA ERA

N.º 40

SURT EL DISSABTE

Redacció: CANUDA, 14

Un Poble que honora els màrtirs de les seves llibertats està capacitat i té el deure de fer els sacrifícis que calguin per a reconquerir-les

LA TRALLA

15

Exerci normalment l'acció que en tot règim polític reclama la Llei, tenen el dret i el deure de col·laborar-hi tots els ciutadans mogguts per les aspiracions del Nacionalisme, qualsevulga que sia llur manera de pensar i sentir en matèries religioses, polítiques i socials. (ORDENANCES DE LA VII ASSEMBLEA DE LA UNIÓ CATALANISTA)

S'ha enfonzat l'"espanya"!

O terror dels mars, el gran vaixell
entrant que ens havia de salvar, tornà s'ha enfonsat.

També! Sí. També. Ha fet, aquest trenta, cent-i-fi, no, el 98, el 17... el 3, el 8, i l'1. I l'enfonsat el 31, el 32, i així per un arcada ininterrom... mentre a bag vaixells de guerra espanyols que corrin enfonsa. i els facin navegar—que és molt, que és ossa que en els altres passa fa a la qual potser dedicats als vaixells, i en el país espanyol—país de vanu, amb planters de mandar i ossos, de pensar i guiarvar — constituents una veritable excepció: navegar.

A les guerreres amb espanyoles acaben els fa pauca ossa. Ossa, no vos, d'aquelles que no passen. Quan no les tiren a fons els enemics—les mateixes mariniers (perquè a espanya acaben els enemics als tradicat — se n'ha vas ales totes soltes; de vegades la culpa no se'n la hi ha de donar a ulles tenebres: metalls, boiscos, semi-flus amb qual pendència el conflat i alegre nacl guerrer espanyol no tenia perquè pensar, s'interposen sobrepti-nassent en el feix i mig glorios cami de la futura certa victòria, i les desplàtiques ossa que s'ossena, fet a passos de bandes que no cadastin i de fades que no fatalia, d'estadas amb el recés desnerb descongue. i s'hi esbarka d'una forma tipada.

Tamantia, sabiria que els governants es preocupessin de netejar les mars de tanta mena com hi ha, que serán servidors per aixó: fer la guitza als guerrers vaixells bisbalers. Tamantia, sabiria també que mentre s'ensenya aquesta desnerabió d'escala, s'hi gosessin una serpella avisadora a distincia, que hi podrien fossar cent tres tonefonds potentíssims que cadascun d'ells val, i ací i dia.

Cuidado, buen marinero;
no te acerques a esa line,
pues el submarino es acero
y te da un fuerte cop.

I com que tots han estudiat l'anglès, aquests vents de dire i cop, que pel carta que sins semblen anglesos, els farien obrir l'ull i quedarien de rasta.

Ha un consell que donem bon desinteressadament a qui el vulgui escoltar:

I ideal, que es vagin perdent tots. Amb una quarta millons de pessetes s'en podien construir de nous. I, ja ensas!

* * *

Sabem que, amb motiu de la pèrdua del vaixeuot batejat amb el sonor bèlic nom, les families fam, quals fillots el guarauen a la porta mariners, han corregut a trcure la cinta, substituint-la per una que diu:

Cierre.

De la premsa enlaiá

No ploris gaire!

La Rosa, que feia el pler
tot l'estiu engué d'anar-sene;
je n'estava enfadadit,
entre nosaltres, passem-hi la.

Da sobre, una estranyesa
he sentit d'ose la nova reina,
cervatet tot el mon cor
una dolça delectança.

D'allà lluny, qui sap d'ases,
ens arcaba d'una ventada
han arribat fins a mi
dues ma cella entusiasta.

Je, que sempre he estat devot
de la dama de ma Pàtria,
cansa consentat els pentis;
a fe que hi'n estranya!

De la trauca els arcants
fonia les dolces galse;
amb especi. s'Oc d'oracle
me deien: «no ploris gaire!

Encara que era de goig,
els mens ulls llagrimejaven;
era tanta la dolgor
que sentia la nova reina!

La Rosa, que feia el pler,
tot l'estiu engué d'anar-sene,
je em sentia dominat
per la dama de ma Pàtria.

J. DE MASSOURY

LA TRIPLE ALIANÇA

Apa, nois! Una estrevada, i trencarem tantes cadenes!

De demà en vuit

No sortirá número de LA TRALLA el diumenge vinent, dia 9 per tal de poder preparar el gran extraordinari dedicat a l'Onze de Setembre, que sortirá el d'onze, dia on, a les 6 de la tarda, arxi ens veiem engollits a pensetes als nostres amics i als Regidors en general el pes de que

el diumenge, dia 9, sigui més que mai un diluvi si el company En Joaquim Dedicio

Aquell diumenge, en efecte, el dia de viure més pensant a l'Onze, diada de Catalunya, que En Dedicio no havia obtingut mai: que li seva actual rebaixa li secostarà més per quant de Regidor a la Diputació de la poesa el'Alcalde, en l'extraordinari d'aquest període era fort en ray.

Aquests particulars, aquestes coses, aquell grupe de diumenges que, honorant *La Tralla*, han escollat el seu preu visitant el pres, demanegut principalment de la majoria d'ells, no farien res un cotorp, més procurant portar voluntats d'ells quatre mots vitalants del nostre país?

No podríem dones, el diumenge, dia 9 (que per a En Dedicio representará el dia 11) acudir a la gossa dia nat, tres ell, visitants?

Quines que el, contiem que el; portar-nos equivocacions per dedicats; que sap si serán els visitants cinc mil. I per aquest cas, molt possible, recomanem que tothom sigui al gust de la pensió a les nou; que ningú no s'hi oblidi—absolutamentment, sota pobla sancio—els advertiments dels infrincuts de l'Assemblea Catalana de Benebarbera, tant en qu que es referents a l'ordre de la nostra cua en el qual aferra a la nuesua d'entrada, d'efectes o de flors per al nostre company.

I ara, sobretot, de l'interessant per a ler: entenedir molts llenyfos — que sempre s'hi fan, i si no no calcula es-sentir les bones—que fan cit si vellen fer d'En Dedicio un nabrior... Ni ell matrisd del parcieta en sort opacte permanent en pensi, tres setmelis, pesi cin setmilla alhora, de cic sense i un dia En Dedicio, 3 altres, estan clapsats a un per sembles sense estar al cinf de saber: Semblen. E hem volgut celebrar la pena de la seva rochasió amb qu que ha estat a les nostres mans: procurar-le molts visitat. I si ho hem lograt, sols sentim no haver-ho pogut fer en cassera en pot hi ha hagut empresonats memorables—en que no vibrar aquest pe espiritual, pensem que perquè LA TRALLA no sortia, abellarem.

Les altres atencions, les fan rebudes aquest, com En Dedicio, tots els nostres parcies, de l'Associació Catalana de Dependicio, cadascun, segons les seves necessitats, i també segons les possibilitats d'ells en cada moment, sense que, per això, hagi manera mai res a cap d'ells—i han estat moltes dotzenes — que no sempre la mateixa. Assenyats nagi disposat dels rebuts que per a fer-los vial calien.

Dius, doncs, que diumenge, dia 9, del mes 9, de l'any 209, a les nou del matí, al pati de la presó.

Quanta serra.'

Inscripcions

Diputats

Pinyol Rovira (pilat), 13.—J. Claperis, 3.

De Pobla de Lillet

V. C. D., 2.50.—V. C. 1., 2.50.—Josep Calsamiga, 2.50.—Jaume Hibergués, 2.50.—Francesc Bassedó, 1.—Francesc Clotet, 2.—Pere Guerola, 1.—Pere Pujols, 1.—Josep Troll, 1.—Francesc Mateu, 3.

De Terrassa

Joan Bosch, 3.—Pere Bosch, 1.

De Solsona

Josefeta Riquetta «Catalanya», 50.

De Vilafranca del Penedès

Adlla Sees i Russell, 5.

18ª suma de donatius, 106 pessetes.

Metalls

Francesc Cuna i Bofarull, 2.—Josep Teixal, 2.

11ª suma de donatius,.. pessetes.

Resum fins el dia 29 d'agost

Metalls donats anteriorment ... 715,00
Metalls d'aquest número ... 4,00

Total de metalls ... 717,00
Donatius donats anteriorment ... 2.060,82
Donatius d'aquest número ... 106,00

Total de donatius ... 2.166,82

La 11ª Unia comença el 30 d'agost.

Germà!

Al complir el deure sacratíssim, tant per honrá com per estalli, m'he dirigit quelcom del pit que en negava el dret de satisfacció; pensassent per mancar a aquest deure: Visitar a En Joaquim Dedicio.

Al fer-ho no hi vegi el nom, sols hi veig cause un capará; una ànima; un poble. Avui es diu Joaquim, com demà es dirá Josep o Pere; En Dedicio, arai, doncs, personifica una Roca Nacional al nou gonsament i al cap d'un de la Majdel no sabia qui li dirua, tota sabia que no coneixia el preu. Amb motiu de l'empresonament d'aquest general, rebentl la disentió que la en ella Mancebales En Victor Hugo, de qu que fa la vida clandina, fent Hugo explicació de nom: perquè creien, amplant les rams—diu el gran poeta—que fan positivas pels drames pecadors.

Aixó, doncs, en la l'obra que En Dedicio la pensiunis per tots els catalans. Al saludar-lo sols li pegui dir: Germà de Pátria, jo us saludo! ; perd amb vos hauria, molt hauria!, ores dintamb-me vergonya i sentiria, pels que no sé si jo era digne de diruns germà de Pàtria! pensitat de tots els catalans.

PAU ROCA I ROS.

La guerra espanyola

Senyor En Manuell Domingo.

Molt distingit amic: Vinrig matrer-me de l'article que vostè va publicar en *El Alhacin* d'aquesta ciutat, cadescut a vàries persones que portes la representació d'un sector o sector polític entre les quals hi veig venir el mes modest nom, i en el qual una pregunta si estiveu decidits a dur la nostra col·laboració i cobrar a una quantitat mensuals entre l'interventió militar espanyola al Rif.

Em manifestaré que el medi radical nacionalista català, en la seva intensa propaganda que per les terres catalanes va realitzant, s'ha cregut profundament d'acusar l'apatió catalana contra la participació nostra que els catalans hi tenen.

Anar contra la guerra del Marroc, hi veig i estic disposats a participar a una campanya qual finalitat nacional sigui impedir el sacrament de sang per una causa inexpedar i injusta. Per això estic al costat de qui fiscalitzen i Besaluran com jo es sumi a aquest moviment de dignitat civil.

Però això de fer costar, amb tot, que em imitarà, en aquest cas, a confiyesar solament a la campanya que es fari Partit Catalanya.

Sento haver-li de dir, senyor Vinrig, que això és aquest difícil meter s'hi pulen com tractes, tant el cim de dreta com a cim d'esquerra.

Es un matxic que un sector nacionalista agregeix a-ab una campanya contra les agressions catalanes, la singular i l'aguda moral ció nacionalistes radicals li ajuntaven en horas difícils.

A favor de la llibertat de Catalunya no s'ha aixó ni una vez de les esquerres esquerdas. Es el mes darrer diuns parlamentari les esquerres catalanistes. D'aquell acatit de la veritable llibertat n'és arte la majoria dels espanyols.

I no obstant, pues moviments nacionalistes totes un sentit d'alta humanitat com el Nacionalisme Català.

Fent subatar aquestes observacions, li sap que pot disposar d'aquest seu afectuós amic

FRANCESC MACIÀ.

Gran Extraordinari de

La Tralla

Onze de Setembre

Excel·lents articles en gravats :: Paper superior
8 pàgines :: 2 tintes
Sortirà el dilluns, dia 10, a les 6 de la tarda
Preu: 40 cèntims

1 de setembre de 1923
Portada de *La Tralla*, amb una vinyeta gràfica, obra de Llamp, amb una alegoria de la Triple Aliança de catalans, bascos i gallecs treballant conjuntament enfront de la monarquia centralista espanyola.
AHCB

Comarques de Lleida:
- Joventut Nacionalista de les Borges Blanques
- Agrupació Los Erissons de Lleida (de nova creació)
- Joventut Sportiva Catalunya de Solsona

Comarques de Girona:
- Joventut Nacionalista Radical de Girona
- Agrupació Nacionalista Radical de la Bisbal d'Empordà

En conjunt, vint-i-dues entitats i quatre publicacions, al marge del nucli impulsor d'Estat Català sorgit de la Federació Democràtica Nacionalista, i als quals calia sumar les entitats Esquerra Catalana i Unió Catalanista. Resulta difícil calcular quantes persones s'hi podien aplegar perquè algunes eren reduïdes i d'altres com aquesta darrera benemèrita entitat s'havia esllanguit amb els anys. Això al marge de l'afiliació múltiple existent.[140]

Geogràficament hi havia onze entitats a les comarques de Barcelona, set a la ciutat de Barcelona —sense comptar la FDN, Esquerra Catalana i la Unió Catalanista—, tres a les comarques lleidatanes, dos a les de Girona i una a les de Tarragona.

Aquesta organització d'Estat Català es donava quan en el context internacional impactaven les conseqüències de la Primera Guerra Mundial i les seves derivades, com l'Alçament de Pasqua a Dublín de 1916 i l'aparició de nous estats en el context europeu.[141] La convicció que, després de l'anomenada «*guerra de les nacions*», també les nacions petites podien optar a tenir el seu propi estat va generar una efervescència política i un entusiasme sense precedents entre les minories nacionalistes d'Espanya. També hi va afavorir el desastre colonial de l'exèrcit espanyol al Rif, a Annual, el 1921.

Això va fer que en aquests anys es gestés la idea que contra una Espanya feble i moribunda es podien unir les seves nacionalitats que es consideraven a elles mateixes vives —la catalana, la basca i la gallega— i fer un gran front nacionalista.

A l'estiu de 1923 va prendre forma des de les pàgines de *La Publicitat*, vinculada a Acció Catalana, la idea de fer una Triple Aliança de nacionalistes radicals peninsulars. La premsa del Partido Nacionalista Vasco, *Aberri*, de seguida va recollir el guant, com també ho van fer Estat Català i les Irmandades da Fala gallegues. Des del País Basc, la moderada Comunión Nacionalista Vasca i des de Galícia, la culturalista Irmandade Nazonalista Galega, van obrir-se a explorar l'aliança, però amb més prevencions.

Després d'un seguit de contactes preliminars, el pacte va materialitzar-se en un seguit de reunions a Barcelona els dies 10 i 11 de setembre.[142] Els representants de Comunión Nacionalista Vasca, Jesús Maria de Leizaola i Julián Arrien, van al·legar que havien de consultar el partit i no van signar el dia 12 el «Pacte d'Amistat i Aliança entre els patriotes de Catalunya, Euskadi i Galicia». Sí que ho van fer: Macià per Estat Català; Josep Riera i Puntí i Pere Manén per la Unió Catalanista —en el fons part del mateix magma polític—; Alfredo Somoza i Federico Zamora de les Irmandades da Fala; per telegrama Vicente Risco de la Irmandade Nazonalista Galega; Eli Gallastegi, José Domingo de Arana, Manuel de Eguileor i Telesforo Uribe d'*Aberri*.[143] No és clar si també ho va fer Acció Catalana. Encara que el pacte expressava només en termes vagues la voluntat d'alliberament i autodeterminació, les propostes més radicals de Francesc Macià i Eli Gallastegi, que escoraven l'acord cap a la independència i s'obrien a l'ús violent per aconseguir-ho, va espantar el corrent més moderat d'AC, encapçalat per Jaume Bofill i Mates, que va negar haver-lo signat. En canvi, diri-

140 «Secció oficial», *L'Estat Català*, 5 de setembre de 1923, p. 5-6.

141 Francisco VEIGA; Pablo MARTÍN. *Las guerras de la Gran Guerra (1914-1923)*; Xosé Manoel NÚÑEZ SEIXAS. *Entre Ginebra y Berlín: la cuestión de las minorías nacionales y la política internacional en Europa: 1914-1939.*

142 «El miting del Centre de Dependents», *La Publicitat*, 11 de setembre de 1923, p. 16; «El miting del Centre de Dependents», *La Publicitat*, 12 de setembre de 1923, p. 6.

143 Xosé ESTEVEZ. *De la Triple Alianza al Pacto de San Sebastián (1923-1930). Antecedentes de Galeuzca*, p.400-424; Ramon XURIGUERA. *Els exiliats acusen*, p. 155-156 fa una interpretació en què diu que Macià va signar i AC no, que no és la que apareix a la premsa de l'època.

92 'g. ZENBAKIA
1923 - IRAILA - 13'
OSTEGUNA

ABERRI

Organo oficial del Partido Nacionalista Vasco

NUMERO 92
13-Bostiarren.-1923
JUEVES

Bidayen Bandaba

Franqueo Concertado

EGUNKARIA TA BANAKULEA: Avenida de los Aliados, 6º :: Gtelefono 657º :: Yazkuteza 141º — REDACCIÓN Y ADMINISTRACIÓN: Avenida de los Aliados, 6 :: Telf. 657 :: Apartado de Correos 141

LA PATRIA CAMINA A LA LIBERTAD

Se han aprobado las bases de la Triple Alianza

Organismos patriotas que entrarán en la Alianza.--El Partido Nacionalista representará en ella a nuestra Patria Euzkadi.
--Nuestros representantes son repetidamente aclamados en la fiesta patriótica del Teatro Victoria.--Es ondeada la bandera nacional vasca.--Toda la Prensa protesta contra los excesos cometidos por la policía

Los sucesos de Barcelona

Nada puede la fuerza contra el nacionalismo

Con las pruebas sobre el fin y con de punta, ola adversidad, ya vencida, con toda la brutalidad característica en los llamados poseedores del orden, se han querido vencernos, a cargos dos pueblos, hermanos, los calumniosa manifestaciones de noble patriotismo expresadas de manera imponente en Barcelona con motivo de la histórica fecha del tiece de Septiembre.

La fuerza es, pues, el argumento, el único argumento de que han sabido esgrimir el Gobierno y sus lacayos para contrarrestar la vez clamorosa petición libertad de los pueblos nacionalistas que se dentien a no ser más esclavos.

España no ha encontrado hasta ahora, por lo que puede verse, ni una sola razón de orden político, histórico, social, ni siquiera de conveniencia material que oponer al anhelo de regirse a sí propios inconfundido por Euzkadi, Catalunya y Galicia. Pero, en cambio, el Gobierno de España o, por lo menos, la policía y la Prensa a su servicio, ha estado presta para sacar los mismos agentes el pueblo nacionalista, resuelto en manifestación imponentísima en hacer el sacrificio de su existencia, los exteriorizada sus filiadísimos sentimientos de modo poco grato a esos fanáticos defensores del orden, extraños desde luego al pueblo en que residen.

Pero la fuerza es argumento decisivo tan solo en un momento y contra una muchedumbre sorprendida por el ataque inesperado, compuesta en una gran parte por mujeres y niños. Pasada la refriega se tratará en unos días solamente, y, en el caso presente, en una razón nueva para el nacionalismo.

Nuestros conciudadanos--la hemos repetido estos días pasados--en el fervor idealista, en el entusiasmo patriótico con que los representantes de Galicia, Catalunya y Euzkadi acudían a la magnífica de la Triple Alianza. Ayer era mayor aún nuestra optimismo en vista de la acogida extraordinaria que el cortejo nuestro estaba habiendo dispensado. Pero después de la sacrificio en Barcelona, nuevos confianza en el fervor patriótico de nuestras representantes se ha consolidado, porque han sido testigos de la sangre patriota vertida por los enemigos del Gobierno, porque han visto confirmada una vez más la manera, la única manera, como este organismo del Estado español o los demandas de libertad y de justicia de los pueblos que tiene sojuzgados.

Después de todo, esos disturbios promovidos por la fuerza pública han servido, además de para acrecentar la brillantez, el significado y la eficacia de los actos celebrados posteriormente, para que la Prensa de todas partes dedique preferente atención a la cuestión y emplace a concederlo--siquiera de manera tendenciosa--la importancia debida a este gran problema de las nacionalidades peninsulares.

¡Cuando quiera en hora, colegas de la Península, colegas de Madrid especialmente, cuando quiera es hora de que cesen esa campaña de la ignorancia y sería trascendencia de nuestros nacionalismos! Si la publiguarda, los toros y los crímenes nos preocupan no aconsejamos vuestra atención constituyendo hace tiempo que un huésped enterado de que en diversas partes del Estado español existe un estado de opinión, creciente de día en día, que reclama con vivos importancias para esos pueblos la libertad de regir sus destinos. Y si antes no vuestras preocupaciones la de preservar el buen nombre y el prestigio moral de vuestra España, habíamos trabajado por orientar semejante a la opinión acerca de estos problemas, el Gobierno no hubiera perseguido de estudiarlos y acaso hubiera venido la solución que es de justicia quedando a salvo la dignidad de todos.

Pero ahora es harde acaso. Y no es el medio mejor para arreglar las cosas acudir a la violencia para ahogar las inconformidades manifestaciones de un nacionalismo cansado de esperar a que le atiendan, al que vanlagaria patriotero de la Prensa bienpensante, prudente juzgar cosas tan serias con un tan imperdonado conocimiento de ellas.

Lo único que ahora debe ser tener serenidad ante los hechos. Ya nadie podrá impedir--y menos los atentados--las alianzas de los nacionalismos peninsulares, ni sus correspondientes consecuencias. Una oposición descalificada y ciega, sería un afelente para el nacionalismo.

Al Estado español no le queda más que un camino digno: hacer justicia a los pueblos que quieren ejercitar sus derechos legítimos.

Porque ha de tener en cuenta que hasta el pueblo más dócil que no consigue justicia le llega la sensión de tiranicia.

CARBONES DE MANUEL DE LA TORRE
SUCESOR DE TXARTERINA
Especialidad en antracitas. Las mejores calidades inglesas y asturianas.
Carbón vegetal y serrado. Todo económico.
Fabricante y almacenista de aglomerados.
Fidas precios: Teléfono núm. 1.215
Tivoli núm. 14 BILBAO

UN INCIDENTE A LA PUERTA DEL TEATRO VICTORIA

Bueno.--Ayer, al dirigirse al teatro Victoria, donde se iba a celebrar la gran fiesta patriótica organizada a beneficio de la Asociación Provisora de la Enseñanza Catalana y el bajar de los automóviles que nos condujeron, un grupo de los delegados del Partido Nacionalista Vasco, el señor Maeztu y el representante de ABERI en Barcelona, señor Landeta, con miles de policías secretos, guardias de seguridad y paisanos civiles, formando un cordón a nuestro alrededor, tuvimos la protección de custodiarnos.

Un tan grande aparato de fuerza, un tan grande despliegue de policías y de un gran número de guardias armados.

El público nos aclamaba durante el trayecto y al llegar a la puerta, precisamente con este motivo se originaba un incidente.

El público--no se sabrán decir la causa del mismo, el darle vacío del carácter, quien sabe, pero los vivas con los nuestros y gritos contra los demás, fueron contrarrestados por otros gritos que subieron en el interior, entre vivas a los nacionalistas.

LOS REPRESENTANTES DEL PARTIDO SON OBJETO DE GRANDES ALBOROTOS

Al aparecer en la sala los delegados del Partido Nacionalista, la ocasión fué extraordinaria, pero ya bien inestimable y delirante cuando Maeztu y Elías de Molins, con los abertzales, y poco después Landeta dieron varios vueltas por el palco de honores.

Los vivas a Cataluya, Galicia y Euzkadi libres se sucedían sin cesar.

LA VELADA

Por fin, pudo darse la velada. Esta se abrió al programa anunciado en uno de los últimos números de ABERI, representando dos obras en euskera, y recitaciones varios números interesantísimos, todos los cuales obtuvieron un gran éxito.

En los intervalos habló la presidenta de agradecimiento de Juventud Vasca de Bilbao, predicando un entusiasmo delirante.

A las doce y media terminó la velada, cantándose con toda solemnidad "Eis bagadera".

UN DETALLE SIMPATICO

Como detalle simpático debemos consignar que un joven patriota nabarro que hace unos estudios está residiendo en Barcelona, tomó la bandera vasca y la trasladó en el entusiasmo, después de alcanzarla y llevarla con una gran.

En los intervalos habló la presidenta de agradecimiento de Juventud Vasca de Bilbao, predicando un entusiasmo delirante.

A las doce y media terminó la velada, cantándose con toda solemnidad "Eis bagadera".

UN DETALLE SIMPATICO

Como detalle simpático debemos consignar que un joven patriota nabarro que hace unos estudios está residiendo en Barcelona, tomó la bandera vasca y la trasladó en el entusiasmo, después de alcanzarla y llevarla con una gran.

Hasta dió lugar a nuevos vivas a Euzkadi, Catalunya y Galicia, y a nuevos aplausos.

HABLA EL SEÑOR MAEZTU

Cuando terminó el acto, el lehendakari de los señor los delegados del Partido Nacionalista Vasco, el señor Maeztu dirigió algunas palabras al auditorio, pidiendo al público disolución con el mayor orden, a fin de evitar contratiempos.

El público así lo hizo.

LOS REPATRIADOS LLEGARAN A BILBAO

Hoy sale hoy para Bilbao, en el correo, los repatriados que hasta ahora han estado en calle Ancha.

La colonia vasca y los nacionalistas residentes en los han hecho una entusiasta despedida.

Llegan a Bilbao a las cinco de la tarde de mañana, jueves.

LAS REUNIONES DE LA TRIPLE ALIANZA

Esta mañana se han reunido nuevamente en los locales de "Acció Catalana" los delegados vascos, gallegos y catalanes, para tratar de la constitución de la Triple Alianza.

Todos ellos estaban pesados de un gran espíritu patriótico y de un gran entusiasmo por cuanto a los puntos acordados.

Una vez resuelta definitivamente la cuestión, pasó a ser discutido por los representantes del Partido Nacionalista sobre la adhesión de la Asamblea de los delegados de la Comisión Francia Nacionalista, en vista de que el señor Landeta, que preside el estudio de todos los temas, tales que no ha de resolver la alianza.

Estos organismos, que representan, hacen objeto de detenido examen, siendo aprobados por la Asamblea.

ORGANISMOS QUE FORMARAN PARTE DE LA ALIANZA

Mañana se celebrará una nueva conferencia para la concertación exteriores muy interesantes de la Triple Alianza.

En esta conferencia tomarán parte los organismos que han sido definitivamente admitidos en la Alianza.

Estos organismos serán los siguientes:

Por Galicia: "Irmandades da Fala" y "Irmandades de Fala".

Por Catalunya: "Acció Catalana", Federación Nacionalista" de Nuria y "Unión Catalanista".

Por Euzkadi: el Partido Nacionalista Vasco.

Por ahora formarán parte de la Alianza estos seis agrupaciones nacionalistas, que representan el pensamiento casi totalidad de los elementos nacionalistas peninsulares.

NUESTRO AGRADECIMIENTO

En todas nuestras peticiones hemos sido solicitadoresde ayuda pulladas por nuestro corresponsal en Barcelona y querríamos hacerlo a nuestros amigos y excelentes patriotas, G. de Rodríguez.

El ha contribuido grandemente a todo lo que hemos hecho. No sabemos cómo agradecerle su celo e interés.

En cuanto a las nacionalistas catalanes, además de la sufrición que para nuestros redactores la consideración de la Triple Alianza, defensiva y principalmente ofensiva, estamos verdaderamente emocionados de la simpatía y cordial con que se nos atienden por parte de Acció Catalana, especialmente el ilustre patriota señor Cambó.

Queremos hacer constar nuestro agradecimiento.

TODA LA PRENSA CATALANA PROTESTA CONTRA LA ACTITUD DE LA FUERZA PUBLICA

Barcelona.--Todos los periódicos se ocupan hoy de los sucesos desarrollados ayer ante la estatua de Cataluña, y casi todos dedicando la mitad vio hasta y dirado de la policía.

"La Veu de Catalunya" dice en su artículo de fondo que los hechos de ayer acusa más preparados que todos los precedentes distinguidos que precedieron.

"La Publicitat", órgano de "Acció Catalana", dice que todos los que presenciaron los hechos coinciden en la misma afirmación de que nunca habían visto en Barcelona cosa parecida.

Es evidente que había un plan preconcebido.

¿Quién sabe cuántos días hubiera necesitado el Gobierno para hacer las expansiones patrióticas de los catalanes? ¿De dónde ha salido el plan siniestro? ¿Quién ha dado las órdenes?

Los catalanes, hombres y mujeres, jóvenes y viejos y gente de orden, fueron ayer atacados sin motivo alguno, y sin que hubiera una causa los calificara de 1916, la perdonidad de defenderse.

"Solidaridad Obrera" dice: Francisco ayer eran atropellados en la calle, sin que nadie levantase el dedo para defenderlos. Ayer fueron asesinados delante de todos.

Protestamos contra esa brutalidad de la policía, porque no sabemos en primer término y porque acaso mañana le ella en segundo lugar.

El amor a España no se impone a sablazos, como tampoco se impone la civilización ni el orden a tiros y a cañonazos.

"El Correo Catalán" protesta también muy duramente contra los sucesos, y al mismo tiempo se lamenta de que un compañero, redactor de dicha diario, fuese maltratado y vejado gravemente por los agentes de Vigilancia del distrito de la Audiencia.

"El Día Gráfico", "El Diluvio" y los demás periódicos de Barcelona, censuran también la actitud de la policía.

El periódico "Solidaridad Obrera" ha sido denunciado.

SASTRERIA
Mendaza, Melero y C.ª
Postal de Zamudio, 4
(Entrada por la Rondo)
Teléfono 9.161

TAMBIEN PROTESTAN LOS PERIODISTAS

Barcelona.--Los periodistas que hacen información en el Gobierno civil y el presidente del Centro de Reporters de Derechos, protestaron ante el gobernador interino y el jefe superior de policía contra los desconsiderados y groseros que tuvieron ayer algunos guardias de seguridad y varios empleados de vigilancia del distrito de la Audiencia con varios informadores que se hallaba, cumpliendo su importante misión informadora frente al monumento de Cataluña.

El gobernador interino ofreció abrir una información y obrar en consecuencia.

El jefe superior de policía, por su parte, pidió una relación de los hechos con el fin de castigar inflexible con los guardias y agentes acusados.

El triunfo de nuestra Embajada

Los representantes del Partido Nacionalista Vasco, en Catalunya

Como habrán podido observar nuestros lectores, la Embajada euskaldunes para los trabajos de la Triple Alianza, integrada por los representantes del Partido Nacionalista Vasco, y más ahora por el señor Landeta, que representa a nuestros hermanos de raza, el español de Catalunya, de modo brillantísimo.

Indudable acierto tuvo nuestro Partido al nombrar sus delegados cabales a los señores Eguileor, Gallastegi, Ortuzar-Etxea, Maeztu y Pedro Alcorta. Ningún orador, ni ya de un patriotismo, puede cualitativamente a prueba, con de su capacidad para dar expresión la importantísima misión que les confiaba. Y ... los cualificados la justicia de esta confianza.

Apenas llegados a Barcelona, fueron requeridos para grandiosa recibimiento de que fueron objeto, tuvieron la primera ocasión de tomar parte activa en los actos que los patriotas catalanes celebraban. Y a instancias repetidas del público, Eguileor el primer lugar, en la tarde del día de ayer, que tan admirablemente puso, haciendo en términos tan sentidos, elevados y entusiastas que fue constantemente interrumpido por interminables aplausos.

Después, los representantes del Partido Nacionalista Vasco fueron extraordinariamente agasajados por los varios centros de Barcelona y los diversos directores del nacionalismo catalán.

Anteayer, día grande para el nacionalismo, nuestros embajadores se encontraban al monumento a Cataluña, para depositar una corona en nombre de los patriotas vascos. Y en pocos por las calles era aungún con grandes aclamaciones y al llegar al mencionado acto nacionalistas fueron imponentes.

Y el mediodía, en el mismo lugar en un banquete en el que los gallegos, volvió a hacer uso de la palabra, en nombre del Nacionalismo Vasco, el director de ABERI, don Manuel de Eguileor, haciendo en breves pero vehementísimas patrióticas, tan valientes, que produjo un verdadero delirante. Es cierto que el señor Eguileor pronunció la primera parte de su discurso en lengua vasca, y solo a instancias del público catalán que quería entenderle, tuvo que seguir hablando en castellano.

No es cierto, pues, como un periodista local hablaban a nuestro amigo inteligentemente, que el señor Eguileor hablase en castellano porque no sabe el euskera. Nuestro querido director, a diferencia de algunos "delegados"--¿de quién?--sabe hablar bien a Euzkadi a perder sus sentimientos, o quizás la cabeza, tiene el ultimo honor de conocer perfectamente el euskera, no por haberlo aprendido en la cuna, sino por haberlo estudiado muy a conciencia de mayor, como acaso también el señor Gallastegi.

Pero en terminos aquí los triunfos de nuestros delegados. En la gran velada patriótica celebrada en el Teatro Victoria, nuestros representantes, especialmente invitados, entraron en el local acompañados por el señor Maeztu, atravesando la sala en medio de inmensas ovaciones.

En esta misma velada, los expatriadatuarra obtuvieron una de sus triunfos más grandes.

Pero el triunfo más grande conseguido por los representantes del Partido Nacionalista, ha sido la feliz consecución de la Triple Alianza. Empresa transcendental y difícil, que han sido quienes más entusiasmo y mejor preparación han puesto en ella. Algunas desgraciadas manifestaciones nuestras han perjudicado ejercer de representantes. ¿A ellos qué les importaba, después de todo, en el fondo de sus sentimientos, que en estas ejecutorias se hagan el patriotismo de la Patria vecina? Pero el verdadero patriotismo de los nuestros y el de los catalanes y gallegos, ha triunfado, y a estas horas han sido ya firmadas las bases de la Triple Alianza, y en ella el Partido Nacionalista Vasco ha de representar a nuestra Patria Euzkadi.

No nos queda tiempo al espacio más que para lanzar un ¡Gora! entusiasta, un ¡Gora nuestros representantes!, un ¡Gora Euzkadi, sueño vez más próximo a su liberación!

El Centro de Reporters se halla cumplido dispuesto a telefonear al ministro de la Gobernación, al presidente, del Consejo y al de la Asociación de la Prensa de Madrid, protestando ante los hechos ocurridos; de no ser el caso de que las autoridades de Barcelona no cumplan sus promesas.

LOS DETENIDOS POR LOS SUCESOS DE AYER

Barcelona.--A la una de la tarde continuaban en el establecimiento del Juzgado unas 20 detenidos por los sucesos de ayer.

El juez del distrito de la Audiencia lleva los diligencias para proceder en el asunto.

El diputado a Cortes, señor Comorera, ha estado en el Gobierno civil entrevistándose con el gobernador civil interino y con el jefe superior de la policía, para pedir también la libertad de los detenidos.

Son muchas las familias que han acudido hoy por la mañana al palacio de justicia para reconocer la situación de sus hijos

LANDA Y COMPANIA
FABRICA DE YESOS
Oficinas: GARCIA SALAZAR, 2.--Teléfono 3.015 BILBAO
FABRICA: RIBERA, MAPA, 3 DELUSTO

13 de setembre de 1923
Aberri, òrgan oficial del Partido Nacionalista Vasco recollia en portada la constitució de la Triple Aliança.
SAF

gents com Antoni Rovira i Virgili, més proclius a l'opció macianista, van sostenir que sí que ho havien fet.[144]

Mentre els representants dels nacionalismes subsestatals pactaven, el govern d'Espanya va reprimir amb duresa la manifestació de la Diada a Barcelona.[145] Era només el preludi del que començaria l'endemà i que havia de capgirar del tot el plantejament organitzatiu de l'Estat Català de Macià.

144 «Pacte d'amistat i aliança», *La Publicitat*, 9 de setembre de 1923, p. 1; Carta de Josep Clapés Sureda a Francesc Macià, 9 de setembre de 1923, Perpinyà, 1-264-T-1650, ANC.

145 «La vetllada patriótica d'ahir», *La Publicitat*, 10 de setembre de 1923, p. 7; «El míting del Centre de Dependents», *La Publicitat*, p. 6; «El míting del Centre de Dependents», *La Veu de Catalunya*, 11 de setembre de 1923, p. 16.

Año I — Nº 1 Buenos Aires, Octubre 12 de 1923 Núm. suelto 10 cts.

NACION CATALANA

PUBLICACION SEMANAL

Redacción y administración: Reconquista 491

QUEREMOS LA INDEPENDENCIA DE CATALUÑA

NACION CATALANA es hija de la dictadura impuesta a Cataluña por los generales palatinos del rey español.

Es una protesta y una afirmación.

Protesta por el odioso régimen de coerción y de represión, que en sí mismo no es sino la continuación lógica de la tradicional política imperialista de los políticos españoles en sus relaciones con Cataluña.

Afirmación de la propia personalidad.

Cataluña es una nación superior en cultura, en civismo, en la concepción y aplicación de las normas generales del progreso humano, a la nacionalidad española, que, por una fatalidad histórica, la domina y la "gobierna" con los mismos métodos, con el mismo espíritu con que barbarizó sus antiguas colonias y prósperas naciones tan pronto como se sacudieron el africano yugo.

Por estima del buen sentido moderno que proclamó el sagrado principio: "Derecho de los pueblos a disponer libremente de sus destinos"; primó la violencia: la voluntad brutal de quienes piensan que el peso de los órganos coercitivos de un estado africano puede ahogar la ardiente aspiración de todo un pueblo a su plena soberanía.

* * *

La lucha histórica entre Cataluña y España se acerca a pasos agigantados a su crisis definitiva.

No queda ya lugar para las soluciones medias.

Hubo un tiempo en que los catalanes pedían simplemente un régimen de amplia autonomía. Muchos espíritus generosos que militaban en la vanguardia del movimiento catalán, soñaban con la "más grande de España", con una república federal que al dejar subsistente la entidad nacional ibérica, permitiera su libre desenvolvimiento a las distintas nacionalidades que la componen.

Los españoles no lo han querido. O, mejor, porque los españoles forman una triste masa gregaria sin una idea colectiva, sin nervio solidario, sin cultura: los hombres civiles y militares de la monarquía española no lo quisieron.

Es más: combatieron a sangre y fuego, creyendo, en la permanente imbecilidad en que los sume su africano instinto imperialista, que por la violencia acabarían con la idea: que nada impediría su triunfo, porque por la fuerza armada y por la fuerza de unas leyes de casi medioevo, podían poner, cuando y como querían, un sello de hierro a los órganos representativos de la mentalidad y de las aspiraciones catalanas.

Y, ¡efectivamente! Acabaron con el ideal de la "más grande España".

Ha sido substituído por el de: "Cataluña libre".

* * *

El empecinamiento del poder español para acabar por descripción con el "problema catalán", le ha conducido a los peores excesos.

Bajó toda la pendiente del mal y hoy bracea en el abismo: la dictadura militar.

¡Dictadura militar contra quién? ¡Contra Cataluña! Maura, Romanones, Canalejas, Moret, García Prieto, Alba, La Cierva: todos los hombres "civiles" de la monarquía española, condenaron a Cataluña a permanente régimen de excepción: estado de sitio, censura periodística, clausura de centros, encarcelamientos, destierros y el ataque brutal y sangriento contra masas de pueblo indefensas. Y cuando por un exceso de violencia sentían por un momento la ilusión de haber aniquilado al "monstruo", éste levantaba la cabeza con más bríos y con una decisión más varonil. La represión acentuóse trágicamente desde 1914 y con ella creció paralelamente la marea separatista.

Marea que acabó por extenderse por toda Cataluña, hasta hacia aquellos pueblos de conciencia civil y patriótica más rebelde a todo sometimiento espiritual.

Y hoy, en Cataluña, todos los hombres que sienten y piensan, son separatistas.

Pero los hombres del rey español no han aprendido nada: no ven que el mismo proceso psicológico que de los primeros autonomistas filipinos y cubanos hizo separatistas invencibles, se está desarrollando en Cataluña; no ven que si España se arruinó para ahogar en sangre la independencia de Cuba, la misma suerte va a correr en Cataluña; que si Inglaterra, con todo su poderío, con su cultura superior, con su técnica y capacidad de organización, se vió obligada a ceder ante la pequeña Irlanda, España, estado africano, no podrá jamás salir victoriosa en lucha abierta con un pueblo de mayor cultura y sublimado por un ideal.

Y como son ciegos, quizás por aquello de: "Dios ciega a los que quiere perder", los generales del rey, achacando a la debilidad de los políticos lo que era fruto de su violencia, han tomado el poder para llevarlo todo a punta de sable.

Y ¡ya los vemos actuar.

Sigue la guerra en Marruecos. Los "políticos profesionales", contra quienes el "directorio" lanzó terribles amenazas, siguen tranquilamente en Madrid, seguros en su impunidad y esperando recoger los restos de la dictadura. Los responsables del desastre marroquí, que a juicio del "directorio", debían ser enjuiciados sumariamente, someten a la vida y se dirán bajo cuerda que "entre bueyes no hay cornadas", que de "pillo a pillo y medio, la justicia va crucificada".

Sólo cuatro infelices funcionarios y algunos de nombradía literaria, escogidos éstos "pour épater les bourgeois", han sufrido las elimpécas iras depuradoras del "directorio". Y mientras aquéllos y sus familias se debaten hoy en la miseria, vemos que el truculento "directorio" no se atreve con la parte permanente del senado, refugio de los peores reptiles de la política española.

En cambio, para nadie es un secreto lo que ha hecho en Cataluña.

Ha clausurado todos los centros nacionalistas.

Ha obligado a los obreros del "Sindicato único" a cerrar sus locales, porque no se prestaron, como otras veces, a combatir a los nacionalistas.

Ha prohibido el uso de la bandera nacional catalana.

Ha disuelto los grupos infantiles "Pomells de juventut" (Ramos de juventud".

Ha prohibido el empleo del idioma catalán.

Ha cerrado las escuelas catalanas, arcadas con viril esfuerzo para salvar en lo posible el analfabetismo obligado de las escuelas públicas, fundadas con escatimosidad y sostenidas con ridículos recursos por el estado africano.

Ha suspendido la publicación de los diarios y revistas escritos en catalán o que piensan simplemente en catalán.

Ha perseguido a los líderes más significados del movimiento catalán, quienes para escapar de la cárcel han debido ganar la hospitalaria tierra francesa.

Ha llenado las cárceles y el sumario castillo de Montjuich de buenos ciudadanos, sin más delito que el de amar a los suyos y odiar a los africanos que a toda costa quieren imponerles su bárbara ley.

¡Que no ha corrido sangre aún? ¡Ah!, desventuradamente, los días rojos no están lejanos.

¡Nubes sombrías se ciernen sobre Cataluña, que ocultan en su seno quién sabe qué espantables fantasmas de destrucción!...

* * *

Escribimos con una congoja que no se puede traducir en palabras.

Somos catalanes. Amamos a nuestra Cataluña: en ella viven nuestros padres, nuestros hermanos. Sobre ella se ceba la fuerza bruta, que hoy, mañana, a la vuelta de cada hora, puede herir a los que son sangre de nuestra sangre: almas buenas y adoradas.

Somos catalanes de la Argentina, la tierra hospitalaria que nos brindó la fecundidad de su suelo y la cordialidad de sus hijos. Y que nos ha ofrecido algo más preciado aún: el espectáculo de una democracia en marcha.

Es aquí, en la Argentina, donde los catalanes hemos conocido por primera vez el fruto bendito de la libertad.

Muchos de los nuestros son ciudadanos argentinos, hombres sin patria que al fin encontraron una en la que no se castiga el pensamiento, ni se persigue la personalidad para anularla; en la que se puede escribir y hablar; en la que los hombres de acción tienen amplios horizontes por donde volar sin encontrar un sable a la vuelta de cada esquina.

Muchos de entre nosotros, al argentinizarnos, hemos recobrado la propia personalidad catalana, que latente dormía en nuestros espíritus; porque si estábamos libres y amados, no pudimos sino pensar en el bien inmenso que la libertad y el amor harían a nuestra sojuzgada patria.

A los argentinos nos dirigimos A ellos les haremos jueces de nuestra causa. De ellos esperamos el apoyo cordial que no saben negar los pueblos libres a los pueblos tiranizados.

Por eso, NACION CATALANA, escrita por catalanes que aman la tierra argentina y tienen el alma entristecida por los peligros que rodean a los hermanados seres de Cataluña, hablará a los argentinos y sin estridencias tratará de convencerlos de la justicia con que los catalanes aspiran y luchan por la absoluta independencia de su patria.

Desde esta modesta tribuna trataremos de despejar la atmósfera apestada por las maniobras telegráficas y de otro orden que nacen en España, caen en la embajada española en la Argentina y hallan eco en ciertos diarios que queremos creer ofuscados y no subvencionados.

Y confiamos en el triunfo. Porque la razón habla a los corazones, y el corazón manda.

Porque la Argentina ya acompañó con su simpatía la causa de Irlanda en su lucha gigantesca con el poder británico.

Porque en Cataluña se repetirán las gestas argentinas en la guerra que los argentinos debieron sostener para librarse del ensoberbecido colonisaje de la misma nación, que en el curso de más de un siglo no ha cambiado un ápice ni su psicología, ni su concupiscencia, ni su rapacidad.

Porque nada gana la humanidad consciente con que un pueblo cul-

12 d'octubre de 1923

Nación Catalana,
setmanari editat
a Buenos Aires
sota l'impuls de Pere Seras,
va tenir com a directors,
successivament:
Joan Comorera,
Josep Maria Xammar
i Lluís Castelló.
Va nèixer un mes després
del cop d'estat
primoriverista, afirmant:
«*NACIÓN CATALANA es
hija de la dictadura
impuesta a Cataluña
por los generales palatinos
del rey español*».
BC

La reestructuració a l'exili

2

2.1. Macià marxa a Perpinyà

La nit del 12 al 13 de setembre de 1923 el capità general de Catalunya, Miguel Primo de Rivera, va iniciar un cop d'estat a Barcelona amb la declaració de l'estat de guerra i la suspensió de les garanties constitucionals. D'aquesta manera va impedir que l'expedient Picasso que analitzava les negligències a la guerra del Rif, els interessos del govern i de la monarquia i la seva pèssima gestió fos presentat a les Corts.[146] Amb el cop d'estat, el procés de depuració de responsabilitats quedà estroncat. Primo, malgrat la forta oposició dels militars africanistes, va optar aviat per buscar una solució a la guerra del Rif. Va retirar les tropes de l'interior del Protectorat i les va concentrar a defensar només places concretes, la majoria d'elles costaneres.[147]

Una part de la Lliga Regionalista va secundar el procediment del militar, en un context de conflictivat social creixent i d'augment dels aldarulls i assassinats als carrers de manera progressiva des de 1919. Els representants de la burgesia no van veure alternativa a la repressió oberta contra el moviment obrer i el sindicalisme capitanejat per la CNT que duia, dia sí dia també, a la violència amb enfrontaments entre el Sindicat Lliure dels amos i el Sindicat Únic dels obrers, i a un terrorisme i actuacions parapolicials creixents.[148]

Tant és així que el president de la Mancomunitat, Josep Puig i Cadafalch, va anar a acomiadar Primo de Rivera a l'estació quan aquest va marxar en tren a Madrid per entrevistar-se amb el rei, que li va confiar el govern. Amb l'inici de la dictadura es va declarar l'estat de guerra i es van suspendre les garanties constitucionals. Això va suposar la fi de la publicació *L'Estat Català* i va obligar el moviment políticomilitar que l'impulsava a passar a la clandestinitat o a marxar a l'exili.[149]

---

146 Alejandro QUIROGA. *Miguel Primo de Rivera. Dictadura, populismo y nación.*

147 Francisco ALÍA MIRANDA. *La dictadura de Primo de Rivera, 1923-1930.*

148 Borja DE RIQUER. *Francesc Cambó. L'últim retrat*, p. 332-333.

149 Enric JARDÍ. *Francesc Macià. El camí de la llibertat (1905-1931)*, p. 123.

El líder separatista de seguida va comprendre que hauria d'adaptar-se a la nova situació. Fins aleshores, tal com havia reiterat en nombroses ocasions, l'estratègia d'EC passava per organitzar-se, expandir-se pel territori, muscular-se i constituir un parlament revolucionari a Catalunya, del qual en sortís un president i un govern. Seguir, en definitiva, l'estratègia irlandesa del Sinn Féin amb el Dáil Éireann. Allò que no quedava clar, en cap cas, era com es conformaria aquest govern. Aquesta baula de la cadena no s'havia plantejat. A Irlanda, s'havia fet després que el Sinn Féin capitanejat per de Valera obtingués 73 dels 105 diputats irlandesos al parlament britànic. El que significava la meitat del suport popular de la població irlandesa. En percentatge de vot a tota l'illa, el 53%, respecte al 47% dels contraris de l'Irish Unionism i de l'Irish Parliamentary. L'Estat Català de Macià no estava ni de lluny en condicions d'assolir resultats similars. Paradoxalment, el cop d'estat va donar-li la cobertura que necessitava per dotar el seu projecte insurreccional d'un component democràtic.

L'alacantí Jesús Pérez Salas, militar de la guarnició de Lleida amic del fill de Macià, i aviat contrari al règim monàrquic i favorable a les idees republicanes va alertar el diputat que el detindrien. Als anys 1930, Pérez Salas seria cap superior de policia de Barcelona. Sense pensar-ho, el líder separatista va fugir amb l'automòbil d'un amic de Vilanova i la Geltrú cap a Puigcerdà. I des d'allà va creuar la frontera per la Guingueta d'Ix.[150]

Aquell mateix dia hi havia un centenar escàs de joves disposats a lluitar, però era difícil de localitzar-los. A Barcelona, on el nombre de separatistes organitzats per EC era més nombrós, va començar la reorganització de la mà d'homes com Daniel Cardona.[151]

En paral·lel, els lligaires van constatar el seu error. Si per una banda, la situació d'excepció i l'Exèrcit posarien a ratlla els sindicats, per l'altra la dictadura va començar a prohibir i censurar tota manifestació de catalanitat i clausurar entitats i partits vinculats al catalanisme. Qualsevol manifestació nacionalista va ser titllada de separatista. Aquest error de càlcul va segellar la imatge d'una Lliga supeditada als patrons, amb un interès de classe, enfront del sentiment nacional català transversal.[152]

La situació va permetre també que totes aquelles formacions que fins aleshores no s'havien posat d'acord per organitzar un moviment horitzontal contra el règim de la Restauració —com havien provat, com a mínim, l'estiu de 1917— veiessin aleshores una nova oportunitat: la que els brindava el fet d'anar tots a la contra de Primo de Rivera. CNT, republicans de tota mena, anarquistes, comunistes, socialistes, nacionalistes i separatistes podien, a priori, unir-se per provar de descavalcar el dictador. A l'hora de la veritat, però, això tampoc no va resultar fàcil.

L'agència Havas va donar compte que Macià va arribar a Perpinyà el 21 de setembre. Va estar, per tant, uns dies amagat mentre marxava a l'exili.[153] Va installar-se a l'Hôtel de France de la capital rossellonesa i va penjar la bandera catalana —no l'estelada— a la seva finestra. *L'Humanité* de seguida va entrevistar-lo. El líder separatista va respondre en català perquè el seu francès no tenia encara la fluïdesa que hauria volgut. «*Només per la força conquistarem la llibertat*», va dir, «*o bé patirem l'esclavatge o anirem cap a la violència*». Els periodistes el van veure «*disposat a tots els sacrificis*». El líder d'EC va sostenir que tenia «*en compte el problema internacional. Calen armes i municions per conquerir la llibertat*».[154] També el va entrevistar *Le Petit Provençal*. Macià hi va fer unes declaracions premonitòries: «*seguiu atentament els intents d'apropament entre Espanya i Itàlia; França té tot l'interès a no perdre de vista aquestes importants negociacions*».[155] A Macià també l'entrevistà *L'Indépendant* de Perpinyà, però

150 «Le depute catalan separatistes Macia refugie en France», *L'Ère nouvelle*, 24 de setembre de 1923, p. 4; Zeneida SARDÀ. Francesc Macià en la intimitat, p. 72.

151 ANF. CC, 7/14718, (0112). Manuscrit anònim «Després de manifestacions...».

152 Borja DE RIQUER. *Francesc Cambó...*

153 «En Macià a Perpinyà», *La Veu de Catalunya*, 22 de setembre de 1923, p. 8.

154 Jean MARTY, «Déclarations d'un député catalán sur la dictature militaire», *L'Humanité*, 24 de setembre de 1923, p. 1.

155 «Un chef séparatiste à Perpignan», *Le Petit Provençal*, 26 de setembre de 1923, p. 1.

el governador de Barcelona, Carlos de Lossada, va fer confiscar tots els números que es venien a Catalunya i va prohibir-ne la venta. Així com els de *La Dépêche* de Tolosa de Llenguadoc, on n'apareixia una altra.[156]

Emmanuel Brousse va ajudar-lo de seguida. El diputat dels Pirineus Orientals era un catalanista fervent que ja havia col·laborat amb la Unió Catalanista durant la Primera Guerra Mundial en la campanya d'internacionalització del plet català per mitjà del voluntariat català a la Legió estrangera francesa. I, de fet, a ell s'atribueix la xifra fictícia dels 12.000 catalans —que en realitat rondaven el miler.[157]

Macià va cartejar-se amb la seva esposa a través de la intermediació d'un amic. Va demanar roba i un seguit de llibres molt concrets. Va anar a Ceret a veure catalans. «*Segons hem sapigut el govern espanyol ha enviat molts policies i no m'estranyaria que conseguissin del govern francès que m'interviuessin en el qual cas m'en aniria a Paris com ya pensava fer*».[158] Va demanar a la seva esposa que no li adrecés les cartes directament al Casal Català de Perpinyà perquè no en rebia. Sospitava que les recollia la policia.[159]

Eugènia Lamarca li va retreure a Macià algunes actuacions polítiques. Ell li va demanar que no ho fes «*ya passo prous ratos ben tristos al veure que t'he donat tans mals ratos; però la meva sort està tirada i no's possible retrocedir de cap manera*». Ella li havia de fer arribar la maleta tancada a través d'un amic per Puigcerdà. Allí la recolliria l'amo de l'Hotel Tixaire que la duria a la Guingueta d'Ix i li faria saber que ja hi era. Les claus li arribarien per una altra via amb un taló.[160]

El 27 de setembre també va arribar a Perpinyà Ramon Duran i Albesa, el seu secretari.[161]

El polític, en l'entretant, va demanar més llibres de temàtica militar, com un sobre operacions a la guerra del Marroc, i els seus discursos a Corts que es podien trobar al *Diario de Sesiones*. El seu propòsit resultava evident.[162] També especulava sobre què faria el dictador. «*Tinc la impressió de que en Primo de Rivera sentint lo fracàs s'agafa a qualsevol polític perquè l'apoi i el dirigeixi i avans que el ridícul no tingui gaires escrúpols en l'elecció. Respecte a en Cambó dubto que aquest vulgui acceptar a no esser que cregués que ell podria transformar-se amb lo Dictador, però aquesta solució es difícil perquè els militars molta part no poden veure'l i no consentiran que el cridin. Aleshores queda la solució Lerroux el qual crec que acceptarà creient que pot fer molts diners i per la molta ambició*».

Pensava que això podria dur a un estat caòtic en què els «*anarquistes obrers*» tinguessin força, «*així com avui la tenen els anarquistes blancs*». I considerava que, havent deixat directrius per tal que la finca de Vallmanya continués produint, era un bon moment perquè la seva família se li unís.[163] Macià havia marxat amb un miler i escaig de francs i a mitjans d'octubre, encara a Perpinyà, demanava la transferència de 250 pessetes, via el Crèdit Lyonnais, per anar a París.[164]

En paral·lel a Barcelona, Daniel Cardona va reunir els dirigents d'Estat Català a l'interior que va poder. Pocs, com Vicenç Albert Ballester, Salvador Salat i Manuel Pagès, que era el gerent de la publicació. La majoria tenien por. Macià hi havia deixat un directori de l'organització format per elements ja grans procedents de la Unió Catalanista: el doctor Joan Soler i

156 «Des Journaux français sont saisis en Espagne», *La Presse*, 24 de setembre de 1923, p. 4.

157 Joan ESCULIES; David MARTÍNEZ FIOL. *12.000! Els catalans a la Gran Guerra*.

158 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a Eugènia Lamarca. Perpinyà, 22 de setembre de 1923; Les cartes sobre l'arribada de policies. Barcelona, 4 d'octubre de 1923,

159 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a Eugènia Lamarca. Perpinyà, 25 de setembre de 1923.

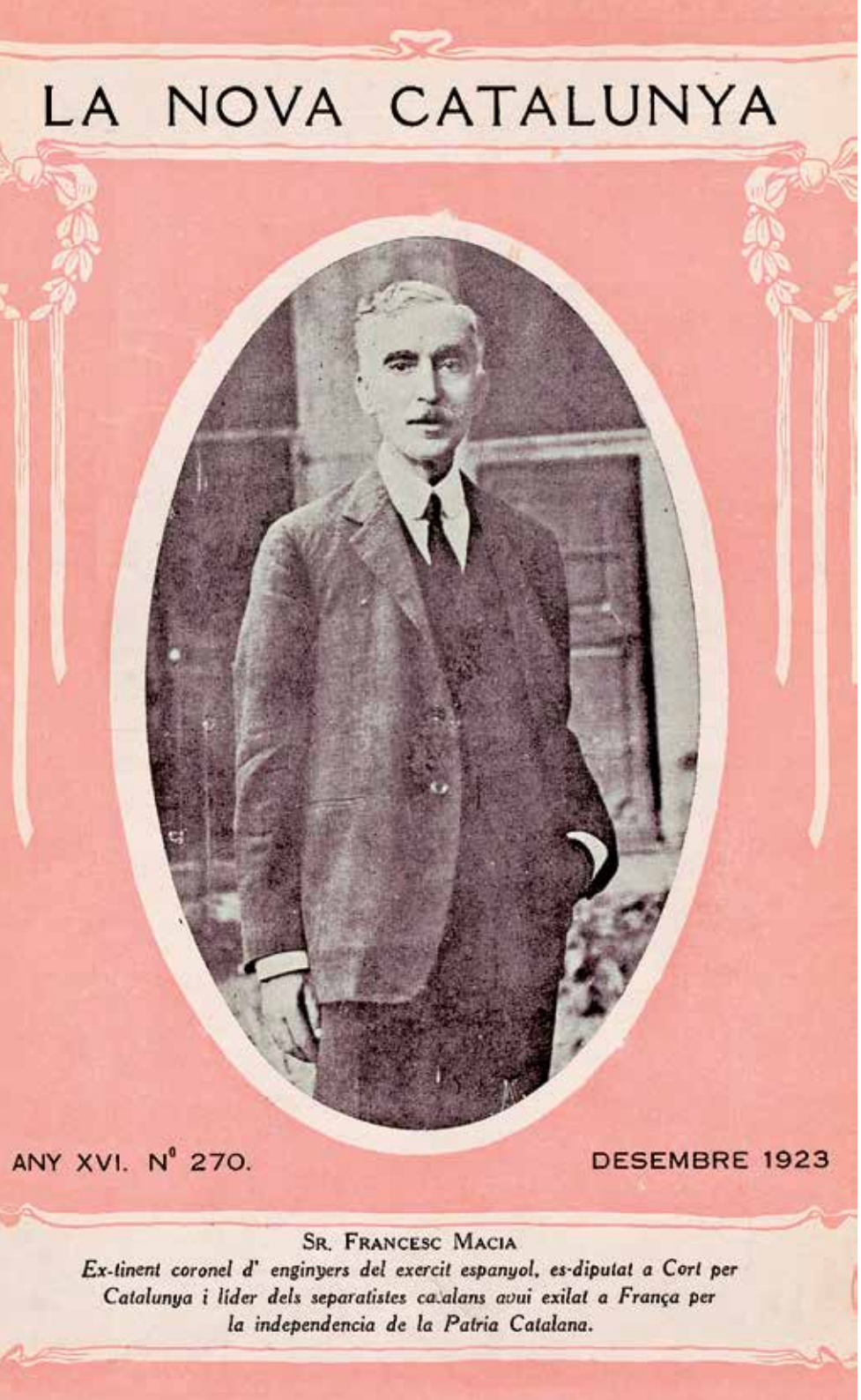
160 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a Eugènia Lamarca. Perpinyà, setembre de 1923.

161 Josep CARNER-RIBALTA; Ramon FABREGAT. *Macià. La seva actuació a l'estranger*, p. 22.

162 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a Eugènia Lamarca. Perpinyà, 27 de setembre de 1923.

163 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a Eugènia Lamarca. Perpinyà, 29 de setembre de 1923.

164 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a Josefina Macià. Perpinyà, 9 d'octubre de 1923.

Desembre de 1923
Portada de *La Nova Catalunya*, mensual editat a l'Havana, dedicada a Francesc Macià.
BC

Damians, l'antiquari Vallmitjana i el capità de vaixell retirat Joan Alzina. Aquest grup va començar a organitzar i reclutar xicots per formar escamots. Un terme que podria haver suggerit Salat. De la seva banda, Manuel Pagès va escriure un primer reglament i van repartir-se alguns llibres militars als caps dels escamots. Segons Cardona, en un parell de mesos van aplegar més de 400 joves,[165] entre els quals els germans Josep i Miquel Badia.[166]

Francesc Macià no va perdre el temps. Una vegada amb roba, llibres i diners, va ocupar-se d'aconseguir fons, homes i de bastir aliances polítiques per organitzar una força armada que pogués alliberar Catalunya de la dictadura. Si des de la primavera de 1922 havia plantejat la necessitat de crear una formació, sense pressa, però sense pausa, per quan l'ocasió es presentés, el pronunciament de Primo de Rivera li havia servit, de cop i de manera inesperada, l'element que necessitava per no demorar-ho més.

En la nova situació, va trobar que per acomplir el propòsit d'endegar una insurrecció popular induïda pel seu exèrcit de voluntaris calia combinar tres geografies en paral·lel: l'exili francès en què es trobava, l'interior català on havien quedat alguns dels seus col·laboradors i els grups catalanistes d'Amèrica, que semblaven els més proclius a finançar l'empresa.

Precisament entre la tardor de 1922 i la primavera de 1923 s'havia impulsat a Santiago de Cuba la Federació d'entitats nacionalistes de Cuba i a l'Argentina s'havien creat els comitès nacionalistes radicals en ciutats com Mendoza, Rosario i Bahia Blanca dits «Nosaltres Sols» i dirigits pel Comitè Llibertat de Buenos Aires. També a Nova York havia aparegut un Centre Nacionalista Català que aviat es diria Club Separatista.

Aviat, però, Macià va constatar que combinar les tres geografies no era senzill i que calia fer múltiples equilibris. El separatista, doncs, va trobar-se havent de bastir un moviment a partir d'una organització politicomilitar, Estat Català, que a penes havia tingut temps d'ordenar a Catalunya. Només començar l'octubre defensava que a l'interior calia «*mantenir la cohesió de l'organització i formar els homes per a l'acció tenint en compte les dificultats amb què cal topar degut a les circumstàncies*». Així mateix, considerava que, al marge dels elements materials, el factor moral era el més important i aquest és tenia.[167]

A França, Macià va trobar-hi, com havia constatat ben aviat a Perpinyà i a Ceret, una comunitat d'emigrants catalans notable que es concentrava en aquestes poblacions nordcatalanes i en d'altres del migdia francès i a París. La majoria s'hi havia instal·lat buscant feina i alguns altres fugint de les autoritats policials o judicials espanyoles, per estalviar-se el servei militar que temien que els dugués a la guerra del Marroc o simplement per viure la bohèmia.[168] En aquell moment Raymond Poincaré governava la República al capdavant d'un executiu de centredreta. Macià en tot moment va tenir en compte el context internacional.

El fet que el directori militar de Primo mostrés el seu anticatalanisme fervent feia que la premsa internacional s'adonés, segons ell, «*de la importància del problema i el món conegui les aspiracions de Catalunya d'emancipar-se de la tutela d'Espanya*». I considerava que, si França veies la importància d'una entesa amb Catalunya podria treure molt partit de la seva acció internacional, tenint en compte les males relacions francoitalianes i les bones del règim de Primo amb Mussolini. França, per mitjà de Catalunya, «*podria assegurar les seves comunicacions amb el nord d'Àfrica, la possessió de la qual, amb els seus recursos, li és tan indispensable en cas de guerra*».

Per tant, entenia que calia aprofitar la situació a Espanya per donar a conèixer les seves demandes als catalans que vivien a l'estranger, per tal que l'ajudessin. Per a fer les gestions diplomàtiques pertinents, volia muntar unes oficines a París.[169] Necessitava di-

165 Fermí RUBIRALTA. *Daniel Cardona i Civit*, p. 84.

166 Fermí RUBIRALTA. *Miquel Badia. Vida i mort d'un líder separatista*, p. 201-203.

167 Document del 7 d'octubre de 1923, reproduït a: Josep CARNER-RIBALTA; Ramon FABREGAT. *Op. cit.*, p. 29.

168 Joan ESCULIES; David MARTÍNEZ FIOL. *12.000!...*, p. 105-116.

169 Document del 7 d'octubre de 1923, reproduït a: Josep CARNER-RIBALTA; Ramon FABREGAT. *Op. cit.*, p. 31-32.

ners. Aquesta havia de ser, segons Macià, la preocupació constant dels catalans residents al continent americà i a d'altres indrets de l'estranger: dotar de mitjans econòmics Estat Català «*prenent exemple del que realitzaren les colònies gregues per emancipar-se del jou turc, de l'esforç esmerçat pels polonesos i dels despreniments generosos dels irlandesos residents als Estats Units d'Amèrica*».[170]

El diputat, però, de seguida va comprovar que l'emigració catalana, que s'havia establert des de la primera meitat del segle XIX, sobretot a Cuba i després a l'Argentina, l'Uruguai i Xile, ni era tan adinerada, en general, ni tan procliu a finançar el seu projecte com podia esperar, ni tampoc políticament homogènia. Exceptuant-ne uns nuclis o figures determinades, tot just aleshores començava a prendre consciència del seu nacionalisme català i a polititzar-se. És a dir, a fer alguna cosa més que activitats cívicoculturals des de la idealització de la pàtria que havien deixat enrere.[171]

En aquest fet hi va contribuir el desenllaç de la Primera Guerra Mundial, la campanya fracassada de l'Estatut d'autonomia de 1919 i l'actitud agressiva de determinats nuclis espanyols envers alguns cercles catalans criticant-los per voler col·locar la bandera catalana, per exemple. Això va fer també que el nombre de publicacions catalanes al continent americà cresqués, que cada grup volgués dir-hi la seva i que en la distància no s'acabessin de comprendre els motius pels que costava tant de constituir un front nacionalista únic.[172]

A mitjans d'octubre de 1923 Macià va valorar de traslladar-se a Tolosa de Llenguadoc i a París.[173]

170 Ibídem.

171 Com a exemples, Joaquim ROY. *Catalunya a Cuba*; César YÁÑEZ, «Catalunya i Ultramar: poder i negoci a les colònies espanyoles, 1750-1914. La història catalana en clau colonial», *Drassana. Revista del Museu Marítim*, núm. 5, 1996, p. 38-46.

172 Antoni ROVIRA I VIRGILI. *Resum d'història del catalanisme*, p. 153; Enric UCELAY-DA CAL. *El nacionalisme radical català i la resistència a la Dictadura de Primo de Rivera, 1923-1931*, p. 267-270.

173 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a Juli Vallmitjana. Perpinyà, 11 d'octubre de 1923.

2.2. Estat Català s'instal·la a París

En la segona meitat d'octubre de 1923, Francesc Macià ja tenia el propòsit de posar en marxa una publicació a França que arribés a Catalunya i a Amèrica continuant la feina escapçada de *L'Estat Català*.[174] El projecte, però, encara va haver d'esperar. Va ser aleshores quan va deixar Perpinyà per instal·lar-se a l'Hôtel Victoria de París, per a establir contactes polítics i publicitar la seva causa. També hi va contribuir que la diplomàcia espanyola pressionés les autoritats franceses perquè li suggerissin d'allunyar-se de la frontera.[175]

A principis de novembre, arran d'un manifest de Macià contra el pronunciament i la guerra del Marroc, la Guàrdia Civil va registrar el seu domicili a les Borges Blanques.[176] Setmanes després, Macià va adreçar al directori d'Estat Català a l'interior un informe en què expressava que França passava per una crisi intensa, tan interna com externa, i que «*l'actual situació mundial no és la més apropiada per a internacionalitzar el nostre problema*».[177] Apostava, davant la imminència de les eleccions franceses, de cercar la simpatia del bloc de les esquerres per l'antipatia que aquestes tenien al directori de Primo de Rivera.[178]

A mitjans de novembre, Macià va enviar una carta a Primo de Rivera. Deia que ell ja havia manifestat la seva doctrina separatista al Congrés el 23 de juny de 1923 i que li ho comunicava perquè ja preveia que instruiria un procés contra seu.[179]

174 ANC. Fons Francesc Macià. Comunicació de Francesc Macià als germans de pàtria congregats a ARC de París. Perpinyà, 17 d'octubre de 1923.

175 Enric JARDÍ. *Op. cit.*, p. 130.

176 «Manifest d'en Macià», *La Publicitat*, 9 de novembre de 1923, p. 1; «Un registre al domicili del senyor Macià», *La Publicitat*, 15 de novembre de 1923, p. 1.

177 ANC. Fons Francesc Macià. Rapport adreçat per la presidència del directori d'Estat Català al ple d'aquest directori a Barcelona. Barcelona, 23 de novembre de 1923.

178 Ibídem.

179 Carta de Francesc Macià a Miguel Primo de Rivera, 14 de novembre de 1923, París, 7/14718/0001559/CC, ANF.

Macià va reconèixer que el cop d'estat havia arribat quan Estat Català s'organitzava. I que sota la Dictadura s'havia de fer passar la preparació militar com a pràctica esportiva i calia inscriure els nous centres formats com a grups excursionistes o esportius.

Macià va voler també posar en valor els contactes del directori amb els separatistes del País Basc i Galícia, els partits obrers i, així mateix, republicans revolucionaris. En aquests darrers hi confiava poc per «*l'afany del poder*». En canvi, els sindicalistes, anarquistes, comunistes «*lluitaran amb tota la seva ànima per enderrocar el Govern i el règim*». En qualsevol cas imaginava que, arribat el moment, els sindicalistes i republicans revolucionaris contribuirien a bloquejar les tropes a les grans ciutats mentre els separatistes mobilitzessin les seves forces.

«*La nostra gent ha de formar un veritable exèrcit amb la seva perfecta organització*». Als soldats els anomenava «*almogàvers*» i posava de model la marina catalana medieval. Demanava per això que sobretot s'insistís a organitzar i preparar el contingent humà. I també que es creés una secció d'estadística per assabentar-se de la composició dels partits polítics als pobles de les diferents comarques.[180]

L'esquema organitzatiu d'Estat Català, segons Macià, devia ser el següent: una secció d'Organització i preparació de l'exèrcit i una secció d'Estadística. Aquesta darrera s'havia de dividir en quatre negociats: Política, Política militar, Relacions entre elements afins i recol·lecció de notícies i Administratiu. Aquest últim, per exemple, s'hauria d'encarregar d'aconseguir informació sobre els municipis que tenien sometent, on hi havia edificis per fer d'hospital o de presó, quants metges hi havia a cada població, farmàcies, forns de pa, les vies de comunicació, les casernes de carrabiners i Guàrdia Civil i quarters militars.

En aquell moment, Macià es plantejava «*organitzar i preparar tres o quatre mil homes, armar-los, equipar-los i preparar tots els elements auxiliars*». També volia fixar per al dia de l'alçament i posterior entrada a Catalunya des de França els punts de concentració de les diferents organitzacions; marcar les etapes de cada concentració parcial per a reunir totes les forces; emprendre una ofensiva forta i ràpida.[181]

Comptava a organitzar quadres d'instrucció per als qui anessin a enrolar-se engrescats pels èxits militars aconseguits i per cobrir les baixes i augmentar les forces. També amb instituir des del primer moment un govern de l'estat català que publiqués els decrets necessaris per, mentre es feia la guerra, donar als «*ciutadans de Catalunya la sensació d'un Govern amb plenitud d'autoritat, de rectitud i d'encert*».

Per a ell mateix s'imposava la tasca de redactar plans estratègics i tàctics. Un treball que considerava «*feixuc*» i «*personal*» pel que requeria del suport d'escrivents i dibuixants. En canvi, en l'ordre de la internacionalització de la demanda d'un estat català veia la tasca més planera perquè tenia col·laboradors com Ernest Andreu Dalmau.

Dalmau, de trenta-un anys acabats de fer, era nascut a Asunción, al Paraguai, de família catalana i la seva parella era una noia basca, Avelina Laco. Dalmau s'havia quedat sense feina i sembla que va entrar en contacte amb Macià per mitjà de Daniel Cardona, que el coneixia.[182] I, així mateix, el cabdill d'EC comptava amb el republicà de trenta-quatre anys Antoni Puch, exdirector d'*El Ideal*, portaveu de la Joventut Republicana de Lleida, el capdavanter de la qual era el doctor Humbert Torres, íntim de Macià i un dels seus introductors en les tertúlies lleidatanes que l'havien polititzat i apropat al catalanisme. Puch, de la seva banda, perseguit per sedició per alguns dels seus articles, havia marxat a l'exili.[183]

Macià comptava, a més, de designar com a mínim dos noms del directori barceloní per fer treballs que se'ls demanés des de París. Requeria una coordinació més intensa amb la capital catalana per estar sempre

180 «Les Gestes dels Catalans a Orient» i «Els Almogàvers», *Butlletí de l'Estat Català* (París), 10 de setembre de 1925, p. 1.

181 Ibídem.

182 ANF. Fons Moscou. Expedient d'Ernest Andreu Dalmau i Corominas, 19940440/11, dossier 892.

183 Julio ALVIRA, «Antoni Puch Ferrer, de Estopiñán a la República Catalana por el camino del periodismo», *Mirando en la alberca*, Blog, 9 de maig de 2025.

Circa 1924
Fotografia dedicada de Francesc Macià al Comitè de Publicitat Catalana de Xile, creat el setembre de 1923 arran de la dictadura primoriverista per Josep Abril i que s'adherí a Estat Català.
ANC
- FONS FRANCESC MACIÀ

COMITÉ DE PUBLICITAT CATALANA DE XILE
ADHERIT A L'ESTAT CATALÁ
CASILLA 818 SANTIAGO

en contacte i establir comunicacions periòdiques per mitjà d'informes. Al marge d'aquests aspectes, ell mateix s'encarregaria també de recaptar diners per comprar armes i municions.

En aquell moment, l'oficina de l'organització a París no era més que una cambra a l'Hôtel Victoria. Macià havia llogat una habitació més gran del que necessitava, i per tant més cara, per tal de tenir-hi una taula amb la màquina d'escriure i una altra per fer d'escriptori. Tanmateix trobava que hi mancava un tauler de dibuix i una llibreria, entre altres elements. Al marge de l'inconvenient de ser en un hotel. En aquesta habitació hi treballaven Puch i Dalmau «*tot el dia, nit inclosa si convé*». Des de finals de novembre els va pagar una habitació, el menjar i les despeses. De tota manera, Puch no va aguantar gaire a l'exili. Es desconeix si per enyor o per desavinences amb Macià, no va trigar a tornar.[184]

En els gairebé tres mesos que feia que havia deixat Catalunya, Macià havia gastat 4.500 francs. Ho palliava amb una recaptació rebuda de Perpinyà, Buenos Aires i l'Havana de 2.888 francs.[185] La repressió del règim contra la CNT i la marxa a l'exili d'alguns dels seus dirigents destacats van fer que aquests s'obrissin a establir pactes contra Primo de Rivera amb forces polítiques, no sindicals. Més quan la desorganització interna feia palès que la central sindical tampoc tenia força per promoure una insurrecció per si sola. D'altra banda, la CNT era una organització heterogènia amb una direcció estatal o de la regional catalana en les quals convivien grups, més o menys llibertaris, més o menys anarquistes, que actuaven sota el seu paraigües però que anaven a la seva.

Això i el fet que el separatisme macianista fos el que es mostrés més contundent a l'hora de derrocar l'Estat centralitzat, que Macià conegués alguns dels seus dirigents de les tertúlies barcelonines, de la seva participació i intent d'insurrecció fracassat de l'estiu de 1917 i que mai no s'hagués negat a col·laborar-hi, va propiciar un nou apropament.[186] Macià havia de trobar-se amb Paulino Díez, secretari general del Comitè Nacional de la CNT i Antonio Parra, delegat del Comitè Nacional de grups anarquistes, a Font-romeu el novembre de 1923.[187] El bilbaí César Rodríguez va intentar assistir també a la reunió, però els anarcosindicalistes van rebutjar la presència del representant del Partit Comunista d'Espanya.[188]

En començar el desembre de 1923 Macià comptava que, si a les properes eleccions a França guanyaven les esquerres, la tasca d'internacionalitzar el plet català seria més fàcil. Però, de moment, aquest només podia interessar a l'opinió francesa «*quan, com en el cas de l'aliança italo-espanyola, els hi afecti directament*». I, per tant, considerava que de moment no hi havia altra opció que imitar els irlandesos i seguir el seu procediment de publicar un butlletí i remetre notes oficioses als periòdics perquè, tant si les publicaven com no, com a mínim s'assabentessin del plet català.[189]

La idea que perseguia era crear una oficina «*reservada*» històrica, política i literària amb caràcter informatiu dels fets de Catalunya, per a contrarestar la «*pressió moral dels representants espanyols vers els diaris parisencs*», que era «*gran, per l'incomprensible simpatia que aqueixos senten pel cap de l'Estat espanyol*». Macià assumia que la majoria dels diaris parisencs no tenien idea del problema català i que el periodisme francès desconeixia, des de la seva apatia, la política espanyola.[190]

Macià va proposar-se, doncs, publicar un opuscle breu en català i francès destinat a la premsa francesa

184 Josep CARNER-RIBALTA; Ramon FABREGAT. *Op. cit*, p. 26; Ramon ARRUFAT. *Macià*, p. 226.

185 ANC. Fons Francesc Macià. ANC1-264-T-2715. Comptes. Duts per en Quadreny a Perpinyà (220 FF), pel doctor Galeno a Perpinyà (222 FF) i altres remeses (222 FF), per Cardona (1.000 FF), dels catalans de Buenos Aires (222 FF) i dels de l'Havana (1.000 FF).

186 Enric UCELAY-DA CAL. *Estat Català*, p. 323-328.

187 Ibídem, p. 330-331.

188 Rafael DE PIQUER. *Apuntes para el estudio del comunismo contemporáneo*, p. 240-241; Pelai PAGÈS, *Historia del Partido Comunista de España (1920-1930)*, p. 83.

189 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a Josep Murillo. París, 8 de desembre de 1923.

190 ANC. Fons Francesc Macià. Propets pour la propagande. Raport núm. 2 [1924?].

i als polítics francesos «*amb estadístiques de la producció catalana que puguin interessar a la indústria francesa*». Volia cercar també el suport de diaris com *Le Petit Bleu* i *La Republique Française*, que assumia que eren antiespanyols. I també de dreta com *L'Action Française* aprofitant que «*en Josep M. Junoy és un element estimable per la seva amistat amb Charles Maurras, acceptarien fàcilment donar-nos alè amb tal que el moviment no tingués alure de esquerranisme i sí de nacionalisme integral i conservador*». Així com també a *L'Humanité* per arribar als medis obrers. Comptava que Joaquim Maurín, corresponsal del periòdic a Barcelona, hi podria ajudar. Per tant, es plantejava de fer informacions marc, però que, quan s'entrés en elements subjectius, es fes en funció de cada diari.

Així mateix, l'oficina —el *bureau* tal com l'anomenava— hauria d'enviar també cartes anònimes a les grans indústries de França per a donar a conèixer els interessos que Catalunya podia tenir per a aquestes. Macià tenia present també prospeccions petrolieres que s'havien fet a la plana de Vic. «*Cal tenir en compte aqueixa riquesa amb que Deu ha dotat a Catalunya, per actuar en la lluita nacionalista*». Les potències aliades, deia, havien perdonat a Turquia haver combatut durant la Primera Guerra Mundial precisament per aconseguir concessions petrolieres, tal com s'havia demostrat a la Conferència de Lausana. Catalunya havia de jugar amb les mateixes cartes, en cas d'aparèixer jaciments.

Molt optimista, també pretenia implantar delegacions del *bureau* a Ginebra —on hi havia la Societat de Nacions i nombroses Conferències Internacionals—, Londres, Roma, Berlín i Lisboa. En conjunt, l'oficina hauria d'omplir «*a la vegada la tasca d'una agència d'informacions estil Havas i el d'una Cambra de Comerç de Catalunya*», per a combatre rumors i guanyar adeptes.[191]

Mentre feia els seus plans, el jutge de la Capitania general de Catalunya el requeria «*per rebel·lió, injúries a l'Exèrcit i ultratges a la Nació*».[192] També els serveis secrets francesos el vigilaven. El 9 de gener de 1924 el comissari especial de la Sûreté a Tolosa de Llenguadoc va fer un informe sobre una trobada de Macià amb l'intel·lectual d'Acció Catalana, Lluís Nicolau d'Olwer. I el 6 de febrer l'ambaixada espanyola va queixar-se al govern francès de l'activitat que el líder d'Estat Català desplegava a Perpinyà, Tolosa i París.[193]

Macià no només havia de combatre la manca d'informació o desinformació, sinó també les informacions falses. Aquell inici d'any *El Día Gráfico*, de tendència lerrouxista, va publicar rumors sobre certs contactes entre Macià i els comunistes catalans de cara a preparar un viatge a l'URSS. *La Veu de Catalunya* es va esforçar a amplificar-los. El diari lligaire sostenia que Macià havia escrit una carta a un amic seu en què feia «*declaració de fe comunista*». I apuntava que «*Macià està decidit a emprendre un viatge a Rússia per estudiar detingudament el règim dels soviets al mateix temps que es posi en contacte amb les seves organitzacions. El pla del senyor Macià és apropar-se als comunistes catalans, que representen més que ningú el sentir del proletariat català ja que els sindicats únics s'han decidit per l'anarquisme*».[194]

Es desconeix si van existir aleshores aquests contactes, però Macià va negar-ho públicament, sobretot per apaivagar els ànims de les comunitats catalanes d'Amèrica, que veien el comunisme amb molt recel.[195] Era, precisament, esverar a aquestes comunitats i allunyar-les d'EC allò que pretenia la informació de *La Veu de Catalunya* en el marc de la lluita soterrada entre les branques del catalanisme per aconseguir finançament de l'altra banda de l'Atlàntic.

En paral·lel, el 16 de febrer de 1924 Estat Català i Acció Radical Catalana (ARC) van celebrar al Casal Català de París, que tenia seu al soterrani d'un cafè del boulevard Saint-Germain, una reunió en què Macià va

191 Ibídem.

192 «Polítiques», *Crònica Targarina*, 5 de gener de 1924, p. 9.

193 Segons la documentació del Ministeri d'Afers Estrangers francès consultada per Enric UCELAY-DA CAL. *El nacionalisme...*, p. 283-284.

194 «Los propósitos del Sr. Maciá», *El Día Gráfico*, 26 de gener de 1924, p. 4; *La Veu de Catalunya*, 27 de gener de 1924, p. 5.

195 Rafael VIDIELLA. *De París a la cárcel de Madrid*, p. 57; Josep CARNER-RIBALTA; Ramon FABREGAT. *Op. cit.*, p. 65-66.

comparar la causa catalana a la irlandesa i l'índia, com havia fet amb anterioritat. L'ARC havia aparegut el juliol de 1922, precisament, com a escissió del Casal Català. Els seus impulsors eren joves, en la seva majoria exiliats a França després de desertar de l'Exèrcit espanyol o en el moment de ser quintats per no anar a la guerra del Marroc. Entre els quals Màrius Capelleres i Francesc Vinyes. En arribar a París havien trobat que el Casal, fundat el 1921, tenia poca càrrega política pel seu gust. D'entrada l'ARC pretenia ser una translació de la fundació d'Acció Catalana de Barcelona, però no havia trigat a decantar-se pels postulats macianistes.[196]

A més dels fundadors, formaven part del consell directiu d'ARC Màrius Sugrañes, Carles Ferran, Joaquim Marlés, Xavier Sanahuja, Ramon Puig, Camil Ivern i Pere Batalla. L'Agrupació de Voluntaris Catalans de la Gran Guerra també s'hi va adherir. I es van crear unes seccions d'Esports i d'Excursions i un equip de futbol que va demanar l'ingrés a la Federació Francesa de futbol amb els colors de la bandera catalana i el nom de Futbol Club d'ARC de París.[197] Precisament la secció d'esports de l'ARC, en començar el mes, en retornar a París després d'un partit, havia desplegat la seva bandera, que era l'estelada, pels carrers de la capital francesa mentre els seus integrants anaven en automòbil de l'estació a la seu de l'organització, on la van deixar onejant.[198]

L'acte en què va participar Macià va marcar la fi de l'entitat i va fer que l'ARC es dissolgués en el Casal, d'on havia nascut.[199] El cop de Primo de Rivera havia augmentat la presa de consciència i radicalització dels adherits al Casal. Això, juntament amb l'arribada de nous elements, va permetre l'opa de l'ARC a la direcció del Casal. Mantenir dues entitats amb el mateix propòsit no tenia sentit, ni es comptava amb recursos per a ferho. Abans d'un mes es faria efectiva la unificació, Macià va ser-ne nomenat president d'honor i Ernest Andreu Dalmau, el seu secretari, nou director de l'entitat. La comunió era tan evident que l'Exèrcit Català va inspirar el seu segell tampó en el que fins aleshores havia emprat l'ARC.

Al febrer de 1924 Eugènia Lamarca i Maria Macià van anar a reunir-se amb Macià i aleshores la família va instal·lar-se a l'Hôtel du Brésil, al 23 de la rue Bergère, just al final del passatge en forma de colze de Cité Bergère on l'exmilitar s'allotjava tot sol fins llavors.[200] Aleshores l'oficina central d'Estat Català va quedar instal·lada al número 92, quart pis, de la rue de Richelieu, prop de la seu històrica de la Biblioteca Nacional i de la Borsa. La filla

1925
Segell tampó d'Acció Radical Catalana de París que inspirà el de l'Exèrcit Català.

196 UB-BPR. Fons Josep Marlés. Josep Marlés. «Autòpsia Macià. Notes per a la meva intervenció a Televisió (canal catalana) al febrer de 1983».

197 «Esmentador», *L'Estat Català*, 15 de juliol de 1923, p. 6.

198 «La bandera separatista catalana oneja en els Grands Boulevards», *L'Estat Català*, 15 de juliol de 1923, p. 6-7; En aquest número torna a aparèixer Antoni López Imp.

199 Domènec DE BELLMUNT. *Cinquanta anys de periodisme català*, p. 34-50; Xavier SANAHUJA... *I de Prats de Molló a la Generalitat*, p. 54-56; Josep CARNER-RIBALTA. *De Balaguer a Nova York passant per Moscou i Prats de Molló*, p. 41.

200 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a Josep Murillo. París, 2 de març de 1924. Sembla que Macià abans hauria passat pel Pax Hotel a la rue de Constantinoble, d'acord amb Enric JARDÍ. *Op. cit.*, p. 130.

gran de Macià, Josefina, i el seu marit, el dermatòleg Antoni Peyrí, van romandre a Barcelona, mentre el fill Joan, de caràcter indòcil i dissolut, ho feia a Lleida.[201]

Aquell febrer Estat Català, després d'una reunió d'«*elements directius del separatisme català*» sota la presidència de Macià, va acordar de constituir el Comitè Central Separatista Català (CCSC) amb residència a París. La seva composició no es va donar a conèixer per motius obvis. Aquest, però, assumia la direcció del moviment i es disposava a estar en relació amb Catalunya, Amèrica i tots els països on hi haguessin constituïts nuclis de catalans. El Comitè també seria el responsable de comprar armament d'acord amb la seva capacitat econòmica, a preparar els plànols de la campanya i de publicar un *Butlletí de Catalunya* en francès, anglès, català i castellà, així com de posar-se en contacte amb «*els homes d'Estat estrangers*» que poguessin influir en la favorable solució del plet català.

Aquest Comitè, a la vegada, seria el responsable d'organitzar els grups d'homes del sud de França, mentre es continuava el reclutament a Catalunya. S'esperava que, donat que els catalans d'Amèrica no podrien contribuir lluitant, ho fessin amb aportacions econòmiques. Aquesta era, en visió d'Estat Català, la seva «*missió essencialíssima*» i, per tant, se'ls va demanar que fixessin en quina quantitat mensual podrien contribuir.[202]

Fet i fet, el CCSC era una nova nomenclatura del mateix, el directori parisenc d'Estat Català amb Macià al capdavant, però amb voluntat de projectar que s'obria a incorporar noves formacions en el seu si. Per si amb la proposta d'Estat Català no havia quedat prou clar.

Gairebé en paral·lel, el 9 de març de 1924 a les ruïnes de l'ermita de Santa Eulàlia de Tapioles, a Vallgorguina, hi va haver una Assemblea de Caps d'Escamot a què van assistir 101 militants en representació de 643 —169 de Barcelona i 474 de 33 altres poblacions.[203]

En l'entretant, Macià va escriure a un agent immobiliari de Bandòu, un poblet proper a Toló, a la Costa Blava, a una seixantena de quilòmetres a l'est de Marsella, per tal que li trobés una vil·la amb cinc habitacions, menjador i cuina per llogar-la del 15 de juny al 15 de setembre.[204]

2.3. Bastir un front únic del nacionalisme català

A la primavera del 1924 els centres catalans d'Amèrica van condicionar l'ajut econòmic que Macià els requeria a la creació d'un front únic catalanista conformat per Estat Català, Acció Catalana i la Lliga Regionalista. Es trobaven que l'exdiputat a Corts no era l'únic que els demanava diners, també ho feien els d'Antoni Rovira i Virgili i Lluís Nicolau d'Olwer. Això, sumat a la distància i a la seva pròpia heterogeneïtat interna, feia que des de l'altra banda de l'Atlàntic no es tingués clar a qui calia ajudar, ni quina era la manera correcta d'actuar.[205]

L'aliança nacionalista la defensaven també en el si d'Estat Català els sectors més apolítics i amb menys tendència esquerrana, molts dels quals procedien de la vetusta Unió Catalanista i que s'aplegaven al voltant de la figura de Daniel Cardona. En realitat, però, el front únic tenia unes possibilitats ben limitades de reeixir. Era allò que des de mitjans de 1922 pregonava Macià. No s'havia constituït, personalismes al marge, per dos condicionants polítics centrals. D'una banda, la resta de formacions no combregaven amb la idea d'una Catalunya independent. Encara que en el cas d'AC potser només alguns dels seus quadres. De l'altra, perquè per aconseguir aquest propòsit no tenien clar que s'hagués de fer ús de les armes. Pel propi Macià, assot de Cambó, la col·laboració amb la Lliga resultava impracticable. El líder regionalista no volia finançar un projecte armat d'Estat Català. Considerava que només contribuiria a consolidar Primo de Rivera.

201 Zeneida SARDÀ. *Op. cit.*, p. 73-77.

202 ANC. Fons Francesc Macià. Bureau d'information. Cité Bergère, 3, París (IXè), 10 de febrer de 1924.

203 ANC. Fons Francesc Macià. Inscrits i detall de la 8a concentració al dolmen de Vallgorguina, 9 de març de 1924.

204 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a P. Audier, agent de locacions.. París, 13 de març de 1924.

205 Josep CARNER-RIBALTA; Ramon FABREGAT. *Op. cit.*, p. 38-42.

D'altra banda, el separatista acusava la Lliga d'haver «*aplaudit la pujada dels militars al poder*».[206] Macià entenia que «*els elements capitalistes de Catalunya*» se sumarien al seu projecte si el veien victoriós, però no pas en l'entretant.[207]

A l'abril Estat Català va començar a publicar el *Butlletí L'Estat Català*. Un periòdic que, de manera molt optimista, pretenia ser quinzenal o a tot estirar mensual, però que no pas cada mes va poder complir amb les expectatives. Es tractava de quatre pàgines que editava un impressor parisenc, Dalcroze Imprimeur. Malgrat l'aparença per despistar la censura del règim el periòdic era impulsat de manera preeminent per Daniel Cardona i Ventura Gassol, des de l'interior, i Macià, des de París, hi donava el vistiplau.[208] Gassol, que també era membre de la Joventut Nacionalista La Falç, que tenia a Macià de president honorífic, s'havia anat decantant cap al macianisme en el darrer any, tot i estar afiliat a AC.[209]

El Butlletí s'inspirava en el *Bulletin Irlandais* que el Sinn Féin publicava a París amb l'ànim d'internacionalitzar la causa irlandesa i que Macià rebia amb diligència.[210] El seu cost era de 2 francs a França. A la capçalera —sense estel solitari, ni emblema— s'indicava «*París – Catalunya*» i al peu s'indicava que el publicava el Bureau d'Informations d'Estat Català de Cité Bergère, 3. Es deia que es feia en català, francès, anglès i castellà amb la finalitat d'internacionalitzar la causa catalana i es demanava de repartir-lo entre les personalitats del país i que s'enviessin adreces per fer els enviaments.[211]

Com havia fet en el cas de *L'Estat Català*, la salutació inicial de Macià anava dirigida al «*jovent ardit*», a qui demanava que s'organitzessin dins d'Estat Català.[212] La publicació expressava que «*el poble sols saps fer eleccions i un poble que sols ha anat a votar no pot començar a fer una guerra. No pot fer una guerra; però pot preparar-se per una guerra*», i això és el que es deia que feien els separatistes.[213] Llevat del de Macià, de nou la resta d'articles de la publicació eren anònims.

Hi havia un elogi a la valentia i la prudència —una constant del macianisme— dels combatents catalans. També es demanava que es fes circular el butlletí procurant que no arribés a mans de l'enemic i s'informava que havien aparegut diverses «*banderes catalanes separatistes*» en diversos punts de Catalunya.[214] Així mateix s'incloïa una ressenya extreta de la revista *Oc* de Tolosa, de l'acte d'homenatge del Casal Català i Acció Radical Catalana a Macià.[215] *Oc* era dirigida pel catedràtic de farmacologia i fisiologia a la Universitat de Tolosa i occitanista, Camil Soula, juntament amb Antoni Rovira i Virgili, també a l'exili.[216]

Precisament, el 24 d'abril, Macià va anar a Tolosa per reunir-se amb Lluís Nicolau d'Olwer, Antoni Rovira i Virgili i el doctor Leandre Cervera, d'Acció Catalana, a casa de Soula. En l'encontre va proposar de crear un Consell del Separatisme Català, deixant a Acció Catalana el seu disseny per facilitar l'acord. Es tractava d'una variant del nom —Comitè Central Separatista Català— que Macià ja havia avançat en el seu raport al directori d'Estat Català a Barcelona.

206 Fermí RUBIRALTA. *Daniel Cardona i Civit*, p. 92.

207 Document del 7 d'octubre de 1923, reproduït a Josep CARNER-RIBALTA; Ramon FABREGAT. *Op. cit.*, p. 28.

208 Ramon XURIGUERA. *Op. cit.*, p. 236.

209 Manuel PÉREZ NESPEREIRA. *Ventura Gassol. Una biografia política*, p. 49-51.

210 Macià va guardar-ne molts exemplars, 1-264-T-735, Fons Francesc Macià, ANC.

211 ANC. Fons Francesc Macià. Nota del Bureau d'Informations d'Estat Català. s/d. En algunes cartes l'adreça del Bureau apareix com a número 2 bis.

212 Francesc MACIÀ, «Salutació», *Butlletí L'Estat Català*, abril de 1924, p. 1.

213 «On són els separatistes?», *Butlletí L'Estat Català*, abril de 1924, p. 1.

214 «Elogi de la valentía» i «Serveis de ronda», *Butlletí L'Estat Català*, abril de 1924, p. 3; «Bases per les que's regeix el Grop S. C. d'Amèrica-París i que es deuen implantar a Catalunya», *Butlletí L'Estat Català*, abril de 1924, p. 4.

215 «L'hommage des Catalans de París a Francesc Macià chef de l'Etat Catalan», *Butlletí L'Estat Català*, abril de 1924, p. 2.

216 Joan ESCULIES. «Macià vs. Rovira i Virgili, descobertes sobre una relació política».

Butlletí
L' ESTAT CATALA

Abril, 1924 París - Catalunya 2 Francs

SALUTACIO

JOVENT ARDIT, QUE A LES TEVES MANS ARRIBA AQUESTA FULLA, TU QUE ETS LA ESPERANSA DE LA PATRIA, TREBALLA SENS DESCANS PER CATALUNYA. BUSCA ELS TEUS GERMANS I UNEIXTE AMB ELLS; ORGANITZAT DINTRE L' ESTAT CATALA, ESTUDIA I EXERCITAT, DEDICA PART DEL TEMPS QUE DISPOSES A SERVIR A LA PATRIA OPRIMIDA.

SIGAS PRUDENT, SIGAS FIDEL. TINGAS FE AMB ELS HOMES QUE AMB ABNEGACIO I SENSE SOROLL, TREBALLAN PER A DESLLIURAR-LA DE L'ESCLAVATGE. ELLS, FITA LA MIRADA EN ELS SEUS AMORS, PORTARAN CATALUNYA A LA VICTORIA.

Francesc Maciá

ON SÓN ELS SEPARASISTES?

Hem d'agrahir la sinceritat enemiga, d'aquest moment.

Val mes l'ostilitat cruenta; que la manyagueria hipòcrita.

Val mes que la promesa falsaria, la cadena de l' esclau.

L'arma pot esdevindre diversa; peró el braç enemic serà sempre el mateix.

El nostre plet nacional, té are en aquestes hores, una divisa: Esser o no esser.

May mes les «corbes» enigmatiques i hipotètiques. O els catalàns renuncien a el seu ideal nacional o tenen que proseguir el camí suara emprès.

Serà camí dolorós; peró serà camí triomfant.

Arç s'ha dit la paraula fraticida. Ara s'ha dit en aquesta hora, en que tots els catalans hauriem d' esser uns; sota el glavi enemic—On son els separatistes?—

Els separatistes son en son lloc. Els mateixos que han postituit l'ànima del poble, es befan avui del poble.

Davant l'escomesa d'Espanya, que te de fer avui, Catalunya?

El poble sols sap fer eleccións i un poble que sols a anat a votar no pot comensar a fer una guerra.

No pot fer una guerra; però pot preparar-se per una guerra.

Ara es l'hora de preparació. I els separatistes ja saben son lloc.

Es l'únic lloc d'honor, no n'hi ha cap mes.

Abril de 1924
Número 1 del
Butlletí L'Estat Català.
AHCB

Donat que el front nacionalista no es podia fer amb la Lliga, Macià va tornar a provar a atraure's com a mínim Acció Catalana ara que amb la dictadura les condicions havien canviat. A Catalunya havia constatat que allò que, sobretot, frenava la col·laboració d'aquesta formació amb Estat Català era la seva oposició a la lluita armada. El sector més refractari el capitanejava l'escriptor noucentista Jaume Bofill i Mates. En canvi, Rovira i Virgili i el polifacètic home de lletres Lluís Nicolau d'Olwer no ho descartaven. D'altra banda, Acció Catalana era partidària de donar publicitat al cas català entre l'opinió pública internacional.[217]

AC, segons Macià, com a mínim resultava útil en el mateix sentit que la Lliga, perquè mantenia en el seu interior «*elements que estarien enfront nostre*», figures que tenien un «*excés de confiança en creure que arribaria un dia que els espanyols es convencerien a les bones de la necessitat de donar satisfacció a les aspiracions de Catalunya*». I, per tant, i des d'una certa superioritat moral, Macià veia que AC tenia la missió de mantenir agrupats en favor del plet català els elements que en formessin part «*fins al moment en què el catalanisme radical d'acció, el separatisme, faci el comès*».[218]

Macià va expressar el seu disgust a les comunitats catalanes d'Amèrica dient-los que els representants d'Acció Catalana es negaven a donar suport a una acció contundent al·legant que encara no era el moment de fer-la, «*que potser d'aquí a trenta o quaranta anys, que el poble estarà més catalanitzat*». El cabdill d'Estat Català va quedar extremament decebut i fins i tot confessava haver-ho provat tot per convèncer-los: «*Àdhuc hem arribat a prescindir de nostra dignitat personal, no volent-nos recordar del passat*». És a dir, dels resultats de la Conferència Nacional Catalana, que li havien estat negatius. D'altra banda, considerava que l'ideari d'AC era el mateix que el de la Lliga.[219] Tot i considerar sobre la Lliga «*que si ara són refractaris al separatisme, serien els primers en adherir-s'hi el dia que el veiessin victoriós i els que el sostindran després, com ara sostenen el vell règim*».[220]

Com veia Macià, i malgrat el comportament de Primo de Rivera envers el catalanisme, la posició dels regionalistes continuava essent ambigua: mentre es negaven a signar un document d'AC per a presentar la qüestió a la Societat de Nacions a Ginebra, un altre sector, capitanejat pel mallorquí Joan Estelrich, escriptor i secretari del líder lligaire Francesc Cambó, organitzava campanyes sobre el «*cas català*» a la premsa europea. Ho feia des d'un pis a les oficines de la Société pour l'Encouragement de la Culture Catalane, a París, on editava la revista de gran format *Le Courrier Catalan*, dirigida pel periodista i escriptor Alfons Maseras. Tanmateix, Estelrich escollia una opció proalemanya en el complex joc de relacions internacionals dels anys 1920, clarament contraposada a la francofília de Macià i del catalanisme radical.[221]

Donat que era a Tolosa, el primer diumenge de maig Macià va aprofitar per assistir al banquet de celebració dels Jocs Florals, prohibits a Catalunya.[222] Ho va fer amb la seva filla Maria, que restà soltera i en endavant l'acompanyaria sempre en els actes polítics enlloc de la seva esposa Eugènia, a qui no l'interessaven. Després de la celebració, el cònsol d'Espanya, Antonio Gullón, va protestar perquè s'havia interpretat *El Cant de la Senyera* i Macià havia refusat en públic brindar a la salut d'Alfons XIII en el banquet posterior.[223]

Aquell maig Macià va conèixer Josep Carner-Ribalta que, després de passar una temporada a Anglaterra, havia retornat a París. El balaguerí de vint-i-sis anys

217 Jordi CASASSAS. *Jaume Bofill i Mates (1878-1933). L'adscripció social i l'evolució política.*

218 Document del 7 d'octubre de 1923, reproduït a Josep CARNER-RIBALTA; Ramon FABREGAT. *Op. cit.*, p. 29.

219 Document d'abril de 1924, reproduït a Josep CARNER-RIBALTA; Ramon FABREGAT. *Op. cit.*, p. 45-48.

220 Document del 7 d'octubre de 1923, reproduït a Josep CARNER-RIBALTA; Ramon FABREGAT. *Op. cit.*, p. 28.

221 Jesús PABÓN. *Cambó. 1918-1930*, vol. II, p. 529; Joan ESTELRICH. *Història d'una política. Actuacions i documents de la Lliga Regionalista*, 1901-1933, p. 375-376; Eugeni XAMMAR. *Seixanta anys d'anar pel món*, p. 309-312.

222 «Les Jochs florals de Barcelone», *La Libre parole*, 6 de maig de 1924, p. 2.

223 Enric UCELAY-DA CAL. *El nacionalisme*, p. 284; Josep FONTBERNAT. *La batalla de Prats de Molló*.

Núm. 2 PARIS - CATALUNYA Preu 1 franc

Butlletí de l'Estat Català

L'Hereu de Felip V

El rei d'Espanya, el cap del poble espanyol que ens endogala i tiranitza mofant-se a gratcient de tot ço que ens és car, humiliant-nos continuament com a catalans i com a homes, ha parlat clar.

En la recepció donada per la Mancomunitat de reial ordre al rei d'Espanya en presència de tots els alcaldes nomenats pels tirans als pobles de Catalunya, pronuncià les següents paraules, enlluatiant-les de tal faisó que, 'adhuc caret botifleta hi tot, s'en sentiren vexats.

«Andando el tiempo hubo un momento de la historia en que un rei, Felipe V, tomó unas medidas con las que no estabais conformes—y conste que es un borbón quien lo dice—pero **AQUELLAS MEDIDAS DEBIERON TOMARSE TAL VEZ PARA EL BIEN DE CATALUNYA»**

Ho volem més clar? En Felip V per bé de Catalunya destruí Barcelona, assassinà En Moragues i molts altres, degollà milers de catalans, abolí les nostres lleis i posà el poble de Catalunya sota la seva bota per llei de conquesta! . . . Catalunya fou esclava com ho és encara avui que el seu net gosa davant tots els alcaldes botifleres de Catalunya proclamar que «aquellas medidas debieron tomarse tal vez para el bien de Catalunya»

I eren catalans els que escoltaven aquestes paraules sense protestar-ne.

No, no eren catalans, no podien ésser-ho; eren fills bords de mare, fills del món, sense llar, sense pàtria, deixats en mig del camí. . . .

Els catalans no hi eren allà dintre que al defora tenien prou feina esmolant les falços que segaran a no trigar gaire tota tirania i cassem la mala herba dels botiflers que sense dignitat ni vergonya fan acatament al rei Alfons XIII, el net de Felip V, el cruel botxí de milers dels nostres avis, el lladre de les nostres llibertats.

Calla que un llamp fes pols de tot i de tothom dins aquella casa on tals paraules foren tolerades.

Un bell exemple

Estat Català, i amb ell tots els separatistes catalans, ens sentim profundament commoguts davant l'alt exemple de dignitat ciutadana donat pels professors de les escoles superiors de la Mancomunitat.

No sempre ha de sonar «l'avara pobertà del catalanis» que tants senyors Esteves Ilustren davant l'enemic. El gest franc i noble de total renunciament als avantatges materials davant la imposició cínica, revela un començament de forta i coratjosa independència moral que tots nosaltres apleguem. Bell auguri de l'esdevenidor nostra!

Gairebé renunciaríem l'estultícia i desvergonyiment del baró de Viver que tan patriòtica fruició ens ha concedit, però no oblidarem de fer-ho a la primera avinentesa.

Nosaltres que vaiérem indignats com En Massó i Llorens era foragitat de l'escola sense que cap professor tingués un noble gest de rebeldia nosaltres que amb la mort dins l'ànima contemplàvem com s,ajupien a l'ordre de donar les lliçons en espanyol, hem respirat al veure que finalment volien ésser dignes i que es sentien homes i catalans.

Quan una dorta es tanca dent se n'obren, i aquell que fé consciència de la seva dignitat és sempre finalment vencedor.

Hora era ja que en mig de la tirànica fosca lluissin petits estels prometadors de properes alliberacions.

Catolicisme davan de la dictadura

Després de l'esverament de la «polacada» del Setembre fatídic de 1923, els catòlics catalans han passat greus moments d'angoixa. El célebre deminador de la plaça del Palau ha tingut fortes polèmiques amb els sacerdots i feligresos, arn prohibint l'ús de la capellania a les criatures que van a missa, ara dictant ordres per a evitar que es resi i es propagui la fé en llengua catalana, quan no s'ha permès penyorar a dignísimes religioses per haver pronunciat unes oracions més o menys.

I no parlem de les bravates del «Fiasco de Primera» a Roma, ni de la famosa travesa que privà al nostre Dr. Carreras de la canongia guanyada.

Ara, per això, s'han canviat les coses i el Vaticà sap per pocs mandos el plet de Catalunya. Tenim la certesa, doncs, que no vindran aquells bisbes forasters que algú temia, ni prohibició del català en cap sentit. Els dissortats elements que això patrocinaven, faran un paper tan ridícol com aquell canonge porta-purpeta que amb unes benignes bufetades ha canviat de tàctica. Cal, doncs, que ningú recaigui del seu lloc de dignitat; que ningú tingui nerviosismes ni renunciaments afemeliats.

Tasca a fer

Espanya s'ha trei la careta, ja ningú pot dubtar de son despotisme, ni de l'odi que sent contra tots els catalans i contra tot ço que sia català.

Fins aquells catalans que posaren llurs aptitudes al servei de la monraquia espanyola, fent més mal que bé a Catalunya, estan sofrint les vergassades d'un rei esdevinut absolut, en ple segle XX, gràcies a la militarada del 13 de Setembre. La ignorància i la estupidesa del rei i dels seus criats ha arrivat fins a declarar fac ciosa la mai vencuda bandera catalana, com si es tractès d'una invenció d'un partit polític, no sabent l'estult, que si fos digne i llegítim successor dels nobles comtesres de la gloriosa confederació catalana aragonesa, l'haurca de respectar i venerar com el millor joiell de sa corona.

Però, si la bandera cil la llengua, com un insòlit sanlagrait, Catalunya la recull i amorosida l'enlaira com a ensenya d'una raça que ha donat a la Humanitat obres gloriosos, les quals avui encara agraeix i admira el món civilitzat i res co rdant que això ho feu quan no sofrien cap in llsència espanyola, afegeix avui l'estel de la llibertat a l'antiga bandera i amb tot entusiasme l'arbora com a símbol de la nostra independència nacional.

Cal, doncs, que els catalans no siguem tan confiats; ara que dintre de l'esperit ja hi portem tots el desig de llibertat, és hora de que no ens perem més els esdeveniments, és necessari que ens afanyem a posar nos a la defensiva i a preparar nos pel moment en el qual goguem llançarnos a l-atac victoriós, lliurantnos del jou espanyol, anunciant a les nacions lliures el renaixement d'un nou factor de la civilització de l'Humanitat.

Parla l'Abd-el-Krim

Un reporter estranger ha tingut converses cions amb el bran capdill africà, les quals foren públicades en «Le Matin», edició del divendres 25 d'Abril darrer.

Després de lloar la cultura i condicions personals del prestigiós moro, tramet les impresions que li suggerí aquest sobre la guerra que sostè contra els espanyols, afirmant una vegada més la seva confiança en vèncer-los.

Si Espanya,—diu—vol guerra eterna, que continuí oposant-se a la nostra independència. Si Europa mira impassible el nostre dret, nosaltres privarem als estrangers de que vinguin a treure profit de les riqueses minerals i agrícoles del nostre país. Els espanyols mantenen més de cent mil homes en pen de guerra, amb tota mena de elements per a lluitar per terra i per l'aire i unicament aconseguirem matar algunes dones i infants. Nosaltres, en canvi, mancats d'armaments i amb vintena part de soldats, els matem 100 ó 150 homes cada setmana, sense comptar les accions importants. I això continuarà fins que resti un sol fill del Rif, tots els quals són cada vegada més units per un ideal sagrat, indiscutible. Cinc mesos de gestions nostres a Londres en 1922 no bastaren per a aconseguir que Lord Curzon escoltés els nostres clams de justicia. Ara que els laboristes anglesos són al poder, els hem comunicat la justificació de les nostres gresgues, demostrant que l'Estat del Rif per la veu del seu Emir sap defensar els drets de l'Home com qualsevol altre poble.

***

Com a post-data cal consignar les gestions que fa el «Directorio» per mitjà del ex-republicà Rovarto Echevarrieta, igual que en tasqa del seu amic Santiago Alba, però encara amb més vilipendi per a l'honor de tota aquella gent del sabre. L'ABD EL KRIM ofereix la pau, prévia segona indemnització d'alguns milions de pessetes —aquest punt és el que discuteixen ara—, reconeixement del Govern del Rif i del seu capdill, retirada de totes les tropes peninsulars quedant només la policia indígena amb funcions limitades. . . . . però, abans, això sí, simularan un atac i entrada a Alhucemes amb tanta glòria com vulgain perquè ja ningú els la discutirà.

Espanya i el Rif

A Ramsay Mac Donald. Primer Ministre del Govern anglès.

Molt honorable ministre:

El Govern del Riff està actualment emprant tots els esforços per a defendre la seva independència en la guerra que es continua entre ell i Espanya. En aquesta campanya aquest últim país està violant els Drets de l'Home.

En nom de l'humanitat jo apel·lo a V. E. a que mogui a Espanya a que posi fi a les crudels hostilitats amb què ha destruit tantes vides.

Li faig present que jo sóc l'Emir reconegut de l'Estat del Riff, i que estic disposat a transmetre embaixadors a discutir les condicions de pau, amb la salvetat, però, de que aquestes no violin la honor del meu reialme o comprometin la seva independència.

D'altra manera serà l'espasa la que decidirà aquest assumpte i la victòria restarà en mans de Déu, el qual la concedirà a qui voldrà.

MAHOMET IBU ABDUL-KRIM
(A qui Déu ajudi)

Cavant l'espectacle denigrant de la visita del rei d'Espanya com a conqueridor i amo absolut de vides i hisendes, cal que ens anotem curosament els noms de nobles, «gentiles-hombres» i botifiers que contrastament rodeijaven el net de Felip V. Tinguem memòria i sapiguem tractarlos com se mereixen quan gosin dir que són catalans.

Maig de 1924
Número 2 del
Butlletí de l'Estat Català.
ARF

havia fugit de Catalunya per no fer el servei militar. L'oficinista i lletraferit col·laborava amb la Fundació Bernat Metge, fundada per Cambó el 1922, i en el projecte Expansió Catalana. Amb tot, després de veure a Macià a la reunió del Casal Català, va deixar-se caure alguns vespres pel *bureau* d'Estat Català. El seu perfil de seguida interessà al líder d'EC —mancat com anava de joves amb una mínima formació.

En un moment inconcret d'aquella primavera va aparèixer el número 2 —el primer que anava numerat— de la publicació de l'organització macianista a l'exili amb una petita variació en el nom, *Butlletí de l'Estat Català*, a preu de només 1 franc, amb molts més articles que en l'anterior i en un cos de lletra menuda, per a aprofitar l'espai. La publicació començava carregant contra el rei i fent-se ressò dels progressos del líder dels rifenys, Abd el-Krim, en la lluita contra l'exèrcit espanyol.[224] També va fer-se, de nou, ressò de l'aparició de banderes estelades en punts de Barcelona.[225] I va continuar donant una informació molt detallada de la situació a l'interior. Resultava evident que la majoria dels textos s'escrivien a Catalunya. A diferència de *L'Estat Català* inicial, que tenia un to més discursiu i filosòfic, aquesta publicació anava arran de terra i parlava de la realitat al carrer. No pretenia guiar l'esperit dels joves, sinó assenyalar aquelles actituds dels considerats col·laboracionistes amb el règim i de magnificar les actuacions, per petites que fossin, dels catalanistes opositors. A més de continuar donant veu als catalans, sobretot, de Cuba.[226]

El 14 de juny de 1924 el front d'esquerres —Cartel des Gauches—, va guanyar les eleccions legislatives franceses i capgirà el color del govern, com esperava Macià. Édouard Herriot presidia el nou Consell de Ministres i el ministeri d'Afers Estrangers, al capdavant d'un govern discretament hostil a Primo de Rivera.

També a mitjan mes, la família Macià va deixar París en direcció a Ginebra, on van passar uns dies per anar, via Marsella, a Bandòu. Malgrat que tenia referències d'una casa, Villa Mignon, aquesta no estava disponible, i l'exdiputat s'avingué a llogar Villa les Pins. El xalet, als afores del poble, estava envoltat d'un petit bosc i en el seu jardí, amb escales, hi havia un quiosc exterior, un pavelló per protegir-se del sol. Eugènia Lamarca va contractar una minyona. I és que el de Macià, degut precisament al patrimoni de la seva esposa fou, malgrat tot, un exili de comoditats.[227]

El cabdill barrinava a entrar a Catalunya pel Pirineu amb voluntaris i va demanar al seu amic Soula que s'ocupés d'enrolar els joves d'Estat Català que es trobaven a la ciutat en clubs de tir. Es desconeix, però, quants eren.[228] Des de Bandòu, Macià va anar del 21 al 23 de juny a l'Hôtel Therminus de Lió a una reunió política amb dos membres del consell interior d'EC —Joan Alzina i Joan Soler i Damians— i Lluís Nicolau d'Olwer d'AC per a explorar de nou un front ampli antidictatorial. Macià també esperava a Manuel Massó d'AC, que finalment no es va presentar.

Fet i fet, Nicolau d'Olwer va transmetre al líder separatista que Acció Catalana estava d'acord a constituir un front únic a París perquè els catalans —en especial els d'Amèrica, que era dels que s'esperaven fons— veiessin que entre les organitzacions no hi havia diferències. Macià, però, no volia un acord de cara a la galeria sinó una «*fusió veritable*» de les dues organitzacions. L'historiador ho va veure bé, però va demanar que li deixés uns dies per confirmar-ho amb els companys de Barcelona.

Acabada la reunió, Macià i Nicolau d'Olwer en van celebrar una altra amb «*elements obrers i republicans revolucionaris*». Havia de reunir-se amb Marcel·lí Domingo en nom dels republicans i Eusebi Carbó per la CNT. El republicà, però, va plantar-los. Macià i Carbó,

224 «L'hereu de Felip V», «Parla l'Abd-el-Krim», «Espanya i el Riff», *Butlletí de l'Estat Català*, maig de 1924, p. 1.

225 «Notes històriques» i «Serveis de ronda», *Butlletí de l'Estat Català*, maig de 1924, p. 2.

226 «Sota la dominació española», *Butlletí de l'Estat Català*, maig de 1924, p. 3; «Manifest dels Catalans de Cuba», *Butlletí de l'Estat Català*, maig de 1924, p. 4.

227 ANC. Fons Francesc Macià. Cartes de Francesc Macià a Josefina Macià. París, 3 de juny de 1924; Eugènia Lamarca a Antoni Peyrí. 10 de juny de 1924; Eugènia Lamarca a Josefina Macià. Bandòu, 16 de juny de 1924.

228 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a Camil Soula. 1924, s/d.

Tolosa de Llenguadoc, 6 d'abril de 1924

Josep Fontbernat al capdavant de la Coral Deodat de Severac.

L. ALBINET / INSPAI

que residia a Besiers, van trobar-se en aquesta localitat, però els arguments del separatista no el van convèncer.[229] La CNT considerava que Macià no estava interessat en un moviment d'abast espanyol, sinó únicament català. Això, de moment, va frustrar qualsevol acord entre separatistes i anarcosindicalistes.[230]

Nicolau va quedar tranquil quan Macià li va dir que aquests elements esquerrans no influirien en el front únic que ells negociaven. Acabats els encontres, Macià, molt optimista, va concloure que ja comptava amb el nombre d'homes necessari per a la insurrecció «*i fins potser amb excés*» i que només calien els diners per comprar «*els elements de combat*» i així que els tinguésprocediria a armar la gent i passaria a l'acció. Per «*la primera envestida*» comptava que li calien de 5 a 6 milions de pessetes i creia que els obtindria d'Amèrica.[231]

El cas és que, després d'aquestes reunions amb els homes d'Acció Catalana a Tolosa de Llenguadoc i Lió, el front únic tampoc no es materialitzà. Les discrepàncies en el si d'Acció Catalana, el fet que aquest partit semblava haver començat a negociar amb Macià només per les pressions dels nuclis americans, la manca de claredat sobre fins a quin punt tots els dirigents aprovaven aquestes trobades i les crítiques més o menys velades contra Estat Català van dur el procés a un cul-de-sac.[232]

2.4. En perill d'expulsió

El diumenge 29 de juny de 1924 Francesc Macià va tornar a Tolosa per assistir a l'Aplec d'Occitània. Un concert de vora set-cents cantaires impulsat per Josep Fontbernat, director de la Coral Deodat de Severac.[233] La trobada es feia amb el vistiplau del batlle local, Paul Feuga, i la presidia la comtessa Anna de Noailles, poetessa francesa d'origen romanès, de molt renom, mecenes i ben relacionada amb els cercles artístics i intel·lectuals parisencs.

A Josep Fontbernat, que havia desertat de l'exèrcit espanyol el 1919 i organitzat ja un Cor Català a Perpinyà, els serveis secrets francesos el vigilaven des d'octubre d'aquell any. El govern francès estava amatent per tal que no hi hagués actuacions durant la visita del mariscal Josep Joffre a la capital rossellonesa que poguessin promoure el catalanisme i l'irredentisme de la regió.[234]

Amb el precedent del maig, el consolat espanyol a Tolosa va intentar que l'Aplec no tingués lloc. Com que fou endebades, aleshores la diplomàcia espanyola va pressionar les autoritats franceses perquè no s'inclogués *Els Segadors* en el repertori. El prefecte de l'Alta Garona i Feuga ho van transmetre a Fontbernat, i el mateix dia de Sant Pere al matí un comissari de policia l'advertí que, si cantaven l'himne oficiós de Catalunya, els detindrien a ell i a Macià i els expulsarien del país. El director no acatà i el va fer cantar per cloure el concert. Amb ànim de complir l'amenaça, el prefecte envià tot seguit l'ordre d'expulsió a París per tal que es fes efectiva.[235]

Fontbernat va amagar-se al castell de Mauvers a la riba de la Garona, al nord-oest de Tolosa, propietat del baró Henri de Lingua de Saint-Blanquat, president honorari del Cor Deodat de Severac. Macià va retornar a Bandòu amb la família.[236] Josep Cabré, metge de vint-

229 Notes del comissari de policía al comissari central de Besiers, 4 i 7 de novembre de 1924, Besiers, 1Z65 Macia i Carbo Anarchistes dont plus particulièrement les anarchistes espagnols. 1924-1938, Archives Départementales de l'Hérault, Montpeller.

230 Enric UCELAY-DA CAL. *Estat Català...*, p. 330-331.

231 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià als catalans d'Amèrica. París, 15 de juliol de 1924.

232 Josep CARNER-RIBALTA; Ramon FABREGAT. *Op. cit.*, p. 45-48; VIBRANT [pseudònim de Daniel Cardona]. *Res de nou al Pireneu...*, p. 31-33.

233 Joan ESCULIES. *Josep Fontbernat, conseller de Tarradellas*, p. 31.

234 ANF. Fons Moscou. Expedient de Josep Fontbernat i Verdaguer. Informe del Comissari especial de Perpinyà al Prefecte dels Pirineus Orientals. Perpinyà, 7 d'agost de 1925.

235 Joan ESCULIES, «1924: el mogut estiu de Macià a la Costa Blava», *El País* [Quadern], 26 de juny de 2020, p. 1-3.

236 Joan ESCULIES. *Josep Fontbernat*, p. 33; ANC. Fons Francesc Macià. Carta d'Estat Català a Camil Soula. París, 3 de juliol de 1924.

i-set anys que completava a Tolosa l'especialització de dermatologia —iniciada a Barcelona amb el gendre de Macià— va informar-lo en començar el juliol que el prefecte s'havia volgut «*mostrar enfant terrible*», però que el govern francès no semblava inclinat a executar l'expulsió.[237] De tota manera, un altre amic, l'advocat, excombatent a la Primera Guerra Mundial i diputat per Foix a l'Assemblea Nacional Francesa, Roger Lafagette, es desplaçà a París per fer una interpel·lació a la cambra si no es resolia la qüestió.

La premsa d'esquerres, *L'Humanité* de París i *Le Midi socialiste* de Tolosa, van parlar de l'afer. En aquest darrer ho va fer Jean Pélissier, periodista occità, fundador de l'Union des Nationalités, conegut dels catalanistes i amic de Soula. La resta de premsa silencià l'episodi perquè, segons Cabré, aquesta fou la consigna de les autoritats franceses. Amb l'excepció d'una nota de l'Agència Havas, que segons Soula havien instigat el cònsol d'Espanya a Tolosa, Antonio Gullón, i l'ambaixador José María Quiñones de León. Aquest darrer va continuar provant de boicotejar qualsevol acte de caire catalanista que s'organitzava a França fent pressió a les autoritats franceses.[238]

Aviat el doctor Cabré va rebre un parell de telegrames de contactes seus a París i una carta de Lafagette confirmant que Herriot havia revocat l'ordre del prefecte i que, per tant, l'expulsió restava aturada. Soula ho considerà «*un fiasco de l'ambaixada*» i es mostrà partidari de publicar una explicació de l'afer a *L'Indépendant du Midi* i a la revista occitanista *Oc*. Per tal de no fer passos en fals, però, Cabré va mobilitzar un altre amic, el metge catalanista Alfons Trias, d'estudis entre París i Ginebra.[239]

Aquest el va informar que Marcel·lí Domingo s'havia reunit amb el socialista Pierre Renaudel, diputat per l'SFIO, el partit socialista francès, i Herriot, i que res no passaria. En efecte, el dimarts 8 de juliol el consell de ministres es va reunir i a la nit Soula rebé un telegrama confirmant el que ja esperaven. Els entorns catalanista i occitanista ho van viure com una gran victòria. L'afer durà, doncs, una setmana i mitja escassa.[240]

Mentre tenia lloc aquest episodi, Ernest Andreu Dalmau va escriure els nacionalistes bascs de Gallastegi per a concretar una reunió.[241] Es tractava de contactes amb els nacionalistes bascs, amb qui Dalmau estava relacionat per via de la seva parella. També aleshores el secretari de Macià va escriure a José Marcet, que era a Madrid. Volia saber si el líder del Partido Nacionalista filipí, Manuel Luis Quezon, o cap altre independentista del seu partit aniria a París. I si podrien reunir-se amb Macià i amb uns amics bascs.[242]

En vista de l'èxit que havien tingut els seus contactes amb Acció Catalana, Macià obria noves vies de col·laboració. Explorava contactes amb altres moviments independentistes per explorar accions conjuntes o coordinades. Com que el dia 15 de juliol encara no tenia notícies de Nicolau d'Olwer sobre la resolució que havia pres AC, Macià va provar d'agendar una nova trobada.[243] Les setmanes van passar, però, i Acció Catalana no concretava. Així que el 15 d'agost Macià el va tornar a escriure per refermar-li que el directori d'Estat Català estava d'acord amb la constitució del front i que restaven a l'espera.[244]

Aquell mateix dia, el líder d'Estat Català va escriure a Josep Pla, que el sondejava per trobar feina i explorar una possible col·laboració a través del macianista Josep Bordas de la Cuesta amb algun article pel

237 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Josep Cabré i Claramunt a Francesc Macià. Tolosa de Llenguadoc, 6 de juliol de 1924.

238 Enric UCELAY-DA CAL. *El nacionalisme...*, p. 284.

239 ANC. Fons Francesc Macià. Cartes de Josep Cabré i Claramunt a Francesc Macià. Tolosa de Llenguadoc, 8 i 9 de juliol de 1924; Carta de Camil Soula a Francesc Macià. Tolosa de Llenguadoc, juliol de 1924.

240 Ibídem.

241 ANC. Fons Francesc Macià. Carta d'Ernest Andreu Dalmau a Concepción Amochategui. París, 4 de juliol de 1924.

242 ANC. Fons Francesc Macià. Carta d'Ernest Andreu Dalmau a José Marcet. París, s/d.

243 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià als catalans d'Amèrica. París, 15 de juliol de 1924; Carta de Francesc Macià a Lluís Nicolau d'Olwer. Bandòu, 16 de juliol de 1924.

244 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià als catalans d'Amèrica. París, 22 d'agost de 1924.

Butlletí de l'Estat Català. Macià esperava encara que l'acord amb Acció Catalana fructifiqués i així confiava poder-li oferir alguna cosa. «*Molt em plauria tenir-vos al meu costat no solsament per l'afecte que sento per vos, sinó perquè vostra ajuda seria important per la nostra causa. No ho faig de moment perquè la recaptació de fondos no està encara ben assegurada i no vull que deixeu una cosa ben assegurada per altra plena, encara, d'inseguretats*».[245]

Tanmateix, Macià constatava que no s'avançava. «*Jo no estic disposat a fer de ninot de palla per espantar aucells*». I afegia, «*jo tinc una visió clarissima de la nostra missió i de com han d'organitzar-se els nostres serveis per assolir l'objectiu que es proposa el poble de Catalunya*».[246] En l'entretant aquell agost va aparèixer el tercer número del *Butlletí de l'Estat Català* que obria lamentant la mort d'Àngel Guimerà a Barcelona, el 18 de juliol. «*Vetllem la seva sepultura però amb les armes als dits*».[247]

El que havia succeït és que Ventura Gassol, l'etnòleg Josep Maria Batista i Roca, l'escriptor i advocat Magí Sandiumenge, Manuel Pagès i, sobretot, Daniel Cardona havien planejat de disparar contra la presidència del dol en l'enterrament del dramaturg, si la policia treia la bandera catalana del fèretre. Com que això no va passar, però, l'acció no es va dur a terme.[248] El *Butlletí de l'Estat Català* exagerava quan assegurava que l'oficina de París estava en relació «*amb tots els governs dels pobles lliures*». I que ja hi havia suboficines i delegacions secretes en altres ciutats franceses.[249]

A nivell organitzatiu, Estat Català va donar a conèixer que els delegats i adherits rebien un carnet numerat amb la firma del directori i demanava no refiar-se de qui no el tingués i treballar calladament.[250] Precisament, un informe de l'agost de 1924 d'un membre d'EC, que havia anat a Barcelona a reunir-se amb el directori interior, constatava que AC no tenia interès a contactar amb ells, només amb la comissió de Guerra per conèixer-la, i que les reunions sempre les demanava Estat Català. En efecte, la direcció d'AC va declinar una nova reunió a Besiers al·legant que uns no podien anar-hi per no disposar de passaport i simplement perquè estiuejaven. De tota manera van donar poders a Nicolau d'Olwer per fer i desfer.[251]

2.5. Cardona passa a França

A finals d'agost de 1924 Daniel Cardona va arribar a París fugint de Catalunya per evitar ser detingut després d'un nou registre a la seu de la Unió Catalanista, arran de l'enterrament d'Àngel Guimerà. Al gener ja l'havien detingut i empresonat a la Model per la publicació de les fulles volants *Catecisme del Jove Patriota* i *Manual del Legionari*. Un mes després l'havien alliberat i sobresegut la causa.[252] Una vegada a França, va considerar que Macià feia poca cosa i va desconfiar d'homes procedents d'Acció Catalana com Gassol i Bordas de la Cuesta.

Macià tampoc es refiava d'ell. Sobretot perquè Cardona, trenta-un anys més jove, tirava pel dret saltant-se una i altra vegada la seva autoritat. Una actitud intolerable per un home de formació castrense. Cardona, a més de participar activament en la redacció del *Butlletí de l'Estat Català*, havia endegat, al marge i també a Barcelona, *República Catalana* «*Periòdic nacionalista integral adherit a la Unió Catalanista*» i a la organització nacional d'Estat Català.[253]

245 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a Josep Pla. Bandòu, 15 d'agost de 1924.

246 Ibídem.

247 «Guimerà ha mort!», *Butlletí de l'Estat Català*, agost de 1924, p. 1.

248 Joan ESCULIES. «Atemptar al funeral d'Àngel Guimerà».

249 «En Francesc Macià», *Butlletí de l'Estat Català*, agost de 1924, p. 1; «La nostra oficina a París», *Butlletí de l'Estat Català*, agost de 1924, p. 2.

250 «Diàleg d'actualitat», *Butlletí de l'Estat Català*, agost de 1924, p. 2.

251 ANC. Fons Francesc Macià. «Raport sobre el meu viatge a Barcelona». Agost de 1924.

252 Fermí RUBIRALTA. *Op. cit.*, p. 86

253 Ibídem., p. 89.

N° 2. *Publications d'« Estat Català »* 20 Juin 1924.

BUTLLETÍ DE CATALUNYA

Edité par le Comité Central Séparatiste Catalan à Paris
92, Rue de Richelieu — Paris

Front Únic

Front únic vol dir aplegament de tots els catalans convençuts de que l'únic mitjà d'obtindre la llibertat es el de la violencia; front únic vol dir plasmar l'ideal de llibertat en un instrument que ordeni i canalitzi tots els recursos, tots els medis i tots els esforços del poble de Catalunya en una sola orientació i en una sola voluntat per a que no es perdin temps i esforços; front únic vol dir que l'individualisme, les conveniencies de partit i personals, s'esvaeixin i es fonguin dintre del sentiment i conveniencia colectiva; vol dir també que els homes que formin part d'aquest instrument, han d'acceptar les greus responsabilitats que el càrrec els hi comporta i els sacrificis que exigeix la seva alta representació.

Per xó nosaltres, amb visió clara que el temps confirma cada día més, senyalavem com a únic camí a seguir la formació de l'Estat català, es a dir, el Govern de Catalunya per la llibérrima voluntat del poble, tenint com a únic fi l'organització i preparació d'una força que pogués lluitar i vencer al nostre dominador, recollint i aplegant tots el recursos, tots els mitjans i tots els esforços.

Abans i després del cop d'Estat, perque abans com ara teníem la convicció plena de la necessitat d'apelar al recurs heróic, nosaltres hem apurat totes les temptatives per arribar a la consecució del front únic.

Les d'avui, catalans, son per nosaltres hores de pregona satisfacció, si a sentir-la ens dona lloc el sofriment sens límits de nostra Patria trepitjada. Aquell crit que nosaltres donàrem en favor del front únic, es el que dona avui el poble català, que fretura per l'acció lliberadora; es el que donen també els catalans d'América que, oviradors gelosos de l'obra per la llibertat de Catalunya, reclamen l'unió de tots per l'acció com a deure de dignitat patriótica en un prec que té tant d'amor per la Patria com de recriminadora recança acusadora per als que es resisteixin a solidaritzar els seus esforços.

Hi haurà, ja, qui resisteixi aquest prec en el qui hi va també l'ofrena dels recursos indispensables per a l'acció?

Esteu segurs, catalans. Nosaltres, que no hem defallit mai, seguirém amb pas ferm la nostra vía, segurs de la victoria.

El gest de nostres germans d'América ens dona la certesa del triomf.

Aixequem tots el valor a l'alçada del sentiment patriótic. Deixem per més endavant, o millor per a no recordar-nos-en més, les petites diferencies que ens puguin separar; i amarats d'amor a Catalunya llibertada, fixe el pensament en la vergonya i la rabia que hem de cloure en el més pregón de la nostra ánima per les malifetes que hem de soportar, anem ajuntant tots els esforços a la constitució del front únic català i a la formació del Govern de Catalunya que contesti degudament al crit de guerra que, amb les seves vexacions, ens ha llansat el Govern d'Espanya.

Catalans: l'obra de la lliberació de Catalunya, va endavant. No es llunyà el día en que també nosaltres donarém el crit de guerra. La victoria serà aleshores a l'alcanç de nostra mà. Volguem tots haver contribuit a l'obra magnífica de la llibertat de Catalunya.

FRANCESC MACIA.

Els esperits es conquesten per la raó i la justicia.

Els armaments es compren amb diners.

Fer creixer el Tresor català, es augmentar els nostres elements necessaris per a la lluita.

20 de juny de 1924
Número 2 del
Butlletí de Catalunya,
amb un article
de Francesc Macià.
BC

De fet, Cardona a París va allotjar-se en una pensió modesta al 16 de la rue Cujas, lluny de Macià —a l'altra riba del Sena— i només visitava, de tard en tard, el cafè La Rotonde al boulevard Montparnasse, epicentre dels exiliats espanyols contraris a Primo de Rivera.[254] En el rerefons de la difícil relació entre Macià i Cardona, al marge de l'element generacional, hi havia una concepció diferent de la tàctica que calia seguir, complicada per les dificultats de comunicació provocades per les circumstàncies.

Tot i maldar per mantenir un contacte fluid, els elements directius de l'Estat Català a Catalunya o aquells qui no n'eren però en volien ser —com Daniel Cardona i el seu amic Manuel Pagès— va fer que tinguessin un marge de maniobra massa ample pel gust de Macià, que proposava fer pressió internacional des de l'estranger i impulsar una insurrecció a l'interior, mentre que la via cardonista passava per realitzar accions subversives, atemptats, contra els representants de la dictadura i els seus simpatitzants.

Cardona, seguint l'exemple irlandès, era partidari d'iniciar la lluita armada encara que el resultat fos un sacrifici de sang com el de l'Alçament de Pasqua de 1916.[255] Aquesta segona estratègia estava influïda pels avenços dels rebels del Rif contra l'exèrcit espanyol i pel fet que des de Barcelona els més proclius a l'acció consideraven que passava el temps i els exiliats a França no progressaven. I, a més, que les aliances republicanes o sindicalistes que s'exploraven resultaven dubtoses.

Mentre Macià sospesava la situació internacional i el moment més favorable per actuar, un Cardona fascinat pel militarisme era més partidari de passar a l'acció, com fos, i com més aviat millor. Això, que d'entrada podia semblar una temeritat, va captar l'atenció de joves exiliats, sobretot al sud de França, que frisaven per actuar i tornar a Catalunya aviat.

Mentrestant, l'estada familiar a Bandòu no resultava tan idíl·lica com s'esperava. A Maria, avorrida, no li agradà. Eugènia va tenir un problema circulatori a la cama. Disgustats, els Macià van optar per interrompre-la i canviar de destí. A finals d'agost van anar a allotjar-se al Grand Hotel de la localitat termal d'Uriage-les-Bains, al departament de la Isèra, disset quilòmetres al sud-est de Grenoble i a tres-cents vint al nord de Bandòu.[256]

Durant aquest temps, com que el xalet estava pagat fins a mitjan setembre, foren Josefina i els seus fills qui l'aprofitaren. Macià lamentà que no se'ls unissin als Alps perquè trobava a faltar els menuts. Maria de seguida es mostrà molt satisfeta d'haver deixat Bandòu i va trobar que a Uriage-les-Bains el paisatge era molt bonic perquè es veia el Montblanc i hi passaven els autocars que feien la ruta dels Alps de Niça a Evian-les-Bains.

Allí, un metge va fer una revisió a Macià, de seixanta-quatre anys, i li va assegurar que tenia el cor d'un jove de trenta i que ben bé podria arribar a viure'n cent —en viuria setanta-quatre. El propi polític es va mostrar satisfet pel canvi de destí. De bon matí passejava per la muntanya i deia que «*mai més no l'agafaran vora el mar*». Fet que no deixava de ser irònic per algú originari de Vilanova i la Geltrú i interessat en les armades.[257]

L'1 de setembre Macià va tornar a escriure, des de París, a Josep Pla. Va parlar-li d'una Societat de Nacions Oprimides que volia constituir amb els bascos, que eren qui de fet havien tingut la iniciativa mesos enrere. Com que a Ginebra hi havia part de la comissió Pro Independència de Filipines va demanar-li que s'hi reunís en nom seu i dels bascos per tal que anessin a París. Per altres intermediaris també havia organitzat una trobada amb un delegat irlandès.[258]

En efecte, els delegats bascos, tal com va informar Bordas de la Cuesta, ja eren a París. També va convocar a delegats de les Canàries a una reunió prèvia per

254 Ibídem.

255 Fearghal McGARRY. *The Rising. Ireland: Easter 1916.*

256 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Maria Macià a Josefina Macià. Marsella, 13 d'agost de 1924.

257 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Maria Macià a Josefina Macià. Uriage-les-Bains, agost de 1924.

258 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a Josep Pla. París, 1 de setembre de 1924.

constituir una comissió organitzadora d'una Lliga de Nacions Oprimides.[259] Bordas així mateix va enviar a Irlanda, perquè a París tenia dificultats per contactar amb ells, una carta a de Valera en anglès —firmada en nom de Macià i els bascs— per tal que enviessin un delegat a la reunió que tenien convocada per a mitjan mes.[260] Macià volia tenir-ho lligat per reunir-se després amb Marcel·lí Domingo a Marsella.

A l'inici de setembre va aparèixer el número 4 del *Butlletí de l'Estat Català*. En sintonia amb el que provava de fer, el periòdic va dedicar un article a Éamon de Valera, que havia proclamat que Irlanda havia de restar unida i obtenir la independència completa.[261] En ell, es deia, «*pensa alliçonat pels fets com el nostre capdill en Francesc Macià*».[262] Al marge de mostrar, una vegada més, quin era el model a seguir, es demanava diners per comprar armament. «*Una arma i municions per a un ens costa dues-centes pessetes*», s'apuntava. «*Per començar per tres mil homes necessitem tres-cents mil duros. Català: ja sabs el teu deure*», s'afegia.[263]

El divendres 12 de setembre a migdia un cotxe va envestir Macià a París. El va rebolcar per terra donant-li un cop «*horrorós*» al genoll esquerre. No es va deixar visitar per cap metge. Tenia la dèria de sortir cap a Perpinyà aquella mateixa nit. En deixar l'hotel al vespre, en taxi, va patir molt i a l'estació el van haver d'ajudar amb una cadira per pujar al tren. L'endemà a la capital rossellonesa el van baixar del tren i un metge li recomanà l'aplicació de dues sangonelles i massatge. Després de dos dies amb el genoll inflat i de caminar amb bastó, pogué refer-se i continuar amb els seus propòsits.[264]

Amb l'arribada de les primeres pluges de tardor, a Uriage-les-Bains van començar a tancar restaurants i hotels i a escampar els turistes. Eugènia i Maria frisaven per tornar a París. Macià el dia 21 va fer els seixanta-cinc anys a Perpinyà, des d'on va escriure a Ramon Duran i Albesa.[265] Aquest havia retornat a Barcelona i, encara que Macià no li va retreure res, l'entorn del secretari va llançar acusacions contra la seva honorabilitat, sense que se'n conegui el rerefons, segurament econòmic. En endavant va continuar vinculat a Estat Català des de Barcelona, però en segon terme fins que afloraria de nou als anys 1930.[266]

En aquell moment, el líder d'Estat Català constatava que la recaptació de fons no anava bé. Els diners rebuts de Catalunya i d'Amèrica no servien més que per a organització i propaganda. De seguir així, deia, no podria executar els plans perquè no podria comprar armes.[267] Com que el front nacionalista no es concretava, Macià va decidir no esperar més «*a realitzar l'acció de força que ens proposem*», només el necessari per obtenir els diners per armar els seus homes. La decisió era personal, en la mesura que assumia que era el «*Cap Suprem de nostra organització*».[268] De mo-

259 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Josep Bordas de la Cuesta a Francesc Macià. París, 1 de setembre de 1924.

260 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Josep Bordas de la Cuesta a Francesc Macià. París, 6 de setembre de 1924.

261 «Lloança al poeta nacional», *Butlletí de l'Estat Català*, 1 de setembre de 1924, p. 1; «El discurs més eloqüent d'Àngel Guimerà», *Butlletí de l'Estat Català*, 1 de setembre de 1924, p. 3.

262 «Paraules d'en De Valera», *Butlletí de l'Estat Català*, 1 de setembre de 1924, p. 1.

263 «Calen armes», *Butlletí de l'Estat Català*, 1 de setembre de 1924, p. 3.

264 ANC. Fons Francesc Macià. Cartes de Josep Vilalta a Estat Català. Tolosa de Llenguadoc, 2 de setembre de 1924; Carta de Francesc Macià a Jaume Prunés. París, 8 de setembre de 1924; Carta d'Eugènia Lamarca a Josefina Macià. Bandou, 11 de setembre de 1924; Carta de Francesc Macià a Josefina Macià. s/d (per la cita).

265 ANC. Fons Francesc Macià. Cartes d'Eugènia Lamarca a Josefina Macià. Uriage-les-Bains, 23 de setembre de 1924; carta de Francesc Macià a Ramon Duran Albesa. Perpinyà, 24 de setembre de 1924; Carta de Francesc Macià a Jaume Vallès. París, 15 de novembre de 1924.

266 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a Ramon Duran i Albesa. París, 27 de setembre de 1924; Josep CARNER-RIBALTA; Ramon FABREGAT. *Op. cit.*, p. 22.

267 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a desconegut. París, 26 de setembre de 1924.

268 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a desconegut. París, 26 de setembre de 1924.

ment no havien reunit «*ni de lluny*» els 200.000 duros que calien per armar els primers soldats.[269]

Per tant, Macià va fer noves peticions de diners i va crear delegats a Catalunya per a recaptar fons i una comissió recaptadora a qui faria arribar un document signat per ell i Nicolau d'Olwer i els homes d'AC que volguessin sumar-s'hi, sense esperar-ne cap si no era així.[270] Constatava la negativa d'AC a formar el front únic que plaïa a les comunitats americanes. Les discrepàncies internes de la formació de Rovira i Virgili i Bofill i Mates ho impedien. Tampoc li quedava clar si de bon principi havien negociat amb ell més per la pressió que els arribava d'Amèrica, que per un interès real.[271]

Fracassada aquesta via, l'aliança nacionalista-republicana va esdevenir per a Macià encara més imperativa. Els seus contactes amb els republicans de Marcel·lí Domingo, però, tampoc van prosperar. El 1922 l'aliança no havia fructificat per la reticència envers el mestre tortosí dels nacionalistes més durs, que el veien com un espanyolista. I també per la pròpia voluntat de Macià que la federació d'esquerres catalanes apostés de manera clara per la independència i no voler fer campanya contra la guerra del Marroc pel conjunt d'Espanya.

El cop de Primo de Rivera havia canviat l'escenari, però el separatista ja d'entrada tenia molts dubtes de què esperar dels republicans revolucionaris*,* «*aquests són els que menys senten ferida l'ànima* [arran del pronunciament, es lamentava l'exmilitar]*. Senten més aviat l'afany de poder: el canvi polític els afecta més que el social, i en el fons els que no són catalans preferirien una República federal amb sobirania plena del Parlament i del govern federal abans que la formació de repúbliques independents*».[272] Macià parlava de federalisme, però la música era confederal.

Domingo en aquell moment tampoc restava parat. Planejava una insurrecció republicana amb suport anarcosindicalista amb l'ajut del capital d'un milionari bilbaí proper al socialista Indalecio Prieto. La temptativa, però, no va prosperar. D'altra banda, mentre que Macià insistia en la via independentista, Domingo es mantenia ferm que la carpeta catalana només es resoldria amb la instauració d'una república a tot Espanya.[273] Per contra, l'orientació progressivament esquerrana de les negociacions d'aquesta aliança amb els republicans va ocasionar problemes a Macià amb les comunitats americanes, receloses amb els elements no prou nacionalistes, i en el si mateix d'Estat Català.[274]

2.6. El fracàs de la Lliga de les Nacions Oprimides

Aquell final de setembre de 1924 Maria Macià es va assabentar del viatge d'una parenta a Roma. Aliena a la política que promovia el seu pare, amb vint-i-quatre anys i desitjosa de viure en vacances perpètues aprofitant la nova situació, li ho comentà. Macià va respondre que potser podria deixar les ocupacions per anar tots plegats a Itàlia.[275] No va ser només una resposta per quedar-hi bé. El polític va arribar a traçar un itinerari que passava per Torí, Florència i Venècia. Segons Maria, el seu pare deia «*que l'interessa més veure Florència que Milà*».[276] Se sentia més atret per l'arquitectura, l'art i la bellesa de les ciutats que no pas per visitar l'epicentre del feixisme, malgrat que no era aliè al que allí s'esdevenia. Benito Mussolini ja era president del Consell de Ministres i a l'agost havia aparegut el cos de l'opositor socialista Giacomo Matteotti assassinat.

269 «Cal parlar clar», *Butlletí de l'Estat Català*, 1 d'octubre de 1924, p. 4.

270 Ibídem.

271 Josep CARNER-RIBALTA; Ramon FABREGAT. *Op. cit.*, p. 45-48; VIBRANT [pseudònim de Daniel Cardona]. *Res de nou al Pireneu...„* p. 31-33.

272 Document d'abril de 1924, reproduït a: Josep CARNER-RIBALTA; Ramon FABREGAT. *Op. cit.*, p. 30.

273 Ramon XURIGUERA. *Els exiliats acusen*, p. 164; Francisco MADRID. *Els exiliats de la Dictadura*, p. 147-152; VIBRANT [pseudònim de Daniel Cardona]. *Res de nou al Pireneu...*, p. 53-54.

274 VIBRANT [pseudònim de Daniel Cardona]. *Res de nou al Pireneu...*, p. 36-39 i 68-69.

275 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Maria Macià a Josefina Macià. Uriage-les-Bains, 27 de setembre de 1924.

276 Ibídem.

Lleida, 11 de setembre de 1924
Acció d'Estat Català durant la Diada de l'Onze de Setembre, penjant una estelada damunt del riu Segre.
ARF

El viatge, però, no es concretà i no es té constància que més endavant l'Avi arribés a trepitjar Itàlia. A primers d'octubre, la família va retrobar-se a París. El 3 d'octubre, sant Francesc, una data més assenyalada en el calendari que el propi aniversari, Eugènia i Maria van regalar-li una ploma Waterman. Macià, després d'haver provat de deixar de fumar, estava més gras i hi havia tornat.[277]

En començar aquell mes va aparèixer el *Butlletí de l'Estat Català*. Aquest número, el 5, donava a entendre que la política macianista arribava a un punt d'inflexió. Després de comparar de nou el cas català amb l'irlandès i amb l'Alçament de Pasqua de 1916, s'anunciava que Macià no volia esperar més. «*Ja el farem el front únic. El farem als camps de batalla, als martiris de les presons, sota les brownings de la "llei de fuga", sota totes les amargors, sota tots els sacrificis*».[278]

Així mateix, s'assenyalava la necessitat d'intervenir si hi havia un moviment de les forces democràtiques espanyoles per fer caure el dictador.[279] Aleshores Macià va decidir dissoldre el directori d'Estat Català a Barcelona i deixar només la secció de Defensa, a la qual anirien tots els cabals. El líder separatista optava per constituir un nou directori assessor amb «*les més rellevants personalitats del separatisme i vell catalanisme militant els noms dels quals queden naturalment dins el més rigurós secret*».[280]

Malgrat els entrebancs, però, el cabdill no s'aturà. Els fracassos amb els nacionalistes i els republicans catalans el van empènyer a aprofundir a explorar l'aliança amb altres moviments nacionalistes, que ja havia començat a enfilar en paral·lel. Macià, ja des del primer moment a l'exili, va entendre que calia estar a l'aguait de com cristal·litzava la nova situació peninsular per orientar futures decisions, sobretot perquè les reunions d'intel·ligència basco-catalano-gallegues, començades a Barcelona, presentaven des del seu punt de vista «*un aspecte imprecís i caòtic que calia definir*».[281]

Amb tot, els interessos dispars i la manca d'un seguiment real, per exemple en el cas canari, va fer que la Lliga de Nacions Oprimides que planejava, no passés d'unes reunions inicials. Arran d'aquesta iniciativa, però, Estat Català amb qui més contacte va tenir va ser amb la delegació del PNV a París, representada per Adolfo de Larrañaga i Francisco Gaztañaga, pertanyents a l'ala més radical al voltant d'Eli Gallastegi i el periòdic *Aberri*. Larrañaga i Gaztañaga es van trobar amb Daniel Cardona i Ernest Andreu Dalmau. Ambdós, amb bona sintonia, li van presentar a Macià un acord amb els bascos del qual ell no havia participat i en va recelar.[282]

El cabdill no se n'acabava de refiar i va témer una intriga per a desacreditar la seva autoritat, de manera que les relacions amb el PNV de Gallastegi se'n van ressentir. Per la seva extracció militar i caràcter, no era un home donat a acatar decisions, ni gestos, dels seus inferiors, i encara menys de joves a qui gairebé doblava l'edat.

En aquells moments, els únics que de debò estaven creant un problema a Primo de Rivera eren els rebels rifenys amb la seva guerra al Marroc. Macià va saber veure les possibilitats que oferia la revolta a les muntanyes del Rif, tant per les implicacions de la guerra com per les contradiccions que generava dins d'Espanya. De retruc també va fornir les seves files de joves catalans que no volien combatre amb l'Exèrcit espanyol, perquè no estaven disposats a morir a l'Àfrica per res.[283]

Així doncs, el projecte de la Lliga de Nacions Oprimides no es va concretar. Resultava evident que la

277 ANC. Fons Francesc Macià. Cartes de Maria Macià a Josefina Macià. París, 4, 13 i 20 d'octubre de 1924.

278 «Patriotes!», *Butlletí de l'Estat Català*, 1 d'octubre de 1924, p. 1.

279 «Del moment actual», *Butlletí de l'Estat Català*, 1 d'octubre de 1924, p. 2.

280 «Nota oficial», *Butlletí de l'Estat Català*, 1 d'octubre de 1924, p. 3.

281 Ramon XURIGUERA. *Els exiliats...*, p. 162.

282 Document de Macià. París, 25 de gener de 1925, a: Josep CARNER-RIBALTA; Ramon FABREGAT. *Op. cit.*, p. 58.

283 Enric UCELAY-DA CAL, «Els enemics dels meus enemics: les simpaties del nacionalisme català pels Moros, 1900-1936»; *Butlletí de l'Estat Català*, agost de 1924, p. 3-4; *Butlletí de l'Estat Català*, 1 de setembre de 1924, p. 3; *Butlletí de l'Estat Català*, 1 d'octubre de 1924, p. 2-3; J. PLANAS. «Entrevista amb Josep Marlés, un dels de Prats de Molló», *Canigó*, novembre de 1976, p. 17.

lluita de cadascun d'aquests moviments nacionals es trobava en estadis diferents i tenia casuístiques dispars i l'actitud d'Espanya i l'Imperi britànic tampoc era la mateixa. En tot cas, la idea no era nova. El lituà Juozas Gabrys i el periodista occità Jean Pélissier ja l'havien plantejat amb la seva Unió de les Nacionalitats, Gabriele D'Annunzio ho havia fet des de la Regència del Carnaro a Fiume —la Rijeka croata— i també Lenin. Tots ells en el marc de la Gran Guerra o els seus anys immediatament posteriors.[284]

L'operació, però, va evidenciar que en el si d'Estat Català havia crescut durant els primers mesos de 1924 un corrent cardonista que es mostrava disposat a passar directament a l'acció. Cardona i els seus seguidors estaven mancats de sentit polític: no comprenien per què no es feia immediatament una invasió per alliberar Catalunya. Ell mateix reconeixia que «*el meu temperament em duu a la guerra de muntanya* [...] *soc un enamorat dels procediments Sinn-Fein irlandesos i amb tot i preveure que Catalunya no és Irlanda, els escamots* [...] *haurien estat quelcom semblant*».[285]

La pobra centralització d'EC, que s'arrossegava des de la seva fundació, unida a l'acceptació de membres d'altres grups a qui només es demanava uns postulats nacionalistes mínims contra la dictadura, contribuïa a la confusió organitzativa, incrementada per la dispersió de la militància. Aleshores al Migdia francès hi havia bàsicament tres centres separatistes: Tolosa de Llenguadoc, Besiers i Perpinyà. El primer estava sota el control directe de Macià; Besiers era el centre de la facció de Cardona, i Perpinyà era territori dividit.[286]

En començar l'octubre de 1924, Cardona va anar a Brussel·les, no se sap per què. Retornat a París i després a Perpinyà va traslladar a Macià una carta que li havia arribat de Barcelona. 18 caps d'escamots de Barcelona i 56 d'altres poblacions, a més de 9 d'altres escamots sense concretar —Sant Pere de Ribes, Manresa, Sitges, Tàrrega, Esplugues de Llobregat, Valls, Tarragona, Terrassa on haurien passat d'un a tres, Vilanova i la Geltrú, de tres a cinc— s'havien reunit el 12 d'octubre de 1924 a Sant Feliu de Llobregat i havien expressat el seu malestar per la manca d'activitat i de coordinació d'Estat Català.

En la trobada sembla també que van discutir-se el cardonista Manuel Pagès i el macianista Joan Soler i Damians. També Marcel·lí Perelló i Jaume Compte haurien anat contra Macià. Els cardonistes volien passar a l'acció i que aquesta estratègia interior la liderés Cardona. La missiva demanava a Macià que convoqués una assemblea perquè els delegats rebien ordres per diverses tendències i «*l'estat d'indisciplina del Directori deu acabar-se*».[287] Per posar pau i reforçar la seva posició, Macià va convocar una assemblea d'Estat Català a la capital rossellonesa.[288]

En paral·lel Macià va enviar una carta a una llarga llista de centres catalans americans en què repassava el fracàs dels contactes amb Acció Catalana. Per demostrar la poca voluntat de pacte d'aquests va adjuntar-hi les cartes que s'havia creuat amb Lluís Nicolau d'Olwer. El gest va trencar les relacions i la possibilitat de front únic perquè el segon es va enfadar.[289]

El 16 d'octubre, el govern francès ja estava al corrent del pla del líder d'Estat Català. El prefecte dels Pirineus Orientals va donar a conèixer al ministre de l'Interior que disposaven «*d'informacions provinents de la font més autoritzada i segura, relatives a la tornada d'antics membres de partits extremistes que han deixat la península i s'han refugiat tant a París com en certes grans ciutats del sud de França*». I afegia que «*molt exaltats, han decidit intentar un cop d'audàcia prenent la iniciativa d'un moviment revolucionari armat. A aquest efecte, han organitzat una mena de mobilitza-*

284 Com a exemple, Joan ESCULIES i Vytautas PETRONIS, «Self-proclaimed diplomats: Catalan-Lithuanian cooperation during WWI», *Nationalities papers*, 44(1), 2016, p. 340-356.

285 Fermí RUBIRALTA. *Daniel Cardona i Civit*, p. 86.

286 Josep CARNER-RIBALTA. *De Balaguer...*, p. 48; VIBRANT [pseudònim de Daniel Cardona]. *Res de nou al Pireneu...*, p. 83-84.

287 ANC. Fons Francesc Macià. Acta de l'Assemblea de caps d'escamot de l'Estat Català reunits a Sant Feliu de Llobregat a la tarda del 12 d'octubre de 1924.

288 Fermí RUBIRALTA. *Daniel Cardona i Civit*, p. 90.

289 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a les comunitats catalanes d'Amèrica. París, 10 d'octubre de 1924. Enviada el dia 13; Ramon XURIGUERA. *Op. cit.*, p. 166-167.

ció oculta i, amb una consigna, els partidaris s'haurien de concentrar en diversos punts de la frontera i tornar a entrar després a Espanya». Es deia que el seu centre d'acció era «*com sempre, Catalunya, que saben més republicana que altres parts d'Espanya; el cop s'intentaria pel costat de Figueres*».[290]

També aquell mes, Macià va rebre Jaume Aiguader a París.[291] La situació no era fàcil per Estat Català. Els contactes amb la CNT tampoc no van fructificar. D'entrada recelaven de les seves converses per formar un front únic nacionalista i, després, una aliança amb els republicans catalans. Els anarcosindicalistes no estaven disposats a donar suport a un alçament circumscrit només a Catalunya. Macià s'obria a participar en un moviment revolucionari destinat a instaurar una república federal, però els representants de la CNT responien amb indiferència sobre les formes de govern, i insistien a reclamar una amnistia total i la garantia de les llibertats civils com a condicions bàsiques per a l'acord.

La CNT, a més, es trobava disgregada i afeblida. Primo de Rivera no amagava la voluntat de liquidar-la. Un signe evident era el nomenament del general Severiano Martínez Anido com a ministre de Governació i del general Miguel Arlegui com a director general de Seguretat. Ambdós, organitzadors de la repressió contra els treballadors a Barcelona en el període 1920-1922.[292] En comptes d'eliminar-la directament, però, Martínez Anido optà per combinar legalisme, intervencions burocràtiques i arbitrarietats, que van dividir internament la Confederació entre els qui pretenien la supervivència legal dels sindicats únics i els partidaris de liquidar l'aparell sindical i emprendre la resistència clandestina.[293]

Davant la repressió directa i la conseqüent desorganització, però, el moviment anarcosindicalista va reaccionar lluitant amb tots els mitjans que tenia a l'abast contra el directori militar. Ho va fer a través dels seus volàtils grups. Per Macià això representava una dificultat afegida a l'hora de trobar un interlocutor que representés el moviment en el seu conjunt o, com a mínim, a una part substancial. El cabdill, a més, temia que una vegada començada la insurrecció es deixessin endur pels odis de classe i desenfoquessin l'objectiu acordat.[294] La seva reflexió d'alguna manera aventurava el que passaria a la Guerra Civil.

Mentrestant, les autoritats espanyoles feien seguiment de les activitats dels separatistes a França, ja d'abans del cop de Primo de Rivera. Al músic Josep Fontbernat, per exemple, l'havien seguit des de 1919. Aquell octubre de 1924, el cònsol a Tolosa, Antonio Gullón, va informar l'ambaixada espanyola a París que allí i a Besiers hi havia nuclis de catalans que prenien un «*caire militar*» i que alguns s'intruïen en l'ús d'armes i construcció de trinxeres. El seguiment a Estat Català era constant.[295]

2.7. L'Assemblea de Perpinyà

El 2 de novembre de 1924 va celebrar-se l'Assemblea de delegats d'Estat Català a l'Hôtel de France de Perpinyà. Hi van acudir Daniel Cardona, Ventura Gassol, Manuel Pagès i Jaume Balius, juntament a una seixantena de representants d'escamots arribats de Catalunya. Aquests, segons Macià, equivalien a uns 2.000 inscrits. Una xifra que sembla del tot exagerada. Casualment, aquell mateix dia s'inaugurava el monument als morts de la Primera Guerra Mundial, de Gustau Violet, amb la presència del mariscal rossellonès

290 Nota del Prefecte dels Pirineus Orientals al ministre de l'Interior, 16 d'octubre de 1924, Cervera de la Marenda, F/7/15980/2, Fons Francesc Macià, ANF.

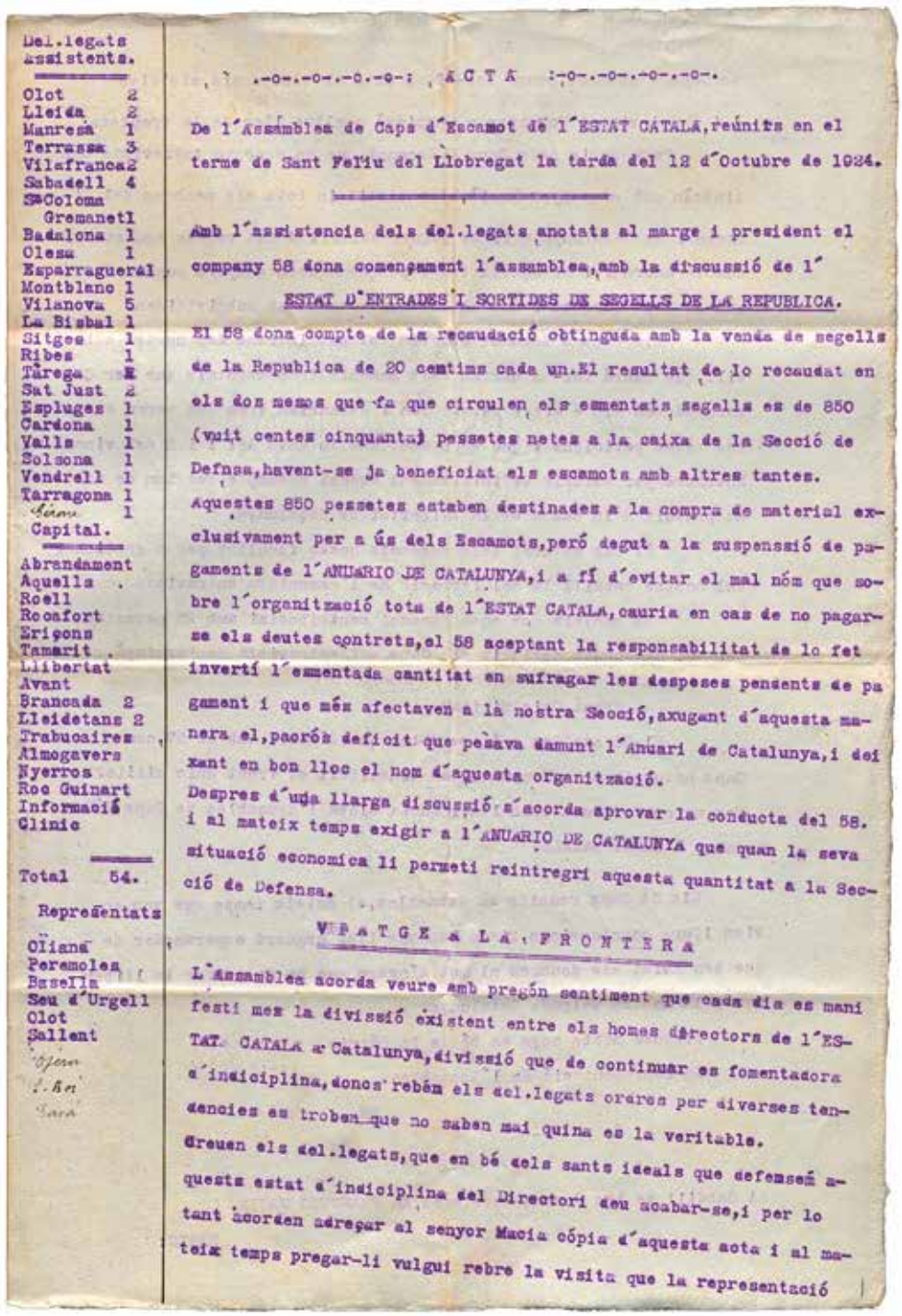
291 ANC. Fons Francesc Macià. Carta d'Eugènia Lamarca a Josefina Macià. París, 20 d'octubre de 1924.

292 Xavier CASALS i Enric UCELAY-DA CAL. *El fascio de Las Ramblas.*

293 Antonio ELORZA, «El anarcosindicalisme espanyol bajo la Dictadura (1923-1930). La gènesis de la Federación Anarquista Ibérica (I)», *Revista Trabajo*, 30-40, 1972, p. 126-139.

294 Document del 7 d'octubre de 1923, reproduït a Josep CARNER-RIBALTA; Ramon FABREGAT. *Op. cit.*, p. 30.

295 Eduardo GONZÁLEZ CALLEJA, «Emigración e Insurgencia: El catalanismo radical entre Francia y España (1922-1931)», p. 110.

Del.legats assistents.

Olot	2
Lleida	2
Manresa	1
Terrassa	3
Vilafranca	2
Sabadell	4
Sta Coloma Gramanet	1
Badalona	1
Olesa	1
Esparraguera	1
Montblanc	1
Vilanova	5
La Bisbal	1
Sitges	1
Ribes	1
Tàrega	1
Sat Just	2
Espluges	1
Cardona	1
Valls	1
Solsona	1
Vendrell	1
Tarragona	1
Sans	1
Capital.	
Abrandament	
Aquella	
Roell	
Rocafort	
Erigons	
Tamarit	
Llibertat	
Avant	
Brancada	2
Lleidetans	2
Trabucaires	
Almogavers	
Nyerros	
Roc Guinart	
Informació	
Clinic	
Total	54.

Representats

Olians
Peramolea
Bassella
Seu d'Urgell
Olot
Sallent
Sans
Lleida
Tàrega

.-o-.-o-.-o-.-o-: A C T A :-o-.-o-.-o-.-o-.

De l'Assamblea de Caps d'Escamot de l'ESTAT CATALÀ, reünits en el terme de Sant Feliu del Llobregat la tarda del 12 d'Octubre de 1924.

Amb l'assistencia dels del.legats anotats al marge i president el company 58 dona comensament l'assamblea, amb la discussió de l'

ESTAT D'ENTRADES I SORTIDES DE SEGELLS DE LA REPUBLICA.

El 58 dona compte de la recaudació obtinguda amb la venda de segells de la Republica de 20 centims cada un. El resultat de lo recaudat en els dos mesos que fa que circulen els esmentats segells es de 850 (vuit centes cinquanta) pessetes netes a la caixa de la Secció de Defnsa, havent-se ja beneficiat els escamots amb altres tantes. Aquestes 850 pessetes estaben destinades a la compra de material exclusivament per a ús dels Escamots, però degut a la suspenssió de pagaments de l'ANUARIO DE CATALUNYA, i a fi d'evitar el mal nóm que sobre l'organitzacio tota de l'ESTAT CATALA, cauria en cas de no pagarse els deutes contrets, el 58 aceptant la responsabilitat de lo fet invertí l'esmentada cantitat en sufragar les despeses pendents de pagament i que més afectaven a la nostra Secció, axugant d'aquesta manera el, paoròs deficit que pesava damunt l'Anuari de Catalunya, i deixant en bon lloc el nom d'aquesta organització.

Despres d'una llarga discussió s'acorda aprovar la conducta del 58. i al mateix temps exigir a l'ANUARIO DE CATALUNYA que quan la seva situació economica li permeti reintregri aquesta quantitat a la Secció de Defensa.

VIATGE A LA FRONTERA

L'Assamblea acorda veure amb pregón sentiment que cada dia es manifesti mes la divissió existent entre els homes directors de l'ESTAT CATALA a Catalunya, divissió que de continuar es fomentadora d'indisciplina, donos rebém els del.legats ordres per diverses tendencies es troben que no saben mai quina es la veritable.

Creuen els del.legats, que en bé dels sants ideals que defemsem aquesta estat d'indisciplina del Directori deu acabar-se, i per lo tant acorden adregar al senyor Macia cópia d'aquesta acta i al mateix temps pregar-li vulgui rebre la visita que la representació

12 d'octubre de 1924
Acta de l'Assemblea de Caps d'Escamot d'Estat Català reunits a Sant Feliu de Llobregat amb l'assistència d'una cinquantena de delegats de tot Catalunya.
ANC - FONS FRANCESC MACIÀ

Josep Joffre, mite del catalanisme aliadòfil.[296] Els assembleistes no s'ho van pensar i van sortir al carrer a cridar «*Visca el general Joffre! Visca la República de Catalunya!*». Macià va assegurar que el mariscal s'havia girat envers ells «*amb un somriure ple de simpatia i ens saludaren amb gran respecte*».[297]

L'important, però, era l'assemblea, que en la visió del líder d'Estat Català havia salvat una crisi «*a causa d'unes petites dissensions de caràcter personalista*» d'elements del directori de Barcelona. El cabdill va considerar els moviments de Cardona prou amenaçadors com per veure la necessitat de reformar la seva autoritat. El líder de l'organització va atribuir a l'intent de «*fer-se amb l'organització dels dos pobles*», el basc i el català, a «*petites diferències i gelosies personals, mal tan freqüent, per dissort, a casa nostra*». A Macià no li havia agradat el contacte entre Cardona i Dalmau i els elements del PNV. Així que el seu secretari va veure rebaixades les seves responsabilitats. Després de l'assemblea, Macià va concloure que ambdós havien «*inquietat un xic, però, desautoritzats com ara estan, no crec que facin res*».[298] S'equivocava amb el primer.

En la reunió es va parlar d'un viatge de Macià i Gassol a Amèrica emulant el que el 1919 havia fet Éamon de Valera per a recaptar diners. Macià també va acordar prescindir dels elements que no havien anat a explicar la seva gestió i es va acordar la constitució d'un nou directori en què els escamots hi tindrien representació. De tal manera que s'havien d'elegir tres caps d'escamot per exercir aquesta representació, i Macià elegiria la resta del directori, que romandria secret.[299]

Se substituiria així el directori de Barcelona, tal com havia avançat a l'octubre. Es tractava, doncs, que els escamots tinguessin representació en el directori i que la comunicació així fos més fluida. De fet, era una concessió per calmar Cardona. Així les coses, es va delegar en Pagès i Gassol —els homes de confiança respectius de Cardona i de Macià— d'anar a Catalunya a executar els acords presos.

Quan retornava a París, Macià va assabentar-se que l'anarquisme impulsava una acció imminent. Aquesta va tenir lloc el 6 de novembre i consistí en l'entrada d'un contingent d'exiliats per la població navarresa de Bera i en una acció a Barcelona. Això el va decidir a girar cua i tornar a Perpinyà. La nit del dia 8 a l'Hôtel de France va convèncer un nombrós grup d'obrers vinguts de diversos punts de França que no se sumessin a l'acció. El representant local de la CNT, potser Carbó, tampoc veia l'acció clara i va desautoritzar el moviment. Segons el que van explicar-li a Macià, el seu pla per a Catalunya consistia a prendre el castell de Figueres, on tindrien ajut des de dins. A Barcelona, s'atacaria amb granades la caserna de les Drassanes per armar després els revolucionaris.[300]

1924
Vinyeta (segell) de propaganda editada per Estat Català per a finançar l'Exèrcit de Catalunya.
ARF

296 «Perpinyà», *La Veu de Catalunya*, 8 de novembre de 1924, p. 9.

297 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a les entitats americanes. París, 25 de gener de 1925.

298 VIBRANT [pseudònim de Daniel Cardona]. *Res de nou al Pireneu...*, p. 36-38 i 68-69; Josep CARNER-RIBALTA; Ramon FABREGAT. *Op. cit.*, p. 58.

299 ANC. Fons Francesc Macià. ANC1-264-T-469. Nota manuscrita de Francesc Macià, s/d: «*Com sigui que per les noves que sovint m'arriben de la nostra organització...*».

300 Ibídem.

Els homes van demanar armes a Macià, que va admetre que no en tenia, però que encara que en tingués no els en donaria perquè no semblava que fos un cop ben planejat i comptava que fracassaria, i només es faria el joc a la repressió de Martínez Anido. També va enviar una persona de confiança a Catalunya per ordenar a la seva gent que no secundessin el moviment. I que en cas que el poble ho hagués fet abans de l'arribada de l'enviat, «*cosa que no creia sense un manifest meu*», s'ordenés que els seus es concentressin en un punt determinat de Catalunya «*on jo compareixeria preparat a obrar segons les circumstàncies, i decidit a jugar el tot pel tot*».[301]

«*No era a gent esverada i a homes que no escolten els propis caps amb qui jo volia embolicar-me*», sostenia. Després de convèncer-los, Macià va donar diners a un centenar d'homes que no tenien mitjans per tornar a casa per demostrar que no els deixava desemparats. El vespre del 6 de novembre, en efecte, l'anarquisme va executar el seu pla, a Bera i a Barcelona.[302]

La incursió de Bera va ser un fracàs, però la policia va dir que els corresponsables de la temptativa eren els republicans exiliats. Pretenia així desacreditar-los. Malgrat la pressa amb què aquests ho van desmentir, l'ensulsiada va enrarir les relacions entre aquests i els anarquistes.[303]

En el mateix context, a Barcelona, hi hagué un intercanvi de trets, en el qual morí un policia. Tal com preveia Macià l'operació va fer figa. La participació va ser pobre i l'escàs mig centenar d'anarquistes que hi van prendre part van ser morts, empresonats o executats. La repressió posterior va afectar també al separatisme a Barcelona. Dotze dels assistents a l'assemblea de Perpinyà van passar un mes a la presó.[304]

Gassol va haver d'escapar pel balcó del seu domicili a Barcelona quan s'hi va presentar la policia. També Pagès va haver de fer-se escàpol. Ambdós van amagar-se, fer la feina encomanada i tornar a França

De manera semblant al que havia passat amb la incursió de Bera, en aquesta ocasió els incidents a les Drassanes foren atribuïts a una confabulació dels anarquistes amb els separatistes. En aquest cas, però, i a diferència del que havia succeït amb els republicans, l'acusació feu que la relació entre ells en sortís reforçada. Els fets van deixar clar que el directori militar era fort i això va contribuir que les portes entre la CNT i Macià no es tanquessin, contra el què semblava que passaria a l'octubre.

Des d'*Estat Català* —convertit en el *Butlletí del Comité executiu dels separatistes catalans*— Macià va expressar que, si feia temps es podia sentir dir que ell era un il·lús, un visionari, cada vegada tothom tenia més clara la necessitat de la independència de Catalunya i que aquesta l'hem de «*guanyar per les armes*». I va insistir «*nosaltres som catalans, que no som Quixots vull dir, que tenim un cap posat damunt les espatlles*». També va constatar el fracàs de trucar a la porta de la Societat de Nacions.[305]

Aquell final de 1924 Macià va organitzar Estat Català a París en tres oficines: una d'informació; una d'organització de força, on es reunien i es formaven els escamots de la ciutat i rodalies; i una tercera de la direcció, on treballava ell. Aleshores, davant les dificultats per obtenir fons, el cabdill va començar a valorar la idea d'organitzar un emprèstit, seguint l'exemple del Tresor català, que l'inici de la dictadura havia escapçat, i de l'exemple irlandès.

D'altra banda, encara que s'hi havia compromès a Perpinyà, el nou directori d'Estat Català a Barcelona no va incloure els representants dels escamots, ni tampoc membres del sector cardonista. Va quedar configurat amb només Josep Riera i Puntí en nom de la Unió Catalanista i dels catalans d'Amèrica; el delegat d'Acció Catalana, Manuel Carrasco i Formiguera, ben connectat amb els cercles catòlics i esportius; i

301 Ibídem.

302 Enric UCELAY-DA CAL. *Estat Català*, p. 343.

303 José Luís FERNÁNDEZ-RUA. «Las conjures contra la Dictadura», *50 años de la vida política española, 1923-1973*, vol. I, p. 141; José ROMERO CUESTA. *La verdad de lo que pasó en Vera*, p. 55-56.

304 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a les entitats americanes. París, 25 de gener de 1925.

305 Francesc MACIÀ, «Paraules del capdill», *Estat Català*, març de 1925, p. 1-2.

Jaume Aiguader, militant de la USC i que a la pràctica en seria el membre més actiu.

Aquesta direcció va organitzar una oficina a Barcelona que gestionaven Abelard Tona i Joan Boladeras al carrer Muntaner, 62, amb el nom fictici d'Andrés Pla. Ambdós, en les seves sortides per comarques per fer contactes i informar als escamots d'arreu de Catalunya empraven aquesta oficina, seu teòrica del negoci de formatges holandesos que Boladeras representava i que usaven de tapadora per viatjar.[306]

En aquell moment Macià a Besiers va entrar en contacte amb un suposat consorci de capitalistes que li va proposar finançar una insurrecció a Espanya.[307] Es tractava de financers i d'industrials que pretenien treure «*un profit dels interessos del crèdit que el govern català hauria de pagar en el futur*».[308] Els contactes, en tot cas, es van fer a través de dos elements que representaven els banquers francesos. Un dels quals, un tal Monsieur Thomas. Aquests individus volien saber la data exacta planejada per a la revolta: la intenció d'aquest consorci internacional era, doncs, especular contra la pesseta a la borsa de París.[309]

Aquesta va ser la base d'un nou apropament amb els anarquistes. En començar el desembre de 1924 Macià va dur a l'anarcosindicalista Simó Piera, establert a Besiers, a l'Hôtel de France de Perpinyà per ensenyar-li fusells i convèncer-los de fer una acció conjunta.[310] Macià estava enfadat amb Cardona perquè havia enviat una persona de Perpinyà a Barcelona sense que ell en tingués coneixement i desconeixent quines directrius duia. També perquè hauria dit que els calien 30.000 duros i Macià sabia que amb aquesta quantitat no era suficient per començar. «*Els d'Amèrica responen bé però no amb les quantitats que crèiem; de totes maneres si Catalunya respongués amb la proporció que li correspondria aviat estaríem en la disposició de provar si les nostres fermes conviccions són o no il·lusions*».[311]

El líder d'EC va enviar aleshores diners per comprar capots, als que una familia catalanista havia de brodar la insígnia de l'exèrcit amb el lema «*República Catalana*» a la sol·lapa. I també per comprar sarrons, ponxos i brownings. Macià volia que els seus homes intensifiquessin la instrucció i que aprenguessin el codi Morse, per a comunicar-se amb xiulets.[312]

En l'entretant a Perpinyà van arribar pistolers cercant a Macià. Els separatistes de seguida van entendre que els enviava l'entorn de l'exgovernador civil de Barcelona i subsecretari del ministeri de Governació, Severiano Martínez Anido. Els enviats portaven pistoles i armes blanques. Uns dies després els separatistes van veure un pistoler a París. Això va obligar a Macià a anar amb guardaespatlles propi i de la policia francesa. «*No ens defensem per la violència d'aitals elements, com es mereixen, per por de promoure desordres a França i perdre per a aquesta causa la simpatía i l'hospitalitat amb què ens acullen*».[313]

A finals de novembre Estat Català va començar a enviar els seus informes genèrics amb l'emblema a la banda esquerra de la capçalera d'una bandera estelada que sortia d'un màstil amb la llegenda «*República Catalana*» i el nom de l'organització a sobre.

A Macià l'acció anarquista de Bera i Barcelona l'havia intranquil·litzat. El fet que es produís un alçament dels obrers i elements revolucionaris pel seu compte, sense la direcció ni intervenció d'Estat Català, era perjudicial perquè entenia que se'ls acusaria de covards si no hi participaven. No hi faria res que no estiguessin preparats. Temia que es veuria com una excusa i no s'entengués. Per tant, comptava que arribada una

306 Abelard TONA, «El despatx Andrés Pla», *Ressorgiment*, agost de 1971, p. 10.595-10.596.

307 VIBRANT [pseudònim de Daniel Cardona]. *Res de nou al Pireneu...*, p. 111, 117 i 121; Josep CARNER-RIBALTA; Ramon FABREGAT. *Op. cit.*, p. 60, 68, 73 i 128.

308 J. P. «Entrevista amb Josep Marlés, un dels de Prats de Molló», *Canigó*, 6 de novembre de 1976, p. 17.

309 Marc SANTASUSANA. *Quan la CNT cridà independència*, p. 70.

310 Jaume FERRER. *Simó Piera: perfil d'un sindicalista*, p. 124-125.

311 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a Daniel Cardona. París, 18 de novembre de 1924.

312 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a Daniel Cardona. París, 24 de novembre de 1924.

313 ANC. Fons Francesc Macià. Rapport d'Estat Català «no enviat». París, 20 de novembre de 1924.

IMPRIMÉS

BUTLLETÍ

DEL

CASAL CATALÀ DE PARIS

128, Boulevard Saint-Germain

Tel.: Gobelins 18-25

CASAL CATALA DE PARIS.

★ MES DE DESEMBRE 1924 ★

Un discurs d'En Francesc Macià

en la festa d'Homenatge als Voluntaris Catalans de la Gran Guerra celebrada al Casal Català l'onze de Novembre darrer

Benvolguts companys del Casal:

Me sab molt greu que assumptes urgentíssims m'obliguin a deixar Paris, privant-me de poder assistir a la vostra festa i no poder, d'aques mode, homenatjar en la diada d'avui aquests Voluntaris Catalans a la Gran Guerra, que tant s'ho mereixen. Jo hauría volgut estrényels la mà i abraçar-los — ells son els darrers compatriotes nostres que a les planes de la historia guarden una actitut ferma, com escau a la gent de la nostra terra. Es per això que, en aquests difícils moments que tant necessitem de l'exemple, jo hauría volgut presentar-vos-els com cosa edificant i a imitar. Que cada català s'emmirallés a un d'ells, i com els camarades seus que caigueren al camp de l'honor, sapiguessin, a l'hora donada, passar a la gloria amb el nom grandiós de Catalunya als llavis.

Per una altra cosa, encara, em dol el no haver pogut assistir a l'acte que en el dia de l'Armistici celebreu. Aquesta és el privar-me de venir davant vostre, catalans tots, a donar-vos el mot de consigna en les hores de proba actuals. Ara més que mai, necessitaría jo estar en contacte amb vosaltres, especialment en aquests moments en que estols tant nodrits de jovent de Catalunya passen la frontera per venir aquí a treballar amb nosaltres en aquesta colonia d'exilats. La feina de la causa, però, m'en priva i per això us envío aquestes ratlles que us prego d'escoltar com si fossin la meva mateixa paraula.

L'únic que us tinc de recomanar, catalans patriotes, és la fe en la victoria. Amb la fe passarem per tot, fins nels obstacles més voluminosos. La fe capgira les montanyes, diuen els camperols de les nostres contrades, i cregueu que només l'experiència damunt la fe pot probar aquesta veritat. Amb la vista fixa a l'ideal, amb el cor plè de voluntat, i amb coratge en l'esperit, veureu, catalans, com arribem al fi de la croada.

Per demostrar-vos lo que és la fe, només voldría que giressiu la vista endarrera en el treball que, amb la vostra ajuda, jo he vingut fent per Catalunya. No fa gaires anys que podíeu sentir per tot arreu de la nostra terra: «Oh, el Macià és un visionari, el Macià és un il·lús, persegueix una follía...» Avui, contrariament, qui s'atreviría a dir que la independència de Catalunya no és una cosa que ens havem de guanyar nosaltres amb el nostre esforç, apel·lant fins aquell darrer sacrifici que de tant temps venim pronosticant nosaltres? Tots els catalans avui, fins aquells que anaven a Madrid amb unes casaques de Ministre que no eren més que les lliurees dels criats de l'opressor, comencen de reconeixer l'error en que estaven, i ja no ho diuen més que és una quimera, el voler guanyar la llibertat del nostre poble per l'únic medi que es guanyen les llibertats, o sigui prenent-se-les... Avui a Catalunya tot-hom ho veu clar que la Independència nostra, l'hem de guanyar per les armes. Si algú encara surt a posar-hi reparos i es mostra rapatani, aquell home, inconscientment, està dominat per

Desembre de 1924
Butlletí del Casal Català de París, amb el discurs de Francesc Macià en la festa d'Homenatge als Voluntaris Catalans de la Gran Guerra.
ARF

nova ocasió caldria participar-hi de la manera que fos per tal que no es produís una situació caòtica.[314]

De moment, es va felicitar que la insurrecció no hagués prosperat sense els seus separatistes. D'altra banda, continuava donant voltes a l'adquisició d'armament. Es proposava, en última instància, d'aconseguir-les assaltant quarters de la Guàrdia Civil o militars. Això, però, es podria fer en el marc de la insurrecció o ja amb una part de l'exèrcit armat, però no d'entrada.

Macià veia el moment polític a Espanya propici per a la insurrecció, però desesperava per la manca de diners. Cada soldat equipat, armat i amb municions costava uns 1.200 francs. I assumia que a Catalunya s'esperava l'acció. Va il·lustrar-ho amb una anècdota. Feia uns dies una vintena de caçadors esmorzaven en una masia quan van veure un dirigible i haurien dit «*que la gent d'En Macià venien*». Va resultar que era un aparell aerostàtic de l'Escola de l'Aviació Naval de Barcelona.[315]

Malgrat els moments optimistes, però, el líder d'EC sabia que la seva empresa no era senzilla. «*No fa gaire ho deia als nostres escamots. Ells, els financers, s'imaginen Catalunya com una esposa rica de molt dot; tot són avantatges, tot són plaers, tot és gloria i representació. Nosaltres, ara com ara, no ens la sabem imaginar d'altra manera que com una esposa de sang. No l'esperem, creient que ens durà molt de bon estat material i tota mena de comoditats. Això ja ho tindran els nostres fills si nosaltres tenim la victòria*».[316]

El 29 de novembre Paul Reynaud, director del gabinet del ministeri de l'Interior, Jean Chiappe, director de la Sûreté Générale i diversos alts funcionaris van reunir-se per tractar les activitats de Macià a París i d'un grup d'antifeixistes italians concentrat a Niça per tal de revisar l'estatus dels exiliats polítics residents prop de les respectives fronteres.[317] Chiappe li va traslladar que no es mogués de París per no posar-se en perill i per tal que la República no quedés malament davant les queixes que l'ambaixada espanyola feia prop seu, cada vegada que ell traslladava la residència, per exemple a Perpinyà, encara que fos per pocs dies.[318]

En aquells moments Macià encara esperava la llista dels inscrits que li havia d'enviar Artur Corominas, però ja havia comprat pics, pales, cinturons, fundes, capots, impermeables i sarrons.[319] I també Dalmau, 150 cinturons i 150 sacs de cuir.[320] L'any va cloure's amb el número 6 del *Butlletí de l'Estat Català*. El darrer número de novembre no s'havia pogut fer arribar a Catalunya pel control de la frontera.[321]

Davant la imperiosa necessitat d'aconseguir diners, va anunciar-se que a partir del gener de 1925 tots aquells que formessin part de l'organització havien de pagar un quota de 2 pessetes al mes que s'haurien de lliurar a cada cap d'escamot i aquest les passaria al cap de companyia «*a bescanvi d'un valor igual de segells*» que es lliurarien com a rebut als components de l'escamot. «*Aquests segells no podran esmerçar-se en cap altra cosa que no sigui el dit pagament, essent segellats a l'efecte*». També els «*grups civils*» —tots aquells adherits que no formessin part de l'exèrcit— estarien obligats a aquest pagament. Al marge s'establirien altres vies per contribuir més, si es desitjava.[322] Es van desautoritzar també els antics cobradors. D'aquesta manera es volia evitar que algunes quantitats anessin a parar a mans de cardonistes.[323]

A finals de desembre, Cardona va proposar la creació d'una oficina de propaganda a Perpinyà, amb la que ell reclutaria exiliats, l'edició d'un butlletí o la re-

314 ANC. Fons Francesc Macià. Rapport d'Estat Català. Personal del cap. París, 4 de desembre de 1924.

315 Ibídem.

316 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a desconeguts. París, 29 de desembre de 1924.

317 Eduardo GONZÁLEZ CALLEJA. *Más allá de la Rotonde: los exiliados antiprimoriveristas en París (1923-1930).*

318 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a Daniel Cardona. París, 4 de desembre de 1924.

319 Ibídem.

320 ANC. Fons Francesc Macià. Carta d'Ernest Andreu Dalmau a Maison Kemblinsky. París, 4 de desembre de 1924.

321 «D'interès general», *Butlletí de l'Estat Català*, desembre de 1924, p. 1.

322 «Ordre», *Butlletí de l'Estat Català*, desembre de 1924, p. 1.

323 «Important», *Butlletí de l'Estat Català*, desembre 1924, p. 3.

Butlletí de l'Estat Català

(Suplement destinat als Catalans de França i d'Amèrica)

Num. 6 — Segona Epoca § Paris-Catalunya Desembre 1924 i Gener 1925 § Preu UN franc (40 cèntims)

Necessitat del Front unic [1]

Els arguments que s'han donat contra el front únic, han sigut en tot moment, d'una fal·lsedat cadavèrica. El front únic era plenament justificat en temps de la situació política anterior a aquesta. Llavors, la situació política era dominada per el fet de la curta duració del govern militar. L'Acció Catalana, davant de l'esperança d'una situació prim-parada adoptà la defensiva com a tàctica, una defensiva feta de murmuris i de bromcia. Llavors, una tàctica dixit ja fou un error. Avui, la situació ha cambiat. Seria potser exagerat buscar, en la política, una lògica mecànica i fatal. En cambi, la política té una lògica humana. Quan el Primo ha dit a Bilbao i el rei a Barcelona que governaran tot el temps que sigui necessari, no han pas fet saber una veritat d'ordre matemàtic. El que han volgut dir, única i exclusivament, es que governaran fins que els treguin. Si el front unic ja era justificat quan l'impressió general era la duració relativa del govern militar, no ho és doblement ara que Madrid sap que té skerry-a sobre!

El front unic es una necessitat tan gran que el poble es pensa que es un fet. El poble no s'equivoca mai. I be, s'ha de parlar clar: el front unic no es fet ni es vol fer. S'ha de dir ben alt que en aquests moments tràgics ens domina com mai l'insolidaritat més absoluta. Més allunyat està d'un catalanista radical un catalanista d'Acció Catalana que un castellà. Es absurde. Es revoltant. Però es lamentablement exacte.

No es pot fer cap argument contra el front unic, ni l'argument de la por. No de passar amb el front unic o sense el front unic el que ha de passar fatalment. El problema de la unitat de Espanya es l'unic problema de la monarquia. La monarquia es l'unitat. A les cases regnants hi ha poques idees pero hi ha una experiencia acumulada. La monarquia es el dipositi de les idees conservadores i per tant de l'idea mes conservadora que pot existir a Espanya, de l'unitat. Preparen-vos doncs, catalans a tenir la monarquia sistematicamsent a l'altre costat de la barricada. Això, aquestes idees centrals, super substancials, son les que faltaven abans d'ahir al senyor Cambó i ahir al senyor Puig i Cadafalch. Un dirua que foren enganyats. Es exacte. Pero el que els hi falla abans que tot fou l'instant politic.

La monarquia trobarà sempre politics per fer una política unitaria. Per una raó molt senzilla. El problema català es l'unic problema que ha sentit i sent el poble castellà. Es un poble aquest, que històricament encara ha de néixer. Es un poble que no ha sigut mai ell, que no té una historia propia, ni un moment de personalitat autèntica. Es un poble que ha fet la política dels altres, que les vegades que ha sigut alguna cosa fou en tant que instrument dels altres. Es un poble afegat a dins de l'historia d'Alemanya, d'Anglaterra, de França o de l'Egleisia. I es precisament perquè ha sigut sempre un instrument perquè ha conservat les caracteristiques nacionals ferotgement tipiques. El problema català, però, per part que conté la critica d'Espanya, revolta fins a les entranyes la geleza natural d'un poble i alvó sobretot perque nega una historia. Per aquest cantó donc, les coses son encara més clares. I devant de la fatalitat ofensiva que te el nostre problema, no hi ha dret, si es vol conservar una posició catalanista honrada, a buscar una porta de sortida. No. No hi ha sortida.

Com es possible donc, si el nostre problema es una historia en marxa, tenir por del front unic? Es no tenir confiança en el fet mecànic del catalanisme.

S'al·lega, també, l'il·luminisme d'Es Macià. Espanta, en aquest home, el Da Valera. Aquest espant, localitzat a la Lliga, està be perque la por es una de les innumerables formes de de l'ignorancia. Però en els altres partits, això no es comprén. Un nuant de diferencies separen en Macià i jo. Som dintre d'una mateixa dinastia nacionalista, de formacions diverses, de sensibilitat poser contraria. Un concedeixo que En Macià es un símbol del sentiment a condició de que em consideres suficientment fred per essar un oportunista. I be, aquest oportunista us diu: En Macià és l'home que està d'acord amb el to actual de la opinió catalana, En Macià es l'unic home que té una política. En Macià es la nostra única esperança. En Macià os sobretot l'home que porta avui la política amb suficient passió per tenir de Catalunya un coneixement exacte. No cal entrar en mes explicacions. El temps dirà si el que avui sembla misticisme per no es altre cosa que l'unic camí.

Per una serie de questions de caracter pràctic, el front unic es indispensable. Cadascu pel seu cantó, treballa com pot per donar a conexer el nostre problema al món, però no es podria fer feina profitosa fins que tots els treballs s'organitzin. L'organisme organitzador ha d'esser el que surti del front unic. En els cors d'aquests treballs tothom s'ha donat compte que coordinaria, en certs moments, parlar en nom de Catalunya. Avui qui hi pot parlar? Ningu. Això sol cas la pensem una quantitat de treball extraordinari. Només l'organisme sortit del front unic pot superar aquesta insoportable dificultat. I pels tractes que Catalunya ha emprés, ho ha d'empendre, qui sinó aquest organisme pot tenir plens poders?

En Macià proposa el front unic. El front unic ha de cristal·litzar en un organisme que tingui plens poders i plena responsabilitat per tant. Totes les possibilitats son obertes devant d'aquest organisme. Cap compromis partidista hi pot tenir entrada, sinó es el de temperar la prudencia amb l'audacia. I només un límit s'obre davant el treball a fer: el límit de servir a Catalunya.

Josep PLA.

[1] Aquest article es, pro dia front únic. Escrit per l'independentista de cotlet d'en Pla a «Acció Catalana» dona a aquest article el valor de la significació personal del diumenge escrigtor, es aquesta tan comentable, que justifica el que nosaltres ens sentim jovens de la seva cor catalanista en aquesta hora pel front únic català.

Els ungits del diable

Temps foren temps que els reis eren ungits de Déu. Avui, en ells del crim i de l'exacció dels homes. I dic dels homes en absolut, perquè ells i els que els voltan i els agassats no en son d'homes: son una massa de morriers que, semblants als cucs que s'arrosseguen per terra, només poden viure de fang, d'excrecies i de podridura. Per això, si sotscavessiu un xic als fonaments dels trons reials, sempre trobaries que es basen damunt d'un cadàver que no fa aquella olor de natural exposició que fan les entrets dels que moriren en pau, sino aquella fetor de sang que fes encara, avui, i tot, les dels que moriren sota una mà criminal contra la qual crides venjança.

I, si, que si sotscavessiu els del tron d'Espanya, entre aquestes soudres hi trobaries la de molts catalans i entre aquestes veus de venjança hi sentiries rosca hi tremolosa la d'aquell vellet, Comte d'Ugell, darrer príncep de la casa catalana que morí aterrat per un dels successors de l'actual rei d'Espanya que no fa gaire ens ho recordava en el Palau de la Generalitat, quan ens deia que ell era Borbó. No hauria calgut que s'hagués adiutat de recordar-ho: bo fou clar [illegible] distingeixen, sobretot dels crims i de les abominacions d'una d'aquella raça no'n va a la porta.

No es estrany doncs, que per regenerar Espanya (no serem nosaltres els l'haurem de generals) s'hagi triat el darrer gall borbònic que la regeix des portals cors en Primo de Rivera i en Martinez Anido i un camp de honor com el del Marroc.

Si no tombessin ciendre els cigues, diríem, que el seu parlament davant dels alcaldes, flor i nata de Catalunya, fou el cant del cigne. No sabem veure quina formeta pot tenir una corona que s'aguanta amb dos puntals que tambalegen. I embraces com estan sempre, i que per camp d'honor hi un camp tot de honor com es el Marroc.

No parlarem ara del Marroc; és una tragèdia massa cruenta perquè gosem parlar-ne si una paraula mesurar la consentim i acabem a perllongar-la deixant-hi anar els nostres fills i germans. Parlem només un xic d'aquells dos puntals: especialment de Martinez Anido l'home més funest d'aquests temps que, si era sadisme innat, hi adjunta el del malaguanyat Arlegui, la centre del qual no l'ha deixat encara, havent-se reincarnat en el seu cos per acabar de dur a terme els crims que ell en vida havia concebut i que la mort, compadint els homes no li havia donat temps a realitzar.

Es per això que si en Primo el veiem exclusivament entre els cadàvers del vi de les orgies a Martinez Anido entre els embriacs de sang i de crims.

Quan ens imaginem al Martinez Anido, en el solc de les arrugues de la seva cara de faune escorcat, ens sembla veure-hi un xic d'ombra de les tenebres dels dubtes i dels turments que li deuen regnar l'ànima. En dona la sensació de aquells homes que per callar-se la veu del remordiment d'un crim comès, proven de fer un crim més gran encara. Volen ofegar-se les mans tenyides de sang i se les submergeixen en una nova sang encara més negra. Són una massa de abims tenebrosos que atreuen, engolidors les més vulgars vileses del món i els crims més horribles.

Volen cuim pitjor que el que ha acabat de fer ara amb aquest allucament que ha provocat ell a Vera i que anava a provocar a Perpinyà i a Barcelona? Pobres idealistes joves, tots voluntaris que heu caigut en el parany i heu satisfet un xic la set de sang de aquest monstre.

Catalans, espanyols, homes d'on sigui que vulgueu, aleria! El monstre no s'ha saciat i, emboscat, regeix de ràbia perquè tot-hom li ha vist la jugada. Volia fer-nos-hi creure també a nosaltres, els separatistes, fent separar ermens als burgesos catalans i fer-los passar la partida als uns i els altres. Ni els burgesos se s'han cuparat ni els separatistes en son lleigat a les seves urpes!

Una cosa hem de agrair-li i es, la lliçó que ens ha donat: que ens servirà d'experiència. No és la darrera vegada que ens el passa aquest passey, però tampoc es la darrera que no hi caurem i que en sabrem fer bell. No per això aduirarem la corda de nostre arc sempre tibant i a punt d'assir la sageta. Sempre apuntant i sempre alerta. L'exemple no quan els soldats sino quan nosaltres voldrem i creurem arribada l'hora.

Ara ens descobrim i, en nom de Catalunya i de l'humanitat, procedem davant del món de la mort donada als joves que, endins per un ideal, han estat sacrificats a aquest monstre insaciable digne només del rei d'Espanya. I en pes de guerra i silenci, els alli enterrats, escoltem com el cor ens plora, no sabem si d'ell o d'esperança.

CIVILS O MILITARS

Tan se'ns en dona que mani els generals com els civils del P. U. P. N. hi guanyarem res en el canvi. Tan els uns com els altres ens espanyolitzen i volen que nosaltres siguem espanyols. Nosaltres no tenim inconvenient en viure germans dels espanyols, com ho son dels francesos, irlandesos, egipcis i de tots els pobles i homes que ens permetin viure amb dignitat i amb llibertat, com han de viure tots els homes i tots els pobles. Però viure espanyols dessi, no en som ni en volem viure.

Així doncs, no podem estimar-nos ni amb civils ni amb militars espanyols, i tots el cassis d'ara del fets a ensulles nostres seran dolcos per a nosaltres.

Salem en lluita contra l'estat espanyol i no preferim fins aconsir la nostra independencia i no ajudarem ni amb la nostra col·laboració indirecte a cap govern o partit espanyol que no reconegui el dret de Catalunya a disposar d'ella mateixa.

Que això ens portarà a la il·legalitat i al ostracisme per molt temps! Ja ho sabem i treballarem per escurçar-lo, ajudats, pels patriotes de fora i de dins que estan decidits a sacrificar interessos i vida per la llibertat del nostre poble. Els altres no els necessitem ni els donarem res, per ells farem i que s'entenguin amb los consiqüestes lurs. Ells qui no vulguin morir-se'n al pa de la pressó i de l'exili hi sabran entre nosaltres.

Per combatre a l'opressor totes les armes son bones i tots els mitjans son adoptables.

Val més morir per la llibertat que viure dins l'esclavatge.

Desembre de 1924
Únic número aparegut del *Butlletí de l'Estat Català (suplement destinat als Catalans de França i d'Amèrica)*, impulsat per Daniel Cardona.
ARF

edició del que es repartia a l'interior i apropar-se als casals d'Elna i Perpinyà per sondejar el suport de més gent. Macià va donar vistiplau només a la confecció d'un periòdic de quatre pàgines a Perpinyà sota el nom de *Butlletí de l'Estat Català (Suplement destinat als Catalans de França i d'Amèrica)*.

Així, Cardona publicava un material amb una capçalera que era gairebé una còpia exacta de la que ell mateix contribuïa a fer i que s'editava a París després de l'aprovació de Macià i amb la feina de Gassol i Bordas de la Cuesta. El format llençol a quatre columnes permetia articles més llargs que els del *Butlletí* fet a París. Començava amb un article de Josep Pla, «Necessitat del Front únic». El què es pretenia era demostrar que una veu com la de l'escriptor, que podria considerar-se en aquell moment pròxim al sector d'AC més procliu a l'acció, estava a favor del front. L'article, a més, lloava Macià i se'l dibuixava com un de Valera i la figura que millor encarnava el «*to actual de la opinió catalana*» i «*l'únic home que té una política*».[324]

Els articles carregaven contra els militars espanyols, contra Primo de Rivera, Martínez Anido...[325] També es parlava d'Abd el-Krim, es donaven les mateixes indicacions respecte als segells, en l'organització dels escamots.[326] El *Butlletí* només informava que sortia d'una «*impremta especial*» a càrrec de l'Oficina de Propaganda i Estadística Catalana al Migdia de França a Perpinyà i que el gerent n'era Francesc Francís i Ayrol.[327]

A finals de mes Macià va traslladar a Cardona que volia que el format del seu periòdic fos la meitat del que era. El va molestar, a més, llegir-hi fragments del reglament dels escamots. No li va agradar que es donés a conèixer cap detall de l'organització. També va demanar a Cardona que aparegués una nota aclarint que l'article de Josep Pla era una reproducció perquè no semblés que insistien de nou en el Front únic. Havia de quedar clar que el tema de què tractava era aigua passada, però que el reproduïen per la importància que tenia.[328]

Per contra, per no malmetre una relació amb Cardona que anava pel camí del pedregar, Macià va escriure al director de *L'Éveil catalan,* Francesc Francís i Ayrol,[329] per tal que donés l'oportunitat a Cardona de publicar-hi algun article. Deia que a Catalunya tothom el coneixia perquè «*ha treballat sempre pel nacionalisme especialment en les files de l'Estat Català*».[330] Fent el gest pretenia també que el jove tingués una nova via per desfogar-se.

Fins i tot, en començar el gener de 1925 el *Butlletí de l'Estat Català* —el directament controlat per Macià— va obrir amb un gran article de Daniel Cardona carregant contra la fulla mensual que publicaven els «*revolucionaris espanyols*» a París. Argumentava que tot i la simpatia que sentien per ells tenien el dubte «*una vegada més, de salvar a uns veïns que quan ens diuen "Gràcies" ho fan amb les argolles a la mà*».[331] Macià de la seva banda exigia estar alerta, per demanar la unió després de l'assemblea i esperar «*l'esposa de sang*», la lluita per alliberar Catalunya, sense timidesa.[332]

324 Josep PLA. «Necessitat del Front únic», *Butlletí de l'Estat Català (Suplement destinat als Catalans de França i d'Amèrica)*, desembre 1924 i gener de 1925, p. 1.

325 «Els ungits del diable» i «Civils o militars», *Butlletí de l'Estat Català (Suplement destinat als Catalans de França i d'Amèrica)*, desembre 1924 i gener de 1925, p. 2.

326 «Abd-el-Krim i Primo de Rivera», «França, Anglaterra, Egipte i el Marroc», «Ordre», «Catalans, alerta!», «Oh, Joventut, redimeix-nos», *Butlletí de l'Estat Català (Suplement destinat als Catalans de França i d'Amèrica)*, desembre 1924 i gener de 1925, p. 2-3.

327 «Important», *Butlletí de l'Estat Català (Suplement destinat als Catalans de França i d'Amèrica)*, desembre 1924 i gener de 1925, p. 4.

328 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a Daniel Cardona. París, 28 de gener de 1925.

329 El seu nom de ploma era P. Francis-Ayrol.

330 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a Francis. París, 1 de gener de 1925.

331 VIBRANT [pseudònim de Daniel Cardona]. «La España con honra», *Butlletí de l'Estat Català*, gener de 1925, p. 1.

332 Francesc MACIÀ. «Catalans, alerta», *Butlletí de l'Estat Català*, gener de 1925, p. 2.

C È D U L A

d'inscripció de Voluntari

a

L'EXÈRCIT DE CATALUNYA

Filiació: _____

Nom i cognoms: _____ Natural de: _____
Adreça: _____
Patriotes que poden avalar-lo: _____
Edat: _____
Talla: _____ Número de calçat: _____
Pes: _____
Ofici: _____
Aficions particulars: _____
Defectes físics: _____
Ha fet el servei militar?: _____
On?: _____
Fa quina arma?: _____
Sap anar carruatges?: _____
Sap conduir automòbils?: _____
Sap anar en bicicleta?: _____
Sap anar en moto?: _____
Sap muntar a cavall?: _____

OBSERVACIONS: _____

Jura perfecta fidelitat a la bandera sagrada de la Pàtria, i a plena consciència del que fa, es compromet a cumplir estrictament la disciplina de l'exèrcit lliberador de Catalunya, sota els auspicis de l'Estat Català.

_____, ___ d _____ de _____.

El voluntari

Circa 1925
Cèdula d'inscripció
de voluntari
a l'Exèrcit de Catalunya.
ANC - FONS FRANCESC MACIÀ

3 Armar l'organització paramilitar

3.1. El Comitè d'Acció de la Lliure Aliança

El 8 de gener de 1925, de resultes de contactes previs a Besiers, Perpinyà i París des de com a mínim el novembre anterior, Estat Català, la CNT i el PNV van constituir al 18 de la rue Choron, de París, el Comitè d'Acció de la Lliure Aliança (CALA). La seu era aquesta adreça, unes oficines facilitades pel consorci d'especuladors —supervisades per un representant d'aquests— amb taules i telèfons, que es feia passar com el despatx d'una immobiliària. El consorci, a més, prometia uns 20 milions de francs i la garantia del transport d'armes als llocs d'Espanya preacordats.[333]

A més de Francesc Macià a la presidència i Ventura Gassol com a secretari, hi va assistir Francisco de Gaztañaga, del PNV, que pertanyia al sector independentista d'Eli Gallastegi, conegut pel nom del seu diari *Aberri*. L'anterior era director d'una escola de llengües a Hamburg i corresponsal a Alemanya d'aquest diari. Gaztañaga, aviat però, criticaria Macià per la seva suposada inacció.

També hi va anar Marian Grau com a representant dels catalans d'Amèrica, impulsor del Club Separatista Català número 1 de l'Havana i de la Federació Internacional de Clubs Separatistes Catalans. Macià el va escollir com un dels responsables de la compra d'armes. D'aquesta manera volia que quedés clar als centres catalans d'ultramar que els diners que li enviaven tenien, de veres, aquesta fi. Així mateix hi havia Francesc Lleonart, que representava la CNT d'Espanya i Regional de Catalunya. A més de Diego París que també hauria representant la central sindical.[334] També s'hi va reservar un lloc als separatistes gallecs, encara que no hi eren presents.[335]

---

333 Josep CARNER-RIBALTA; Ramon FABREGAT. *Op. cit.*, p. 127-128; VIBRANT [pseudònim de Daniel Cardona]. *Res de nou al Pireneu...*, p. 114-115.

334 Marc SANTASUSANA. *Op. cit.*, p. 51-53.

335 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a les entitats americanes. París, 25 de gener de 1925.

25 de febrer de 1925
Nomenament d'Amadeu Oller com a cap d'escamot de l'Exèrcit Català, pel general en cap Francesc Macià.
ANC - FONS FRANCESC MACIÀ

L'acord del CALA es va basar en un de preliminar entre catalans i bascos per treballar junts contra «*el règim d'Espanya*» i per «*alliberar Catalunya i Euskadi*» i aconseguir la «*plena sobirania de si mateixos*». Per als separatistes, aquest alliberament nacional només tenia significat «*si duia aparellada la llibertat de totes les classes i la millora del proletariat, també sota el jou del mateix règim d'opressió d'Espanya*».

A partir d'aquí convidaven els «*elements més representatius d'aquelles classes proletàries a Catalunya, Euskadi i Espanya*» a «*presentar batalla contra aquest règim*», partint del supòsit que a tots els interessava de substituir el règim existent per un altre més d'acord amb els ideals respectius. Era, per tant, en aquest sentit que la CNT i la seva filial catalana acceptaven la invitació. La Lliure Aliança es va construir, doncs, sobre «*aquesta part comuna que tenen els seus ideals i els nostres, promesa feta d'ajudar-nos mútuament fins al dia de la victòria*».[336]

D'aquesta manera, tots coincidien en l'estratègia revolucionària per fer front a la dictadura militar, que semblava dirigida a suprimir-los, i rebutjaven la monarquia que sostenia Primo de Rivera. Però anaven més enllà de voler enderrocar el règim. Apuntaven contra l'oligarquia, en un discurs de classe. Fins aquí compartien el camí. Després els nacionalistes pretenien aconseguir sengles estats independents, mentre els anarcosindicalistes insistien en l'autonomia municipal i menyspreaven els estats.

A la CNT el pacte no li podia satisfer de cap manera totes les seves aspiracions, però els seus dirigents eren conscients que la seva força radicava sobretot a Catalunya. I que, en l'entretant, la seva rival socialista, la Unió General de Treballadors (UGT), creixia amb la permissivitat del règim. En aquest sentit, doncs, l'acord sobretot entre els cenetistes i els separatistes catalans significava l'acceptació d'una estratègia catalana —i basca— en contraposició d'una únicament espanyola.[337]

D'altra banda, la CNT no podia escapar a l'evidència que el gruix del proletariat industrial radicava a Catalunya i que la seva força revolucionària per un canvi a nivell estatal havia de partir en gran mesura de Barcelona. Cas que una insurrecció conjunta de tots els contraris al règim no aconseguís derrocar el dictador, sempre se'n podia presentar l'inici circumscrit a Catalunya per, després, assolir l'objectiu final des d'allí.

Signat l'acord, Macià, Grau i Gaztañaga es van constituir en Comitè Revolucionari i Estat Català va fer arribar el manifest del CALA als catalans d'Amèrica dient-los que era el govern provisional de Catalunya. La resta del mes van continuar les reunions a París, a les quals va afegir-se Cardona i també vinguts de Barcelona com Manuel Carrasco i Formiguera, Miquel A. Baltà, químic al càrrec d'una farmàcia a Rambla de Catalunya i cap de la Societat d'Estudis Militars (SEM) creada el 1924 vinculada a Acció Catalana.

Aleshores Macià es mostrava satisfet per com avançaven els treballs fets a la frontera i de l'interès en la propaganda amb l'obertura de les oficines catalanes i en la publicació d'un renovat *Butlletí de l'Estat Català*.[338]

A mitjan febrer de 1925, Macià i Eusebi Carbó es van reunir a Llemotges. El primer va traslladar-li que encara no havia endegat la seva insurrecció per la «*manca de cabals*». I va afegir: «*el meu criteri ha estat sempre el de fer una cosa ben feta, sobretot el primer cop. Si a la primera envestida es fan ridiculeses com les de Vera i Barcelona, no hi ha cap ideal que pugui triomfar*».[339] Per a aconseguir diners, fins i tot alguns joves havien proposat seguir tàctiques dels elements més expeditius anarquistes, però Macià havia respost contundent que no volia que els prenguessin per lladres.[340]

Malgrat els entrebancs, la Lliure Aliança es mantenia. El pla que es pretenia realitzar era que «*la CNT organitzés una vaga general a tot Catalunya, i a tot Es-*

336 «Constitució del Comitè d'Acció de la Lliure Aliança», *Nosaltres Sols!*, 10 de març de 1934, p. 4; Josep CARNER-RIBALTA; Ramon FABREGAT. *Op. cit.*, p. 53-56.

337 Ibídem.

338 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a Daniel Cardona, París, 17 de gener de 1925.

339 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a Eusebi Carbó, Bois-Colombes, 10 de juny de 1925.

340 Josep CARNER-RIBALTA. *De Balaguer...*, p. 68.

Bois-Colombes,
circa 1925
Oficina central d'Estat
Català i residència
de Francesc Macià a l'exili,
al 59 bis, rue Charles Duflos.
La seva esposa,
Eugènia Lamarca,
llegint al jardí.
ANC - FONS FRANCESC MACIÀ

panya si podia ser, i Macià entrés amb els seus joves militarment per la frontera».[341] Aquest darrer, esperançat, va visitar un parell de fàbriques d'armes, una a Bèlgica i l'altra al nord de França.

També va convocar una reunió plenària del Comitè d'Acció amb els nacionalistes bascos i la CNT quan els financers van demanar una llista del material de guerra que calia.[342] La llista que van redactar es va dir que era molt llarga, encara que no se n'ha conservat còpia. Macià va enviar a Cardona, resident a Perpinyà, a examinar quin lloc dels Pirineus Orientals era més adequat per fer-hi aterrar una avioneta comercial que el «*consorci*» els posaria a disposició. També va demanar a Carbó de reclutar mecànics i organitzar-los en grups de deu per reparar metralladores. I va demanar al tipògraf cenetista Rafael Vidiella que trobés dos mecànics més per posar a punt bombes i granades.[343]

Macià havia de retornar els diners una vegada assolit el govern de Catalunya. El consorci li va assegurar que el movien interessos «*d'ordre polític*», però el cabdill era conscient que ho feien per una jugada a borsa «*amb la baixa que necessàriament ha de sofrir la pesseta quan el nostre moviment es produeixi*». Sabia que els movia el negoci i no cap ideal.[344]

La Lliga, assabentada de les gestions, provà d'impedir que arribessin fons a Macià i intentà desacreditar l'aliança separatista-anarquista.[345] Segons els separatistes, Cambó pagava *Le Temps* de París i *The Times* de Londres perquè desprestigiessin Macià.[346] Els regionalistes no van aconseguir que la relació del cabdill amb el consorci es trenqués, però sí que demorés a concretar-se més.

Per demostrar al consorci i als catalans d'Amèrica que anava de debò i per aconseguir més fons, Macià va gestar l'Emprèstit Pau Claris, que va preveure llançar per Sant Jordi. Amb aquest fi, va encomanar al directori d'Estat Català de Barcelona d'elegir un comitè que es fes responsable amb ell que les quantitats rebudes es dipositessin en una banca estrangera amb destí al Tresor de Catalunya i que no es podrien tocar sense la signatura d'aquest comitè.

Macià, però, cada cop recelava més del consorci per la insistència a obtenir detalls dels seus plans. Va témer que volgués beneficiar-se de l'especulació monetària sense ni tan sols pagar o, pitjor, que tinguès alguna relació amb els serveis d'informació de la dictadura.[347] Mogut per aquest recel, el cabdill d'Estat Català va intentar assolir un acord amb un grup d'homes de negocis grecs. Tampoc això va resultar.[348]

3.2. Un vespre amb els irlandesos

En començar el febrer la policia encarregada dels estrangers estava inquieta perquè Macià no anava ni a la rue Richelieu —seu d'Estat Català—, ni a la rue Choron —seu de la Lliure Aliança.[349] Cardona es congratulava d'un reconeixement al Pirineu i lamentava que Macià volgués dir-los com fer un butlletí.[350] Veient que la situació amb Cardona començava a descarrilar, el *Butlletí de l'Estat Català* d'aquell mes va fer una crida a aplegar les forces de «*tots els antics sectors del nacionalisme radical*» i «*arreconar tots els prejudicis de capelleta, de personalismes i partidismes*».[351]

341 Montserrat ROIG. *Rafael Vidiella...*, p. 78-81.

342 Josep CARNER-RIBALTA i Ramon FABREGAT. *Op. cit.*, p. 128; VIBRANT [pseudònim de Daniel Cardona]. *Res de nou al Pireneu...*, p. 117-118 i 121-122.

343 Josep CARNER-RIBALTA. *De Balaguer...*, p. 68; Montserrat ROIG. Rafael..., p. 76.

344 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a entitats d'Amèrica, Bois-Colombes, 18 d'abril de 1925.

345 Josep CARNER-RIBALTA. *De Balaguer...*, p. 73.

346 Josep CARNER-RIBALTA i Ramon FABREGAT. *Op. cit.*, p. 38 i 49; VIBRANT [pseudònim de Daniel Cardona]. *Res de nou al Pireneu...*, p. 112-113.

347 Josep CARNER-RIBALTA. *De Balaguer...*, p. 73.

348 Enric UCELAY-DA CAL. *El nacionalisme...*

349 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a Daniel Cardona, París, 4 de febrer de 1925.

350 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Daniel Cardona a Francesc Macià, Perpinyà, 1 de febrer de 1925.

351 «Soldats de la República Catalana», *Butlletí de l'Estat Català*, febrer de 1925, p. 1.

BUTLLETÍ DE L'ESTAT CATALÀ

Publicació bi-mensual de l'Estat Català

Paris, 15 de Mars de 1926. Preu: 50 cèntims.

Al marge del llibre «El Novelista que vendió a su Patria»

Hem llegit aquesta obra amb la serenitat d'esperit amb que cal llegir sempre aquesta mena de publicacions, que enlloc d'aguantar-se en l'altura dels ideals que cada u té dret a professar, cauen en el món dels personalismes apassionats, sempre tan insignificants al costat del món de les idees nobles.

Desperta una veritable compassió, fins des del punt de vista d'Espanya, veure que en moments que deurien ésser per als espanyols, sagrats, ja per la qüestió del Marroc, ja pels perills enormes que en tots els ordres els amenacen, homes que es vanten amb un impudor innocent d'ésser altes mentalitats, no sápiguen aixecar-se un xic d'arrún de terra. La veritat es la veritat per damunt de tot i no hem vist mai que cap home auténticament d'esperit hagi volgut mostrar-la als altres per camins de llot i de petites misèries, sinó pels camins de la propia llum.

En front d'aquest llibre soc obligat d'afirmar en gràcia a la veritat i en bé de la causa de Catalunya:

a) Que es fals de tota falsetat que jo hagi enviat ni un sol cable a Blasco Ibañez en motiu dels fets de Vera, Barcelona i Perpinyà, als quals es refereix el Caballero Audaz.

b) Que es fals de tota falsetat que ni cap dels meus, ni jo en persona, hagim tingut cap entrevista a les altures de Montmartre, i

c) Que es fals de tota falsetat que nosaltres ni ara ni mai hagim tingut cap entrevista ni contacte amb els comunistes.

Si res hi ha de veritat en això, es la meva oposició clara, precisa i contundent a l'aixecament de Vera i els impossibles que vaig fer, no sols perquè no s'hi ajuntés ningú dels nostres, endut per les inquietuds raonades que'ls movien, sinó per a evitar que hi anessin certs elements, que en tot i ésser estranys a nosaltres i haver-se'ns atansat a invitar-nos-hi, em vaig creure en el deure d'advertir-los, per humanitat, que's tractava d'un moviment provocat per En Martinez Anido, per salvar la seva situació amb la repressió que ell somniava i per a tenir pretext de perseguir i empresonar a elements de partits revolucionaris de Catalunya i Espanya i tenir-los en penyora pels aconteixements que poguessin esdevenir, com s'ha demostrat darrerament.

Si fos obligat a fer un comentari d'aquest llibre diria: que si totes les coses que s'hi llegeixen són tan lluny de la veritat com les que'ns atribueix als separatistes, el Caballero Audaz podia quedar ben tranquil d'haver trobat, endut per la seva imaginació de gran novelista, una creació que no té res que veure amb la realitat.

No es gens estrany que llibres escrits directa o indirectament en defensa de la monarquia d'Espanya, s'hagin de reduir a falsejar fets d'altri, quan per defensar-la els mateixos elements oficials han d'acudir a festes d'un color tan pujat que posen de relleu aquest element trágic i grotesc que sempre ha distingit Espanya.

Francesc MACIÀ.

INVITACIÓ A LA MORT

Si sapigués que amb un crit meu s'ha d'alçar tot Catalunya en armes, ja faria temps que l'hauria llençat.

Fora no cvit altiu i orgullós de l'altiveses i de l'orgull del qui es sent fill d'una raça humiliada.

Fora un crit tremolós de temença de no ésser escoltat per no haver-hi oïdes avesades a aquestes veus que criden al sacrifici.

Es més dolç i suau l'invitar-vos a la nostra redempció per camins de roses.

Vigileu, però que mostres als vostres peus hi sentin cruïsiós de flors, al vostre front no hi degnen la taca de fang de la pròpia ignominia.

Cerqueu roses per al vostre cos que collireu supinos per la vostra honra.

Prostituïu la vostra carn en el palau dels plaers i el vostre esperit florirà, al cor d'una tomba, flors de vermes i de podridura.

Enterreu-la per Catalunya i la veureu esclatar en flors i en flames.

La meva veu és d'invitació a la mort amb supervivència.

Qué són uns anys més de plaer insegur davant la perennitat d'una pàtria?

Us resigneu a endevenir cucs d'un fossar oblidat, pedut entre convertits en cucrells.

Català avar, per qui vols estalviar la teva sang i el teu or, si perds l'herència preciosa de l'honra?

Que els teus fills no et puguin dir que només els has llegat gèrmens de mort i el preu de llur esclavatge.

Que el teu bàcul d'exportat es torni a la teva mà una espasa, caigui la sarja d'esclau del teu cos i que una suor de sang te'l vesteixi de púrpura.

Les glòries dels nostres avant-passats no s'adquireixen per herència, han de conquerir-se, deia Goethe.

Sapiguem fer aquesta conquesta pensant que més que heroismes inútilsels reclama virtute.

LA POLÍTICA

Entre En Macià i En Cambó

El menys que es pot fer, en política, es adoptar una finalitat precisa i clara i conformar-hi una tàctica. No s'ha pogut fer el front únic. Els castellans, en canvi, l'han format. Davant del fet de Catalunya, no hi ha cap castellà que discuteixi. Els que discuteixen, davant d'Espanya, són els catalans. S'ha de confessar, que som molt més vius del que sembla.

Mort el front únic, els partits catalans han adoptat la tàctica que millor els ha semblat. Perfectament. Donem, però, un cop d'ull, a les diferentes tàctiques que se seguiexen. Hi ha En Cambó, aferrat a les seves idees de la política d'interessos, treballant, ell i els seus agents per valoritzar el paper català dintre de l'Estat espanyol. Està bé. Es una tàctica. Es la tàctica del cornut que consenteix amablement perque té l'esperança de revenjar-se. No tindria res d'estrany, que aquesta hora, arribés. Diem més: pot arribar un moment, que En Cambó sigui l'home indiscutible d'Espanya. Llavors, els catalans podran tornar a jugar a cançons, a banderes i a aranzels. En Cambó els deixarà jugar com a les criatures i potser els deixarà, fins i tot, jugar a fer ballar militars pels carrers de Barcelona. Que voleu més, per un regionalista? será apoteòsic, brillant. Com que es podràn fer eleccions i es guanyarán, tothom estará content. La llei municipal d'En Calvo i la provincial d'En Sotelo, donarán, a les mans dels amics d'En Cambó, uns resultats magnífics. Tot això hi haurán guanyat. Dos anys de cop d'Estat, haurán sigut més productius, que vint anys de parlamentarisme. Alabat sigui Deu.

Al cantó oposat del panorama, hi ha En Macià amb la seva tàctica de la dignitat. Per un home de bona fe, es l'única tàctica possible. Es la més dura, la més apassionada, la que demostra una meditació més humana i profunda dels nostres principis. Es alhora, la que exigeix una percepció més fina i microfònica dels castellans i dels catalans unitaris. Com que el nostre no és un problema polèmic, es idiota volguer *rediscutir* a ningú. El nostre és un problema de força i només es pot resoldre amb la força. Això que sembla tan senzill, hi ha bon poca gent que ho vegi. Ho ha vist En Macià. Se li ha de fer confiança. Es criminal no fer-ho. Si els catalans tenim encara un bri de dignitat humana, hem d'esser amb En Macià. Si no tenim ni una cosa ni l'altre, val més que pleguem. Val més que caritativament ajudem al pobre Primo a trobar un home civil que el perdoni. Val més que una fem del P. U. P. i d'aquesta manera Catalunya no estará del tot en mans de forasters i de pirates.

Aquestes dues tàctiques, en realitat es completen, responen a les dues maneres eternes de veure la vida, als dos colors del temperament de l'home. No s'hi pot fer més. Biológicament, moralment, les coses és produeixen o per evolució o per mutació. El que es incomprensible és que entre aquestes dues posicions tan clares, n'hi hagi una tercera — l'Acció Catalana — que es presenta sota la capa d'una política de sentiments i aspira a reflectir les opinions del catalá mitjà. Si aquest catalá mitjà, però, no ha trobat més que al cantó que dona el diari del Passeig de Gracia es que és o un simple o un ilús. Com que no volem creure ni una cosa ni l'altre, hem d'arribar a la conclusió que l'Acció Catalana no és un partit autòntic sinó un diari que llegeixen els cambonistes impacients i els maximalistes enrabiosats.

Vens aquí, un partit curiós, l'Acció Catalana! Que era divertida l'acció, quan no era necessaria! Ara, que fora necessària, has descobert, en el carbeter catalá unes dotz de pacifocis i unes qualitats buidues i brandidores que enamoren. Tingueu *paciffocis*! Tingueu seny! Perfectament. Però, llavors, a que ve la campanya contra En Cambó i la Lliga que has fet? Quin home de les qualitats d'En Cambó podeu presentar per substituir-lo, si quan s'ha parlat de tot resulta que volen el mateix? Voleu fer reunions públiques, guanyar la corsa

15 de març de 1925
Número 1 del renovat *Butlletí de l'Estat Català*. amb una nova capçalera, encarregada per Ventura Gassol, per guanyar qualitat estètica.
UB-BPR

Cardona també va publicar-hi l'article «La Patria Nova», que ja havia sortit al seu *Butlletí* amb una nota que sostenia que era escrit sota el «*criteri particularíssim*» de l'autor dintre d'Estat Català «*reservant-se per ell la responsabilitat de l'article*».[352] El seu punt de vista discordant cada vegada era més evident, però també ho era la voluntat de Macià de no tancar-li la porta. El 18 de febrer el cabdill el va citar a l'Hôtel de la Paix a Llemotges «*perquè no em convé allunyar-me de París i no ser prudent que tinguem la conferència prop de la frontera ni a París*».[353] Cardona, però, no hi va anar.

En aquell moment, Macià, amb la seva esposa i filla, i el secretariat d'Estat Català van establir-se de forma permanent a Bois-Colombes, una població propera a París. Macià va llogar una casa gran de dues plantes, un jardí, hort i cotxeres a l'1 de la rue des Bourguignons. I, a un parell de carrers, uns magatzems al 59 bis de la rue Charles Duflos, que servien per allotjar alguns dels «*nois*», com anomenava els seus homes.[354]

El moviment va ser propiciat per estalviar els diners del lloguer de la seu de Richelieu i perquè la disponibilitat de la rue Choron va acabar-se quan el consorci que havia de finançar la insurrecció se'n va desdir veient les reticències de Macià. També aquell febrer, Macià va fer el nomenament dels caps d'escamot de la Primera secció del Primer Terç d'Almogàvers, amb base a Perpinyà. I el de la Segona secció del Primer Terç d'Almogàvers, amb base a París i rodalies.

A mitjan març va aparèixer el renovat *Butlletí de l'Estat Català* publicat a París, ara bimensual i de quatre pàgines.[355] Per acabar de fer-lo lluir, Gassol havia encarregat a un dibuixant la capçalera del periòdic: «*Convé que faci bonic en tots sentits*».[356]

Hi havia un article de Macià en què tornava a negar qualsevol participació en els fets de Bera, Barcelona i Perpinyà.[357] Juntament amb aquest article, un de dues columnes que contraposava les figures de Macià i Cambó i els seus plantejaments polítics per Catalunya i d'intervenció a Espanya. També lamentava que el front únic catalanista no hagués reeixit i carregava contra Antoni Rovira i Virgili i Acció Catalana, a la qual acusava de no voler passar a l'acció quan era necessària i es preguntava què la diferenciava de la Lliga.[358]

El periòdic també recollia, per lamentar-ne el contingut, un retall de *The Times* que expressava que Macià enrolava desertors de l'exèrcit espanyol per una guerra contra Espanya, però que era casi segur que el govern francès no permetria cap aventura dins del seu territori. I un altre de *Le Temps* afirmava que la dictadura feia de Catalunya un camp favorable a tot assaig de revolució comunista. El *Butlletí de l'Estat Català* negava que Macià reclutés desertors, però afegia que, en tot cas, n'eren perquè no volien lluitar en nom d'una pàtria que no era la seva.[359]

Marginat d'aquest nou bimensual, Cardona va replicar amb una nova publicació, *Publicacions Estat Català* d'un únic número amb les «*Bases fonamentals de l'Organització EC*» en portada. Ho justificà davant Macià com «*una fulleta inofensiva*» i per posar en acció Estat Català davant la desorientació que, des del seu punt de vista, patia. Macià, que de cap manera volia que es donés a conèixer l'entramat organitzatiu d'Estat Català, va enfadar-se de nou.[360]

352 VIBRANT. «La Patria Nova», *Butlletí de l'Estat Català*, febrer de 1925, p. 2.

353 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a Daniel Cardona, París, 12 de febrer de 1925.

354 ANC. Fons Francesc Macià. Notificació del canvi d'adreça feta pel Comitè de la Lliure Aliança, París, 18 de febrer de 1925.

355 El primer número no apareixia numerat. Com a gerent constava el parisenc André Vidal i l'impressor J. Solsona al 9, rue Hallé de París. La publicació es va inscriure al Tribunal de la Seine, 4 section, Presse el 16 de març de 1925, segons ANC. Fons Francesc Macià. Inscripció del *Butlletí de l'Estat Català*, París, 16 de març de 1925,

356 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a Daniel Cardona, París, 17 de gener de 1925.

357 Francesc MACIÀ. «Al marge del llibre "El Novelista que vendió a su Patria"», *Butlletí de l'Estat Català* (París), 15 de març de 1925, p. 1.

358 «La Política. Entre En Macià i En Cambó», *Butlletí de l'Estat Català* (París), 15 de març de 1925, p. 1-2.

359 «Actuació indigna», *Butlletí de l'Estat Català* (París), 15 de març de 1925, p. 2-3.

360 Fermí RUBIRALTA. *Daniel Cardona i Civit*, p. 95-96.

N.º 1. 1.er Abril 1925 PARIS-BARCELONA

PUBLICACIONS

ESTAT CATALÀ

EDITAT PER L'OFICINA DE PROPAGANDA DEL MITG-DIA DE FRANÇA

Bases fonamentals

de l'Organitzacio Nacional «Estat Català»

(Aprovades pel Directori de la mateixa, en el mes de juny de 1923 en el lloc social de la que fou «Unio Catalanista», de Barcelona [1]

I. *«Estat Català» és una Organitzacio de Reinvidicacio Nacional.*

II. *«E. C.» és fill de l'Escola patriotica de la honorable "Unio Catalanista".*

III. *«E. C.» és una Organitzacio de mètode i de doctrina.*

IV. *S'anomena «Estat Català», com a màxima aspiracio del Nacionalisme Integral.*

La Raça, políticament considerada, forma un poble.
El Poble, difineix la seva vida social, en la Societat.
La Societat, té per funcionari a l'Estat.
L'Estat, és font i origen de tots els drets i no resta circumscrit a cap limit.
«Estat Català», vol dir, donç: Independència de Catalunya.

V. *L'Organitzacio «E. C.», no finirà el seu objectiu, fins a la conquesta absoluta de la Llibertat Catalana.*

VI. *La conquesta d'aquesta llibertat no serà mai una revolta de curta durada. Te d'ésser l'esforç i el sacrifici de tota una generacio.*

VII. *La doctrina del «E. C.», és la doctrina del sacrifici. Per oblindre la llibertat Nacional, cal morir-hi.*

VIII. *«E. C.», no defuig, altres aspectes de la lluita contra l'enemic, creu, que totes les armes son bones, mentres no s'apartin del mètode de l'accio directa.*

IX. *Es amb aquest mètode, que «E. C.» anirà a la lluita, on les circunstancies hi planteigin un problema efecte a les nostres reinvidicacions Nacionals (Cultura, Justicia, Administracio Local i Nacional, Ensenyança).*

X. *Aquest mètode es desenrrotllarà, en conjunt o be per etapes, segons les incidències de la lluita d'alliberacio.*

XI. *«E. C.» serà la més justa expressio de l'essencialitat Nacional i creu, com l'Assemblea de la "Unio Catalanista" en 1902, que tots els Catalans moguts pels sagrats ideals de Pàtria, deuben contribuir-hi, sigan les que's vulgan les seves particulars apreciacions en materies socials i rel'ligioses.*

(1) Cal fer constar, que'l Directori de l'Organitzacio s'ha canviat degut a les circunstàncies, tres vegades, essent-ne actualment—com allavors—cap suprem En Francesc Macià.

1 d'abril de 1925
Bases fonamentals
de l'Organització Nacional
«Estat Català».
ANC - FONS FRANCESC MACIÀ

El 16 de març, amb motiu de la festa nacional d'Irlanda, els irlandesos antitractadistes de París van celebrar un banquet en què van convidar Macià, i diversos membres del Comité Central Separatista Català, al restaurant Le Marguery. «*L'Embaixador de la República Irlandesa a París, M. Kerney, trameté al Cap del Separatisme català la salutació i l'encoratjament del President De Valera, el qual reconeixia la Nació Catalana i amb ella son Cap de Govern Provisional Sr. Macià*».[361]

Macià va delegar en Ambrose Victor Martin de llegir el missatge que havia preparat. En ell va comparar de Valera amb Sant Patrici i va expressar que Catalunya aprenia del coratge en la lluita i la resignació i sacrifici d'Irlanda.[362] Martin, nascut a Buenos Aires fill d'irlandesos, va criar-se a Irlanda, on s'enrolà a l'IRA. Fent unes conferències sobre el nacionalisme irlandès a Bilbao el 1922 havia conegut Gallastegi, que feia poc, des de la Juventud Vasca, havia encapçalat l'escissió aberriana de la Comunión Nacionalista Vasca cap a postulats favorables a l'Alçament de Pasqua.[363]

Martin va lluitar amb els antitractadistes de de Valera. Perduda la Guerra Civil irlandesa va refugiar-se al País Basc, on els aberrians el van ajudar. En començar la dictadura de Primo considerà deixar l'Estat espanyol i, mentre esperava incorporar-se a una feina de professor de castellà a Hamburg —com feia ja Francisco de Gaztañaga—, els contactes dels de Gallestegui amb Macià van dur-lo a allotjar-se a Bois-Colombes. S'hi estaria fins al maig.

De moment, a finals de març de 1925 Macià va anunciar a Cardona que en començar l'abril aniria a Perpinyà a passar una «*revista d'Inspecció a la nostra Organització de França*» i que desitjava parlar-li.[364] L'altre va respondre amb un to abrandat queixant-se de la desorientació que regnava a Estat Català a parer seu. Macià sostenia que li havia vedat que sortís la fulla que havia publicat precisament perquè hi havia orientació i fer-la es veuria com una indisciplina. El cabdill va reiterar que havia quedat amb en Pagès que a França no sortiria cap altra publicació que el *Butlletí de l'Estat Català* de París perquè econòmicament no resultava. Però que Cardona el tenia obert per a publicar-hi els seus articles i no hi havia necessitat de fer-ne un altre a Perpinyà.[365]

Així mateix, Macià va dir que ell no li havia negat cap acció que estès dins la disciplina i d'acord amb el pensament de l'organització. I que havia estat Cardona mateix que li havia dit que era millor que fessin el *Butlletí de l'Estat Català* a París per la molèstia d'enviar-lo a la censura de Macià. Cardona es queixava que als del quarter general els deixava fer el que els donava la gana. El cabdill ho va negar i va replicar que als qui eren amb ell feien el que els manava.[366]

Cardona, d'altra banda, insistia en la viabilitat de cometre assassinats. Macià va deixar-li clar que quan li havien proposat d'atemptar contra algú «*sempre n'he estat enemic. Sou vosaltres qui més d'una vegada us hi haveu sentit inclinats. Les dos o tres coses que s'han fet que s'hi decantaven, sempre han estat per iniciativa de vosaltres i han ocasionat reflexions meves més aviat recriminant-ho per considerar-ho mancat d'eficàcia*». Tampoc no entenia les critiques al nou directori.[367]

El 30 de març va publicar-se el segon número del bimensual *Butlletí de l'Estat Català*. El seu article principal era una nova crítica a Cambó, Rovira i Virgili i a les seves formacions. Se'ls acusava de no fer res contra el directori i, a més, carregar contra Estat Català.[368] Al primer de difondre notícies falses a Barcelona

361 «Irlanda i Catalunya», *Butlletí de l'Estat Català*, 30 de març de 1925, p. 3.

362 Ibídem.

363 Pere SOLER, «Ambrose Martin: nacionalista irlandés. Del quarter d'Estat Català a la defensa del govern d'Euzkadi», *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, n.XXXII, 2021, p. 91-122.

364 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a Daniel Cardona, París, 27 de març de 1925.

365 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a Daniel Cardona, Bois-Colombes, 31 de març de 1925.

366 Ibídem.

367 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a Daniel Cardona, Bois-Colombes, 31 de març de 1925.

368 Joan ESCULIES, «Macià vs. Rovira i Virgili, descobertes sobre una relació política».

Catalunya del Nord, 5 d'abril de 1925

Un dels soldats d'Estat Català fent pràctiques en una trinxera.

ANC - FONS FRANCESC MACIÀ

i a l'estranger. I al segon de voler acabar amb el separatisme per considerar que era massa aviat per parlar-ne.[369]

El periòdic també donava preceptes als escamots a Catalunya per a les seves sortides. Se'ls demanava puntualitat, que fossin previsors en dur menja i tabac, que en els trajectes en tren no fessin reunions i no alcessin sospites, que obeïssin el cap de grup i no es discutissin durant les marxes, que els més forts no humiliessin als que n'eren menys «*no són curses de cross-country, sinó marxes de conjunt*».

També es demanava que respectessin els sembrats i tota mena de conreu perquè «*cal estimar la propietat del pagès català com si fos d'un germà vostre*» perquè així sempre serien ben acollits, que fessin silenci en les marxes de nit i que no encenguessin i apaguessin els fanals com si fossin senyals per no alçar sospites, que no es retardessin a l'hora dels àpats i si algú prenia mal que no el deixessin sol. I també que fossin correctes en tot moment «*procureu ésser alegres, però no xavacans ni malparlats*».[370] D'aquesta manera es pretenia dotar l'exèrcit d'una actitud moral.

El 10 d'abril de 1925 Édouard Herriot va deixar la presidència del Consell de Ministres francès. La vista grossa del seu gabinet amb els exiliats republicans i amb Macià, a qui la Sûreté havia alertat, protegit i deixat fer, perillava. La inflació i la política econòmica van fer pujar al poder Paul Painlevé del Parti Républicain-Socialiste dins del Cartel des Gauches, que va topar-se d'immediat amb la crisi al Rif, amb Abd el-Krim atacant posicions franceses. Aquest factor va girar la truita a la relació entre Espanya i França, que va buscar l'aliança amb Primo per aturar els rebels rifenys.

A partir d'aquest moment, la propaganda conservadora francesa va advocar per una col·laboració més estreta amb el dictador. També el prefecte de policia de París, Jean Chiappe, va guanyar poder. Dretà reconegut, amb la seva policia va afavorir la dreta nacionalista enfront de socialistes i comunistes. Aquesta situació també va fer que vigilés més als separatistes catalans i a Macià, encara que se'l tractava amb deferència.

Cinc dies després va aparèixer el tercer número del *Butlletí de l'Estat Català*. S'hi parlava de la festa de Sant Jordi,[371] amb una columna al costat en què es deia que Enric Prat de la Riba es considerava un «*separatista filosòfic*» i que en els darrers temps Catalunya s'havia poblat de «*separatistes sentimentals*». De nou es contraposava Macià a Cambó i Rovira i Virgili.[372]

Macià aleshores, per contribuir a donar solemnitat i assegurar l'èxit de l'emprèstit que ja era a punt de ser publicitat, va plantejar d'anar amb Gas-

EXÈRCIT CATALÀ

☆

Fortificació de Campanya

DOCUMENT N.º 8

Secció: ENSENYAMENT

PUBLICACIONS DE L'ESTAT CATALÀ

1925

1925

Opuscle *Fortificació de Campanya* editat per Publicacions de l'Estat Català.

ARF

369 «Per la llibertat d'actuació», *Butlletí de l'Estat Català* (París), 30 de març de 1925, p. 1.

370 «Secció de Preparació Militar», *Estat Català. Butlletí del Comitè executiu dels separatistes catalans*, març de 1925, p. 4.

371 «El Sant Jordi d'enguany», *Butlletí de l'Estat Català* (París), 15 d'abril de 1925, p. 1.

372 «Per una política de realitats», *Butlletí de l'Estat Català* (París), 15 d'abril de 1925, p. 1.

No obstant, la terminologia dels variats elements que la composen, és sempre la mateixa. Amb la grafia n.º 2, aprengui's.

Grafia n.º 2

Coneguts els elements que composen l'atrinxerament, vegi's les condicions que aquestes han de reunir.

Parabales.

L'element d'interés primordial en una trinxera, és el parabales.

Tenint el parabales la funció de preservar els combatents dels projectils enemics, és necessari que aquest tingui el gruix degut per que les bales no el passin.

Segons la qualitat de la terra, els projectils penetren més o menys endins. Quan la terra és arenosa, la bala s'endinça menys que quan és compacta o argilosa. Si és arena sola, la bala penetra molt menys encara. (Vegi's Apèndix n.º 1: « Dades de Penetració de Projectils »).

Per deturar una bala de fusell o de shrapnel, generalment amb un gruix de terra de 80 centímetres n'hi ha prou. Si al parabales se li dona el gruix d'un metre, pot tenir-se la seguretat que no l'atravessaran ni les bales de fusell, ni les del shrapnel, ni la metralla o troços de magrana.

Si es vol que el parabales resisteixi les magranes de canó de de campanya, haurà de donar-se-li un gruix de 3 a 4 metres.

Pel que fa a l'alçària del parabales, es tindrà només en conta la fondària de la trinxera. Cal que el projectil no pugui ferir el combatent.

Fondària de les trinxeres.

La fondària de la trinxera, combinada amb l'alçària del parabales, ha de garantir l'abric del combatent per a tota mena de projectils.

Per la grafia n.º 3 es veu la fondària que cal donar a una trinxera on es vulgui que el combatent estigui a cobert de les magranes de canó, comptant que l'enemic tira d'una distància de 2.500 metres aproximats.

1925
Esquema d'una trinxera a l'opuscle *Fortificació de Campanya* editat per Publicacions de l'Estat Català.
ARF

sol a Amèrica per fer propaganda. «*A aquest determini ens hi ha dut les invitacions que tant sovint ens heu fet de venir a Amèrica, l'exemple de De Valera, que feu ço mateix, l'any dinou, per Irlanda*». Volia començar per l'Argentina i continuar de sud a nord.

3.3. El Consell del Migdia de França

El 23 d'abril de 1925 a les oficines d'EC a París, Macià, Josep Cabré en representació i delegació de les organitzacions d'Estat Català del Migdia de França, Joan Boladeras i Ventura Gassol van acordar la creació al Migdia de França d'un Consell per «*realitzar-hi l'organització d'EC*». Tindria autonomia, però sota les instruccions del directori d'Estat Català per aconseguir unitat d'acció i orientació. Els acords del Consell s'haurien de consultar amb Macià, que les «*aprovarà o hi farà les observacions que cregui oportunes*». Una autonomia controlada.

El ple del Consell, que era una concessió a Cardona per tal d'apaivagar les seves crítiques posant-lo en un òrgan de coordinació, es reuniria un mínim d'una vegada al mes. En formarien part el mateix Daniel Cardona a Perpinyà, Josep Cabré a Tolosa de Llenguadoc, Joan Boladeras a Narbona i Manuel Pagès, que hi realitzaria tasques administratives i que, en començar el març, com una nova concessió als cardonistes, l'havia nomenat cap del Primer Terç d'Almogàvers. A més d'encarregar-li de completar-lo, li havia encarregat de crear el Primer Terç de Topada en els departaments francesos fronterers amb Catalunya.[373]

Les oficines centrals del Consell s'establirien a Narbona «*on es traslladarà tot ço d'oficines centrals de guerra que fins ara havien residit a París, així com també hi seran traslladades les oficines que fins ara Estat Català havia tingut obertes a Perpinyà*». Tots els caps de terç i d'escamot i aquells amb alguna categoria dins d'Estat Català a França la conservarien exactament sota les ordres d'aquest consell. Joan Boladeras en faria «*l'exercici d'inspecció general*». Aquest, a més, s'encarregaria de donar uniformitat «*a totes les instruccions de guerra*» per tal que la disciplina fos única.[374]

En aquell moment van començar a circular els bons de l'Emprèstit Pau Claris, que es va considerar llançat simbòlicament el 23 d'abril. Amb l'emprèstit, Macià esperava aconseguir 8.750.000 pessetes per armar 6.000 homes. Eren emissions de 25, 100, 500 i 1.000 pessetes. El disseny dels bons consistia en ramells de fruits envoltant una arcàdica família de camperols catalans, amb el rerefons d'una estrella solitària. Els acompanyava la llegenda «*Per la llibertat de Catalunya! Per la cultura dels catalans! Pel millorament i dignificació del Proletariat! Per la Pau social! Per la riquesa catalana!*».[375]

L'organització preveia que els bons d'emprèstit o paper-moneda serien reconeguts i fets efectius en pessetes-or una vegada constituït i instaurat plenament l'estat català. Per donar-hi una pàtina de seriositat s'afegia que els títols eren «*garantits per un comitè compost per homes eminents de Catalunya que cuidaran de l'administració d'aquests cabals, i actuaran segons les instruccions del govern provisional de Catalunya*». Es va preveure també fer llistats amb els noms o les contrasenyes dels subscriptors que compressin els bons per tal que quedessin degudament registrats en les matrius dels títols i en els llibres corresponents.

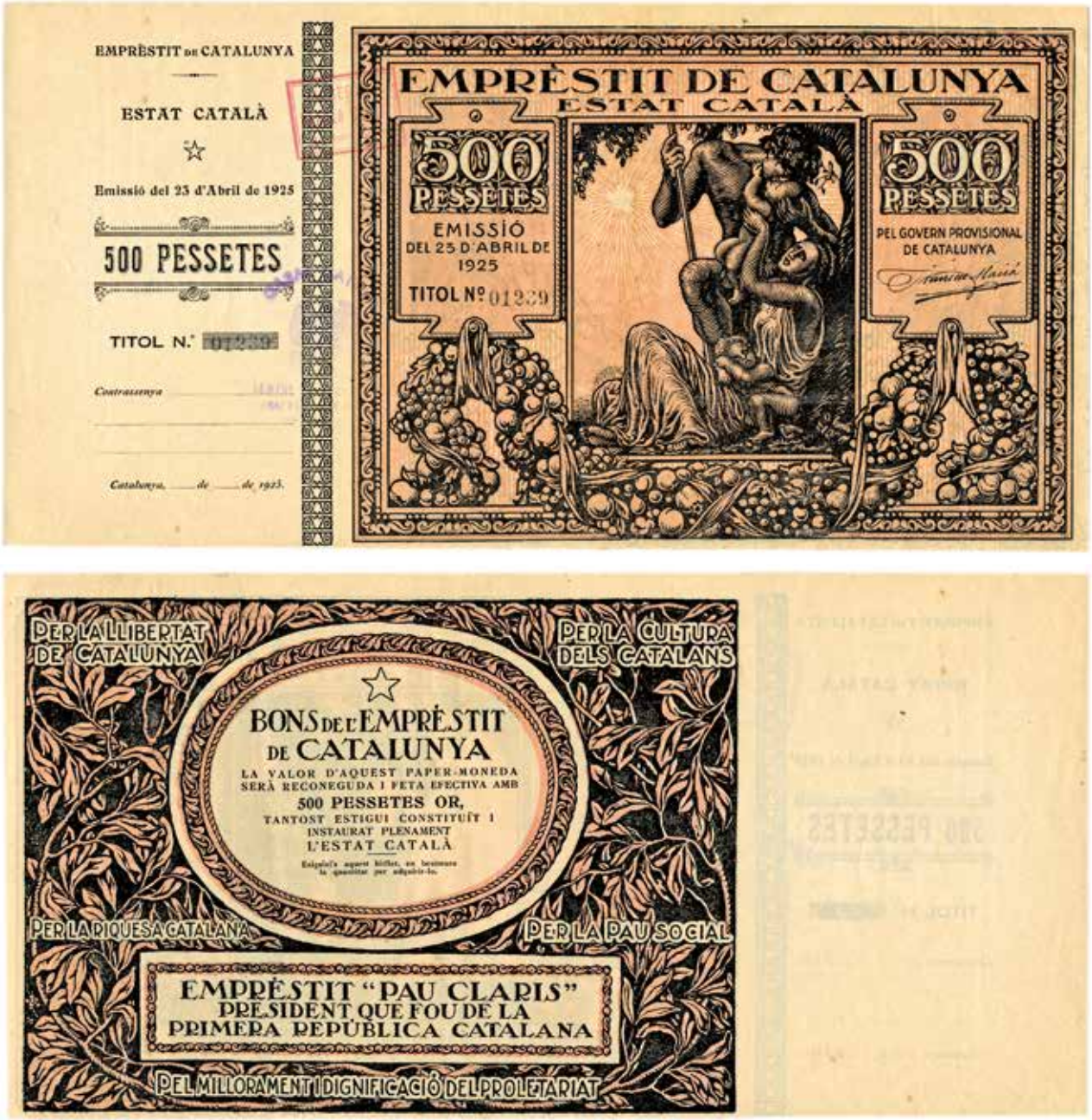
El venciment de l'emprèstit començaria a comptar a partir del dia en què el govern de l'hipotètic estat català es posés en marxa. I en el cas que, «*per raons que no estan al nostre abast*», aquest govern no pogués fer de seguida el pagament de l'emprèstit, es preveia la fixació d'un interès sobre el valor dels títols, un interès que es faria efectiu en quedar redimits els títols, en el cas que l'emprèstit es pagués abans d'acabar el primer any de govern o bé per semestres, si el pagament es prorrogava per més d'un any.

Així mateix, el pagament dels interessos es faria considerant sempre els títols en el seu valor de pesseta-or. El venciment de l'emprèstit, d'aquesta manera, podia ser prorrogat fins a cinc anys com a màxim, amb

373 ANC. Fons Francesc Macià: Ventura GASSOL. «Dietari de la reunió del 3 d'agost de 1925, Perpinyà».

374 ANC. Fons Francesc Macià. Document sense títol, núm. 48, s/d.

375 *Butlletí de l'Estat Català*, 1 de juliol de 1925.

23 d'abril de 1925

Anvers i revers d'un títol de l'Empréstit Pau Claris.

ARF

la condició que els títols guanyarien l'interès fixat. Els emissors dels bons també deixaven clar que no podria carregar-se impost de cap mena sobre els títols de l'emprèstit, «*que gaudirà d'absoluta exempció donada la seva alta finalitat*».[376]

L'emissió dels bons fou un ampli gest polític, dirigit tant al mercat financer europeu com a la burgesia catalana, però comptant també amb els simpatitzants de la petita burgesia perquè hi invertissin petites quantitats. Amb tot, l'agosarada emissió de bons fou molt desafortunada en els mercats de capitals europeus, «*ja que cap banc podia ser persuadit de fer-se càrrec d'una especulació tan arriscada*».[377]

En el context del llançament de l'emprèstit, Macià va demanar en diverses ocasions a Cardona que moderés les crítiques envers Estat Català per no donar la sensació de desgavell.[378] Però el cert és que la situació econòmica de la seva organització era ben galdosa i el mateix Macià va provar d'aconseguir un crèdit sobre la finca de Vallmanya, que era de la seva muller Eugènia Lamarca. N'esperava treure entre 125.000 i 150.000 pessetes, però —com a mínim de manera pública— el negoci no es va concretar. Les gestions foren comentades a la premsa de Madrid, i Macià remarcà, amb amargor, que era afortunat que la propietat estigués a nom d'ella perquè, altrament, era ben probable que Primo de Rivera la hi hagués confiscat.[379]

En el nou lliurament de l'*Estat Català. Butlletí del Comité executiu dels separatistes catalans* Macià va publicar-hi, de nou, l'article sobre Napoleó i l'«*esperit públic*».[380] El número carregava contra Acció Catalana i Rovira i Virgili, acusant-lo de seguidisme a Cambó.[381] De nou, l'1 de maig Macià va escriure a Cardona per demanar que davant el llançament de l'emprèstit no projectés imatge de divisió.[382]

Tot l'esforç de Macià va ser en va. Aquell maig, Daniel Cardona i altres militants descontents per manca d'acció, com Manuel Pagès a Perpinyà i alguns exiliats a Besiers, que seguien a Simó Llauneta, van formar una suborganització en el si d'Estat Català, anomenada La Bandera Negra (Santa Germandat Catalana). El nom remetia a l'estendard usat pels resistents catalans durant el setge de Barcelona de 1713-1714. El seu objectiu era actuar com a «*vigilant*» de l'ideari fundacional del moviment de Macià i assegurar que el cabdill el complia. A més, Cardona considerava que el pacte del CALA amb els anarcosindicalistes era una desviació de la finalitat originària de l'organització i tampoc no hi estava d'acord.[383]

A Barcelona, Manuel Carrasco i Formiguera i el doctor Josep Riera i Puntí van dimitir del directori d'Estat Català.[384] Els escamots es van queixar. Consideraven que s'havia substituït gent que només parlava, per altra que feia el mateix, mentre ells, en canvi, no hi eren malgrat que així s'havia previst a la reunió de novembre de 1924 a Perpinyà. Aquest descontent es va vehicular a través d'un nucli que es reunia en un centre excursionista al carrer de Bertrellans de Barcelona, amb Jaume Compte com a líder i juntament amb Marcel·lí Perelló i l'estudiant de Medicina amb simpaties anarquistes Jaume Balius.

Aquell maig de 1925 la Guàrdia Civil va detenir a Josep Lajara a Portbou amb documentació d'Estat Català. Aquest mecànic barceloní de pares aragonesos va explicar, durant l'interrogatori, que els de Macià pre-

376 Ibídem.

377 Document de Macià, datat el 18 abril de 1925, a Josep CARNER-RIBALTA; Ramon FABREGAT. *Op. cit.*, p. 128.

378 AMHB. Fons Daniel Cardona. Carta de Francesc Macià a Daniel Cardona, Bois-Colombes, 1 de maig de 1925.

379 Josep CARNER-RIBALTA; Ramon FABREGAT. *Op. cit.*, p. 136.

380 Francesc MACIÀ, «Endreça 2a. De la victòria en la nostra guerra», *Estat Català. Butlletí del Comitè executiu dels separatistes catalans*, abril-maig de 1925, p. 1.

381 «Política interior», *Estat Català. Butlletí del Comitè executiu dels separatistes catalans*, abril-maig de 1925, p. 1.

382 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a Daniel Cardona, Bois-Colombes, 1 de maig de 1925.

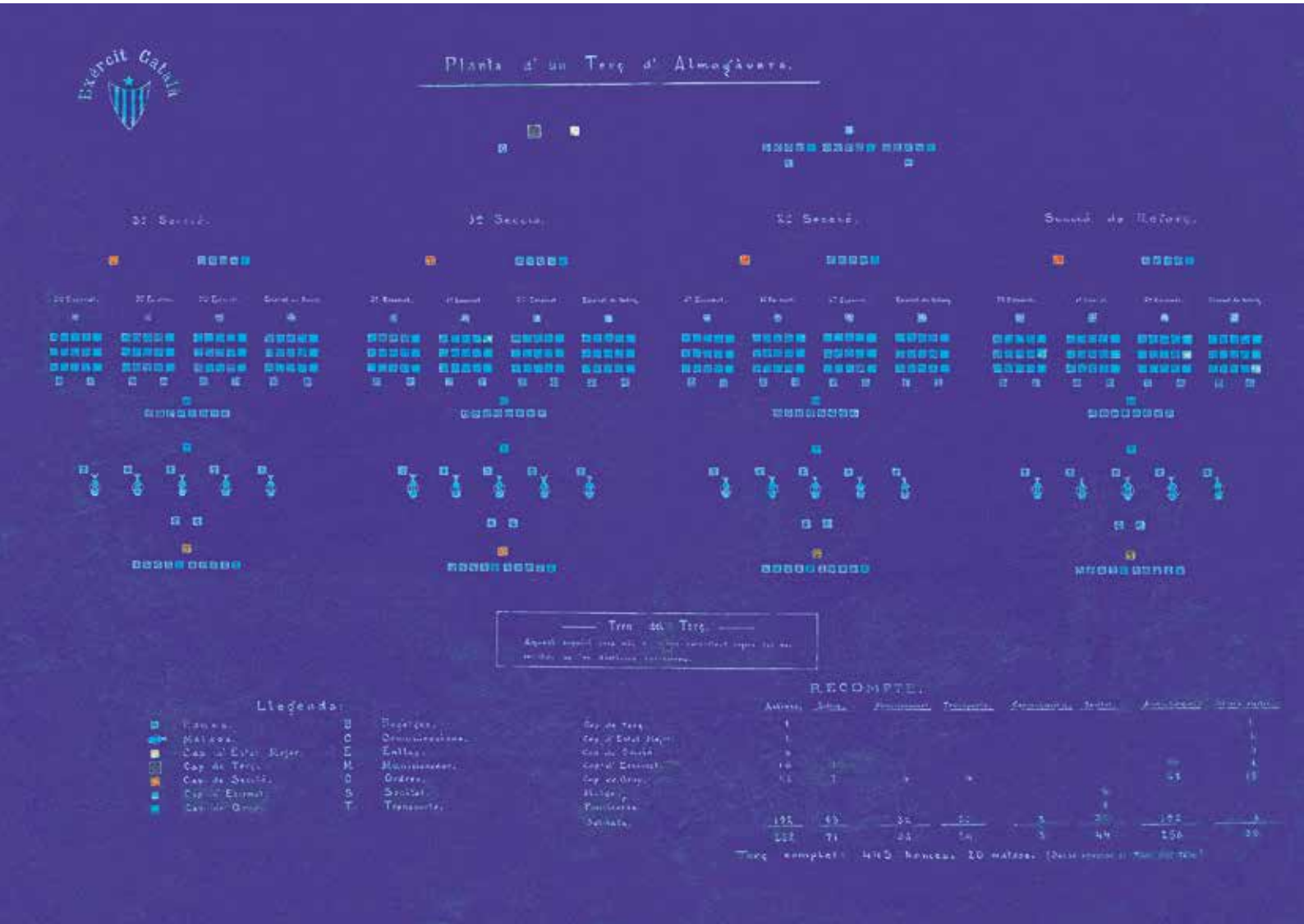
383 Joan CREXELL. *El Complot de Garraf*, p. 33-39; Josep CASALS i Ramon ARRUFAT. *Catalunya, poble dissortat*, p. 89-92.

384 ANC. Fons Francesc Macià. «Despeses de viatge reconeixement. Dies 30-1-2-3-4», Perpinyà, 5 de maig de 1925.

Circa 1925

Planta d'un Terç d'Almogàvers de l'Exèrcit Català.

ANC - FONS FRANCESC MACIÀ

paraven un exèrcit. Ell, però, una vegada alliberat, no va continuar a l'organització. Aleshores, un nou exemplar, el número 5, del *Butlletí de l'Estat Català* carregava contra el gradualisme i defensava que l'hora de la revolució s'apropava.[385] La CNT per un malentès de Carbó havia pensat que Macià preferia posposar la insurrecció. De tota manera, la direcció de la central sindical considerava hores d'ara ja a Carbó «*un particular*» i no pas el seu representant. Entre altres perquè Macià li passava diners per mantenir-se a París i, per tant, no se'l veia com algú equidistant del cabdill.

El 24 de maig el comitè nacional de la CNT va designar Rafael Vidiella com a representant del sindicat al CALA. Vidiella treballava a la impremta Solsona de París, on s'imprimien les publicacions d'Estat Català. A finals de maig o principis de juny de la mà de Vidiella, Joan Garcia Oliver hauria anat a conèixer Macià a Bois-Colombes.[386]

Mentrestant, a la primavera de 1925 l'exèrcit espanyol vivia un moment dramàtic al nord d'Àfrica. Després de quatre anys de contesa, la revolta d'Abd el-Krim es trobava en el seu punt àlgid. Per aprofitar el moment de màxima expansió dels rifenys i el replegament i la intranquil·litat consegüents dels militars espanyols, la Lliure Aliança necessitava passar ràpidament a l'acció, i un tour americà per recaptar diners requeria mesos. És per això que la CNT va traslladar a Macià la seva preocupació i aquest el va posposar.[387] En aquest marc des del *Butlletí de l'Estat Català*, Macià va tornar a demanar calma. «*El to exaltat que s'havia donat darrerament a les propagandes separatistes per part d'uns i d'altres ha situat la joventut de Catalunya en un estat també d'exaltació que ens preocupa*».[388] Fou en va.

EXÈRCIT CATALÀ

☆

Marxes i Campaments

EDICIONS MILITARS CATALANES
BARCELONA

PUBLICACIONS DE L'ESTAT CATALÀ

1925
Opuscle *Marxes i Campaments* editat per Publicacions de l'Estat Català.
ARF

3.4. El Complot de Garraf

En paral·lel al debat en el si d'Estat Català, Acció Catalana va viure una situació similar. Dins d'aquesta organització hi havia dues tendències, l'una favorable a la lluita armada, amb Lluís Nicolau d'Olwer i Antoni Rovira i Virgili, i l'altra contrària, representada per Jaume Bofill i Mates, més conservador i catòlic, i gens partidari de les posicions separatistes.[389]

A la pràctica, però, la tendència favorable a la lluita armada fou impulsada per elements forans a l'organització. Un grup de joves activistes, auto-

385 «El gradualisme del no-res» i «L'hora de l'heroisme», *Butlletí de l'Estat Català* (París), 15 de maig de 1925, p. 1.

386 Joan GARCIA OLIVER. *El eco de los pasos*, p. 126.-127.

387 Marc SANTASUSANA. *Op. cit.*, p. 70-74.

388 «El clam de la Joventut», *Butlletí de l'Estat Català* (París), 1 de juny de 1925, p. 1.

389 Jordi CASASSAS. *Jaume Bofill i Mates (1878-1933). L'adscripció social i l'evolució política*; Artur BLADÉ DESUMVILA. Antoni Rovira i Virgili i el seu temps.

Del Complot català contra el Rei d'Espanya

Tota la premsa en general ha relacionat aquests dies el meu nom amb el complot regicida descobert no fa molt a Barcelona.

A Catalunya aquest fet no ha sorprès a ningú. Tots els catalans saben prou bé com, sota el règim previlegiadíssim espanyol, el meu nom és susceptible d'anar, justificadament o no, unit a tot ço que d'una manera violent vulgui significar catalanisme.

A França, a Anglaterra, o a Amèrica, amb tot, la impressió que aquesta nota de la premsa pot haver causat no ha d'ésser necessàriament la mateixa. Si els catalans coneixen la meva vida política i la història, àdhuc recentíssima, del partit Separatista Català que m'honoro altament de conduir, no la poden conèixer igualment els amics estrangers. És aquesta la raó per la qual ara, públicament, em decideixo a replicar la nota informativa de la premsa, si més no per deferència a tots aquests amics d'arreu del món que Catalunya té i tenen igualment el Separatisme Català i la meva modesta persona.

Comprenc molt bé el que molts d'aquests amics hagin restat sorpresos davant la complicitat que m'atribuïa en el complot regicida la nota lliurada per Espanya a la premsa mundial. Comprenc també molt bé el que s'hagi trobat motiu d'inquietar-se en veure que, a camí seguit de la nota, no venia de part meva, un concret desmentiment.

Jo dic, però, a tots els meus amics, que expressament he restat en el silenci per demostrar d'una manera tàcita la meva conformitat — no conformitat, naturalment, respecte l'aventurada inculpació dels jutges militars espanyols que tothom sap són ben llunys d'inculpar i àdhuc jutjar de la manera més fantàstica i més capriciosa, sinó conformitat en el que es refereix al fet en si.

Més clar: Especificant molt bé que això no implica, de cap manera, l'haver tingut part directa ni indirecta al fet, declaro que considero un deure meu l'estar, en nom de Catalunya, d'acord amb les intencions, mai sigui frustrades, del complot regicida català descobert a Barcelona.

Que constati tota l'opinió mundial com les anades (1) del sobirà espanyol a Catalunya han anat sempre investides d'un caràcter desvergonyidament provocatiu. Que tots els amics d'arreu del món recordin com Catalunya viu exacerbada internament per dos cents anys interminables de greuges i d'humiliacions dolorosament infligides. Que concedeixin, en fi, que un poble que se sent materialment i moralment esclau, no farà més que una gesta simplement dignificadora cada vegada que, sota les cadenes i tot i àdhuc dintre una horrible contorsió tràgica, prendrà venjança per la seva pròpia mà i procurarà d'abatre tant com pugui el seu odiat opressor.

Que el poble espanyol recordi que, no havent sembrat més que odis a Catalunya, no pot pas certament collir-hi flors d'amor. A sengles malaguanyades campanyes d'efusió, sempre de procedència catalana, Espanya ha respost amb el fuet de l'energúmen o amb l'embestida imperativa del cafre.

Catalunya està ferida. Catalunya, desenganyada de tot, guareix les seves llagues amb odi. Així, doncs, que ni Espanya ni el món sencer no estranyi que cada català bugi arribat, en aquest moment, a la conclusió definitiva que no pot, absolutament, constituir causa delictiva el fet que hom lamenti, tan profundament com vulgui, l'atzar que l'atemptat català contra el rei d'Espanya hagi, desventuradament, fallat.

Francesc MACIÀ.

(1) En la passada expedició reial a Barcelona, llavors de l'Exposició del Moble a Montjuïc, Alfons XIII, malhumorat per les manifestacions catalanes que registrà de l'un cap de dia a l'altre, va remembrar públicament als catalans, que ell, Borbó, era descendent de Felip V. Es a dir d'aquella figura històrica que és símbol de la feroçitat espanyola contra Catalunya.

☆

Català, en les paraules del líder separatista, clares i contundents, no hi has trobat el sentir de tot el poble de Catalunya?

Sota la serenor d'aquestes paraules, no hi sents encarnada també la teva recança de no haver vist rebre un acte tan noble com el d'atemptar la vida del rei d'Espanya?

Quina llàstima que no s'hagi pogut executar la sentència de mort a la qual l'havia condemnat en silenci, per crim de lesa pàtria, el poble de Catalunya!

D'altres penes de mort seran dictades, i dia vindrà que hauran d'ésser executats els que les mereixen. Que tremolin els opressors, hereus dels crims de totes les dinasties d'Espanya, i aquells catalans traïdors que han posat mà en aquest martiri, avui tan cruent, de Catalunya.

Catalans, la guerra ha començat i és amb el fet de Garraf que fou declarada!

Els nostres germans que sofreixen tota mena de turments a les presons d'Espanya són els primers presoners de guerra. El martiri llur pesa a les nostres consciències.

Catalans, alerta!, ull per ull i dent per dent, hem de venjar la memòria dels nostres que caigüin en la lluita! Que sàpiguin aquests militars detentors de la justícia, que darrera cada empresonat dels nostres hi ha un altre català i, enfront d'Espanya, Catalunya!

Maig de 1925

Full volant amb la posició de Francesc Macià davant el Complot de Garraf.

ARF

anomenat el Grup dels Set —en referència a la novella *Els set penjats*, del rus Leonid Andréiev, aleshores molt popular en els medis obrers—, va apropar-se a membres d'Acció Catalana per organitzar una estratègia de combat des d'aquest partit.

Entre els Set hi havia Miquel Ferrer i Sanchis, Abelard Tona, l'electricista Enric Fontbernat —germà petit del músic exiliat Josep— i Ramon Fabregat. Davant la negativa del Consell d'Acció Catalana, tot el que van aconseguir va ser la creació, el 1924, de la Societat d'Estudis Militars (SEM), de la qual es va fer càrrec el militant d'AC Miquel A. Baltà que, com a expert en anàlisis químiques, se suposava que sabia fabricar explosius. El SEM, per tant, era una organització no oficial, amb lligams personals amb AC.[390]

Amb l'ambició de crear un «*exèrcit català*» —paral·lel al que es proposaven Cardona i Macià—, el SEM a partir de la imaginació de Baltà va plantejar-se organitzar una cavalleria, aconseguir un submarí per defensar la costa catalana o bastir una aviació. Plantejaments del tot inabastables. També van estudiar batalles passades ocorregudes en sòl català per extreure'n experiència. El químic, així mateix, va comprar manuals militars francesos i en finançà la traducció per «*contribuir a la formació i educació del soldat català*».[391] Allò més pràctic, però, van ser pràctiques de tir a Montjuïc.[392]

Rovira i Virgili, Nicolau d'Olwer i altres dirigents van témer que aprofundir en la via armada comportaria la divisió d'AC i van començar a distanciar-se'n. El propi Baltà va admetre també que era incapaç de controlar els xicots que suposadament tutelava.[393] Aquests, de la seva banda, van entendre que les elucubracions del químic no es podien dur a terme i que fins i tot bastir un exèrcit resultava irreal. Allò que, en canvi, van creure que podien fer era planejar accions terroristes.

---

390 Joan CREXELL. *El Complot de Garraf*.

391 Ibídem, p. 10-12.

392 Joan Francesc VIDAL JOVÉ. *Històries del meu temps*, p. 186-187.

393 VIBRANT [pseudònim de Daniel Cardona]. *Res de nou al Pireneu...*, p. 32-33; Abelard TONA, «La història menuda. La llibreria italiana», *Ressorgiment*, juliol de 1970, p. 10.388-10.389.

Des de la tardor de 1924 distribuïen pamflets subversius, atacaven amb àcid els aparadors de comerços considerats espanyolistes i penjaven algunes estelades, com feien altres centres nacionalistes.[394] A la primavera de 1925, però, els Set van plantejar-se un salt qualitatiu. Com que Acció Catalana no estava disposada a emparar el seus mètodes, però tampoc Macià, van entrar en contacte amb La Bandera Negra. Els elements cardonistes eren el sector —encara dins d'EC— procliu a l'atemptat personal.[395]

Una amalgama dels dos grups va planificar la col·locació d'una bomba en un túnel de la via fèrria del Garraf per finals de maig de 1925 quan el rei Alfons XIII, família i Primo de Rivera viatjarien a Barcelona. La idea de l'atemptat estava influïda pel que s'havia produït, el 16 d'abril, a la catedral de Sveta-Nedelya de Sofia, la capital de Bulgària. En el marc del funeral del general Konstantin Georgiev, responsable de la justícia militar del país assassinat dos dies abans pels comunistes, un artefacte col·locat pel Partit Comunista Búlgar va matar prop de cent trenta persones, entre les quals hi havia nombrosos militars d'alt rang. Però no pas el tsar, Borís III, que va arribar tard a la cerimònia.[396]

En primer terme els separatistes van voler col·locar una bomba a la via fèrria dels túnels del Garraf per quan el rei anés cap a Barcelona. La manca de preparació ho frustrà. A continuació es va provar d'assassinar Alfons XIII a les Rambles amb una pistola, a l'estil de Gavrilo Princip contra l'arxiduc d'Àustria, però l'encarregat no gosà o no trobà el moment de fer-ho. A la fi es va decidir que l'atemptat s'efectuaria també al Garraf, però quan el tren amb la família reial tornés a Madrid.[397]

Quan membres del grup anaven a col·locar la bomba, una o dues —mai no ha quedat clar— delacions van frustrar la temptativa.[398] La policia practicà nombroses detencions que van desarticular el grup del carrer de Bertrellans i, per extensió, l'estructura dels escamots de La Bandera Negra, a més del grup dels Set.[399] Macià va reaccionar contra el Complot de Garraf i va rebutjar qualsevol relació malgrat lamentar que no haguessin mort Alfons XIII. El fracàs confirmava la seva tesi. A través del directori de Barcelona, però, Estat Català va ajudar econòmicament les famílies dels detinguts: Antoni Argelaguet, Miquel Badia, Deogràcies Civit, Jaume Compte, Francesc Ferrer, Josep Garriga, Emili Granier-Barrera, Jaume Julià i Marcel·lí Perelló.[400]

Irònicament, Cardona, aleshores a Perpinyà, no va tenir cap responsabilitat directa en l'organització de l'atemptat. Ni se'l va assabentar tampoc. Però el fracàs de la temptativa fou definitiu per certificar el trencament de les relacions entre ell i Macià. A partir d'aquest moment els esdeveniments van postergar Cardona a una posició extremista sense sortida, de la qual ja no es va recuperar.[401]

Alguns dels implicats, com Jaume Miravitlles, el seu amic Enric Fontbernat i Ramon Fabregat —detingut, però finalment no jutjat— van poder exiliar-se i unir-se a Estat Català. Mentre altres com Josep Rovira i Abelard Tona van fer-se càrrec de l'enllaç del directori intern d'Estat Català amb París. També, de manera significativa, el jove sindicalista Amadeu Bernadó.

De manera significativa el *Butlletí de l'Estat Català* de l'1 de juny va expressar que des del 13 de setembre de 1923 «*els obrers catalans i els separatistes tenen*

394 Josep CARNER-RIBALTA; Ramon FABREGAT. *Op. cit.*, p. 97; Josep PUY. *Alfons Sala i Argemí. Industrial i polític, 1863-1945*, p. 121-140.

395 VIBRANT [pseudònim de Daniel Cardona]. *Res de nou al Pireneu...*, p. 35.

396 Richard J. CRAMPTON. *Historia de Bulgaria*, p. 177.

397 Joan ESCULIES, «Matar al rei. El Complot de Garraf», *Sàpiens*, gener 2022, p. 32-43.

398 Joan ESCULIES, «Atrapar al delator del Complot de Garraf», *La Vanguardia*, 13 de maig de 2023, p. 48-49.

399 Manuel VIUSÀ, «Francesc Macià. President de Catalunya», *Som*, 1968, p. 62; Joan CREXELL. *El complot...*, p. 102-104; Miquel FERRER. *Memòries (1920-1970). 50 anys d'acció política, social i cultural catalana*, p. 75-79 i 81-97.

400 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a entitats americanes, Bois-Colombes, 14 de setembre de 1925.

401 Carles DURAN, «Prats de Molló. Novembre del 1926», *L'Emigrant*, novembre de 1946, p. 20; VIBRANT [pseudònim de Daniel Cardona]. *Res de nou al Pireneu...*, p. 83.

BUTLLETÍ DE L'ESTAT CATALÀ

Any II ★ Publicació bi-mensual de l'Estat Català ★ N.º 7

Catalunya i altres països: 50 cts. París, 1er de Juliol de 1925. Amèrica: 10 centaus.

EMPRÈSTIT DE CATALUNYA

Emissió "PAU CLARIS" — Any 1925

Facsímil imprès d'una classe de títols del Empréstit tirats en colors.

Per la llibertat de Catalunya!

Per la cultura dels catalans!

Pel millorament i dignificació del Proletariat!

Per la Pau social!

Per la riquesa catalana!

1 de juliol de 1925
Número 7 del
Butlletí de l'Estat Català,
amb la reproducció
d'un títol de
l'Emprèstit Pau Claris.
UB-BPR

cada dia més contactes ideològics i reals. El separatisme té una forta col·laboració obrerista i avançada i els obrers veuen que només la plena realització dels ideals catalans els donarà aquella llibertat d'acció civil i humana que l'Estat els ha negat i els negarà sempre».[402]

De resultes de l'apropament entre França i Primo de Rivera per fer front a l'amenaça d'Abd el-Krim, al juny va tenir lloc una conferència bilateral a Madrid per acordar un pla d'acció militar. Abd el-Krim va rebutjar una sortida diplomàtica que ambdós estats li van oferir. Va ser un error. França i Espanya van decidir aleshores coordinar els seus esforços militars.[403] Macià va creure que l'acord francoespanyol respecte al Marroc propiciaria l'enviament de més tropes a l'Àfrica. I que això debilitaria l'exèrcit a la península i generaria més descontent entre la població.

«*Els esdeveniments francoespanyols al Marroc i les actuacions dels nostres a Barcelona ens aconsellen una altra política més apremiant. És per això que a l'inici d'aquests esdeveniments acordàrem suspendre el viatge a Amèrica per estar aquí contínuament a l'aguait*», va dir a Carbó.[404] Temia, per contra, que si Espanya i França feien les paus amb els rifenys, l'exèrcit espanyol traslladaria bona part dels seus efectius a Catalunya.[405] El cabdill, per tant, va voler veure-hi una oportunitat. A mitjan juny sostingué que «*la revolta ha d'ésser aquest estiu*». El problema continuava sent els diners i, per tant, la compra d'armes. Es deia que havia rebut d'Amèrica de 300.000 a 1.000.000 pessetes. Macià ho va negar.[406]

En l'entretant, l'emprèstit fracassava a Catalunya. Fins i tot coneguts partidaris de Macià, en ser temptejats, o bé els refusaven o bé compraven participacions tan petites que només es van recaptar unes 8.500 pessetes. Al juny la propaganda en favor dels bons va adoptar un to agressiu. S'instava els catalans a comprar els bons si no volien ser acusats de traïdors.[407] Només les comunitats catalanes d'Amèrica van comprar bons, encara que en petites quantitats i de les denominacions més baixes. Macià rebé en total, dels emigrants catalans, 902.302,85 francs francesos.

El número de juliol del *Butlletí de l'Estat Català* duia en portada la reproducció d'un bo de 1.000 pessetes de l'anomenat oficialment Emprèstit de Catalunya (emissió Pau Claris) i un llarg article de Macià demanant que se n'adquirís.[408] Demanava fons i, de manera significativa, en el mateix moment la publicació tot i continuar amb la voluntat de ser bimensual passava a ser mensual. Al juny només s'havia publicat un número, com també es faria al juliol i a l'agost i setembre. A l'octubre ni tan sols n'hi hauria.

La tirada mitjana del *Butlletí de l'Estat Català* era d'entre 2.000 i 3.000 exemplars. S'imprimien també en quantitats d'uns 300 exemplars de fulletons com «Fortificació de Campanya», «Marxes i Campaments», «Complot contra el rei d'Espanya», «Juntes Locals de Salut Pública», «Consells de Guerra Sumaríssims» o «Marxes i operacions de nit», entre altres.

De la seva banda, el Consell del Migdia de França es va reunir el 12 de juliol, encara amb Cardona, i va plantejar la necessitat de buscar amb més insistència suport internacional. Es va suggerir a Macià de dibuixar Catalunya davant els seus interlocutors francesos com «*una Bèlgica del sud*». Una imatge que ell usaria en un parell d'anys. També se li va proposar que amenacés a personalitats i partits polítics francesos amb cercar un pacte amb Itàlia si França persistia en la seva col·laboració amb Espanya. Se'ls havia de traslladar que, cas de ser així, el règim feixista podria «*desplegar les banderes de Roma damunt la terra catalana*». Aques-

402 «Senyals dels temps», *Butlletí de l'Estat Català* (París), 1 de juny de 1925, p. 1.

403 David S. WOOLMAN. *Abd el-Krim y la guerra del Rif*, p. 184-185, 195, 201 i 213.

404 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a Eusebi Carbó, Bois-Colombes, 19 de juny de 1925.

405 Report de Francesc Macià, 10 de juliol de 1925, a Ricard FAURA. *El complot de Prats de Molló*, p. 76.

406 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a desconeguts, Bois-Colombes, 15 de juny de 1925.

407 Eugeni XAMMAR. *Seixanta anys d'anar pel món*, p. 278-284; Joan ESCULIES. *Joan Solé i Pla. Un separatista entre Macià i Companys*, p. 158-159.

408 «Per Catalunya», *Butlletí de l'Estat Català* (París), 1 de juliol de 1925, p. 1.

Estanh d'Aranh, 16 d'agost de 1925
Soldats d'Estat Català, comandats per Josep Fontbernat,
de maniobres pel Pirineu occità amb la mascota, el gos Arç.
D'esquerra a dreta, s'hi reconeixen, entre d'altres: Benet Samper, Pere Caballé,
Josep Fontbernat, Enric Fontbernat, Joaquim Terrades...
ANC - FONS FRANCESC MACIÀ

ta, però, era una proposta que no podia tenir recorregut. A diferència de Cardona, el líder d'EC sempre va tenir clar que de pactes amb el feixisme no en volia cap.[409]

L'1 d'agost el *Butlletí de l'Estat Català* va tornar a obrir amb una imatge de l'Emprèstit Pau Claris i l'article de Macià «Per Catalunya» reclamant fons i explicant les condicions de l'emissió dels bons.[410] Mentrestant la cruesa dels atacs contra la resta de segments del catalanisme havia esverat alguns centres americans. El portaveu de Buenos Aires, *Ressorgiment*, ho va fer notar a les seves pàgines i Estat Català de seguida va respondre amb una «*crida a la concòrdia*» per convidar a tothom «*a aquesta festa de l'alliberació de Catalunya*».[411]

A Perpinyà, el 3 d'agost va tenir lloc una nova i convulsa reunió del Consell del Migdia a les oficines d'Estat Català entre Daniel Cardona, Josep Cabré, Joan Boladeras, Manuel Pagès i Ventura Gassol.[412] Cardona va expressar que ell havia acceptat aquell Consell, però també proposat un Consell Nacional de control a l'actuació de Macià, amb la qual no estava d'acord. Pagès va mantenir-se de moment a EC, tot i ser cardonista. La resta van defensar Macià. Cardona al final de la reunió va dir que La Bandera Negra no seria obstacle per als plans de Macià i que, en tot cas, era una «*organització de reserva*» per si fallava Estat Català. De tota manera a finals de mes es va donar de baixa d'Estat Català.

Des d'aquell moment, Cardona va passar a comptar amb el nucli de Besiers —Simó Llauneta, Joaquim i Ramon Corominas, Rafael Llorens, Salvador Borrell, Vicenç Faulí, Joan Ruiz, Josep Bassols i Josep Hurtado, entre alguns altres. D'Amèrica, Cardona no va rebre suport i fins el van acusar de traïdor. Abans de trencar, Manuel Massó, exdiputat provincial de Barcelona, aleshores resident a Buenos Aires, va fer un intent de mediació i l'advertí de l'aïllament en què es trobaria si trencava amb Macià. Va ser en va.[413]

L'escissió del cardonisme d'Estat Català va augmentar els recels de la CNT amb el separatisme i el Comitè Nacional del sindicat va decidir posar fi a l'acord del CALA. Es tractava sobretot d'una excusa per emmascarar la pròpia situació. Al gener la proposta de finançament del consorci havia accelerat l'acord del Comitè d'Acció. Aquest, però, no s'havia concretat. Macià continuava cercant diners i armes. L'acord del CALA, per tant, mantenia una col·laboració que no semblava desembocar enlloc. Mentrestant, la pressió primoriverista havia fet que els òrgans de direcció anarcosindicalistes s'allunyessin de Barcelona. Per evitar la dràstica decisió dels cenetistes, en començar l'agost Macià va donar diners a Vidiella perquè anés a Gijón a convèncer a la CNT de no trencar. No queda clar, però, si el tipògraf hi va anar.[414]

Aleshores, a mitjan agost, a Barcelona, la policia espanyola va detenir Miquel A. Baltà. Una fuita d'aigua a una oficina llogada al carrer Balmes va fer que el llogater volgués contactar amb el suposat arrendador i va descobrir que era un nom fals. En notificar-ho a la policia, aquesta hi va descobrir ordres militars de Macià, fulles d'estadística a omplir, làmines de l'Emprèstit i un fitxer d'una part dels inscrits, en clau. Segons Macià, la pèrdua de Baltà era enorme. «*Ell era Cap d'Estat Major, home d'unes condicions que no abunden i el que duia tots els afers militars a Catalunya*». El cabdill va patir molts dies esperant que la policia no trobés la clau per desxifrar els noms. Com a mesura preventiva va aconsellar als afectats creuar la frontera i va ordenar buscar feina, segons ell mateix, per a prop de 200 homes.[415]

409 ANC. Fons Francesc Macià. Rapport sobre orientació i tasques a realitzar. Consell de D. N. C en el mitjdia de França, 12 de juliol de 1925.

410 «Per Catalunya», *Butlletí de l'Estat Català* (París), 1 d'agost de 1925, p. 2.

411 «Crida a la Concòrdia», *Butlletí de l'Estat Català* (París), 1 d'agost de 1925, p. 3.

412 ANC. Fons Francesc Macià: Ventura GASSOL, «Dietari de la reunió del 3 d'agost de 1925, Perpinyà».

413 Fermí RUBIRALTA. *Daniel Cardona*, p. 101-102.

414 Marc SANTASUSANA. *Op. cit.*, p. 70-74.

415 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a entitats americanes, Bois-Colombes, 14 de setembre de 1925.

Santenh, agost de 1925
Companyes de soldats d'Estat Català amb l'estelada,
entre les quals Pura Argüés, esposa d'Enric Fontbernat.
ANC - FONS FRANCESC MACIÀ

3.5. Macià a Moscou

Caigut Baltà i en el marc d'estrènyer la relació amb la CNT per no perdre el seu suport, Macià hauria fins i tot ofert el lloc de cap de l'Estat Major a Joan Garcia Oliver, que no el va acceptar.[416] Veient que el flanc anarcosindicalista es podia perdre i amb la intenció d'aconseguir aplegar el màxim d'opositors al règim primoriverista, el cabdill d'Estat Català va entrar en contacte amb dirigents del Partit Comunista d'Espanya. Davant el persistent rumor de l'or de Moscou, la possibilitat que la Internacional Comunista (Komintern) financés revoltes, Macià va creure que per aquesta via podria aconseguir els diners necessaris per armar el seu exèrcit.

Va aprofitar un moment en què, davant la persecució policial a Espanya, la nova directiva del PCE es va constituir a París. El seu secretari general era el granadí José Bullejos. La nova direcció del PCE va donar al partit una orientació d'acord amb les directrius del moment, que emanaven de la seu central de la Internacional Comunista.[417] El PCE es va mostrar interessat a arribar a un acord amb els membres de la Lliure Aliança. D'una banda, per raons immediates «*de prestigi*» i, de l'altra, per «*no quedar despenjats dels esdeveniments*». El 1925, el PCE era un partit minúscul, amb contradiccions internes importants, ben controlat pels representants de la Komintern i condicionat en les seves opcions per la pressió del Partit Comunista Francès.[418]

Rafael Vidiella, com a representant de la CNT, i Macià van celebrar diverses trobades amb Bullejos. La primera va tenir lloc al local del sindicat francès Confédération Générale du Travail Unitaire (CGTU). Fou una trobada difícil: els dos catalans eren partidaris de la revolta immediata, mentre que Bullejos insistia en l'absència de condicions revolucionàries tant al conjunt d'Espanya com estrictament a Catalunya, i argumentava que calia una intensa tasca política prèvia.[419]

En una nova reunió, el secretari general del PCE va insistir a aplicar la fórmula de la «*formació de soviets*» i va oferir-se a crear un front únic «*per al bé de la classe obrera i pagesa*». Macià ho acceptà, i també Vidiella, però aquest últim només a títol personal, no pas en nom de la CNT.[420] En una trobada posterior, el front únic va quedar constituït com un comitè revolucionari. Malgrat la petitesa del PCE —i aquesta era la clau de volta de les converses amb Bullejos—, aquest partit jugava amb el fet de comptar amb el suport de la Komintern, arribat el cas.

És per això que el granadí es va permetre de demanar que, en comptes d'un únic vot en el si del comitè, com tenien els separatistes i els anarcosindicalistes, els comunistes en tinguessin tres —un pel partit, un pels Sindicats Autònoms, que ells controlaven tot i que amb ben poca influència fora d'Astúries, i un altre per a les Joventuts Comunistes. Macià, que tenia ganes de pactar, va acceptar el galdós esquema comunista: va insistir, però, en la necessitat d'una ajuda financera, que era per l'única cosa per què parlava amb Bullejos.

Les noves circumstàncies del principi de la tardor de 1925 van fer possible la col·laboració del PCE amb la Lliure Aliança, doncs. Per Macià convèncer els seus no va ser senzill. Temien perdre el control del moviment a mans dels comunistes.[421] Mentre, el PCF, amb molts més efectius, i havent aconseguit una campanya important contra la guerra del Marroc, va veure amb bons ulls el viatge del cabdill d'Estat Català a Moscou i ajudava a organitzar-lo, Bullejos va témer que la Komintern acceptés els plans de Macià i que el PCE es veiés abocat a una nova aventura que no es podia permetre.

416 Marc SANTASUSANA. *Op. cit.*, p. 80.

417 Joaquin MAURÍN. *Revolución y contrarrevolución en España*, p. 276-277; Pelai Pagès. Historia del Partido Comunista de España (1920-1930), p. 89-91.

418 José BULLEJOS. *La Komintern en España. Recuerdos de mi vida*, p. 55, 64.

419 Rafael VIDIELLA. *De París...*, p. 57.

420 Montserrat ROIG. *Rafael Vidiella, l'aventura de la revolució*, p. 75-76.

421 Josep CARNER-RIBALTA. *De Balaguer...*, p. 69.

Catalunya i Rosselló

Preu: 20 cèntims

Periòdic de Defensa Catalana y de Combat

Any I. | DIRECCIÓ J. ESPARCH D'AMELLER | Perpinyà. SETEMBRE 1925 | REDACCIÓ 28, Rue Petite-Saint-Christophe | Núm. 1.

Catalunya i Rosselló

Salut, compatrio Rossellanenc! Salut, compatrio Catalana!

Els moments d'angoixa que atravessen la nostre estimada Catalunya, ens han fet pensar que calia fer sortir en el Rosselló, germà nostre de raça, un periòdic que defensés els drets catalans, que fes comprendre l'ignominiosa persecució que sofreix tot home que es Fill Català, que lluités amb tota l'energia per nostra Independencia.

Perpinyà, capital del Rosselló, estudiarà amb benevolencia una falla en la qual no se'ns feriran els sentiments de ningú.

Els Rossellanencs requeriran amb interès les peripecies de la lluita dels Catalans contra Espanya.

Segurament més d'un cop sentirán tots llegirnos venir-los als ulls llegint el martiri d'algún Català tancat a les terribles presons Espanyoles; potser alguna vegada llegirán narracions espantoses que els farán pensar en l'Edat Mitja, però que, desgraciadament serà historia del dia d'anuí.

A Perpinyà hi han homes més capaços que nosaltres per a emprendre-li la publicació d'un periodic Català, pero en els moments que estem passant hi ha necessari energia que intel·ligencia. La nostra energia posada al servei de l'intel·ligencia dels altres farà d'aquesta falla nomenat el veritable portaveu del Separatisme Català del Rosselló.

Acceptarem amb bona voluntat la col·laboració de tots, rossellanencs o catalans, que vulguin fer costat ia nos en el nostre periòdic, exposin lliure idees politiques o socials de dreta o d'esquerra, sempre que els articles que ens enviin vagin en defensa de la llibertat de Catalunya o de les lletres de la nostre estimada Patria.

Ja sabém que la tasca será difícil a causa dels enemics de la nostra terra més nombrosos a Perpinyà del que sembla i que, indubtablement, provarán entrebancar durant moltes quan vers fer-nos trencar l'esquella, però parlem el que parlem, o callem qui callem, la publicació continuará, sempre avant, sempre valenta, i si en la lluita en cau un per desaparició o per exgelació, un altre soldat català omplirá el buit que ell deixa i aquest cau pel i en la defensa als cessarals enemics.

Ham hi soldat Català!

En aquest moment, tot home de cor, deu sentir-se soldat de Catalunya.

El mariè que s'inspira i d'emocions sentirá un cant de la terra, serà un Soldat. El poeta que escriu versos i canpira, serà un Soldat. L'obrer que fueja el ferro serà Soldat. El pagès que agranda l'arada serà també un Soldat.

I, la muixca se tornará trista, els cerros enaltats i violents; les gaspiots sortint del ferro ocremit de foc, il·luminaràn la figura heroica de l'obrer forjant un glaus, deixarà el pagès l'arada per empunyar la falç.

Serà en aquell moment que el nostre periodic sincerarà més la cau, explicant fets heroics, pivotat en guarda l'opinió envellanenca i francesa de les falsetats que ja ara el govern espanyol ens gratifica, tractant de terrorista a qual honrado que no han comés altre crim que el d'tenir uns trons patriotes Catalans.

Esperant aquell moment, el nostre periòdic s'esforçará a passar en cau llur degut totes les noticies interessades que contra els Catalans fa circular el mal premsa alabut govern espanyol: acompanyá per les terrors Rossellanenc les nostra idees, passant cauq nova a les cerres de molts Catalans que ja se es recordats quin nom portes ni d'anat ván fills, demostrant a d'altres que no n'hi ha pras en dir-se Catalanista o Separatista, vinà que cal demostrar-ho sense por, a la llum del dia, ja que les entranyes franceses no ens diràn res per plasmmar una idea que cau honra devant del mon, perque el govern francés amb que els Catalans cau dues llurs amics i defensors durant la gran guerra, i que en aquest moment és a dins del Separatisme Catalá cal se trobin els més bons amics de Franca.

Atzquen el cop Catalunya Terra Nuny de conèixer la por que no cau dicta parlar. Desmostrem qui cau i qué cales, Na Trencadas cau familia perquest quant sentin donant contra la miranda del policia capnyat d'esfrapat de persona, cinó al contrari, fem-li una rialla a la cara i saludem-le de la nostra part, i si en cha tenim necessitat d'un consell cenin a nosaltres que ni cenré pasarem ela punts sobre les i...

Catalunya i Rosselló és el nom de nostre periòdic.

Per qué Catalunya? Per a demostrar que no l'oblidem, per a acceptar amb el dit als Catalans exhorsits le cara Pátria, per a recordar a tot moment que cau soldat.

Per qué Rosselló? Per a recordar que cau germana, per a intercesar moralment el Rosselló en la lluita de Catalunya contra Espanya. Será el Rosselló amb cau simpatia per a nosaltres, qui portará l'exit moral de totes les terres franceses per Catalunya.

Catalunya cuitarà donará una abraçada d'amor a ses germanes de raça i, d'aquesta abraçada al Rosselló, en pujará cau un bof d'agraiment per la Nació francesa.

La nostra falla no és pas política, pero sí patriótica.

Tot Català tí, en aquest moment, l'obligació de portar ajuda a sa Pátria segons llurs mitjans.

Qui tingui intel·ligencia que escrigui articles inexistats, o que explegui als altres amorg intel·ligencia el sentit d'una paraula, d'un verdi; posin els cies al servei de Catalunya llura mitjans inscrivint a Compradit Pau Claris; aprenguin els joves conscientment el manejg de les armes. Que quant la mitjans nu Catalans es pera un moviment no falli ni un engranatje, per cada home aigui un cop, i cada home un soldat.

La lluita entre Catalunya i Espanya no será pas una revolució, cinó una guerra i com a tal, cal una organització perfecte.

Que tot Català prefi no pobra a l'oblidi i la victoria és nostra.

La victoria ne ha d'ésser bon all tres magnes.

Viva la Franca amiga! Viva el Rosselló, germá! Viva Catalunya lliure!

EL NOSTRE IDEAL

M'honro en exposar llegics fonaments de "Separatisme Català"; pero abans haig de fer avinent la impossibilitat en que'm trovo de pretendre ensenllar mes paraules al seutic i al pensar general de tots els Catalans que, bo i vigent fills del terrer, negligeixen la seva acció, i fins la seva pensada en ells fets escrits amb lletres de sang que'ns marca l'Historia de Catalunya.

Pero els cossos cocare calents d'aquells màrtirs de la Pàtria ens criden, i son crit l'emprimem dins d'aquestes colomnes, perque tots els Catalans el sentin i ens diguin « què s'ha de fer ».

En primer lloc prenc coneixement d'una divisa que diu: *mai cap Català que estimi de veras la seva Patria, deu defugir, l'honor i l'obligació que te d'exaltar-la, de treballar per ella, fins á crure la sentada en l'alt altint que l'Humanitat guarda per els pobles civilitzats, progressius i lliures.*

Malgrat que les meves inspiracions i el meu voler siguin de lèr Pàtria, la distinció honorifica que m'atribuiesen en aquest periodic, es molt superior a mes forces; no obstant, procurarè que la tasca que m'inconbeix porti el seu fruit en el repàs de familia per a la gloria de Catalunya lliure.

Tot lo exposat en el present article, són ideals pels que s'ha de treballar sense treves; són ideals pels que l'home de conviccio no descansará fins i a tant que siguin una realitat viventa a Catalunya. Aixis s'ha de fer, i aixis ho farem.

El Separatisme Català, no defallirà ni recularà mai en cins gran empenta d'assolir el nostre - *ideal* - malgrat que els obstacles, els desengasys i les tribulacions de totes menes entorpeixin i dificultin els nostres propositis. I quan arrem al cim, els veurem positivament, asserenats i reconfortats per tanta benaurança, ens sentirem forts, fortissims, per a sostenir-los, perque ho voldrem, baixant del cim de nostres propositis a infundir nova vida al nostre poble, determinant un canlat de vida arreu del nostre terrer, font reviure, potent i lliure, al poble català.

Considero a un mateix temps que és una necessitat que's determini la naturalesa de l'acció social que realitza el nostre poble; atenguent que és una veritat indiscutible que el concepte de Nacionalitat supova la suma armònica i coordinació de tots els pensaes i sentir honrats inspirant-se en el gran aspect social de llibertat i de tolerància que és característic del poble català i que resplandeix en la tradició catalana pura. I no estrafeta per les influències que un segle i un altre segle han malmesat. Estem convençuts de que és un deure patriotic aplegar a tots aquells que, amb plena consciencia, cooperen a la renaixença integral de la nostra nacionalitat.

També m'ha atirat un altre punt de vista, i és al referent a que, tro ant-se tant malajada com se trova nostra societat catalana, trovant-se remoguda i humil·liada per les exaltacions dels sectarismes, nosaltres, que debem ésser previsors; nosaltres, que essent catalans entenem que tenim de començar a edificar per endevant la Catalunya de demà, creiem que el catalanisme ha de preparar ara la societat de la Catalunya independenta.

Ahir era la nostra Catalunya que en els temps de llibertat de la seva historia ocupaba els primers llocs del mon i era un cos orgànic en el que hi habia organes diferents pero units en la fonció nacional per lligaments efectius i contac moral d'uns amb els altres; avui tot son divisions, divisions personificades i quasi absolutes; avui l'amor no s'hi coneix, els odis hi venen, i per aixo nosaltres que volem crear la Catalunya d'amor, comencem per afirmar que nos devem unir tots, que nos devem acubllar tots, per a constituir la nacionalitat; i per a fer pràctica de mútua tolerància, de mutua respecte a la consciència dels altres, perque nosaltres les volem vives totes les consciències, no en volem matar cap, que essent totes vives serem un poble gran, fort i sabi, i essent mortes seriem un poble dels que decauen, un poble sense altre fi que la força, un poble sectari, un poble decadent; i nosaltres no volem ésser decadents, ni volem la força del militarisme, ni tampoc les falses grandeses d'un poder absolut, ni cap d'aquests *ismes* antiprogressius i antihumans que és de plànyer que, per no tenir la constitució d'un bloc d'unio de defensa, no pogeem ara mateix destruir-los per a que no fessin per mai més destorb per a l'organització i desenvotllo del nostre poble.

L'especit de germanor que'ns lliga uns cops amb altres procedents de totes les encontrades de nostra terra, és purament del caràcter de nostra raça. Recordemos d'aquells esclats d'entusiasme que mainins han retrunyit sempre que s'ha parlat de Catalunya, i oblidem-nos de petites misèries; no ens en volguem recordar, arrancuem-les del nostre cor i del nostre cervell, i si algona vegada hi papalleneja el sèu record, penonem amb la sagrada bandera de la Pàtria, mirem-la de fit a fit i ella l'esvahirà.

Recordem sempre els principis que tenim estatuits... i oblidem, no volguem recordar-nos-en mai de les persones.

Compreu a la

Camiseria CASTILLO

la més ben assortida de Perpinyà

10, Carrer Marchands

Setembre de 1925

Número 1 de *Catalunya i Rosselló,* periòdic impulsat des d'Estat Català.

ANC - FONS FRANCESC MACIÀ

Aquell inici de setembre, el cònsol d'Espanya a Perpinyà, Rafael Sánchez Ocaña, va alertar de l'aparició de *Catalunya i Rosselló*, el primer número d'una revista separatista dirigida per Josep Esparch i amb Simó Llauneta de col·laborador, i va traslladar a la Sûreté francesa que els separatistes estaven «*planejant alguna cosa*».[422] També tenia vigilat a Josep Fontbernat. De tota manera el prefecte dels Pirineus Orientals considerava que Fontbernat, per bé que no amagava que era separatista, no era perillós, sinó un «*idealista abans que res incapaç de posar-se al capdavant d'un moviment*».[423]

Amb tot, sabien que la Coral Deodat de Severac que dirigia a Tolosa de Llenguadoc emparava els refugiats i que el nombre de separatistes que hi havia era «*elevat*». El fet que la coral fes un concert a Ceret, prop de la frontera, el 27 de setembre de 1925 a la tarda i després a Perpinyà es va veure com un perill «*sobretot en un moment en què els separatistes intensifiquen la seva activitat*».[424] Després de l'actuació, les autoritats franceses i espanyoles van tranquil·litzar-se en veure que no hi havia hagut manifestacions separatistes.[425]

També aleshores, José Novoa es va presentar al cònsol espanyol a Perpinyà proposant-se com a informador i dient que exercia de responsable d'entrenament militar perquè era un exmilitar. Quan va dir que mostraria els dipòsits d'armes a Sánchez Ocaña, però, es va esfumar. Poc després un nou confident, Antoni Batlle, que es declarava exseparatista també va dir al cònsol de Tolosa, Antonio Gullón, que sabia on hi havia armes, però també va desaparèixer quan aquest va disposar que l'acompanyessin els seus agents. La diplomàcia espanyola va compartir aquesta informació amb la República Francesa i desesperava veient que aquesta no feia res.[426]

Els crítics amb Macià, en l'entretant, aplegats a La Bandera Negra van demanar-li la formació d'un Consell Nacional Català a París que els incorporés a ells, a Acció Catalana, a la Unió Socialista de Catalunya, a Estat Català i a l'organització 1640 de Sabadell i Barcelona.[427] D'aquesta manera, a més de fer-se un lloc amb un representant en la direcció, pretenien aigualir el paper de Macià. El 6 d'octubre Cardona va enviar un ultimàtum a París dirigit a Gassol per constituir el Consell Nacional en una setma-

11 de setembre de 1925
Opuscle editat pel Comitè de Publicitat Catalana de Xile, de *La salvación de Cataluña está en su independencia*, conferència de Josep Abril pronunciada al Centre Català de Santiago de Xile.
ARF

422 ANF. Fons Moscou. Informe sense autoria, París, 4 de setembre de 1925, Expedient Josep Fontbernat.

423 ANF. Fons Moscou. Informe del Prefecte dels Pirineus Orientals al Ministre de l'Interior, Perpinyà, 15 de setembre de 1925, Expedient Josep Fontbernat.

424 ANF. Fons Moscou. Informe del Prefecte de l'Alta Garona al Ministre de l'Interior, Tolosa, 18 de setembre de 1925, Tolosa, Expedient Josep Fontbernat.

425 ANF. Fons Moscou. Informe del Comissari especial de Perpinyà al director de la Sûreté Générale, Perpinyà, 29 de setembre de 1925, expedient Josep Fontbernat.

426 Giovanni CATTINI. *L'aixecament de Prats de Molló, 4 de novembre de 1926*, p. 188-196.

427 ANC. Fons Francesc Macià. «Projecte de creació, a París, d'un Consell Nacional Català».

ORGANITZACIÓ MILITAR CATALANA
DE L' AMÉRICA DEL SUD

EXÈRCIT DE CATALUNYA

Patriota catalá: Si estimas la dignitat de la Raça, la teva i la dels teus fills..... si vols veurer Catalunya Lliure..... cal quelcom mes que el petit sacrifici monetari que has vingut fent.... cal que per assolir l' ideal, sacrifiquis la vida el jorn que la Patria te la demani..... cal que el teu sacrifici tingui la máxima eficacia..... cal que quant tu caiguis deu enemics haigin sentit la forsa categórica del teu heroisme.

Patriota: Suscriute al 3.er Terç d' Almogavers de Catalunya qu' es constitueix a l' América del Sud.

Per les inscripcions i detalls escriviu a les inicials F. M. Ll. Cédula No 88777, Poste Restante.

Buenos Aires

Circa 1925
Full volant de propaganda de l'Exèrcit de Catalunya editat per Estat Català a Buenos Aires.
ANC - FONS FRANCESC MACIÀ

na. D'altra manera, amenaçava de treballar de forma paral·lela des de París, de contactar amb Amèrica i de treure publicacions pròpies.

Com que Macià ja no li va fer cas, Cardona va publicar a la tardor *Som!... Fulla d'avantguarda catalana* de quatre pàgines i de la qual es van publicar pocs números. Macià estava fart que el de Sant Just Desvern el calumniés. Deia que Cardona s'atribuïa l'organització del Complot de Garraf i que es cuidava dels presos, quan de fet ho feia el directori d'Estat Català de Barcelona, usant diners de l'Emprèstit si calia. I, així mateix, Cardona deia que Manuel Pagès, Marian Grau i Ventura Gassol eren partidaris de l'atemptat directe i ell no. Quan, precisament, qui n'era més era el dissident.

Marian Grau, en nom de Macià, va respondre a Cardona descartant la proposta de Consell o Govern provisional. Cardona va donar per trencades les relacions i va amenaçar de tirar endavant un govern provisional tot seguit. La Bandera Negra, de tota manera, no va viure gaire. En començar 1927 es dissoldria.[428]

En aquell moment, però, Macià ja pensava en una altra cosa. Necessitat de diners, el líder d'Estat Català es va decidir a provar la carta comunista.[429] El 15 d'octubre de 1925, Francesc Macià, de seixanta-sis anys, i Josep Carner-Ribalta, de vint-i-set, van sortir en taxi de Bois-Colombes fins a la Gare du Nord de París. D'allí van anar a Brussel·les. En arribar a la ciutat, van ser multats amb 100 francs belgues per entrar al país sense tenir la documentació en regla: no havien visat els passaports a París —on els vigilaven tant la policia francesa com agents a sou de l'ambaixada espanyola— per extremar precaucions i evitar que el viatge que emprenien fos descobert.

Macià, a més, viatjava amb un passaport francès fals, segons el qual era el mecànic François Morel, originari d'Orleans, de cinquanta-set anys. Per la seva banda, Carner-Ribalta s'havia transformat en estudiant de medicina, amb un nom que es desconeix.

Macià i Carner-Ribalta foren admesos a Bèlgica, però se'ls indicà que havien d'actualitzar la seva documentació abans de sortir-ne. A continuació van anar en tren a Anvers i l'endemà van visar els passaports al consolat espanyol. A Macià va fer-li la impressió que el vicecònsol del port flamenc no estava gaire al corrent del que passava a Espanya ni, per descomptat, a Catalunya. Va prorrogar-li el passaport per un any, i fins i tot per poder anar a Suïssa, Itàlia, Polònia, Alemanya i els Estats Units.[430]

Després van obtenir el permís de sojorn a Alemanya al consolat d'aquest país.[431] Van partir de l'estació central d'Anvers i van entrar als Països Baixos amb l'exprés provinent de Londres i Ostende en direcció a Berlín, on van arribar el dissabte 17 al matí. A la capital de la República de Weimar, Macià i Carner-Ribalta van escriure a Gassol després de reunir-se amb un enllaç soviètic.[432]

L'espera de Macià i Carner-Ribalta a Berlín era l'habitual per a la majoria dels occidentals que, amb una intenció política, esperaven rebre el permís d'entrada al país dels soviets. El 20 d'octubre, la sucursal soviètica —des de dins o des de fora de l'ambaixada— va notificar-los que Moscou havia decretat el seu «*pas lliure*». D'aquesta manera van poder continuar el seu viatge. Al vespre del dimarts, doncs, Macià i Carner-Ribalta van creuar l'est d'Alemanya amb l'exprés d'Eydtkau.

Durant el viatge, allotjats en un vagó llit, van deixar enrere la Pomerània alemanya i, després d'haver travessat el nord de Polònia, els viatgers es van despertar a la ciutat de Königsberg, gairebé a l'extrem més llunyà de la regió alemanya de la Prússia Oriental. Ar-

428 ANC. Fons Francesc Macià. Cartes de Marian Grau a Daniel Cardona, Bois-Colombes, 15 d'octubre de 1925; Daniel Cardona a Marian Grau, Perpinyà, 19 d'octubre de 1925; Marian Grau a Daniel Cardona, Bois-Colombes, 23 d'octubre de 1925.

429 Josep CARNER-RIBALTA; Ramon FABREGAT. *Op. cit.*, p. 62; Abelard TONA. *Qui va parlar? Prats de Molló: els fets, els homes*, p. 38.

430 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a Ventura Gassol, Grand Hotel, Anvers, 16 d'octubre de 1925.

431 Zeneida SARDÀ. *Francesc Macià en la intimitat. El President vist per la seva filla Maria*, p. 86.

432 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a Ventura Gassol, Berlín, Hotel Central, s/d.

Moscou, octubre de 1925
Francesc Macià
i Josep Carner-Ribalta
davant l'Església
de Nostra Senyora
de Vladimir,
enderrocada el 1934,
durant la demolició
de la muralla de la ciutat
de Kitay-gorod.
ANC - FONS FRANCESC MACIÀ

ribats a Eydtkau, a la frontera lituana de Virbalis, el cabdill i el seu secretari van canviar de tren. Així, al canvi de Virbalis els dos catalans, d'incògnit, van coincidir, un xic incòmodament, amb un vell conegut, el tal Monsieur Thomas, secretari del president del vaporós Consorci Internacional de Banquers, amb qui Macià havia tingut tractes a París.[433]

Una estona després els viatgers van arribar a Kaunas, l'aleshores capital de Lituània, i, cap a les vuit del vespre, a Riga, la capital de Letònia. Sense aturar-se, van continuar el viatge durant la nit. Al darrer poble letó, Zilupe, el matí del dijous 22 d'octubre, calgué canviar altra vegada de tren, de nou per l'ample de vies. Una vegada fet el canvi, el comboi avançà fins a Sebeix, una vila entre els llacs Sebezhkoye i Orono, on s'emplaçava l'estació fronterera amb la flamant Unió de Repúbliques Socialistes Soviètiques, establerta el 6 de juliol de 1923.

Passats els tràmits, el comboi reprengué la marxa i a la fi, el dissabte 24 d'octubre, vers les onze del matí, el tren de Macià va arribar a Moscou, a l'Estació del Bàltic-Bielorússia. Deu dies després de la seva partença de París, doncs, el líder d'Estat Català i el seu secretari havien arribat. Era el final d'octubre a Moscou, amb un ambient de festa als carrers, però amb un rerefons polític ben complicat.[434]

Francesc Macià i Josep Carner-Ribalta van dirigir-se de l'estació, amb un auto descapotable, a l'Hotel Lux. Des d'allí, amb temps només per deixar l'equipatge, una delegació soviètica els conduí al quarter general de la Komintern, en el perímetre exterior del Kremlin. Nikolai Bukharin en persona, secretari internacional del Comitè Central Executiu del Partit Comunista Rus i de la Komintern, els donà la benvinguda a Moscou i els va assegurar que ajudaria «*el moviment d'alliberament de Catalunya seguint la seva norma de sostenir tots els plets nacionalistes*».[435]

En la rebuda de cortesia, el líder bolxevic demanà a Macià que presentés com més aviat millor un informe detallant el balanç de forces davant l'impuls de la revolució a Catalunya i a Espanya. El líder d'Estat Català aprofità per exposar-li que amb l'ajut soviètic i el de l'aliança de les forces revolucionàries, o sense, estava disposat a tirar endavant una insurrecció armada a Catalunya. Encara que aquesta insurrecció acabés essent només un gest de sacrifici i de dignificació —en la línia de l'Alçament de Pasqua irlandès.

La conversa, però, no s'allargà, i Macià i el seu secretari van tornar a l'Hotel Lux.[436] Aquest era el destí habitual de les delegacions estrangeres de comunistes, sindicalistes o representants de moviments nacional-revolucionaris que visitaven Moscou per una causa política. Tot seguit, Macià va enviar un telegrama a Andreu Nin per anunciar-li la seva l'arribada, i Nin va anar a trobar-los al Lux.[437] Després d'anar a Moscou l'estiu de 1921 com a delegat de la CNT, el vendrellenc s'havia afiliat al PCR, casat amb una russa —Olga Tareeva Pavlova, exballarina del Bolxoi—, i exercia de delegat de la Internacional Sindical Roja.[438]

Durant els dos primers dies, reclosos en l'ambient ruïnós del Lux, Macià va dictar a Carner-Ribalta dos informes: l'un, escrit motu proprio, sobre les condicions de la revolució a Catalunya; i l'altre, el que li havia requerit Bukharin. El primer document, signat per Macià en nom d'«*Estat Català i el separatisme organitzat de Catalunya*», duia per títol «La tradició revolucionària de Catalunya» i constava de deu pàgines escrites en francès.[439]

En ell, Macià va exposar els antecedents històrics de Catalunya i Espanya. El document explicava que Primo

433 VIBRANT [pseudònim de Daniel Cardona]. *Res de nou al Pireneu...*

434 Enric UCELAY-DA CAL i Joan ESCULIES. *Macià al país dels sòviets.*

435 Josep CARNER-RIBALTA. *De Balaguer...*, p. 81.

436 ANC. Fons Francesc Macià. Rebuts de despeses de l'hotel Lux. Despeses del viatge a l'URSS.

437 ANC. Fons Francesc Macià. Fons Francesc Macià. Despeses del viatge a l'URSS.

438 Pelai PAGÈS. *Andreu Nin. Una vida al servei de la classe obrera.*

439 AERHPS. Fons de la Komintern, 495, inventari 120, expedient 255. Correspondència del Comitè Executiu de la Internacional Comunista amb els seus representants i amb el Partit Comunista Francès. Francesc MACIÀ, «La tradition révolutionnaire de la Catalogne», 25 d'octubre de 1925.

Moscou, octubre de 1925
Francesc Macià davant les muralles del Kremlin,
amb les torres Komendantskaia i Troitskaia darrere seu.
ANC - FONS FRANCESC MACIÀ

de Rivera havia eliminat qualsevol manifestació cultural catalana, i tot seguit el cabdill separatista passava a exposar l'organització militar d'Estat Català, dient que era en vies de perfeccionament. «*Quan la veu de la seva creació* [de l'exèrcit] *s'hagué difós, la majoria dels joves catalans es van prestar a allistar-se als rangs de l'ESTAT CATALÀ, encarregat de crear aquesta força que avui ha esdevingut una veritable organització militar amb soldats coratjosos i portats d'un entusiasme i un patriotisme certament exemplars. Aquesta organització militar es troba emparada i li donen suport tots els catalans separatistes de Catalunya i de l'estranger*».[440]

Macià va exagerar molt el nombre de militants i el suport que rebia la seva organització per tractar de convèncer els bolxevics. A continuació va exposar el seu punt de vista sobre la implantació —al seu parer difícil— del comunisme a Catalunya. Tanmateix, era conscient que no podia tancar del tot la porta al comunisme a Catalunya si volia rebre ajut dels soviètics i va dibuixar la resta de l'Estat espanyol com un territori propici a l'expansió del comunisme. En l'exposició de Macià, doncs, el comunisme no comptava, de moment, amb possibilitats d'expandir-se a Catalunya, però sí a la resta d'Espanya. Però per tal que això passés calia que la dictadura de Primo de Rivera i la monarquia s'esfondressin, i l'única manera que això s'esdevingués era aconseguint l'ensulsiada de l'estat històric. No cal dir que Catalunya era el punt de suport on calia recolzar la palanca per fer-ho possible —un plantejament que, en el fons, tampoc no podia desagradar als anarcosindicalistes, encara que l'Avi això no ho va explicitar.[441]

Macià no va estar-se tampoc d'exposar la seva visió del punt que va esdevenir el més conflictiu de les converses: la urgència d'impulsar la revolució. El líder d'Estat Català resumia la seva proposta tàctica en tres punts. Primer: «[La insurrecció] *es regirà per un comitè central revolucionari compost pels representants de tots els partits que hagin d'intervenir en la lluita. Aquest comitè tindrà la responsabilitat i la direcció del moviment*». Segon: «*Les regions diverses poden tenir els seus comitès regionals, que, en comunicació directa i per ordre del comitè central, s'encarregaran de tota mena de treballs en la seves zones respectives, per exemple organitzar la propaganda, la transmissió d'ordres, la publicació de manifestos sempre d'acord amb el caràcter particular de la zona*». I tercer: «*Es lluitarà momentàniament contra l'obstacle comú i sota la consigna "A baix el directori militar!, A baix la monarquia!, A baix la guerra del Marroc!". Una vegada aconseguit l'objectiu de la nostra revolució, els aliats quedaran en plena llibertat de treballar, cadascun en el seu grau, per la plena implantació del seu respectiu ideal, sigui a Catalunya o a Espanya*».[442]

El segon informe que Macià dictà a Carner-Ribalta al Lux volia respondre directament a la petició de Bukharin. El document, de dotze pàgines també escrites en francès, anava en aquesta ocasió signat per ell i es titulava «*Per la revolució a Espanya*».[443] D'entrada, l'exmilitar exposava el contingent de forces contrarevolucionàries amb les quals comptava que caldria enfrontar-se. En conjunt, segons el cabdill «*la revolució es troba davant seu: 50.000 soldats de l'exèrcit i 25.000 guàrdies civils, a més d'alguns milers d'aquests agents de ciutats i carrabiners-duaners*».

L'optimisme de Macià només albirava un dubte, una ombra, quan esmentava el contingent de les tropes africanes: «*En el cas que el govern espanyol portés forces del Marroc, la qüestió seria una altra. Del Marroc el govern podria dur diversos centenars de combatents que saben batre's*». En tot cas, i per tal de tallar de soca-rel qualsevol possibilitat que el directori traslladés aquestes forces a la Península, el cabdill va obrir la porta a contactar amb Abd el-Krim.[444]

Una vegada fet el balanç revolucionari, Macià va passar a explicitar les seves demandes i el nombre

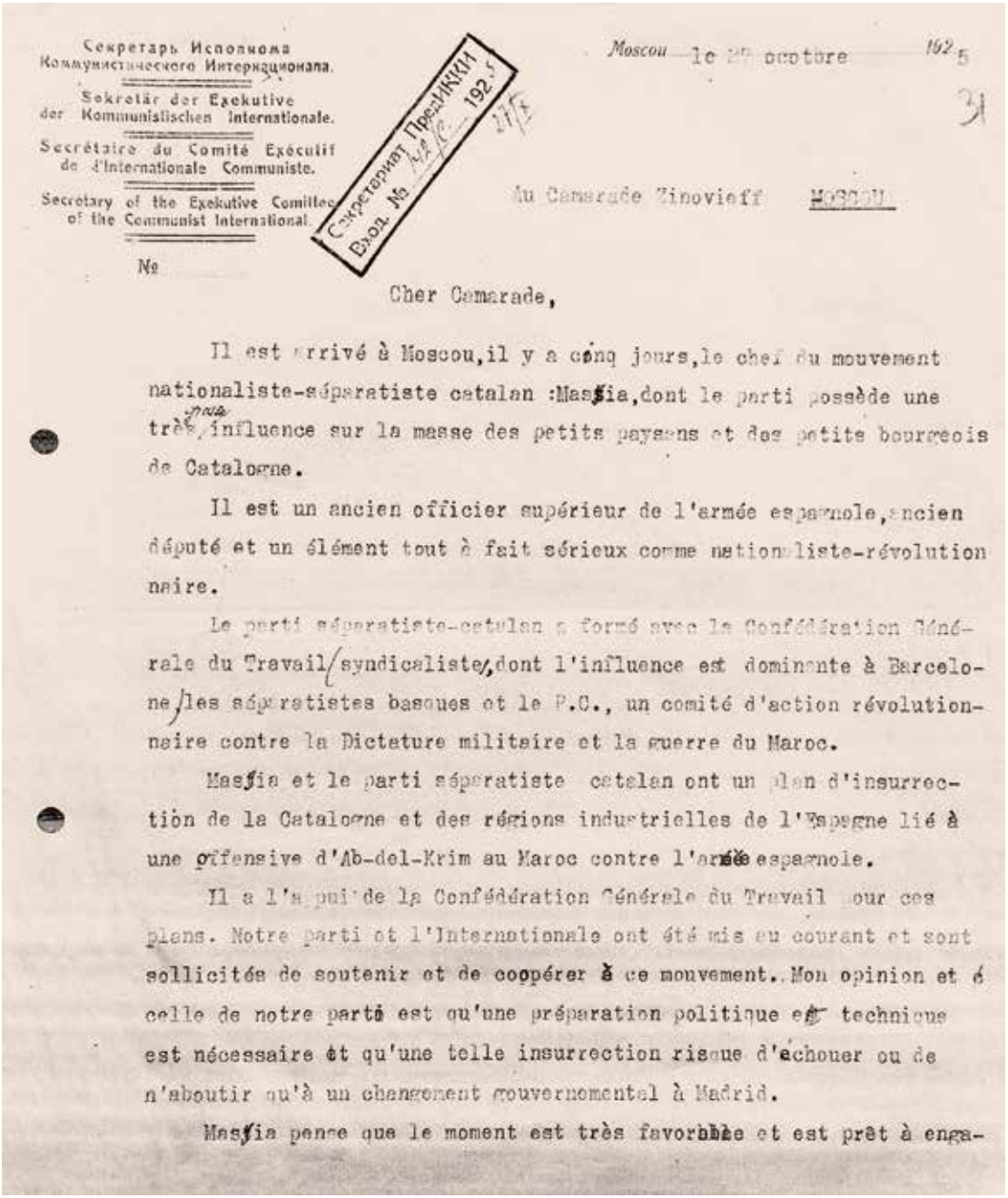
440 Ibídem., p. 5.

441 Ibídem, p. 5-7.

442 Ibídem, p. 10.

443 AERHPS. Fons de la Komintern, 495, inventari 120, expedient 255. Correspondència del Comitè Executiu de la Internacional Comunista amb els seus representants i amb el Partit Comunista Francès. Francesc MACIÀ, «Pour la révolution en Espagne», 27 d'octubre de 1925.

444 Ibídem, p. 5.

Секретарь Исполкома
Коммунистического Интернационала.
Sekretär der Exekutive
der Kommunistischen Internationale.
Secrétaire du Comité Exécutif
de l'Internationale Communiste.
Secretary of the Exekutive Comitee
of the Communist International.

Секретариат Президиума
Вход. № 1925

Moscou le 27 octobre 1925

31

№

Au Camarade Zinovieff MOSCOU

Cher Camarade,

Il est arrivé à Moscou, il y a cinq jours, le chef du mouvement nationaliste-séparatiste catalan : Maçia, dont le parti possède une très grande influence sur la masse des petits paysans et des petits bourgeois de Catalogne.

Il est un ancien officier supérieur de l'armée espagnole, ancien député et un élément tout à fait sérieux comme nationaliste-révolutionnaire.

Le parti séparatiste-catalan a formé avec la Confédération Générale du Travail (syndicaliste), dont l'influence est dominante à Barcelone, les séparatistes basques et le P.C., un comité d'action révolutionnaire contre la Dictature militaire et la guerre du Maroc.

Maçia et le parti séparatiste catalan ont un plan d'insurrection de la Catalogne et des régions industrielles de l'Espagne lié à une offensive d'Ab-del-Krim au Maroc contre l'armée espagnole.

Il a l'appui de la Confédération Générale du Travail pour ces plans. Notre parti et l'Internationale ont été mis au courant et sont sollicités de soutenir et de coopérer à ce mouvement. Mon opinion et celle de notre parti est qu'une préparation politique et technique est nécessaire et qu'une telle insurrection risque d'échouer ou de n'aboutir qu'à un changement gouvernemental à Madrid.

Maçia pense que le moment est très favorable et est prêt à enga-

27 d'octubre de 1925

Informe del Komintern sobre les entrevistes amb Francesc Macià.

AERHPS

d'homes i el material que considerava necessari per endegar una acció armada amb possibilitats, tot esbossant un pla general de la insurrecció: «*Per al sollevament del poble català, es tractarà de disposar en la frontera catalana-francesa, en diversos indrets, els dipòsits d'armes i municions (fusells i metralladores) per a 1.000 homes*». El pla consistia a concentrar «*en aquests indrets aquests 1.000 homes, i la nit del cop obriríem una bretxa en el cordó de les forces espanyoles que hi ha a la frontera, des del mar Mediterrani fins a Andorra (1.000 guàrdies civils i 240 carrabiners-duaners repartits en 48 pobles), per sorprendre 8 o 10 d'aquestes indrets, que sotmetríem amb tota seguretat, encara més posseint les granades incendiàries. La mateixa nit, amb forces ja instruïdes i entrenades, prendríem la fortalesa de Figueres, i allò aixecaria d'un sol cop tot l'Empordà, així com altres comtats de Catalunya que no voldrien pas esperar la presència dels nostres soldats* [i s'alçarien ells]».

A continuació, Macià va detallar l'armament que preveia per dur a terme el pla exposat. Ho va fer, com cal suposar, no pas improvisant-ho una nit de tardor a l'hotel Lux, sinó servint-se de la llista que en algun moment havia aprovat amb la resta dels membres de la Lliure Aliança en les negociacions amb el consorci financer d'especuladors: «*Per realitzar aquest pla a Catalunya, necessitaríem tenir, com a mínim, 1.500 fusells, cinc o sis metralladores, un milió i mig de cartutxos per al primer cop, 4.000 granades de mà i 300 pistoles automàtiques amb les seves municions corresponents*».

Caldria, a més, «*passar 500 fusells, 2.000 granades de mà i 200 pistoles automàtiques a Barcelona; fer un dipòsit de 1.000 fusells, un milió de cartutxos, cinc o sis metralladores i 100 pistoles automàtiques amb municions en dos o tres indrets de la frontera francesa, i encara seria certament convenient de tenir almenys dos avions per llançar al principi manifestos sobre les ciutats de Catalunya i així contribuir a la lluita amb la impressió i l'efecte moral que aquests fulls volants produirien*».[445]

Dos dies de treball intens després, el 27 d'octubre, el suís Jules Humbert-Droz, secretari de la Komintern per als països llatins —França, Espanya, Itàlia, Portugal i l'Amèrica Llatina, entre altres— va informar Grigori Zinóviev, president de la Komintern, de la presència de la delegació catalana a Moscou. I, així mateix, li adreçà una missiva en francès adjuntant-li els dos informes dictats per Macià al seu secretari.

Humbert-Droz va informar-lo també dels plans del líder d'EC, tot i que —en la mateixa línia que Bullejos— es mostrava reticent a donar-hi suport si la insurrecció era molt immediata. Tanmateix, el suís sospesava que si finalment l'exmilitar es disposava a fer la revolta de manera unilateral, encara que fracassés, tindria repercussió, i no participar-hi fóra negatiu per al PCE. Per tant, la seva recomanació a Zinóviev era que el Partit Comunista d'Espanya prengués part en la lluita, encara que «*se'n jutgi la preparació insuficient*». L'objectiu no era altre que lligar-se així «*a les masses pageses i obreres de la CNT i dels partits separatistes*».[446]

En els dies que van seguir el lliurament dels informes, a l'espera que la Komintern els cridés per iniciar-hi converses, Macià i el seu secretari van aprofitar per familiaritzar-se amb la capital soviètica i visitar una fàbrica d'avions i l'Escola Militar, on es formaven els oficials de l'Exèrcit Roig. Macià fou rebut amb una tropa en formació retent-li honors i amb La Internacional, l'himne de l'URSS, de fons. Els catalans també van visitar institucions i organismes benèfics i socials, de protecció a l'obrer, a la dona i a la infància; i cooperatives, clubs de treballadors, guarderies infantils establertes a les fàbriques, hospitals, museus, residències de maternitat i residències per a noies solteres sense família.[447]

Finalment, la primera reunió dels separatistes catalans amb els responsables de la Komintern va tenir lloc el divendres 13 de novembre, dues setmanes i mitja després que Humbert-Droz elevés als seus superiors

445 Ibídem, p. 10-12.

446 AERHPS. Fons de la Komintern. Francesc Macià, «La tradition révolutionnaire de la Catalogne», s/d, Komintern, f. 495, op. 120, d. 255, 22 d'octubre de 1925.

447 ANC. Fons Francesc Macià: Josep CARNER-RIBALTA, «La Casa del Pagès o la qüestió de la terra». Viatge a l'URSS.

Circa 1925
Soldats d'Estat Català de maniobres.
ANF

els informes de Macià. De nou a les dependències de la Komintern, Macià, com a cap d'Estat Català, però també com a representant de la Lliure Aliança, va reunir-se amb Bukharin, Humbert-Droz i Bullejos.[448]

En aquesta trobada inicial es parlà de la voluntat dels separatistes, en el marc de la Lliure Aliança, d'establir amb els comunistes espanyols i la Komintern una col·laboració sota un programa mínim formulat per la consigna «*Contra la dictadura! Contra la monarquia! Contra la guerra del Marroc!*». Els presents van coincidir que a Espanya calia una revolució. La discrepància sorgí, però, quan es posà damunt la taula la urgència d'endegar-la. Així doncs, amb aquesta disposició i sense cap conclusió es donà per finalitzada la primera sessió de treball. Bukharin, però, ja no va participar en cap més reunió, i Macià no el va veure més, ni tan sols se'n pogué acomiadar.[449]

En canvi, Macià, acompanyat per Carner-Ribalta i Nin, va reunir-se el 14 i 15 de novembre amb Bullejos i Humbert-Droz. El fruit d'aquestes trobades fou l'ampliació dels dos punts de l'acord preliminar de París a unes bases pactades sobre el suport a l'alliberament nacional de Catalunya, la mobilització de masses a tot Espanya contra la dictadura i la monarquia, i l'acció contra la guerra del Marroc. Després de tres dies de reunions, el dilluns 16 es va arribar a un acord que constava de deu punts.

A la fi, el dimecres 25 de novembre, el Comitè Executiu de la Komintern, després d'examinar l'acord emès per Estat Català i el Partit Comunista d'Espanya, va resoldre que «*la dictadura militar cal que sigui abolida per una acció conjunta del proletariat i la classe pagesa d'Espanya, així com per les nacionalitats oprimides de Catalunya i del País Basc*». En resum, doncs: «*La Internacional prestarà el seu suport al comitè revolucionari constituït i ordena a les seves seccions que prestin el màxim suport moral i material al moviment*».[450]

La resolució de la Komintern era d'una manca de concreció esfereïdora per al cabdill d'Estat Català, que aleshores feia un mes que s'estava a l'Hotel Lux. En conjunt, el que feia era no allunyar-se de les tesis de Bullejos. En aquest sentit, aquest complí l'objectiu del seu viatge a Moscou. La Komintern estava disposada a prestar suport a una insurrecció en què participessin nacionalistes catalans i bascos, sí, però no pas a una d'immediata.

Mentre Macià esperava l'ocasió de poder veure a Trotski, a la fi Zinóviev el va rebre. En la trobada també hi van ser presents Carner-Ribalta, Nin i Bullejos. Aquest darrer considerà que es tractava tan sols d'un acte de cortesia per atendre el desig del cabdill separatista de saludar els principals líders comunistes. En efecte, l'entrevista fou breu. En acomiadar-se, Zinóviev s'adreçà personalment a Macià: «*Digui als catalans que els partidaris més fervents de llur independència som nosaltres*». Això, és clar, plagué a l'Avi, que en sortir va apuntar que havia trobat Zinóviev «*més obert, més generós i de més ampla visió que Bukharin*».[451]

Però si l'ucraïnès veia amb bons ulls l'acció de l'exmilitar i orgànicament es trobava més amunt, com a president de la Komintern, que no pas el seu camarada moscovita, ¿per què no es concretà l'ajut? La resposta era senzilla, encara que, als ulls de Macià, poc aparent: Bukharin aleshores ja manava més a la Komintern que no pas Zinóviev, perquè el càrrec que ocupés no tenia cap mena de rellevància. Des del 5è ple de la Komintern, al març de 1925, havia perdut influència en el Comitè Executiu.

La visita dels catalans va tenir lloc, doncs, en un moment del tot inoportú. El triumvirat format per Stalin, Zinóviev i Lev Kàmenev feia aigües, de manera ja evident, des de l'octubre d'aquell mateix any. És a dir, el novembre de 1925, quan Macià i el seu secretari van ser a Moscou, no era gens estrany que ni Zinóviev, ni Bukharin no els prestessin atenció, perquè ambdós estaven ocupats en una guerra subterrània per guanyar suports de cara al 14è congrés del PCR, previst per al desembre.

448 Josep CARNER-RIBALTA; Ramon FABREGAT. *Op. cit.*, p. 63-64.

449 José BULLEJOS. *La Komintern...*, p. 67; Josep CARNER-RIBALTA. *De Balaguer...*, p. 78-79 i 81-82.

450 Enric UCELAY-DA CAL; Joan ESCULIES. *Macià...*

451 Josep CARNER-RIBALTA; Ramon FABREGAT. *Op. cit.*, p. 64.

Circa 1925
Jurament a la pàtria de Pere Marmé, un dels soldats d'Estat Català que va participar als Fets de Prats de Molló.
ANC - FONS FRANCESC MACIÀ

JURAMENT A LA PATRIA.

Jo, Pere Marmé, juro solemnement, davant la bandera nacional dels catalans, considerar-me d'ara en avant soldat fidel i disciplinat de la llibertat de la meva Pàtria CATALUNYA; i fer-li ofrena en absolut dels meus interesos materials; de tots els meus sentiments d'ordre espiritual i de tota la meva vida.

Crec en la inmortalitat de la meva raça i en que la victoria final s'obtindrà definitivament pel sacrifici.

Acepto totes les responsabilitats que requereix aquest juramert, i tenir en absoluta reserva totes les ordres que em siguen donades.

ESTAT CATALÀ Bureau d'Information PARIS

Pere Marmé

Zinóviev i Kàmenev aviat caurien en desgràcia. I, per tant, el suport del primer als catalans era paper mullat. I qui també estava més preocupat per la seva situació personal que no pas per la visita del líder d'Estat Català era Trotski, que no va deixar-se veure per la capital russa.

El dissabte 28 de novembre, una mescla d'intuïció i d'avorriment va suggerir a Macià que el bolxevic no apareixeria i que de Moscou no en trauria gaire res més. Després d'acomiadar-se de Nin per telèfon, el cabdill d'Estat Català i el seu secretari van sortir sense cap mena d'acompanyament cap a l'estació. Després de desfer camí, els catalans van arribar a París el matí del 3 de desembre de 1925.[452]

3.6. Retorn a la realitat

El cabdill, doncs, va tornar a la capital francesa sense cap concreció. Encara que no pas tothom qui havia anat a Moscou n'havia marxat amb les mans buides. L'IRA antitractat, per exemple, hi havia anat uns mesos abans, a l'estiu, i havia aconseguit 500 lliures esterlines mensuals dels sòviets a canvi que els irlandesos d'Éamon de Valera espiessin l'Imperi britànic i els Estats Units.[453]

La situació dels separatistes catalans era tota una altra. El mateix dia que Macià arribava a París, la situació va canviar a Madrid: Primo de Rivera va transformar el directori militar en l'anomenat «*directori civil*»,

452 ANC. Fons Francesc Macià. Macià a Eugènia Lamarca, 30 de novembre de 1925, Riga.

453 Tom MAHON, «The secret IRA-Soviet agreement, 1925», *History Ireland*, maig-juny 2009.

que assumia les funcions d'un govern normal, exercit per «*ministres*» a ple títol i no per sotssecretaris com fins aleshores. La maniobra del dictador era el resultat d'una situació econòmica favorable, que coincidia amb la debilitació de tota l'oposició interna, sobretot de la CNT.[454]

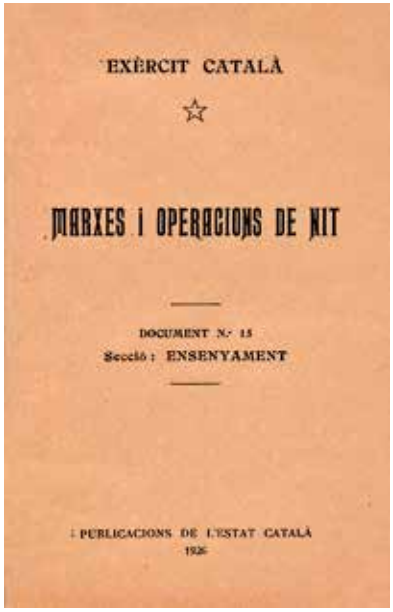
De fons també hi havia l'eufòria generada per l'èxit del desembarcament d'Alhucemas al setembre, que marcava un punt d'inflexió en l'extenuant guerra del Rif, fet que condicionava negativament el suport de la Komintern al projecte de Macià. Amb l'ajut de França, la lluita contra Abd el-Krim quedava reduïda, a partir d'ara, a un seguit d'operacions de pacificació colonial. Davant d'aquest panorama, i en comptes de dimitir tal com havia promès després de fer el seu cop d'estat, Primo va optar per consolidar com a règim un poder fins aleshores pretesament transitori i iniciar la reforma de l'antiga Constitució de 1876, suspesa des del novembre de 1923.

En fer aquest pas, Primo de Rivera es va plantejar una dràstica reorganització de l'estat. Aquesta decisió suposava trencar relacions amb nombrosos sectors socials que fins a aquell moment no se li havien oposat d'una manera activa, bé per dependència, bé per «*lleialtat*» al rei. Amb la consolidació de Primo en el poder, les velles elits polítiques van començar a oposar-se-li obertament, en comptes d'acceptar amb passivitat els seus insults i esperar amb paciència la intervenció d'Alfons XIII. Aquesta oposició va quedar al principi restringida a l'oligarquia de Madrid, als llocs d'estiueig de l'alta burgesia i l'aristocràcia, com Sant Sebastià, als cercles militars i a la gent adinerada de ciutats com Sevilla, Bilbao o Barcelona, sensibles a un poder econòmic que no depenia políticament de l'estat.[455]

Afegit a això, l'arrest arbitrari i la persecució d'estudiants, les mesures contra els republicans i una censura sovint poc perspicaç van alimentar l'oposició definitiva de la intel·lectualitat petitburgesa. La insistència a passar per alt les normes legals van provocar també l'alienació dels togats davant del poder de l'Estat. Així mateix, les mesures preses contra la francmaçoneria van provocar enfrontaments en el si del directori.

De retruc, es van obrir camins de relació més o menys clandestins, com les lògies maçòniques, entre polítics liberals, republicans i militars com el general Eduardo López de Ochoa, Francisco Aguilera i l'ancià capità general Valeriano Weyler. D'altra banda, per al cos d'oficials, qualsevol reforma de l'Estat significava una reforma de l'exèrcit.[456]

El somni del dictador de fer de l'exèrcit una organització en què ell dirigís el procés de selecció i promoció dels oficials va assegurar-li l'oposició d'Aguilera i Weyler, els dos generals més antics en el servei actiu. El dictador els va destituïr del Consell Suprem de l'Exèrcit i de la Marina, de l'Estat

EXÈRCIT CATALÀ

☆

MARXES I OPERACIONS DE NIT

DOCUMENT N.º 15
Secció: ENSENYAMENT

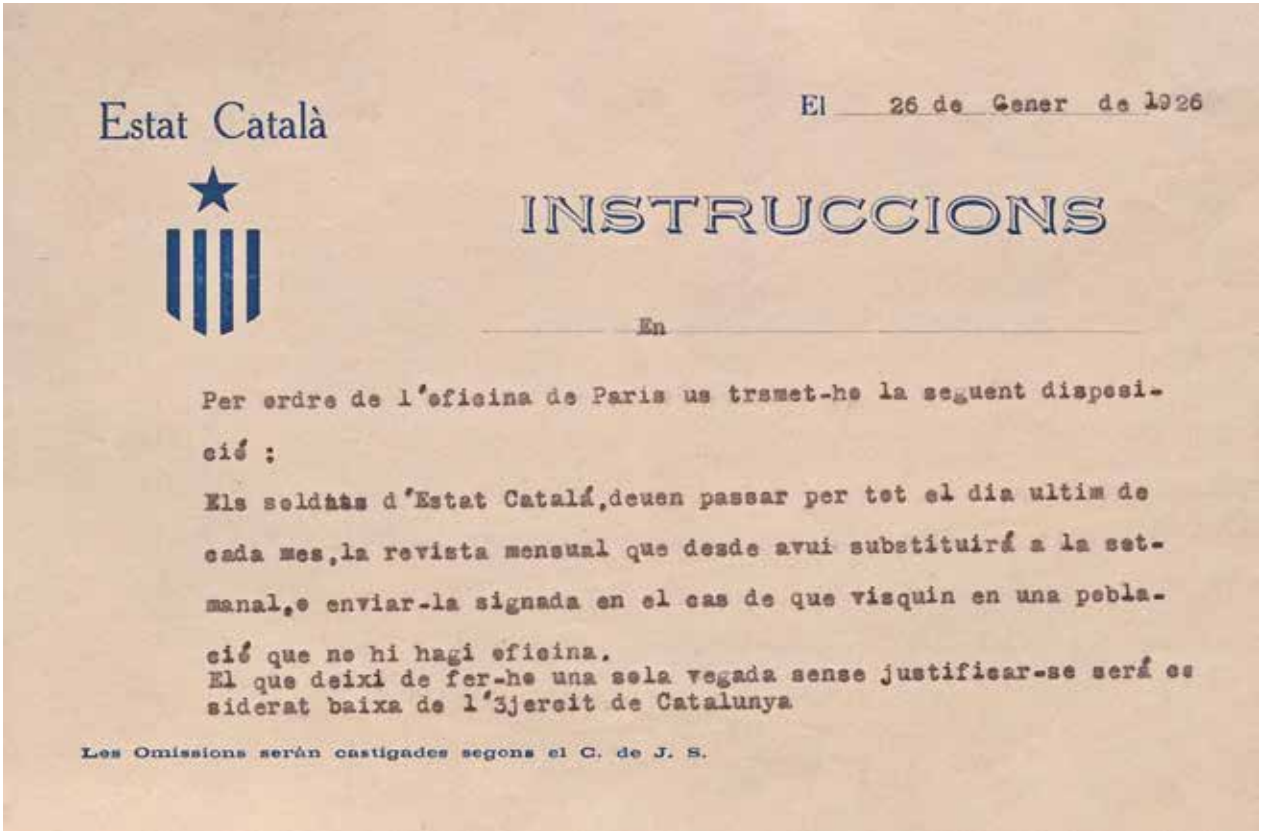
PUBLICACIONS DE L'ESTAT CATALÀ
1926

1926
Opuscle *Marxes i operacions de nit*, editat per Publicacions d'Estat Català.
ANC - FONS FRANCESC MACIÀ

454 Enric UCELAY-DA CAL. *Estat Català...*

455 Ibídem.

456 Enric UCELAY-DA CAL. *El nacionalisme...*

Estat Català

El 26 de Gener de 1926

INSTRUCCIONS

En

Per ordre de l'oficina de Paris us trsmet-he la seguent disposició :

Els soldats d'Estat Català,deuen passar per tot el dia ultim de cada mes,la revista mensual que desde avui substituirá a la setmanal,e enviar-la signada en el cas de que visquin en una població que no hi hagi oficina.
El que deixi de fer-he una sola vegada sense justificar-se será considerat baixa de l'Exercit de Catalunya

Les Omissions seràn castigades segons el C. de J. S.

26 de gener de 1926
Full d'instruccions als soldats d'Estat Català.
ANC - FONS FRANCESC MACIÀ

Major i, encara més, de la Junta Classificadora, que decidia les promocions importants. Amb la creació de la dictadura civil, doncs, no era gens estrany que el descontentament militar esdevingués més formalment polític. Aquests moviments en el si i a l'entorn del directori, i les accions que se'n van derivar, van ser determinants per posar a prova de manera indirecta, en pocs mesos, la relació entre Macià i els comunistes.[457]

Aquell mateix desembre, Macià va informar el ple del comitè revolucionari de la CALA de les reunions mantingudes a Moscou. El ple va escoltar-lo amb recel. La impressió general era que la Komintern volia aprofitar el període prerevolucionari de propaganda acordat per signar manifestos amb organitzacions que en aquells moments gaudien de cert prestigi en la resistència contra la dictadura, com ara Estat Català, però sobretot la CNT. I d'aquesta manera guanyar adeptes per al comunisme a Espanya, on tenia un impacte molt limitat.[458]

En deixar l'URSS, a més, Macià i Carner-Ribalta havien entés que Moscou enviaria un delegat a París per

457 Ibídem.

458 Josep CARNER-RIBALTA. *De Balaguer...*, p. 86.

avançar en l'acord signat el 16 de novembre i en la resolució de la Komintern del dia 25. El comunista Bullejos, en canvi, no ho va veure així.[459] Macià, a mitjan desembre, neguitós perquè passaven els dies i no succeïa res, va escriure a Andreu Nin, com si aquest pogués fer alguna cosa. El líder separatista va plantejar-li la possibilitat d'una revolta contra Primo que el sorprengués, per deixar-lo fora de joc. Demanava, com ja havia fet a Moscou, que, a banda de la propaganda, s'anés preparant la revolta i es fes la compra d'armament.[460]

Al cabdill separatista no deixava de sorprendre'l que els comunistes no volguessin passar a l'acció. L'exmilitar era aleshores un home inquiet i desesperat que encara veia en els comunistes, malgrat el temps passat a Moscou sense resultats tangibles, la gran esperança per endegar la insurrecció. L'optimisme de Macià, però, o allò que va voler transmetre als seus homes d'Estat Català, encara resistiria un parell de mesos.[461] I va insistir que «*quant al viatge de Rússia, puc dir-vos que no ha fracassat en res; l'acord és vigent i, per consegüent, està en peu.* [...]. *És cert que a pesar dels meus esforços no hem anat tan de pressa com jo volia, degut a divisions que hi hagut a Moscou; però que, fora d'aquest retard que hem sofert, no altera en res el nostre pacte*».[462]

En l'entretant, una de les primeres coses que Macià va haver de fer una vegada retornat fou tranquil·litzar les comunitats catalanes d'Amèrica, temeroses del «*contagi*» bolxevic, sobretot perquè, afegits als articles sobre els contactes amb els comunistes que havia publicat la premsa dels republicans radicals, amplificada pels lligaires en començar el 1924, el viatge a Moscou aviat va convertir-se en una font de misteris i especulacions.

Mentre s'estenien aquests rumors, Macià va escriure al separatista català Josep Conangla i Fontanilles, establert a Cuba, per assegurar-li que en el pacte amb els comunistes quedava entès que, tan aviat com la revolució triomfés, tots els partits compromesos quedaven lliures de tot acord previ. Els seus arguments no van acabar de convèncer els catalans d'Amèrica. Els recels del Club Separatista Català de l'Havana eren més que evidents.[463] Amb tot, Conangla i els seus van donar un vot de confiança a Macià.[464] Tampoc no tenien cap altra alternativa, si no era Daniel Cardona, que, tot i el seu extremisme verbal abrandat, en la pràctica no feia res. L'1 de novembre de 1925 des del *Butlletí de l'Estat Català*, Macià va tornar a demanar calma.[465]

En aquell moment hi havia trenta-una entitats i set publicacions a l'estranger en relació amb Estat Català:

França:
- Casal Català de París
- Casal Català de Perpinyà
- Societat Catalana de Turisme
- Casal Català de Tolosa
- Casal Català de Besiers (en constitució) – Joaquim Sanahuja, president interí
- Casal Català de Lió (en constitució) – Josep Gavagnac, contacte

Argentina:
- Casal Català de Buenos Aires
- Orfeó Català de Buenos Aires
- Casal Català de Bahia Blanca
- Centre Català de Mendoza
- Llibertat! (Comitè Català) de Buenos Aires
- Associació Catalana de Beneficència de Buenos Aires

459 José BULLEJOS. *La Komintern...*, p. 67-68.

460 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a Andreu Nin, 16 de desembre de 1925.

461 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a Roc Boronat, Bois-Colombes, 16 de gener de 1926.

462 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a Roc Boronat, Bois-Colombes, 24 de gener de 1926. Correspondència abans de la Segona República.

463 Carta de Francesc Macià al Club Separatista de l'Havana, 10 de març de 1926, i comunicat del 22 de maig de 1926 a: Josep CARNER-RIBALTA; Ramon FABREGAT. *Op. cit.*, p. 66-67.

464 Carta del Club Separatista de l'Havana a Macià, 10 de març de 1926, a: Josep CONANGLA; Hipòlit NADAL. *Macià. La seva actuació a l'estranger*, p. 66-67.

465 «Mot d'Ordre», *Butlletí de l'Estat Català* (París), 1 de novembre de 1925, p. 1.

Circa 1926
Joan Ysern i Josep Pagès,
dos dels soldats
d'Estat Català,
fent pràctiques de camp.
JPF

- Nosaltres Sols, Comitè Català de Mendoza
- Associació Mutualista Germanor de Mendoza
- Nosaltres Sols, Comitè català de Bahía Blanca
- Independents!, Comitè català de Rosario de Santa Fe
- Nosaltres Sols, Comitè català d'acció de Paranà
- Unió Catalanista de Embarcación
- Nosaltres Sols, Comitè català de Paso de los Libres
- Nosaltres Sols, Comitè nacionalista català de La Plata
- *Nación Catalana* de Buenos Aires
- *Ressorgiment* de Buenos Aires
- *Cathalonia* de Buenos Aires

Cuba:
- Centre Català de l'Havana
- Catalunya – Grop Nacionalista Radical de Santiago de Cuba
- *La Nova Catalunya* de l'Havana
- *Vida Catalana* de l'Havana
- *Correu de Catalunya* de Santiago de Cuba

Estats Units:
- Centre Nacionalista Català de Nova York
- Club Separatista Català n.1 de Nova York

Mèxic:
- Casal Català de Mèxic (en constitució)

Paraguai:
- Grop d'Acció Catalana d'Asunción – Convención amb Estrella

Xile:
- Grop Català d'Iquique
- Comité de Publicitat Catalana de Santiago de Xile
- Centre Català de Valparaiso
- Grop Nacionalista Català de Valparaiso
- *Germanor* de Santiago de Xile.[466]

466 ANC. Fons Francesc Macià. Entitats catalanes a l'Estranger, s/d.

Aquell final de novembre, el republicà-socialista Aristide Briand va rellevar Paul Painlevé, com a primer ministre francès. La situació de control a què estaven sotmesos els d'Estat Català no va variar.

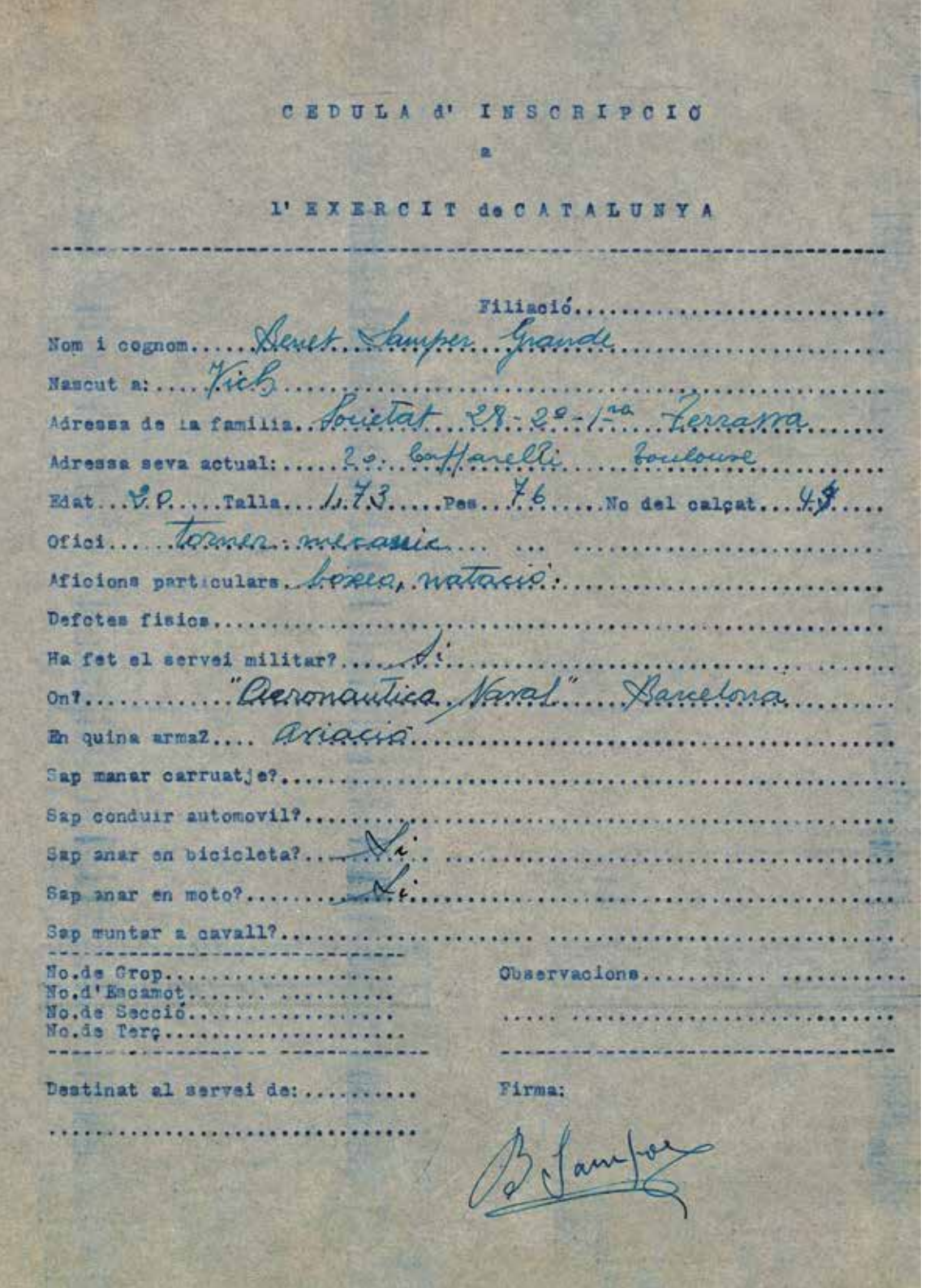
Per adobar-ho, la Lliure Aliança s'aniria desfent per la manca d'acció. En començar 1926, els bascos de Gallastegi estava al marge de tota conspiració. El PCE mantenia els dubtes sobre qualsevol possibilitat d'insurrecció. Al marge d'alguns grups a França, el Comitè Nacional de la CNT no veia clara una revolta únicament en clau catalana. Els anarquistes de l'interior s'havien desentès de manera progressiva del que es feia a l'exili, encara que després del fracàs de Bera i de les Drassanes, tampoc no semblaven una força suficient per a una invasió i una revolta reeixida.

La conclusió òbvia per a Macià fou que la iniciativa contra la dictadura provenia cada vegada menys dels exiliats a París. A hores d'ara els militars i els polítics representatius del vell ordre parlamentari conspiraven amb més afany contra Primo de Rivera. I, encara més important per Estat Català, els republicans, inclosos els catalans, treballaven per unir-se en un ampli front polític a nivell espanyol. Aquesta plataforma, impulsada des de Madrid i encapçalada per Alejandro Lerroux, va rebre el nom d'Aliança Republicana i aplegava radicals lerrouxistes, intel·lectuals reformistes i republicans espanyols i catalans, com el Partit Republicà Català de Lluís Companys i Marcel·lí Domingo.[467]

Malgrat la feblesa de la seva estructura i les limitacions d'acció política per la repressió de la dictadura, l'Aliança Republicana representava una alternativa prou moderada i prou liberal a la monarquia com per a atreure a una part de l'oposició interna. El seu objectiu era prendre la direcció de l'Estat per democratitzar-lo des d'una posició de poder. L'Aliança volia, per tant, reemplaçar una forma de govern, però no l'estat com a tal. Era un pacte republicà, obert a tots els qui rebutjaven la dictadura com la prolongació lògica de la monarquia, però a nivell estatal.[468]

467 Alejandro Lerroux. *Al servicio de la República*; Angel MARSÁ; Eduardo CARBALLO. *Alejandro Lerroux ante el momento político*, p. 19-37.

468 Enric UCELAY-DA CAL. *El nacionalisme...*

CEDULA d' INSCRIPCIO

a

l' EXERCIT de CATALUNYA

Filiació.....

Nom i cognom..... Benet Samper Grande

Nascut a:.... Vich

Adressa de la família.. Societat 29-2º-1ª Terrassa

Adressa seva actual:..... 2º Castanelli Toulouse

Edat..20.....Talla...1.73.....Pes..76.....No del calçat...43.....

Ofici.....tornejar mecanic.....

Aficions particulars..boxa, natació.....

Defectes físics.....

Ha fet el servei militar?.....Sí.....

On?.....Aeronautica Naval"..... Barcelona.....

En quina arma?.... aviació.....

Sap manar carruatje?.....

Sap conduir automovil?.....

Sap anar en bicicleta?.....Sí.....

Sap anar en moto?.....Sí.....

Sap muntar a cavall?.....

No.de Grup..... Observacions.....

No.d'Escamot.....

No.de Secció.....

No.de Terç.....

Destinat al servei de:.....

.....

Firma:

1926
Cèdula d'inscripció
a l'Exèrcit de Catalunya
del terrassenc
Benet Samper,
un dels conjurats
de Prats de Molló.
ANC - FONS FRANCESC MACIÀ

Aquesta concepció era diferent de la pretesa pels separatistes catalans i de la posició que alguna vegada havia defensat la CNT, que fluctuava entre les seves aspiracions de funcionar a nivell espanyol i la seva força real a nivell català. Per a uns i altres, tota aliança anava dirigida a la destrucció més que no pas a la conquesta de l'estat.

Per tant, hi havia una estratègia catalana —rival de l'estatalista—, basada en una Catalunya anant per un camí revolucionari propi, però per definir. Tanmateix, era sempre explícit —i Macià ho remarcava sovint— que els acords quedarien anul·lats de manera automàtica en el mateix moment de la victòria tàctica. A partir d'aleshores cadascú provaria d'implantar el seu model.

Macià des del 1924 havia provat d'impulsar des de l'exili una estratègia estatal unint-se al Partit Republicà Català i, per mitjà de Marcel·lí Domingo, també amb els republicans espanyols, en una revolta que havia d'esclatar a Barcelona i Bilbao, i alhora podia confiar en la CNT, Acció Catalana i, probablement, els separatistes bascs. El líder d'Estat Català va creure aleshores en la possibilitat de fer revoltes simultànies en els dos pols amb consciència nacional de la perifèria industrial espanyola, amb suport de l'altra banda dels Pirineus.

A principis de 1926, Macià també va optar per comprometre's amb una estratègia revolucionària espanyola lligant-se a l'interior. Durant l'any havia mantingut reunions a París i Bois-Colombes amb oficials espanyols, però aleshores els contactes es van intensificar. La conspiració que es preparava, però, no tenia una direcció clara, sinó que es movia, com a mínim, a dos nivells. En l'un, els liberals tractaven amb els republicans i els militars —sobretot oficials d'alta graduació. En l'altre, més extremista, un grup d'oficials de més baixa graduació intentava que la revolució contra la dictadura anés més enllà de qualsevol reivindicació de convocar Corts constituents, fins a plantejar una república federal.

Per tant, a mesura que la conxorxa prenia cos durant la primavera d'aquell any, es van formar dos projectes polítics, definits per aquestes dues alternatives, com a sortida a la dictadura monàrquica: constitucionalisme —conservant l'estat i el model social— o republicanisme —implicant una revolució—. Macià estava en contacte, sobretot, amb oficials pertanyents al segon grup.[469]

Aquests oficials, encapçalats pel capità africanista i filoàcrata Fermín Galán, s'havien mostrat disposats a anar a una revolta juntament amb la Lliure Aliança amb el crit unitari d'«*A baix la monarquia! A baix el directori! A baix la guerra del Marroc!*». Macià va reunir-se en diverses ocasions amb Galán a Bois-Colombes.

Per posar en marxa el pla, però, calien fons, i els únics amb diners eren els comunistes. Dues vegades s'acordà una cita amb uns oficials a Madrid, on els comunistes espanyols van prometre de comparèixer amb els diners necessaris —unes 400.000 pessetes—, però la connexió comunista tampoc no es va materialitzar.[470] L'actitud del PCE va provocar una discussió política en el si del comitè de la Lliure Aliança. Macià volia l'alçament com més aviat millor. Els representants de la CNT i el delegat militar van estar-hi d'acord. En canvi, els comunistes van insistir que calia més preparació política. Com va afirmar Macià, proposaven que es redactés un manifest i, segons la resposta, que se'n fes un altre, «*i així anant fent propaganda fins a estar convençuts que el país respondria*».[471]

L'actitud dels comunistes va tornar a posar damunt la taula els recels d'Estat Català i dels anarcosindicalistes, convençuts que el PCE ajornava l'acció de manera deliberada per tal d'intentar créixer en nombre de seguidors mitjançant la propaganda i servir-se del seu prestigi respectiu. Això suposà el cop de gràcia al CALA. Els comunistes van sortir-ne. I, donada l'hostilitat de Bullejos envers l'estratègia de Macià i de la CNT, atesos els canvis en la direcció de la Komintern i la gairebé total desarticulació de l'aparell del PCE a Catalunya i a Espanya des de principis de 1925,[472] les re-

469 Ramon XURIGUERA. *Els exiliats...*, p. 42-43; Josep CARNER-RIBALTA; Ramon FABREGAT. *Op. cit.*, p. 69-70.

470 Eduardo LÓPEZ DE OCHOA. *De la Dictadura a la República*, p. 139-140 i 202-203.

471 Josep CARNER-RIBALTA; Ramon FABREGAT. *Op. cit.*, p. 70.

472 José BULLEJOS. *El Komintern...*, p. 68; Oscar PÉREZ SOLÍS. *Memorias de mi amigo Oscar Perea*, p. 340.

NUMERO ESPECIAL

LA TRONADA

25 cèntims

SETMANARI CATALA

Barcelona, 8 de maig de 1926. Any I - Núm. 2 Administració: Portaferrissa, 15

La Causa de Garraf

Aspecte de la Sala durant la vista

Els defensors dels acusats

SESSIO DEL DIA 29
MATI

El Tribunal i les advocats defensors

A les nou i deu minuts es constitueix el Tribunal i s'obren al públic les portes de la Sala, que se acaba d'omplir una amb una nodrida concurrencia.

El Tribunal era presidit, tal com s'havia anunciat, per [illegible] del regiment d'Infanteria de Juba, senyor Angel Martinez Fellalver, i en formen part, en qualitat de vocals, els capitans senyors Ferras, Pérez Porta, Baltasar Nuevo, Miquel Pelegrí i Ballester de las Heras. En puesto el cinquè vocal de segona classe senyor Angel Serrat. Són suplents els coronels senyors Simon Iglesias i Josep Lopez Tienda. En fiscal el tinent coronel del Cos Jurídic Militar senyor Garcia Cuartero.

Els defensors eren: d'En Josep Compte, N'Antoni Sansalvador; d'En Miquel Badia, En Francesc Gomis; d'En Manuel Portillo, En Claudi Carvera; d'N'Emili Granier, En Rafael Closas; de N'Amadeu Argelaguet, En Jaume de Riba; d'En Josep Julià, En Joan Roses, d'En Desiderius Civil, En Frederic Badia; d'En Josep Garriga, En Joaquim Degollada, i d'En Francesc Porter, En Josep Barbés i Cabbuet.

Entrada dels processats

A la Sala hi havia un ambient molt calor gitat, a causa de l'aglomeració. La Sala es espaiosa i molt ben ventilada.

A les nou i deu minuts, entraven els processats, amb les mans lliures, custodiats per la guardia civil.

La lectura de la causa

Tot seguit el senyor Fernandez Valdés ha començat la lectura de la causa, lenta llarga i feixuga que ha ocupat tot la sessió del matí i bona part de la tarda.

En documents llegits pel senyor Fernandez Valdés amb una de seguida resultava i difícil de copiar, són l'informe de la policia, les declaracions dels processats, algunes providències judicials d'importancia, manifestos, butlletes i instruccions d'entrada de «L'Estat Català» i d'altres organitzacions separatistes, i tot el procedimental, la relació d'objectes trobats a l'entrar «Sorra del Cadó», a la qual pertanyen algunes dels acusats, les indagatories, etcètera.

Portar el més insignificant del que el senyor Fernández Valdés ha llegit ha estat els esforços de qualsevol periodista del món. Ni un dels defensors, ni, sobretot, els diligències de lectura de càrrecs als processats.

Confidencia, detenció i treballs

Segons un ofici de la jefatura Superior de Policia, que el senyor Fernández Valdés llegí, fou gràcies a una confidencia que la policia rebé, que va descobrir-se a primers de juny de 1925 el complot. La confidencia deia que «joves elements separatistes preparaven un atemptat contra els Reis d'Espanya, que consistiria en la col·locació d'un explosiu de gran potencia en una de les fonalaies de Garraf i en la consegüent catastrofe ferroviaria. No cal dir que l'explosiu havia de esmicolar amb el pas del tren cap a Barcelona les egrégies persones a Ilur Cort, en acabar Ilur visitetat catala a Barcelona. Semblà—aempre segons la confidencia—que la bomba havia d'haver explotat la el 26 de maig quan el tren sortí d'estadora i la resta exptlat.

El servei de vigilancia de la policia va donar xalar resultats. Va efectuar-se un registre al Centre Excursionista «Serra del Cadó», domiciliat al carrer de Verntllera, número 6, segon; amb permis de entrada una «guardiola» separada. Un dia, a Garraf, uns detingren Manuel Portillo, Joanet Compte, Josep Garriga, Joanet Julià i Miquel Badia i de seguida era trobat l'aparell en que feien cremo veure el cor del delicte.

L'aparell explosiu

L'aparell explosiu era un tub de ferro de 130 milimetres de diametre i 400 mm. de llargada, obturat per un casquet semi-esfèric. Segons el dictamen de la «Maestranza de Artilleria»—que el llarg inacabable llegí—l'aparell estava carregat amb substancies explosives diverses, però mal preparat.

Els fets, segons el sumari

En les declaracions fetes a la policia—segons el sumari—resulta que el processat Compte donà ordre a En Perelló—absent de la vinguda del Rei a Barcelona—que atrotlés les explosibles d'En Julià per tal de portar a terme l'empresa. En Perelló trasmeté l'ordre a En Julià i proporcionà com a ajudant En Garriga i En Ferrer. Tots ells pertanyien al Centre «Serra del Cadó». En Ferrer anà cap a Garraf per a encollir el lloc de colocació on l'artifacte i sobre aquest decidir tres. Manifestaren En Perelló—processat en rebeldia—en proporcionar les pilas i material elèctric i l'ensenyar Miravitlles les matèries explosives. En Compte—proporcionà—aquest segons les esmentades declaracions—un tub de vidre.

L'experimtne d'En Julià consistien en l'explosió a distancia, per mitjà de l'electricitat, de matèries inflamables. I dia que havien donat bon resultat. En vista d'això s'aprestà realitzar un viatge a Garraf per escollir, en definitiva, tot lloc escaient. El nostre Ferrer, Julià i Garriga. El dia següent no van fer res perquè En Ferrer havia d'examinar-se d'una assignatura del darrer curs del batxillerat, i l'endemà, a la tarda, En Ferrer anà en tren cap a Garraf i seguint l'arribada d'En Garriga i d'En Julià que ja anaven en bicicleta, portadors de les substancies explosives.

En Civil, un altre dels processats, rebé un ofici del Centre «Serra del Cadó», per ordre de la «Superioritat», l'ordenava i el portà en motocicleta a Garraf, on el rebé En Ferrer. En Julià i En Garriga arribaren tard perquè el primer havia estat en la bicicleta i s'havia fet mal. En dotar a Garraf, amb retard, i un d'ells ferit, van trobar que no hi havia manera de colocar l'artifacte i acordaren anticipar-lo i dotar cames a la compresa del que havia ocurregut. Facturaren les bicicletes i tornaren en tren a Barcelona.

Dos dies després tornaren cempte de nit a En Perelló i es proposaré un excursió. En Compte, per fer-se carrec de nit, es fia acompanyar per En Civil a Garraf en automòbil. Van l'aspecte de la excursió, s'acordà realitzar aquella nocturna amb les operacions necessàries, i, en efecte en un auto, arribaren a Garraf, En Compte, En Miravitlles i En Ferrer.

Quants eren els acusats de l'auto?

En aquest punt, a base de citacions les declaracions del sumari, es presenta l'important divergència. Alguns afirmaren que els ocupants eren els quatre esmentats. D'altres hi afegiren en Garriga.

Tampoc són unànimes les declaracions respecte de l'hora que porté aquells processats a Garraf.

Els detalls de l'atemptat

Arribats a Garraf, En Compte i el seller reconeixeren a la cantera «Vora Mar» i els altres tres—o quatre—practicaren algunes explosions pels encontorns. La guardia civil vigilava i va detenir-los l'endemà. Tornats a Barcelona es trobaren amb que la banda desmembrada «La Bandera Negra» es reunia per a tallar la seva actitud. Aquests hauria constituit els processats rebaldes a la realització de l'atemptat, quan el Rei es'n tornés. I als contrasenyes en passa advertissima.

El dia 31 sortiren de bell nou per a intentar la col·locació de l'artifacte. En Perelló, En Granier, En Ferrer i En Talavera que d'aparegué relacionament del sumari. En arribar a Garraf es'ls digueren, per les dugues persones, l'Angelaguet i En Fabregat. La policia els detingué tots ells. En dites declaracions van donar detalls: En Badia, a la farmacia on treballava; En Compte, al bar del carrer de Vallmoll on freqüentava; En Garriga i En Julià, han amb moltes altres persones que no han estat processades, a cases seva, i En Civil, a Vallcarca.

Els primers detingats ingressaren a «Jefatura» el dia 31 de maig i fins el dia 8 de juny no van donar passes a la Presó Model. Tots els processats, llevat d'En Julià, presenten declaració davant la policia, i a la propia «Jefatura» els feu declaració el jutge instructor. En un detall que ens sembla interessant.

L'instructor rasura de fets resulta, precisament, en les declaracions de «Jefatura».

Una organització separatista?

Barrejades amb les dades esmentades que han transcrit iase paguetes exposar a través de la lectura que del sumari anava fent el llarg interrogatori, aparegueu curiosos detalls sobre una supossada organització separatista. Documents, cartes en clau, que el senyor Fernández Valdés anabaixen traduits, ens mostren, en efecte, una formació militar de «forma» i «semblança». El fet, unit al sumari, fa creure imposat que tracten de bastidors i d'encreuaments per a exercir l'oficialitat i d'altres; ordres de concentració; llocos citats, endreces, etc.

Interrogat, a base d'aquests documents, l'acusat amb un dictamen s'explicava com el senyor Fernández Valdés llegí, s'havia format una altra causa, per rebelió militar i actuptar contra els unitat de la patria, en la qual s'han declarat moltíssims procesament.

L'actitud de Francesc Macià

La declaració d'En Perelló davant la policia presta Francesc Macià, Vicenç Guasch i altres cabdills separatistes com a suggeridors o ordenadors de l'atemptat contra el rei. No obstant, gairebé tots els processats han d'haver-s dit que el cabdill d'Estat Català no coneixia absolutes dels atemptats personals, i que sols sabia que la independencia de Catalunya només per l'ase normalitzada amb un alçament general que provoqué una verdadera guerra.

Les conclusions del fiscal

Quelibus el defensa de reparàrs de regicidi, i considera com a autors a Compte, Julià, Badia, Ferrer, Garriga i Perelló, i com a còmplices a Civil, Granier, Argelaguet i Talavera.

Diu que a un dels autors se li ha d'aprecier l'agravant de premeditació i astrosis, i l'atenuant d'haver ocorrer de dues en favor a Ferrer i a Granier.

Demana per a Compte, Perelló, Julià, Garriga i Badia, la pena de reclusió perpetua a mort.

Per a Civil, Talavera, Argelaguet i Ferrer la de presó major en el seu grau màxim a reclusió temporal en grau mitjà, i per a Granier la de presó correccional en els seus grau mitjà a màxim.

Els fets, segons els advocats defensors

Les conclusions provisionals de les defenses coincideixen a demanar la lliure absolució dels processats, una vegada que el sol resultat de les seves que el fiscal els atribueix, ni per tant són responsables de cap delicte. Sembla clar En Julià havia fet nombrosos experimentos per a assolir l'explosió a distancia, per mitjà de l'electricitat i que Garraf fou el lloc escollit per a l'experiment decisiu, donada l'estructura rocosa d'aquell indret. Quan Julià i els seus companys s'hi dirigiren que fer animal podia fer suposicions donar la possibilitat del viatge relat a Catalunya, destinats de prosseguir els experiments i abandonaren l'artefacte.

Tots els advocats defensors sollicien en llurs escrits antelladi de proves, i, per consiguit, insisteixen en la absolució de conformitat que s'havia absolut sorprenentment i que el R. D. de 24 de desembre de 1925 resultava en sentit favorable a la jurisdicció militar.

La lectura de càrrecs

La sessió del matí acaba amb la lectura de les diligències de lectura de càrrecs. En fou ben important del sumari, la cual cada interès ha desenrollat en el públic que omplia a l'acte del judici. Tots els processats digueren la incompetencia de la jurisdicció militar i sobre un afirmaren que les declaracions per ells prestades durant el sumari no tenen cap valor perquè van donar fetes sota la coacció de la policia.

Un dels processats, Perelló, diu que se l'amenaçà de mort, «Si no declarava el que cal.—Es que van dir-li.—no «gràcies vinci-a-nove hores, perquè us poden collocar la llei de fugues». Julià diu que en estar tres de hores i que l'inspectaren els mals d'altra detenció als seus companys. Tots els processats, com la bona fe, declaracions en aquesta diferència: cap van donar manifestacions conscienses en declarar.

La presó Model on ha tingut lloc la vista

8 de maig de 1926
El setmanari *La Tronada* recollint en portada el judici pel Complot de Garraf.
ARF

lacions amb Macià es van trencar definitivament. Així ho va expressar el cabdill d'Estat Català en una carta a les comunitats catalanes d'Amèrica per a tranquil·litzar-los.[473]

3.7. L'afer de Can Bach

En començar l'hivern de 1926, Macià va enviar grups de joves a la frontera per a fer mapes i localitzar punts apropiats per dipòsits d'armes i concentrar homes sense alçar sospites a la gendarmeria. Prop del poble de Costoja, al Vallespir, hi havia un d'aquests punts. Per fer feines de neteja, seguretat i simular que explotaven les terres d'una masia, Can Bach,[474] a 150 metres de la frontera, el líder separatista hi va enviar tres joves «*de tota la meva confiança*». Es tractava de Pere Caballé, Eudald Carbonell i Joaquim Núñez. Els dos darrers, excaps d'un escamot d'Estat Català a Barcelona anomenat Els Eriçons.[475]

En una visita de reconeixement, el 31 de gener, un comandant de la gendarmeria de Sant Llorenç de Cerdans i dos agents es va apropar a Can Bach i van trobar-hi als tres esmentats, més Artur Corominas i Joan Boladeras. Els joves anaven equipats amb bosses tiroleses i utensilis per cuinar, que els gendarmes van observar que eren nous. Dormien sobre palla i tenien mantes en bon estat. Quan els van preguntar per què estaven a prop de la frontera en aquest paratge accidentat, Corominas va inventar una història.[476]

Aquell mateix dia, Corominas va tornar a Perpinyà, on residia. Boladeras també va partir cap a París. Els altres tres es van quedar a la masia. És probable —encara que no hi ha font que ho testifiqui— que Macià sabés de l'interrogatori a Costoja tan bon punt Boladeras va arribar a París, on va anar per a reunir-s'hi, ja que exercia d'enllaç amb Barcelona i Perpinyà. Tot i això, el líder d'Estat Català no va tenir coneixement del que va seguir després en tota la seva dimensió.

Als gendarmes, la justificació de Corominas no els va convèncer. No els va semblar, en absolut, que els joves estiguessin dedicats a explotar la masia. Les explicacions eren «*confuses*» i la inadequació de les seves professions amb les feines d'una finca van aixecar sospites. El 8 de febrer, al matí, un parell de gendarmes en una sortida de reconeixement per les finques frontereres van topar, de nou, amb Caballé, Carbonell i Núñez. Els catalans van explicar que havien sortit a fer fotografies, però els agents van comprovar que no portaven cap càmera.

A penes quinze minuts després, els joves separatistes van tenir una altra sorpresa. Atès que, segons la seva opinió, la Sûreté no actuava, les autoritats espanyoles van ordenar —segurament ho va fer el governador civil de Barcelona, Joaquim Milans del Bosch— una incursió en territori gal per dur a terme ells mateixos un reconeixement de la zona. Aquest dia una de les partides, formada per set agents de la Guàrdia Civil, entre els quals un sergent i un caporal, acompanyats per dos carrabiners van topar i van envoltar el grup de joves separatistes.[477]

Segons el relat que Macià va fer un mes després a les comunitats catalanes d'Amèrica, que contribuïen a finançar el seu exèrcit, «*posant els fusells per l'esquena als tres joves els van obligar a entrar a la casa* [de Can Bach]». La van registrar i es van emportar propaganda i documentació. Tot i això, després d'un parell d'hores tractant de treure informació sobre els dipòsits d'armes sense èxit, van desistir.[478]

473 Carta de Francesc Macià al Club Separatista de l'Havana, 22 de maig de 1926, a: Josep CONANGLA; Hipòlit NADAL. *Macià. La seva actuació a l'estranger*, p. 67.

474 Artur Corominas parla de la masia de «*Cap Baix*».

475 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a Grup Nacionalista Català de Mèxic, Nosaltres Sols de Mendoza i altres entitats americanes, 26 de març de 1926, Bois-Colombes.

476 ANF. Fons Moscou. Expedients d'Artur Corominas i Macià, Joaquim Núñez i Roig, Pere Caballé i Munill i Eudald Carbonell i Riera.

477 «Une flagrante violation de Frontière», *L'Éveil catalan*, 13 de març de 1926, p. 1; *Le Matin*, 13 de març de 1926.

478 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a Grup Nacionalista Català de Mèxic, Nosaltres Sols de Mendoza i altres entitats americanes, 26 de març de 1926, Bois-Colombes.

Català,

Celebrant la LLIGA INTERNACIONAL DELS DRETS DE L'HOME un gran miting, per protestar, devant del món lliure, contra els crims del Directori espanyol a Espanya i especialment a Catalunya, « ESTAT CATALÀ » t'invita a assistir-hi.

Pensa que el Directori més que enlloc s'ha ensagnat contra la nostra pàtria i que la teva assistencia a aquest acte és l'afirmació de la teva protesta de català i d'home lliure i de la teva adhessió a les costums de Catalunya que han estat proscrites, a la teva llengua que ha estat humiliada, a les teves institucions de cultura primària, tècnica i fins artística i sportiva que han estat clausurades, a la teva voluntat conscient d'ésser lliure i sobre tot i d'una manera especialissima d'adhesió a germans nostres que per Catalunya sofreixen a les presons d'Espanya.

Ja saps que, en motiu del complot de Garraf contra el rei d'Espanya, el nostre opressor, varen ésser empresonats uns joves idealistes, germans nostres, als quals han fet passar les tortures més horribles, tan tradicionals a Espanya, per fer-los confessar allò que convenía al jutge militar per befar-se millor de la justicia, i contra els quals pesen les greus i injustes penes d'un monstruós consell de guerra. Altres catalans han estat empresonats abans i després d'ells, per altres causes nobles del nostre separatisme. Uns i altres s'han comportat amb una exemplaritat tal, que bé mereixen el nom de màrtirs i herois de Catalunya.

Català, ja que no pots fer-los un xic de companyia en aquelles hores de privacions, d'enyorances i de tortures que passen a la presò, donals-hi al menys aquest adjutori moral d'adhesió al llur gest de patriotes dignes. Assistir al miting de la *Lliga Internacional dels Drets de l'Home* és afirmar aquesta adhessió devant d'ells i devant de tot el món. No hi manquis, doncs, i si tens amics invita-ls-hi també. Com més crescuda sigui l'assistència a aquest acte, més forta serà la protesta de Catalunya.

El miting se celebrarà el **dimarts dia 25 de Maig,** a dos quarts de nou del vespre, a la **Salle des Sociétés Savantes,** 8, rue Danton.

Pendran part en l'acte el Sr. Victor BASCH, i un altre orador, per la Lliga francesa ; el Sr. ORTEGA-GASSET, per la Lliga espanyola ; els Srs. Francesc MACIÁ i V. GASSOL, per Catalunya i el Sr. Ubaldo TRIACA, per la Lliga italiana.

Paris, 18 Maig 1926.

★ Imprimerie J. Solsona, 9, Rue Hallé, Paris-14e — Téléphone : Gobelins 62-71

18 de maig de 1926
Full volant convocant al míting organitzat per la Lliga Internacional dels Drets de l'Home de denúncia de la dictadura primoriverista que comptà amb la participació de Francesc Macià i Ventura Gassol.
ANC - FONS FRANCESC MACIÀ

Quatre dies després, el 12 de febrer, el comandant i els dos gendarmes van tornar a Can Bach per a una nova inspecció. Van constatar que a la finca no s'havia fet cap tasca i es van convèncer que els joves tenien alguna missió a la frontera. Després d'interrogar Núñez i els altres dos companys, aquests van confessar que formaven part d'Estat Català i els seus plans. Dos dies després, havent-lo seguit, van detenir a Corominas a Sant Llorenç de Cerdans, procedent de Perpinyà.

Corominas va confessar que «*feien els preparatius d'una revolució que ens permetrà alliberar Catalunya i constituir aquesta província a Estat Republicà*». Va afegir, mentint, que disposaven de 15.000 soldats, encara que amb 8.000 o 10.000 n'hi hauria prou «*perquè el poble estaria amb ells*». També va explicar que les armes no havien arribat, però que «*seran enviades per mar, probablement de Buenos Aires, i de Cuba, grans centres de catalans. Un emprèstit de 8 milions ha estat llançat pel Partit separatista de Barcelona*».[479]

Resulta evident que Corominas no estava al corrent dels detalls de la compra d'armes i de les seves dificultats. Tot i això, va sostenir que iniciarien la revolució quan es donés l'ordre. Un cop es va deixar anar, el català va donar al gendarme molta més informació de la que aquest podia esperar.[480] Confirmada la preparació de la insurrecció, la gendarmeria va seguir de prop els moviments de Caballé, Carbonell i Núñez i les seves anades i vingudes de Perpinyà.

El dia 20 el director de la Sûreté Générale, Jean Chiappe, va elevar al president del Consell de Ministres i ministre d'Afers Estrangers, Aristide Briand, l'informe del comandant amb «*informacions relatives a un moviment revolucionari a Espanya, que es podria declarar ben aviat*». Resulta evident, doncs, que es va donar credibilitat al resultat dels interrogatoris i que el govern Briand ja va quedar al corrent en aquell moment, no tan sols de l'amuntegament d'armes que es podia produir a la frontera, sinó dels plans operatius d'Estat Català.

De tot això, Macià no en va saber res. La informació que van transmetre els joves, a través d'intermediaris, de la segona visita, era que els gendarmes els havien visitat «*tractant-los amb molta deferència i gairebé obligant-los que no diguessin res del que havia passat* [amb la Guàrdia Civil] *per evitar conflictes*». El líder d'Estat Català es va enutjar i fins i tot es va plantejar una campanya de protesta a la premsa i a l'Assemblea francesa. Volia publicitar que els agents espanyols feien incursions en territori francès prospectives i per intimidar-los, fora de tota legalitat.[481]

Tot i això, ho va pensar millor i va ordenar silenciar l'assumpte per evitar complicacions. L'episodi de la incursió de la Guàrdia Civil, però, va transcendir a la premsa. El govern francès no va voler donar rellevància, malgrat estar absolutament al corrent que agents espanyols duien a terme incursions il·legals a l'altra banda de la frontera, de manera constant. Segons el comissari especial de Perpinyà la frontera estava «*literalment trufada de guàrdies civils i carrabiners*» perquè «*les autoritats espanyoles estan obsessionades pel catalanisme*».[482]

L'afer de Can Bach, però, va suposar un salt informatiu qualitatiu perquè la informació que Corominas, Caballé, Carbonell i Núñez van proporcionar a la gendarmeria perfilava molt més el propòsit d'Estat Català i perquè, aquesta vegada sí, venia d'homes que n'eren militants i que en van continuar sent fins al final.

3.8. El fracàs del Complot de la Nit de Sant Joan

El 16 de juny de 1926, després de sis mesos sense aparèixer, tornava a editar-se el *Butlletí de l'Estat Català*, en una edició bilingüe català-francès, dedicada al míting celebrat el 25 de maig a la Salle des Sociétés

479 ANF. Fons Moscou. Informe de Bosch, comandant de la brigada de Sant Llorens de Cerdans, 19 de febrer de 1926, Expedient Artur Corominas i Macià.

480 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià al Centre Separatista Català núm. 2 de Santiago de Cuba i núm. 1 de l'Havana, 6 de febrer de 1926, Bois-Colombes.

481 L'afer en profunditat a: Joan ESCULIES. «Els qui van parlar. La delació catalana del complot de Prats de Molló».

482 Eduardo GONZÁLEZ CALLEJA, «Emigración e Insurgencia: El catalanismo radical entre Francia y España (1922-1931)», p. 110.

BUTLLETÍ DE L'ESTAT CATALÀ

Any II ★ Paris, 16 de Juny de 1926. ★ N.º 11

Catalunya denuncia a l'opinió mundial i als assistents al Miting organitzat per la Lliga Internacional dels Drets de l'Home els crims de la Dictadura espanyola.

A les presons d'Espanya hi ha uns joves catalans empresonats, en motiu del Complot de Garraf, i d'altres que s'han estat per ésser separatistes, als quals s'han fet sofrir les tortures inquisitorials del foc, del ferro i de la fam per arrancar-los les declaracions que calien al jutge militar, per poder així burlar-se millor de la justicia.

Resposta dels joves catalans

A les torturas que se'ls infligiren els empresonats catalans respongueren com hi responen els herois i els verdaders màrtirs, amb aquella serenitat d'esperit que només sentan els que estan en la veritat: cantant, mentres els turmentaven, els himnes de Catalunya i la Marsellesa, i presentant-se al monstruós Consell de Guerra que s'ha celebrat contra ells, a rebre la sentència de cinc penes de cadena perpètua, amb espigues i roselles a la mà, les flors simbòliques de Catalunya!

Per la llibertat de Catalunya

Catalunya ha demanat la llibertat fins avui d'una manera pacífica, creant institucions de cultura, dansant i cantant les velles danses i cançons de la terra, fent manifestacions d'art i de treball, creixent les seves riqueses que ha de cedir amb escreix a Espanya.

Resposta d'Espanya a Catalunya

Davant dels Alcaldes governamentals de Catalunya, al Palau de la Generalitat, pel maig de 1924, Alfons XIII fou gran elogiat de tot allò que el rei Felip V havia fet contra Catalunya. Recordà al poble que ell era també Borbó i descendent de Felip V. Terminà dient que estava decidit a emprendre el camí seguit pel seu antecessor.

Qui vol, doncs, la cultura, la justicia i la pau, i qui la força bruta, la barbàrie i la guerra, Catalunya o Espanya?

★

Català, Espanyol, Francès, Italià, tu, de la nacionalitat que sigui, home a la fi i, per damunt de tot, home lliure, que has vingut a aquest acte, que ha organitzat la Lliga Internacional dels Drets de l'Home, per protestar contra els crims del Directori espanyol, a tu adreçaem la veu avui els separatistes catalans, perquè te'n facis resso davant dels teus.

Crims i arbitrarietats ha comès el Directori per tot Espanya, exilant homes honrats per haver manifestat el seu pensament, posant multes i clausurant centrats purament intel·lectuals, no per altre motiu que per haver dit la veritat, provocant per sotjà d'agents actes com el de Vera i afusellant els homes que, enduts del pur idealisme, s'hi deixaven empaitar.

A tot s'ha ensagnat més, però, la Dictadura espanyola, és damunt d'aquesta Catalunya màrtir que des de la renaixença catalana cuejà Iluita amb una voluntat exemplar, persistent i heroica, per tornar a recobrar la seva llibertat que, dos cents anys enrera, un fet malhaurat i l'esperit agressor d'Espanya li feia perdre.

Catalunya per assolir la seva llibertat ha assajat tots els procediments, des dels missatges i memorials de gregues dels a Madrit amb tot el protocol excessivament usat per als representants d'un poble que no demana res més que el que és seu, fins al col·laboracionisme polític, tolerant per quatre vegades que els seus homes representatius ancessin als ministeris del Rei d'Espanya per encarregar-s'hi de carteres de ministre en moments per ell apurats i difícils.

Si foren inútils els primers assaigs, inútils resultaren els darrers, car després d'haver ajudat a salvar una situació difícil per Espanya, Catalunya es veié novament befada, havent de passar als catalans pel sarcasme d'haver salvat i enfortit encara el propi opressor.

Es avui que Catalunya, adonant-se de la inutilitat dels procediments usats i de la cruesa de la repressió que pesa damunt d'ella, que no sols no ha respectat les seves festes populars que han estat vandàlicament assolades per la força armada, ni les seves costums pacífiques que han estat proscrites, ni les seves llars que han estat violades, ni la seva llengua que ha estat humiliada, ni les seves institucions de cultura primària i tècnica que han estat destruides, ni els seus palaus d'art, ni els seus camps de joca i esport que han estat clausurats, és avui sobretot que veu a les presons d'Espanya els seus joves, flor de l'idealisme, en motiu del Complot de Garraf i d'altres nobles causes del nostre separatisme, que hi són torturats de la manera més horrible, que Catalunya ja no alça més la mà a Espanya per demanar-li el que és seu, sinó que comença a alçar el puny amenaçador d'exigència, a l'ensems que alça la veu al món perquè vegi la justicia del seu gest plè sobradament de raó.

★

Home lliure que vols escoltar la veu dels que clamen justicia i llibertat, llegeix i fes-te tu mateix el consentari.

Pel caràcter de les institucions i de les coses que han estat reprimides a Espanya, jutja i digues qui és que vol la cultura, la justicia social i la pau, i qui vol l'imperi de la força, la perduració de la barbàrie i la guerra injusta i sempre odiable?

La Catalogne dénonce, à l'opinion mondiale et aux auditeurs de la Réunion publique organisée par la Ligue Internationale des Droits de l'Homme, les crimes de la Dictature espagnole.

A la suite du Complot de Garraf, un grand nombre de jeunes Catalans incarcérés dans les prisons d'Espagne pour professer des idées séparatistes ont été torturés d'une façon inquisitoriale par les moyens du feu, du fer, et de la famine, afin de leur arracher les monstrueuses déclarations voulues et de pouvoir ainsi impunément se moquer de la justice.

Comment les prisonniers Catalans répondent à cette brutalité?

Aux tortures barbares qui leur étaient infligées, les prisonniers Catalans répondaient, tels que des martyrs, avec cette sérénité d'esprit qui caractérise ceux qui professent un idéal de vérité. Aux bâtonnades qu'ils recevaient, ils répondaient par des chants de liberté « La Marseillaise catalane » et « Els Segadors », l'hymne national catalan. Dernièrement, les inculpés pour le supposé délit d'attentat contre la vie d'Alphonse XIII se sont présentés au conseil de guerre pour entendre leurs condamnations qui consistaient en cinq peines de réclusion perpétuelle et en beaucoup d'autres années de prison, avec des fleurs rouges et jaunes, symboles du drapeau catalan auquel ils se sont voués.

La Catalogne aux Catalans!

La Catalogne a demandé sa liberté jusqu'ici d'une manière pacifique. Elle a affirmé sa personnalité en favorisant la culture intellectuelle par la création de nombreuses institutions, en dansant et en chantant les danses et chansons de son pays, en organisant des manifestations pour encourager l'art et le travail, enfin en progressant économiquement jusqu'à enrichir prodigieusement mais inutilement cette même Espagne.

La réponse de l'Espagne aux Catalans

En Mai 1924, devant les maires gouvernamentaux catalans, au Palais de la Généralité, le roi actuel Alphonse XIII fit de grands éloges de tout ce que le roi Philippe V avait réalisé contre la Catalogne. Il rappela au peuple qu'il était un Bourbon, un héritier de Philippe V, décidé lui aussi à suivre la voie de son ancêtre.

Qui demande le progrès de la civilisation, la justice et la paix?
La Catalogne ou l'Espagne?
Qui préfère la force brutale, la barbarie? — La Catalogne ou l'Espagne?

★

A toi, Catalan, Espagnol, Français, Italien, quelle que soit ta nationalité, qui que tu sois, homme enfin et surtout homme libre qui viens à cette réunion publique organisée par la Ligue Internationale des Droits de l'Homme pour protester contre les crimes commis par la dictature espagnole, nous, séparatistes catalans, nous nous adressons à toi.

De grands crimes, de grandes injustices ont été commis par la dictature militaire dans toute l'Espagne. Elle a envoyé en exil des individus qui avaient simplement osé manifester leurs opinions; elle a infligé des amendes et fermé des institutions strictement d'enseignement, pour le seul délit d'avoir voulu proclamer la vérité. Ses agents ont provoqué des actes criminels comme ceux de Vera, à la suite duquel on a trouvé le prétexte de fusiller des hommes qui emportés de leur idéalisme s'étaient fait prendre dans le piège.

Mais où la dictature espagnole s'est acharnée le plus, c'est sur cette Catalogne martyrisée qui, depuis sa renaissance raciale, lutte avec une volonté exemplaire pour regagner son ancienne liberté, qu'un événement malheureux de l'histoire et l'esprit dominateur de l'Espagne lui ont ravie il y a deux cents ans.

Pour retrouver sa liberté, la Catalogne a essayé tous les procédés; du message ou mémorial des griefs présenté à Madrid avec toute l'étiquette réglementaire par les représentants d'un peuple qui ne demande pas autre chose que son droit, au collaborationisme politique, qui a donné deux des moments difficiles pour l'Espagne, et à quatre reprises différentes, la collaboration de Catalans comme ministres de la Couronne.

Inutile fut le premier essai, inutile également a été le dernier. Après avoir sauvé l'Espagne de cette situation embarrassante, la Catalogne s'est trouvé à nouveau vexée et offensée, malgré avoir été les Catalans, une fois de plus, le salut de cette Espagne, son oppresseur.

Aujourd'hui la Catalogne se rend compte de l'inutilité de ces procédés pacifiques. Elle sent plus forte que jamais la répression qui pèse sur elle: ses fêtes patriotiques ont été violées avec un vandalisme raffiné et une force avinée; ses traditions et coutumes pacifiques ont été proscrites, sa langue officiellement humiliée et interdite, ses écoles détruites ou fermées, ainsi que ses musées, conservatoire et terrains de sports, etc. C'est aujourd'hui que la Catalogne commence à lever son poing menaçant en même temps qu'elle élève la voix.

Le monde entier jugera enfin la justice de son geste plein de raison, surtout après le fait abominable des tortures infligées aux prisonniers de Garraf et d'autres.

★

Toi, homme libre qui as su écouter la voix de ceux qui clament justice et liberté; fais le bilan nécessairement incomplet des méfaits dont est créditeur la dictature espagnole en Catalogne et fais toi le commentaire.

Tu jugeras ainsi qui travaille pour le perfectionnement de la civilisation, pour la justice sociale et la paix; et qui excite à la force brutale, à la barbarie, à la guerre toujours injuste et haïssable.

16 de juny de 1926
Número 11 del
Butlletí de l'Estat Català,
en edició bilingüe
català-francès.
AHCB

Savantes[483] per la Lliga Internacional dels Drets de l'Home. A la publicació es denunciaven els crims de la dictadura arran dels nou empresonats pel Complot de Garraf, entre d'altres. Es deia que se'ls torturava amb foc, ferro i fam per fer-los declarar.[484] També destacava que Espanya estava endarrerida culturalment i que les institucions culturals que hi havia a Catalunya les havia creades la Mancomunitat, acompanyant la informació amb una llarga llista de centres culturals i associacions catalans.[485]

En el següent número del *Butlletí de l'Estat Català*, a l'agost, el darrer del qual es té constància i que en aquesta ocasió tindria sis pàgines, es van recollir les intervencions de Ventura Gassol i del mateix Macià, al míting del 25 de maig.

Gassol va intervenir en català i va expressar que volien «*alliberar Catalunya d'Espanya. I quan diem això, obrers espanyols que m'escolteu, no ho diem amb aquell esperit d'odi contra els espanyols, com havien propagat sempre els governants d'Espanya. L'odi el sentim, i mortal, contra l'Espanya oficial, monàrquica, avui dictatorial, sota el règim de la qual sou esclaus vosaltres, obrers d'arreu d'Espanya, com nosaltres mateixos*». Va referir-se a Andalusia, Castella, Galícia i el País Basc, dient que aquestes dues darreres eren aliades seves.[486] També va expressar que el règim usava l'espantall separatista per aplacar revoltes. Segons ell, en la revolta de la Setmana Tràgica de 1909, només va caldre dir que eren els separatistes els qui la movien per aturar «*aquelles flames renovadores que s'haurien estès com una pólvora* [...] *parlant del perill del separatisme*». A continuació va lamentar el procés judicial contra els detinguts pel Complot de Garraf.

Macià, davant l'actuació de la justícia espanyola contra els detinguts pel Complot de Garraf, va adreçar-se a la Lliga Internacional dels Drets de l'Home per a demanar que es fes ressò de l'actuació de la dictadura. Va insistir en la guerra del Marroc i en el dèficit anual que aquesta comportava. El de 1923 el va xifrar, com sempre, en 500 milions de pessetes. Del 1923 al 1925 va dir que havia pujat a 1.000 milions. També va afirmar que el règim, dient que volia resoldre el separatisme, allò que havia aconseguit era que molts dels qui amb l'autonomia s'haurien acontentat haguessin passat a demanar la independència. I va afegir que «*el veritable motiu que induí En Primo de Rivera a fer el cop d'estat, amb el consentiment del rei, fou el poder evadir així l'haver de respondre a les responsabilitats que ja començaven a demanar-los-hi per tot arreu, pel desastre d'Annual, una de les vergonyes més grans per l'exèrcit espanyol*».[487] En el míting va intervenir també, entre altres, l'advocat Henry Torrès, amic de Macià.

Paral·lelament, la falta de diners per comprar armes també va afectar el grup de Galán, que va entrar en contacte amb el grup dels generals Francisco Aguilera i Valeriano Weyler i liberals de Madrid i l'Aliança Republicana, que volien derrocar Primo. A la guarnició de Tarragona, on estava destacat, el capità va planejar de sollevar aquesta guarnició i les de Castelló, Tortosa i València. Aquí el general Aguilera havia de llegir una proclama, signada per Weyler i altres, exigint el restabliment de la normalitat constitucional. Si Primo de Rivera no es retirava, s'esperava que altres guarnicions seguissin i els moviments antidictatorials avancessin des de diferents punts cap a Madrid.[488]

Galán recelava d'una insurrecció només a Catalunya perquè si era considerada separatista el govern primoriverista ho tindria més fàcil per aplacar-la amb aquest argument.[489] Macià va provar de convèncer-lo que la seva estratègia era més segura perquè alliberant Catalunya sempre tindria un lloc on resguardar-se si el pla pel conjunt de l'Estat fracassava. No se'n va sortir, però tanmateix, amb el suport del di-

483 ANC. Fons Francesc Macià. «Català». Full volant sobre l'acte, 18 de maig de 1926, París.

484 «Catalunya denuncia a l'opinió mundial i als assistents al Míting...», *Butlletí de l'Estat Català* (París), 1 de juliol de 1926, p. 1.

485 «Contra la Cultura», *Butlletí de l'Estat Català* (París), 1 de juliol de 1926, p. 2.

486 Ibídem.

487 «La Lliga Internacional dels drets...», *Butlletí de l'Estat Català* (París), 31 d'agost de 1926, p. 1.

488 Enric JARDÍ. *Francesc Macià*, p. 141.

489 Enric UCELAY-DA CAL. *Estat Català...*, p. 220-221.

Núm. 7 Santiago de Chile, 15 de Julio de 1926 Año I

CATALUNYA

PUBLICACION BIMENSUAL

Redacción y Administración: SAN DIEGO, 2035 — CASILLA 818 — Teléfono Inglés 35-San Miguel

«En día no lejano Cataluña exigirá de España, por la violencia, lo que le es debido por la justicia»

"Estat Català" no es un partido político, sino la organización militar del separatismo catalán.

HABLA EL LEADER SEPARATISTA DON FRANCESC MACIA

En la tranquilidad de uno de esos pequeños pueblos de la "banlieue" de París, en una villa de Bois-Colombes, vive exilado el ilustre caudillo de los separatistas catalanes. Es ejemplar su figura noble y rebelde y en la serenidad con que responde a nuestras preguntas se advierte cuán severamente sirve a su ideal, que sabe la aspiración suprema de todo un pueblo.

Amablemente, sin rencor, sin amargura, evoca las causas que le indujeron a abandonar el ejército español cuando, coronel de ingenieros, le correspondía el ascenso. Desfilan en su "causerie" acontecimientos inolvidables de la política española, persecuciones y destierros unidos a los nombres más gloriosos de aquella inolvidable tucha: Salmerón, Pablo Iglesias, Moret.

—Dos intervenciones—nos dice—tuve en el Congreso durante mi diputación de más de veinte años consecutivos. En la primera me declaré representante de los catalanes que querían netamente la separación absoluta de Cataluña de España. Y la segunda para decir, que estábamos dispuestos, sin eufemismos de ninguna clase, si fuera necesario, a ir a la violencia para obtener esa libertad...

Surge en seguida el recuerdo de los disturbios parlamentarios, la sinceridad de Cambó que jamás ha querido ayudar a hacer la revolución de Cataluña contra España y en medio de esa rememoración insinuamos nuestra pregunta:

—Tanto el Directorio como las represiones de la dictadura habrán contribuído a radicalizar tún el sentimiento separatista de Cataluña?

—Naturalmente que ha contribuído a exacerbarlo, sobre todo en su parte externa. Pero le ruego que no me hable del Directorio: constituye la mayor vergüenza del ejército español. Por otra parte, no creo que sean comentarios lo que hay que dedicarle. Y mucho menos cartas como han hecho diertos políticos catalanes. Empiezo a sentir fubor de dedicarles una sola palabra, mientras no pueda tratarlo de la única manera que merece: la violencia más severa...

—Decía usted que había exacerbado el separatismo en su parte externa...

—Es comprensible. Para los separatistas catalanes, el Directorio no tiene ninguna importancia: es apenas un accidente, más

Don Francesc Maciá
Leader separatista de Cataluña

o menos perdurable, pero molesto. Interiormente somos separatistas por sobre el Directorio y la monarquía y hasta llegaría a decir, por sobre nuestra misma historia, a pesar de que nos es favorable.

Las razones de nuestro separatismo radican en la plena conciencia que tenemos de nuestra personalidad, con ninguna otra confundible; en nuestra voluntad actual, que nada ni nadie podrá torcer; en la fe que tenemos en nosotros mismos para gobernarnos solos, sin necesidad de tutelas de ninguna índole y sobre todo, en la seguridad absoluta que tenemos medios más que suficientes para vivir mucho mejor separados de España.

—¿Estarían mejor separados de España?

—En absoluto. Empezaríamos por poder dar a nuestros hijos una cultura que hoy no podemos darles, pues, sufrimos el sarcasmo de que toda la cultura catalana sea hoy considerada como un crimen de lesa patria: daríamos una seguridad a nuestra juventud escogida que hoy no tiene, pues continuamente debe estar dispuesta a pagar con tributos de sangre las trágicas y grotescas aventuras de un rey y de unos generales que no sabiéndose gobernar ellos mismos, quieren gobernar en casa ajena; daríamos una solución más digna, moral y materialmente, a los problemas del proletariado, poniéndolos al nivel de las naciones más avanzadas del mundo y especialmente, administraríamos mejor nuestra riqueza, que ahora no sólo no es administrada, sino que nos es robada por los mismos que nos oprimen.

—¿Económicamente, Cataluña ganaría con la separación?

—Basta recordar, en respuesta, que Cataluña paga el veinte por ciento del presupuesto total de España. Y eso oficialmente. No es nada difícil asegurar por detalles que nos constan oficialmente, que ese tanto por ciento, sube en realidad, al veinticinco. Cataluña, entrega anualmente a España por concepto de impuestos, setecientos millones de pesetas, de los cuales únicamente le son devueltos cien millones en obras públicas, instrucción, etc.

El presupuesto total de Bélgica, era, antes de la guerra, de seiscientos millones de pesetas. Cataluña contempla, pues, anualmente, la substracción de una suma superior al presupuesto total de Bélgica. Y si ésta era ya considerada como una de las naciones más avanzadas, ¿qué no sería Cataluña el día que pudiera destinar ese presupuesto a mejoras propias, a extender buenas redes de ferrocarriles, carreteras y toda clase de medios de comunicación? Facilitaría así la explotación de sus riquezas naturales, de sus minas, por ejemplo, de sus múltiples industrias y electrificaría sus medios de transporte para ahorrarse la molestia de ser tributaria de otros países en la adquisición del carbón. ¿Qué no sería Cataluña libre, con el carácter eminentemente trabajador de los catalanes, considerados como un ejemplo ante todo el mundo y que es, por otra parte, una de las características que más nos distinguen de nuestros opresores?

—¿Pero separándose de España, Cataluña no perdería con ella uno de los mejores mercados?

—Podría decirse lo mismo respecto a España, con la diferencia de que recurriendo a otros mercados nos salvaríamos del perjuicio del proteccionismo español, a menudo contrario a nuestra economía nacional. No hay que olvidar tampoco que Cataluña ofrece al mercado español, facilidades de pago que no le ofrece ningún otro mercado. Y en el peor de los casos, ¿qué importaría a Cataluña un mercado más o menos, si dada su excelente situación marítima y las buenas condiciones de sus ofertas, encontraría abiertos todos los mercados del mundo?

—¿Y por qué medio cree que Cataluña podrá obtener su independencia?

—Por el único medio con que la han obtenido todos los pueblos oprimidos: por la violencia. Y si ha ocurrido así siempre, ¿cómo no ha de pasar igual con Cataluña, cuando, precisamente, España es opresora que no ha recuelto nunca un pleito de libertad sino cuando se ha visto vencida por la violencia, como pasó con todas las repúblicas de América? Ya he reclamado públicamente esa circunstancia poco antes del

15 de juliol de 1926

Número 7 de *Catalunya,* quinzenal editat a Santiago de Xile sota l'impuls de Josep Abril del Comitè de Publicitat Catalana de Xile.

ANC - FONS FRANCESC MACIÀ

rectori interior d'Estat Català, va enviar a Catalunya a Carner-Ribalta com a enllaç. El 19 de juny aquest va arribar a Tarragona per reunir-se amb Galán en unes oficines clandestines de la CNT. Es va acordar que els militars deixarien 600 rifles i munició a Sant Carles de la Ràpita per als separatistes i anarcosindicalistes.

En el camí de retorn a París, Carner-Ribalta va parlar amb Jaume Aiguader per tal que ordenés situar homes a la Ràpita i també a Figueres. El pla, però, va fracassar quan el balaguerí acabava de creuar la frontera. El xofer que duia al general Aguilera a València ho va delatar.[490] La revolta s'esperava per a la nit de Sant Joan, el 24 de juny de 1926, però el *totum revolutum* que formaven els diversos partits, interessos i organismes, juntament amb el pla de la revolta, resultat de converses exaltades i especulacions optimistes a les tertúlies —barreja de tasques indefinides i d'irresponsabilitats sorgides de les xerrades dels clubs d'oficials— a l'entorn d'un manifest imprecís, va fracassar abans de començar. Pobrament organitzat, la majoria dels que havien dit que s'hi implicarien no ho van fer.[491]

Els que no es van retirar a temps van ser arrestats per Primo de Rivera i se'n van sortir de diferent manera: uns, els de rang militar més alt, amb irrisòries multes econòmiques. Uns altres, com el mateix Galán, amb sis anys de presó al Castell de Montjuïc. Finalment, el fracàs del Complot de la Nit de Sant Joan va fer que, al llarg d'aquell estiu, Macià es decidís a endegar una incursió separatista a Catalunya amb el suport eventual de la CNT.[492] Després dels reiterats fracassos, a Macià li quedava poca cosa més que els exiliats republicans i la intel·lectualitat d'esquerres francesa com a suport. La insurrecció i estratègia en clau estatal finalment va donar pas a una en clau estrictament catalana.

Mentre aquesta idea prenia cos, el 12 de juliol Primo de Rivera va arribar a la gare del Quai d'Orsay. La policia va detenir l'italià Victor Robert Vuillermoz quan xiulava el general. Juntament amb ell també al membre d'EC, Ramon Martí i Farreras, que va xiular i cridar «*assassí*». El manresà, desertor de l'exèrcit espanyol, feia tres mesos que vivia a Bois-Colombes.[493] El govern francès va ordenar l'expulsió d'ambdós. Martí aniria a Bèlgica, però no trigaria massa a tornar a França.

El dictador havia anat a la capital francesa perquè la República el va convidar juntament amb el sultà del Marroc a celebrar plegats a París la presa de la Bastilla, la festa nacional. I per signar de manera formal l'acord hispanofrancès d'ocupació del Marroc. La premsa d'esquerres, sobretot *L'Humanité*, va fer una forta campanya contra la presència del dictador. A Édouard Herriot la visita no li va plaure, però a Aristide Briand, sí. Aquell dia Gassol, Carner-Ribalta i altres militants d'Estat Català van anar a xiular Primo als Camps Elisis i a l'Arc de Triomf.[494]

La policia els va detenir juntament a comunistes francesos i altres elements. Se'ls va alliberar per la intervenció d'Herriot i el diputat per Perpinyà, republicà socialista, Pierre Rameil.[495] Cardona va arribar a dir que l'acció s'havia fet només per fer una mica d'enrenou i així acontentar a les comunitats americanes, fartes d'enviar diners sense veure cap resultat.[496] En total la policia francesa hauria arrestat una vintena de separatistes, inclòs Gassol, per manifestacions contra Primo.[497]

Després d'un govern de tres dies d'Herriot substituint Briand a la presidència del Consell de Ministres, el 23 de juliol Raymond Poincaré del Parti Républicain Démocratique va formar govern. A partir d'una ori-

490 Enric JARDÍ. *Op. cit.*, p. 141.

491 Vicent MARCO MIRANDA. *Las conspiraciones contra la dictadura (1923-1930)*, p. 47.

492 Josep CARNER-RIBALTA. *De Balaguer...*, p. 98-99; Giovanni CATTINI. *El gran...*, p. 177-180.

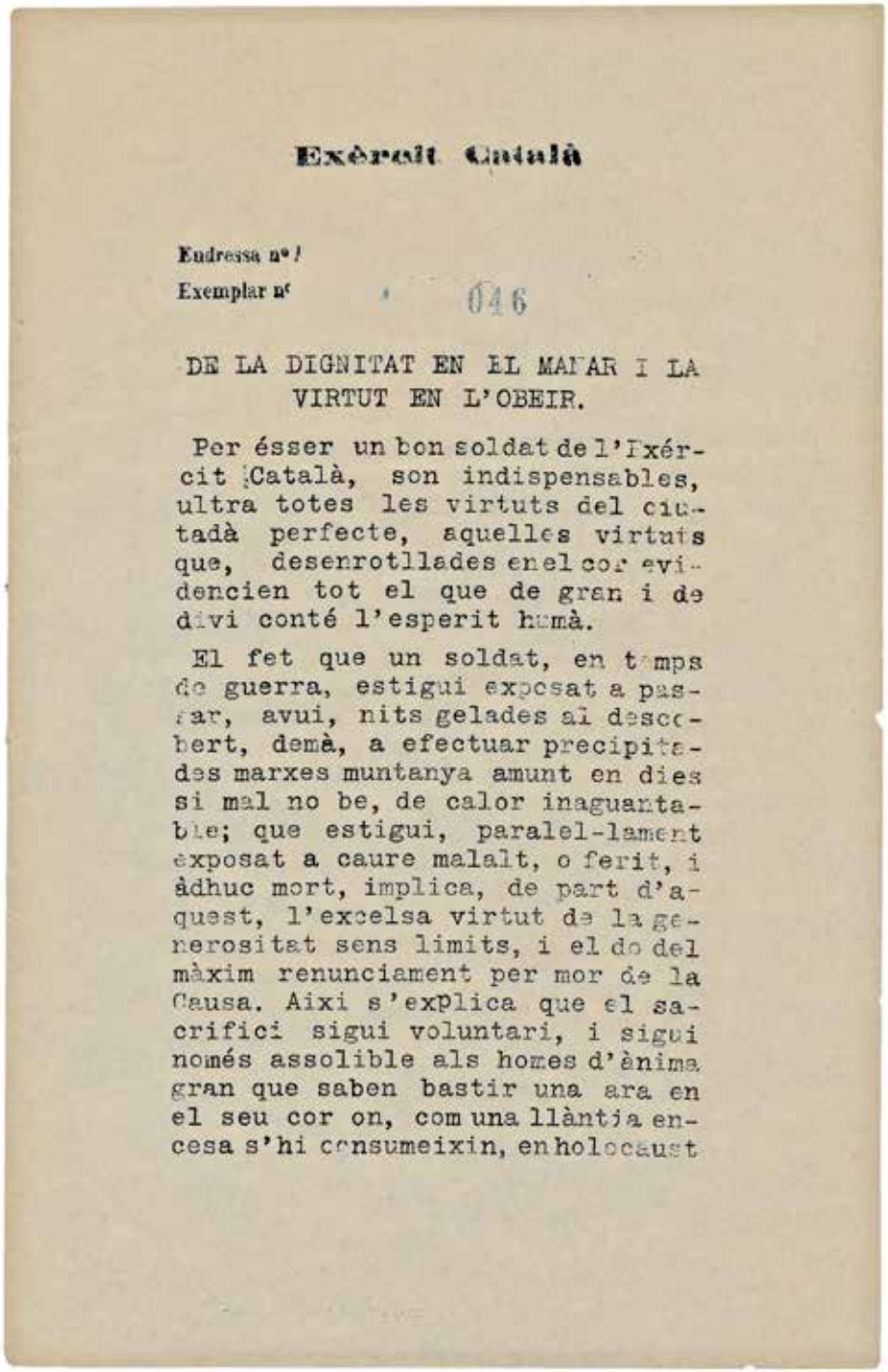
493 ANF. Fons Moscou. Carta del prefecte de París al director de la Sûreté Générale, París, 17 de juliol de 1926, Expedient de Ramon Martí i Farreras.

494 Joan ESCULIES, «Atemptar contra Primo de Rivera», *La Vanguardia*, 26 de juliol de 2023, p. 41-42.

495 Enric UCELAY-DA CAL. *Estat Català...*, p. 261.

496 Ibídem., p. 268.

497 ANF. Fons Moscou. Còpia d'un telegrama de Josep Fontbernat, París, 14 de juliol de 1926, Expedient Josep Fontbernat.

Exèrcit Català

Endreça nº /

Exemplar nº 046

DE LA DIGNITAT EN EL MANAR I LA VIRTUT EN L'OBEIR.

Per ésser un bon soldat de l'Exército Català, son indispensables, ultra totes les virtuts del ciutadà perfecte, aquelles virtuts que, desenrotllades enel cor evidencien tot el que de gran i de divi conté l'esperit humà.

El fet que un soldat, en temps de guerra, estigui exposat a passar, avui, nits gelades al descobert, demà, a efectuar precipitades marxes muntanya amunt en dies si mal no be, de calor inaguantable; que estigui, paralel-lament exposat a caure malalt, o ferit, i àdhuc mort, implica, de part d'aquest, l'excelsa virtut de la generositat sens limits, i el do del màxim renunciament per mor de la Causa. Aixi s'explica que el sacrifici sigui voluntari, i sigui només assolible als homes d'ànima gran que saben bastir una ara en el seu cor on, com una llàntia encesa s'hi consumeixin, en holocaust

Circa 1926
«De la dignitat en el manar i la virtut en l'obeir», endreça núm. 1 de l'Exèrcit Català, signada per Francesc Macià.
ARF

entació conservadora de la República, la seva política exterior va ser un retorn a la interpretació estricta del Tractat de Versalles i, per tant, a l'afany francès d'aconseguir una preponderància a Europa. Això, va neguitejar a la Itàlia de Mussolini. Aquesta nova orientació va perjudicar encara més Estat Català perquè, fruit de la cooperació al Marroc, permetia a l'ambaixador Quiñones de León de pressionar el nou executiu per una política contra els exiliats. Això, al marge dels agents espanyols que ja circulaven per França.

A finals de mes Eugènia Lamarca i Maria Macià van tornar a Barcelona i després a Lleida i Vallmanya a fer cobraments relacionats amb les propietats i també per a assistir al part del tercer fill de l'altra filla, Josefina.[498] En aquell moment Macià ja era conscient que no podria equipar els 6.000 homes que havia imaginat feia dos anys i que bona part de l'empresa militar l'hauria de finançar amb el patrimoni de la seva esposa. També que els xicots amb què comptava no tenien una preparació militar adequada i que la seva formació es reduïa a marxes per la muntanya, lectures i alguna pràctica esporàdica, sobretot amb parabellums.

Aleshores, a mitjan agost, va tenir lloc un fet casual que va resultar determinant per al destí del projecte macianista. Joan Nicolau, membre d'EC, treballava al Cafè de la Paix. Allí, aquest i un altre membre d'EC, Joan Blanch, van entrar en contacte amb Arturo Rizzoli, un veterà italià que també hi fregava plats, a qui van explicar qui eren. Aquest de seguida va interessar-se per conèixer Macià i va oferir-se per aplegar un contingent d'homes per unir-se a la seva causa. Rizzoli, a més, va posar damunt la taula el nom del coronel Ricciotti Garibaldi, qui pretesament també preparava una Legió Garibaldine della Libertà per alliberar Itàlia de Mussolini.[499]

El cognom del net de la peça clau del Risorgimento, Giuseppe Garibaldi, va fer el seu efecte en Macià. D'una banda perquè el garibaldisme estava associat al republicanisme italià. També perquè aquesta legió garibaldina, que no va reeixir en el seu objectiu, estava oberta a la col·laboració dels anarcosindicalistes. Per tant, Macià bé podia comprendre que la geometria era la mateixa. El líder d'EC, a més, va suposar que els italians serien veterans de la Gran Guerra. Un factor essencial per dotar d'un mínim component d'experiència al seu limitat exèrcit. A l'hora de la veritat va resultar que només alguns, pocs, comptaven amb un passat a les files de l'exèrcit italià o al regiment «garibaldí» de la Legió estrangera francesa. Allò que era segur, però, és que atesa l'admiració pública de Primo de Rivera envers Mussolini, la comunitat antifeixista —els *fuoriusciti*, tal com els anomenaven els feixistes— podia sentir simpatia per la causa catalana.

Una vegada fet l'enllaç, Rizzoli va aplegar compatriotes seus de tota mena d'orientació, socialistes, anarquistes, republicans, fins i tot excamises negres, que es movien al voltant del diari antifeixista parisenc, *Corriere degli Italiani*, i de la taverna regentada per Lazzaro Raffuzzi. Aquest era un sindicalista revolucionari i el local un dels centres de reunió de l'antifeixisme italià.[500]

Macià va prendre la decisió d'incorporar els italians de manera personal, sense consultar la resta del Comitè Executiu d'Estat Català a París. Fet que, d'altra banda, la majoria d'ocasions hom pot suposar que era un mer tràmit pel caire unipersonal de l'empresa. Això, però, va fer que molts dels seus homes desconeguessin l'ajut d'aquests companys d'aventura fins a quaranta-vuit hores abans d'iniciar l'acció.

Sense deixar de banda el seu objectiu insurreccional, però, a finals d'agost Macià va anunciar a Amèrica que s'anaven «*adquirint els medis que ens falten*». Els havia endarrerit que no els haguessin donat des d'inici la quantitat promesa de cartutxos. «*Això ho han fet per treure'ns més diners dels que havien demanat de cop, i després per dificultats que se'ls han presentat a causa del decret que afecta els que tenen armes i municions procedents de la guerra*». Això va retardar uns dies la data prevista per iniciar l'acció.

498 ANC. Fons Francesc Macià. Cartes d'Eugènia Lamarca a Francesc Macià, Barcelona, 23 i 25 de juliol de 1926; Lleida, 27 de juliol de 1926.

499 Giovanni CATTINI. *Nel nome di Garibaldi. I rivoluzionari catalani, i nipoti del Generale e la polizia di Mussolini (1923-1926)*.

500 Ibídem.

Circa 1926

Cinc dels soldats d'Estat Català.

D'esquerra a dreta: Joaquim Terrades, Rafael Ribas, Joan Gual i Joaquim Núñez i ajupit, en primer terme, Benet Samper.

MRM

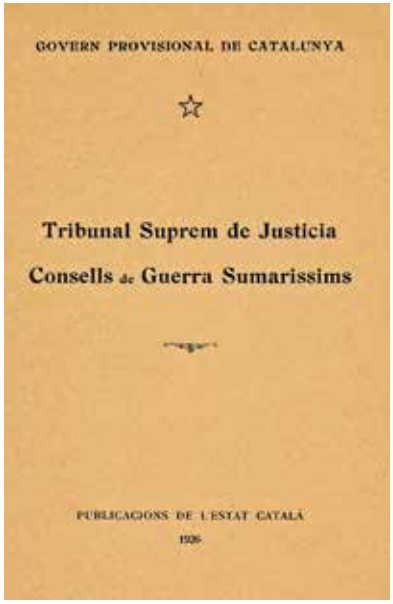
De tota manera, Macià no volia esperar a tenir tot el material, sinó només el mínim necessari per començar l'acció. Després s'endurien la resta que «*s'hagi pogut adquirir de més en aquest interval de temps que intermediarà*». Confiava que Catalunya respongués al seu gest. «*Si no respongués, que no ho crec, malgrat ella i tot, seria dignificada i tal vegada aquesta dignificació li aclareixi la consciència i la faci capaç de sentir el que no hauria sentit encara*».[501]

Per ordre de Macià, Josep Esparch va llogar l'1 de setembre, per tres mesos i 4.000 francs, Vil·la Denise després de posar un anunci a *L'Indépendant* de Perpinyà.[502] La insurrecció estava prevista per l'11 de setembre. «*El no haver-nos entregar la segona remesa de municions que ens havien promès, feu que no hàgim pogut donar-nos la il·lusió de començar en una diada que per si sola ja ens encomanava coratge i ens el consagrava amb aquell aire místico-patriòtic que es respira aquell dia per tot Catalunya*». El cabdill d'Estat Català esperava rebre en quinze dies la mercaderia i fer el viatge al lloc designat.[503]

A mitjan setembre, Jaume Aiguader es reuneix amb uns dels pocs efectius que li queden a Estat Català a Barcelona, el cap de la secció d'estudiants, Carles Duran, i els caps dels seus tres escamots, Marc-Aureli Vila, Manuel Blasi i Santiago Broggi. Duran és enviat a Bois-Colombes per informar Macià dels efectius reals i de l'estat d'ànim de l'organització a Catalunya.[504]

En aquells temps, a la botiga del sastre Josep Casals, que servia de punt de trobada a l'organització, ja hi col·laboraven també algunes de les primeres dones d'Estat Català, com Maria Dolors Bargalló, Maria Castells —esposa de Manuel Gonzàlez i Alba— Carme Cot, caixera del cinema Walkiria, «*la Mareta dels presos* [...] *sempre a punt per a tots els enllaços necessaris i per assistir patriotes malalts o desvalguts*»[505] i Carme Ballester, que s'havia fet militant amb el seu marit.[506]

A tot això, Macià va voler conèixer Ricciotti Garibaldi i, per mitjà de Gassol, li va fer arribar una carta a Niça, on residia.[507] A finals de setembre, Ma-

1926
Opuscle *Tribunal Suprem de Justícia* i *Consells de Guerra Sumaríssims*, editat per Publicacions d'Estat Català.
ARF

501 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a entitats americanes, 31 d'agost de 1926, Bois-Colombes.

502 ANF. Fons Moscou. Interrogatori a Josep Esparch. s/d. Expedient Josep Esparch.

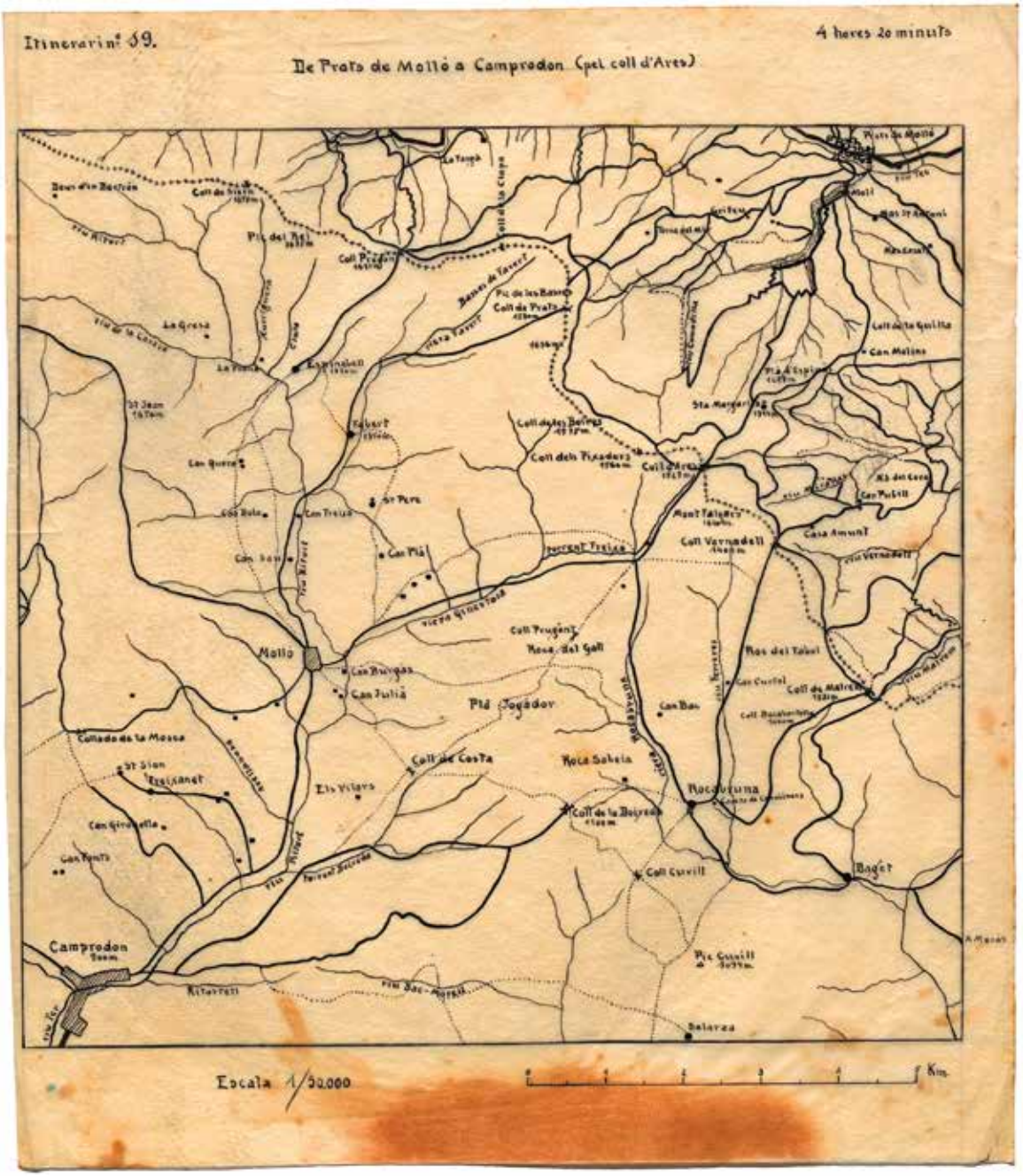
503 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a CSC núm. 1 de Nova York (Jornet), CSC n.1 de l'Havana (Murillo) i CSC núm. 11 de Santiago de Cuba (Carbonell), Bois-Colombes, 18 de setembre de 1926, Bois-Colombes.

504 Carles DURAN. «Prats de Molló. Novembre de 1926».

505 Víctor CASTELLS. Manuel Gonzàlez i Alba. Una vida per la independència, p. 160-161.

506 Moisès BROGGI. Memòries d'un cirurgià (1908-1945), p. 77-78.

507 ANF. Fons Moscou. Extracte de l'interrogatori a Ventura Gassol, s/d. Expedient Ventura Gassol.

1926

Mapa de treball de l'Exèrcit Català amb l'itinerari de Prats de Molló a Camprodon, pel coll d'Ares.

ANC - FONS FRANCESC MACIÀ

cià va anar a la taverna Raffuzzi, on va conèixer altres italians com Tomaso Beltrani. Qui també va passar-hi, procedent de Ravenna, era l'agent feixista Guido Matteucci. A la taverna va assabentar-se de la preparació de la insurrecció catalana i va rebre l'ordre de Roma d'informar-ne l'ambaixada espanyola de París, sense dir-ne res a la Sûreté Générale. De tota manera, quan Matteucci va informar a Quiñones de León d'una reunió a la taverna a finals de mes, aquest ho va traslladar a la Süreté, que hi va enviar un agent.[508]

En començar l'octubre, Garibaldi va anar a París i va fer-ho saber a Bois-Colombes, però aleshores Macià es trobava a Saint-Étienne per a explorar una nova compra d'armes. A mitjans d'octubre, amb la intermediació del col·laborador de Garibaldi, Ferdinando Scivoli, Macià i Garibaldi es van reunir a la capital francesa. L'italià li va traslladar que una invasió de Catalunya no agradaria a la resta d'exiliats republicans per la seva orientació separatista. Tanmateix va obrir-se a col·laborar amb els seus homes, per bé que l'advertí que Rizzoli no era un home en qui confiar enmig de l'acció.[509] Allò que no sabia Macià era que Garibaldi mateix era un agent a sou de la policia italiana. Es dedicava, juntament amb altres exiliats a empènyer a antifeixistes a organitzar atemptats contra Mussolini per informar-ne després, fer-los detenir i poder així desacreditar l'exili antifeixista.

En aquell moment, els preparatius insurreccionals avançaven en diversos fronts. La compra d'armes s'havia repartit entre diferents col·laboradors, que adquirien rifles, carrabines, revòlvers i baionetes en diversos punts. A la perifèria de París s'havia habilitat també un dipòsit on es concentraven armes i municions abans de traslladar-les cap als Pirineus. Una part del material, però, procedia del mercat negre i es trobava en males condicions, cosa que en limitava la utilitat.

Paral·lelament, els macianistes havien aconseguit explosius gràcies a contactes amb el sindicalisme revolucionari francès i els havien traslladat clandestinament a diferents punts de la perifèria parisenca. Allà es va organitzar la producció d'unes cinc-centes granades de mà. També s'obtingueren petites quantitats d'explosius procedents de pedreres dels voltants de Perpinyà. D'aquesta manera, s'anava configurant una xarxa de compra, emmagatzematge, fabricació i transport de material destinada a proveir la futura insurrecció.

Malgrat aquestes dificultats i la precarietat d'una part de l'armament, entre els separatistes creixia la impaciència per passar a l'acció. La direcció no pretenia esperar fins a disposar de tot el material previst, sinó iniciar l'aixecament tan bon punt es comptés amb els recursos mínims necessaris.

El 20 d'octubre la segona remesa d'armes ja havia arribat. Macià esperava una tercera remesa, però comptava obtenir-la just a l'inici de l'acció. Així les coses, va disposar que quedés un directori en representació seva i va demanar a les entitats americanes d'enviar un delegat seu per a formar-ne part en agraïment per l'ajut prestat i per l'efecte moral. Demanava que els de Santiago de Cuba, l'Havana i Nova York es posessin d'acord. No deia que consultessin els de Buenos Aires per la immediatesa de l'acció. A més, «*potser no vindrien amb prou fe, car d'un temps ençà s'han fet llastimosament ressò de certs derrotistes i venen menant una campanya que m'ha ferit en lo més íntim de la meva ànima*».[510]

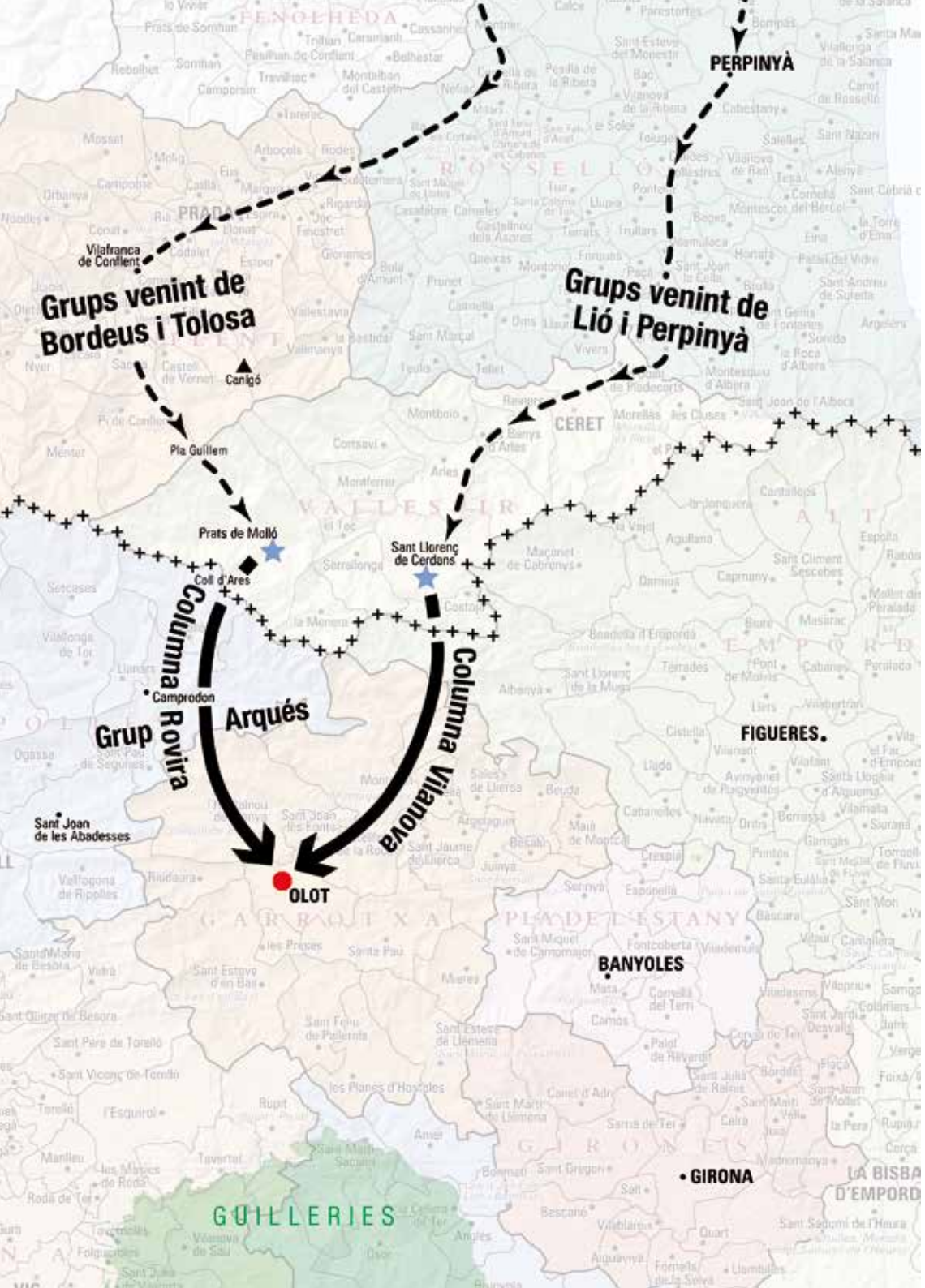
En aquest context, el 27 d'octubre Macià va enviar una circular als seus homes dient que preparessin l'equipatge «*per al primer avís*» i, si sobrava roba o altres objectes, que els duguessin a Bois-Colombes. Demanava discreció.[511] Macià se sentia pressionat per l'amenaça que les comunitats americanes deixessin d'enviar diners, per l'oposició dels cardonistes, per les aliances polítiocomilitars fallides i per la nova orientació de la República Francesa, que cada dia dificultava més els moviments del seu Estat Català.

508 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a desconegut, Bois-Colombes, 22 de setembre de 1926, Bois-Colombes.

509 Giovanni CATTINI. *El gran...*

510 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a CSC núm. 1 de Nova York, CSC núm. 1 de l'Havana i CSC núm. 11 de Santiago de Cuba, 20 d'octubre de 1926, Bois-Colombes.

511 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a desconegut, 27 d'octubre de 1926, Bois-Colombes.

Novembre de 1926
Esquema del pla d'entrada de l'Exèrcit Català en dues columnes que, sortint de Prats de Molló i Sant Llorenç de Cerdans, havien de fer una pinça sobre Olot.

L'operatiu consistia a entrar dues columnes d'homes a Catalunya, des de Prats de Molló i Sant Llorenç de Cerdans, travessant els Pirineus. A continuació pretenia que cada poble constituís una «*Junta local de Salut Pública*» dividida en dos grups o seccions de cinc persones en pobles de menys de 2.000 habitants, de set en els de fins a 5.000 habitants i de nou en els més grans. També pensava a formar un govern polític-comilitar i preparar la hisenda de la nova república.[512]

No es tractava d'una invasió que pretengués a través del seu contingent d'homes conquerir el territori català, sinó de constituir l'espurna d'una insurrecció popular. En principi aquesta hauria d'haver anat precedida d'una campanya d'accions de sabotatge i per a preparar l'ambient a Catalunya, però malgrat els esforços dels enviats, com Josep Rovira i Aberlard Tona, això no s'havia aconseguit. Ja a l'agost, el directori interior havia fet notar a Macià que no veia viable l'aixecament, però aquest ja no va voler esperar més.[513]

Segons la policia espanyola, Marian Grau estava encarregat de comprar armes. També entre setembre i octubre Carner-Ribalta va comprar baionetes a Anvers, Roc Boronat rifles a Alemanya, i Josep Rovira carrabines i revòlvers. També s'hauria rebut dinamita dels miners de la CGTU. Nicolau hauria passat una setmana omplint velles granades amb l'explosiu a la taverna on treballava, ajudat pels cuiners, i juntament amb Macià les hauria provat en boscos propers a París. De tota manera, moltes armes comprades al mercat negre eren inservibles, algunes pel temps que havien estat amagades o enterrades.[514]

En tot cas, el conjunt d'armes fou considerable, com demostra el material finalment requisat: 2 metralladores, 2 fusells metralladors, 157 armes llargues (fusells, carrabines i mosquetons), 69 baionetes, 12 pistoles, 24.000 cartutxos, 400 bombes i 10 tubs de xeddita. Malgrat no ser una quantitat ingent d'armes, cada soldat macianista comptava amb el seu fusell. I encara faltaria una tercera partida d'armes que ja no arribaria mai. Comparat amb l'equipament que duien els rebels irlandesos a la seva guerra contra els britànics, els escamots catalans estaven prou ben proveïts.[515]

512 ANC. Fons Francesc Macià. Full de creació de les Juntes Locals de Salut Pública.

513 Enric UCELAY-DA CAL. *Estat Català...*, p. 272.

514 Enric UCELAY-DA CAL. *Estat Català...*, p. 274-275.

515 Joan ESCULIES. «The Catalan separatist insurrection armament of 1926 in the shadow of the Irish armed decade».

7e Année — N° 108 Le numéro 25 c. — L'abonnement 10 fr 13 novembre 1926

L'éveil Catalan

Journal bi-mensuel : Rédacteur : C. ARTUS
Administration : 13, Place des Poilus, Perpignan

Après l'échec catalan

HONNEUR AU COURAGE MALHEUREUX

Le geste de Macia

La tentative de libération de la Catalogne à laquelle se sont livrés les volontaires du colonel Francesc Macia, a suscité dans la presse française de longs commentaires sur le mouvement pan-catalaniste que d'aucuns pensaient en sommeil. Les journaux qui émargent à l'ambassade d'Espagne à Paris — et ils sont nombreux — ont, soit par ordre, soit par méconnaissance de la question, émis mille et une sottises. Seuls, quelques organes représentatifs d'une minorité essentiellement idéologiste, ont apprécié à leur juste valeur les mobiles qui avaient armé le bras de Macia et ses partisans de l'Estat Català. On a l'habitude à Paris de se livrer aux « charriages » des sujets les plus graves; les choses sacrées elles-mêmes, n'échappent pas à ce travers qu'on dit inhérent à la race française. C'est pourquoi, ce n'est pas sans quelque amertume que nous avons lu les comptes rendus plus ou moins fantaisistes que des envoyés spéciaux ont transmis à leurs feuilles.

Le vendredi 29, à 9 heures, *l'Eveil* faisait qui est tenu en grande estime par l'organisation de *l'Estat Català*, pour la raison bien simple qu'il a, le seul de la presse locale et régionale soutenu les justes revendications catalanes; ce vendredi, disons-nous, *l'Eveil Catalan* était alerté par le premier lieutenant de Macia. « Pondon » le mandataire, nous dit-il, vous », cela signifiait en langage conventionnel, « nous attaque en campagne ». Cette phrase, nous entendions depuis longtemps, nous n'osions croire que l'ultime ordre fut donné tant nous appréhendions pour nos amis.

Sous nous renseignâmes; tout était prêt. Les partisans vibrants de foi n'attendaient plus que le cri de « en avant ! » de l'Eveil Vint ainsi qu'ils appellent Macia comme les poilus appelaient Joffre le Papa Joffre).

Avant de faire le geste qui l'a grandi aux yeux de tous les amis de la liberté, ce grand cœur, cet ardent patriote qu'est Macia tenu à mettre notre personne au courant de ce qu'il allait faire. Sur l'honneur, nous nous étions engagé à l'aider dans sa tentative, à mettre à son service notre plume et d'avantage s'il était nécessaire.

« Vous serez des nôtres ! disait-il, vous suivrez le développement de nos opérations, vous renseignerez exactement la presse sur la portée de notre mouvement. »

Les dispositions étaient prises, et bien prises — quoique on en ait dit et écrit — pensait que le peuple catalan las de la faim, du joug odieux du soudard qui préside à ses destinés, se soulèverait aux premiers succès des volontaires de *l'Estat Català*.

Macia nous avait chargés d'être son interprète auprès des pouvoirs publics de la République Française. Il voulait que le mouvement de libération trouvât en France le potentiel des sympathies, et lorsqu'il serait de notre pays se voit tressaillir d'émotion et ses yeux s'illuminèrent d'ardente ui.

« Au moment venu, *disait-il*, vous ferez comprendre à l'opinion publique, l'esprit qui nous anime; dites bien — et il insistait avec force sur ce point — que nous ne sommes ni des anarchistes ni des communistes — car le Gouvernement espagnol jette toujours l'opprobre sur ce point — ces étiquettes, je le sais, sont présentement mal portées en France. Nous sommes des Catalans, des Séparatistes. Vous connaissez nos aspirations, notre idéal, je n'insiste pas auprès d'un Roussillonnais. Faire votre intervention que l'on nous comprenne; en haut lieu. Certes, nous n'avons pu répudier certains éléments audacieux susceptibles de nous aider dans notre tâche: ce n'est point par des discours ou de la littérature qu'on libère une patrie. »

Comme nous faisions quelques objections sur certains points, des détails nous furent donnés qui nous impressionnèrent fortement.

∴

Le rôle odieux de Ricciotti Garibaldi, dans cette affaire, sa trahison, le coup de filet de Pont-de-Molls, les colonnes catalanes prisonnières, on sait le reste.

Nous n'avons pas accoutumé d'abandonner nos amis dans le malheur; l'insuccès de Macia n'a fait qu'accroître pour lui non seulement notre sympathie, mais celle de tous les gens de cœur.

FRANCESC MACIA

Personnellement, et de toute notre âme, nous formions des vœux pour le succès des armes catalanes. Eussent-elles réussi nous n'aurions pas flanché comme le firent à Puigcerda les espagnolâtres au lendemain de Cheverol, mais notre joie aurait été sans égale.

Je me solidarise en tout que républicain et que Catalan à une cause qui, si elle n'intéresse pas mon pays, la France, doit émouvoir tous les démocrates à quelque pays qu'ils appartiennent.

Dans les questions confessionnelles on peut formuler des réserves; on a dit avec raison que « l'anticléricalisme n'était pas un objet d'exportation ». Il n'en est pas de même de l'émancipation des peuples; la France se doit à sa tradition et nos pères de 89 l'avaient bien compris lorsqu'ils chantaient

« *Les peuples sont pour nous des frères et les tyrans des ennemis.* »

Faire grief aux Roussillonnais, aux Français, de pactiser moralement avec les partisans de Macia, ce serait effacer du livre de l'Histoire le geste des Lafayette et des Rochambeau.

L'opinion publique, du reste, exception faite des fâcheux et des timorés est franchement du côté des républicains catalans. Si Macia avait réussi, si par un coup de force ou de surprise, la République Catalane *avait été* instaurée de l'autre côté des Monts Pyrénées, nous aurions assisté, au point de vue local, à un étrange spectacle; nous aurions vu bon nombre de pseudo-démocrates, de fâche-fenes roussillonnais à l'heure actuelle à plat ventre sur le seuil du Consulat d'Espagne, se féliciter d'avoir pour voisine une république sœur. Ces gens-là qui n'eurent pas le courage de se déplacer, il y a 3 ans, pour assister à une fête où à une messe à la mémoire des 12.000 volontaires catalans morts sur le front français, n'auraient pas sorti de salive ou d'encre pour exalter les vertus civiques de nos frères de race.

Il y a beaucoup de choses à retenir dans le geste de Macia : le problème catalan posé devant le monde civilisé, l'état d'esprit de ces braves gens à l'égard de la France, les agissements et le sans-gêne de la basse police espagnole dans nos régions frontières.

Qui ne se sentirait ému à cette anecdote romantique que fut la visite de M. Carles, notre sympathique Préfet aux prisonniers. Le cri de « Vive la France ! » qui l'accueillit doit certainement avoir eu son écho à Paris.

Ah ! je les connais bien, ces pauvres gens qui parlent comme nous : les Bordas, les frères Pontbernat, les Gassol, les Carner-Ribalta, les Boladeres, les Carcassès, etc.. artistes, musiciens, poètes, littérateurs, journalistes; ils se sont assis à notre table en Roussillon, j'ai pris place dans leur cercle à Colombes, leur cœur a battu comme le nôtre pour un idéal de liberté. Leur assainissement n'est pas une folle équipée, j'en ai la conviction. Et puis ! Quand cela serait ! N'y a-t-il pas dans leur geste, à l'heure où l'opprobre est roi, une part inaccessible de noblesse ?

Macia, grand vieillard, jeunes éphèbes idéalistes qui sous son égide n'avez pas craint d'affronter l'aventure et la mort, comme Rafel de Casanova vous appartenez à l'Histoire; souffrez qu'un humble tourtillonnais vous salue bien bas.

p. francis-Ayrol.

Parlons net

Lors de l'arrestation des séparatistes catalans, des amis sont venus nous voir et nous ont dit : « Pourquoi vous occupez-vous de ces chenails ? Pourquoi frayez-vous avec ces anarchistes ? »

Halte-là ! Les compagnons de Francesch Macia ne sont pas plus anarchistes que ne l'étaient nos pères de 89. Les compagnons de Macia sont sacrifiés de liberté et non de chambardement. Ils ne veulent pas nuire la Catalogne à feu et à sang pour assouvir des intérêts personnels, mais, au contraire, faire de leur province aimée un pays riche et prospère, parce que débarrassé de toutes les sangsues qui le sucent impitoyablement.

Les troupes de Macia auraient été armées parce qu'on ne fait pas la guerre avec des bâtons de chaises, mais le minimum de sang est été versé, car ces troupes ne sont pas composées de soudards mercenaires dont le métier est de tuer, mais d'intellectuels et de pères de famille qui combattent pour un idéal.

Restent les Italiens qui grossissaient les rangs catalans. Ceux-là encore combattent pour la liberté contre la dictature. Ils aidaient les Catalans à se débarrasser du dictateur Primo de Rivera, pour que, plus tard, les Catalans les aident à leur tour à se débarrasser du dictateur Mussolini.

Tout cela constituait une marche à la conquête de la liberté, et nous, français, habitants d'un pays où l'on s'est fait tuer, non seulement pour assurer l'établissement de la liberté sur le territoire, mais encore pour aider les voisins à la conquérir, nous qui avons envoyé La Fayette établir une république, nous qui hélons de toutes nos forces pour maintenir les principes républicains au-dessus de toutes les querelles politiques nous désapprouverions cela ? Nous verrions d'un mauvais œil une république amie de la France établie grâce à des hommes dont les fils, les frères, les amis ont versé pour nous leur sang de 1914 à 1918 ? Ce n'est pas possible ! Aucun républicain ne peut penser ainsi.

Pour nous, qui n'avons jamais caché nos sympathies à l'égard de Francesc Macia et des Catalans, ce n'est pas dans l'adversité que nous lâcherons nos amis; au contraire. Nous déplorons amèrement que tant d'efforts, d'abnégation et de concours dévoués soient rendus inutiles par la trahison, mais nous sommes sûrs des Catalans et de Macia. Ils sont, en quelques lieux qu'ils se trouvent, reprendre leur ardente besogne libératrice, et mieux aguerris, plus avertis aussi, ils parviendront en silence à la fin du règne de la dictature espagnole.

Nous sommes les seuls à dire bien haut nos sentiments, mais il faut que l'on sache que ces sentiments sont partagés par beaucoup de cœurs. De même que l'élite catalane s'est toujours, — et surtout aux moments critiques, — tournée vers la France, de même l'élite française, en particulier en Roussillon, se tournera pour l'applaudir, vers la Catalogne libre et resplendissante, le jour où sera les Primo et les Alfonso, seront inquiétés devant elle.

Georges ARTUS.

13 de novembre de 1926
Portada
de *L'Éveil catalan,*
quinzenal catalanista
editat a Perpinyà
en llengua francesa
per Francesc
Francís i Ayrol,
en suport
de Francesc Macià
i els conjurats catalans,
amb el titular:
«*Després del fracàs català. Honor al coratge desafortunat*»
MP

Els Fets de Prats de Molló

4

4.1. Fi de festa

L'operatiu era simple. Macià volia acumular al Vallespir homes, procedents de París, Tolosa i alguns pobles del migdia francès. Una columna d'homes, comandada per Josep Rovira, havia de concentrar-se primer al Pla Guillem, al Castell de Vernet, al nord de Prats de Molló. Després passar per aquesta població i penetrar a Catalunya pel coll d'Ares. I una altra, liderada per Martí Vilanova, havia de concentrar-se a Sant Llorenç de Cerdans i creuar la frontera. Fent una pinça, ambdues columnes haurien de coincidir a Olot. A la capital de la Garrotxa hi havia un quarter amb xicots fent el servei militar preparant-se per anar al Marroc, que el líder d'EC comptava que se'ls unirien fàcilment amb les seves armes. Una vegada donat el senyal d'iniciar la insurrecció, Macià comptava que els catalans en general el secundarien i que la seva columna d'homes podria baixar fins a Barcelona per proclamar-hi la República catalana. O que, com a molt, hauria d'iniciar una guerra de guerrilles a les Guilleries.

El vespre del 30 d'octubre de 1926, la Sûreté ja estava al corrent que l'endemà al matí la primera expedició macianista sortiria de París, des de la Gare d'Austerlitz cap al Pirineu. El diumenge 31 a les deu, França va informar l'ambaixador espanyol a París que l'operatiu estava en marxa. A migdia un grup de catalans liderat per Josep Carrió va sortir cap a Bordeus. En un altre compartiment del mateix convoi hi anava un grup d'italians. Els seguia un comissari i tres inspectors francesos d'incògnit. Al vespre van arribar a destí.

Entre els italians hi havia l'informant del comissari Marius Balmadier, Antonio Puddu, àlies d'Angelo Savorelli. Aquest, però, va insistir als agents d'incògnit que no volia continuar a la missió. Això va fer que a Bordeus se simulés un control de papers i que es retingués a Puddu i altres cinc italians per aïllar l'informant, mentre es deixava continuar cap a Tolosa la resta del contingent català i italià. El fet que Savorelli, que havia de fer de telegrafista de l'exèrcit de Macià, ja estigués detingut en el moment del gruix de les detencions va fer que no se'l tingués en compte com a delator, que ni tan sols s'hi pensés.

Savorelli tenia trenta-dos anys, procedia de Ravenna, i havia militat al Partito Reppublicano Italiano. Després de participar en un enfrontament violent

Perpinyà, novembre de 1926

Cinc dels conjurats catalans i dos dels italians, amb uniforme de campanya, a la caserna de l'Acadèmia de Sant Jaume.
D'esquerra a dreta: Ramon Vendrell, Aldo Salerno, Emili Gibert, Calabrino Calabri, Eduard Budó, Carles Farssac i Pere Marmé.
ANC - FONS JOAN ALAVEDRA

contra feixistes el 1921 s'havia exiliat a França. Dos anys després, però, acusat de propagandista comunista per un representant de l'Opera Bonomelli, una institució clerical subvencionada pel govern italià, va rebre una ordre d'expulsió. Mai no la va complir. A partir d'aleshores va començar a fer-se dir Antonio Puddu i va acostar-se als germans Garibaldi i al seu projecte de legió garibaldina. Per a distanciar-se'n després, quan va sospitar que Ricciotti col·laborava amb el règim feixista. Savorelli va estar empresonat durant els següents quinze dies a Bordeus, per a desesperació seva i del propi Balmadier que va demanar als seus superiors que l'alliberessin.[516]

La matinada de l'1 de novembre, des de Tolosa de Llenguadoc, comandats per Joaquim Marlés, surt en tren cap a Carcassona i Estagell un contingent de disset conjurats catalans. Hores després, Ramon Fabregat surt de París, per la Gare de Lyon. I al migdia surt, des de la Gare d'Austerlitz, la segona expedició parisenca de catalans i italians, comandada per Josep Marlés, també vigilada per la policia francesa. L'ambaixador espanyol Quiñones de León va estar-ne informat en tot moment.

A Estagell, la tarda del dia 1, la gendarmeria i els inspectors d'incògnit de l'operatiu que els seguien van detenir només baixar a l'estació a primera hora de la tarda el primer contingent parisenc i al de Tolosa. En paral·lel, Macià va anar de Bois-Colombes, acompanyat pel seu fill, fins a la Gare d'Orsay. El líder d'Estat Català va sortir cap al Pirineu juntament amb Gassol i Carner-Ribalta, mentre Joan Macià tornava a la rue des Bourguignons amb la seva mare i germana Maria.

Mentre això succeïa, des de Ravenna, Matteucci va enviar una carta a Quiñones de León fent-li notar que el govern feixista tenia dubtes sobre la tasca que havia realitzat a París, i que un agregat d'Afers Estrangers italià aniria a informar-se'n amb ell. Matteucci tenia l'encàrrec d'anar a Madrid també a explicar la situació. Aquell mateix dia 1, però, sicaris feixistes van assassinar Matteucci. Sembla que demanava més diners dels que li havien ofert per la seva missió. I que, a més, el règim li hauria encarregat d'anar a Madrid a traslladar la informació directament al govern de Primo de Rivera. En no posar-se d'acord en la quantitat, Matteucci va amenaçar a esbombar l'afer i el feixisme el va executar per no deixar rastre del seu paper.

Aquell mateix dia 1, a París, la Sûreté va detenir Ferdinando Scivoli. El seguien de feia dies perquè s'havia anat a trobar amb Ric-

516 ANF. Complot Català. F/7/14718. Nota 40185 del comissari Marius Balmadier al ministeri de l'Interior, Perpinyà, 4 de novembre de 1926,

Perpinyà, 7 de novembre de 1926
L'estelada penja d'una de les finestres de la caserna de l'Acadèmia de Sant Jaume on resten presos els conjurats de Prats de Molló.
(DÉTECTIVE)

Perpinyà, novembre de 1926

Vint-i-quatre dels conjurats catalans i dos dels italians, a la caserna de l'Acadèmia de Sant Jaume.
D'esquerra a dreta: dempeus, Ramon Vendrell, Francesc Jacas, Carles Farssac, Joaquim Núñez, Vicenç Tormo, Àngel Foix, Calabrino Calabri, Aldo Salerno, Àngel Ferrando i Joan Ysern; asseguts, Jaume Crusat, Pere Caballé, Joan Costa, Enric Fontbernat, Ramon Martí, Lluís Della Casa, Enric Soler, Ramon Solans, Josep Farreró i Eduard Budó; ajeguts a terra, Emili Gibert, Salvador Botey, Magí Serés, Josep Bernaus, Pere Marmé i Manuel Manonelles.

ANC - FONS JOAN ALAVEDRA

ciotti Garibaldi a Niça a fi d'octubre. Aquest pretenia involucrar-lo en un fals complot contra Mussolini. Però la trama havia fracassat. La policia francesa, al cas de les operacions de Garibaldi, havia fet seguir a Scivoli. En el moment de detenir-lo, aquest duia una carta de Garibaldi per a Macià dient que el tingués al corrent de la seva insurrecció. Això va alçar les alarmes de la Sûreté i va ser el punt d'unió de les figures de Macià i Garibaldi. Creien, en primera instància, que estaven relacionats. I, per tant, des de París es va donar ordre de detenir Garibaldi. L'italià seria detingut el 3 de novembre.[517]

L'endemà, dia 2, a primera hora del matí, va sortir la tercera expedició de París, liderada per Martí Vilanova, des de la Gare de Lyon. Aquesta va dirigir-se a Perpinyà, per Lió. La policia francesa la va seguir en tot moment. Aquell dia, quan Macià, per a no aixecar sospistes, va arribar a Elna, va ordenar a Artur Corominas que posés uns telegrames a París, a Ernest Andreu Dalmau, Rafael Ramis i l'anarquista Ricard Aparicio —encarregat de la fabricació de bombes— per tal que Ramis, fins a nou mandat, no enviés a Barcelona els telegrames amb l'ordre d'iniciar l'operatiu. Conscient ja que alguna cosa no anava bé per les detencions a Estagell, no volia que el contingent d'homes que havia de sortir de Catalunya per unir-se'ls ho fes.

Corominas va fer posar els telegrames al taxista que els va dur d'Elna a Vil·la Denise, a Prats de Molló. A Bois-Colombes la policia ja vigilava la seu d'Estat Català. Aquell mateix dia 2, havent passat per Bordeus i Tolosa, la segona expedició sortida de París amb Josep Marlés i Tomaso Beltrani al capdavant, va arribar a Estagell. Allí van llogar una furgoneta que els va traslladar a Millars. Als homes liderats per Rizzoli i Joaquim Marlés ja els havien traslladat a la caserna de Perpinyà. En ser assabentats per la població local de les detencions i entendre que alguna cosa no rutllava, Josep Marlés i Silvio Ghini van anar a la capital rossellonesa per alertar altres companys, però a les oficines d'EC no hi havia ningú. Mentrestant, a Millars van detenir el seu grup i a Pere Marmé, que era l'enllaç que esperava el contingent per dur-lo ja a la muntanya.

En aquest moment, el grup de Martí Vilanova va ser també conscient de la situació. En arribar a la costa del Llenguadoc, el tren en què anaven duia diaris com *L'Éclair* i *Le Petit Méridional*, editats a Montpeller, que es repartien per posar-los a la venda. La premsa n'havia començat a donar notícia aquell dia 2 i ho faria ja amb més amplitud a partir de l'endemà. I, per tant, ja van poder llegir-hi les primeres detencions. En saber-se descoberts, en el trajecte entre Seta i Agde alguns xicots es van desprendre de material i el van llençar des del tren.

La nit del 2 de novembre, només arribar a Perpinyà els de Martí Vilanova van ser detinguts. Durant la matinada, ja començat el dia 3, es van completar les detencions, amb Josep Marlés inclòs. I al matí Roc Boronat, que arribava de Tolosa. Altres xicots van caure a Sant Llorenç de Cerdans, Vilafranca de Conflent i altres petites poblacions del vessant del Pirineu. A Bois-Colombes la policia va registrar el domicili del líder d'EC i va esbrinar, per mitjà dels telegrames enviats des de Perpinyà, qui els havia posat. En localitzar al taxista, aquest els va indicar on havia dut l'estat major amb Macià al capdavant. Al vespre Balmadier va disposar agents al voltant de Vil·la Denise. L'endemà, 4 de novembre, a primera hora del matí, la insurrecció quedava desmantellada.[518]

La Sûreté Génerale va anar també a apoderar-se de la documentació que Macià havia deixat a Bois-Colombes i confirmar que ell era qui havia ideat l'operatiu. El cabdill i els seus homes propers van ser duts a Perpinyà, però retinguts a l'Hôtel de France. Macià havia preparat dos manifests. Un per llegir-lo per la ràdio una vegada arribat a Olot i que havia de ser reproduït i escampat per a animar a la població a la insurrecció. I un altre dirigit a les nacions lliures del món explicant els motius de la revolta i que havia de ser repartit per les ambaixades de París.

En paral·lel, assabentats per algun telegrama que no havia complert amb la demanda de demora de Ma-

517 ANF. Affaire Garibaldi. F/7/14744, Carta del comissari especial Marchetti a la direcció de la Sûreté Générale, 23 de novembre de 1926, Modane.

518 Ramon XURIGUERA. *Op. cit.*, p. 177.

París, 15 de novembre de 1926

Els conjurats a l'entrada del Palau de Justícia.

D'esquerra a dreta, entre d'altres: Artur Corominas, Roc Boronat, Ventura Gassol, Joan Nicolau, Tomasso Beltrani, Josep Fontbernat, Martí Vilanova, Joaquim Marlés, Josep Carrió, Lluís Boixader...

ANC - FONS JOAN ALAVEDRA

cià, des de Barcelona Josep Casals i Ramon Arrufat havien sortit cap a la frontera, però en arribar a Sant Joan de les Abadesses se'ls va informar de les detencions. De Catalunya només van sortir per unir-se a Macià una vintena d'homes del pla de Lleida, liderats per Ferran Arqués,[519] i alguns de Barcelona per engruixir aquest grup, entre els quals Amadeu Bernadó i Artur Cussó.[520] Entre el contingent indeterminat que ja no va sortir de Barcelona hi havia un jove Marc-Aureli Vila i Manuel Gonzàlez i Alba, que fou detingut i tancat més de tres mesos a la presó Model de Madrid.[521]

Mentrestant, a l'acadèmia de Sant Jaume de Perpinyà hi havia un centenar i escaig de detinguts vigilats per tropes colonials de senegalesos. Pere Prunés va projectar una manifestació de suport davant el govern francès o la caserna, però no hi va haver quòrum.[522] Es va encarregar, però, de lliurar als qui eren a la presó de l'acadèmia de Perpinyà 160 francs que havien recaptat els que van poder sortir els primers dies.[523]

Després d'uns dies disposats a una vaga de fam i en què les autoritats consideraven que rebrien suport exterior, al marge de simpaties de personalitats, per calmar la situació dels empresonats, els gendarmes van demanar a Macià que anés a la presó a tranquil·litzar els seus homes. Macià hi va anar amb Gassol i Bordas de la Cuesta. Els xicots en veure'l van cantar *Els Segadors* i el cabdill va fer-los un discurs dient que allà no acabava res i que de seguida hi tornarien.[524] També Josep Rovira i Martí Vilanova van poder sortir i anar a l'Hôtel de France a reunir-se amb més tranquil·litat amb Macià.

La situació va millorar pels catalans en la mesura que la premsa francesa els va començar a dibuixar com a idealistes en mans dels italians, presentats com agents provocadors del feixisme. També la resta de la premsa internacional se'n va fer ressò, inclosa la dels Estats Units.[525] Macià, a més, en ser interrogat sempre va deixar clar que el seu objectiu era atacar la dictadura espanyola, però que era un fervent defensor de França i que a penes coneixia Garibaldi. Fins i tot va demanar un cara a cara per a poder-ho demostrar. El 12 de novembre Macià va ser traslladat en cotxe de Perpinyà

14 de novembre de 1926
La premsa internacional es feu un ample ressò dels Fets de Prats de Molló. Francesc Macià vist pel dibuixant de *The New York Times*. en una caracterització romantitzada amb el barret plomat dels *bersaglieri* de la reunificació italiana.

519 Josep CASALS; Ramon ARRUFAT. *Catalunya, poble dissortat*, p. 125-127.

520 Manel VIUSÀ. «Francesc Macià, president de Catalunya», a *Som* (1968), p. 25.

521 Víctor CASTELLS. *Manuel Gonzàlez i Alba. Una vida per la independència*, p. 162-165.

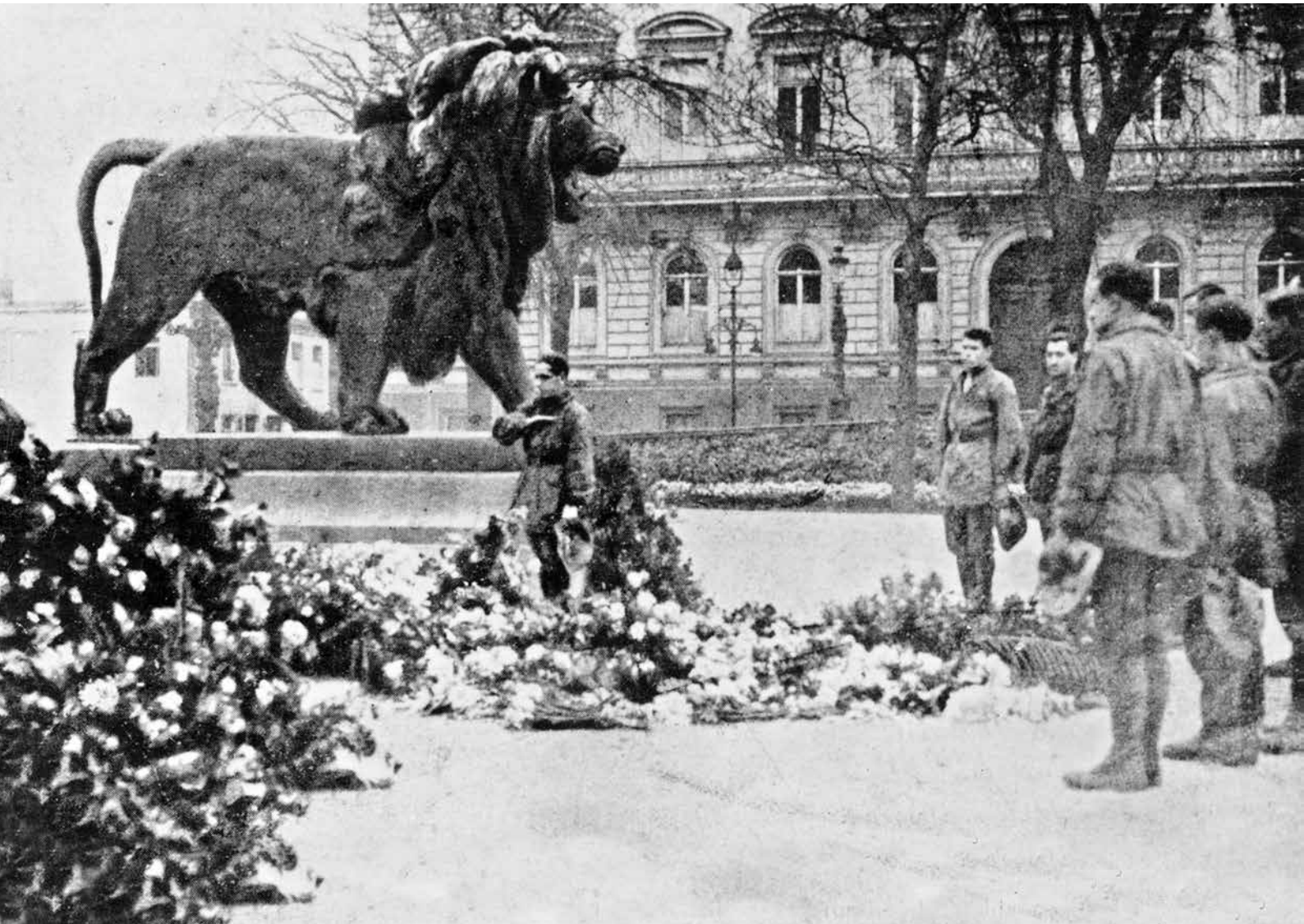
522 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Pere Prunés a Josep Marlés, Perpinyà, 15 de novembre de 1926.

523 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Pere Prunés a Josep Marlés, Perpinyà, 17 de novembre de 1926.

524 UB-BPR. Fons Josep Marlés. Josep MARLÉS. «Autòpsia Macià...».

525 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Balagué a Ernest A. Dalmau, Nova York, 6 de desembre de 1926.

Brussel·les, 19 de novembre de 1926
Arribats tres dies abans a l'exili belga, una dotzena dels conjurats catalans fan un homenatge a la tomba del soldat desconegut.
(L'ILLUSTRATION)

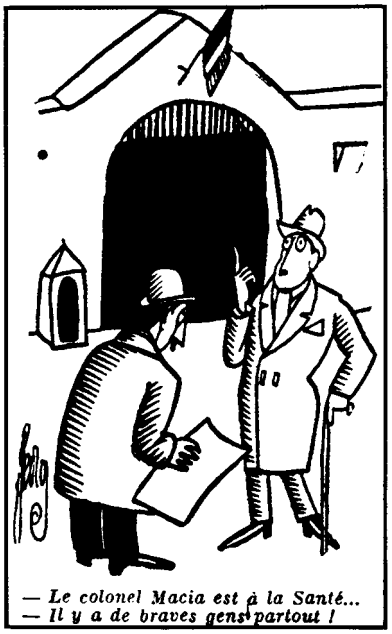

a Narbona per prevenir concentracions. D'allí, en tren a Villeneuve-le-Roi, prop d'Orly. I de nou en cotxe fins a París, on va arribar el migdia del dia 13.

La mateixa tarda del dia 13 es va produir l'acarament amb Garibaldi, que era a París des del dia 5. Va quedar clar aleshores a les autoritats que ambdós personatges no tenien res a veure. I Macià va insistir en la veritat, que havia enrolat italians a la seva expedició pel renom del cognom Garibaldi i creient que eren veterans de guerra. En aquell moment, però, el cabdill d'Estat Català estava tan desconcertat com la resta dels seus homes perquè no sabia, més enllà dels rumors que apuntaven a alguns italians, qui havia delatat l'inici de l'operació.

A la presó de la Santé de París, Macià es va sentir vexat. «*M'han tractat com un detingut subjecte al dret comú, és a dir, com un criminal. A més de pesar-me, m'han obligat a despullar-me i posat a una cel·la ordinària. Com he entrat a la presó a quarts de sis m'han dit que ja era tard per dinar i no he pogut menjar fins avui a les nou del matí (crec perquè no m'han volgut deixar el rellotge) que la cantina de la presó m'ha portat una truita i cafè amb llet. Vaig tenir que fer-me el llit. Si creuen que amb això m'abatiran estan completament equivocats jo tindré força de voluntat per a fer-me superior a totes les persecucions a totes les molèsties i a totes les condemnes que puguin causar sobre mi i lluitaré tan com pugui contra tot lo que pugui afeblir-me*».[526]

El 15 de novembre, vint-i-sis presoners van arribar a la Gare du Midi parisenca, que va ser tot un esdeveniment mediàtic. Fins i tot a la seva arribada al Palau de Justícia van fer una roda de premsa. Bordas de la Cuesta va expressar que el que ells volien era una Catalunya que fos com Bèlgica i, per tant, tingués lligams estrets amb França, com un estat tampó als Pirineus. També Rizzoli va defensar l'antifeixisme dels seus italians, desmarcant-se de Garibaldi. En els següents dies la majoria de detinguts van ser expulsats a Bèlgica en diferents tongades. També n'hi va haver alguns com Eudald Carbonell, Manuel Manonelles, Josep Lluís Pellicer, Alfred Pla, Josep Rovira, Abelard Tona i, després, Ernest Andreu Dalmau, que van anar a Amèrica.[527]

16 de novembre de 1926
Vinyeta d'humor gràfic publicada a *L'Oeuvre* de París: «*—El coronel Macià és a la Santé... —Hi ha bona gent a tot arreu!*».

4.2. El judici

Les autoritats franceses van plantejar el judici de tal manera que poguessin ridiculitzar el règim feixista de Mussolini, sense ferir en excés la susceptibilitat del règim primoriverista —aliat seu en la pacificació del Mar-

526 ANC1-264-T-521. Francesc Macià: «Núm. 5. Relat de l'empresonament».

527 UB-BPR. Fons Josep Marlés. Sense autor [atribuïble pel contingut a Joaquim MARLÉS]. «1926. Prats de Molló. Apunts», 1 de març de 1968.

París, 21 de gener de 1927

Els divuit processats en el judici pels Fets de Prats de Molló.

D'esquerra a dreta, obviant els gendarmes: primera fila, Joan Moragas, Pere Morella, Josep Morella, Arturo Rizzoli i Francesc Macià;
segona fila, Josep Carner-Ribalta, Josep Rovira, Roc Boronat, Juli Figueras i Martí Vilanova;
tercera fila, Ricciotti Garibaldi, Ernest Andreu Dalmau, Ramon Fabregat, Ventura Gassol, Josep Esparch, Lluís Morella,
Josep Bordas de la Cuesta i Artur Corominas.

Davant de Macià, l'advocat defensor Henry Torrès, mig tapat per l'intèrpret.

(LA CATALOGNE REBELLE) / FI

roc—, però a la vegada satisfent-lo i provant de no enutjar el propi republicanisme francès. D'aquesta manera es va decidir de jutjar Garibaldi juntament a Macià i uns quants dels seus homes i es va dibuixar l'esquema del dolent, el cognom heroic que s'havia plegat al feixisme i que atacava França, contra els bons, els catalans idealistes que, a més, estimaven França.[528]

El judici es va celebrar a la Cort Civil del Sena del 20 al 22 de gener de 1927. Com que jutjar-los a tots no era possible, les autoritats judicials van decidir expulsar al gruix dels detinguts i quedar-se només amb 42, dels quals finalment divuit van anar a judici. Entre els quals Macià i els seus lloctinents, Gassol, Bordas de la Cuesta, Boronat, Corominas i Rovira. Però també homes de menor rang, com els tres germans Morella, per la seva suposada relació amb els dipòsits d'armes. Juntament amb ells també es va jutjar els italians Ricciotti Garibaldi i Arturo Rizzoli.

Ni Macià ni Garibaldi desitjaven el judici conjunt, però quan s'hi van trobar van provar de jugar cadascú les seves cartes. Garibaldi, etiquetat d'agent feixista provocador i vist com un traïdor pel seu passat francòfil, tenia les de perdre. En canvi, Macià i el seu advocat Henry Torrès van aconseguir articular un discurs de nobles intencions idealistes que va agradar la premsa francesa. La resta de l'equip judicial, advocats d'inclinació d'esquerres, republicana o socialista, com Alexandre Zévaès, Pierre Gabriel, Pierre Loewel i Pierre Cot, també van contribuir-hi. Fins i tot intel·lectuals francesos van signar un manifest de suport i inclús als Estats Units va arribar l'eco del judici com un plet entre feixisme i antifeixisme.[529]

Els jutjats van ser condemnats a dos mesos de presó per possessió il·lícita d'armes, però atès que ja havien passat aquest temps privats de llibertat, ja no el van haver de complir. Macià i Garibaldi van haver de pagar multes de 100 francs i la resta de 50 francs. Una pena realment baixa, però políticament efectiva des del punt de vista dels interessos internacionals de les autoritats franceses. A més, tots ells, com la resta d'implicats, van ser expulsats del país.

Febrer de 1927
El llibre *La Catalogne Rebelle* és la crònica dels Fets de Prats de Molló, i del posterior judici a París, escrita per Estat Català.
FI

4.3. Bèlgica, recomençar de nou

Segons Josep Marlés, passat el procés «*per decisió de Francesc Macià, s'adreçà a tots els que havíem assumit un lloc de responsabilitat, l'ordre de presentar un informe escrit i detallat dels fets viscuts i sense ometre cap problema per delicat que fos. Esclarit el comportament de tots i de cada u de nosaltres, la Direcció d'Estat Català clogué aquest procés intern sen-*

528 ESTAT CATALÀ. *La Catalogne rebelle. Tout le procès des conjurés catalans precedé d'une notice sur la Catalogne et son mouvement National et suivi de quelques documents officiels.*

529 Enric UCELAY-DA CAL. *El nacionalisme radical...*

Brussel·les, 7 febrer de 1927

L'endemà de la seva arribada a l'exili belga Francesc Macià, acompanyat de Jaume Mir
i al capdavant d'una vintena dels conjurats, fa una ofrena a la tomba del soldat desconegut.
Darrere, d'esquerra a dreta, entre d'altres: Francesco Ripamonti, Vincenzo Carano, Salvador Botey, Marian Barneda,
Joaquim Terrades, Francesc Torrell, Josep Casals, Fioravante Marcolin, Pere Garrós, Sebastià Palau, Josep Lluís Pellicer,
Joan Ysern, Ramon Boixader, Emili Gibert, Silvio Ghini, Calabrino Calabri, Ferran Salas, Xavier Tarragó, Benet Samper,
Josep Farreró, Joaquim Núñez, Lluís Pou, Josep Marlés, Lluis Boixader...

ANC - FONS JOAN ALAVEDRA

se altre comentari».[530] Això, però, no va servir de res perquè Macià, ni cap dels seus homes, no va saber mai qui els havia traït.

Aleshores va prendre cos el viatge de Macià a Amèrica que havia ajornat en diverses ocasions. L'objecte era «*respondre al deute patriòtic contret envers els catalans establerts per aquelles terres, per l'ajut prestat i per obtenir llur apoi per continuar el combat d'alliberació, fou decidit amb l'acord de les comunitats catalanes*», segons Marlés.[531]

El 23 de febrer de 1927 Bordas de la Cuesta, Gassol i Carner-Ribalta, encara a Bois-Colombes, van demanar al ministre de l'Interior que els deixés romandre més temps a França amb l'excusa que havien concretat una visita al dentista i que les peces que els feia no les havien acabat.[532] El ministeri no els va creure.

De la seva banda, mentre Macià es preparava per exiliar-se a Brussel·les va rebre Josep Casals. El sastre francmaçó el va informar de la reorganització del directori interior. De resultes dels Fets de Prats de Molló la policia tenia Jaume Aiguader en detenció governamental des de novembre i Miquel Ferrer i Sanchis era a la presó des d'abril. Aleshores, a més de Josep Bonifaci, Benet Mori i Amadeu Bernadó, el propi Josep Casals, un tal Miquel, el ferroviari Francesc Pina, J. Soley, J. Pla, Antoni Gallemí i Santiago Vivancos van fer-se càrrec del directori.[533] Macià, tot i que a molts no els coneixia, va dir que si Aiguader els avalava, ell també. Casals va encarregar-se d'aconseguir fons i un sistema per evitar la suplantació a l'hora de cobrar les quotes dels enrolats als escamots.

El fracàs de la insurrecció de Prats de Molló i l'expulsió de Macià i els seus homes a Bèlgica va fer que preparar una nova insurrecció a Catalunya fos encara més difícil. En començar el 1927, per tant, l'estratègia de Macià des de la tardor de 1923 s'havia acabat. Això li va generar un seguit de problemes. D'entrada els seus xicots havien de tornar a trobar feina a Bèlgica o, fins i tot, a Luxemburg. En què el govern belga —una coalició catòlicosocialista— rebés als expulsats, hi va tenir un cert paper Jaume Mir. Aquest, establert al país després de fugir de la repressió posterior a la Setmana Tràgica de 1909 havia fet d'espia en el bàndol aliat durant la Gran Guerra i era considerat un heroi nacional.

Macià, a través de Mir, va fer arribar 1.000 francs francesos i 2.000 francs belgues al conjunt d'exiliats per a evitar la disgregació i la baixada de moral. Però al marge de les dificultats de trobar-los allotjament i feina, hi havia el problema que alguns d'ells precisament de feina no en volien o no la que se'ls proposava. D'altra banda, tant a Bèlgica com a Luxemburg, pel moment econòmic i per les pròpies circumstàncies, la seva situació encara era més difícil que a França. Macià tampoc no els podia mantenir a tots. I encara menys als italians, alguns dels quals també eren a Bèlgica.[534]

Rovira i Tona van marxar a Cuba i Mèxic, mentre Vilanova, els Fontbernat i Miravitlles retornaven il·legalment a París. Per tant, alguns simplement van optar per desvincular-se de l'empresa separatista. Entre els que van optar per romandre-hi van començar a sorgir noves dissidències. Si Cardona havia criticat a Macià des d'una posició més dretana, com també faria Manuel Massó des de *Nova Catalunya* a Montevideo —amb poc seguiment—, ara les crítiques van arribar a partir de les influències marxistes. Els principals crítics serien Ramon Fabregat establert a Anvers, Martí Vilanova i Rafael Ramis des de París, i Emili Granier-Barrera des de la presó a Barcelona. Tots ells volien vincular el separatisme a la lluita de classes.

Figures com Josep Rovira van qüestionar, així mateix, el lideratge de Macià i en veure que aquest plantejava d'anar a Amèrica va enutjar-s'hi en comprendre

530 UB-BPR. Fons Josep Marlés. Sense autor [atribuïble pel contingut a Joaquim MARLÉS]. «1926...».

531 Ibídem.

532 ANF. Fons Moscou. Carta de Josep Bordas de la Cuesta, Ventura Gassol i Josep Carner-Ribalta al ministre de l'Interior. Bois-Colombes, 23 de febrer de 1927, Expedient Josep Bordas de la Cuesta.

533 Jesús M. RODÉS; Enric UCELAY-DA CAL. «Una vida significativa: Amadeu Bernadó», L'Avenç, desembre de 1978, p. 50-53.

534 Joan ESCULIES, «El cru exili belga de Macià», *El País (Quadern)*, 23 de novembre de 2017, p. 1-3.

Evere, 20 de novembre de 1927
Al cementiri, davant la tomba de Francesc Català,
conjurat de Prats de Molló mort a l'exili belga cinc mesos abans.
D'esquerra a dreta, entre d'altres: Eduard Budó, Francesc Macià, Lluís Morella,
Carles Duran, Rafael Ramis, Roc Boronat, Emili Gibert...
ANC - FONS FRANCESC MACIÀ

que els plans per passar a l'acció amb accions terroristes es tornaven a demorar. Macià volia continuar amb el seu lideratge indiscutit i Rovira no estava disposat a seguir unes ordres amb les quals no combregava.

D'altra banda, el directori de l'interior, dirigit per Jaume Aiguader, va quedar cada vegada més deslligat de Macià, en la mesura que era més difícil de comunicar les decisions del dia a dia. Macià va passar a ser, per davant de cap altra cosa pel moment, la figura que millor representava la internacionalització de la qüestió catalana, però a la vegada la nova situació li va fer perdre operativitat.

4.4. Rumb a Amèrica

Fins a la celebració del judici pels Fets de Prats de Molló, les comunitats catalanes d'Amèrica havien aportat 920.302 francs francesos: Cuba 400.643; Argentina 279.435; Nova York 163.524; i la resta en menor mesura. Malgrat el fracàs de la insurrecció, les comunitats van entusiasmar-se amb la idea de rebre Macià. L'esperaven de feia temps. El Centre Català de l'Havana ja l'havia convidat el juny de 1922. I el febrer de 1924 li havia renovat la invitació si temia ser extradit. El Centre Català de Mendoza es va oferir a contribuïr amb 1.000 francs al viatge.[535] L'entusiasme era tal que el febrer de 1927 el Comitè Llibertat de Buenos Aires ja va anunciar el viatge de Macià.

En aquesta ocasió, sense operatiu militar per realitzar, ni aliats amb qui tractar, Macià va mostrar-se impacient per salpar. Va escriure al juny i a l'agost per demanar que enviessin diners per finançar el viatge i que li suggerissin algun itinerari. També va proposar que un comitè de coordinació, que havia plantejat des de la presó, fos la base per a una Confederació Catalana d'Entitats d'Amèrica. Aquesta organitzaria el viatge, però també la definitiva insurrecció en el termini que a tots ells els semblés oportú. I així mateix prepararia a gent d'Amèrica i Catalunya per fer aquest nou intent d'invasió. D'aquesta manera Macià volia mantenir el suport de les comunitats i la seva implicació més directa. També tranquil·litzava les comunitats perquè, una vegada més, deixava clar que les seves aportacions eren per al sollevament. A la vegada, entenia que el viatge seria un cop de moral per a Catalunya.[536]

A finals de juliol des de Santiago de Cuba s'havien enviat 1.500 dòlars i Buenos Aires i l'Havana 250 pesos cadascun.[537] Tanmateix Macià va trobar dificultats per obtenir el passaport. La legació argentina li va dir que només l'hi donaria si anava a Espanya, cosa que no podia fer. Va demanar aleshores al ministre d'exteriors belga, el socialista Emile Vandervelde, un passaport de tipus B, d'apàtrida, que el govern de Brussel·les va concedir-li. A canvi va demanar-li que després del seu viatge no tornés a Bèlgica. Malgrat aquest passaport, la legació argentina li va negar l'entrada al país. Macià va optar aleshores per dirigir-se en primer lloc a l'Uruguai i provar d'anar a Buenos Aires des d'allí.

El 5 d'agost Macià va rebre del directori interior d'Estat Català 3.215 pessetes pel viatge a Amèrica, malgrat que n'havia demanat 7.000. Al setembre, Josep Conangla i Fontanilles va suggerir-li que acabés el tour americà a Cuba i que convoqués una Assemblea Constituent de delegats revolucionaris catalans. Macià va enviar al seu fill Joan i a Josep Carner-Ribalta d'immediat a l'Havana per a preparar el viatge.

Carner-Ribalta, només arribar, es va fer membre del Club Separatista Català i es va posar a treballar amb Conangla en l'articulació de l'Assemblea. Va maldar també per orientar els catalans del Club, molts dels quals conservadors, cap a un biaix més esquerrà. I així d'alguna manera definir el separatisme, aterrar-lo políticament. També va elaborar qüestionaris sobre el separatisme mentre Conangla ho feia en una constitució per a Catalunya quan fos lliure.

Mentrestant va situar al capdavant del directori d'Estat Català a l'exili, que comandava el moviment a Europa, un comitè d'enllaç amb el directori de Barcelona. El van formar Fabregat des d'Anvers, Ramis i Vilanova a París i Bordas de la Cuesta a Brussel·les.

535 Ramon ARRUFAT. *Macià,* p. 264.

536 Enric UCELAY-DA CAL. *El nacionalisme...*

537 Ramon ARRUFAT. *Op. cit.*, p. 265.

NACIÓN CATALANA

PUBLICACION SEMANAL

PORTE PAGO

Año V — Número 220
Bs. As. 21 de Enero de 1928

DIRECCION Y ADMINISTRACION:
Estados Unidos 1532 — Usera Telef. 23, Buen Orden 7149

TALLERES:
Moreno 642-48 — U. T. 0547 Almagro

El Separatismo Catalán en la Asamblea Nacional española

En el cuerpo fabricado por Primo de Rivera "pro domo sua" se afirmó ante el asombro del dictador botarate que el separatismo catalán está más fuerte, más pujante y más vigoroso que nunca

La venganza del grotesco personaje no se hizo esperar: "prohibió que aquí se hable de regionalismo en adelante"

En pleno "asamblea nacional española" ha resonado una vez que le ha dicho al dictador botarate Primo de Rivera que en Cataluña el separatismo, que el provincialismo, que el regionalismo, que el catalanismo, que el provincialismo, que el catalanismo, que el provincialismo, que el catalanismo, que el provincial

Aquest darrer era el més fidel a Macià i l'únic que no tenia inclinacions marxistes. Macià va voler que es quedés a controlar els seus homes i que l'acompanyés Gassol, perquè aquest no tenia el caràcter de Bordas per posar ordre.[538]

En començar la tardor de 1927, la Sûreté va fer córrer que havia desarticulat un nou complot català que coincidia amb una visita del rei Alfons XIII a Barcelona. Es va fer un gran desplegament per a aturar una suposada invasió que havia de passar també per Andorra, i la República Francesa es va coordinar amb Bèlgica i Luxemburg, per si arribaven homes d'aquests països. A l'hora de la veritat va resultar que no hi havia res de res. Macià va dir a la premsa que el més probable era que les informacions inicials sortissin de la pròpia dictadura primoriverista i fos una excusa per reprimir més el moviment antidicatorial i en especial el separatista.[539]

A finals d'any, Casals, a través dels seus lligams maçons, va establir contacte amb elements federals i el comitè de Madrid i, a partir de diverses reunions a l'Ateneu Humanitat, va participar d'un Comitè d'Esquerres de Catalunya per establir una República Federal a Espanya. Malgrat que el directori interior va dir-li que l'abandonés, no ho va fer. Bonifaci li va dir que havia de triar entre Estat Català o la francmaçoneria i al final Casals va deixar Estat Català i l'exercici de tresorer del Comitè Pro-Presos. El seu amic Pina també va plegar, mentre Bernadó provava de refer ponts. Va evidenciar-se que, sense Aiguader, Estat Català no tenia direcció clara. El doctor, malgrat quedar en llibertat al maig, va romandre un temps separat de la política.[540]

Macià i Gassol sembla que tenien previst d'embarcar el 19 de novembre de 1927 a Bordeus en el vapor Lutece rumb a Amèrica.[541] Segons la intel·ligència francesa, però, van deixar Brussel·les per la Gare du Nord el 6 de desembre, van arribar a la localitat francesa de Boulogne-sur-mer, i el dia 7 van embarcar cap a Montevideo en el vaixell Andalusia.[542] En començar el gener de 1928 ambdós van arribar a l'Uruguai. Els va acollir un Comitè Llibertat, que s'hi havia organitzat a finals d'any seguint el model de Buenos Aires. Una vegada a la capital, Macià va visitar el ministeri d'Educació Pública. El govern socialdemòcrata uruguaià no hi va posar dificultats i el cabdill inclús va visitar les redaccions dels diaris *El Diario* i *La Mañana*. Només el cònsol espanyol, que era català, va semblar inquietar-se.

Febrer de 1928
Opuscle *República a la Española y a la Catalana* de Josep Abril, editat pel Comitè de Publicitat Catalana de Xile.
ARF

538 Un perfil d'aquest a Josep-Lluís CAROD-ROVIRA. «Bordas de la Cuesta, l'oblidat de l'estat major de Macià», *Els fets de Prats de Molló. I Jornades d'Història i Debat Nacional*, 29-30 d'octubre de 2022, 43-72.

539 Enric UCELAY-DA CAL. *El nacionalisme...*, p. 32.

540 Ibídem.

541 Ramon ARRUFAT. *Op. cit.*, p. 265.

542 ANF. Fons Moscou. Informe del Prefecte de Lille a la Sûreté, 24 de novembre de 1927, Expedient Ventura Gassol Rovira.

Valparaiso, 1 d'agost de 1928

Francesc Macià i Ventura Gassol a punt d'embarcar-se des de Xile en direcció a Cuba.

Al costat de Macià, Josep Abril, impulsor del Comitè de Publicitat Catalana de Xile.

FI

Com esperava, però, el consolat argentí no li va donar el visat d'entrada. A més, tal com es va saber després, el govern argentí va demanar a la resta de consolats a l'Uruguai que refusessin de donar a Macià o a Gassol cap visa. El líder d'EC va insistir, inclús enviant telegrames el 9 i 14 de gener al ministre d'Exteriors i al president argentí.[543] Mentre la situació no es resolia i l'administració argentina li demanava tota mena de papers, una delegació del Comitè Llibertat amb Hipòlit Nadal i Mallol i acompanyada per Manuel Massó, que hi havia emigrat de feia poc, va visitar el ministre d'Exteriors. Com que aquest era de visita precisament a Espanya, els va atendre Antonio Sagarna, ministre d'Educació i responsable de la cartera de manera interina. Sagarna volia permetre l'entrada de Macià amb el compromís, signat, que no faria cap acte de propaganda.

Després de consultar-ho amb advocats i polítics argentins d'esquerres com el senador socialista Alfredo Palacios, van suggerir a Macià que entrés al país de manera clandestina i, una vegada a dins, fes públic que hi era. Comptaven que l'Argentina no s'atreviria a expulsar-lo i, a la vegada, el país llatinoamericà es podria excusar davant Primo de Rivera dient que no havia deixat entrar el separatista. Després d'uns dies d'espera, Macià va creuar el Rio de la Plata en una petita embarcació.

La matinada del 2 de febrer va fer improvisar una roda de premsa a l'Hotel Majestic de Buenos Aires. L'endemà molts diaris van informar-ne en portada. Durant la setmana que va estar a la ciutat va trobar-se amb membres del Casal Català, del Comitè Llibertat, del mensual *Ressorgiment* i del setmanari *Nación Catalana* —dirigit per Joan Comorera— entre altres. Al contrari del que s'esperava, però, el dia 7 la policia argentina fent veure que requeria Macià i Gassol per formalismes d'entrada els va dur a l'oficina d'immigració. A continuació els van embarcar al Ciudad de Montevideo i els va expulsar a l'Uruguai.[544]

Palacios aleshores es va convertir en el seu advocat i va començar una campanya de protesta a la premsa argentina, amb alguna manifestació. Els diputats i senadors socialistes també van protestar a les cambres respectives. El que succeïa era, en el fons, que l'Argentina es trobava a les portes d'unes eleccions presidencials i l'oposició va aprofitar el cas de Macià per atacar el controvertit president del Govern, del Partido Radical, Marcelo Torcuato de Alvear. Al país hi havia, d'altra banda, una considerable comunitat emigrada d'espanyols, molts fruit de la dictadura, encara que no pas tots eren favorables a Macià, ni tan sols entre els catalans. Mentre el Centre Català era nacionalista, per exemple, el Casal Català tenia relació amb entitats espanyoles oficials.[545]

L'advocat Palacios va considerar que, per posar contra les cordes el Govern i fer palesa la inconstitucionalitat de la seva actuació amb Macià, l'ideal era fer-lo tornar. El líder d'EC ho va fer a només dues setmanes dels comicis. Palacios, ajudat pel també lletrat Carlos N. Caminos, va interposar un recurs d'habeas corpus per detenció il·legal. En l'entretant, el cabdill va continuar amb les seves visites. Va viatjar a les ciutats de La Plata, Rosario i Córdoba. I, sobretot, va organitzar el 18 i 19 de març a Buenos Aires quatre sessions de treball, dues al Casal Català i dues a casa d'un catalanista, amb delegats de diversos grups de l'Uruguai, l'Argentina i Paraguai per parlar del comitè de coordinació entre els separatistes d'Amèrica i Europa.

En l'entretant, a Bèlgica augmentava la tensió entre els membres d'Estat Català. Bordas de la Cuesta al febrer havia aconseguit que tots tinguessin feina, però va haver d'amenaçar Francesc Robles i Pere Caballé de retirar-los els bons d'ajut si no acceptaven la que els havia trobat. Al final ho va fer amb Caballé. Aquesta situació la van aprofitar els crítics amb Macià com Fabregat, que pretenia reorganitzar Estat Català per la seva banda. Mentre els germans Marlés, Josep Grané, Joan Gual, Francesc Jacas, Manuel Piera o Jacint Carrió eren macianistes, Joaquim Núñez volia quedar bé amb els dos sectors.[546]

543 Enric UCELAY-DA CAL. *El nacionalisme...*, p. 6

544 Enric JARDÍ. *Op. cit.*, p. 155.

545 Enric UCELAY-DA CAL. *Estat Català...*, p. 354.

546 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Josep Bordas de la Cuesta a Francesc Macià, Brussel·les, 22 de setembre de 1928.

L'Havana, 16 d'agost de 1928
Francesc Macià i Ventura Gassol a la seva arribada a Cuba,
rebuts per Josep Carner-Ribalta i els representants del Centre Català de la capital:
Joan Arana, Josep Conangla, Josep López i Pere Pons.
ANC - FONS JOSEP CONANGLA I FONTANILLES

En la distància, Macià va plantejar d'anar més enllà d'un comitè de coordinació i va proposar-se de crear un organisme representatiu del separatisme català a Amèrica. Enfront seu tenia els seguidors de Cardona, sobretot a Xile, pocs però sorollosos. Cardona pretenia que les comunitats americanes li donessin els fons, prometent-los una major acció. Contra el cap d'EC també hi havia el dirigent d'Acció Catalana Massó. L'enginyer, malgrat ajudar-lo a entrar a l'Argentina, el considerava poc procliu a l'acció.[547]

Davant d'això, Macià va fer una certa autocrítica i va plantejar d'assumir en la reorganització d'Estat Català les crítiques que li feien Cardona i Massó. Va plantejar en les sessions a Buenos Aires unes Bases per a l'Organització Fonamental d'Estat Català que els reunits van aprovar. Estat Català s'hi definia com «*l'expressió armada*» del moviment nacional català i no pas com un partit polític. En això no distava del plantejament inicial fet ja el 1922. Assumia també que es trobava en guerra contra Espanya i preparat per iniciar una insurrecció per mitjà de «*petites accions*». És a dir, obrint la porta al terrorisme.

El document també plantejava que podria ser contraproduent col·laborar amb els revolucionaris espanyols, tot i que en algun cas es podria estudiar. Però que, tot amb tot, la llibertat dels catalans l'havien de treballar els catalans sols. I que, quan fos el cas, el futur govern provisional de Catalunya ja es pronunciaria a favor d'un règim republicà democràtic. En línies generals, per tant, s'esmenava tot allò que havia fet Macià entre 1923 i 1926 i s'apostava de manera clara per una via insurreccional únicament catalana.

En les mateixes sessions es va votar d'anar a la formació d'un únic front del separatisme català format pels elements revolucionaris del separatisme. I, de nou, s'hi va demanar que Estat Català i Acció Catalana s'unissin. Resultava evident que les comunitats catalanes no comprenien les dificultats d'aquest front i que des de la distància amb Catalunya veien menys diferències entre sectors del nacionalisme de les que en realitat hi havia.

L'endemà els aplegats van discutir els qüestionaris elaborats a l'Havana per Carner-Ribalta i que dataven de novembre de 1927. Es preguntava si era urgent reorganitzar el separatisme i si Estat Català podia servir de base. També si Estat Català podria servir de nucli d'un Partit Separatista Català, dividit en un braç polític i un de militar, presidit per un consell i que s'erigís després en govern provisional, dirigit per Macià.

En aquestes qüestions hi havia sintonia entre les respostes obtingudes a l'Havana i les de la reunió a Buenos Aires. En essència les conclusions eren que no es volia la formació d'un partit polític separatista, sinó una organització de combat sense braç polític i a favor del terrorisme. A més, es plantejava convocar una Assemblea del Separatisme Català per reorganitzar el moviment. A partir de l'Assemblea que preparava el Club Separatista Català de l'Havana sorgiria un consell amb dos representants d'Amèrica del Sud, dos de Cuba i Amèrica Central i dos d'europeus, que incloïen a Catalunya, a més de Macià.

Al marge, però, a l'Havana es veia la necessitat de redactar una constitució per quan Catalunya fos alliberada. En canvi, a Buenos Aires, no. Els presents van considerar que es podia fer després d'alliberar Catalunya, que fer-lo a les hores seria divisiu i, inclús, escorat a l'esquerra.[548] Així les coses, per fer possibles els acords, els reunits van plantejar la creació d'un directori local d'Amèrica del Sud basat a Buenos Aires i dirigit pel Comitè Llibertat d'Argentina, com a delegació de l'organització central que sorgiria a l'Havana. Els crítics amb Macià sempre van veure en l'assemblea un mecanisme perquè hi diguessin el que els semblés, però continués fent i desfent ell.

El jutge federal, que ja havia permès l'expulsió de Macià, va denegar el recurs de Palacios el 18 d'abril, que va apel·lar a la Cambra Federal i a la Cort Suprema i a mitjan maig va guanyar i Macià va poder fer noves visites i trobades polítiques.[549] Tot plegat va culminar amb un acte anti Primo de Rivera el 24 de juny de 1928, organitzat pel Comitè Llibertat amb la parti-

547 Enric UCELAY-DA CAL. *Estat Català...*, p. 363.

548 Joan M. FERRAN OLIVA. *La Constitució catalana de l'Havana.*

549 Enric JARDÍ. *Op. cit.*, p. 155.

SETEMBRE 1928. ANY XX No. 327.

LA NOVA CATALUNYA"

Redacció i Administració: Edifici CATALUNYA, Dragones 42, Apartat 771 Havana.—(República de Cuba.)
FUNDADA L'ANY 1908.

Acollida a la franquicia postal en la Admistració de Correus de l'Havana.
Fundador: Dr. CLAUDI MIMO.
PREU DE SUSCRIPCIO: TRIMESTRE $.1.00

El Sr. Maciá a l'Havana

(Vegis la plana 15)

Aplec de la Sardana, organitzat per la Secció de Folk-lore del Centre Català, als Jardins dels Manantials de San Francisco de Paula, Grop de senyores i damisel-les assistents, rodejant al Sr. Francesc Maciá, al arribar aquest a la Festa.

Setembre de 1928
La Nova Catalunya,
amb l'estelada
incorporada
a la capçalera,
recollia la visita de Macià
a la capital cubana.
BC

cipació d'entitats basques, gallegues i republicanes espanyoles a més dels socialistes argentins. Macià i Gassol van acabar el periple argentí a Mendoza, on van estar-se una vintena de dies.

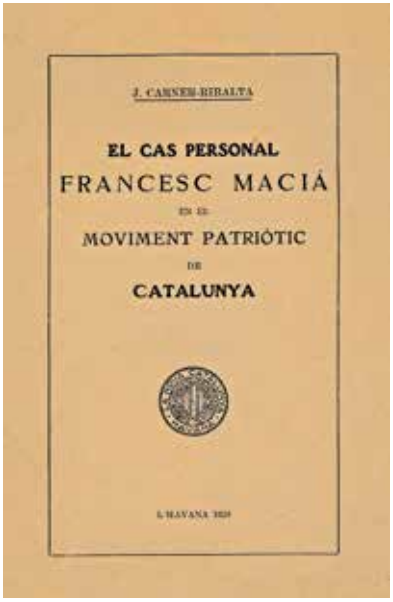
El 23 de juliol van marxar cap a Xile. Aquí tampoc el dictador, el general Carlos Ibáñez del Campo, els volia al país. Així que va arribar la policia va estar a punt de tornar-los a l'Argentina. La intervenció de la colònia catalana i d'alguna personalitat local va permetre'ls d'embarcar des de Valparaíso cap a l'Havana sense poder, però, participar en els homenatges i trobades que els havien preparat a Santiago de Xile.

En l'entretant, Daniel Cardona va aconseguir que el Grop Nacionalista Radical de Santiago de Cuba, el segon centre del nacionalisme català més important de l'illa, tot i rebre amb honors a Macià i Gassol a la seva ciutat, no participés a l'assemblea que es preparava. També que el president del Comitè de Publicitat Catalana de Xile, Josep Abril, fes campanya contra Macià a la premsa. Al marge, fins i tot des de Pittsburgh, Joan Baptista Alemany, membre de la Unió Catalanista, d'un tarannà dretanitzat, criticava a Macià en una línia similar a la de Massó.

Les crítiques continuaven creixent també a Europa. Des d'Anvers, Ramon Fabregat va posar en dubte l'autoritat de Macià i insistia a passar a l'activisme i en la necessitat que Estat Català fos una força separatista d'esquerres. Des de la presó, Emili Granier-Barrera també ho volia així. En el seu cas, però, mantenint a Macià com a líder.

Per contrarestar aquestes crítiques Carner-Ribalta va publicar un llibret enaltint el cap d'EC, *El cas personal Francesc Macià en el moviment patriòtic de Catalunya*. El presentava com un idealista que personificava Catalunya i l'equiparava a Éamon de Valera, Georges Washington, Simón Bolívar, José Martí, Tadeus Kosciuszko, Augusto César Sandino i fins a Abd el-Krim. I el defensava dient que havia salvat el moviment separatista en diverses ocasions. Macià era vist, en essència, com un home providencial.

Pel que fa a l'assemblea de l'Havana, Conangla i Carner van treballar per sintetitzar les expectatives i crítiques americanes. Conangla estava en sintonia amb l'exposat per Carner i fins i tot amb la formació d'un partit separatista revolucionari, sempre que els centres americans tinguessin un paper de guardians de les essències i refusava l'aliança amb la Lliga o Acció Catalana per la seva passivitat. Per superar la situació, per tant, s'apostava per una via catalana en què el moviment que impulsés la lluita no s'escorés massa a l'esquerra i el lideratge de Macià continués, però sempre tutelat pels centres americans, que eren els pagadors de l'empresa.

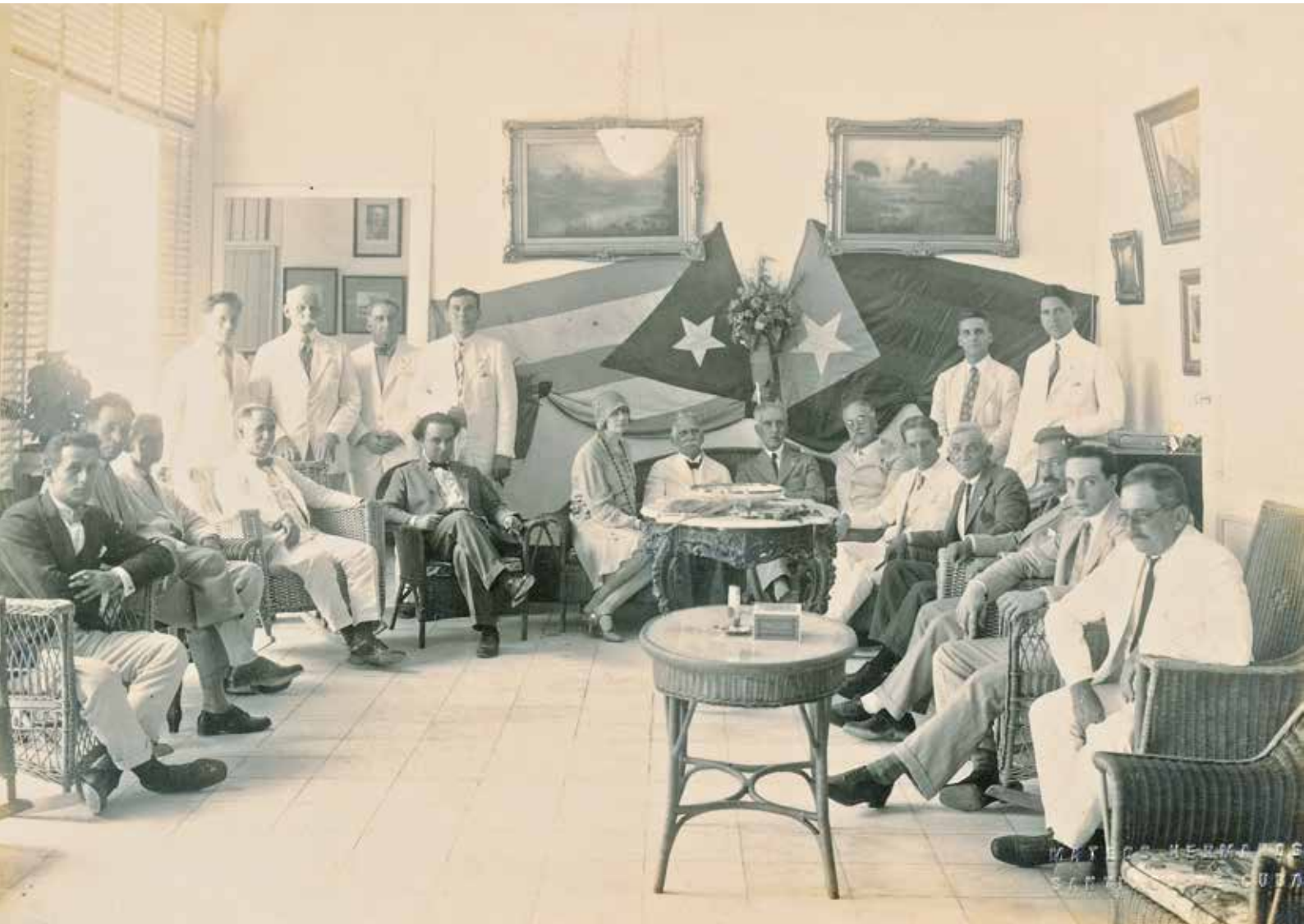

Juliol de 1928
El cas personal Francesc Macià en el moviment patriòtic de Catalunya, de Josep Carner-Ribalta.
ARF

4.5. Els dies cubans

El 16 d'agost de 1928, Macià i Gassol van arribar a l'Havana. A diferència dels anteriors destins, el dictador general Gerardo Machado no va po-

Santiago de Cuba, setembre de 1928
Francesc Macià i Ventura Gassol són rebuts, a casa del patriota cubà Aurelio Arango, pel Comité Pro-Monumento a Pedro Felipe «Perucho» Figueredo.
ARF

sar traves a la seva presència. El cabdill tampoc va tenir problemes per reunir-se amb els representants del general, que el van acompanyar a fer diverses visites institucionals. Machado havia accedit al poder el maig de 1925 i el mantindria fins al novembre de 1928 amb una política oligarca i repressiva contra l'esquerra i la dissidència. El cònsol espanyol no va tenir res a fer a l'hora de posar traves al líder d'Estat Català.

Tampoc era del tot estrany. Josep Conangla Fontanilles era l'editor de la *Revista Parlamentaria de Cuba* i, per tant, estava connectat amb els cercles judicials, just quan el Congrés i els juristes implicats havien elaborat una nova constitució per al país. També la comunitat catalana, a l'Havana i Santiago de forma principal, però també a Camagüey o Guantánamo, era molt nombrosa i atesa l'encara recent independència —tot i ser un protectorat dels Estats Units—, un cert sentiment antiespanyol romania dins d'una ambigüitat calculada per part de Machado.[550]

Mentre es preparaven i es negociaven els documents per tal que en el moment de la constitució de l'assemblea aquesta no deliberés sinó que ja ho aprovés tot, Macià i Gassol van fer una gira per l'illa durant agost i setembre. Conangla va ser el factòtum de la redacció de la Constitució i no va trobar excessius problemes ni amb Carner-Ribalta ni amb el propi Macià, al qual l'importava, sobretot, el seu impacte polític i no pas entrar a fons en el redactat.

Però, si a Cuba tot semblava encarrilar-se, al setembre a Bèlgica, Ramon Fabregat va dimitir del Comitè d'Enllaç d'Estat Català i a la vegada va presentar unes bases de constitució d'un Comitè Definitiu que hauria de constar de tres càrrecs —Finances, Relacions Exteriors i Organització—. Els dos primers votats per tots i el darrer només pels caps de grup. En la reunió en què ho va plantejar, Bordas de la Cuesta s'hi va oposar amb l'argument que aquells canvis no es podien fer sense Gassol ni Macià i que calia demanar-los opinió. Salvador Galobardes va replicar «*nosaltres volem tenir confiança en qui ens mani*» i Fabregat va insistir que es votessin. Tots van estar d'acord a votar i també fer-ho per tots el càrrec d'organització, com proposava Rafael Ramis. Bordas de la Cuesta va tornar a protestar. Sense Macià, Estat Català es disgregava.[551]

A la fi, el 30 de setembre de 1928, vint-i-cinc delegats dels catalans d'Amèrica van reunir-se a l'Havana en Assemblea. La seva selecció no queda clar com es va fer. La presidia Macià. En la primera sessió Gassol va presentar els dos qüestionaris que s'havien fet circular, el de la Reorganització del Separatisme i el del Projecte Constitucional. A partir del primer, Carner-Ribalta havia sintetitzat els punts de vista en l'informe «*Concentració nacional o partit separatista*». Després d'aclarir que no hi havia cap esperança de poder constituir una concentració amb Acció Catalana o la Lliga, apuntava a la creació d'un partit. En aquest aspecte s'esmenaven els desigs del gruix dels centres americans.

A partir d'aquí, expressava la necessitat de situar el separatisme en el flanc esquerra per tal d'aconseguir el concurs dels treballadors amb la promesa de justícia social. Per tant, allò que calia era «*unitat de procediment i de programa*» perquè es considerava que el que dividia els catalans sobretot era el mètode a seguir per a alliberar Catalunya. I s'emfasitzava que el terrorisme sense l'aliança amb altres revolucionaris no anava enlloc.[552] És a dir, Carner-Ribalta enquadrava el debat deixant la porta oberta a Fabregat i els crítics esquerranosos. L'informe, prèviament pactat, es va aprovar.

L'1 d'octubre Conangla va informar del segon qüestionari, va llegir el seu dictamen i el text de Constitució que proposava. Es tractava d'un document que entrava a regular aspectes de la vida civil i que anava més enllà de crear només un marc legislatiu que després es pogués desenvolupar i el formaven 212 articles agrupats en 36 títols.[553]

L'endemà es va permetre l'assistència d'observadors a l'assemblea i es va proposar que el Club Se-

550 Enric UCELAY-DA CAL. *Estat Català...*, p. 382.

551 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Josep Bordas de la Cuesta a Francesc Macià, Brussel·les, 22 de setembre de 1928.

552 Enric UCELAY-DA CAL. *El nacionalisme...*, p. 27

553 Enric UCELAY-DA CAL. *Estat Català...*, p. 385

Santiago de Cuba, 13 de setembre de 1928
Ventura Gassol intervé en el míting d'afirmació nacionalista
organitzat per «Catalunya. Grop Nacionalista Radical».
D'esquerra a dreta: Albert Daroca, Pere Clavé, doctor Pere Repilado, Francesc Macià,
doctor Felip Salcines, doctor Carlos Martínez Anaya, doctor González Palacios i Salvador Carbonell.
MATEOS HERMANOS / ANC - FONS «CATALUNYA. GROP NACIONALISTA RADICAL (SANTIAGO DE CUBA)»

paratista Català número 1 agraís a les autoritats cubanes que n'haguessin permès la celebració. També es va aprovar la proposta de Carner-Ribalta de formar un consell per a la creació del nou partit, el Partit Separatista Revolucionari de Catalunya (PSRC). El nom remetia, de manera òbvia, al Partido Separatista Revolucionario Cubano creat per José Martí, el poeta alliberador de Cuba, de pare valencià. El PSRC seria una organització secreta sorgida de la lluita d'Estat Català amb l'objectiu d'assolir la independència absoluta i la instauració de la República, inspirada en els «*tradicionals principis democràtics de Catalunya*» i en els corrents moderns de llibertat i progrés.

S'entenia el PSRC com un partit revolucionari que apostava en primer lloc per la lluita armada, sense excloure la via diplomàtica ni la propaganda, mentre no es negués que l'essència era la lluita directa. Tots els catalans majors de setze anys en podien ser membres, però també altres «*homes lliures del món*», així com grups sobretot de catalans. A tots els dirigiria Macià. Aquest, a la vegada, presidiria un consell de set membres —quatre delegats d'Amèrica, dos de Catalunya i la resta d'Europa, a més d'ell mateix— que en garantiria el programa i, davant d'una revolta, nomenaria un comitè revolucionari que esdevindria Govern provisional de Catalunya i faria efectiva la Constitució provisional. Una vegada aconseguida la victòria, el partit es dissoldria.[554]

Resultava evident que, si coordinar-se entre Barcelona i París o Brussel·les era ja complicat, fer-ho entre continents resultava una quimera. La pretensió dels grups nacionalistes catalans a Amèrica d'orientar ells la lluita armada resultava poc realista. Però molt en la línia de l'idealisme en què vivien. Macià n'era conscient i va deixar fer perquè, en essència, allò que pretenia era assegurar-se continuar rebent els fons per fer possible una nova insurrecció i limitar el marge de maniobra dels seus crítics.

Mentre se celebrava l'assemblea, i com havia fet abans, Carner-Ribalta, ara sense Joan Macià, va viatjar a Nova York per organitzar la visita de Macià i Gassol. Ambdós hi van arribar el 13 d'octubre amb el vaixell SS Orizaba.[555] Feia molts anys que hi havia una comunitat catalana a la ciutat, que havia crescut sobretot durant el segle XIX. Era, a més, la que havia finançat més a Macià, després de la cubana i l'argentina. El seu Club Separatista el liderava Josep Ventura i Sureda, empleat de la Paramount.

Macià va aprofitar l'estada per a visitar l'acadèmia militar de West Point. També va reorganitzar el CSC local i hi va col·locar algun membre com Josep Lluís Pellicer, que havia participat a Prats de Molló. La dependència laboral, però, feia que si algun membre marxava a una altra ciutat per a treballar, el Club se'n ressentís. Una carta de Daniel Cardona, intercepta-

Setembre de 1928
Programa dels actes en homenatge a Francesc Macià i Ventura Gassol organitzats pel «Catalunya. Grop Nacionalista Radical» de Santiago de Cuba.
ARF

554 Enric UCELAY-DA CAL. *El nacionalisme...*, p. 41

555 EIF. Registre de passatgers d'Ellis Island, 13 d'octubre de 1928. Ref.00696.

Nova York, octubre de 1928

Francesc Macià, Josep Carner-Ribalta i Ventura Gassol
amb membres de la comunitat catalana dels Estats Units
amb els quals visitaren Bear Mountain State Park i l'acadèmia militar de West Point.

ANC - FONS JOSEP CONANGLA I FONTANILLES

da per la intel·ligència francesa a finals d'octubre, criticava que Macià havia passat quatre dies a Nova York i només havia fet un acte públic i un banquet amb unes 125 persones. S'hi afegia que tothom estava assabentat del fracàs del seu viatge a l'Amèrica del Sud, que la moral a Nova York era baixa i que es desconeixia quins plans tenia.[556] El cardonisme s'havia convertit més en un corrent per oposar-se al macianisme que per a fer cap proposta alternativa factible.

4.6. El retorn a Europa

El 31 d'octubre de 1928 Macià i Gassol van arribar a Hamburg. Amb ells duien la bandera que les dames de Santiago de Cuba els havien donat l'Onze de Setembre en un banquet de comiat d'honor. Era una estelada de seda.[557] L'Avi viatjava amb el passaport B de persones apàtrides, ara estès pel govern de l'Uruguai, calcat a l'expedit per Bèlgica. Era conscient que no podia tornar a Brussel·les pel seu compromís amb Vandervelde. Va pensar a establir-se a Suïssa, però a Cuba havia oblidat d'obtenir la visa corresponent.

El 3 de novembre a Basilea, a més, la policia suïssa no els va permetre l'entrada i els va dir que havien de demanar la visa al cònsol suís de Manheim. Macià s'enfilava per les parets. Assumia que els suïssos «*no volen "desenemis" amb cap nació perquè ells només són un estat petit que no pot enemistar-se i aquest és un dels Estats que passa per ésser un país de llibertat i el més hospitalari!!!*». I afegia que «*l'Uruguai és l'únic poble que he visitat i potser l'únic del món que fa honor a la seva constitució respecte als estrangers i en el que s'exerceix una franca i vera hospitalitat siguin els que siguin els ideals que sostinguin els que entren en aquella terra*».[558]

De fet, Suïssa ja havia estat reticent a acollir Macià quan aquest ho havia valorat abans d'iniciar el seu exili belga. La diplomàcia espanyola al país helvètic també havia pressionat en contra d'aquesta possibilitat.[559]

Així les coses, la parella se'n van anar a la població alemanya de Lörrach, prop del Rhin, a uns onze quilòmetres de la frontera i van escriure des d'allà al cònsol. S'hi van estar quinze dies fins que aquest els va negar la visa. No va servir de res que Eugènia Lamarca i la seva filla Maria escrivissin al president del Consell Federal suís.[560] Des de Lörrach, Macià va escriure a Fabregat per dir-li que s'assabentés del preu d'armes, municions, mitjà per a embarcar-les. Pretenia introduir-ne per mar. Una idea que ja havia tingut present el 1925. Va trobar, però, que Fabregat donava excuses per a no ferho. Macià va quedar decebut perquè Fabregat es queixava que no es feia res i, quan li va donar un encàrrec pensant que l'afalagaria, va declinar fer-lo.

Aleshores Macià va demanar permís per tornar a entrar a França i a Bèlgica. El govern belga, una vegada més i rectificant la seva posició, el va acollir a finals de novembre. De camí ell i Gassol van aturar-se a Friburg un dia i dos a Colònia, on van arribar el dia 22 de novembre. La impressió que va treure Macià en els pocs dies que va transitar per Alemanya —el mateix que en els dies que havia passat a Berlín de camí a Moscou—, era que «*els pobles són un model de limpiesa i d'higiene i d'ordre i que contràriament a lo que s'ha produït a França com a resultat de la guerra, els*

556 ANF. Fons Moscou. Carta de Francesc Balaguer a Daniel Cardona, Nova York, 30 d'octubre de 1928, Expedient Daniel Cardona.

557 UB-BPR. Fons Josep Marlés. Carta de Joaquim Marlés a Joaquim Núñez (?), La Seyne-sur-Mer, octubre de 1984. En vigílies del primer seu primer viatge a Catalunya el 1930, Macià va demanar als germans Marlés, coincidint amb una visita dels pares d'aquests a Brussel·les, si la introduirien a Catalunya, cosa que van fer. Embolicada com una faixa. La bandera va quedar-se a casa els pares Marlés a Sant Feliu de Llobregat i en començar la Guerra Civil va desaparèixer.

558 ANC. Fons Francesc Macià. Francesc MACIÀ. «Dia 3 de novembre...». 1929 [diu 1926 en llapis per error].

559 AFS. Telegrama del govern suís a la legació suissa a París, 25 de gener de 1927, CH-BAR#E2001C#1000-1531#1077#3, Macia Francese, spanischer Oberst, Garibaldi Ricciotti, Cassol, Sekretär des Macia (Dossier), Fremde Propaganda in der Schweiz gegen fremde Staaten (Série), Auswärtige Politik (1729 - 1970) (Série).

560 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Josep Bordas de la Cuesta a Francesc Macià (Hotel Lörrachs), 10 de novembre de 1928.

L'OPINIÓ

EL CAS MACIA

Cada dia es fa més incomprensible el que succeeix amb l'amnistia, millor dit, indult polític atorgat dies enrera.

La campanya de les dones catalanes iniciada i desenrotllada amb un fervor extraordinari anava dirigida, segons ben explícitament es féu públic, a aconseguir la llibertat dels catalans perseguits per delictes polítics i socials, tant si estaven condemnats, com processats, com exiliats, com en rebellia. En l'anomenada causa de Garraf es demanava la revisió del procés, no solament per a aconseguir així la demostració de la no culpabilitat dels condemnats, sinó, a més a més, per a deduir totes les responsabilitats administratives i penals que es poden derivar en contra de molts funcionaris de l'Estat que intervingueren en la seva preparació i incoació.

Donc bé, l'indult parcial concedit no ha comprès els delictes socials, ni, segons es veu ara, tampoc els processats en rebellia per una suposada complicitat en la causa de Garraf. L'exclusió dels primers fou manifesta des del primer moment. La d'En Macià i altres compatriotes que es troben en el seu cas, no s'ha vist fins a l'últim instant, ja que ningú no podia suposar una interpretació tan arbitrària com la donada als decrets d'indult. En efecte, l'indult comprèn condemnats en situació de rebellia, com el bon amic Miquel A. Baltà. També comprèn els condemnats com a autors per la causa de Garraf. En canvi, no s'aplica als simplement processats en situació de rebellia per suposada complicitat en la causa de Garraf. O sigui que es beneficia els delinqüents polítics de major penalitat i s'exclou els incursos en penalitats molt més petites pel mateix delicte. Ho repetim, es dóna una interpretació incomprensible per tot home de lleis i, fins i tot, per tot home dotat d'un mínim de sentit comú.

No obstant hi ha una explicació molt senzilla. Ens l'han posada de manifest els bàndols signats per l'Excm. senyor Comte de Güell, batlle de R. O. de la nostra ciutat i per don Joan Maluquer i Viladot, president de R. O. de l'Excelentíssima Diputació Provincial de Barcelona, en ocasió de la visita actual del cap de l'Estat. L'amnistia devia servir per produir un efecte determinat i com que aquest efecte podia veure's frustrat per l'aplicació parcial que s'ha fet, es deixaren les coses en una mitja penombra que tapava la finalitat perseguida: excloure En Francesc Macià i els seus companys més significats.

I si es té en compte com totes les energies de certa gent pro-amnistia s'han desinflat i desaparegut un cop l'efecte buscat ja s'ha produit, encara cap la sospita de si tot plegat no ha estat una jugada maquiavèlica sortida de Barcelona. Perquè és molt còmode omplir les pàgines del periòdic més vell dels pairalistes, amb articles patriòtics i tenir iniciatives per constituir una «Regió» administrativa i atacar els republicans espanyols, mentre hi ha catalans exiliats la sola presència dels quals a Barcelona donarà una valoració justa als patriotes de paraula i als patriotes amb fets, i mentre perdura un règim de censura i d'excepció que fa impossible tota crítica de determinades actituds.

Aquest maquiavelisme, però, no servirà per res. El nostre poble, major d'edat, quan pugui expressar-se lliurement sabrà mostrar quin premi diferent dóna als qui lluiten per un ideal de Llibertat i als qui treballen per un ideal de Monarquia.

FRANCESC MACIA,
que encara no disfruta dels beneficis de l'Amnistia

30 de maig de 1930

L'Opinió,
setmanari socialista,
denuncia l'anòmala
situació de Francesc Macià,
que no ha estat
beneficiat de l'amnistia
posterior a la caiguda
de Primo de Rivera.

FI

alemanys s'esforcen en ésser molt agradables amb els estrangers. Es nota també un gran fervor a les belles arts, sobretot a la música».

De nou a Brussel·les, però, Macià va trobar-se amb el problema dels diners. Contra el que la rumorologia interessada deia, l'aleshores líder del PSRC i d'Estat Català no havia tornat amb les butxaques plenes d'Amèrica, sinó amb 400 dòlars de l'Havana. A més, allò que va trobar van ser desavinences i baralles entre els xicots que s'havien quedat a Bèlgica. Com era de preveure en un costat hi havia Bordas de la Cuesta i enfront seu Ramis, Vilanova i Fabregat. Per salvar la situació tots van dimitir, a l'espera que es constituís el consell del nou partit, amb l'objectiu d'enterrar Estat Català.[561]

Al gener de 1929 va tenir lloc l'intent de cop de José Sánchez Guerra, com a figura emblemàtica des de París. En ell hi van participar polítics de la restauració com Niceto Alcalá-Zamora, militars com el general Aguilera i amb l'aquiescència del general Weyler i amb una base important a Andalusia, però també Madrid, on al capdavant de l'Alianza Republicana hi havia Alejando Lerroux. Des de Catalunya, Marcel·lí Domingo assegurava la cooperació dels republicans de la seva base tortosina i Lluís Companys dels de Barcelona, a més de la Unió de Rabassaires i dels seus contactes amb la CNT. La insurrecció tenia també ramificacions a València i el País Basc, a més de la participació de la maçoneria, amb els llaços transversals que això comportava.

El cop, però, una vegada més va fracassar abans de començar. El general Eduardo López de Ochoa, exiliat a París des del setembre, va anar a Barcelona per a encarregar-se de la insurrecció a la ciutat. En arribar-hi d'incògnit va trobar-hi una situació pèssima. Els elements civils no havien obeït l'acord que deia que els militars liderarien l'operatiu. El general va demanar a la CNT que els dies 18 i 29 iniciés una vaga general, però se li va respondre que era massa just.

En paral·lel, la mala mar va dificultar l'arribada de Sánchez Guerra en vaixell des de França. No va ser a València fins la nit del 29, un dia després a l'inici previst de tot. Quan hi va arribar va presentar-se a Capitania per demanar que el capità s'unís a la revolta, però va ser arrestat. A Barcelona, Estat Català havia aplegat una vuitantena d'homes a les ordres d'Amadeu Bernadó, per sumar-se a l'acció. Al final no van entrar en acció.

Al febrer Macià va publicar «*Al poble de Catalunya*», un manifest explicant la seva visió del moment i plans de futur i acusant els alts oficials de no fer prou per ajudar a Sánchez Guerra. Es posava una vegada més al costat dels treballadors, que patien més que ningú la Dictadura.[562] De tota manera, el cabdill d'Estat Català no havia estat al corrent dels preparatius d'aquest operatiu.

En vista del resultat de l'actuació de Sánchez Guerra, Macià va reunir-se entre altres amb López de Ochoa i va mostrar-se disposat a donar un cop d'efecte moral a la situació presentant-se a Barcelona i convocant un comitè representatiu de catalans de tota orientació. El delegat de la CNT en les converses va plantejar que no seria convenient perquè es preparava una vaga general pels dies abans de la inauguració de l'Exposició Iberoamericana de Sevilla del 9 de maig. Aquest havia de ser el tret de sortida d'una insurrecció d'abast estatal i es temia que la presència de Macià a Barcelona pogués afectar la revolta si era llegida en clau separatista.

Macià va discrepar de la idoneïtat de la data. L'Exposició Internacional de Barcelona havia de començar el 20 de maig i pensava que un inici a Catalunya tenia més garanties d'èxit. I que, de passada, es donava «*la sensació davant del món del fracàs del directori militar* [en no poder-se inaugurar]».[563]

Mentrestant, al març de 1929 les organitzacions argentines encara no havien enviat el nom dels seus delegats. Macià va escriure en diverses ocasions a l'Havana, al seu amic el doctor Josep Murillo, i també a Buenos Aires, però sense sort. El cabdill no comprenia la inacció després d'haver volgut comptar tant en el moviment que liderava. A la fi, els centres cubans van donar-li poders per nomenar els seus delegats. Macià va escollir Martí Vilanova i Ramon Fabregat, en una

561 Enric UCELAY-DA CAL. *Estat Català...*, p. 390.

562 Enric UCELAY-DA CAL. *Estat Català...*

563 Ramon ARRUFAT. *Macià*, p. 271.

Barcelona, 5 d'agost de 1930
Ventura Gassol arriba a l'Estació de França de Barcelona
provinent de la presó de Figueres, on havia estat reclòs durant uns dies
a la seva entrada al país després de cinc anys exiliat per la Dictadura primoriverista.
És rebut per la seva esposa Esperança Galofré, l'amic Joan Puig i Ferreter
i el company d'Estat Català, Jaume Aiguader.
MERLETTI / IEFC

nova mostra de voluntat de calmar els ànims, mentre no es decidien els altres dos d'Amèrica. A mitjan juny, com que encara no ho havien fet, va elegir Rafael Ramis i Ventura Gassol i també Josep Marlés com a delegat d'Amèrica del Nord. No feia altra cosa que nomenar els seus homes més fidels i els crítics més implicats.

D'altra banda, mentre que en el seu pas per Amèrica Macià havia acceptat el nou nom del PSRC per tacticisme, una vegada a Europa va apostar per mantenir el nom d'Estat Català per a la seva organització. Aquell març va explicar que el canvi de nom hauria de respondre a un objectiu que en aquell moment no veia. No trobava sentit a canviar per canviar, més enllà que la nova etiqueta dugués implícita una crítica a la seva tàctica fins aleshores. D'altra banda, Estat Català era un nom amb prestigi, que lamentava haver de llençar. Encara menys si després de fer el que havia fet, l'activisme dels grups americans no es demostrava.

Tampoc el directori interior d'Estat Català a Catalunya veia bé el canvi de nom per les mateixes raons. Trobaven que desorientaria als catalans. I per buscar una sortida que agradés tothom, Aiguader va proposar que fora de Catalunya es fes servir el nom de PSRC, si així ho volien o que s'usés de paraigües per aplegar tot el separatisme. Aiguader va traslladar la seva proposta a Conangla i a Macià, al qual li va demanar que no fes públic el manifest que preparava per comunicar la substitució del nom i la reorganització.

A mitjan abril, el cabdill d'Estat Català es va mostrar disposat a donar tot el suport a la nova insurrecció que havia de començar amb el concurs de la CNT. Va imaginar que s'haurien de formar comitès de treballadors i separatistes i provocar desordres. Comptava que uns 600 homes armats prendrien punts estratègics com Correus, Telègrafs, Telèfons, diputacions, governs municipals, estacions de tren, quarters de la guàrdia civil i de la policia. La CNT impulsaria una vaga general i des de la plaça de Sant Jaume es proclamaria la República catalana convidant a formar una República federal ibèrica.[564]

En començar maig, Macià estava preparat per creuar França i passar el Pirineu amb un amic lleidatà i un passaport fals. El dia 3 el directori interior va informar-lo que la vaga general, en efecte, havia començat. Però de seguida Jaume Aiguader, Lluís Companys i també Joan Lluhí, amb un ideari tendent a la socialdemocràcia i vinculat al setmanari *L'Opinió,* impulsat pel també advocat Joan Casanelles, van ser arrestats i tot es va frenar. Només es van fer alguns sabotatges a Barcelona i rodalies.[565]

Macià, sense el pols de l'interior, va neguitejar-se amb el seu directori per no voler assumir el risc de tirar el moviment endavant encara que hagués acabat sent un «*intent sanguinari de revolució*». En aquell moment era ell qui més apostava per una estratègia catalana. En canvi a l'interior, el directori d'Estat Català considerava que eren massa dèbils per impulsar una insurrecció sols i sense la resta de grups que plantejaven una República federal.[566] Macià, a més, va molestar-se amb la CNT per no haver permès que ell participés més en l'organització de la insurrecció.[567]

Mentrestant, a l'Havana continuaven donant voltes al nom. Les crítiques que feia Massó dient que els membres d'Estat Català eren poc més que una colla d'illetrats els semblava suficient per voler canviar-lo. De fons, hi havia una guerra de paper entre el mensual *La Nova Catalunya* publicat pel Centre Català de l'Havana i el mensual macianista *Ressorgiment* de Nadal i Mallol de Buenos Aires contra *Nova Catalunya,* el bimensual publicat a Montevideo per Massó —que donava entrada a articles de Cardona i Llauneta— al qual donava suport Abril des de Xile i el Grop Nacionalista Radical de Santiago de Cuba.

A l'octubre de 1929, finalment, des de Cuba Conangla va traslladar a Macià que acceptaven que a Catalunya es mantingués el nom d'Estat Català, però que quedés sota el PSRC entès com un front de totes les forces revolucionàries que volguessin participar i ac-

564 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a diversos emissaris, Brusel·les, 17 de maig de 1929.

565 Josep Maria POBLET. *Jaume Aiguader. Una vida...*

566 Enric UCELAY-DA CAL. *El nacionalisme...*, p. 19

567 ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Francesc Macià a diversos emissaris, Brusel·les, 25 de maig de 1929.

Barcelona, 25 de setembre de 1930
Jaume Aiguader visita Francesc Macià —amb la seva esposa Eugènia Lamarca i la seva filla petita Maria—
a casa del seu gendre, el metge Antoni Peyrí —casat amb la seva filla gran Josefina—
durant les poques jornades que el líder separatista romangué al país
després d'anys d'exili i abans de ser expulsat il·legalment per la policia espanyola
i conduït a la frontera francesa.
MERLETTI / IEFC

ceptessin la Constitució de l'Havana.[568] De fet, aquest mateix plantejament ja era allò que Macià havia volgut que fos EC, un front, no un partit, quan l'havia fundat el 1922. Fet i fet, el canvi més significatiu va fer-se quan a la capçalera de les cartes en comptes d'aparèixer Estat Català sol o PSRC es va adaptar «Estat Català (PSR de Catalunya)» per a acontentar a tothom.

En aquesta etapa, el crucial era que la dinàmica de l'exili havia quedat afeblida i disgregada i que, a més, no comptava amb recursos per a sostenir-se. Una situació diferent a l'interior, els components del qual, com a mínim, tenien una ocupació que els sustentava. A l'exili es passava més necessitat. Fins al punt que alguns membres d'Estat Català es van menjar un paó d'un parc de Brussel·les que Fuad I, rei d'Egipte i Sudan, havia regalat al rei belga Albert I.[569]

Gassol, en funcions de secretari, tenia assignats 1.250 francs belgues mensuals, que segons ell, era «*lo més just i gens escàs per viure*». Els que formaven el Comitè —Josep Bordas de la Cuesta, Martí Vilanova, Ramon Fabregat i Rafael Ramis— cobraven 420 francs belgues.[570]

Per acabar d'adobar-ho, les discussions al voltant de l'orientació d'Estat Català i de la Constitució de l'Havana continuaven. Fabregat i Vilanova la criticaven des de la seva posició favorable a la revolució social i a la independència com un mitjà per aconseguir-la, mentre que Ramis no la veia tan malament. Una nova polèmica va esclatar quan Aiguader va enviar a Brussel·les un manifest sobre el problema de la terra. La frase «*la terra és per a qui la treballa*» no va agradar al terratinent Macià.[571]

De fet, aquest manifest és pràcticament l'única cosa que va fer el PSRC, perquè el nom va caure en desús i majoritàriament ni tan sols es va arribar a conèixer, i va quedar Estat Català com a únic nom vinculat a l'esforç separatista de Macià. D'alguna manera aquest era el resultat del viatge. Havia servit per mantenir la seva popularitat, per rebre alguns fons, però el plantejament de les comunitats catalanes d'Amèrica era inoperant i pel nucli d'Estat Català a Barcelona no tenia cap rellevància.

A finals d'octubre es va jutjar José Sánchez Guerra. El líder conservador va ser absolt per un tribunal militar. També els oficials rebels van rebre penes lleus. Això, amb l'aquiescència del rei, ja va ser un toc d'atenció clar envers Primo de Rivera. El 5 i 15 de novembre de 1929 Macià va escriure a les comunitats americanes per demanar suport econòmic al pla que no s'havia pogut materialitzar al maig. En paral·lel Aiguader, militant també de la Unió Socialista de Catalunya, s'havia aproximat a les posicions de Companys i Lluhí i el seu Comitè Revolucionari, més disposat a barrejar l'estratègia catalana amb l'espanyola.

En començar el 1930, Primo de Rivera va constatar la manca de suport del rei i del seu entorn, va dimitir i va marxar a l'exili a París, on moriria al febrer. El va substitutir el general Dámaso Berenguer.[572] Aquest factor va fer que l'oposició interior guanyés més rellevància perquè es va voler intuir que l'extinció del dictador marcava l'inici d'un canvi d'etapa. Macià, per tant, cada vegada va quedar més aïllat a Brussel·les. Barcelona va passar a ser de manera clara l'epicentre de les aliances i estratègies per sortir de la dictadura i va deixar de ser el punt d'on emanava informació cap a París per tal que Macià en decidís l'estratègia.

Això va fer també que Jaume Aiguader guanyés més importància. El doctor, d'altra banda, no estava tan preocupat per l'estructura d'Estat Català com per quines aliances teixia i amb qui. Era favorable a la col·laboració amb la CNT i amb grups republicans i socialistes, encara que això impliqués involucrar-se en una estratègia espanyola en paral·lel a la catalana. De manera irònica també, si durant tot el 1928 el futur de l'empresa de Macià semblava que passés per les comunitats catalanes d'Amèrica, aleshores el cabdill se'n va començar a desinteressar. Uns mesos després, al maig, pràcticament deixaria de tenir-hi correspondència.

568 Enric UCELAY-DA CAL. *El nacionalisme...*, p. 10.

569 Ramon XURIGUERA. *Op. cit.*, p. 186.

570 ANC. Fons Francesc Macià. Francesc MACIÀ. «Notas confidencials», 1929.

571 Ramon FABREGAT. *Flandes, la Catalunya del nord*, p.16.

572 Joan ESCULIES, «Els últims dies de Primo de Rivera».

Barcelona, setembre de 1930

Manifestació de protesta per l'expulsió de Francesc Macià.

ARF

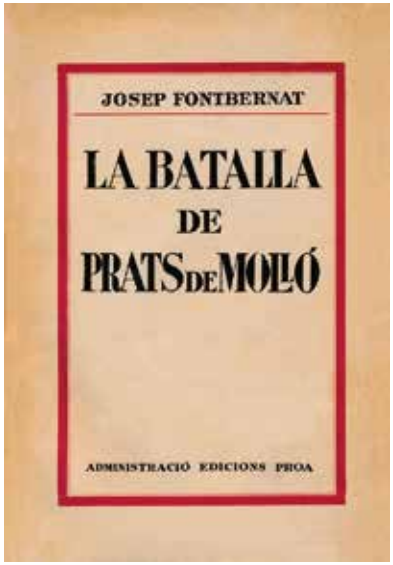
Al febrer de 1930 Estat Català, la CNT i els republicans catalans van iniciar una campanya per a demanar l'amnistia total. Aquesta col·laboració va reforçar el vincle entre tots. De moment, però, Berenguer només va concedir amnisties parcials de les quals els catalanistes van ser exclosos. A Macià aquell mes inclús se li va denegar el permís per a assistir a França al funeral de Martí Vilanova, mort el dia 8 a Aulnay-sous-Bois.[573]

A partir de la primavera va marcar el període el posicionament públic de figures rellevants de la Restauració contra el rei i la monarquia com Niceto Alcalá-Zamora, Indalecio Prieto, Melquíades Álvarez, Miguel Maura o el mateix Sánchez Guerra. El general Dámaso Berenguer va plantejar la convocatòria d'eleccions. Estat Català va formar aleshores amb la USC, el Partit Republicà Federal, el Partit Republicà Català, el PCE i la CNT un Comitè Revolucionari a Barcelona.

El març d'aquell mateix any, el Comitè, des de les pàgines del setmanari *L'Opinió,* va fer circular un manifest anomenat «Intel·ligència Revolucionària o d'Esquerres», que Aiguader va signar a títol individual. S'apostava per una República federal. L'intent, però, va fracassar. D'una banda, perquè per als sectors republicans, amb molta més trajectòria, eren massa evident les ganes de protagonisme del grup de Lluhí, però també a causa de l'amplitud, l'heterogeneïtat i les contradiccions insolubles entre molts dels signataris. La FAI va criticar també els signants cenetistes, que hi van retirar el suport.[574]

En paral·lel, la pressió contra el govern Berenguer va fer que el 2 d'abril es perdonés els involucrats en el Complot de Garraf i que el dia 14 es decretés una amnistia general. Joan Maluquer, president de la Diputació de Barcelona, també hi va contribuir. Macià va anunciar el seu retorn pel 2 de maig. En un acte d'homenatge a Jaume Compte, esperant la seva arribada en sortir de la presó com la resta d'empresonats pel Complot de Garraf, però, la policia va carregar i ferir una trentena de persones. Va quedar clar que era aviat perquè l'Avi pogués tornar. En canvi, un bon grapat de xicots d'EC van deixar París per tornar cap a Catalunya en tren.[575]

El setmanari *L'Opinió* va queixar-se en el seu editorial del 30 de maig que els condemnats pel Complot de Garraf estiguessin amnistiats mentre Macià continuava a l'exili.[576] De moment, en el context de la Dictablanda,

Octubre de 1930
La batalla de Prats de Molló, de Josep Fontbernat, la primera crònica dels fets, editada a Catalunya, després de la caiguda de Primo de Rivera.
FI

573 Un perfil d'aquest a Josep-Lluís CAROD-ROVIRA. «Bordas de la Cuesta, l'oblidat de l'estat major de Macià», *Els fets de Prats de Molló. I Jornades d'Història i Debat Nacional*, 29-30 d'octubre de 2022, p. 109-118.

574 Ferran SOLDEVILA. *Entre la dictadura i la revolució*, p. 146-147; Joan B. CULLA CLARÀ. *El catalanisme*, p. 35-37

575 ANF. Fons Moscou. Carta del Comissari especial de la Gare du Nord al director de la Sûreté Générale, París, 2 de maig de 1930. Expedient de Pere Caballé Munill.

576 Enric JARDÍ. *Op. cit.*, p. 162.

Lleida, 8 de març de 1931

Francesc Macià rebut multitudinàriament a la seva ciutat de residència després de tornar definitivament de l'exili.

IEI

l'Associació Amics de Macià, el nom encobert d'Estat Català a l'interior, va ser legalitzada.

Fruit del llarg procés de confluència antimonàrquica, el 17 d'agost Aiguader per Estat Català i la USC, Manuel Carrasco i Formiguera per Acció Catalana i Macià Mallol per Acció Republicana van anar al Casino Republicà de Sant Sebastià a signar el pacte homònim amb representants dels republicanisme espanyol històric —com Alejandro Lerroux i Marcel·lí Domingo— i republicans nouvinguts del camp monàrquic —com Niceto Alcalá-Zamora o Miguel Maura— en què s'acordava que en un futur règim es reconeixeria l'autonomia de Catalunya. No s'explicitava que Espanya hagués de ser una República federal, encara que els separatistes ho van assumir així. D'altra banda, el plantejament d'una Catalunya independent separada de la resta de l'estat cada vegada estava menys damunt de la taula. Sobretot després de gairebé set anys de constatar la manca de força per fer el camí sols.[577]

Segons Josep Casals, però, Aiguader va anar a Sant Sebastià pel seu compte, sense haver-ho parlat amb la resta de directori, ni amb Macià. Enutjat per tot plegat, i desconfiat amb Aiguader, que era procliu al laborisme, Macià no va voler esperar més i ajudat per homes d'Estat Català de Lleida, com Ferran Arqués, va arribar a Barcelona el 25 de setembre de 1930. Aiguader i Gassol van fer-ho saber a la premsa.

L'endemà dos policies, per ordre del governador civil Ignasi Maria Despujol, van provar de detenir-lo a casa del seu gendre, el doctor Antoni Peyrí, al carrer de Provença, 293, on s'estava. Alguna gent i la premsa també s'hi va aplegar. Macià, però, no els va voler acompanyar. Finalment a l'hora de dinar el cap de policia va detenir-lo i el va conduir a Perpinyà i lliurar a la policia francesa perquè fos dut de nou a Bèlgica.[578] *L'Opinió*, d'orientació laborista, va expressar, «*molts de nosaltres no compartim, plenament, la ideologia de Francesc Macià. Però tots nosaltres estimem i respectem en l'Avi la figura altíssima del Cavaller de l'Ideal fer Dignitat de Catalunya en els moments més vergonyosos de la seva història*».[579]

No és clar si, tornant sense permís, Macià pretenia precisament que el detinguessin i forçar un judici com el de París, que tanta fama li havia donat. En tot cas, l'expulsió també va contribuir a popularitzar la seva figura perquè es va veure com una nova arbitrarietat i va servir per fer una campanya de protesta a través de la premsa centrada en la seva figura i formar un Comitè Pro-Llibertat en començar l'octubre. L'expulsió de Macià també va servir per a vincular la situació dels exiliats polítics amb els presos. El dia 2 es va suspendre un míting convocat a la plaça de braus de les Arenes i es va multar els oradors que havien de participar-hi. El 5 d'octubre, a més, Eugènia Lamarca va presentar una denúncia pel segrest del seu marit, que va ser admesa.[580]

Aquest episodi va fer també que Macià conegués Joan Lluhí i reprengués el contacte amb Joan Casanelles, del grup editor del setmanari *L'Opinió*. El propi Lluhí abans d'acabar l'any va anar a veure'l a Brussel·les per tractar sobre la situació política i com procedir.[581]

En començar el desembre els compromisos del Pacte de Sant Sebastià havien desembocat en la constitució d'un Comitè Revolucionari Nacional que havia de preparar un alçament republicà d'abast estatal. El seu delegat a l'Aragó era el capità Fermín Galán, destinat ara a Jaca. A mitjan desembre Galán es va impacientar perquè el nou alçament previst es va ajornar diverses vegades i va decidir iniciar ell la revolta. Galán i altres capitans com Ángel García Hernández van revoltar-se la matinada del 12 de desembre, però l'exèrcit els va vèncer abans que poguessin arribar a Osca i, jutjats en un Consell de guerra sumaríssim, van ser afusellats el dia 14. Sembla que en aquesta insurrecció Estat Català tenia la missió de prendre l'aeroport del Prat amb armes lleugeres i algunes de més pesades.

577 Manuel CARRASCO i FORMIGUERA. *El Pacte de San Sebastián.*

578 Enric UCELAY-DA CAL. *Estat Català...*, p. 463

579 Recollit a Enric JARDÍ. *Op. cit.*, p. 162.

580 Enric JARDÍ. *Op. cit.*, p. 161; Jaume AIGUADER. *Catalunya i la Revolució*, p. 117-124.

581 Josep CASALS; Ramon ARRUFAT. *Catalunya, poble dissortat*, p. 179; Joan CASANELLES. *Memòries*, p. 493-496.

Barcelona, 18 de març de 1931
Mesa de la Conferència d'Esquerres Catalanes, celebrada al Foment Republicà de Sants, en el marc de la qual es fundà Esquerra Republicana de Catalunya.
A la mesa, d'esquerra a dreta: x, x, Miquel Santaló, Ernest Ventós, Francesc Macià, Joan Casanovas, Ricard Palacín, Josep Andreu i Abelló i Joan Lluís Pujol i Font.
Darrere, dempeus, s'hi reconeixen: Joan Ventosa i Roig, Antoni Vilalta i Josep Maria Lladó.
GABRIEL CASAS / ANC

4.7. La dissolució d'Estat Català per formar Esquerra Republicana de Catalunya

El 8 de febrer de 1931 es van restablir les garanties constitucionals. Aleshores es va debatre la conveniència de convocar eleccions a Corts. En aquest marc, incapaç de resistir més temps, el govern de Berenguer va caure el 13 de febrer. Això va tallar també la possibilitat de fer eleccions generals.[582] Cinc dies després, l'almirall Juan Bautista Aznar-Cabañas el va succeir i poc després va anunciar la convocatòria d'eleccions municipals pel 12 d'abril, sobretot per guanyar popularitat, i el restabliment de les garanties constitucionals.

Això va fer possible el retorn definitiu de Macià de l'exili el 22 de febrer. Ho va fer en tren procedent de Portbou, fins arribar a l'estació de tren de Maçanet de la Selva. Després va continuar el viatge en automòbil fins a Barcelona. En aquell moment, però, la rebuda a Macià tant a l'estació —hi havia una trentena de persones—, com durant el seu trajecte per carretera va ser molt modest. Tampoc no hi havia cap mena d'expectació per l'arribada a la ciutat de l'Avi, que va allotjar-se de nou a casa del seu gendre.

Malgrat el fracàs del Manifest de *L'Opinió*, la proposta va madurar i la iniciativa unitària va derivar en la convocatòria d'una Conferència d'Esquerres Catalanes. L'objectiu era anar a la formació d'un partit socialdemòcràta, reformista, on confluiren les diverses tendències del catalanisme republicà d'esquerres, amb un funcionament coordinat amb el republicanisme espanyol.[583]

En aquest sentit, però, el retorn de Macià va tallar d'arrel la formació d'un Partit del Treball que ja havia començat a imaginar Aiguader i li va prendre el protagonisme de què havia gaudit com a cap del directori interior d'Estat Català. I, gràcies a una major visió política, el líder indiscutit d'aquest moviment, en comptes de mirar amb recel la proposta com havia fet el reusenc, va obrir-se a participar en la Conferència d'Esquerres Catalanes.[584]

Macià fou prou hàbil per veure que, sense unir-se al grup de *L'Opinió* i al Partit Republicà Català de Lluís Companys, Estat Català no podia reeixir. Va aprendre, per tant, del fracàs del 1922 quan no havia aconseguit unir-se amb Companys i Marcel·lí Domingo. De la seva banda, els altres sectors van veure en ell la icona electoral que mancava en les seves files.

Aiguader, en canvi, era més refractari a vincular-se amb els lluhins, a qui trobava tebis nacionalment.[585] Macià, en canvi, per facilitar encara més la convergència, va fer públic un manifest en que s'obria a fundar una «*ampla confederació lliure i voluntària de pobles ibèrics*».[586]

Per tenir més força, però, Macià necessitava una base més àmplia que la que li proporcionava Estat Català. Li calia que l'amalgama de centres nacionalistes radicals no adherits al seu partit, però que hi simpatitzaven, participessin també en la Conferència. Amb aquesta finalitat, el 14 de març a les 10 de la nit, Estat Català va convocar una assemblea —a l'Avenç Democràtic Republicà de Sant Andreu de Palomar— conjuntament amb la Unió d'Esquerres Catalanes —plataforma impulsada per Josep Dencàs que agrupava algunes entitats locals del catalanisme republicà de la ciutat de Barcelona—[587] per tal de fixar punts de coincidència per a portar-los a la Conferència d'Esquerres.[588]

Van assistir a la reunió cent vint delegacions d'entitats locals i comarcals. L'assemblea fou presidida per Francesc Macià, Ventura Gassol, Gras, Josep Dencàs i

582 Enric UCELAY-DA CAL, «Protagonistes...»; Fèlix CUCURULL. *Panoràmica del nacionalisme català*, p. 12; Xosé ESTÉVEZ. *De la Triple Alianza al Pacto de San Sebastián (1923-1930).*

583 Enric UCELAY-DA CAL. *La Catalunya populista. Imatge, cultura i política en l'etapa republicana (1931-1939).*

584 Josep M. POBLET. *Història de l'Esquerra Republicana de Catalunya, 1931-1936.*

585 Joan Baptista CULLA. *El catalanisme d'esquerra: Del grup de L'Opinió al Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra, 1928-1936*, p. 50-55, 82-87.

586 «El Manifest d'Estat Català», *L'Opinió*, 13 de març de 1931.

587 Josep Maria FRANCÈS. *Memorias de un cero a la izquierda*, p. 633.

588 Joan ESCULIES. *Tarradellas, una certa idea de Catalunya*, p. 53-59.

Barcelona, 29 de març de 1931
El president d'Esquerra Republicana Francesc Macià intervenint al Teatre Espanyol —en el primer míting organitzat pel partit després de la seva fundació— en el marc de la precampanya a les eleccions municipals del 12 d'abril. A la taula d'oradors s'hi reconeixen: Joan Lluís Pujol i Font, Amadeu Aragay, Núria Montserrat i Oromí, Maria Teresa Gibert, Nicolau Battestini, Joan Casanovas, Jaume Vàchier, Joan Lluhí i Ventura Gassol.
GABRIEL CASAS / ANC

Jaume Vàchier, el qual, com a secretari, en feu l'obertura i explicà les ponències que anaven a discutir-se: estructuració i declaració de principis del partit; religió i cultes; cultura; higiene; economia i finances; qüestions socials; municipal; i justícia. Les ponències foren exposades per Nicolau Battestini, Miquel Ollé, Vila, Roc Boronat, Garcia, Castells i defensades, a més, per Francesc Macià, Ventura Gassol, Josep Antoni Trabal, Josep Maria Francès i Jaume Vàchier. La reunió va acabar a les 3 de la matinada. Finalment, després de vèncer reticències, Estat Català i la resta de grups nacionalistes radicals —com la Joventut Nacionalista La Falç o el Casal Martinenc de Miquel Guinart— van acordar d'assistir, com a força acoblada sota el nom de Partit Socialdemòcrata de Catalunya, a la Conferència d'Esquerres Catalanes.[589]

La reunió preparatòria de la Conferència va tenir lloc la nit del 17 de març de 1931 a l'Ateneu Republicà de Gràcia. El 18 al matí es va fer la sessió inaugural al Foment Republicà de Sants. Al vespre, en arribar Macià, es va generar tanta expectació que la reunió es va haver de suspendre fins l'endemà.

Aquell mateix 19 de març de 1931, de la Conferència d'Esquerres Catalanes en va sortir un nou partit: Esquerra Republicana de Catalunya, fruit de la confluència del grup de *L'Opinió*;[590] del Partit Republicà Català de Companys, d'Estat Català de Macià i Aiguader, de La Joventut Nacionalista La Falç, amb Tarradellas, i del voltant d'una setantena d'agrupacions del catalanisme radical i del republicanisme federal d'àmbit comarcal, com el Partit Republicà Federal Nacionalista de les Comarques Gironines —amb Josep Irla—, la Joventut Republicana de Lleida —amb Humbert Torres—, el Foment Nacionalista Republicà de Reus —amb Pere Cavallé—... i una desena de periòdics.[591]

Una vegada constituïda Esquerra Republicana, el nou partit va plantejar-se l'opció de presentar-se a les eleccions municipals del 12 d'abril amb un front més ampli. Gairebé en paral·lel a la formació d'ERC, Acció Catalana —de Jaume Bofill i Mates— i Acció Republicana —d'Antoni Rovira i Virgili— una escissió de la primera, s'havien fusionat novament, i ara s'anomenaven Partit Catalanista Republicà (PCR). D'entrada, el sector macianista d'Esquerra era partidari de pactar amb el refòs PCR, però la col·laboració no es va arribar a concretar. Els hereus d'Acció Catalana van creure que no els calia, que vencerien —segurament induïts pels bons resultats obtinguts a les eleccions de 1922— i la van rebutjar.[592]

De resultes d'aquesta negativa, va obrir-se el debat en el si d'ERC sobre la conveniència de presentar-se a les eleccions a la capital del país com a carta de presentació de la nova força política. El vespre del dia 23 Companys, Lluhí i Aiguader es van reunir a l'Ateneu Barcelonès. Companys i Lluhí eren partidaris de presentar-se perquè ja d'antuvi eren contraris a cap pacte estable amb el PCR, amb idees socialment allunyades de les seves. Macià i Aiguader en dubtaven per manca de temps i mitjans. A la nit, en una reunió més àmplia al local de La Falç, Companys, Lluhí i Tarradellas, predisposat també per la contesa, van convèncer la gent provinent d'Estat Català.[593]

A les eleccions municipals del diumenge 12 d'abril Esquerra Republicana va obtenir, a la ciutat de Barcelona, en coalició amb la Unió Socialista de Catalunya, una victòria aclaparadora i del tot inesperada. A la resta del país, les candidatures del catalanisme republicà d'esquerres van ser també les guanyadores a la majoria de pobles, viles i ciutats. Es dibuixava un nou mapa polític a Catalunya, on el nou partit esdevindria hegemònic en aquella Catalunya republicana que veia la llum.[594]

589 «El nou Partit socialdemòcrata», *La Publicitat*, 17 de març de 1931, p. 5; «Asamblea de Estat Catalá y de izquierdas», *El Diluvio*, 17 de març de 1931, p. 14; «Reunión de Izquierdas», *La Vanguardia*, 17 de març de 1931, p.12-13.

590 Jaume GUILLAMET. *El setmanari L'Opinió i la fundació d'Esquerra Republicana de Catalunya (1928-1931)*.

591 Maria Dolors IVERN. *Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936)*; Anna SALLÉS. *Quan Catalunya era d'Esquerra.*

592 Ramon ARRUFAT. *Op. cit.*, p. 291-293.

593 Joan ESCULIES. *Josep Tarradellas. Dels inicis a la República, 1899-1936,* p. 46-47.

594 Josep VALL. *90 anys d'Esquerra: el partit de masses hegemònic de la Catalunya republicana i popular.*

Barcelona,
14 d'abril de 1931
Francesc Macià
es dirigeix
a la ciutadania congregada
a la plaça de Sant Jaume
i des del balcó
del Palau de la Diputació
proclama
la República Catalana.
MERLETTI / IEFC

Dos dies després Lluís Companys va proclamar la República i Francesc Macià la República Catalana al balcó del Palau de la Diputació, tal com havia plantejat fer des que havia marxat a l'exili el setembre de 1923.

Barcelona, 15 de febrer de 1936

Ciutadans observant l'icònic cartell amb la imatge de Francesc Macià i la llegenda «Catalans..!» editat pel Front d'Esquerres de Catalunya, durant la campanya electoral a les Corts republicanes que posaria fi al Bienni negre.

CARLOS PÉREZ DE ROZAS / AFB

EPÍLEG

Una herència cobejada

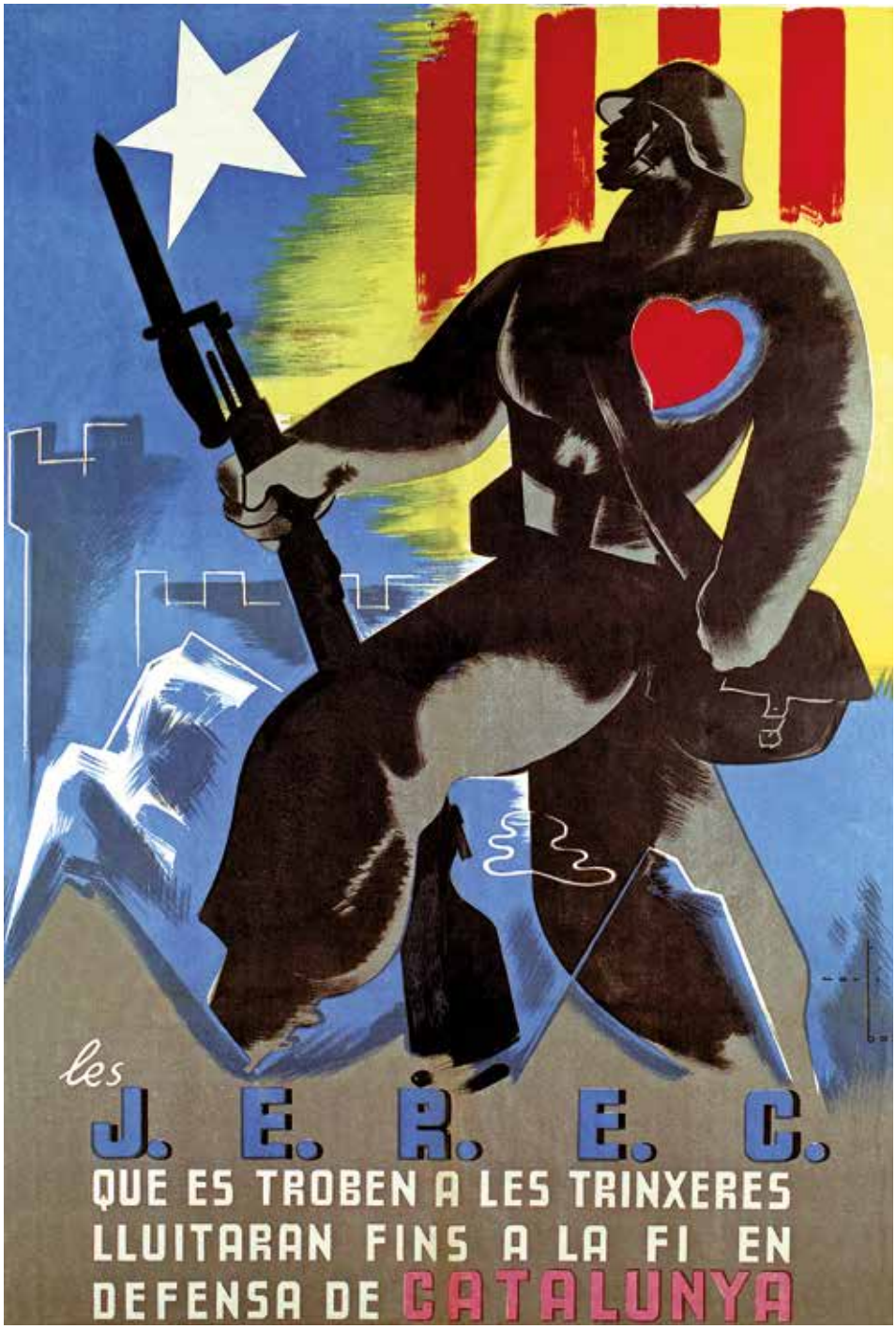
El març de 1931, el nucli dirigent de l'Estat Català que havia participat als Fets de Prats de Molló, amb Francesc Macià, Josep Bordas de la Cuesta, Roc Boronat, Josep Carner-Ribalta, els germans Enric i Josep Fontbernat, Ventura Gassol... i fins a vint homes van passar a formar part d'ERC.

La desaparició de l'Estat Català original i la crítica del separatisme més abrandat envers l'intercanvi de la República Catalana per una autonomia que incloïa un estatut, un parlament i la Generalitat de Catalunya, va fer, però, que un estol de seguidors usessin el nom per erigir-se en guardians de les essències enfront de la nova formació macianista.[595]

Així, a l'estiu de 1931 Josep Casals i Ramon Arrufat van crear els Elements d'Estat Català amb el seu òrgan de premsa *Estat Català*. Partit al qual dels noms destacats de l'EC original només s'hi va unir Joan Boladeras. També a l'estiu, Jaume Compte, protagonista del Complot de Garraf, va fundar la Collectivitat Social d'Estat Català. A la tardor, l'antic membre del directori interior, Francesc Pina, va crear la Secció Ferroviària d'Estat Català amb el seu òrgan de premsa *El Carril*. Ja el 1932, Compte va fundar entre febrer i abril Estat Català (Força Separatista d'Extrema Esquerra) —amb el seu òrgan de premsa *L'Insurgent*—, que a l'octubre es va rebatejar com Estat Català-Partit Proletari, d'influència marxista i que, al mes següent, va participar a les primeres eleccions al Parlament de Catalunya, en què va assolir uns escassísims 114 vots.

D'altra banda, figures ascendents en el magma separatista com Josep Dencàs i Miquel Badia també van capitalitzar-ne el nom per fundar i liderar a partir de la tardor de 1931 les Joventuts d'Esquerra Republicana - Estat Català (JEREC), amb l'aval d'alguns membres veterans com Ventura Gassol i Jaume Aiguader, que van veure en l'abrandament del jovent una via per fer valdre les seves opcions més nacionalistes dins del Govern de la Generalitat i d'ERC, enfront d'adversaris i pròpies corrents republicanes i socialdemòcrates. Almenys quatre joves detinguts pels Fets de Prats de Molló en van formar part: Jaume Brugat, Carles Duran, Carles Farssac i Benet Samper.

595 Joan ESCULIES. «Estat Català, 1922-1931: el partit-moviment independentista que va contribuir al naixement d'ERC».

Juliol de 1938
Cartell de les JEREC, obra de Martí Bas, editat durant la Guerra Civil.
IMMR

A finals de maig de 1936, després de l'assassinat dels germans Miquel i Josep Badia, Dencàs va fundar un Estat Català —amb *Estat Català. Òrgan de Partit*, com a portaveu de premsa— a partir dels expulsats o descontents per la línia que Lluís Companys impulsava a ERC en sortir de la presó després dels Fets d'Octubre de 1934.[596]

Al juny, aquest nou Estat Català va incorporar altres organitzacions separatistes crítiques amb la «renúncia» a la República Catalana, com el Partit Nacionalista Català i Nosaltres Sols! de Daniel Cardona[597] El partit, —successivament liderat per Josep Dencàs, Josep Torres i Picart, Vicenç Borrell i Jaume Cornudella...— no pas sense corrents internes i escissions, va sobreviure la Guerra Civil i bona part de l'exili, però va desaparèixer lànguidament a finals dels anys 1960.[598] El 1977, un dels joves militants de l'Estat Català de 1936, Josep Planchart, aleshores un veterà activista del catalanisme resistent al franquisme, va registrar un nou Estat Català, l'actual, que després de quatre dècades i mitja d'activitat testimonial i amb diverses escissions —fins i tot amb plets davant l'Administració de justícia per dirimir qui era el legítim propietari de les sigles— encara perviu.

Tots aquests partits que van anomenar-se o adjectivar-se com Estat Català no eren ni l'Estat Català de Francesc Macià, ni els seus continuadors. La prova més evident és que els quadres dirigents de l'Estat Català original van crear i es van mantenir a ERC durant els anys 1930 a la Catalunya republicana i a partir de 1939 a l'exili.

Allò que han pretès és atribuir-se un lligam amb l'organització original per presentar-se com els hereus ideològics d'aquell macianisme i del seu espectre polític. Aquest afany de vincular-se al projecte de Macià, però, ha contribuït a mitificar l'Estat Català inicial i, en certa manera, a confondre'n el significat, com si fos una formació que desaparegués i aparegués en distintes fases.

Això inclús ha deformat allò que havia estat: la recerca d'un front separatista amb un component paramilitar —no d'un partit a l'ús—, amb unes característiques molt particulars. Aquests altres «Estat Català» poden veure's com a continuadors del plantejament separatista o independentista —tal com s'autoanomena el moviment des de finals de la dècada de 1960. Però l'Estat Català de Macià va desaparèixer el març de 1931 en la fundació d'Esquerra Republicana de Catalunya, i va traspassar al nou partit tot el seu capital simbòlic i polític.

596 Joan ESCULIES. «Jóvenes, catalanistas, separatistas, republicanos y obreristas: un perfil del exilio catalán de 1934»; Joan ESCULIES. «1935. Reorganitzar ERC des de la presó».

597 Joan ESCULIES. «1935. Reorganitzar ERC des de la presó», *L'Avenç*, novembre de 2019, p. 46-51; En general, Fermí RUBIRALTA. *Miquel Badia. Vida i mort d'un líder separatista.*

598 Fermí RUBIRALTA. *Estat Català sota el franquisme. (1939-1968)*

Basilea, 3 de maig de 1927
Quatre dels conjurats de Prats de Molló.
D'esquerra a dreta: Emili Gibert, Francesc Argemí,
Joan Ysern i Joan Nicolau.
ANC - FONS JOAN ALAVEDRA

ANNEX 1

Els 95 conjurats catalans de Prats de Molló

El nombre exacte d'afiliats a Estat Català és impossible de concretar de manera inequívoca. En la documentació conservada al Fons Macià de l'ANC, hi ha una anotació de la qual es pot inferir una xifra propera a les 1.900 persones a Catalunya, de les quals 885 disposarien del carnet de l'organització.

D'aquesta mateixa documentació de l'ANC es pot concretar que, a l'exili de França i Argentina, entre 1923 i 1926, van inscriure's a Estat Català 430 soldats, amb noms i cognoms. Molts d'ells, però, van entrar i sortir de l'organització al llarg dels dos anys que van durar els preparatius de la rebel·lió.

La xifra inequívoca dels conjurats de Prats de Molló, que presentem en aquest Annex 1, és la dels 95 homes que, inclòs Francesc Macià, van ser detinguts per la policia francesa el novembre de 1926. Així doncs, en aquest còmput no s'inclouen individus com Ferran Arqués, encarregat de dur un contingent per participar en la insurrecció des de les comarques de Ponent, o Manuel Gonzàlez i Alba, detingut a Barcelona i empresonat tres mesos a Alcalá de Henares o Marc-Aureli Vila, que també era un dels conjurats que s'havia d'afegir des de Barcelona, o bé dirigents com Jaume Aiguader. Això és així perquè, en no existir un llistat de detinguts a Catalunya, es fa difícil de delimitar el nombre exacte de participants al sud dels Pirineus. I, en alguns casos, es podria suposar una implicació que no se sap si s'hauria donat en el moment necessari. En tot cas, alguns d'ells apareixen a l'annex 3 d'aquest llibre.

Sota aquesta premissa es pot afirmar, amb la seguretat que permeten els expedients i llistes obtinguts als Archives Nationales de França, als Archives de l'État de Bèlgica i als Archives Nationales de Luxembourg que, a banda dels 95 conjurats catalans, en l'intent d'insurrecció van participar 28 italians, que també foren detinguts, i que es tracten a l'annex 2. Per tant, Macià dirigia en començar el novembre de 1926 un exèrcit de 123 homes.

Les 95 detencions dels catalans es van produir: l'1 de novembre de 1926 a Estagell (22); el 2 de novembre a Vilafranca de Conflent (1), Bordeus (1), Millars (7) i Perpinyà (25). En aquest darrer cas cal tenir present que les detencions van començar la nit del dia 2 i van continuar durant la matinada del dia 3. És per això que en ocasions en els llistats hi ha catalans que apareixen detinguts en aquesta data, però els hem englobat tots al dia 2 comptant que era en

el marc del mateix operatiu, excepte en el cas de Roc Boronat. El 4 de novembre les detencions van continuar a Sant Llorenç de Cerdans (15) i Prats de Molló (19). També va haver-hi detencions a París (1) i a Morellàs i les Illes (1) i d'altres no se'n sap el lloc i/o la data exacta (3).

Excloent Francesc Macià, per evitar els efectes de la seva gran diferència d'edat —el 1926 tenia seixanta-set anys—, el quasi centenar d'homes que el van acompanyar tenien una mitjana de gairebé 26 anys. La major part del grup havia nascut els anys 1901 (11), 1902 (12), 1903 (10) i 1904 (12). Aquests quatre anys acumulen per si sols més del 47% del total, evidenciant un nucli generacional molt compacte. En termes més amplis, el gruix dels naixements se situa entre 1898 i 1905, interval que concentra aproximadament més del 75% dels individus.

Pel seu origen, la majoria dels conjurats catalans procedien de Barcelona i la seva regió metropolitana (42). A continuació se situaven les comarques gironines (25) i per darrere la Catalunya central (7), Lleida (7), Tarragona (7), els nascuts fora del Principat (5) i l'Alt Pirineu (2).

Un bon nombre, 32 dels 95, eren desertors o havien emigrat a França per estalviar-se el servei militar. Aquesta xifra podria ser encara superior perquè de molts d'ells no consta la motivació que els va fer deixar Catalunya. La resta cal suposar que tenien l'experiència de combat que els havia donat fer el servei, però excepte dos casos i Macià, cap no tenia una trajectòria militar que pogués fer valdre en el marc de la insurrecció.

D'altra banda, dels 95 conjurats catalans detinguts més de la meitat procedia del sector secundari (44), amb una forta presència d'oficis manuals i industrials com mecànics, paletes, electricistes o treballadors de la manufactura. Els del sector terciari (40), tenien perfils més diversos: empleats de comerç, comptables, periodistes, estudiants o petits empresaris, cosa que indica una certa heterogeneïtat i la presència de capes amb més qualificació o mobilitat social. En canvi, el sector primari era clarament residual (6), fet que reforça la naturalesa urbana del col·lectiu. Finalment, en alguns casos (5) no hi ha dades conegudes.

Una vegada començat l'exili belga, a partir de 1927, 14 conjurats van treballar en les mines i 9 van marxar a Luxemburg a la recerca de feina, dels quals 6 també treballarien a les mines. En conjunt, els qui van marxar de Brussel·les a la recerca de la feina a les mines o a Luxemburg eren perfils que no formaven part del cor de la insurrecció i que, amb l'excepció de Jaume Brugat i Benet Samper, la resta no van tenir filiació política coneguda.

Del conjunt dels 95 insurrectes, només en 36 casos s'ha pogut documentar una afiliació política identificable a inicis dels anys 1930. D'aquests 37 militants polítics, 21 van formar part d'ERC —4 d'ells de les JEREC: Jaume Brugat, Carles Duran, Carles Farssac i Benet Samper—, el 56,75% del total. Eren, sobretot, el nucli dirigent de l'Estat Català macianista amb aquest al capdavant i Josep Bordas de la Cuesta, Roc Boronat, Josep Carner-Ribalta, els germans Enric i Josep Fontbernat i Ventura Gassol. És a dir, el gruix de l'estat major d'EC va participar el 1931 en la creació d'ERC i hi va romandre.

En segon lloc se situa l'Estat Català – Partit Proletari, amb 9 homes, que representaven un 24,32% dels qui tenen afiliació. L'EC-PP, fundat el 1932, va ser una formació de vida curta, que va agrupar el sector més obrerista i esquerrà de l'EC macianista i que, mantenint el seu separatisme, però adherint-se al marxisme, no es va voler unir a ERC. Aquí s'hi troben Lluís Boixader, Eudald Carbonell, Ramon Fabregat, Àngel Foix, els germans Joaquim i Josep Marlés, Joan Nicolau, Joaquim Núñez o Josep Rovira. A mitjan anys 1930, seguint la dispersió del marxisme en diferents partits, 5 d'ells van formar part del Bloc Obrer i Camperol (Fabregat, Juli Figueras —que passaria a la USC—, Manuel Manonelles, Rovira —que passaria al POUM— i Jaume Miravitlles —que ho faria a ERC).

La resta d'adscripcions són minoritàries, com l'anarquista —perquè Josep Pagès no era d'EC— i la de Joan Boladeras amb Elements d'Estat Català —el corrent dretà sorgit de l'EC macianista, que no va voler seguir ERC, i que acabaria confluint en la formació del Partit Nacionalista Català amb altres elements conservadors. Amb tot, la minoria més rellevant van ser la família socialista (Figueras i Abelard Tona, USC).

Aquestes adscripcions en començar els anys 1930 van fer que, d'entre els qui se'n sap l'afiliació a l'inici de la Guerra Civil (28) tres quartes parts pertanyessin a ERC (20), una quarta part al PSUC (7) i al POUM (1). Cap d'ells no consta com a integrant del nou Estat Català que Josep Dencàs va fundar el juny de 1936, fet que palesa la manca de continuïtat entre l'EC macianista primigeni i l'EC dencasista, que va aplegar sobretot elements procedents del cardonisme (Nosaltres Sols!) i dretans del Partit Nacionalista Català. Resulta clar també que els joves seguien ideologies de l'espectre esquerrà —de la socialdemocràcia al marxisme— i que el seu separatisme dels anys 1920, als 1930 se sentia més còmode en una opció federalista, que no en una netament independentista.

En conjunt, però, el gran gruix de participants a la insurrecció, una seixantena, no es van afiliar a cap partit (o no s'ha localitzat). Una desena és segur que ni tan sols van retornar a Catalunya. I un, Eduard Campañà, va anar a parar a l'altre extrem ideològic i va combatre amb la Vlaams Legioen durant la Segona Guerra Mundial. Que fos només un, reforça el plantejament macianista que el seu EC estava lluny de postulats feixistes. Els xicots de Prats de Molló, que no van afiliar-se a ERC, es van decantar cap a opcions marxistes.

D'altra banda, en començar els anys 1930, els perfils que van integrar-se a ERC tenien una composició professional més transversal, des de feines liberals i culturals a oficis qualificats i treball manual, confirmant el caràcter interclassista que tindria el partit. I les seves joventuts, JEREC, un perfil més tecnificat. En canvi, l'Estat Català - Partit Proletari concentrava perfils més clarament vinculats al món obrer i tècnic, amb una presència destacada de mecànics, fet que reforça la seva orientació cap a un catalanisme de base proletària. Les organitzacions com BOC, UGT i PSOE mostren un perfil més homogeni de classe treballadora. S'ha d'assenyalar, a més, que aproximadament un terç dels conjurats (24) va trobar feina a la Generalitat de Catalunya, incloent aquí tant funcionaris, com càrrecs polítics (9, com a mínim) i membres dels cossos policials (4, com a mínim).

Al marge d'aquesta anàlisi, cal fer notar que la gendarmeria va detenir tres membres de la Federación de Grupos Anarquistas de Lengua Española a França, format pels anarquistes que s'havien exiliat fugint de la dictadura de Primo de Rivera, i que seria una de les precursores de la FAI. D'acord amb la documentació, un d'ells, Josep Pagès, delegat per la Vaucluse i detingut el 2 de novembre a Sant Llorenç de Cerdans, sí que formava part del contingent de Macià. Però Joaquim Cid Pasanau, delegat per l'Erau, l'Alta Garona i el Tarn i Garona, i Cipriano Rodríguez, delegat per les Boques del Roine, detinguts a Perpinyà el dia 5, acabaven d'arribar de Catalunya i de Marsella aleshores i, en assabentar-se de la insurrecció, es van mostrar disposats a sumar-s'hi, però no en formaven part. Així ho certifica la seva documentació. Això no descarta que Macià hagués contactat amb la CNT per promoure un alçament a Barcelona si la seva invasió reeixia.

Finalment, cal assenyalar el compromís revolucionari i polític dels conjurats de Prats de Molló: 14 d'ells serien empresonats per la seva participació en els Fets d'Octubre de 1934 i, acabada la Guerra Civil espanyola, més d'un terç s'exiliaria a Bèlgica, França, Alemanya, Suïssa, Andorra, Estats Units, Mèxic, Brasil i Xile. La majoria d'ells hi moriria sense haver tornat mai més a Catalunya. I molts d'altres només ho farien, després del franquisme, per passar els últims anys de vida al país.

Francesc
Argemí i Olives
Barcelona, 16 de setembre de 1902
Barcelona, 21 d'agost de 1936

El 1925 resideix a Berna, on lidera el grup República Catalana, delegació d'Estat Català a Suïssa. El 1926 s'instal·la a Basilea i treballa a un celler de vins.

Enllaç en els Fets de Prats de Molló, és capturat el desembre de 1926. Alliberat, torna a Basilea.

A finals de 1927 torna a Catalunya i a partir del 1931 treballa com a funcionari de la Generalitat.

El 1935 ingressa a la lògia maçònica Themis de Barcelona.

El 9 d'agost de 1936 té un accident d'automòbil mentre torna de Granollers a Barcelona, juntament amb Jaume Julià —aleshores militant del PSUC—, que el 1925, com a cardonista, havia estat un dels participants en el Complot de Garraf. Julià mor aquella mateixa nit, mentre que Argemí, militant d'ERC, mor dies després. La Generalitat li concedeix a la vídua una pensió anual.

Marian
Barneda i Pagès
Agullana, 16 de desembre de 1903
Figueres, 10 de juliol de 1992

Fuster. Viu amb el seu germà Virgili a Levallois-Perret. S'enrola a Estat Català l'agost de 1926, a través de Joan Blanch. Surt amb una de les expedicions de París amb el seu germà, que deserta a mig camí. Valora de fer el mateix, perd el grup, equivoca la direcció i va a Tours. Vol reunir-se de nou amb el grup, adreça un telegrama a Macià el 2 de novembre, però la gendarmeria el deté a Bordeus, on és retingut amb els 6 italians detinguts també a la ciutat. El dia 14 és expulsat a Bèlgica. S'estableix a Brussel·les i el juliol de 1927 s'instal·la a Dudelange (Luxemburg).

Torna al país als anys 1930, i forma part de la policia de Catalunya.

Després de la Guerra Civil, s'exilia a França, col·labora amb la resistència contra els alemanys i viu amb una identitat falsa, fins que el 1968 recupera la real.

Josep
Bernaus i Mingot
Les Pallargues, 17 de març de 1903
Anvers, 29 de desembre de 1982

Després de passar una temporada a Perpinyà, el 1926 fa de cambrer en un restaurant de París. Detingut el 2 de novembre de 1926 a Millars, rep l'ordre d'expulsió de França el dia 13.

Exiliat a Bèlgica, s'instal·la a Anvers i es casa amb Jean Peters, amb qui tenen dos fills.

Als anys 1950 fa de *maître* d'hotel a Anvers i el 1955 es naturalitza belga.

Joan
Blanch i Tarrés
Sant Llorenç de la Muga, 30 de març de 1905
Barcelona, 27 d'octubre de 1982

Després de passar una temporada a Perpinyà, el 1926 fa de cambrer en un hotel de París. També consta com a músic. Detingut l'1 de novembre de 1926 a Estagell, rep l'ordre d'expulsió de França l'1 de desembre.

Torna a Catalunya i als anys 1930 milita a la CNT i després a la UGT. Militant de l'Ateneu Obrer d'Esquerra Republicana del Districte VI de Barcelona. Funcionari del Departament de Finances de la Generalitat. Empresonat arran dels Fets d'Octubre de 1934. El 1935 es casa amb Antònia Bargalló.

Durant la Guerra Civil se l'envia a comprar armes a França i Suïssa, però es queda part dels diners i per evitar represàlies es refugia una temporada a Mèxic i als Estats Units i s'estableix després a Bèlgica.

Als anys 1950 exerceix de fotògraf ambulant en cafès i bars de Brussel·les. El 1979 torna de l'exili.

Lluís
Boixader i Bonet
Berga, 6 de juny de 1900
París, 26 de març de 1989

El 1918 és empresonat per enfrontar-se a grups espanyolistes a Barcelona i es refugia a França. De nou a Catalunya, el 1924 desserta de l'exèrcit i s'exilia a París.

Detingut el 2 de novembre de 1926 a Perpinyà, rep l'ordre d'expulsió de França l'1 de desembre. Viu amb el seu germà a Brussel·les i el 1927 torna a París.

El 1929 torna a Catalunya i el 1931 esdevé funcionari de la Generalitat. A les eleccions al Parlament de Catalunya de 1932 forma part de la candidatura per Barcelona-ciutat d'Estat Català-Partit Proletari, juntament amb d'altres conjurats. El 1934 forma part del Consell Directiu de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat. En els Fets d'Octubre de 1934 es troba al CADCI amb Jaume Compte.

El 1936 s'afilia al PSUC. Amb la derrota republicana, s'exilia a França, on treballa per a diversos modistes.

Ramon
Boixader i Bonet
Berga, 27 de desembre de 1901
Barcelona, 24 de setembre de 1984

Acabat d'arribar de Catalunya, és detingut el 4 de novembre de 1926 a Prats de Molló i rep l'ordre d'expulsió de França el 13 de novembre. Després de viure a Brussel·les, amb el seu germà, el juny de 1927 és autoritzat a tornar a França també amb un permís de tres mesos renovable. Va a fer de sastre a París amb Joan Nicolau i serà empleat del dissenyador André Gabriel.

Torna a Barcelona com el seu germà i esdevé funcionari de la Generalitat.

Josep
Bordas de la Cuesta
Eivissa, 7 de juny de 1877
Ciutat de Mèxic, 13 d'abril de 1943

Fundador del CADCI.

Exalcalde de Castelló d'Empúries. Viu de les rendes de les seves propietats i de la representació dels establiments Lutyl, de París, on ja hi és a la primavera de 1924.

Com a un dels homes de confiança de Francesc Macià, resideix a Bois-Colombes i és membre de l'estat major d'Estat Català.

Detingut el 4 de novembre de 1926 a Prats de Molló amb Macià i jutjat a París. Rep l'ordre d'expulsió de França el 22 de gener de 1927. Un mes després arriba a Brussel·les.

A les eleccions municipals d'abril de 1931 esdevé de nou alcalde de Castelló d'Empúries, per ERC, fins al 1938. El juny de 1931 és elegit diputat a Corts Constituents. Empresonat arran dels Fets d'Octubre de 1934.

Després de la Guerra Civil s'exilia primer a França i a partir de 1942 a Mèxic.

Roc
Boronat i Font
Barcelona, 6 de desembre de 1897
Ciutat de Mèxic, 28 d'octubre de 1965

«Roc Guinart»

Comercial i membre del CADCI.

Cap del grup d'Estat Català a Tolosa de Llenguadoc des de finals de novembre de 1925. Detingut el 3 de novembre de 1926 a Perpinyà i jutjat a París, rep l'ordre d'expulsió de França el 22 de gener de 1927 i continua l'exili a Brussel·les.

Torna a Catalunya i el 1931 és un dels fundadors d'ERC. Col·labora amb *Fornal*, *La Campana de Gràcia* i *Pamflet*. El 1933 ingressa a la lògia maçònica Themis de Barcelona. Com a comissari de Beneficència de l'Ajuntament de Barcelona el 1934 funda i presideix el Sindicat de Cecs de Catalunya i en crea el cupó. Empresonat arran dels Fets d'Octubre.

El 1938, durant la Guerra Civil, esdevé regidor d'ERC a Barcelona.

El 1939 s'exilia a Montpeller i des de 1942 a Mèxic, on el 1955 presideix l'agrupació d'ERC.

Salvador
Botey i Padró
Barcelona, 6 de febrer de 1908
Barcelona, 22 de desembre de 1974

Manobre.

El 1923 emigra a Tolosa de Llenguadoc per treballar i s'incorpora a Estat Català. Detingut l'1 de novembre de 1926 a Estagell, rep l'ordre d'expulsió de França el dia 13.

Arriba a Bèlgica el 18 de novembre, on s'instal·la primer a Charleroi i, a partir de gener de 1927, a Brussel·les. Davant la dificultat de trobar feina, pel febrer es trasllada als Països Baixos i Alemanya.

Torna a Catalunya i treballa de funcionari a la Generalitat.

El 1935 ingressa a la lògia maçònica Themis de Barcelona.

Durant la Guerra Civil s'incorpora amb la seva lleva a l'Exèrcit Popular de la República.

Amb la derrota republicana el franquisme el condemna a trenta anys de presó, dels quals en complirà més de quatre.

Jaume **Brugat i Martí**

Figueres, 3 d'octubre de 1907
Pas de la Casa, 16 de juliol de 1991

Electricista i cambrer.

Viu a Perpinyà, Toul, Metz i Tolosa de Llenguadoc. Detingut el 4 de novembre de 1926 a Sant Llorenç de Cerdans, rep l'ordre d'expulsió de França el dia 13.

Arriba a Brussel·les el desembre, treballant d'encarregat de magatzem fins al febrer de 1927, quan va a Genk, a les mines de Winterslag. Torna a Brussel·les i el juny de 1927 va a Dudelange (Luxemburg), on hi ha altres membres d'Estat Català, cercant feina.

Torna a Catalunya als anys 1930 i esdevé policia. Empresonat arran dels Fets d'Octubre de 1934. El març de 1936 és escollit secretari del Casal d'Esquerra Estat Català, presidit per Miquel Badia.

Acabada la Guerra Civil s'exilia a França. Regenta l'Hotel Cims, al Pas de la Casa (Andorra) i viu a Portè, al costat nordcatalà. El 1986 publica *El Pas de la Casa. Història d'un poble sense història*.

Eduard **Budó i Gibert**

Girona, 27 de maig de 1898
??

Enginyer agrònom. El 1919 es titula com a tècnic agrícola a l'Escola Superior d'Agricultura de la Mancomunitat. I el mateix any fa el servei militar a Girona.

És pensionat pel Ministeri de Treball espanyol per a estudiar la indústria lletera a l'estranger (França, Itàlia i Suïssa).

Veí de Castelló d'Empúries. El maig de 1925 marxa a Bordeus i posteriorment a Beaurepaire. Detingut el 4 de novembre de 1926 a Prats de Molló, amb l'estat major d'EC, rep l'ordre d'expulsió de França el dia 13.

El 17 de novembre arriba a Bèlgica i s'instal·la a Charleroi i més tard a Anderlecht.

Torna a Catalunya i el 1934 esdevé funcionari de la Generalitat.

A la fi de la Guerra Civil, amb la derrota republicana, el franquisme el condemna dos mesos a un batalló de treballadors.

Pere **Caballé i Munill**

Sant Cugat del Vallès, 17 de maig de 1904
Ivars d'Urgell, 18 de febrer de 1987

Desertor de l'exèrcit. Després de viure a Perpinyà i París, fa de paleta a Tolosa de Llenguadoc. Detingut la nit del 2 de novembre de 1926 a Perpinyà, rep l'ordre d'expulsió de França el dia 13.

S'instal·la a Bèlgica, però davant les dificultats per trobar feina, retorna a Tolosa, sense permís, per treballar en una drogueria. Al setembre de 1927, però, les autoritats franceses l'expulsen de nou a Bèlgica, on va a viure a Waterloo.

Als anys 1930, de nou a Catalunya, milita a ERC i treballa a la Generalitat, visitant sovint Bèlgica. Arran dels Fets d'Octubre de 1934 es refugia a Brussel·les. El 1933 ingressa a la lògia maçònica Themis de Barcelona.

Durant la Guerra Civil, el maig de 1938, s'hi exilia de nou i treballa com a mestre de castellà a les escoles Berlitz i com a decorador de teixits. El 1943 es casa a Brussel·les amb Gilberte Dupont.

Eduard
Campañà i Pagès
Terrassa, 1 de gener de 1904
??

Desertor de l'exèrcit. Arriba a França a finals de 1925. Fa de teixidor a Perpinyà i viu també a L'Avelhanet i a Tolosa de Llenguadoc. Detingut l'1 de novembre de 1926 a Estagell, rep l'ordre d'expulsió de França el dia 13. Continua l'exili a Brussel·les treballant de teixidor. El 1928 es casa a Verviers amb Louise Bodson, amb qui tindran un fill i es traslladaran el 1931 a Jalhay.

Roman a Bèlgica i, en començar la Segona Guerra Mundial i trobar-se en una mala situació econòmica, s'enrola a la Vlaams Legioen, unitat militar de les Waffen-SS. Abans de la retirada alemanya de Bèlgica, visita la seva esposa vestit amb un uniforme alemany i després la família abandona Verviers.

Antoni
Caparó i Sabaté
Riudoms, 27 de juny de 1901
Riudoms, 27 de gener de 1993

De família pagesa, un germà seu mor al Marroc i, per això, deserta de l'exèrcit. Arriba a Perpinyà el 1922, on hi té un altre germà, i fa de jardiner. S'enrola a Estat Català, avalat per Joan Moragas. Detingut el 4 de novembre de 1926 a Sant Llorenç de Cerdans, rep l'ordre d'expulsió de França el dia 13.

Exiliat a Bèlgica, va amb altres a treballar a Genk, a les mines de Winterslag, i el juny de 1927 a Dudelange (Luxemburg). Investigat per la policia luxemburguesa, assegura que simpatitza amb el comunisme i admet que rep propaganda d'aquesta ideologia des de Bèlgica i que la distribueix a coneguts. Malgrat que, per la seva activitat política, les autoritats locals valoren expulsar-lo, no ho fan.

El 1933 torna a Riudoms, on hi fa de pagès.

Eudald
Carbonell i Riera
Queralbs, 4 d'octubre de 1904
Barcelona, 28 de febrer de 1984

Comptable. Desertor de l'exèrcit. Viu a Perpinyà, Tolosa de Llenguadoc i a Courbevoie, als afores de París. Detingut el 4 de novembre de 1926 a Prats de Molló, rep l'ordre d'expulsió de França el dia 13.

Cinc dies després arriba a Bèlgica i treballa de peó a Brussel·les.

Tornat al país, a les eleccions al Parlament de Catalunya de 1932 forma part de la candidatura per Barcelona-ciutat d'Estat Català-Partit Proletari, juntament amb d'altres conjurats.

Treballa com a funcionari al Departament d'Economia de la Generalitat. En els Fets d'Octubre de 1934 es troba al CADCI amb Jaume Compte i és empresonat al vaixell Argentina.

Josep
Carner-Ribalta
Balaguer, 14 d'abril de 1898
Simi Valley, 12 de març de 1988

Un dels secretaris principals de Macià a Estat Català. Detingut el 4 de novembre de 1926 a Prats de Molló amb Macià i jutjat a París.

Expulsat de França el 1927, acompanya Macià a Bèlgica, i el 1928 va a Cuba per preparar l'Assemblea Constituent del Separatisme Català. Després, amb Macià i Gassol, van a Nova York on roman treballant en publicitat cinematogràfica a la Paramount i més tard a Hollywood de guionista.

El 1931, torna a Catalunya, milita a ERC i treballa a la Generalitat promovent un comitè de cinema al Departament de Cultura. Empresonat arran dels Fets d'Octubre de 1934. Durant la Guerra Civil és responsable de la Comissaria d'Espectacles de Catalunya, però, enfrontat a la CNT-FAI, s'exilia de nou. De París passa a Mèxic i Nova York, i treballa sempre per la internacionalització de la qüestió catalana.

Josep
Carrió i Flamerich
Barcelona, 23 de gener de 1902
Montpeller, 24 de juliol de 1964

Metal·lúrgic. Viu a Bolougne-Billancourt, als afores de París. Detingut la nit del 2 de novembre de 1926 a Perpinyà, rep l'ordre d'expulsió de França l'1 de desembre de 1926. Arriba a Bèlgica el febrer de 1927.

Torna a Catalunya i el 1933 ingressa a la lògia maçònica Themis de Barcelona.

Començada la Guerra Civil, entre agost i desembre de 1936 és delegat de cereals al Departament d'Agricultura i Proveïments. A l'abril de 1937 es troba a Bèlgica provant d'adquirir armes per l'Exèrcit Popular de la República.

A la fi de la Guerra Civil, s'exilia a França. A partir de 1947 s'instal·la a Montpeller i treballa de comptable.

Josep
Casals i Nieto
Torroja del Priorat, 21 d'agost de 1902
Gozée, 14 de desembre de 1944

Cuiner. El 1923 és a Perpinyà. Viu a Reims i a París. Detingut la nit del 2 de novembre de 1926 a Perpinyà.

Arriba a Bèlgica el 18 de novembre i després d'uns dies a Brussel·les resideix a Anvers i a Charleroi, on fa de cuiner. El 1930 es casa amb una belga, amb qui tindran tres fills, i es queda a viure al país.

Francesc
Català i Serra
Ripoll, 5 d'abril de 1902
Brussel·les, 28 de juny de 1927

Roder-mecànic a Tolosa de Llenguadoc. Detingut l'1 de novembre de 1926 a Estagell, rep l'ordre d'expulsió de França el dia 13.

Arriba a Bèlgica el 30 de novembre. Mor sis mesos després a l'exili belga, el primer decés d'entre els conjurats de Prats de Molló.

Els companys li costegen una tomba amb l'estelada al cementiri d'Evere.

Carles Duran, un altre dels conjurats, l'homenatjarà adoptant com a maçó el nom simbòlic de «Francesc Català».

Artur
Corominas i Macià
Gironella, 31 de gener de de 1901
Amiens, 18 d'abril de 1951

La seva mare, Elvira, era cosina de Francesc Macià. Amb estudis de Farmàcia, passa a França per la Guingueta d'Ix el maig de 1924 i treballa de cambrer a Tolosa de Llenguadoc fins al juny de 1925. Després fa de pastisser a Perpinyà, des d'on exerceix de cap de grup d'Estat Català, supeditat a Roc Boronat. Detingut el 4 de novembre de 1926 a Sant Llorenç de Cerdans, jutjat amb Macià i expulsat de França el gener de 1927.

Exiliat a Brussel·les, el 1928 es casa amb una francesa. El 1933 és cap de laboratori farmacèutic a Amiens.

Torna a Catalunya, i durant la Guerra Civil és cap de cerimonial de la Generalitat i funcionari del Departament de Cultura.

El 1939 s'exilia a França i retorna a la feina anterior a Amiens, ajudat pel Comitè de Socors de la Maçoneria Francesa als refugiats espanyols.

Joan
Costa i Grané
Barcelona, 1 maig de 1903
??

Mecànic-electricista.

Viu a París. Detingut la nit del 2 de novembre de 1926 a l'estació de Perpinyà.

Arriba a Bèlgica el 30 de novembre i s'estableix a Sint-Joost-ten-Noode, a l'est de Brussel·les. Després de treballar en unes obres i trobant-se sense feina, es trasllada a Ixelles. El 1929 és de nou a França, on es casa amb una francesa, residint a Fontenay-sus-Bois.

Jaume
Crusat i Vidal
Reus, 18 d'agost de 1905
São Paulo, 7 d'octubre de 1984

Mecànic a Terrassa.

Forma part d'un escamot d'Estat Català que fa tasques de reconeixement des d'Encamp (Andorra). Posteriorment viu també a Tolosa de Llenguadoc. Detingut l'1 de novembre de 1926 a Estagell, rep l'ordre d'expulsió de França el dia 13.

Exiliat a Bèlgica, després d'uns dies a Charleroi s'instal·la a Brussel·les. Estudia Dret, mentre treballa en una mina de carbó.

Ernest Andreu
Dalmau i Corominas
Asunción, 23 d'agost de 1892
??

Ciutadà paraguaià per naixement. Solter, la seva parella era la basca Avelina Laco.

Amic de Daniel Cardona, el 1924 és a París i entra en contacte amb Francesc Macià, de qui n'esdevé secretari. Detingut el 16 de novembre a París. Jutjat amb Macià, rep l'ordre d'expulsió de França el 22 de gener de 1927.

Arriba a Bèlgica en començar el març. Al poc temps emigra a Amèrica.

Lluís
Della Casa i Canals
Barcelona, 7 de juny de 1902
??

Ciutadà italià, per la procedència del pare. Exerceix de mecànic de pianos a Tolosa de Llenguadoc. Detingut l'1 de novembre de 1926 a Estagell, rep l'ordre d'expulsió de França el dia 13.

Exiliat a Bèlgica, s'instal·la primer a Charleroi i després a Brussel·les, fins que l'abril de 1927 torna a Tolosa de Llenguadoc, però la gendarmeria el deté i el mes següent l'expulsa a Catalunya per Cervera de la Marenda.

Carles
Duran i Bach

Barcelona, 8 de desembre de 1903
Santiago de Xile, 25 de novembre de 1962

Estudiant d'enginyeria química, arriba a finals de setembre de 1926 a Bois-Colombes com a enllaç del directori interior. Detingut la nit del 2 de novembre a Perpinyà, rep l'ordre d'expulsió de França el dia 14, instal·lant-se a Brussel·les.

Torna a Catalunya i milita a ERC i les JEREC. El 22 de setembre de 1932 es casa amb Rosa Moral, en el primer matrimoni civil celebrat a l'Ajuntament de Barcelona. El 1934 esdevé oficial primer de la Comissaria General d'Ordre Públic. Empresonat arran dels Fets d'Octubre de 1934.

A la fi de la Guerra Civil s'exilia a França i després a Xile, on el 1945 esdevé president de la delegació d'ERC i director de *L'Emigrant,* la seva publicació, que edita 85 números en deu anys.

Maçó amb el nom simbòlic de «Francesc Català», en homenatge al company mort a l'exili belga.

Josep
Esparch i d'Ametller

Banyoles, 14 de març de 1898
Perpinyà, 21 d'abril de 1977

El 1921 deserta de l'exèrcit i marxa a França. Treballa d'impressor i a una sastreria a Perpinyà. El 1922 es casa amb Dolors Mitjà, amb qui tindran dos fills.

Detingut el 4 de novembre de 1926 a Prats de Molló, amb l'estat major d'EC. Jutjat amb Macià, rep l'ordre d'expulsió de França el 22 de gener de 1927. Arriba a Brussel·les en començar abril, s'instal·la a Anderlecht i treballa de comptable a una casa de vins, fins que el desembre de 1927 pot retornar a Perpinyà.

El maig de 1931 mostra un cert desencís pel canvi de la República Catalana a la Generalitat, en un article al periòdic cardonista *Nosaltres Sols*. Tanmateix, l'agost de 1932 ja és a Barcelona, on treballa al Departament d'Agricultura de la Generalitat i ingressa a la lògia maçònica Themis.

El 1939, amb la derrota republicana, s'exilia de nou a Perpinyà.

Ramon
Fabregat i Arrufat

Les Borges Blanques, 23 d'octubre de 1894
Ciutat de Mèxic, 23 de gener de 1985

Amb estudis de música i telegrafia, forma part del cos de telegrafistes en proclamar-se la dictadura de Primo de Rivera.

Detingut pel Complot de Garraf i alliberat sense càrrecs, s'exilia a París. Detingut el 2 de novembre de 1926 a Vilafranca de Conflent. Jutjat amb Macià, rep l'ordre d'expulsió de França el 22 de gener de 1927. A Anvers fa estudis lingüístics becat per l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.

Proclamada la República, torna al país. A les eleccions al Parlament de Catalunya de 1932 forma part de la candidatura per Barcelona-ciutat d'Estat Català-Partit Proletari, juntament amb d'altres conjurats. Després passa al BOC i al PSUC, a l'inici de la Guerra Civil, durant la qual esdevé director general d'Indústria de la Generalitat.

El 1939 s'exilia a Mèxic, on fa de llibreter i editor de revistes com *Pont Blau* i *Xaloc*.

Josep
Farreró i Viader
Castelló d'Empúries, 1 de febrer de 1895
París, 16 de juliol de 1970

El 1916 es casa amb Clara Casamort, amb qui tindran quatre fills. A Torroella de Fluvià regenta el Cafè d'en Farreró.

S'uneix a la rebel·lió des de l'Empordà poc abans d'iniciar-se. Detingut la nit del 2 de novembre de 1926 a Perpinyà, és expulsat de França, arribant a Bèlgica el dia 18.

Torna aviat a Catalunya i a partir del 1931 milita a ERC. Empresonat arran dels Fets d'Octubre de 1934. Durant la Guerra Civil és funcionari de la Generalitat.

Amb la derrota republicana s'exilia a França, amb dos fills. A la Segona Guerra Mundial els tres són enviats als camps de concentració de Gusen i Mauthausen. Els nazis l'abandonen malalt en una cuneta del trajecte, arriba a peu a l'hospital de Llemotges, on es recupera. Alliberada França torna a Perpinyà i continua militant a ERC. Posteriorment a París, treballa en un hotel.

Carles
Farssac i Meifrén
Barcelona, 17 de novembre de 1900
Barcelona, 19 de desembre de 1969

Cambrer a Tolosa de Llenguadoc. Detingut el 4 de novembre de 1926 a Prats de Molló, rep l'ordre d'expulsió de França el dia 13.

Està un temps a Bèlgica, abans de tornar, cap el 1930, a Catalunya on col·labora en premsa: *Vida Lleidatana*, *L'Opinió*, *El Carrer*, *El Poble*... S'instal·la a Barcelona i, a partir de 1931, milita a ERC i les JEREC. Treballa a l'Ajuntament de Barcelona, és un actiu propagandista en mítings arreu del país, i col·labora a *La Humanitat* i a *La Campana de Gràcia*.

El 1932 es casa amb Angelina Colubret, mestra badalonina i propagandista d'ERC. Després de tenir dos fills es divorcien el 1936. Posteriorment es casa amb Remei Fabre amb qui tindran dos fills.

Durant la Guerra Civil, el 1937, és director del Mercat de Sants.

Amb la derrota republicana el franquisme el condemna a set mesos de presó i 5.000 pessetes.

Felip
Ferran i Ribera
Berga, 28 de febrer de 1889
La Vajol, 22 de gener de 1967

Sabater.

Arribat de Catalunya és detingut el 4 de novembre de 1926 a Prats de Molló i rep l'ordre d'expulsió de França el dia 13.

Torna a Catalunya i treballa com a funcionari de la Generalitat. S'afilia a la UGT i al PSOE i és membre del Sindicat de la Pell de Barcelona.

Amb la derrota republicana a la Guerra Civil, s'exilia a França. En començar els anys 1950 forma part de la secció de l'UGT dels Banys i Palaldà.

Àngel
Ferrando i Vàzquez
Barcelona, 11 de febrer de 1901
??

Manobre. El 1918 és acusat d'un robatori del qual, després de passar una temporada a presó, és absolt per manca de proves. El 1922 deserta del quarter militar de Saragossa i s'exilia a França.

Viu a París i després a Perpinyà. Detingut el 4 de novembre de 1926 a Sant Llorenç de Cerdans, rep l'ordre d'expulsió de França el dia 14. El dia 21 arriba a Bèlgica. El gener de 1927, amb Ramon Solans, torna a França, a Quilhan. És detingut, passa un mes a la presó i se l'expulsa. Aleshores va a viure a Encamp (Andorra). El març de 1928, amb Ramon Solans, són autoritzats a tornar a viure a França per treballar de manobres a Quilhan. Aviat es casa amb una noia de la població.

Torna a Catalunya i treballa com a funcionari de la Generalitat. Durant la Guerra Civil és vocal de la Junta municipal agrària de Barcelona pel PSUC.

Juli
Figueras i Moret
Sant Joan de Palamós, 20 de juny de 1900
Terrassa, 2 d'abril de 1974

Veí de Terrassa. Casat amb Aurora Mas, amb qui tindran una filla.

El 1924 és elegit tresorer del Consell Executiu del CADCI.

Cap el 1926 treballa de dissenyador a l'Ospitalet, a l'Arieja, i posteriorment a Tolosa de Llenguadoc. Detingut la nit del 2 de novembre de 1926 a Perpinyà. Jutjat amb Macià, rep l'ordre d'expulsió de França el 22 de gener de 1927.

Arriba a Brussel·les l'1 de febrer, hi subsisteix amb els diners que li envia la família. El desembre de 1928 viu a Schaarbeek, amb la família.

El 1930 torna a Terrassa. Membre de la Fraternitat Republicana, s'afilia al BOC i després a la USC. Molt involucrat en el cooperativisme, la primavera de 1936 participa en diversos mítings del Front d'Esquerres. El setembre de 1936 és director interí de la Caixa de Crèdit Agrícola i Cooperatiu.

Àngel
Foix i Quer
Barcelona, 4 de maig de 1901
Brussel·les, 21 d'octubre de 1935

Estudiant de Medicina. Es mou a l'entorn dels implicats en el Complot de Garraf i quan detenen a Miquel A. Baltà, l'agost de 1925, s'exilia a París. Detingut la nit del 2 de novembre de 1926 a Perpinyà. El dia 18 arriba a Bèlgica. Durant l'exili és becat per l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana per a estudiar a les facultats de Medicina de París i Brussel·les. El 1931, ja metge, es casa amb una belga, amb qui tindran una filla.

Torna a Catalunya i fa de metge a Vilanova d'Alpicat. A les eleccions al Parlament de Catalunya de 1932 forma part de la candidatura per Barcelona-ciutat d'Estat Català-Partit Proletari, juntament amb d'altres conjurats.

Pren part al Fets d'Octubre de 1934 i s'exilia de nou a Bèlgica amb la seva família per fugir de la repressió. Mor atropellat en un accident de trànsit.

Enric
Fontbernat i Verdaguer
Anglès, 11 de maig de 1899
Barcelona, 19 de juliol de 1936

Electricista. Dirigent de la Joventut Nacionalista La Falç.

El juny de 1925, arran del Complot de Garraf, s'exilia a Tolosa de Llenguadoc, on viu el seu germà Josep. Detingut el 4 de novembre de 1926 a Prats de Molló amb l'estat major d'Estat Català, rep l'ordre d'expulsió de França el dia 14. Tanmateix s'hi queda i des del 1928 viu a Issy-les-Molineaux amb la seva esposa Pura Argüés i dos fills, treballa de mecànic. Becat per l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana estudia a l'Escola d'Electricitat de París.

Torna a Catalunya i milita a ERC. El 1932 fa la instal·lació elèctrica del nou Parlament de Catalunya. El 1936 és elegit compromissari d'ERC per a l'elecció del president de la República.

En començar la Guerra Civil, mor d'un tret en l'enfrontament amb els sollevats a la caserna de les Drassanes.

Josep
Fontbernat i Verdaguer
Estanyol, 1 de maig de 1896
Andorra la Vella, 22 de març de 1977

Músic.

El 1919 deserta de l'exèrcit. S'exilia i viu a Perpinyà, París i Tolosa de Llenguadoc, on dirigeix la coral Deodat de Severac. Detingut el 4 de novembre de 1926 a Prats de Molló amb l'estat major d'Estat Català, rep l'ordre d'expulsió de França el 31 de desembre. Tanmateix es queda a París, ajudat per amics músics.

El 1930 torna a Catalunya i impulsà Els Cent Homes, una coral de treballadors manuals. Militant d'ERC, el 1932 és elegit diputat al Parlament de Catalunya.

Durant la Guerra Civil és director general de Radiodifusió de la Generalitat.

Amb la derrota s'exilia de nou a França i, a partir de 1954, a Andorra on fundà els Cors Andorrans i produeix més de 6.000 emissions del «Glossari andorrà», un programa de ràdio en català escoltat a tot el món.

Joan
Fornons i Dies
Lluçà (Senterada), 14 de març de 1906
??

Resident a les Escaldes (Andorra).

Detingut el 2 de novembre de 1926 a Millars. El dia 14 s'escapa de la presó de l'Acadèmia de Sant Jaume de Perpinyà i sembla que retorna a Andorra.

Salvador
Galobardes i Fuster

Barcelona, 27 de març de 1902
Gusen, 21 d'octubre de 1941

Electricista.

Arriba de Catalunya amb Ramon Boixader, Felip Ferran i Pere Vilaplana. Detingut el 4 de novembre de 1926 a Prats de Molló. S'exilia a Bèlgica el dia 18, primer a Genk, on treballa a les mines de Winterslag com altres companys, i després a Waterloo i Brussel·les. El 1930 es casa amb una belga.

De nou a Catalunya, el 1932 ingressa a la lògia maçònica Themis de Barcelona. El 1933 entra a la Policia de Catalunya. Empresonat arran dels Fets d'Octubre de 1934.

Durant la Guerra Civil és capità de la 1a companyia del 2n batalló Pirinenc.

El 1939, amb la derrota republicana s'exilia a França, col·labora amb la resistència i és detingut. Passa pel camp de presoners de Ripont, al Marne, i després pel camp de presoners de guerra de Belfort. Deportat, mor a Gusen, camp auxiliar de Mauthausen.

Pere
Garrós i Peiris

Olost, 24 de desembre de 1901
Barcelona, 12 de març de 1936

Fonedor.

Participa en el Complot de Garraf. S'exilia a París on és becat per l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana per a estudiar a l'Escola de Foneria.

Detingut el 2 de novembre de 1926, rep l'ordre d'expulsió de França l'1 de desembre. Arriba a Bèlgica el 30 de gener de 1927.

Torna a Catalunya i treballa com a funcionari de la Generalitat. Mor després d'una llarga malaltia.

Ventura
Gassol i Rovira

La Selva del Camp, 6 d'octubre de 1893
Tarragona, 19 de setembre de 1980

Poeta.

Després d'abandonar el seminari, es bolca en la pedagogia innovadora i en la poesia patriòtica, amb un gran èxit popular.

Secretari i braç dret de Macià. Detingut el 4 de novembre de 1926 a Prats de Molló. Jutjat amb Macià, rep l'ordre d'expulsió de França el 22 de gener de 1927. Continua l'exili a Bèlgica i acompanya Macià en el viatge a Amèrica.

El 1930 torna a Catalunya i el 1931, amb Macià, funda ERC. Esdevé conseller de Cultura de la Generalitat, en tots els governs Macià i Companys, i hi lidera una profunda renovació escolar i cultural, alhora que continua amb la seva creació literària com a poeta, dramaturg i traductor. Empresonat arran dels Fets d'Octubre de 1934.

Perduda la guerra, passa l'exili entre França i Suïssa, fins que, mort Franco, torna a Catalunya.

Emili
Gibert i Galtés
Barcelona, 29 de novembre de 1903
Barcelona, 6 de desembre de 1965

Empleat de comerç.

Desertor de l'exèrcit. Després de passar per Perpinyà fa de sommelier a París. Detingut l'1 de novembre de 1926 a Estagell, rep l'ordre d'expulsió de França el dia 14. Arriba a Mons el dia 18 i al febrer de 1927 va, amb altres companys, a treballar a Genk, a les mines de Winterslag. El 3 de maig de 1927 és a Basilea. Es casa i té tres fills.

Torna a Catalunya i treballa com a funcionari de la Generalitat.

Amb la derrota republicana s'exilia a França. És internat al camp del Barcarès i després al d'Argelers, d'on s'evadeix per a evitar ser incorporat a una companyia de treballadors. El febrer de 1940 és detingut i passa un mes a la presó i al març se l'envia al camp de concentració de Vernet d'Arieja.

Josep
Grané i Navarro
Barcelona, 6 de juliol de 1904
Sant Feliu de Guíxols, 6 de juny de 1985

Mecànic a París, on és membre del Casal Català. Detingut la nit del 2 de novembre de 1926 a Perpinyà, rep l'ordre d'expulsió de França l'1 de desembre. El 26 de gener de 1927 s'exilia a Bèlgica on treballa de mecànic a Anderlecht.

Torna a Catalunya i treballa com a funcionari de la Generalitat.

Joan
Gual i Teixidor
Barcelona, 9 de novembre de 1902
Bèlgica, 18 de maig de 1968

Serraller.

Desertor de l'exèrcit. Arriba a Salelles, al Rosselló, procedent d'Andorra el 10 de setembre de 1924. Viu a Andorra la Vella i a París. Detingut l'1 de novembre de 1926 a Estagell, rep l'ordre d'expulsió de França l'1 de desembre.

Torna a Catalunya, i el maig de 1932 entra de funcionari a la Generalitat.

El 1935 ingressa a la lògia maçònica Themis de Barcelona.

El 1939, amb la derrota republicana a la Guerra Civil, s'exilia de nou a França i posteriorment a Bèlgica.

Artur
Guasch i Pons
Granollers, 16 de desembre de 1905
Narbona, 22 d'agost de 1991

Comptable a Encamp (Andorra). Detingut l'1 de novembre de 1926 a Estagell, rep l'ordre d'expulsió de França el dia 14. S'exilia a Bèlgica, d'on torna a França el juliol de 1927. Detingut de nou, passa quinze dies a la presó però en sortir-ne li permeten romandre al país i s'hi queda; treballa en una mitjoneria, a Tolosa de Llenguadoc, on el seu germà hi resideix amb la seva família i treballa en una farmàcia. Exerceix de secretari de Socors Mutuals de la Colònia Catalana.

El 1929 es casa amb una francesa amb qui tindran dues filles. El 1930 fa de cambrer al cinema Le Royal de Tolosa de Llenguadoc. Al juny de 1939 demana l'autorització per residir de nou a la ciutat: no se sap si perquè n'havia marxat o per l'obligació de renovar el permís.

Francesc
Jacas i Fontané
Barcelona, 19 d'agost de 1902
Ciutat de Mèxic, 3 de gener de 1991

Comptable.

Viu a París. Detingut l'1 de novembre de 1926 a Estagell. El dia 18 s'exilia a Bèlgica, primer a Brussel·les i després a Sint-Joost-ten-Noode, on treballa d'ajudant de sala d'un restaurant.

Torna a Catalunya i en els Fets d'Octubre de 1934 es troba al CADCI amb Jaume Compte.

Durant la Guerra Civil combat a l'Exèrcit Popular de la República als fronts d'Aragó i Catalunya

Amb la derrota republicana a la Guerra Civil, s'exilia a França, sent internat als camps de concentració d'Arles del Tec, el Barcarès, Cotlliure i Vernet d'Arieja.

El 1940 s'exilia a Mèxic on treballa com a comptador públic.

Baldomer
Lluís i Cuxart
Barcelona, 29 de setembre de 1901
Castres, 9 de gener de 1962

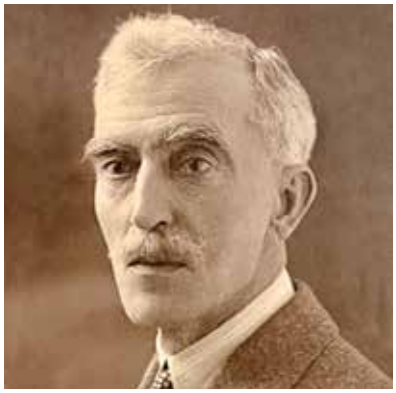
Teixidor i passamaner.

Desertor de l'exèrcit. L'octubre de 1925 és a Perpinyà. Viu a L'Avelhanet, a l'Arieja, i fa de teixidor a Tolosa de Llenguadoc. Detingut l'1 de novembre de 1926 a Estagell. El dia 18 arriba a Bèlgica, i s'estableix a Anderlecht. Al maig de 1927 viu a Verviers, on treballava de teixidor, però al febrer de 1930 torna a ser a Anderlecht.

Torna a Catalunya i treballa com a funcionari de la Generalitat.

El 1935 ingressa a la lògia maçònica Themis de Barcelona.

Amb la derrota republicana s'exilia a França.

Francesc
Macià i Llussà
Vilanova i la Geltrú, 21 de setembre de 1859
Barcelona, 25 de desembre de 1933

Enginyer militar i polític.

Tinent coronel de l'exèrcit espanyol, del qual es retira —el 1905, després dels Fets del *¡Cu-Cut!*— per a esdevenir diputat al Congrés per Solidaritat Catalana. Bolcat en la causa nacional, el 1919 funda la FDN i el 1922 Estat Català.

Amb la dictadura de Primo de Rivera s'exilia a França on, el 1926, lidera la insurrecció de Prats de Molló. Detingut el 4 de novembre a Prats de Molló amb la resta de l'estat major. Tot i el fracàs militar, el posterior judici a París esdevé un gran èxit de propaganda internacional per a la causa independentista catalana.

El març de 1931 funda Esquerra Republicana de Catalunya, que el 14 d'abril guanya les eleccions municipals, proclama la República Catalana, que, tres dies després, esdevé la Generalitat estatutària, la qual presideix fins a la seva mort.

Manuel
Manonelles i Vilalta
Lleida, 10 de desembre de 1906
Terrassa, 29 de març de 1933

Veí de Terrassa. Treballa de cambrer d'hotel i rentaplats del Cafè de la Llotja de Perpinyà. Detingut el 2 de novembre de 1926 a Millars, rep l'ordre d'expulsió de França el dia 14. Arriba a Shaerbeek el dia 21. Treballa de dissenyador a Sint-Gillis-Obbrussel.

Torna a Catalunya i s'afilia al BOC, n'és membre de la seva Comissió d'Estudis Nacionalistes i del Comitè Local de Barcelona.

Mor de malaltia. Francesc Macià, Ventura Gassol i Josep Fontbenat assisteixen a l'enterrament. El seu fèretre és cobert amb una bandera comunista.

Joaquim
Marlés i Sans
Sant Feliu de Llobregat, 20 de desembre de 1900
La Sanha, 5 d'abril de 1986

Mecànic torner.

La seva família es trasllada, quan ell i el seu germà són joves, a Sant Andreu de Palomar. Desertor de l'exèrcit. El febrer de 1923 és secretari d'Acció Radical Catalana de París. Detingut l'1 de novembre de 1926 a Estagell, l'1 de desembre rep l'ordre d'expulsió de França. El 29 de gener de 1927 arriba a Bèlgica, establint-se a Anderlecht. El 1928 viu a Berlin, viatjant per Europa com a comercial. El 1929 torna a Brussel·les, hi viu amb el seu germà, i al desembre es casa a París amb una francesa.

Torna a Catalunya i milita al Partit Català Proletari i durant la Guerra Civil al PSUC. A finals de setembre de 1937 és nomenat un dels representants del Ministeri de Defensa de la República quan aquest intervé la Comissió d'Indústries de Guerra de Catalunya.

Amb la derrota republicana s'exilia a França.

Josep
Marlés i Sans
Sant Feliu de Llobregat, 27 d'agost de 1903
Perpinyà, 14 d'agost de 1993

Mecànic torner.

Desertor de l'exèrcit. Viu a Boulogne-sur-Seine. Detingut la nit del 2 de novembre de 1926 a Perpinyà, rep l'ordre d'expulsió de França l'1 de desembre. El 21 de gener de 1927 s'exilia a Brusselles, on el 1928 es casa amb Carme Bosch, amb qui tindran un fill.

L'abril de 1931 el seu pare, Ramon Marlés, és elegit regidor d'ERC de Barcelona. Torna al país i a les eleccions al Parlament de Catalunya de 1932 forma part de la candidatura per Barcelona-ciutat d'Estat Català-Partit Proletari, juntament amb d'altres conjurats.

Milita al Partit Català Proletari i amb la Guerra Civil al PSUC i la UGT. Amb la derrota republicana s'exilia a França i posteriorment a Mèxic on, el 1942, impulsa l'Aliança Nacional de Catalunya. El 1946 torna a França. El 1950 abandona el PSUC amb l'escissió comorerista.

Pere
Marmé i Mas
Castelló d'Empúries, 4 de febrer de 1907
Còrnabarriu, 25 d'octubre de 1991

Boter.

Als setze anys va a viure a Tolosa de Llenguadoc, on hi té família, i participa a la Coral Deodat de Severac.

Detingut el 2 de novembre de 1926 a Millars, el dia 13 rep l'ordre d'expulsió de França. S'exilia a Bèlgica. El 28 d'agost de 1928 se l'autoritza a tornar a Tolosa de Llenguadoc per a treballar de boter.

Torna a Catalunya i a principis de 1932 esdevé mosso d'esquadra. Arran dels Fets d'Octubre de 1934 és empresonat.

En començar la Guerra Civil, Ventura Gassol li encarrega protegir el patrimoni artístic del seu municipi. Combat amb l'Exèrcit Popular de la República.

Exiliat de nou a França, durant la Segona Guerra Mundial participa en la resistència. Viu a Tolosa de Llenguadoc i a Perpinyà, i el 1949 es nacionalitza francès.

Lluís
Martí i Català
Barcelona, 18 d'octubre de 1895
??

Viu a Bèlbianes e Cavirac, a l'Aude. Detingut el 4 de novembre de 1926 a Sant Llorenç de Cerdans.

Ramon
Martí i Farreras
Manresa, 7 de desembre de 1902
Carcassona, 7 de juny de 1989

«Ramon Dubois»

Col·laborador d'*El Pla de Bages*. El 1924 deserta de l'exèrcit i s'exilia a Perpinyà, treballa de dissenyador i pintor i, després a Bois-Colombes, a la seu d'EC. Detingut la nit del 2 de novembre de 1926 a Perpinyà, rep l'ordre d'expulsió de França el dia 13. El dia 19 arriba a Brussel·les. El 1930 és autoritzat a tornar a França. Es casa amb Josefina Bonet i s'estableixen a Carcassona.

Voluntari a la Guerra Civil, és ferit al front d'Aragó. Amb la derrota republicana torna a França i, durant l'ocupació alemanya, actua a la resistència. Des del 1945 col·labora a *Midi Libre*, *L'Indépendant*, *Le Courrier de la Cité* i *La Dépêche du Midi*. Dirigeix alguns films i el 1957 guanya el Festival de Cinema Amateur de Cannes amb *Le voleur chaussé du 42*. El 1959 la seva pel·lícula *Le sourcier* és premiada a Katowice.

Ramon
Marvà i Martínez
Barcelona, 6 de novembre de 1905
??

Desertor de l'exèrcit. Fa de perruquer a Tolosa de Llenguadoc. Detingut l'1 de novembre de 1926 a Estagell, rep l'ordre d'expulsió de França el dia 13. El dia 19 arriba a Bèlgica, treballa de cambrer i de miner a Lieja. Posteriorment es trasllada a Brussel·les i a Sint-Joost-ten-Noode, treballa de cambrer.

Torna a Catalunya i treballa com a funcionari de la Generalitat.

Jaume
Miravitlles i Navarra
Figueres, 18 de febrer de 1906
Barcelona, 10 de novembre de 1988

Estudiant d'enginyeria elèctrica.

Participa en el Complot de Garraf i s'exilia a París on completa els estudis d'enginyeria i, amic de Salvador Dalí, es relaciona amb l'avantguarda surrealista, col·labora amb els films de Luis Buñuel. Detingut la nit del 2 de novembre de 1926 a Perpinyà, rep l'ordre d'expulsió de França l'1 de desembre. Tanmateix es queda a França amb el grup dels germans Fontbernat.

Torna a Catalunya i esdevé, amb Joaquim Maurín, un dels líders del BOC fins que el 1934 s'afilia a ERC.

Durant la Guerra Civil és comissari de Propaganda de la Generalitat. Amb la derrota republicana s'exilia a França i posteriorment a Mèxic i als Estats Units.

El 1962 torna a Catalunya, col·labora en premsa i publica diversos llibres de memòries i assajos polítics.

Manuel
Molinero i Canut
Àvila, 11 d'octubre de 1899
??

Cellerer.

Viu a París. Detingut el 2 de novembre de 1926 a Millars i expulsat de França el dia 13.

Joan
Moragas i Crous
Sant Hilari Sacalm, 26 de novembre de 1898
Sant Boi de Llobregat, 20 de novembre de 1948

Cercoler. Es casa amb Dolors Bach, amb qui tindran tres fills.

El 1920 deserta de l'exèrcit. Viu a Perpinyà, Prada de Conflent i Ceret. Detingut el 4 de novembre de 1926 a Sant Llorenç de Cerdans. Jutjat amb Macià, rep l'ordre d'expulsió de França el 22 de gener de 1927. Arriba a Brussel·les el 26 de febrer i al març és a Genk fent de miner. A l'abril de 1927, de camí a veure la seva família a Perpinyà, el detenen per saltar-se l'ordre d'expulsió. Va a viure a Andorra i a l'octubre demana de tornar a Perpinyà, recomanat per l'Hotel de France.

Torna a Catalunya, s'instal·la a Calella, on viu una germana. Treballa a la Generalitat i pels Fets d'Octubre de 1934 és empresonat nou mesos a Mataró.

Amb la derrota republicana s'exilia a França. Torna a Catalunya, anys després, i mor al sanatori de Sant Boi.

Josep
Morella i Muntada
Osor, 19 d'agost de 1892
Osor, 22 de març de 1960

Cercoler.

Establert a Sant Llorenç de Cerdans. Detingut el 4 de novembre de 1926 en aquesta localitat. Jutjat amb Macià, rep l'ordre d'expulsió de França el 22 de gener de 1927.

Viu tres mesos a Brussel·les amb els seus germans. Al juliol, però, amb ells s'estableix a Dudelange (Luxemburg) fins al gener de 1928. Després, sense permís, van a les mines de Volmeranger, a França. Descoberts, són detinguts i passen un mes a la presó de Metz. En sortir tornen a Dudelange per treballar de peons. L'any següent són a Differdange.

Torna a Catalunya el 1930.

Amb l'esclat de la Guerra Civil s'allista a la Columna Pirinenca.

El 1939 el franquisme el condemna a trenta anys de presó, dels quals en complirà més de set a Talavera de la Reina.

El 1947 es casa a Osor.

Lluís
Morella i Muntada
Osor, 29 de febrer de 1898
Costoja, 14 de gener de 1973

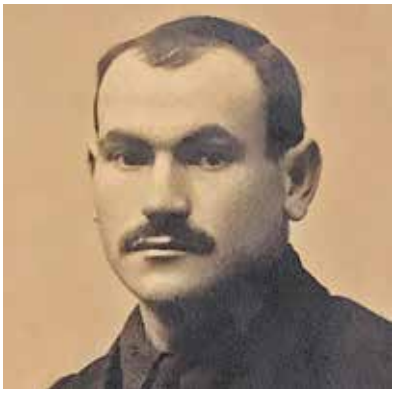
Cercoler.

El 1921 deserta del 77è Regiment d'infanteria d'Estella, amb el seu amic Isidre Pallarols.

Establert a Sant Llorenç de Cerdans. Detingut el 4 de novembre de 1926 en aquesta localitat. Jutjat amb Macià, rep l'ordre d'expulsió de França el 22 de gener de 1927.

Segueix les mateixes vicissituds que els seus germans Josep i Pere, entre Bèlgica, França i Luxemburg i torna a Catalunya.

El 1939 amb la derrota republicana a la Guerra Civil, s'exilia de nou a França, a Vila-roja, al municipi de Costoja. El 1947 es casa amb Margarida Serradell.

Pere
Morella i Muntada
Osor, 14 de febrer de 1902
Perpinyà, 18 de gener de 1972

Cercoler.

Establert a Sant Llorenç de Cerdans. Detingut el 4 de novembre de 1926 en aquesta localitat, jutjat amb Francesc Macià, rep l'ordre d'expulsió de França el 22 de gener de 1927.

Segueix les mateixes vicissituds que els seus germans Josep i Lluís, entre Bèlgica, França i Luxemburg i torna a Catalunya, on milita a ERC.

El 1939 amb la derrota republicana a la Guerra Civil, s'exilia de nou a França, resideix en diversos periodes a Osseja, Costoja, Perpinyà i Sant Llorenç de Cerdans, alhora que continua la militància a ERC.

Josep
Nadal i Colomer
Sant Genís de Vilassar, 1 d'agost de 1899
Sant Boi de Llobregat, 15 de gener de 1931

Agricultor.

Viu a Esperasan, a l'Aude. Detingut el 4 de novembre de 1926 a Sant Llorenç de Cerdans, rep l'ordre d'expulsió de França el dia 13. Arriba a Bèlgica el dia 18. Viu a Anderlecht, treballa de missatger. L'octubre de 1927 torna a Esperasan sense permís i el 8 de febrer de 1928 les autoritats franceses el detenen a Quilhan, passa un mes a la presó. En sortir l'autoritzen a quedar-se a treballar a Esperasan.

Joan
Nicolau i Pi

Torrelles de Llobregat, 28 d'octubre de 1905
Santa Coloma de Cervelló, 19 de febrer de 1999

Mecànic. Desertor de l'exèrcit. Fa de manobre a París. Detingut la nit del 2 de novembre de 1926 a Perpinyà, rep l'ordre d'expulsió de França l'1 de desembre. Al gener de 1927 és a Bèlgica. Busca feina a Basilea, i torna a Brussel·les, treballa en un hotel.

De nou a Catalunya, treballa d'escrivent a l'Ajuntament de Barcelona. A les eleccions al Parlament de 1932 forma part de la candidatura per Barcelona-ciutat d'Estat Català-Partit Proletari, juntament amb d'altres conjurats. Començada la Guerra Civil, s'afilia al PSUC i fa de secretari particular del comissari d'Ordre Públic, Eusebi Rodríguez Salas.

Amb la derrota republicana s'exilia a França, a Marsella i París. Internat a Perpinyà, l'agost de 1939 arriba a Brussel·les. El 1941 es casa amb una mestra belga. El 1955 té un taller de fabricació de guants a Schaarbeek.

Joaquim
Núñez i Roig

Barcelona, 18 de juliol de 1904
Barcelona, 17 d'octubre de 1991

Jornaler. Deserta de l'exèrcit i s'exilia a Perpinyà i a Tolosa de Llenguadoc. Detingut el 4 de novembre de 1926 a Prats de Molló, rep l'ordre d'expulsió de França el dia 13. El dia 20 arriba a Ixelles, i el 1927 a Sint-Gillis-Obbrussel on hi fa de comptable.

Torna a Catalunya el 1930 i el 1932 s'incorpora als serveis de Beneficència de l'Ajuntament de Barcelona. Al novembre d'aquell any, a les eleccions al Parlament de Catalunya, forma part de la candidatura per Barcelona-ciutat d'Estat Català-Partit Proletari, juntament amb d'altres conjurats. Empresonat arran dels Fets d'Octubre de 1934.

Durant la Guerra Civil és administrador de la Casa de Repòs Rosa Luxemburg.

El 1939 el franquisme el condemna a dotze anys de presó, dels quals en complirà més de tres.

El 1977 presideix el CADCI.

Josep
Pagès i Piernau

Vilamacolum, 4 de setembre de 1904
Basilea, 25 d'octubre de 1978

Perruquer.

Treballa a Figueres i després a Barcelona. Deserta de l'exèrcit per no fer la Guerra del Marroc.

Anarquista. És l'únic dels conjurats que no pertany a Estat Català. Viu a París, treballant de perruquer. Detingut el 2 de novembre de 1926 a Millars, rep l'ordre d'expulsió de França el dia 14. Arriba a Bèlgica el dia 20.

El 1931 torna a Catalunya, però poc després emigra a Suïssa, treballa a la perruqueria de l'estació de trens de Basilea. Es casa amb Maria Louise Mössner amb qui tindran dos fills.

Sebastià
Palau i Florensa
L'Ametlla del Vallès, 22 d'octubre de 1898
Barcelona, 21 d'abril de 1938

Ajustador mecànic. Viu a París i després a Levallois-Perret. Detingut la nit del 2 de novembre de 1926 a Perpinyà, rep l'ordre d'expulsió de França el dia 14. El dia 26 arriba a Bèlgica, a Schaarbeek, i en començar el gener de 1927 resideix a Brussel·les, treballant en una fàbrica. El 3 de juliol es trasllada a Dudelange (Luxemburg), on també hi ha altres companys.

Torna a Catalunya i treballa com a funcionari de la Generalitat.

Isidre
Pallarols i Cantal
Osor, 24 de febrer de 1899
Osor, 11 de maig de 1960

Cercoler.

El 1921 deserta del 77è Regiment d'infanteria d'Estella, amb el seu amic Lluís Morella.

Viu a Arles del Tec. Detingut el 4 de novembre de 1926 a Sant Llorenç de Cerdans. Se l'expulsa el 22 de gener de 1927, però a Arles té esposa i quatre fills i sembla que marxa a Andorra, però en torna aviat. A l'abril se'l deté juntament amb Rafael Vila, però, després de passar quinze dies a la presó, les autoritats franceses el deixen quedar al país.

Josep Lluís
Pellicer i Broggi
Barcelona, 9 de juliol de 1901
Rockport, 16 d'octubre de 1979

Pintor-decorador.

Estudiant de Belles Arts. Cosí del metge Moisès Broggi.

Viu a París. Detingut el 4 de novembre de 1926 a Prats de Molló juntament a l'estat major d'EC, rep l'ordre d'expulsió el dia 13. El dia 18 arriba a Brussel·les, on és acollit per altres catalans i poc després es trasllada a Nova York; treballa primer en un taller d'orfebreria i finalment s'independitza fent projectes per a diferents establiments de joieria, i alhora resta vinculat al Club Separatista Català local.

S'estableix a Croton Falls, al nord de l'estat de Nova York, en una casa aïllada —mig granja, mig residència—, amb Zemma, la seva dona nordamericana.

Torna ocasionalment a Catalunya i compra una casa a l'Escala, on s'instal·la amb la seva dona durant uns anys fins que, malalt, torna als EUA per a morir-hi.

Manuel
Piera i Marsà
Artesa de Segre, 4 de gener de 1904
Front de guerra, 11 de novembre de 1938

Jornaler.

El 1922 deserta de l'exèrcit i s'exilia a França. Viu a Bois-Colombes, a la seu d'EC. Detingut l'1 de novembre de 1926 a Estagell, rep l'ordre d'expulsió de França el dia 13. Poc després arriba a Bèlgica. A mitjan juliol de 1927 treballa a Genk, a les mines de Winterslag, amb altres companys. També fa d'horticultor i de rentaplats en un hotel a Anderlecht, on resideix.

Torna a Catalunya i treballa com a funcionari de la Generalitat.

Durant la Guerra Civil lluita com a soldat de l'Exèrcit Popular de la República, i mor, segons el certificat de defunció, al «*front de Campillos*».

Alfred
Pla i Lluís
Sant Feliu de Guíxols, 7 de desembre de 1904
Santiago de Xile, 21 de març de 1982

Mecànic.

Viu a Perpinyà i Tolosa de Llenguadoc. Detingut el 4 de novembre de 1926 a Prats de Molló, rep l'ordre d'expulsió de França el dia 13. El dia 17 arriba a Bèlgica.

Torna a Catalunya. El desembre de 1934 és representant de l'oficina de Turisme de la Generalitat i al maig de 1936 auxiliar del Departament d'Economia i Agricultura.

Amb la derrota republicana s'exilia a França, i posteriorment a Xile.

Lluís
Pou i Solà
Manlleu, 15 d'octubre de 1901
Manlleu, 25 de juliol de 1975

Jardiner.

Treballa a Perpinyà i posteriorment fa de jardiner a Tolosa de Llenguadoc. Detingut l'1 de novembre de 1926 a Estagell, rep l'ordre d'expulsió de França el dia 13. El dia 17 arriba a Bèlgica. Al setembre de 1927 fa de rentaplats en un hotel de Brussel·les. A finals de setembre de 1929 des de Waterloo demana a les autoritats franceses tornar a França.

Josep
Puig i Masdeu
Barcelona, 20 de desembre de 1902
Barcelona, 10 de desembre de 1973

Empleat de comerç.

Desertor de l'exèrcit. Viu a Cabestany i a Tolosa de Llenguadoc, abans d'exercir la seva professió a París. No se sap quan és detingut però rep l'ordre d'expulsió de França el dia 13 de novembre de 1926. El dia 19 arriba a Brussel·les i en començar el desembre es trasllada a Charleroi, hi treballa de miner. Al febrer de 1927 torna a ser a Brussel·les treballant d'empleat de comerç.

Torna a Catalunya i milita a ERC.

A l'inici de la Guerra Civil s'afilia a la UGT a través del CADCI. I s'incorpora com a voluntari al Cos d'Aviació.

Amb la derrota republicana el franquisme el condemna a dotze anys de presó, dels quals en complirà més de dos anys.

Jaume
Recasens i Nevarri
Barcelona, 27 de setembre de 1908
??

El més jove dels conjurats.

Electricista.

Viu a Melun. Detingut la nit del 2 de novembre de 1926 a Perpinyà, rep l'ordre d'expulsió de França el dia 13. El dia 17 arriba a Brussel·les.

Rafael
Ribas i Carreras
Sant Feliu de Guíxols, 30 d'abril de 1903
Sent Gaudenç, 17 de març de 1995

Fa de boter a Tolosa de Llenguadoc. Detingut l'1 de novembre de 1926 a Estagell, rep l'ordre d'expulsió de França el dia 13. El dia 19 arriba a Brussel·les.

El febrer de 1931 torna a França, però el detenen i l'expulsen. Tanmateix, a l'octubre de 1933 demana nacionalitzar-se francès i es pren en consideració.

Francesc
Robles i Bertran
Barcelona, 31 de març de 1905
Barcelona, 4 de gener de 1986

Desertor de l'exèrcit. Fa de comptable a París, on viu a l'Hotel des Nations, al 14, rue de Charonne, una de les oficines d'EC. Detingut la nit del 2 de novembre de 1926 a Perpinyà, rep l'ordre d'expulsió de França el dia 13. El dia 17 arriba a Bèlgica. Alterna l'estada al país amb anar a treballar a Wiesbaden, al centre d'Alemanya, en un parell d'ocasions. A la tardor de 1928 treballa de miner a Charleroi.

Primitiu
Romañach i Corominas
Biure d'Empordà, 19 de novembre de 1904
Agullana, 2 de setembre de 1987

Desertor de l'exèrcit. Fa de manobre i sabater a Esperasan, a l'Aude. Josep Nadal, que resideix en aquesta localitat, el convenç per a enrolar-se a la insurrecció, però en endavant lamentarà haver-hi participat perquè, segons els francesos que el coneixen, no professa idees polítiques i el seu temperament retret li hauria impedit oposar-se a la proposta del seu company. Detingut el 4 de novembre de 1926 a Sant Llorenç de Cerdans, rep l'ordre d'expulsió de França el dia 13.

El dia 12 s'exilia a Bèlgica, treballa a Genk, a les mines de Winterslag, amb altres companys. Al juliol de 1927 va a viure a Dudelange (Luxemburg). Al de febrer de 1930, després de rebre l'autorització francesa, torna a Esperasan i el Voló, per retrobar-se amb la família.

Torna a Catalunya i treballa com a funcionari de la Generalitat.

Josep
Rovira i Canals
Rubí, 19 de novembre de 1902
Boulogne-Billancourt, 14 de febrer de 1968

Paleta. Desertor de l'exèrcit. Viu a Perpinyà i en un dels habitatges d'EC a Bois-Colombes. Detingut el 4 de novembre de 1926 a Prats de Molló amb l'estat major d'EC. Jutjat amb Macià, rep l'ordre d'expulsió de França el 22 de gener de 1927. Arriba a Brussel·les el dia 27.

Torna a Catalunya i treballa com a funcionari de la Generalitat. A les eleccions al Parlament de 1932 forma part de la candidatura per Barcelona-ciutat d'Estat Català-Partit Proletari, juntament amb d'altres conjurats. El 1933 ingressa al BOC i el 1935 al POUM.

Durant la Guerra Civil representa el POUM al Comitè de Milícies Antifeixistes de Catalunya. Arran dels Fets de Maig de 1937 és detingut, alliberat i detingut de nou. Alliberat de la presó Model s'exilia a França. Col·labora amb la resistència dirigint el grup Martin de la xarxa VIC. El 1944 funda el Moviment Socialista de Catalunya.

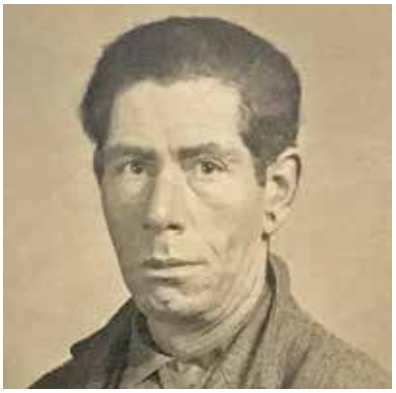
Ferran
Salas i Farriol
Barcelona, 19 de febrer de 1899
La Bisbal d'Empordà, 17 de setembre de 1975

Electricista.

El 1920 es casa amb Josefa González amb qui tindran un fill. Viu a Perpinyà i a París. Detingut l'1 de novembre de 1926 a Estagell, rep l'ordre d'expulsió de França l'1 de desembre. S'exilia a Bèlgica i després d'unes setmanes a Brussel·les arriba a Anderlecht el gener de 1927.

Torna a Catalunya i milita al Casal Federal del Guinardó, adherit a ERC.

El 1950 funda Salas Llibreteria a la Rambla de Barcelona, al costat del Liceu, que continua el seu fill Emili fins que es jubila el 1975 i la cedeix a la seva filla Lídia i al seu gendre Manel Gràcia.

Joan
Salesas i Solé
La Secuita, 4 d'abril de 1885
??

Terrissaire.

El 1912 es casa amb Àngela Rovira amb qui tindran tres fills. Exempt del servei militar per sorteig. Viu a Estagell i després a Quilhan, a l'Aude. Detingut el 4 de novembre de 1926 a Sant Llorenç de Cerdans, rep l'ordre d'expulsió de França el dia 13. El dia 26 arriba a Bèlgica i aviat va a treballar a Genk, a les mines de Winterslag, amb altres companys.

El 1931 ja és de nou a Catalunya.

Benet
Samper i Grande
Tudela, 12 de gener de 1905
Le Perreux-sur-Marne, 26 de febrer de 1975

Mecànic. Veí de Terrassa. El 1925 deserta de l'Aeronàutica Naval, on fa de mecànic d'avions. S'exilia a Encamp (Andorra), treballa en la construcció de la central elèctrica de les Escaldes, on s'enrola a EC. Marxa a Tolosa de Llenguadoc. Detingut l'1 de novembre de 1926 a Estagell, rep l'ordre d'expulsió de França el dia 13. El dia 20 arriba a Bèlgica i resideix a Sint-Joost-ten-Noode. El 1927 es trasllada a Dudelange (Luxemburg).

El 1931 ja és a Catalunya i milita a ERC. El 1932 treballa d'agent d'arbitris a l'Ajuntament de Barcelona i posteriorment al Departament de Governació de la Generalitat. Durant els Fets d'Octubre de 1934 és ferit i detingut.

Es casa amb Teresa Tubau, amb qui tindran un fill.

Durant la Guerra Civil fa d'escorta del president Companys.

Amb la derrota republicana s'exilia a França.

Rafael
Sànchez i Reyes
Barcelona, 5 d'octubre de 1903
??

«Martí Miquel»

Torner metal·lúrgic.

Viu a Perpinyà, Marsella i després a Lió. Detingut la nit del 2 de novembre de 1926 a Perpinyà. El dia 20 arriba a Bèlgica, s'instal·la a Brussel·les.

Magí
Serés i Roca
Tàrrega, 28 d'agost de 1898
Lleida, 19 de novembre de 1969

Pintor artístic.

Es forma a la Llotja de Barcelona. El 1924 es trasllada a París on coneix Gargallo, Picasso, Sert... Detingut el 2 de novembre de 1926 a Millars. El dia 17 arriba a Brussel·les. Al novembre de 1927 va a viure a Genval.

Torna a Tàrrega, milita a Acció Catalana, i es dedica a pintar i exposar els seus quadres. Es casa a finals d'octubre de 1934.

Durant la Guerra Civil és arxiver municipal i director de l'Escola del Treball i de l'Escola d'Arts i Oficis de Tàrrega i col·laborador del Servei de Protecció del Patrimoni Artístic de Catalunya.

Amb la derrota republicana el franquisme el jutja i l'absol després de dos anys de presó preventiva.

Obre un taller de pintura i decoració a Cervera. A Andorra es dedica a activitats industrials. I finalment s'instal·la a Lleida.

Ramon
Solans i Solé
Llagunes, 19 de març de 1901
??

Manobre.

El 1920 deserta de l'exèrcit. Treballa a Quilhan, Talteüll i Perpinyà, on viu. Detingut el 4 de novembre de 1926 a Sant Llorenç de Cerdans, rep l'ordre d'expulsió de França el dia 13. El dia 21 arriba a Bèlgica. El gener de 1927, juntament amb Àngel Ferrando, torna a ser a Quilhan, a l'Aude. Detingut, passa un mes a la presó i se l'expulsa de nou a Bèlgica. Al maig és a Mons, però al març de 1928 se l'autoritza a tornar a viure a Quilhan, com a Ferrando.

Manuel
Solé i Pujal
Reus, 15 de juny de 1905
Girona, 26 de maig de 1938

Comerciant.

Viu a Marsella i després a París, empleat a un hotel. Detingut la nit del 2 de novembre a Perpinyà, és expulsat de França el dia 13. El dia 28 arriba a Lieja. L'abril de 1927 treballa a Genk, a les mines de Winterslag. Mesos després, a Tolosa de Llenguadoc, és detingut per saltar-se l'ordre d'expulsió i passa un mes i mig a presó. El 1929, després de passar per Zurich, és a Brussel·les, treballant a una fàbrica de frens de ferrocarril.

El 1930 torna a Catalunya. El 1933 es casa amb Conxita Pujol, amb qui tindran dos fills. Treballa de comerciant d'oli d'oliva i sabons. Cap de Sometents, participa als Fets d'Octubre de 1934 i torna a Bèlgica, però no li permeten l'estada i el dirigeixen a Luxemburg.

Durant la Guerra Civil és capità d'infanteria de l'Exèrcit Popular de la República i mor per les ferides rebudes al front de Balaguer.

Enric Benjamí
Soler i Rebollart
Barcelona, 1 de gener de 1895
Lieja, 9 de desembre de 1950

El 1920 es casa amb Maria Gutiérrez amb qui tindran un fill.

Viu a Tolosa de Llenguadoc i treballa fent sandàlies. Detingut, amb un alfabet Morse i l'equipament complet, la nit del 2 de novembre de 1926 a Perpinyà, rep l'ordre d'expulsió de França el dia 13. El dia 20 s'exilia a Bèlgica. Al desembre comparteix habitació amb Eduard Campañà, però un desacord pel lloguer fa que Soler es traslladi a Verviers. A partir d'aleshores es dedica a fer de comerciant de fruita a Lieja, amb la seva esposa, que se li uneix, però vivint a Verviers. No torna a Catalunya.

Emili
Store i Alloza
Barcelona, 24 de gener de 1898
Barcelona, 8 d'abril de 1963

Pintor, rellotger i joier.

Exposa a Nou Ambient i a les Galeries Dalmau, destaca com un dels cubistes catalans.

El 1919 és empresonat vint-i-dos mesos per activitats catalanistes. El 1925 guanya una Medalla d'Or en joieria a l'Exposició Internacional d'Arts Decoratives de París, s'hi trasllada a viure i es vincula al taller de Pau Gargallo.

Detingut la nit del 2 de novembre de 1926 a Perpinyà, rep l'ordre d'expulsió de França el dia 14.

El 1929 forma part d'Artistes Reunits de Barcelona. A partir de 1931 milita a ERC i el 1932 esdevé funcionari de la Generalitat.

El 1939, amb la derrota republicana passa set mesos en presó preventiva i el 1941 és condemnat a sis anys de presó per maçó, en compleix més de dos anys.

Munta un taller de joieria a Gràcia. El 1955 participa en la III Biennal Hispanoamericana d'Art.

Xavier
Tarragó i Ballús

Vilanova del Camí, 31 de març de 1903
Barcelona, 13 de desembre de 1974

Deserta de l'exèrcit i s'exilia a Tolosa de Llenguadoc i posteriorment a Tarba i Encamp (Andorra). Detingut l'1 de novembre de 1926 a Estagell, venint de Tolosa de Llenguadoc. Expulsat el dia 13, arriba a Bèlgica el dia 18 i s'estableix a Schaarbeek.

Torna a Catalunya, fa el servei militar i es casa amb Maria Aymerich amb qui tindran quatre fills. El 1933 ingressa a la lògia maçònica Themis de Barcelona. Amb altres companys del PCP lluita al CADCI durant els Fets d'Octubre de 1934, pels quals és empresonat.

Durant la Guerra Civil exerceix de fotògraf pel Comissariat de Propaganda de la Generalitat.

El 1939 s'exilia a França, installant-se a Tours on, durant la Segona Guerra Mundial, col·labora amb la resistència. Després regenta una botiga de fotografia a Montrichard. Els darrers anys de la seva vida torna a Barcelona.

Joaquim
Terrades i Pascual

Sóller, 26 d'abril de 1903
Barcelona, 17 d'octubre de 1940

Deserta de l'exèrcit i s'exilia a Tolosa de Llenguadoc, on hi fa de mecànic i de teixidor. Detingut l'1 de novembre de 1926 a Estagell, rep l'ordre d'expulsió de França el dia 13. Arriba a Bèlgica el dia 17 i s'estableix a Schaarbeek i després a Brussel·les.

El 1927 torna a Catalunya i fa el servei militar a Melilla. El 1931 s'afilia a ERC i esdevé funcionari de la Generalitat. S'exilia de nou arran dels Fets d'Octubre de 1934 i es refugia a Orleans. En començar 1935 torna a Catalunya. A l'abril de 1936 és secretari del Casal Nacionalista Obrer Spartacus del Districte VI, adherit a ERC i integrat a les JEREC.

Durant la Guerra Civil, va voluntari al Front d'Aragó i esdevé capità. Torna del front i es reincorpora el 1938 amb la seva lleva.

Amb la derrota republicana és afusellat pels franquistes al Camp de la Bota.

Abelard
Tona i Nadalmai

Barcelona, 25 de febrer de 1901
Tijuana, 25 de desembre de 1980

Empleat de comerç. Viu a Tolosa de Llenguadoc. Detingut el 4 de novembre de 1926 a Prats de Molló amb l'estat major d'EC, rep l'ordre d'expulsió de França el 31 de desembre. El 18 de gener de 1927 arriba a Bèlgica i s'estableix primer a Schaarbeek i després a Sint-Joost-ten-Noode. A l'octubre marxa a Mèxic.

Torna a Catalunya i s'afilia a la USC. El 1934 forma part de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat, com a bibliotecari, juntament amb Jaume Miravitlles, Lluís Boixader i altres conjurats.

En els primers dies de la Guerra Civil a Barcelona, és ferit. S'integra al PSUC. El juliol de 1937 és nomenat president de la Junta del Control Sindical.

Amb la derrota republicana s'exilia a França i Mèxic. El 1941 abandona el PSUC i forma part del Moviment Social d'Emancipació Catalana.

Vicenç
Tormo i Sandrós
Barcelona, 25 de novembre de 1904
??

Teixidor i sastre.

Desertor de l'exèrcit. Fa de teixidor a L'Avelhanet, a l'Arieja. Detingut l'1 de novembre de 1926 a Estagell, rep l'ordre d'expulsió de França el dia 14. En començar el desembre resideix a Schaarbeek i fa de xofer i mecànic a Ixelles. Al febrer de 1931 se li permet tornar a França.

Francesc
Torrell i Eulàlia
Reus, 26 d'octubre de 1904
Barcelona, 5 d'octubre de 1974

Forner.

Germà de l'editor i llibreter reusenc Salvador Torrell.

Desertor de l'exèrcit. Viu a París. Detingut la nit del 2 de novembre de 1926 a Perpinyà. El 18 de novembre arriba a Bèlgica i va a treballar a Genk, a les mines de Winterslag, amb altres companys. El febrer de 1929 torna a França sense permís. És detingut i passa un mes a la presó. En sortir, però, no abandona el país i les autoritats franceses el busquen.

Torna a Catalunya i treballa com a funcionari de la Generalitat.

Ramon
Vendrell i Peiró
Vilanova d'Alpicat, 15 d'agost de 1898
Alpicat, 2 de novembre de 1967

Manobre.

Fa el servei militar el 1920 i arriba a sergent d'infanteria. Treballa a Tolosa de Llenguadoc. Detingut l'1 de novembre de 1926 a Estagell, rep l'ordre d'expulsió de França el dia 13. El dia 20 arriba a Bèlgica i s'estableix a Schaarbeek. Al novembre de 1927 torna a França incomplint l'ordre d'expulsió. Després d'un mes detingut retorna a Bèlgica. Un any després es troba en la mateixa situació.

Torna a Catalunya i treballa com a funcionari de la Generalitat.

Rafael
Vila i Gudayol

Sant Joan de les Abadesses, 13 d'agost de 1898
Girona, 2 de setembre de 1977

El 1921 es casa a Costoja amb Anna Vila, amb qui tindran un fill. Fa sandàlies a Sant Llorenç de Cerdans. Detingut en aquesta localitat, el 4 de novembre de 1926, rep l'ordre d'expulsió de França l'1 de desembre. Al març de 1927 torna a Sant Llorenç de Cerdans amb Martí Vila i Isidre Pallarols, sense permís. És detingut amb ells i passa quinze dies a la presó de Perpinyà. A l'agost se li permet de quedar-se a França amb la seva família.

Martí
Vila i Tremoleda

Oix, 20 de desembre de 1879
Sant Llorenç de Cerdans, 26 de juliol de 1967

Casat amb una francesa amb qui tindrien dos fills. Fa de parcer a Sant Llorenç de Cerdans. Detingut el 14 de novembre de 1926 a Morellàs i les Illes, rep l'ordre d'expulsió de França el 22 de gener de 1927. Al març torna a Sant Llorenç de Cerdans amb Rafael Vila i Isidre Pallarols, sense permís. És detingut amb ells i passa quinze dies a la presó de Perpinyà. A partir d'aquell moment demana quedar-se a França amb la seva família per fer de masover del Mas de l'Orri. Les autoritats li concedeixen un permís de residència que ha de prorrogar cada mig any i mantenir bona conducta.

Martí
Vilanova i Purcallas

Figueres, 26 d'abril de 1896
Aulnay-sous-Bois, 7 de febrer de 1930

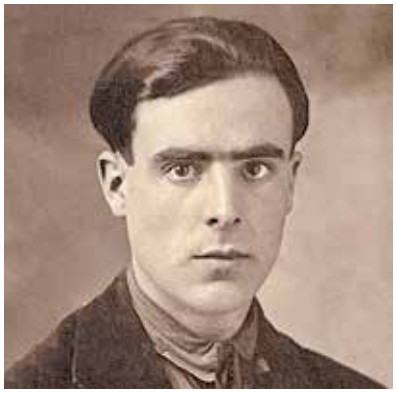
Electricista.

Amic de joventut de Jaume Miravitlles i Salvador Dalí. Impulsa publicacions locals com *El Sanyó Pancraci* i *Renovació Social*.

El 1922 s'afilia a Estat Català i el 1924, per la crema d'una bandera espanyola, són detinguts Miravitlles, Dalí i ell. Passa sis mesos a la presó i un cop alliberat s'exilia a França.

El 1926 es casa a Cervera de la Marenda. Viu a París, on és becat per l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana per a estudiar a l'Escola de Ciències Socials. Detingut la nit del 2 de novembre de 1926 a Perpinyà, jutjat amb Francesc Macià, rep l'ordre d'expulsió de França el 22 de gener de 1927, exiliant-se a Bèlgica.

El 1928 milita al Partit Comunista de Catalunya. Poc després pot tornar a França per a reagrupar-se amb la dona i el fill; mor al poc temps d'una pulmonia.

Pere
Vilaplana i Comellas
Berga, 3 d'abril de 1907
Berga, 28 de gener de 1990

Comptable.

Detingut el 4 de novembre de 1926 a Prats de Molló, acabat d'arribar de Catalunya, rep l'ordre d'expulsió de França el dia 13. El dia 18 arriba a Brussel·les. A l'agost fa de cambrer a Mons.

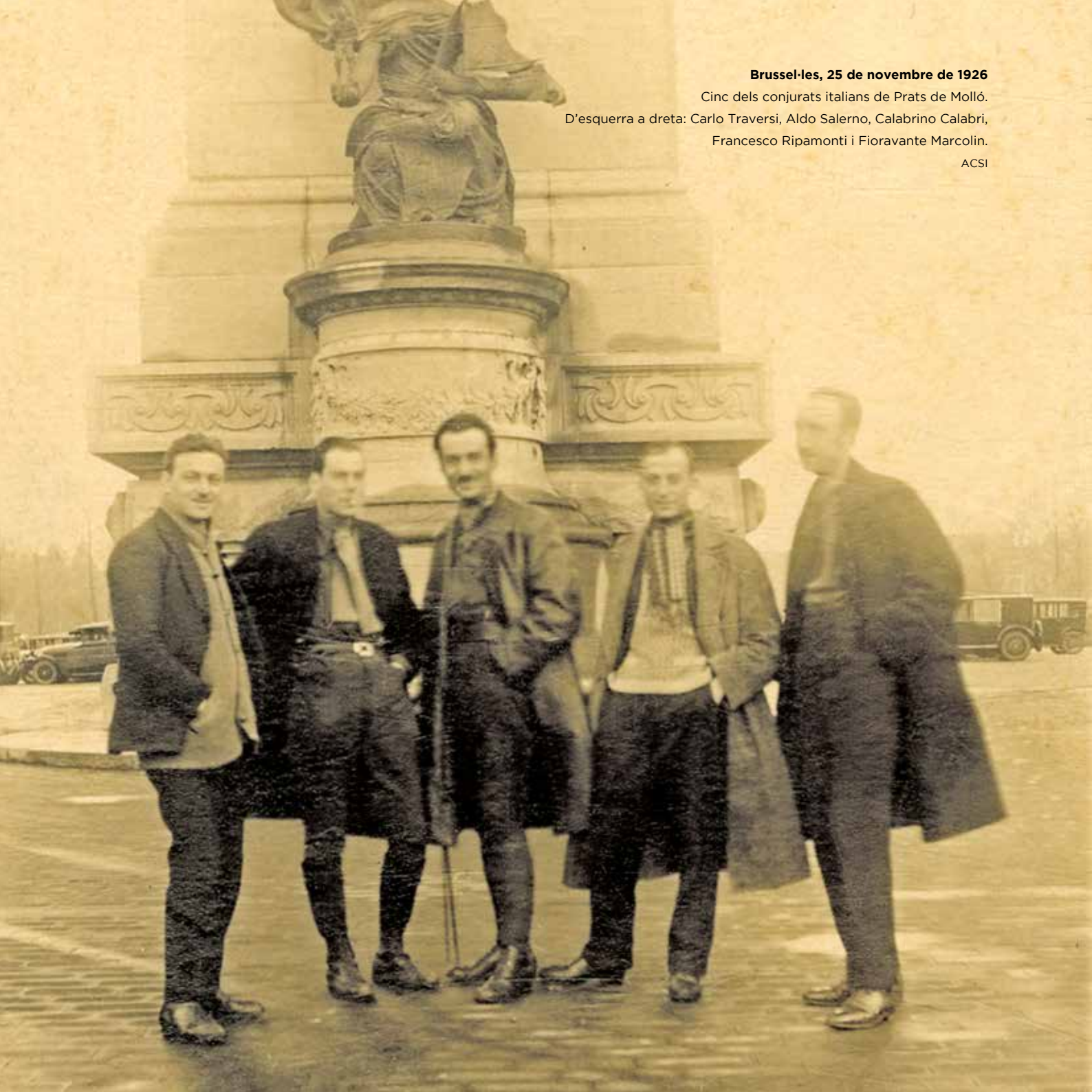
Torna a Catalunya i treballa com a funcionari de la Generalitat.

Joan
Ysern i Plans
Sant Fost de Campsentelles, 9 de gener de 1904
Barcelona, 13 de febrer de 1980

Fa de perruquer i d'ebanista a París. Detingut la nit del 2 de novembre de 1926 a Perpinyà, rep l'ordre d'expulsió de França el dia 14.

El 3 de maig de 1927 és a Basilea, mentre a Barcelona, els militars l'encausen en un Consell de Guerra ordinari pel delicte de «*propagació de fulls clandestins*».

Brussel·les, 25 de novembre de 1926
Cinc dels conjurats italians de Prats de Molló.
D'esquerra a dreta: Carlo Traversi, Aldo Salerno, Calabrino Calabri,
Francesco Ripamonti i Fioravante Marcolin.
ACSI

ANNEX 2

Els italians de Prats de Molló

Els 28 italians participants en la insurrecció de Prats de Molló, tots detinguts, ho van ser a Millars (11), Estagell (9), Bordeus (6) i Perpinyà (2). El contingent formava un grup notablement homogeni des del punt de vista generacional, social i territorial, però alhora divers en termes de cultures polítiques internes. El grup tenia d'una edat mitjana de 27,4 anys en el moment de la insurrecció i una concentració molt clara en els nascuts entre 1896 i 1903 (71,4%), amb un pic especialment significatiu el 1901 (25%). Era, per tant, de mitjana un any més gran que el dels catalans. El procés de polititització es va donar, per tant, durant la postguerra i amb les transformacions socials i polítiques de la dècada de 1920. Els nascuts el 1896, per exemple, ben just tenien divuit anys en començar la Gran Guerra. Els de 1903, onze anys.

Contra el que esperava Francesc Macià i les tesis que sovint s'han mantingut al respecte, l'experiència militar del contingent italià era limitada. No podien aportar de cap manera la veterania de combat esperada. Només un 25% havien participat a la Primera Guerra Mundial, estat voluntaris a Fiume o eren desertors de l'exèrcit italià. D'entre aquests, Arturo Rizzoli i Tomaso Beltrani, els caps dels dos subgrups d'italians, eren els únics participants a l'empresa de Gabriele D'Annunzio i a la vegada veterans de guerra. D'altra banda, només alguns italians, el mateix Beltrani, Francesco Ripamonti i Aldo Salerno havien pertangut als Fasci italiani di combattimento i al Partito Nazionale Fascista. I a l'altre extrem, només dos, Gelindo Zanasi i Amleto Degli Esposti, havien format part de les forces de xoc opositores, els Artidi del Popolo.

En termes territorials, el patró és molt concentrat. La meitat dels individus procedeixen de la regió d'Emília-Romanya (14) —amb un fort predomini de les províncies de Ravenna (5), Bolonya (4) i Forlì-Cesena (3). En un segon nivell apareixen les províncies de Roma, al Laci (3) i Milà a Llombardia (2). Aquest patró confirma una forta concentració en l'àrea emiliana, especialment a l'eix Bolonya–Ravenna–Forlì-Cesena. Per grans àrees, el predomini del nord d'Itàlia és encara més evident, amb tres quartes parts dels casos (21), enfront del centre (4) i del sud (3). Aquest patró evidencia una geografia fortament concentrada en l'eix padà-emilià, coherent amb les zones de major tradició socialista i conflictivitat social i agrària.

Cal destacar també les xarxes familiars, d'amistat o laborals que van arrossegar els participants. Celso Morigi Marchini era l'oncle de Guglielmo Mambeli Morigi i de Giovanni Valmaggi Marchini. Tots eren de Forlì. Tommasso Beltrani, Luigi Lucibello i Aldo Salerno col·laboraven al periòdic *Corriere degli Italiani* que dirigia el toscà Giuseppe Donati. Amleto Degli Esposti i Gelindo Zanasi eren de Minerbio i exardits. No es pot descartar que entre els detinguts a Bordeus, per exemple, el factor laboral operés en els pintors Giovanni Gibellino i Tullo Tango i entre els impressors-envernissadors Vittorio Bertazzoli i Domenico Costa. Beltrani i Arturo Rizzoli també es coneixien de l'empresa de Fiume.

Des del punt de vista socioprofessional, el grup presenta una clara hegemonia del sector secundari (64,3%), amb una forta presència d'oficis manuals i industrials, mentre que el sector terciari (35,7%) té un pes menor, i el sector primari és absent. Aquesta estructura confirma el caràcter essencialment urbà i obrer del col·lectiu, vinculat a entorns industrials o protoindustrials del nord italià. Tanmateix, el creuament amb l'afiliació política revela una segmentació interna significativa: el comunisme és la força més transversal, amb presència tant en l'obreria manual com en sectors qualificats; el republicanisme es concentra en perfils més estabilitzats i qualificats; l'anarquisme es vincula sobretot a oficis manuals tradicionals; i el socialisme tendeix a associar-se amb perfils més formats o intel·lectuals. Aquesta diferenciació suggereix que les cultures polítiques no només responen a opcions ideològiques, sinó també a posicions específiques dins l'estructura socioeconòmica.

Pel que fa a l'afiliació, el comunisme apareix com el corrent dominant (9; al voltant del 30% incloent els casos dubtosos), seguit del republicanisme (6; 21,4%) i de l'anarquisme (4; 14,3%), amb una presència menor però significativa de socialistes i antifeixistes. Aquest mosaic reflecteix una pluralitat dins el camp de l'esquerra, però amb una clara hegemonia de les cultures polítiques revolucionàries o d'oposició radical. L'anàlisi de la correlació entre afiliació política i territori mostra un patró clar de concentració ideològica al nord, especialment a l'Emília-Romanya, que actua com a nucli central. En aquesta regió —i particularment a les províncies de Ravenna, Bolonya i Forlì-Cesena— es concentra la major part dels casos i s'hi observa una combinació d'afiliacions dominada pel comunisme i el republicanisme, però amb una presència també significativa d'anarquisme. En canvi, entre els procedents de la resta del nord (Llombardia, Vèneto, Piemont) predominen perfils comunistes amb menor diversificació, mentre que al centre (Laci, Toscana) es detecta una major presència republicana i socialista.

Sense que se'n pugui determinar la xifra absoluta amb certesa, alguns dels detinguts (almenys 7, un 25%) va actuar amb posterioritat a la insurrecció com a informants del règim feixista: Tomaso Beltrani, Arturo Rizzoli, Angelo Savorelli, Gaetano Mezzari, Francesco Ripamonti, i també Scipio Nuvoli i Silvio Ghini, que eren cunyats. Altres (5, un 18%) van mantenir els seus ideals fins al punt de vincular-se amb la Generalitat de Catalunya als anys 1930 i de combatre per la República amb les Brigades Internacionals, durant la Guerra Civil espanyola. Va ser el cas de Gelindo Zanasi, Mario Traverso —que hi va morir— i Fioravante Marcolin. També ho hauria fet Beltrani, en una mena de doble joc.

En conjunt, el perfil dels italians de Macià és el d'un grup jove, majoritàriament obrer i provinent del nord d'Itàlia, inserit en un ecosistema polític plural però dominat per l'esquerra radical, i implicat en dinàmiques de mobilització transnacional que acaben convergint en un espai fronterer sotmès a una repressió concentrada. Lluny de ser un conjunt heterogeni, es tracta d'una constel·lació social i política amb una coherència notable, que reflecteix les tensions, circulacions i formes d'acció pròpies de l'Europa d'entreguerres. El líder d'Estat Català esperava que fossin exgaribaldins, combatents italians amb experiència de la Legió estrangera francesa de la Primera Guerra Mundial. En realitat, no era així, sinó que el gruix eren antifeixistes emigrats a França per escapar de la repressió del feixisme que van enrolar-se a la causa catalana seguint l'idealisme i la seva situació particular del moment. I potser el nom més adient seria el que els donà el socialista Salerno quan, en una carta, els va «batejar» com la «*Legió Giacomo Matteotti de Francesc Macià*».

El seu perfil s'ha elaborat a partir de les fitxes policials que es conserven als Archives Nationales de França, als Archives de l'État de Bèlgica i a l'Archivio Centrale dello Stato d'Itàlia.

A més dels 28 italians detinguts, una llista de la policia francesa n'afegia altres 28 de no detinguts, entre els quals Giuseppe Donati i els anarquistes Domenico Carano —germà del conjurat Vincenzo— i Dario Castellani. Amb ells, el contingent italià involucrat disposat a participar-hi o, com a mínim, assabentat de la rebellió, podria arribar fins als 56 individus. Una xifra propera a la seixantena que havia posat damunt la taula Josep Carner-Ribalta, o a la cinquantena de què parlava Aldo Salerno.

Amb tot, no hi apareixien anarquistes com Angelo Bonisoli, que temps després va assegurar que liderava un grup preparat per afegir-se a la insurrecció a Perpinyà, ni Erasmo Abate, Senofonte Cestari, Enzo Fantozzi, Bruno Gualandi o Alberto Meschi. Els expedients individuals francesos d'aquests tampoc no els relacionen amb la iniciativa macianista.[599]

Juntament amb els 28 participants en la insurrecció, inclòs el delator, Angelo Savorelli, es presenta també la figura del tèrbol Ricciotti Garibaldi —pel fet d'haver estat jutjat a París, tot i no ser membre del contingent de conjurats italians—, així com la del col·laborador d'aquest, Ferdinando Scivoli, a qui Macià reservava un lloc en la insurrecció, però que va ser detingut abans de poder-hi participar i per ser un cas particular l'hem exclòs de l'anàlisi general.

599 ANF. CC, F/7/14719. Nota 29 del comissari de la policia mòbil de Versalles, Marius Balmadier, al comissari divisionari, cap de la primera brigada regional de Versalles, 3 de gener de 1927.

Tomaso **Beltrani**

Solarolo, 5 de febrer de 1891
Anvers, 2 de març de 1944

Excombatent, amb el grau de capità, a la Gran Guerra i exlegionari de l'empresa de Fiume de Gabriele d'Annunzio. Camisa negra i lloctinent d'Italo Balbo, que el fa secretari polític del Partito Nazionale Fascista de Ferrara. Maçó. Per desavinences en el si del partit el 1924 es refugia a París, i esdevé antifeixista, fa de redactor del *Corriere degli italiani*, *Le Peuple* i *Il Riscatto*.

Rizzoli el convida a sumar-se a la insurrecció catalana. Era cap d'un dels dos grups d'italians. Detingut el 2 de novembre de 1926 a Millars, rep l'ordre d'expulsió de França el 2 de desembre, però no marxa. El 1927 és detingut i expulsat a Bèlgica. Viu a Brussel·les i a Anderlecht i es relaciona amb els conjurats italians i amb Macià.

Brigadista internacional a l'inici de la Guerra Civil, combat a Guadalajara. El febrer de 1937 treballa a una impremta de Brussel·les.

Vittorio **Bertazzoli**

Lugo, 26 d'agost de 1903
??

Impressor, paleta i envernissador.

Havia combatut amb el 2n regiment de caçadors de Tripoli. Viu a França des del juliol de 1924. Detingut el 31 d'octubre de 1926 a Bordeus, rep l'ordre d'expulsió el 12 de novembre.

Calabrino **Calabri**

San Godenzo, 25 de gener de 1898
??

«Nino»

Estudiant de medicina. Vinculat a la socialista Confederazione Nazionale dei Lavoratori della Terra. El 1923, apallissat per feixistes, amb el pretext de visitar la tomba del seu germà, mort durant la Gran Guerra, emigra a París.

Reclutat per Beltrani, s'ha d'encarregar del Servei de Salut de l'exèrcit català. Detingut el 2 de novembre de 1926 a Millars, rep l'ordre d'expulsió de França el dia 13. S'exilia a Brussel·les. El 13 de desembre, però, torna a ser a París. La policia el deté i l'expulsa. Després d'uns mesos a Brussel·les, el juliol de 1927 se li permet tornar a París.

En els següents anys es desvincula de la política i desenvolupa una tasca de solidaritat mèdica en favor dels nens italians, per la qual cosa el règim feixista es replanteja la seva categorització com a enemic i li permet de tornar a Itàlia.

Vincenzo
Carano
Massafra, 11 d'agost de 1903
Forest, 27 de gener de 1981

Comptable.

Comunista. Exiliat a París, on té el seu germà Domenico, que apareix a la llista de possibles involucrats en la insurrecció catalana, però no hi participa finalment.

L'octubre de 1926 coneix al cafè de la Paix a Joan Nicolau, que l'enrola a la causa catalana. Detingut l'1 de novembre de 1926 a Estagell, rep l'ordre d'expulsió de França l'1 de desembre. Arriba a Bèlgica a finals de gener de 1927, treballa a Anderlecht, com a publicista a Citroën. El 1928 treballa a l'empresa de revistes i productes d'oficina *Mode*. Amb el seu germà tenen relació amb la lògia maçònica Senza Patria.

En començar la Segona Guerra Mundial no acata l'ordre de mobilització del règim feixista i el 1940 les noves autoritats alemanyes el deporten a Itàlia, on és internat en un camp de treball. El 1946 torna amb la seva esposa a Bèlgica.

Luigi
Casati
Milà, 14 de gener de 1903
??

Impressor i tipògraf.

Comunista. El 1922 participa en l'homicidi d'un feixista —pel qual se'l vol condemnar a setze anys de presó—, fet que el motiva a amagar-se durant quatre mesos i a exiliar-se l'any següent a França.

Detingut el 2 de novembre de 1926 a Millars, rep l'ordre d'expulsió de França l'1 de desembre. S'exilia a Bèlgica el març de 1927. A l'octubre demana a les autoritats franceses poder tornar, perquè no té feina, i s'hi compromet a no fer més política. El desembre torna a París i treballa a partir del maig de 1928 a la casa d'impressió i tipografia Morquin et L. Muguet.

Oreste
Civardi
Stradella, 25 de juliol de 1896
??

Marbrista.

El 1917 deserta de l'exèrcit. Amnistiat, el 1922 va a viure a París. Prova d'establir-se al departament del Gers amb la seva família, però perd els diners invertits en una propietat agrícola i retorna a París.

Celso Morigi el convenç d'enrolar-se a la insurrecció catalana. Detingut l'1 de novembre de 1926 a Estagell, rep l'ordre d'expulsió el dia 14. El desembre, però, el detenen a Rouen perquè no ha marxat. Després d'un mes d'arrest s'exilia a Bèlgica, treballa a Mons, Brussel·les, Ostende i Lieja.

El 1932 prova de trobar feina a Barcelona, aprofitant que Macià presideix la Generalitat però, malgrat ser ben rebut, no ho aconsegueix i torna a Bèlgica quinze dies després. Pel seu antifeixisme, quan els nazis ocupen Bèlgica, és arrestat, el juny de 1941 i deportat al camp de Ventotene, a Itàlia. El 1945 pot tornar a Bèlgica.

Domenico
Costa

Lugo, 8 d'abril de 1895

??

Fuster.

Comunista. El 1922 s'estableix a França. Detingut el 31 d'octubre de 1926 a Bordeus, rep l'ordre d'expulsió el 12 de novembre. Amb tot, continua treballant d'ebenista a París. El 16 de febrer de 1930 és detingut per infracció del decret d'expulsió. És condemnat a quinze dies de presó, però poc després se li concedeix una primera suspensió temporal de l'expulsió de tres mesos, que posteriorment es va renovant.

A partir de 1931, aquesta situació s'estabilitza. El 1933, però, és condemnat en rebel·lia a un mes de presó per desviació d'objectes embargats. El 5 de novembre és novament detingut per haver deixat expirar una de les seves suspensions d'expulsió, fet que comporta una nova condemna de quinze dies de presó. Tot i això, les autoritats franceses li concedeixen noves pròrrogues.

Amleto
Degli Esposti

Minerbio, 28 de març de 1901

??

Miner, galvanitzador.

Comunista. El 1921 forma part de les esquadres dels Arditi del Popolo pel qual serà arrestat diverses vegades. El 1924 emigra clandestinament a França, a Montreuil-sous-Bois. Detingut l'1 de novembre de 1926 a Estagell, rep l'ordre d'expulsió l'1 de desembre. A Bèlgica resideix a Paturages, però es desplaça ocasionalment a Mons, per dedicar-se a la propaganda comunista. El 1928, el règim feixista sospita que esta en relació amb el grup anarquista de Camillo Berneri.

El 1931 és hospitalitzat a Charleroi per tuberculosi. Donat d'alta pocs mesos després, es trasllada a Limbourg. El 1934 contrau matrimoni amb una ciutadana belga.

Francesco
Di Nunzio

Bari, 27 d'agost de 1901

??

Comptable.

Membre del Partito Socialista Italiano (massimalista) (PSIm). Exempt del servei militar perquè és fill de vídua sense altre fill baró major de setze anys. Cap el 1926 marxa a França pel seu posicionament polític. A París treballa a un negoci de barrets. A l'abril d'aquell any dona com a domicili el de les Cooperatives Italianes a l'estranger, una organització socialista. Detingut el 2 de novembre de 1926 a Millars, rep l'ordre d'expulsió el dia 13.

S'exilia a Bèlgica. A l'agost de 1927, però, es trasllada a Marsella, on esdevé un dels principals exponents de la Concentració antifeixista.

En començar els anys 1930 torna a ser a París i el 1935 el règim feixista el té per desvinculat de la política.

Ricciotti
Garibaldi
Roma, 24 de novembre de 1881
Roma, 14 de setembre de 1951

Net de l'heroi del Ressorgiment italià, Giuseppe Garibaldi. El 1912 combat a la Segona guerra balcànica. El 1914, a la Primera Guerra Mundial, combat primer amb la Legió Garibaldina —italians de la Legió estrangera francesa— i amb l'entrada d'Itàlia al conflicte, amb el seu exèrcit, ascendint a capità.

S'oposa a Mussolini amb el moviment Italia Libera i el 1925 s'exilia a França, planejant una incursió armada a Itàlia contra el feixisme amb fons de la maçoneria. Poc després és reclutat com a agent del govern feixista italià. En el marc de la insurrecció catalana, és detingut el 3 de novembre de 1926 a Niça.

Expulsat de França, es refugia a Cuba, però poc després torna a Itàlia. En la Segona Guerra Mundial canvia de nou de bàndol i desenvolupa activitat partisana, treballa en tasques d'informació per als nordamericans.

Silvio
Ghini
Bolonya, 6 de novembre de 1901
??

Mecànic ajustador, paleta.

Militant republicà, s'exilia de l'Itàlia feixista. El 1925 es troba a França, primer a la Mosella i l'any següent a París. Manté contactes amb altres exiliats com Scipio Nuvoli, Angelo Savorelli o Tomaso Beltrani. Detingut l'1 de novembre de 1926 a Estagell, rep l'ordre d'expulsió l'1 de desembre.

Arriba a Brussel·les el febrer de 1927. A partir d'aleshores la seva trajectòria esdevé itinerant, amb estades a París, Brussel·les, Niça i Marsella. A partir de 1928 diversos informes assenyalen que Ghini, Savorelli i altres personatges del seu entorn són agents provocadors o informadors feixistes, mentre que altres versions els presenten com a militants antifeixistes manipulats per la policia de Mussolini.

Giovanni
Gibellino
Gattinara, 3 de gener de 1906
??

Cambrer, pintor.

Comunista. Detingut el 31 d'octubre de 1926 a Bordeus, rep l'ordre d'expulsió de França el 12 de novembre.

Armando **Guastaroba**

Bolonya, 26 de març de 1898
París?, 1932

Paleta.

Anarquista. El 1920 es llicencia del servei militar. Segons fonts anarquistes, però, en realitat deserta de l'exèrcit. El 1921 és agredit pels feixistes. També és arrestat per dur un revòlver. El 1923 va a treballar a una empresa de carbó a Esch-sur-Alzette (Luxemburg). Per manifestacions polítiques se l'expulsa. Va a Lieja, però el 1924 Bèlgica també l'expulsa. Ja a França, és víctima d'un accident laboral a una pedrera de París. El 1925 és detingut i se'l vol expulsar. Un diputat del Loira intervé en favor seu afirmant que les seves opinions sindicalistes o anarcosindicalistes no són motiu suficient per a fer-ho. Detingut la nit del 2 al 3 de novembre de 1926 a Perpinyà. No consta ordre d'expulsió. Al desembre torna a ser a Luxemburg. Després se li perd la pista i el 1932 torna a ser a París actiu entre els anarquistes.

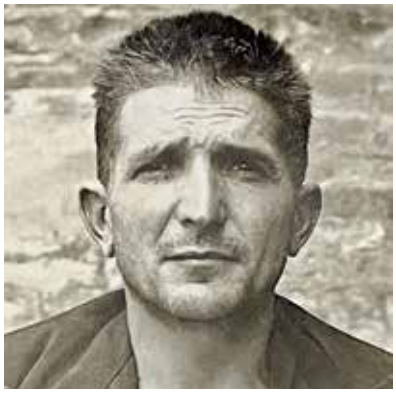
Luigi **Lucibello**

Roma, 10 d'octubre de 1898
??

Tipògraf i periodista.

A Roma és secretari de les joventuts republicanes i secretari de redacció dels diaris *L'Alba* i *La Voce Repubblicana*. L'escriptor i diputat Emilio Lussu, fundador del Partito Sardo d'Azione, el considera un dels «*millors de la joventut republicana*» que ha «*sacrificat la seva joventut*» per l'ideal de llibertat i justícia. El 1926 s'exilia per a escapar de la repressió feixista. A París treballa al *Corriere degli Italiani*. Membre de la Lliga Italiana dels Drets de l'Home.

Detingut el 2 de novembre de 1926 a Millars, rep l'ordre d'expulsió el dia 13 i s'exilia a Brussel·les. El 1929 torna a ser a París per visitar la seva esposa francesa malalta. Aleshores comença a treballar a la impremta Morelli, renova el permís de residència cada tres mesos. El 1935 té una impremta de la seva propietat a París.

Guglielmo **Mambelli**

Forlì, 3 de desembre de 1890
??

Llauner.

Republicà. Nebot del també implicat Celso Morigi. Durant la Gran Guerra combat amb els Arditi del Popolo i esdevé legionari a l'empresa de Fiume de Gabriele d'Annunzio. El 1923, per por a represàlies s'exilia a França.

Detingut l'1 de novembre de 1926 a Estagell, rep l'ordre d'expulsió l'1 de desembre. Roman a França i el setembre de 1927 és detingut amb companys per robar metalls en unes obres. Se'l condemna a quatre mesos de presó. En llibertat en començar el desembre s'acorda que marxi, però no ho va fa.

L'octubre de 1939, a l'inici de la Segona Guerra Mundial, és detingut i enviat al camp d'internament de l'estadi de Roland-Garros i el gener de 1940 al camp de concentració de Vernet d'Arieja.

Fioravante **Marcolin**

Motta di Livenza, 16 de febrer de 1896
Motta di Livenza, 6 de gener de 1964

Membre del Partito Repubblicano Italiano i de la Lega Italiana dei Diritti dell'Uomo. Sotscap de l'estació de ferrocarril de Milà, és suspès per no adherir-se al feixisme. El 1925 s'exilia a París. Detingut l'1 de novembre de 1926 a Estagell, rep l'ordre d'expulsió el dia 13. El dia 22 arriba a Brussel·les, on treballa de cambrer i després de representant de les plomes angleses Lonflo. Resideix també a Anvers i el 1931, amb la proclamació de la República a Catalunya, es trasllada a Barcelona i treballa a la Generalitat fins el maig de 1937.

Brigadista internacional a la Guerra Civil espanyola, membre del Batalló de la Mort, de Cándido Testa.

El 1938 torna a ser a Brussel·les. El 1940 les autoritats alemanyes d'ocupació l'arresten i traslladen a la frontera italiana. El règim feixista l'envia al camp de Ventotene a complir cinc anys d'internament.

Gaetano **Mezzari**

Casanova Elvo, 16 d'octubre de 1901
??

Pintor i decorador.

Considerat comunista pel règim feixista italià. Fa el servei militar com a sotstinent de complement d'artilleria. Arriba a França el 1924, treballa d'obrer a Chaulnes. Detingut el desembre de 1925 per falsificar la carta d'identitat, rep una ordre d'expulsió el 15 de febrer de 1926, però no marxa. Les autoritats franceses el tenen per militant socialista. Viu a Brussel·les, Luxemburg i Suïssa, però no troba feina i al juny torna a ser a París.

Detingut el 2 de novembre de 1926 a Millars, rep l'ordre d'expulsió de França el dia 13. Passa un mes escàs a Brussel·les i el 1927 ja torna a ser a París. El 1934 torna a Itàlia. El règim feixista considera que des d'aleshores havia donat mostres d'haver-se penedit de la seva actuació anterior i es proposa d'eliminar-lo dels fitxers d'elements subversius.

Celso **Morigi**

Forlì, 14 de maig de 1889
París, 26 de gener de 1927

Mosso de càrrega, manobre. Comunista. Tiet per via paterna de Guglielmo Mambelli. I tiet per via materna de Giovanni Valmaggi. Des del 1924 treballa a Suïssa i França, com a manobre. Aquell any ja està casat i té dues filles.

Detingut el 2 de novembre de 1926 a Millars. No consta la data de l'ordre d'expulsió, però n'hi van donar. No la va complir. Es va suïcidar a París, juntament amb la seva amant espanyola Marcela Sanz.

Scipio
Nuvoli
Lugo, 1 de setembre de 1896
??

Membre del Partito Repubblicano Italiano. El 1915, durant la Primera Guerra Mundial, va ser voluntari a la Legió Estrangera francesa i posteriorment a l'exèrcit italià. El 1917 és ferit i queda mutilat, és condecorat pel govern italià.

El 1925 arriba a França, treballa de mecànic i després de cambrer de restaurant i comptable. El 1926 és secretari de l'Association Nationale des Anciens Combattants et Vétérans Italiens a París.

Detingut l'1 de novembre de 1926 a Estagell, rep l'ordre d'expulsió l'1 de desembre. Exiliat a Brussel·les, el 1928 torna a ser a París on, l'any següent, es casa amb la germana de Silvio Ghini; hi treballa de boter i sabater.

Francesco
Ripamonti
Milà, 5 d'abril de 1901
??

Cambrer.

Antifeixista. Encara que, segons el règim, havia militat al Partito Nazionale Fascista i el 1922 hauria participat a la Marxa sobre Roma. Detingut el 2 de novembre de 1926 a Millars, rep l'ordre d'expulsió el dia 14. El dia 18 arriba a Bèlgica, viu a Mons i Brussel·les, treballa d'ajudant de cambrer. El novembre de 1927 és secretari de la Concentració Antifeixista de Brussel·les.

El 1928, però, va a Roma, on la direcció general de Seguretat Pública el contracta com a confident i li lliura un passaport. De tota manera, el continua vigilant.

Arturo
Rizzoli
Bolonya, 7 de maig de 1901
??

El 1918 és voluntari a la Primera Guerra Mundial. Després és legionari de l'empresa de Fiume, prestant servei a l'oficina d'enllaç de Gabriele d'Annunzio. A principis dels anys 1920 emigra a França i esdevé responsable de la mà d'obra estrangera de la Confédération Générale du Travail Unitaire. Cambrer al Cafè de la Paix, on coneix Joan Nicolau. Detingut l'1 de novembre de 1926 a Estagell. Jutjat amb Macià, rep l'ordre d'expulsió el 22 de gener de 1927, passa l'exili entre Bèlgica i Luxemburg.

El 1929 torna a Itàlia i a l'any següent el règim el deté i condemna a cinc anys de presó per propaganda antifeixista, a la colònia de confinament de Lanusei (Sardenya). És alliberat als sis mesos.

L'octubre de 1931 és a Barcelona, segurament treballant alesho-res com a informador de la policia feixista.

Aldo
Salerno
Roma, 3 de febrer de 1901
??

Propagandista. Entre 1919 i 1922 és un feixista actiu, que després passa a l'opositor Partito Socialista Unitario (PSU) de Giacomo Matteotti. El 1926 s'exilia a París, treballa al *Corriere degli Italiani*.

Detingut el 2 de novembre de 1926 a Millars, rep l'ordre d'expulsió el dia 13 i s'exilia a Bèlgica.

L'estiu de 1928 es troba a Munic i escriu a la premsa alemanya d'esquerres. Després de viatjar a Berlín pot tornar a França i recuperar el contacte amb antics col·laboradors. El maig de 1929 demana al cònsol d'Itàlia a Brussel·les permís per tornar i viure a Roma amb la seva família — un nen de quatre anys i una nena de tres a qui no coneix. Declara haver abandonat l'activitat política. El juliol d'aquell any es dona de baixa del PSU.

Angelo
Savorelli
Mezzano, 1 de desembre de 1894
París, 14 de març de 1928

«Antonio Puddu»

El delator. Telegrafista. Membre del Partito Reppublicano Italiano. El 1922 participa en una batussa local entre feixistes i republicans que deixa set morts. S'exilia a França on, acusat de propagandista comunista, és expulsat i marxa a Luxemburg. El 1924 torna a França amb el nom fals de Puddu, i esdevé informant de la Sûreté francesa. Infiltrat a les legions garibaldines.

El 1926 s'incorpora a la insurrecció catalana com a telegrafista. El 31 d'octubre delata l'inici de l'operatiu a la policia francesa. Després es passa al règim de Mussolini. El 1928, el grup anarquista italià de Camillo Berneri intenta assassinar l'espia Giuseppe Serracchioli, descobert com a agent infiltrat, però en lloc seu, per atzar, és Savorelli qui és tirotejat. El règim feixista italià el considerà posteriorment un «*benemèrit caigut*».

Ferdinando
Scivoli
Carrara, 13 de juliol de 1900
??

Marbrista.

Republicà. Exiliat, vers el 1924 col·labora amb les legions garibaldines que projecta Ricciotti Garibaldi a París. Organitza la reunió entre Macià i Garibaldi. Al corrent de la insurrecció catalana, diu que hi participarà i Macià li reserva un lloc important dins el contingent italià. Tanmateix, sembla que Garibaldi el traeix i el vol usar per simular un complot fals contra Mussolini el 31 d'octubre de 1926. Detingut pels francesos, no pot participar a la rebel·lió catalana. Durant el judici evidencia les desavinences amb Garibaldi.

El 1929 viu a Nanterre i treballa a l'empresa Boydur & C. Resideix en una casa de la companyia amb una noia francesa amb la qual es casa aquell any. A partir d'aleshores no consta cap més activitat política, tot i que l'ambaixada italiana constata que professa principis antifeixistes.

Sante
Semeraro
Mesagne, 26 de maig de 1900
Roma, 3 de febrer de 1965

«Filippo Neri»

Capità de la marina mercant italiana. Membre del Partito Socialista Italiano (massimalista) (PSIm). El 1924 s'exilia a França, treballa als tallers de la Renault, a Billancourt. Detingut el 2 de novembre de 1926 a Millars, rep l'ordre d'expulsió l'1 de desembre. S'exilia a Bèlgica. El 1928 és arrestat a Marsella per haver infringit l'ordre d'expulsió. Passa dos mesos a la presó i marxa a treballar a Luxemburg, on organitza un secretariat permanent de la CGT italiana. El 1932 es casa amb una italiana i se l'autoritza a tornar a França. El 1934 treballa de ferroveller a París. El 1935 col·labora a *Avanti!*, òrgan del PSIm, on escriu sobre qüestions sindicals amb pseudònim.

El 1936, començada la Guerra Civil espanyola, passa al comunisme. El 1938 treballa a París com a corrector a *La Voce degli Italiani.*

Tullo
Tango
Roma, 15 d'abril de 1896
??

Pintor.

Combat cinc anys al 1r d'infanteria de l'exèrcit italià.

Detingut el 31 d'octubre de 1926 a Bordeus, rep l'ordre d'expulsió de França el 12 de novembre.

Carlo
Traversi
Borgonovo Val Tidone, 6 de maig de 1903
??

«Carlo Fagioli»

Paleta. Anarquista. Desertor de l'exèrcit per trobar la disciplina massa dura. El 1923 entra a França dient que vol allistar-se a la Legió Estrangera. No ho fa i el 1924 és detingut en un congrés de llibertaris italians.

Detingut l'1 de novembre de 1926 a Estagell, rep l'ordre d'expulsió el dia 14. El dia 18 arriba a Brussel·les. L'octubre de 1927 torna a ser a París on sovinteja els nuclis anarquistes i revolucionaris. El 1928 és condemnat a dos mesos de presó per no abandonar el país. A l'agost és condemnat a Nantes a un mes de presó per continuar infringint l'ordre d'expulsió. En sortir torna a París. El 1931, 1933 i 1936 les autoritats italianes apunten que ha fet estades breus a Barcelona, no se sap si per motius polítics o per cercar feina. A les acaballes dels anys 1930 resideix a París.

Mario **Traverso**

Gènova, 10 de març de 1890
Campillo de Llerena, 16 de febrer de 1938

Militar.

Sotsoficial artiller de la marina a la Primera Guerra Mundial. Acabada, obre un negoci, que va malament i el 1923 emigra a França, on viu a Grenoble, Lió i París.

Detingut el 2 de novembre de 1926 a Millars, rep l'ordre d'expulsió l'1 de desembre, s'exilia a Brussel·les. El 1930 és expulsat de Bèlgica, passa per Luxemburg i torna a França, on està un mes a la presó per incomplir l'anterior ordre d'expulsió.

Instal·lat a Barcelona, l'octubre de 1932 Francesc Macià el rep al Palau de la Generalitat i acorda donar-li alguna mena de subsidi, segons el consolat italià. El 1935 treballa a Sant Llorenç de la Muga. El 1936, amb l'esclat de la Guerra Civil, s'allista en el bàndol republicà, on assoleix el grau de capità a la Brigada Internacional Garibaldi. Mor en combat després de ser ferit en diverses ocasions.

Giovanni **Valmaggi**

Forli, 26 de febrer de 1905
??

Mecànic.

Comunista. Nebot de Celso Morigi. El 2 d'abril de 1922 participa en un enfrontament en el qual resulta mort un feixista i és condemnat a tres anys de presó. Complerta la pena i finalitzat el servei militar, emigra clandestinament a França a la tardor del 1925.

Detingut el 31 d'octubre de 1926 a Bordeus, rep l'ordre d'expulsió de França el 12 de novembre. Passa uns mesos a Bèlgica, a Charleroi i Heusies, i després a Luxemburg. El juliol de 1930 també és expulsat de Bèlgica i va a Basilea. El maig de 1931 torna a París, on troba el seu germà Aurelio. Després es dirigeix a Niça i col·labora amb els comitès proletaris antifeixistes. A finals de novembre entra a Itàlia, no se sap amb quin propòsit, i és detingut. Se'l confina durant cinc anys a l'illa de Ponza. El febrer de 1942 resideix a la seva Forli natal.

Gelindo **Zanasi**

Minerbio, 22 d'abril de 1892
Bolonya, 28 d'abril de 1973

Manobre, galvanitzador.

Anarquista. Membre dels Arditi del Popolo. El 1923 s'exilia a França. S'apunta a la insurrecció catalana gairebé per atzar. A l'estació de Narbona coincideix amb el grup de catalans i italians i, en assabentar-se d'on van, s'hi suma per idealisme. Detingut la nit del 2 de novembre de 1926 a Perpinyà, rep l'ordre d'expulsió de França el dia 13. S'exilia a Bèlgica, però el 1932 torna a França.

El 1936, començada la Guerra Civil, s'allista a la secció italiana de la columna Ascaso de la CNT-FAI. Assoleix el grau de capità a les Brigades Internacionals.

El 1940, sota l'ocupació nazi, és internat al camp de Vernet d'Arieja i extradit el 1941 a Itàlia, on pateix captiveri a Ventotene i Renicci di Anghiari fins al 1943.

En la postguerra milita a la Federazione Anarchica Italiana (FAI).

Barcelona, 26 d'abril de 1930

Acte de rebuda de Jaume Compte després del seu alliberament de la presó condemnat pel Complot de Garraf. D'esquerra a dreta, Miquel Badia, Jaume Compte, Francesc Ferrer i Deogràcies Civit.

JOSEP MARIA SAGARRA / ANC

ANNEX 3

Altra militància i col·laboradors destacats d'Estat Català

A causa del caràcter líquid d'Estat Català, de naturalesa híbrida, política i militar, i amb una estructura organitzativa que va fluctuar entre partit, moviment i front, es fa molt difícil verificar el grau d'implicació de moltes de les persones que hi apareixen vinculades.

Les obligades exigències en què es va moure, durant els intensos nou anys de la seva relativa curta vida, tant sota la dictadura primoriverista com a l'exili i la diàspora —a França, Bèlgica, Suïssa, Argentina, Xile, Cuba...— no ajuden a identificar ni el grau d'implicació de molts personatges ni la seva identitat inequívoca.

La documentació dispersa i fragmentària, la clandestinitat, que obligava sovint a utilitzar pseudònims, o les llistes d'efectius sense noms i cognoms, fan que, en molts casos, sigui un objectiu impossible poder afirmar amb total seguretat que tal o tal personatge va ser efectivament militant d'aquesta organització separatista.

Per a aquest annex hem optat per atorgar carta de naturalesa des d'una perspectiva àmplia. En alguns casos, no podem assegurar que la militància a Estat Català fos inequívoca, però sí que hi ha suficients dades per constatar-ne la vinculació amb l'organització i, sobretot, la col·laboració amb el seu propòsit fonamental: l'assoliment de la independència nacional de Catalunya sense renunciar a cap forma de lluita.

En qualsevol cas, es pot asseverar que la història d'Estat Català de 1922 a 1931 és la història del procés de desenvolupament del macianisme, entès com la consolidació del lideratge carismàtic de Francesc Macià i el seguiment de la seva estratègia política, que va modulant al llarg del temps. Qui s'allunya dels seus postulats acaba fora de l'òrbita de l'organització.

Així doncs, més enllà dels 95 dirigents i soldats conjurats de Prats de Molló, ja tractats a l'annex 1, podem distingir diverses tipologies entre la resta de militància i col·laboradors destacats d'Estat Català recollits en les pàgines d'aquest annex 3, com ara:

El nucli provinent de la Federació Democràtica Nacionalista i la primera militància: Ramon Arrufat, Jaume Balius, Daniel Cardona, Josep Casals, Arístides Demetrio i Danyans, Ramon Duran i Albesa, Lluís Escaler, Simó Llauneta, Lluís

Marsans, Manuel Pagès, Fermí Palau, Joan Soler i Damians i Josep Maria Xammar.

Els membres de les succesives direccions de l'organització: Jaume Aiguader, Amadeu Bernadó, Josep Bonifaci, Manuel Carrasco i Formiguera, Miquel Ferrer i Sanchis, Benet Mori, Josep Riera i Puntí i Santiago Vivancos.

Els implicats en el Complot de Garraf i els caps i membres dels escamots: Josep Badia, Miquel Badia, Miquel A. Baltà, Deogràcies Civit, Jaume Compte, Artur Cussó, Francesc Ferrer i Torrents, Emili Granier-Barrera, Jaume Julià, Marcel·lí Perelló i Joaquim Pou.

La incipient militància femenina: Carme Ballester i Maria Dolors Bargalló.

La resta d'implicats en els Fets de Prats de Molló, que no foren detinguts a França o ho foren a Catalunya: Enric Bausà, Joan Boladeras, Eduard Castells, Manuel Gonzàlez i Alba, Marian Grau i Miró, Ramon Musté, Francesc Raluy, Rafael Ramis, Marc-Aureli Vila i Ricard Ymbert.

Els propagandistes vinculats a diverses organitzacions (Unió Catalanista, Associació Catalana de Beneficència, Joventut Nacionalista Obrera, Joventut Nacionalista Icària, Joventut Democràtica Nacionalista, La Barricada, Esquerra Catalana...) i publicacions (*La Tralla*, *L'Intransigent, Icària Nacionalista*...): Vicenç Albert Ballester, Josep Grant i Sala, Felip Grau i Ros, Domènec Latorre, Pelegrí Llangort, Pere Manén, Francesc Muntanyà, Josep Maria Pou, Antoni Puch i Daniel Roig i Pruna.

Els separatistes dels nuclis d'Amèrica: Josep Abril a Xile; Pompeu Audivert, Hipòlit Nadal i Mallol i Pere Seras a Argentina; Salvador Carbonell, Josep Conangla, Claudi Mimó, Joaquim Muntal, Josep Murillo i Josep Pineda a Cuba.

Aquestes 64 personalitats, més els 95 conjurats de Prats de Molló, permeten fer-nos una idea general de quins eren els sectors socials i polítics d'aquell primer macianisme, previ a la fundació d'Esquerra Republicana de Catalunya.

Josep
Abril i Llinés
El Masnou, 25 de febrer de 1879
Santiago de Xile, 28 d'agost de 1929

Comerciant.

Establert de jove a Sabadell, treballa com a aprenent d'adroguer fins a obrir el seu propi negoci de confiteria. Implicat en el seu teixit associatiu i econòmic, arriba a presidir el Foment Mercantil Sabadellenc.

Militant de la Lliga Regionalista, el 1909, arran de la Setmana Tràgica, proclama la República Federal i Social a Sabadell. Aquesta acció revolucionària l'obliga a exiliar-se per esquivar la repressió.

S'instal·la a Santiago de Xile, on regenta un cafè-pastisseria. El 1922 s'afilia a Estat Català i el 1923 funda el Comitè de Publicitat Catalana de Xile, i publica opuscles doctrinals com *La salvación de Cataluña está en su independencia* (1925) i periòdics com *Catalunya* (1926) i *Canigó* (1927).

Poc abans de la seva mort es distancia de l'estratègia de Macià i s'alinea amb Daniel Cardona.

Jaume
Aiguader i Miró
Reus, 24 de juliol de 1882
Ciutat de Mèxic, 30 de maig de 1943

«Doctor Galeno»

Doctor en Medicina i metge municipal de Barcelona. Orienta la seva professió cap a l'higienisme, la millora de les condicions de vida de la classe obrera i l'edició científica. Funda la rellevant col·lecció Monografies Mèdiques, pionera en la difusió de la ciència en català.

El 1919 presideix l'Ateneu Enciclopèdic Popular. Durant la dictadura primoriverista és empresonat. Col·laborador de *L'Opinió*. Militant de la USC i membre de la direcció d'Estat Català, en nom de la qual signa, el 1930, el Pacte de Sant Sebastià. El 1931 funda ERC i és elegit alcalde de Barcelona, així com diputat a les Corts republicanes de 1931 i a les de 1936.

Durant la Guerra Civil esdevé ministre de Treball.

El 1939 s'exilia a Mèxic, on continua la seva activitat intel·lectual i editorial.

Ramon
Arrufat i Arrufat
Les Borges Blanques, 21 de novembre de 1897
Barcelona, 16 d'abril de 1981

«Ramon de les Borges Blanques»
«Pelayo Meléndez y Solá»

De ben jove s'afilia a Estat Català i, un cop traslladat a Barcelona, el 1925, col·labora a *L'Estat Català* i *La Nació Catalana*. Participa en la fundació d'ERC, però se'n separa el 1932 discrepant de la posició del partit en la discussió de l'Estatut. S'integra a Elements d'Estat Català i, més tard, al Partit Nacionalista Català, publicant *Catalunya, poble dissortat* (1933), en col·laboració amb Josep Casals, i *Catalunya, Pi i Margall i el catalanisme* (1934).

Després de la Guerra Civil, roman al país i milita al FNC. El 1946 escriu amb pseudònim *La solució Cambó* i *La unidad hispánica. España y Cataluña (1892-1939)*, llibre pel qual és empresonat quatre anys.

Propietari d'una botiga de filatèlia, durant la Transició recluta militants per a EPOCA.

Pompeu
Audivert i Mir
L'Estartit, 27 d'octubre de 1900
Buenos Aires, 14 de gener de 1977

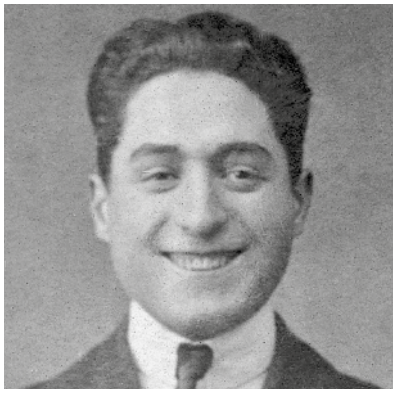
Gravador i pintor.

Traslladat de ben petit amb la seva família a Buenos Aires, el 1914 entra a treballar al taller d'un gravador català. Amb altres artistes catalans emigrats, com Josep Planas i Casas i Joan Batlle Planas, conforma un nucli crucial per a la renovació plàstica a Buenos Aires.

El 1925 és un dels integrants del 3r Terç d'Almogàvers, organitzat a Buenos Aires, disposats a participar en la insurrecció macianista.

El 1927 es nacionalitza argentí, tot i que mai es desvincula de la comunitat catalana a l'exili. Com a prolífic col·laborador de *Ressorgiment*, en dissenya portades d'emotiu contingut patriòtic.

El 1946 publica *Gravat català al boix* i el 1948 *Técnica del grabado al buril*. Guardonat amb el Gran Premio Guillermo Facio Hebequer (1967), compagina la creació plàstica amb la impressió artesanal de llibres.

Josep
Badia i Capell
Torregrossa, 11 d'octubre de 1903
Barcelona, 28 d'abril de 1936

El 1920 es trasllada a Barcelona per estudiar i el 1922 s'afilia a Estat Català. Gran amant de l'atletisme i la natació, s'integra des del primer moment als escamots, i participa en entrenaments de preparació militar a la muntanya.

A partir de 1931, amb la proclamació de la República, milita a ERC i a les JEREC. Destaca en l'àmbit institucional de l'esport, i esdevé president de la Federació Catalana de Lluita el 1934.

Al costat del seu germà Miquel —que encapçala els Serveis d'Ordre Públic de la Generalitat— organitza operatius per a contrarestar la violència anarquista. Arran dels Fets d'Octubre de 1934 s'exilia a França, Alemanya, Bèlgica i Andorra.

El febrer de 1936, amb la victòria del Front d'Esquerres, retorna a Catalunya. A l'abril és assassinat amb el seu germà Miquel per pistolers de la FAI.

Miquel
Badia i Capell
Torregrossa, 10 de març de 1906
Barcelona, 28 d'abril de 1936

El 1922 es trasllada a Barcelona per estudiar nàutica. S'afilia a Estat Català i esdevé cap d'un escamot. El 1925, incorporat a La Bandera Negra, participa en el Complot de Garraf, pel qual és condemnat a dotze anys de presó. El 1930, a la fi de la dictadura de Primo de Rivera, és amnistiat.

A partir del 1931, milita a ERC i, amb Josep Dencàs, assumeix la direcció de les JEREC. El març de 1934 és nomenat cap de serveis de la Comissaria General d'Ordre Públic de la Generalitat de Catalunya. Dimiteix al setembre per la vista del cas Xammar. Arran dels Fets d'Octubre s'exilia a França, Colòmbia, Bèlgica i Andorra.

El febrer de 1936, amb la victòria del Front d'Esquerres, retorna a Catalunya. A l'abril és assassinat amb el seu germà Josep per pistolers de la FAI, en represàlia pel seu combat contra la violència anarquista.

Jaume
Balius i Mir
Barcelona, 13 de juliol de 1904
Ieras, 13 de desembre de 1980

Periodista i escriptor.

Inicia estudis de Medicina, però una malaltia progressiva el paralitza i l'obliga a desplaçar-se en cadira de rodes o crosses tota la vida.

Atret pel separatisme macianista, s'afilia a Estat Català. El 1925 participa en el Complot de Garraf i s'exilia a França. Evoluciona cap a l'anarcosindicalisme i s'afilia a la CNT i a la FAI.

El 1937, durant la Guerra Civil, cofunda l'Agrupació dels Amics de Durruti, una organització que pretèn salvar les conquestes revolucionàries de juliol de 1936 davant la militarització i centralització estatal. Dirigeix el seu portaveu, *El Amigo del Pueblo*, i escriu *Hacia una nueva revolución* (1938), amb que s'enfronta als sectors oficialistes de la CNT.

El 1939 s'exilia i inicia un periple per França, República Dominicana, Cuba i Mèxic, abans de retornar a França el 1961.

Vicenç Albert
Ballester i Camps

Barcelona, 18 de setembre de 1872
El Masnou, 15 d'agost de 1938

«VIC i ME»

Fill de capità, el 1894 esdevé pilot de la marina mercant. Cap al 1898, problemes de salut l'obliguen a abandonar de forma prematura la seva carrera al mar.

Establert a Catalunya, es bolca en l'activisme separatista. El 1901 s'incorpora al Foment Autonomista Català —que presidirà— i lidera La Reixa, la primera xarxa de solidaritat als presos i represaliats catalanistes. A partir de 1903 dirigeix *La Tralla*, *Renaixement* i *L'Intransigent* i, el 1908, funda l'Associació Catalana de Beneficència, de caire solidari.

El 1918 dissenya l'estelada de triangle blau i estel blanc com a bandera independentista i impulsa el Comitè Pro Catalunya per internacionalitzar el cas català davant la Societat de Nacions.

A partir de 1924 esdevé el darrer president de la Unió Catalanista i col·labora amb Estat Català.

Carme
Ballester i Llasat

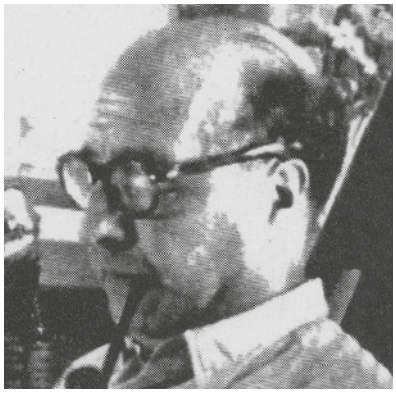
Barcelona, 27 d'abril de 1900
París, 7 de març de 1972

Militant d'Estat Català juntament amb el seu primer marit, Joan Duran i Isern. A partir de 1931 milita a ERC i a les JEREC i esdevé una de les principals propagandistes del partit.

Divorciada, el 1936, en plena Guerra Civil, contrau matrimoni amb Lluís Companys. L'abril de 1938 marxa a París per protegir i fer-se càrrec del seu fillastre, Lluïset Companys, que pateix una greu malaltia mental. El febrer de 1939 es retroba amb Lluís Companys, però l'agost de 1940 viu en primera persona la seva detenció a l'exili bretó per part de la policia militar alemanya, prèvia a la seva posterior deportació i afusellament a Barcelona.

Durant l'ocupació nazi de França a la Segona Guerra Mundial col·labora amb la Resistència.

Treballa en la costura i el servei domèstic i té cura de Lluïset fins a la mort d'aquest el 1956.

Miquel Arcàngel
Baltà i Botta

Barcelona, 13 de gener de 1892
Barcelona, 20 de novembre de 1964

Químic i farmacèutic.

Director del Laboratori Municipal, regenta la farmàcia Botta Baltà a Barcelona, punt de trobada de reunions polítiques clandestines.

Militant de la Lliga Regionalista el 1916 i posteriorment d'Acció Catalana. El 1924 funda i és el principal instructor de la Societat d'Estudis Militars (SEM), per formar joves en tàctiques de combat i pràctiques de tir.

El 1925 Macià el nomena cap d'estat major de l'Exèrcit Català, i aporta dissenys organitzatius per als preparatius de la insurrecció. Descobert per la dictadura de Primo de Rivera, és empresonat i, després de ser sobreseguda la seva causa, el 1928 s'exilia a França. El 1931, amb la proclamació de la República, torna a Catalunya i esdevé cap de la guàrdia cívica del president Macià.

El 1939 s'exilia a Cuba, no tornant al país fins el 1961.

Maria Dolors **Bargalló i Serra**

Barcelona, 31 d'agost de 1902
Ciutat de Mèxic, 2 d'agost de 1980

Modista i professora de confecció per a la Unión Industrial Algodonera, posteriorment és funcionària a l'Ajuntament de Barcelona.

Militant d'Estat Català des de 1925, s'incorpora a ERC des de la seva fundació el 1931, i col·labora amb *L'Opinió* i *La Humanitat*. N'impulsa la Secció Femenina i es converteix en l'oradora més brillant i la principal propagandista del partit, amb més de 400 mítings i conferències.

Entre 1934 i 1938 participa en els congressos mundials de dones contra la guerra i el feixisme. El 1937, durant la Guerra Civil, esdevé presidenta de la Unió de Dones de Catalunya.

El 1939 s'exilia uns mesos a França i, definitivament a Mèxic, on continua vinculada a ERC i a la comunitat catalana a l'exili. Des de 1945 i durant disset anys, dirigeix el programa radiofònic «L'Hora Catalana».

Enric **Bausà i Pla**

Quesa, 30 de juliol de 1881
??

Col·labora en la insurrecció de Prats de Molló com a encarregat de traslladar, juntament amb Francesc Raluy, l'armament d'Estat Català des de París i rodalies als dipòsits del Pirineu, des de la primavera de 1926 i fins a finals d'octubre.

El desembre de 1934 és detingut a Barcelona en el marc d'una operació contra una estafa de segells.

Des d'agost de 1936, durant la reconversió del Palau Episcopal de Barcelona en seu d'un futur Arxiu General de Catalunya, esdevé porter de l'edifici.

Amadeu **Bernadó i Calcató**

Barcelona, 31 d'agost de 1902
Clichy, 27 de juliol de 1974

«Bartros»

Militant d'Estat Català, a finals d'octubre de 1926 surt de Barcelona per a incorporar-se a la insurrecció macianista.

El contacte amb cercles obrers de l'Ateneu Enciclopèdic Popular el decanta cap al marxisme i el 1928 funda el PCC amb Jordi Arquer i en dirigeix el seu òrgan, el setmanari *Treball*.

Quan el PCC es fusiona el 1930 per donar pas al BOC, refusa integrar-s'hi. S'apropa breument a Estat Català-Partit Proletari, però el 1932 acaba ingressant a la USC. Com a periodista, exerceix de redactor a *L'Opinió* i *Justícia Social*.

Amb l'esclat de la Guerra Civil i la fundació del PSUC el 1936, esdevé cap de redacció de *Treball*.

El 1939 s'exilia a França, on col·labora amb la resistència durant la Segona Guerra Mundial. Políticament, roman fidel a la fracció comorerista del PSUC.

Joan
Boladeras i Maruny
Mataró, 7 de maig de 1897
Barcelona, 11 d'octubre de 1982

Militant d'Estat Català i resident a Rubí, el 1924 s'exilia a França i col·labora amb Macià.

Té una formatgeria a Llívia i és representant d'una casa suïssa. Això li serveix —en el marc de la insurrecció de Prats de Molló— com a excusa per creuar la frontera amb facilitat i fer d'enllaç entre França i Catalunya. És detingut a Catalunya, però després d'uns mesos a la presó Model en surt al febrer de 1927.

El 1928 es casa i passa a residir a Barcelona i després a Llívia.

El 1932 forma part d'Elements d'Estat Català.

Durant la Guerra Civil es perseguit per la FAI com a propietari i per haver facilitat la fugida de capellans i gent de dretes.

El 1939, amb la derrota republicana a la Guerra Civil, el franquisme instrueix una causa contra seu, però finalment és alliberat sense càrrecs.

Josep
Bonifaci i Mora
Llimiana, 20 de juliol de 1895
Barcelona, 22 d'abril de 1989

Metge gastroenteròleg. Nascut en una família de llarga tradició mèdica, el 1916 es llicencia a la UB. El 1920 participa en la fundació del Sindicat de Metges de Catalunya. Des del 1930 exerceix a l'Hospital de la Santa Creu i de Sant Pau, de Barcelona.

En l'àmbit polític, milita successivament al Centre Nacionalista Republicà i a Estat Català, del qual formarà part del Directori. A l'inici de la Guerra Civil s'afilia al PSUC i presideix la branca sanitària de la UGT. El 1938 és nomenat director general d'Assistència Social de la República.

El 1939 emprèn un llarg exili de tres dècades que el porta a exercir la medicina a l'Hospital Central del Kremlin a Moscou, així com a Tolosa de Llenguadoc, Praga, Bucarest i París. El 1956 és elegit membre dels comitès centrals tant del PSUC com del PCE. El 1971 torna a Catalunya.

Salvador
Carbonell i Puig
Sagua la Grande, 29 de gener de 1882
Santiago de Cuba, 16 de febrer de 1968

Nascut a Cuba fill de catalans, la família es trasllada a Sitges a l'any de nèixer. El 1897 torna a l'illa caribenya i s'estableix a Santiago de Cuba com a comissionista. El 1905, en una breu estada a Catalunya, col·labora amb *La Tralla* i es polititza. En tornar impulsa la creació del Centre Català. El 1906 crea la publicació *Fora Grillons!* i el 1907 funda «Catalunya» Grop Nacionalista Radical.

El 1925, en el marc de la insurrecció d'Estat Català, és encarregat per Macià de recollir suports econòmics a la seva ciutat.

El 1940 impulsa un Front Patriòtic Català —a redòs de l'estructura internacional del FNC—, el 1943 la Unió dels Catalans Independentistes i el 1953 la Conferència Nacional Catalana, celebrada a Mèxic.

El 1959 «Catalunya» Grop Nacionalista Radical es dissol per la pressió del nou règim castrista a l'activitat d'entitats estrangeres.

Daniel
Cardona i Civit

Barcelona, 18 d'agost de 1890
Sant Just Desvern, 7 de març de 1943

«Vibrant»

Inicia la seva militància de jove a la Unió Catalanista. Amb Macià, participa el 1919 en la creació de la FDN i, el 1922, en la d'Estat Català. El 1925 impulsa La Bandera Negra, implicada en el Complot de Garraf, i s'exilia a França, on s'allunya de Macià i abandona Estat Català. Torna a Catalunya el 1930 i funda Nosaltres Sols!. El 1931 és elegit alcalde de Sant Just Desvern i el 1932 s'incorpora al PNC, però l'abandona al poc temps. El 1934 és reelegit alcalde i participa als Fets d'Octubre, exiliant-se de nou. Torna el 1936 i amb l'esclat de la guerra s'incorpora al nou Estat Català dencasista, del qual és expulsat poc després. Perseguit per la FAI, torna a exiliar-se.

Greument malalt, el 1942 torna definitivament a casa seva. El seu pensament polític és reflectit en obres com *La Batalla* (1923) i *Res de nou al Pireneu...* (1933).

Manuel
Carrasco i Formiguera

Barcelona, 3 d'abril de 1890
Burgos, 9 d'abril de 1938

Llicenciat en Dret a la UB i doctorat a Madrid. Militant de la Lliga Regionalista, el 1922 funda Acció Catalana.

Durant la dictadura de Primo de Rivera forma part de la direcció interior d'Estat Català, en representació d'AC.

L'abril de 1931 esdevé conseller de Sanitat i Beneficència en el govern provisional de la República Catalana de Francesc Macià. El juny és elegit diputat a les Corts republicanes i, el novembre, funda Unió Democràtica de Catalunya.

El 1936, amb l'esclat de la Guerra Civil, i malgrat el fidel suport a la legalitat republicana i a la Generalitat, és perseguit per milícies anarquistes i d'extrema esquerra. Per salvar-li la vida, la Generalitat el nomena el seu representant al País Basc.

El 1937 és capturat pels franquistes, acusat de rebel·lió militar i executat.

Josep
Casals i Freixes

El Vendrell, 24 de desembre de 1872
Barcelona, 11 de gener de 1939

«El Sastre»

El 1922 s'afilia a Estat Català i, el 1923, arran de l'exili de Macià, esdevé un dels seus principals contactes a l'interior. La seva sastreria, al carrer de l'Hospital de Barcelona, és un punt de trobada i d'activitats separatistes durant la dictadura de Primo de Rivera.

El 1925 participa en el Complot de Garraf i, el 1926, en la insurrecció macianista. Iniciat en la maçoneria, el 1929 impulsa la lògia Themis.

El 1931 participa en la fundació d'ERC, però, després de l'acceptació de la Generalitat de Catalunya, s'allunya de Macià i crea Elements d'Estat Català i, el 1932, el PNC, del qual és candidat a les eleccions al Parlament de Catalunya per Barcelona-ciutat. Expulsat del PNC, el 1933 escriu amb Ramon Arrufat *Catalunya, poble dissortat.*

El 1936 participa en la creació del nou Estat Català dencasista.

Eduard
Castells i Roca

Valls, 12 de desembre de 1898
París, 18 de gener de 1976

Pintor.

Militant d'Estat Català i cunyat de Manuel Gonzàlez i Alba, participa en la insurrecció macianista de 1926.

El 1941 s'instal·la a Barcelona i comença a exposar la seva obra. S'integra en la vida intel·lectual de la ciutat a través del col·lectiu La Campana de Sant Gervasi on coincideixen Antoni Tàpies i Joan Brossa i es gesta el moviment d'avantguarda Dau al Set.

El 1948 i 1949 concorre al Saló d'Octubre. I el 1968 presenta la sèrie de pintures titulada Estampes de Castella.

La seva obra abasta diversos gèneres: figures humanes, natures mortes i paisatge, tant urbà com el d'una ruralia ordenada i humanitzada. A més de la pintura sobre cavallet, conrea la mural, de la qual és un gran exponent la decoració que realitza a l'església de Sant Joan de Valls.

Deogràcies
Civit i Vallverdú

L'Espluga Calba, 22 de març de 1900
Ciutat de Mèxic, 3 de març de 1990

Escultor. Format a l'Escola de la Llotja de Barcelona, treballa als tallers d'Antoni Parera i Josep Llimona.

Durant la dictadura de Primo de Rivera s'afilia a Estat Català i a la Societat d'Estudis Militars. El 1925, incorporat a La Bandera Negra, participa en el Complot de Garraf, pel qual és condemnat a dotze anys de presó. El 1930, a la fi de la dictadura, és amnistiat.

El 1931 s'incorpora a ERC i assumeix responsabilitats institucionals en l'àmbit cultural: guanya les oposicions de director general de Museus de Catalunya; col·labora amb Joaquim Folch i Torres en la creació dels museus de Lleida i Sitges i exerceix com a conservador del Museu d'Arts Decoratives de Pedralbes i cap de restauració del jaciment arqueològic d'Empúries.

El 1939 s'exilia a Mèxic, on continua militant a ERC i dedicat a l'art com a professor d'escultura.

Jaume
Compte i Canelles

Castelló d'Empúries, 13 de juliol de 1889
Barcelona, 7 d'octubre de 1934

De jove es trasllada a Barcelona, on treballa en la difusió de llibres en català. Milita a Estat Català des dels seus inicis, el 1922.

El 1925 funda —juntament amb altres militants de l'ala radical— l'organització armada La Bandera Negra i capitaneja l'anomenat Complot de Garraf, pel qual és condemnat a cadena perpètua. El 1928 s'escapa de la presó de Sant Miquel dels Reis, juntament amb Jaume Julià i companys de la CNT, però són atrapats i empresonats de nou. El 1930, a la fi de la dictadura, és amnistiat.

El 1931 participa en la fundació d'ERC, però poc després crea Estat Català - Partit Proletari. A les eleccions al Parlament de Catalunya de 1932 forma part de la seva candidatura per Barcelona-ciutat.

Durant els Fets d'Octubre de 1934, lluita al CADCI amb altres correligionaris del PCP, on troba la mort.

Josep
Conangla i Fontanilles

Montblanc, 15 de setembre de 1875
L'Havana, 15 de maig de 1965

Llicenciat en Dret i Lletres a la UB, s'inicia ben d'hora en el periodisme col·laborant amb diverses capçaleres republicanes i catalanistes. El 1895, en ple conflicte bèl·lic colonial, és enviat a Cuba com a soldat de lleva, on simpatitza amb la causa de l'alliberament nacional de l'illa. Després d'un breu retorn a Catalunya, el 1905 emigra i s'estableix a l'Havana.

A la capital cubana, el 1908 funda *La Nova Catalunya* i assumeix la direcció del Centre Català.

El 1928, en col·laboració amb Josep Carner-Ribalta, organitza l'Assemblea Constituent del Separatisme Català, que redacta el projecte de constitució provisional de la futura República Catalana.

El 1932 Macià el nomena delegat oficial de la Generalitat per a Cuba i Amèrica Central. El 1944 presideix els Jocs Florals de la Llengua Catalana a l'exili celebrats a l'Havana.

Artur
Cussó i Arnal

Barcelona?, 1906
Santiago de Xile, 28 de setembre de 1942

El 1921, amb quinze anys, ingressa a la FDN i el 1922 a Estat Català, on comanda l'escamot La Brancada. Detingut, és empresonat uns mesos.

A finals d'octubre de 1926 surt de Barcelona cap al Pirineu per incorporar-se a la insurrecció macianista.

A les eleccions al Parlament de Catalunya de 1932 forma part de la candidatura per Barcelona-ciutat d'Estat Català-Partit Proletari. Com a militant del PCP lluita al CADCI en els Fets d'Octubre de 1934. El 1936 és elegit compromissari per a l'elecció del president de la República i lidera la incorporació del PCP en la fundació del PSUC, del qual esdevé membre del Comitè Central.

Durant la Guerra Civil, el 1937 és nomenat regidor del PSUC a Barcelona. El 1938 s'incorpora amb la seva lleva a l'Exèrcit republicà.

El 1939 s'exilia a Xile.

Arístides
Demetrio i Danyans

Barcelona, 4 d'abril de 1877
Barcelona?, 1950

«Arístides Danyans»

Fill d'Eugeni Demetrio i Danyans, dirigent del PRDF. El 1897 és un dels set pioners de l'Agrupació Excursionista Els Muntanyenchs que fan la primera ofrena al monument a Rafael Casanova de Barcelona per l'Onze de Setembre. Actiu propagandista, el 1898 és elegit vicepresident segon del Centre Escolar Catalanista i participa en la fundació de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. El 1901 es llicencia en Dret a la UB. Col·laborador de *Metralla*, el 1907 hi trenca i crea l'efímera *La Nova Tralla,* per la qual, el 1908, pateix un consell de guerra.

Amb Macià participa el 1919 en la creació de la FDN i el 1922 en la d'Estat Català, del qual n'esdevé un dels seus principals oradors i conferenciants.

El 1930 participa en la fundació de Nosaltres Sols! i el 1932 del PNC, que abandona poc després.

Ramon
Duran i Albesa
Barcelona, 19 de setembre de 1883
El Masnou, 26 d'octubre de 1951

El 1897 és un dels set pioners de l'Agrupació Excursionista Els Muntanyenchs que fan la primera ofrena al monument a Rafael Casanova de Barcelona per l'Onze de Setembre. Emigra uns anys a Mèxic. Vicepresident de l'Associació Nacionalista Catalana i directiu del CADCI. El 1913, funda el Casal Nacionalista Martinenc i la branca juvenil, Els Néts dels Almogàvers, que, el 1915, instal·len la primera placa commemorativa al Fossar de les Moreres. El 1914 funda el Casal Nacionalista Sagrerenc.

Secretari de propaganda de la Unió Catalanista, esdevé secretari personal de Francesc Macià, amb el qual participa el 1919 en la creació de la FDN i el 1922 en la d'Estat Català.

Militant d'ERC des del 1931, el 1934 és escollit membre del Consell de Treball de la Generalitat. Arran del Fets d'Octubre és condemnat a un any de reclusió.

Lluís
Escaler i Espunyes
Oliana, 3 de febrer de 1897
Barcelona, 23 d'abril de 1939

Es trasllada de jove a Barcelona per estudiar peritatge agrònom, professió que mai no exerceix, ja que opta per una feina estable com a comptable.

Iniciat políticament a la Unió Catalanista, el 1919 participa amb Macià en la creació de la FDN i el 1922 en la d'Estat Català. Contrari als pactes amb el republicanisme espanyol, el 1930 impulsa Nosaltres Sols!, del qual esdevé el primer president.

Paral·lelament, col·labora estretament amb l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana i, a l'empara de Pompeu Fabra, realitza importants estudis sobre dialectologia i lèxic. També destaca com a folklorista apassionat i recopila un extens llegat de rondalles, cançons i tradicions de l'Alt Urgell.

Amb la derrota republicana és afusellat pels franquistes al Camp de la Bota.

Miquel
Ferrer i Sanchis
Castelldefels, 7 de setembre de 1899
Barcelona, 2 de maig de 1990

Orfe de pare, s'instal·la amb la seva mare a Vilanova i la Geltrú, on aprèn l'ofici d'impressor. Es trasllada a Barcelona per estudiar comerç i s'afilia al CADCI.

El 1922 participa en la fundació de les Joventuts d'Acció Catalana i s'integra a la secció clandestina d'Estat Català. El 1925, com a membre del nucli d'acció «Grup dels Set», es veu involucrat en el Complot de Garraf i l'empresonen a Alacant entre 1926 i 1930.

Ingressa al BOC, on esdevé el secretari d'organització. Després del fracàs dels Fets d'Octubre de 1934 i amb l'esclat de la Guerra Civil, s'uneix al PSUC. El 1937 esdevé secretari general de la UGT de Catalunya.

El 1939 s'exilia a França, i posteriorment a Cuba i Mèxic, on desplega una intensa tasca editorial i cultural. El 1965 torna a Catalunya i publica *La Generalitat de Catalunya a l'exili* (1977).

Francesc
Ferrer i Torrents
Barcelona, 2 de maig de 1908
Ciutat de Mèxic, 26 d'octubre de 1979

Fill d'un apotecari catalanista que acull reunions clandestines a la rebotiga. Membre de La Bandera Negra, el 1925 participa al Complot de Garraf, pel qual és condemnat a dotze anys de presó. El 1930, a la fi de la dictadura de Primo de Rivera, és amnistiat.

El 1934 és candidat del PNC a les eleccions municipals de Barcelona.

El 1936, l'esclat de la Guerra Civil li estronca els estudis de Medicina quan només li queden tres assignatures per a llicenciar-se, però s'incorpora al front republicà exercint com a tinent metge provisional a l'Hospital de Sarinyena.

El 1939 s'exilia a Montpeller, on acaba els estudis universitaris. El 1941 marxa a Mèxic i hi revalida el títol, s'especialitza en psiquiatria i, amb altres metges catalans, funda la Policlínica Médico Farmacéutica, alhora que dirigeix la revista *Clínica Psicoanalítica.*

Manuel
Gonzàlez i Alba
Valls, 27 d'agost de 1894
Barcelona, 7 d'octubre de 1934

Polític, editor, pedagog i activista independentista. Després d'estudiar a Marsella, el 1914 s'estableix a Barcelona, on exerceix de professor de català i col·labora estretament amb Pompeu Fabra en tasques filològiques.

Militant d'Estat Català, és detingut a Barcelona i empresonat el 1926 per la seva implicació en els escamots de suport a la insurrecció de Prats de Molló.

Com a editor compromès amb la formació de la classe treballadora, funda Les Edicions de l'Arc de Berà, una editorial dedicada a difondre textos claus del pensament marxista i socialista en català.

Ideològicament transita cap a l'independentisme socialista, passant pel BOC i finalment al Partit Català Proletari.

Durant els Fets d'Octubre de 1934, lluita al CADCI amb altres correligionaris del PCP, on troba la mort.

Emili
Granier-Barrera
Barcelona, 24 d'abril de 1908
Barcelona, 10 d'agost de 1997

Periodista. Ingressa a Estat Català el 1924, amb setze anys, i participa amb La Bandera Negra al Complot de Garraf, pel qual és empresonat preventivament dos anys.

El 1930 passa a la USC i tradueix al català el *Manifest Comunista* de Marx i Engels. Vinculat a *L'Opinió*, com a secretari de redacció, col·labora també amb *La Publicitat* i *Justícia Social*.

El 1934 és elegit regidor de Barcelona —de la USC—, dins la Coalició d'Esquerres Catalanes, liderada per ERC.

Durant la Guerra Civil s'integra al PSUC i, amb la victòria franquista, s'exilia a França, on col·labora amb la Resistència francesa i dirigeix el diari clandestí *Catalunya*. El 1954 es trasllada a Caracas i manté una intensa activitat cultural a favor de la llengua catalana, i publica també llibres de poesia.

Torna a Catalunya el 1978 i esdevé militant del PSC.

Josep
Grant i Sala
??
Barcelona, 22 d'octubre de 1933

El 1904 funda i presideix Progrés Autonomista i, el 1913, la Unió Nacionalista Radical. El 1914 funda la Cooperativa Mutual Catalana i n'és elegit vicepresident tresorer. Membre destacat de la Unió Catalanista, a partir de 1915 forma part de la Junta Permanent i, el 1920, n'esdevé vicepresident. El 1916 és elegit comptador de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. També és soci del CADCI.

Des de la Unió Catalanista, a partir de 1922 col·labora amb Macià i Estat Català en mítings i conferències.

El 1923 és candidat a les eleccions a diputat de la Mancomunitat de Catalunya pel districte de Vilafranca-Igualada. Fundador i director de l'Institut Tecnològic del Venedor, el 1931 és president del Col·legi Oficial d'Agents Comercials i director de la revista *Concòrdia*. I el 1932, president de la Fira de Barcelona.

Marian
Grau i Miró
Girona, 8 de novembre de 1885
L'Havana?, ?

Periodista.

Col·labora a *La Veu de Catalunya*, *¡Cu-cut!*, *En Patufet*... fins que emigra a Nova York i, posteriorment a Cuba, on el 1922 funda el Club Separatista Català núm.1 de l'Havana, des del qual impulsa la Federació Internacional de Clubs Separatistes Catalans.

El 1925, en el marc de la insurrecció macianista, es trasllada a París com a representant dels catalans d'Amèrica, i signa en nom seu la constitució del Comitè d'Acció de la Lliure Aliança. Macià el designa com a un dels responsables de la compra i transport d'armament.

Retorna a Cuba i s'incorpora al diari *El Mundo* de l'Havana, alhora que col·labora amb *La Nova Catalunya.*

El 1946 esdevé director de la revista de Dret Internacional *Diplomacia* i guanya el premi de periodisme Valera Zequeira.

Felip
Grau i Ros
Barcelona, 12 de juny de 1899
Barcelona, 20 de juny de 1977

Enginyer, economista i periodista.

Membre de la Comissió de Foment de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.

A partir de 1922 esdevé un actiu propagandista d'Estat Català i col·laborador de *La Tralla.* Posteriorment s'afilia a Acció Republicana de Catalunya i col·labora amb *La Nau*.

A partir de 1931 milita a ERC i col·labora amb el diari *L'Opinió,* com a responsable de la informació laboral. El 1932 és un dels organitzadors del Consell d'Economia de Catalunya de la Generalitat. El 1934 publica el llibre *Catalunya-Orient*.

El 1937, durant la Guerra Civil, és nomenat membre del Consell d'Economia de la Generalitat, en representació d'ERC.

El 1939 s'exilia a França i el 1945 participa al Congrés d'ERC a l'exili celebrat a Tolosa de Llenguadoc.

Jaume
Julià i Pedrol

Barcelona, 17 de febrer de 1901
Parets del Vallès, 9 d'agost de 1936

Pèrit electricista.

Iniciat políticament el 1922 a la FDN, el 1925 participa en el Complot de Garraf, pel qual és condemnat a cadena perpètua. El 1928 s'escapa de la presó de Sant Miquel dels Reis, juntament amb Jaume Compte i companys de la CNT, però són atrapats i empresonats de nou. El 1930, a la fi de la dictadura de Primo de Rivera, és amnistiat.

Des del 1932 treballa al Servei de Contribucions de la Generalitat. El 1933 ingressa a la lògia maçònica Themis de Barcelona.

Com a membre del PCP lluita al CADCI en els Fets d'Octubre de 1934 i, el juliol de 1936, militant al PSUC, en la lluita a la plaça de Catalunya i a la presa de la Mestrança d'artilleria.

Mor en un accident d'automòbil mentre torna de Granollers a Barcelona, juntament amb Francesc Argemí.

Domènec
Latorre i Soler

Les Corts, 3 d'abril de 1893
Barcelona, 23 d'abril de 1939

Fill d'immigrants aragonesos, s'implica des de jove en associacions catalanistes: CADCI, Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, Unió Catalanista... Com a actiu propagandista funda i dinamitza diverses entitats de caire radical: Grop Joventut L'Avençada, Grup La Barricada, Joventut Nacionalista Obrera Pàtria Nova... militància per la qual és detingut sovint. Manté lligams amb els nuclis catalans d'Amèrica i, a partir de 1918, dirigeix *L'Intransigent.*

Devot de Francesc Macià, adhereix el seu Grup La Barricada a Estat Català.

El 1931 reprèn l'edició de *L'Intransigent* i esdevé funcionari a l'Ajuntament de Barcelona. El 1932 Joventut d'Esquerra Nacionalista Radical Pàtria Nova s'adhereix a ERC.

Amb la derrota republicana és afusellat pels franquistes al Camp de la Bota.

Pelegrí
Llangort i Majoral

Barcelona, 21 d'octubre de 1874
Barcelona, 22 de gener de 1956

«Fibló»

Militant de la Unió Catalanista, canalitza el seu compromís polític a través de la premsa. El 1903 s'incorpora a *La Tralla*, on escriu articles i editorials combatius pels quals les autoritats el processen judicialment en diverses ocasions. Paral·lelament apareix l'opuscle *El catalanisme y la democracia,* controvèrsia entre ell i el lerrouxista Antoni Cuadras.

El 1907, després del tancament definitiu de *La Tralla*, la pressió judicial l'obliga a emprendre el camí de l'exili cap a França, on resideix durant uns quants anys. Malgrat la distància, continua vinculat al periodisme combatiu col·laborant a *Metralla*, la capçalera successora.

El 1919 participa en la creació de la FDN. El 1922 reprèn l'edició de *La Tralla* alhora que col·labora en dotzenes de mítings amb Estat Català.

A partir de 1931 milita a ERC.

Simó
Llauneta i Camps
La Selva de Mar, 28 de maig de 1894
Avinyonet de Puigventós, 19 d'abril de 1969

Establert a Perpinyà com a professor de llengua francesa, es vincula amb catalanistes com Francesc Francís i Ayrol i escriu a *L'Éveil Catalan*.

A partir de 1922 milita a Estat Català on, en les controversies amb Macià, fa costat a Daniel Cardona i n'abandona l'organització conjuntament. El 1927 munta amb Cardona una botiga de queviures a Perpinyà. Més endavant viu a Tolosa de Llenguadoc i Besiers.

El 1930 és cap de redacció de *Nosaltres Sols!* El 1932, a les eleccions al Parlament, forma part de la candidatura per Girona de l'Esquerra Federal Agrària Obrera i ingressa a la lògia maçònica Themis de Barcelona. El 1933 s'afilia a ERC i el 1934 esdevé secretari del conseller de Treball, Martí Barrera.

El 1947 és detingut per la policia franquista en descobrir-se la impremta on s'editava el periòdic clandestí *Ara*.

Pere
Manén i Artés
Barcelona, 9 de desembre de 1877
Barcelona, 11 gener de 1957

Treballa en diversos sectors fins que es converteix en el propietari de la fàbrica tèxtil Vilà i Manén, a Carme, on elabora teixit de fil. El 1914 trasllada a Moià la fàbrica, que, amb l'entrada d'un nou soci, s'anomena Vilà-Manén i Prat. Més endavant, amb la sortida d'un soci, serà Manén i Prat, una de les primeres a fer anar els telers amb energia elèctrica.

El 1904 funda Progrés Autonomista i el 1913 la Unió Nacionalista Radical. Col·labora en premsa política: *El Poble Català*, *Joventut*, *La Tralla*... Problemes amb la censura el porten un temps al exiliar-se a França. Vicepresident de la Unió Catalanista, en nom de la qual el 1923 és un dels signants del pacte de Galeusca, juntament amb Josep Riera i Puntí.

El 1925 és detingut arran del Complot de Garraf.

A partir de 1930 forma part del Consell Directiu de l'APEC.

Lluís
Marsans i Solà
Igualada, 20 de novembre de 1866
Barcelona, 24 d'agost de 1955

El 1884 participa en la fundació del Centre Catalanista d'Igualada. Ja a Barcelona col·labora en premsa: *La Veu de Catalunya, La Renaixensa, La Nació Catalana, Joventut, La Tralla, Metralla*... i s'adscriu al Foment Catalanista i a la Unió Catalanista. El 1897 és un dels set pioners de l'Agrupació Excursionista Els Muntanyenchs, que fan la primera ofrena al monument a Rafael Casanova de Barcelona per l'Onze de Setembre. El 1899 funda l'Associació Democràtica i Catalanista «Catalunya i Avant» i el 1902 la Cooperativa Obrera Catalana.

Amb Macià participa el 1919 en la creació de la FDN i el 1922 en la d'Estat Català, i forma part del cos de redacció de *L'Estat Català*.

Durant la dictadura primoriverista crea la impremta Gràfica Catalana. El 1932 impulsa el PNC, pel qual el 1934 és candidat a les eleccions municipals de Barcelona.

Claudi
Mimó i Caba
Vilanova i la Geltrú, 1 de desembre de 1843
L'Havana, 16 d'agost de 1929

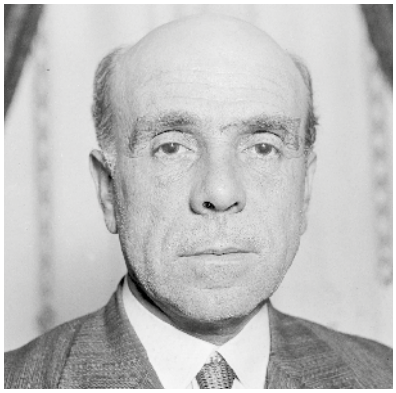
Llicenciat en Filosofia i Lletres i doctorat en Ciències Físiques i Matemàtiques i en Dret.

Dirigeix a Barcelona el col·legi fundat pel seu pare, el pedagog Pau Mimó, i el 1883 guanya la càtedra de Geometria Analítica a la Universidad de La Habana.

Fundador el 1869 de la Jove Catalunya, a Cuba presideix el Centre Català de l'Havana i canalitza el seu compromís polític a través del periodisme, a partir del 1908, com a fundador i director de la revista *La Nova Catalunya*. A la capital cubana exerceix de regidor i de tinent d'alcalde pel Partido Liberal i es mostra partidari de la independència de l'illa.

El 1922 impulsa el Club Separatista Català núm.1 de l'Havana.

El 1928 presideix l'Assemblea Constituent del Separatisme Català, que redacta el projecte de constitució provisional de la futura República Catalana.

Benet
Mori i Ballester
Barcelona, 13 de desembre de 1878
Ciutat de Mèxic, 18 de maig de 1944

El 1904 es llicencia en Medicina a la UB. Esperantista. Soci de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana des del 1921.

Militant d'Estat Català, el 1926 esdevé membre del directori interior.

A partir de 1930 milita a Acció Catalana. El 1931 ingressa a ERC. Presideix el Casal d'Esquerra Estat Català de Gràcia i, posteriorment, la Federació de Barcelona. El 1934 és elegit regidor de Barcelona.

Arran dels Fets d'Octubre de 1934 és detingut i reclòs al vaixell-presó Uruguay durant quatre mesos.

El 1939 s'exilia a França i s'instal·la a redòs de la Residència d'Intel·lectuals Catalans de Montpeller, amb la muller i dues filles. Hi exerceix gratuïtament la medicina i amb altres metges catalans improvisa una clínica en el Centre Cultural Català. El 1942 s'exilià definitivament a Mèxic.

Joaquim
Muntal i Gramunt
Capellades, 1875
L'Havana, 31 de març de 1934

El 1894 es llicencia en Magisteri. Exerceix de mestre, però la seva trajectòria professional fa un gir el 1905, quan emigra a Cuba per dirigir a l'Havana un magatzem de paper produït per l'empresa catalana Miquel i Costas & Miquel, per expandir el mercat llatinoamericà per al paper de fumar de la companyia.

Es converteix en un puntal de la comunitat catalana de Cuba: el 1908 impulsa *La Nova Catalunya*, el 1914 esdevé president del Centre Català de l'Havana, el 1915 crea la delegació de l'APEC a l'Havana, el 1922 funda el Club Separatista Català núm. 1, el 1925 és elegit vicepresident de la Societat de Beneficència de Naturals de Catalunya...

El 1928 exerceix la vicepresidència de l'Assemblea Constituent del Separatisme Català, que redacta el projecte de constitució provisional de la futura República Catalana.

Francesc
Muntanyà i Guasch

Granollers, 18 de juny de 1895
Brussel·les, 8 d'octubre de 1950

El 1916 es llicencia en Medicina a la UB i el 1921, després d'ampliar estudis a París, obre consultes de metge dermatòleg a Granollers i a Barcelona.

Des d'Esquerra Catalana, a partir de 1922 col·labora amb Francesc Macià i Estat Català en mítings i conferències. El 1923 és un dels fundadors de la USC.

El 1927 publica *L'estètica facial* a Monografies Mèdiques.

A les eleccions municipals de 1931 és candidat de la llista de coalició ERC-USC a l'Ajuntament de Barcelona, pel districte I.

El 1933 és elegit president de Cooperació Integral Obrera.

El 1936, durant la Guerra Civil, el seu germà Ramon —exregidor catalanista republicà a Granollers— és assassinat per incontrolats i s'exilia a Bèlgica, on esdevé, als anys 1940, metge de l'ambaixada espanyola. El 1947, malalt, torna breument a Granollers.

Josep
Murillo i Mombrú

Sant Cugat del Vallès, 1 de juny de 1884
L'Havana, 27 de febrer de 1953

Doctorat en Farmàcia a la UB, el 1907 es trasllada a l'Havana, com a gerent tècnic de l'adroguería i farmàcia La Americana, de la qual n'esdevindrà propietari.

A l'Havana impulsa l'APEC, presideix l'Orfeó Català, dirigeix *La Nova Catalunya* i el 1918 assumeix la presidència del Centre Català.

El 1922, és un dels fundadors del Club Separatista Català núm. 1 i dona suport econòmic i logístic a Francesc Macià i a Estat Català.

El 1928 forma part de la comissió organitzadora de l'Assemblea Constituent del Separatisme Català, que redacta el projecte de constitució provisional de la futura República Catalana.

Després de la Guerra Civil es bolca a ajudar els exiliats republicans i el 1943 reprèn la tasca de redactor de *La Nova Catalunya* i col·labora en l'organització de la Conferència Nacional Catalana de Mèxic.

Ramon
Musté i Masip

Barcelona, 10 de març de 1906
Sent Florenç d'Ausona, 26 de maig de 1969

Amic dels germans Marlés i d'un altre dels soldats d'Estat Català, Ramon Auleda —mecànic torner de Sant Andreu de Palomar, com els Marlés—, que passa per París i retorna a Barcelona.

Vers la primavera de 1926 és ingressat a l'hospital per causes desconegudes i Macià es fa càrrec de les despeses. A l'inici de la insurrecció actua d'enllaç entre Barcelona i Bois-Colombes. Arriba a França a mitjans d'octubre de 1926. Poc després, per ordre de Macià, va a trobar a Josep Carrió per traslladar-li que el grup que comandava, el primer, havia de sortir de París el migdia del 31 d'octubre, li lliura diners per a les despeses inicials de l'expedició i desapareix d'escena. La policia francesa el busca sense èxit.

Instal·lat al Gard, durant la Segona Guerra Mundial forma part de les Forces Franceses de l'Interior.

Hipòlit
Nadal i Mallol
El Port de la Selva, 14 de gener de 1891
Buenos Aires, 10 de desembre de 1978

El 1902 es trasllada a Barcelona per aprendre l'ofici de sastre, on esdevé un actiu militant de la Unió Catalanista i col·laborador en premsa: *Renaixement, La Nació, La Campana de Gràcia*, *L'Esquella de la Torratxa*...

El 1912, per evitar fer el servei militar a l'exèrcit espanyol, emigra a Buenos Aires on, el 1914, impulsa *Catalunya Nova* i la delegació de l'APEC. El 1916 funda *Ressorgiment,* revista que dirigeix durant cinquanta-sis anys, fins a la seva fi el 1972, i en publica 677 números, dotze per any.

El 1925 és un dels integrants del 3r Terç d'Almogàvers, organitzat a Buenos Aires, disposats a participar en la insurrecció macianista.

Col·laborador de la Conferència Nacional Catalana celebrada el 1953 a Mèxic i mantenedor dels Jocs Florals de la Llengua Catalana a l'exili celebrats a Buenos Aires el 1960.

Manuel
Pagès i Mercader
Barcelona, 20 d'abril de 1883
Barcelona, 24 de febrer de 1968

El 1906 presideix la Joventut Autonomista de Barcelona i, el 1907, és un dels fundadors de l'Associació Nacionalista Catalana. El 1908 funda amb Vicenç Albert Ballester l'Associació Catalana de Beneficència i, per fugir de la repressió als incipients nuclis separatistes, s'exilia un temps a Cuba i a Mèxic, on tracta amb els nuclis més radicals de la diàspora catalana.

Amb Macià participa el 1919 en la creació de la FDN i el 1922 en la d'Estat Català, on és administrador de *L'Estat Català.* Home de confiança de Daniel Cardona, el 1924 s'exilia a Còrsega i l'any següent abandona Estat Català amb ell.

Seguint a Cardona, el 1930 s'afilia a Nosaltres Sols!

Després de la Guerra Civil promou els vincles culturals amb l'Alguer i publica *Crònica descriptiva d'Alguer* (1957) i *Estampes de Sardenya* (1960).

Fermí
Palau i Casellas
Albesa, 26 d'octubre de 1894
Torrefarrera, 13 de juny de 1966

Mestre. Exerceix al Liceu Escolar de Lleida, Estaon, Alcoletge, Vilanova i la Geltrú i dirigeix el Colegio Joaquín Dicenta a Madrid.

Des del 1911 col·labora en multitud de capçaleres amb poemes i textos: *La Falç* i *Pla i Muntanya* (Balaguer), *Catalunya, El Ideal, Lleida* i *La Jornada* (Lleida), *Sang Nova* i *Sempre Avant!* (Les Borges Blanques), *¡¡Alerta!!* (Artesa de Segre), *La Conca de Tremp, Urgell-Segarra* (Mollerussa), *Sagarra Nacionalista* (Santa Coloma de Queralt), *Crònica Targarina*...

Poeta llorejat amb cinc Flors Naturals a diversos Jocs Florals i el títol de Mestre en Gai Saber.

Membre de Joventut Republicana de Lleida, des del 1919 milita a la FDN i des del 1922 a Estat Català, on participa en mítings.

El 1939 s'exilia a França i treballa de comptable. Vint anys després retorna a Catalunya, i fa de mestre a Torrefarrera.

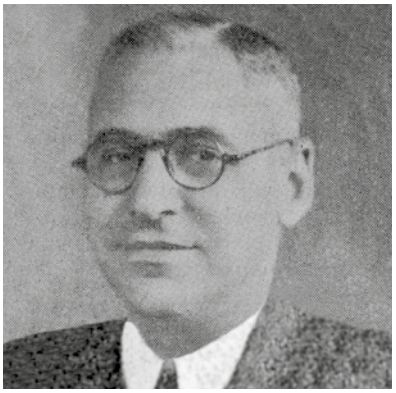
Marcel·lí
Perelló i Domingo
Barcelona, 3 de gener de 1897
Ciutat de Mèxic, 4 de març de 1961

Militant d'Estat Català des de 1923 esdevé cap d'escamot. El 1925 funda —juntament amb altres militants de l'ala radical— l'organització armada La Bandera Negra i participa en el Complot de Garraf, pel qual és condemnat a cadena perpètua. El 1930, a la fi de la dictadura de Primo de Rivera, és amnistiat.

El 1932 participa en la fundació del PNC. El 1933 ingressa a la lògia maçònica Themis de Barcelona on, després dels Fets d'Octubre de 1934, adoptarà el nom simbòlic de «Jaume Compte».

Membre del PNC des del 1932, el 1936 ingressa al nou Estat Català dencasista, i dirigeix durant la Guerra Civil el *Diari de Barcelona*.

Amb la derrota republicana s'exilia a França i contribueix a la creació del FNC. El 1942 passa a Mèxic on impulsa la Unió dels Catalans Independentistes i el 1953 la Conferència Nacional Catalana.

Josep
Pineda i Fargas
Centelles, 31 de juliol de 1894
San Juan, 15 de desembre de 1973

El 1914 emigra a Cuba per assumir un negoci familiar d'importació.

El 1922 és un dels fundadors del Club Separatista Català núm. 1. i el 1923 assumeix la presidència del Centre Català de l'Havana.

El 1928 actua com a secretari de l'Assemblea Constituent del Separatisme Català, que redacta el projecte de constitució provisional de la futura República Catalana.

Amb la proclamació de la República el 1931, retorna a Catalunya, però el 1936, en esclatar la Guerra Civil, torna a Cuba, on exerceix de delegat de la Generalitat de Catalunya.

En la nova etapa cubana esdevé director de *La Nova Catalunya* (1943-1959), presideix el Centre Català de l'Havana (1944-1960) i edita *Combat* (1956-1958), a més de participar en la Conferència Nacional Catalana de Mèxic (1953). Després d'un breu retorn a Barcelona s'instal·la a Puerto Rico.

Joaquim
Pou i Mas
Sant Pol de Mar, 7 d'agost de 1891
Tordera, 30 de maig de 1966

Sindicalista rabassaire.

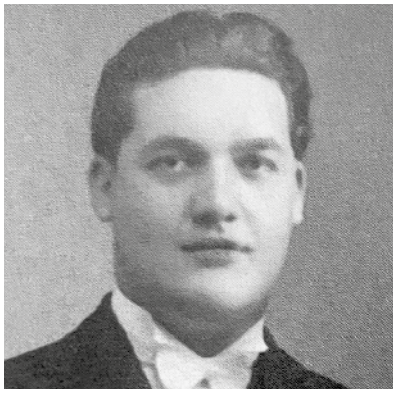
El 1922 és elegit regidor independent de la Lliga Regionalista a Sant Pol de Mar i el 1923 participa en la fundació de la USC.

El 1926 és cap dels Escamots d'Estat Català de Sant Pol de Mar.

El 1929 s'afilia a la Unió de Rabassaires i el 1930 participa en la fundació de Palestra. El 1931 esdevé de nou regidor, càrrec que renova el 1934. Arran dels Fets d'Octubre de 1934 és empresonat.

Amb l'esclat de la Guerra Civil esdevé militant del PSUC i el 1937, durant dos mesos, conseller d'Agricultura de la Generalitat de Catalunya. Posteriorment esdevé alcalde de Sant Pol de Mar.

El 1939 s'exilia a Colòmbia, on hi fa de pagès, i posteriorment a Argentina. Continua la militància al PSUC comorerista i, a partir de 1953, torna a Catalunya i viu a cavall de Sant Pol de Mar i Buenos Aires.

Josep Maria
Pou i Sabater
Calonge, 21 de febrer de 1904
Barcelona, 8 d'abril de 1978

Llicenciat en Filosofia i Lletres i en Dret per la UB. Obre despatx d'advocat a Barcelona.

President de l'Associació d'Estudiants i de les Joventuts d'Esquerra Catalana, en nom de les quals col·labora amb Francesc Macià i Estat Català en mítings.

El 1923 participa en la fundació de la USC i el 1927 esdevé president de l'Ateneu Enciclopèdic Popular.

Cap el 1930 es vincula al PRR, del qual és candidat a les eleccions a les Corts republicanes de 1931 per Barcelona-circumscripció i de 1933 per Girona.

Al llarg de la Guerra Civil és retingut a casa seva per milicians de la CNT-FAI.

El 1939, el franquisme el condemna a quinze anys de presó, dels quals en compleix dos.

En llibertat des del 1941, però inhabilitat com a advocat, exerceix mitjançant tercers.

Antoni
Puch i Ferrer
Estopinyà, 28 de novembre de 1888
Autariba, 31 de desembre de 1944

El 1910 s'inicia com a periodista al *Diario de Lérida*. El 1911 s'incorpora a *El Ideal,* portaveu de Joventut Republicana de Lleida, que passa a dirigir l'any següent fins al 1923, quan és suspés per la dictadura de Primo de Rivera.

Aleshores s'exilia a França, on es converteix en un dels col·laboradors més pròxims de Francesc Macià a Bois-Colombes, com a membre del secretariat d'Estat Català a l'exili, però pocs mesos després torna a Catalunya.

A partir de 1928 treballa a *El Día Gráfico, La Noche* i esdevé cap de redacció de *Solidaridad Obrera.* El 1931 és director de la *Hoja Oficial del Lunes de Barcelona / Full Oficial del Dilluns de Barcelona*. Paral·lelament, milita a ERC i treballa com a cap de redacció de *La Humanitat*.

El 1939 s'exilia a França i durant la Segona Guerra Mundial forma part de la redacció d'*El Patriota*.

Francesc
Raluy i Poudevida
Barcelona, 13 de maig de 1904
Barcelona, 4 de desembre de 1940

Empleat de comerç.

Marxa a l'exili per no fer el servei militar. Treballa de manobre a Clichy. A París el seu domicili consta a l'Hotel des Nations, al 14, rue de Charonne, una de les oficines d'Estat Català. I viu també a Issy-les-Molineaux. Participa en la insurrecció de Prats de Molló transportant armes en camió del nord de França al Pirineu, juntament amb Enric Bausà. No és detingut i s'exilia a Bèlgica, on arriba el 24 de desembre de 1926 a Brussel·les. A diferència dels altres conjurats, per tant, no ho fa com a refugiat polític. Treballa en una fàbrica de vidrieres mecanitzades. Posteriorment viu a Jumet i Anvers.

El 1930 ja és a Catalunya i més endavant treballa com a funcionari de la Generalitat.

Rafael
Ramis i Romans
Figueres, 2 de juny de 1880
Figueres, 3 de gener de 1936

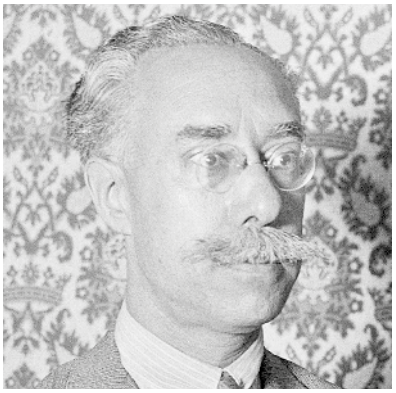
Mestre impulsor de l'escola laica. El 1911 participa en la fundació de la UFNR, alhora que crea i dirigeix el setmanari *Empordà Federal*. Entre 1912 i 1923 és tinent d'alcalde i regidor a Figueres. El 1923 participa en la fundació de la USC.

En l'àmbit cívic presideix diverses entitats: el Casino Menestral Figuerenc, l'Orfeó Germanor Empordanesa, la comissió delegada de l'APEC...

Amb la Dictadura de Primo de Rivera s'exilia a París, on esdevé col·laborador de Francesc Macià en els Fets de Prats de Molló.

El 1926, a l'exili parisenc, ingressa a la maçoneria.

El 1930 torna a Catalunya i s'estableix a Barcelona, on treballa com a funcionari del Servei de Cèdules de la Generalitat i com a professor a l'Escola del Treball. Entre 1933 i 1934 funda i presideix l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya.

Josep
Riera i Puntí
Sant Martí de Provençals, 8 de novembre de 1885
Reus, 5 de novembre de 1949

Vinculat a l'empresa tèxtil familiar Hereus de Segimon Puntí, de tints i aprests. Es forma com a enginyer químic a França. El 1910 inicia una etapa professional a l'Argentina, on presideix el Casal Català de Buenos Aires.

El 1916 torna a Catalunya i esdevé membre del CADCI i de l'APEC. Dirigent de la Unió Catalanista en nom de la qual, el 1923, és un dels signants del pacte de Galeusca i, durant la dictadura de Primo de Rivera, forma part de la direcció interior d'Estat Català.

A partir de 1931 milita a ERC, és elegit diputat a les Corts Republicanes i crea i presideix l'Agrupació de Catalans d'Amèrica.

Durant la Guerra Civil impulsa, des del Comissariat de Propaganda, el *Butlletí Especial per als Catalans Absents de la Pàtria.*

El 1939 roman al país, amagat, però el 1941 és detingut i condemnat a sis anys de presó.

Daniel
Roig i Pruna
Barcelona, 24 de setembre de 1881
Barcelona, 16 de gener de 1956

El 1898 funda l'Agrupació Catalanista Los Montanyenchs i l'Associació Catalanista La Falç, que edita *Lo Jovent Català.*

L'Onze de Setembre de 1901 és un dels organitzadors de la primera manifestació de la Diada.

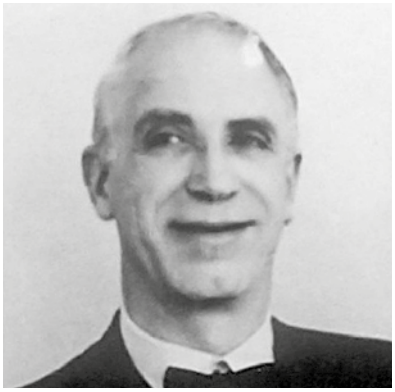
El 1905 assumeix el lideratge de l'Aplec Catalanista i el 1906 coorganitza, amb Domènec Martí i Julià, mítings de protesta en suport a Solidaritat Catalana.

El 1916 presideix el Centre Nacionalista Republicà a Barcelona.

El 1918 impulsa l'efímer setmanari *Estat Català* amb Jaume Compte, Manuel Pagès i Lluís Escaler.

A partir de 1922 col·labora amb Francesc Macià i Estat Català en mítings i conferències.

A partir de 1931 és un dels principals dirigents de la Unió Catalanista, a la qual representa, el 1932, al primer Aberri Eguna basc i presideix des del 1936 fins a la fi de la Guerra Civil.

Pere
Seras i Isern
Figueres, 16 de novembre de 1892
Lima, 22 de gener de 1985

Inicia la seva militància política a les Joventuts de la UFNR. El 1913, per evitar fer el servei militar a l'exèrcit espanyol, emigra a l'Argentina, on s'associa al Casal Català de Buenos Aires, que el 1921 presideix.

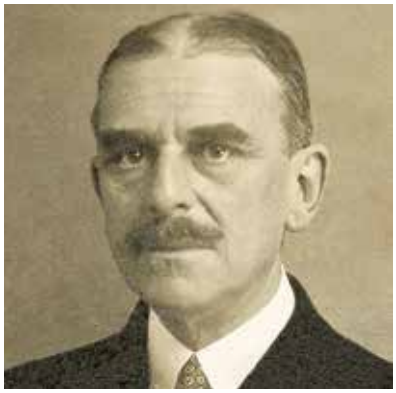
El 1922 funda i presideix el Comitè Llibertat, que a partir de 1923 edita *Nación Catalana*.

El 1925 és un dels integrants del 3r Terç d'Almogàvers, organitzat a Buenos Aires, disposats a participar en la insurrecció macianista.

El 1931 munta un taller familiar de joguines que esdevé una pròspera indústria local i el 1945 funda la Cámara Argentina de la Indústria del Juguete.

Membre de la Comissió organitzadora dels Jocs Florals de la Llengua Catalana a l'exili celebrats a Buenos Aires el 1960.

El 1980 s'estableix a Catalunya durant tres anys i el 1983 va a viure amb la seva filla al Perú.

Joan
Soler i Damians
Barcelona, 2 de juliol de 1877
Buenos Aires, 10 de novembre de 1951

El 1900 es llicencia en Medicina a la UB. Tot i exercir inicialment la medicina general, esdevé un gran pioner de la medicina esportiva. Vinculat a l'excursionisme, l'escoltisme i l'esport, el 1924 funda i esdevé secretari general del Club Esportiu Catalunya i el 1932 membre del Comité Olímpico Español.

Col·labora amb Francesc Macià des de la fundació d'Estat Català el 1922. L'octubre de 1923, amb Macià a l'exili, esdevé membre del directori interior clandestí que roman a Catalunya.

A partir del 1930 es vincula amb Nosaltres Sols! i, el 1932, es converteix en un dels fundadors i presidents del PNC, del qual és candidat a les eleccions al Parlament de Catalunya per Barcelona-ciutat.

El 1936, durant la Guerra Civil, és nomenat president de l'Institut Català d'Educació Física i Esports de la Generalitat.

El 1939 s'exilia a Buenos Aires.

Marc-Aureli
Vila i Comaposada
Barcelona, 17 de gener de 1908
Barcelona, 4 de juny de 2001

Llicenciat en Magisteri.

Milita a Estat Català i, com a cap d'un dels escamots d'estudiants, a finals d'octubre de 1926 surt de Barcelona cap al Pirineu per a incorporar-se a la insurrecció macianista. El 1931 participa en la fundació d'ERC.

El 1934 es llicencia en Dret a la UB i exerceix com a jutge del Tribunal Tutelar de Menors. El 1935 és un dels fundadors de la Societat Catalana de Geografia.

Durant la Guerra Civil és oficial del Regiment Pirinenc i auditor de guerra.

El 1939 s'exilia a França, Colòmbia i definitivament a Veneçuela, on exerceix des del 1944 com a catedràtic de geografia a la Universidad Central i a la Universidad Católica Andrés Bello.

El 1979 retorna a Catalunya, s'incorpora a la direcció d'ERC i el 1984 esdevé diputat al Parlament de Catalunya.

Santiago **Vivancos i Ferrés**

Sant Gervasi de Cassoles, 17 de maig de 1895
Barcelona, 21 de juny de 1939

El 1915 es llicencia en Magisteri i el 1923 en Medicina a la UB, i exerceix de pediatra.

Durant la dictadura de Primo de Rivera forma part del Directori interior d'Estat Català.

A partir de 1930 milita a Acció Catalana i el 1931 esdevé candidat del PCR a les eleccions municipals de Barcelona. El 1932 és vicepresident de Pàtria Nova «Joventut d'Esquerra Nacionalista Radical» i s'afilia a ERC.

Durant la República, dirigeix el Sanatori Infantil Àngel Guimerà i manté una consulta privada.

El 1925 s'inicia a la maçoneria i el 1935 ingressa a la lògia Themis de Barcelona amb el nom simbòlic de «Guimerà».

El 1936, durant Guerra Civil, és professor de Química de l'Escola del Treball i dirigeix el Laboratori Químic d'Investigació Policíaca.

El 1939 és afusellat pels franquistes al Camp de la Bota.

Josep Maria **Xammar i Sala**

Juneda, 16 de gener de 1901
Ciutat de Mèxic, 8 d'abril de 1967

Militant del FDN, durant la dictadura de Primo de Rivera s'exilia a l'Argentina, on dirigeix *Nación Catalana* i el 1926 esdevé president del Casal Català de Buenos Aires.

El 1931 retorna a Catalunya i el 1932 participa en la fundació del PNC, del qual és candidat a les eleccions municipals de 1934 a Barcelona. Advocat dels directors del diari del partit, *La Nació Catalana*, és jutjat per haver denunciat l'actitud anticatalana del jutge Jovino Fernández.

Exiliat pels Fets d'Octubre de 1934, torna a Catalunya i el 1935 ingressa a la lògia maçònica Themis de Barcelona. El 1936 s'integra al nou Estat Català dencasista.

El 1938, durant la Guerra Civil és detingut pel SIM i empresonat.

El 1939 s'exilia a França, la República Dominicana i, finalment, Mèxic on forma part de la Unió dels Catalans Independentistes.

Ricard **Ymbert i Antònia**

Figueres, 15 d'agost de 1882
Barcelona, 13 de desembre de 1972

Acompanyant fix de la Cobla Antiga Pep de Figueres. Malgrat no formar part de la formació com a músic executant, s'encarrega de la gestió i el suport operatiu del grup en totes les seves gires de concerts arreu d'Europa.

Paral·lelament, esdevé una figura cabdal per a la història de l'esport local: primer àrbitre de futbol de la província de Girona, el 1909 president del primer club de futbol figuerenc, l'Sport Club Empordanès i, finalment, impulsor de la UE Figueres, de la qual n'esdevé president.

Participa en el suport, des del sud dels Pirineus, a la insurrecció macianista de 1926.

Durant la República esdevé membre actiu de la comissió d'Acció Social de l'associació de funcionaris de la Generalitat de Catalunya.

Barcelona, 3 de febrer de 1983
Tres dels conjurats, Ramon Boixader, Joan Nicolau i Josep Marlés,
en l'episodi «El complot de Prats de Molló» del programa *Memòria Popular*,
conduit per Salvador Alsius amb l'assessorament històric de Joan B. Culla.
RTVE

Fons documentals i gràfics

ACAC	Arxiu Comarcal de l'Alt Camp
ACSI	Archivio Centrale dello Stato (Itàlia), Roma
AEB	Archives de l'État en Belgique, Brussel·les
AERHPS	Arxiu de l'Estat Rus d'Història Política i Social, Moscou
AFB	Arxiu Fotogràfic de Barcelona
AHCB	Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona
AHCBDN	Arxiu Històric de la Ciutat de Badalona
AMGr	Arxiu Municipal de Granollers
ANC	Arxiu Nacional de Catalunya
ANF	Archives Nationales (França), Pierrefitte-sur-Seine
ANL	Archives Nationales de Luxembourg
ARF	Albert Roqué i Fíguls, Barcelona
BC	Biblioteca de Catalunya
BNF	Bibliothèque Nationale de France
EIF	Ellis Island Foundation
FI	Fundació Irla
IEFC	Institut d'Estudis Fotogràfics de Catalunya
IEI	Institut d'Estudis Ilerdencs
JPF	Jaume Pagès i Fita, Vilamacolum
IMMR	Institut Municipal de Museus de Reus
INSPAI	Centre de la Imatge, Diputació de Girona
MP	Mediateca de Perpinyà
MRM	Maria Rosa Marmé, Perpinyà
RTVE	Radio Televisió Espanyola
SB	Schweizerisches Bundesarchiv
UB-BPR	Universitat de Barcelona - Biblioteca del Pavelló de la República

MATGES

SETMANARI GRÀFIC D'AFIRMACIÓ BARCELONINA

Ventura Gassol ha tornat a Catalunya

Després d'uns dies de residència a la ciutat de Figueres — vegi's informació de la nostra plana — Ventura Gassol ha passat diliuns cap a Elbarcat i després de vis-a-vis l'exili d'Catalunya a l'estimulant ha tingut entre dos i la seva estimada Barcelona

ANY II MALGRAT, 28 DE FEBRER DE 1931 NUM. 14

CIUTADANIA

SETMANARI DE CIVISME I CULTURA

ES PUBLICA CADA DISSABTE

Preus de subscripció: ... Redacció: Cubl, 74 ... VALLPOR, 33 ... Administració i Correspondència: CARRER PUNXÓ, 81 ... Número suelt: 15 cts. ... Anuncis i Reportes a preus de tarifa ... Els articles no son responsables llurs autors, no solidaritzen per la manera com que no estigui disposicions formal ... Els originals no s'retornen.

L'Heroic que torna

Francesc Macià

El cabdill gloriós que Catalunya entera ha rebut entussiasticament a la seva arribada del llarc exili.

RENAIXEMENT

DIRIGIDA

EDITORIAL

Francesc Macià visitará el nostre Ateneu

El Primer Ciutadà ve digna venir a la vostra llar. Ateneu que amic el clarí enamorador de l'arrelada, que ja ter- mes les gregues vents ei nits forts i estu- diants de Vilaa Macià! Visquen les llibertats de Catalunya!

Pere COMES

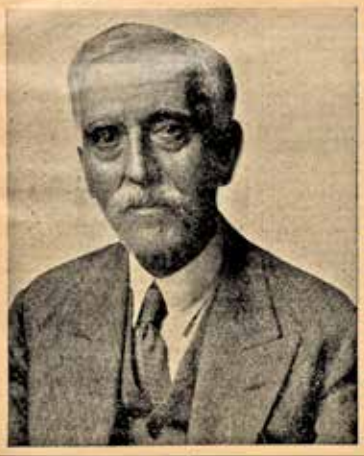

Any I Montblanc 1 Abril 1931 Núm. 1

renovació

quinzenal d'esquerra de la comca de barberà

Conservar la sobera... poble, la llibertat re... la llibertat d'imprem... frugi universal, és tan... conservar la pau.—Cas...

Francesc M...

POSICIONS

Joan Vallcaplana

El catalanisme ha pres unes consignes laborioses e la psicologia burgesa que no podem admetre com a cata- lans militants que som, ni com a obrers de la Catalunya proletària. Tant s'ha manegat el nom de catalanista, tan- tes han sigut les gestionadores etiquetes, tants i tants planys han somiegat els lliberticis del nostre poble, que gairebé difícilment pot s'ha perdut una noció de sentit comú i que s'ha produït entre les elaboracions d'aquest, una monstruosa depriment que atuga el rodres del verta-

...lés sentiment cívic clarament en els lobers, fabrica- patrons i treballadors sanmenites, un l'explotació- lorses en contradicció a la catalanitat del treball pes.

Declaret les tribunes dels partits que ens han ...la política catalana, heu de confessar que el ...vencen pe escalons e la ideologia que ens pare- rable del poble proletari, ofereix sempre a aque- ciats conseqüències i un bon immediates. ...tenir el suport de la massa obrera, única força ...lita els interessos econòmics i polítics, per la ...rà de que ella disposa del treball necessari i d- ...lar solidaritat per endavant uns normals que ...surinatura amb el lligo-cape d'unes lluis abrard

clarinet

catalans:

Interpretant el sentiment i els anhels del poble que ens acaba de donar el seu sufragi, proclamo la República Catalana com Estat integrant de la Federació Ibèrica.

D'acord amb el president de la República Federal espanyola, Don Nicetu Alcalá Zamora, amb el qual hem ratificat els acords presos en el pacte de Sant Sebastià, assumeixo provisionalment les funcions de President del Govern de Catalunya, esperant que el poble espanyol i el català ratificaran aquest acte, ara solemnitzat.

En fer aquesta proclamació, amb el cor obert a totes les esperances, vos cridem a i demanem a tots els ciutadans de Catalunya es col·loquin amb nosaltres, per a lluita pacífica pels cabdals que aquin, creiem que calguin arribar al cercle de la pròpia vida.

Preguem que cada estat, sigui com fut altre estrada resideixi a Catalunya, en fidel client de l'ordenat responsabilitat que ens separem pesa sobre tots nosaltres.

Tot seguit, direm, que considerem com un agent provocador i com un traidor a la Pàtria.

Esperem que tots sabreu fer-vos dignes de la llibertat que ens hem donat i de la justicia que, amb l'ajut de tots, sabrem a establir. Una revolució sobre totes immortals com una ala dreta dels homes i dels pobles i, morint i tot se calguin, no podrà perdre.

En proclamar la República, fem arribar la nostra veu a tots els pobles d'Espanya i del món, demanant-los que es- pontàniament estiguin al nostre costat i estimuli de la monarquia borbònica que hem abatut i ella infantes agantar-los tal el nostre anhelg i tota l'emoció del nostre poble ressalmet per a afermar la pau internacional.

Per Catalunya, pels altres pobles germans d'Espanya, per la fraternitat de tots els homes i de tots els pobles. Catalans, espigueu-vos dignes de Catalunya.

Barcelona, 14 d'abril de 1931.

El Presidente de la República Catalana.
FRANCESC MACIÀ

any II - 19 abril 1931 girona II época - n.º 16 20 cts.

Bandera

...AL SERVEI CATALÀ EN ZONAL DE LLIBERTAT

es posa a les ordres de la Generalitat de Catalunya

PRIMAVERA

FRANCESC MACIA

A Folio V

Bibliografia

A. MONOGRAFIES

AA.DD. *En memòria de Manuel Gonzalez i Alba*. Barcelona: Lletra Viva Llibres, 1936.

— *Josep Bonifaci i Mora. Entre Llimiana i les dues Europes del segle XX. Vida i exili d'un metge pallarès*. Tremp: Garsineu Edicions, 2009.

AGONT I MARTY, Maryse. «Rafel Vila i Martí Vila, dit Martí de l'Orri de Sant Llorenç de Cerdans», a: PUIG I GORDI, Lluís (coord.) *L'associacionisme cultural i nacional, als Països Catalans, fins a 1939. II Jornades d'Història i Debat Nacional. Prats de Molló, 21 i 22 d'octubre de 2023.* Catarroja: Ed. Afers, 2024, p. 167-170.

ALÍA MIRANDA, Francisco. *La dictadura de Primo de Rivera, 1923-1930.* Madrid: Libros de la Catarata, 2023.

ARRUFAT I ARRUFAT, Ramon. *Macià, la trajectòria política d'una figura excepcional en un poble que ha perdut la fe.* Juneda: Fonoll, 2007.

AYMAMÍ I BAUDINA, Lluís. Macià. *Trenta anys de política catalanista. Apunts per a una biografia.* Barcelona: Llibreria Catalònia, 1933.

BALLESTER, Berenguer. «Josep Marlés i Pere Marmer, record de dos conjurats», a: PUIG I GORDI, Lluís (ed.) *Els Fets de Prats de Molló. I Jornades d'Història i Debat Nacional. Prats de Molló, 29 i 30 d'octubre de 2022.* Catarroja-Barcelona: Ed. Afers, 2023, p. 119-124.

BARAS GÓMEZ, Montserrat. *Acció Catalana, 1922-1936.* Barcelona: Curial, 1984.

BELLMUNT, Domènec de. *Cinquanta anys de periodisme català. (1923 - 1975).* Andorra la Vella: Mirador del Pirineu, 1975.

BLADÉ I DESUMVILA, Artur. *Antoni Rovira i Virgili i el seu temps.* Barcelona: Rafael Dalmau editor, 1984.

BROGGI I VALLÈS, Moisès. *Memòries (1908-2005).* 2 vol. Barcelona: Ed. 62, 2008.

BULLEJOS SÁNCHEZ, José. *La Komintern en España. Recuerdos de mi vida.* Mèxico: Impresiones Modernas, 1972.

CALLAU I BLADÉ, Tomàs; RUBIRALTA I CASAS, Fermí (Coord.). *Diccionari biogràfic d'Estat Català.* Barcelona: Exaequo, 2021.

CALLAU I BLADÉ, Tomàs; PORTA I CAPDEVILA, Frederic J.; SANTASUSANA I CORZAN, Marc; RUBIRALTA I CASAS, Fermí (Coord.). *Estat Català (1922-2022). 100 anys d'independentisme polític.* Barcelona: Base, 2022.

CARDONA I CIVIT, Daniel (VIBRANT). *Res de nou al Pireneu...* Barcelona: Nosaltres Sols, 1933.

CARNER-RIBALTA, Josep. *De Balaguer a Nova York passant per Moscou i Prats de Molló.* París: Edicions Catalanes de París, 1972.

— *El complot de Prats de Molló.* Barcelona: Rafael Dalmau editor, 1987.

CARNER-RIBALTA, Josep, CONANGLA, Josep i FABREGAT, Ramon. *Macià. La seva actuació a l'estranger*, vol. I i II. Barcelona: Lletra Viva, 1978.

CARRASCO i FORMIGUERA, Manuel. *El Pacte de San Sebastián.* Barcelona: Arc de Bara, 1931.

CAROD-ROVIRA, Josep-Lluís. «Bordas de la Cuesta, l'oblidat de l'estat major de Macià», a: PUIG I GORDI, Lluís (ed.) *Els Fets de Prats de Molló. I Jornades d'Història i Debat Nacional. Prats de Molló, 29 i 30 d'octubre de 2022.* Catarroja-Barcelona: Ed. Afers, 2023, p. 43-72.

CASALS I FREIXES, Josep i ARRUFAT I ARRUFAT, Ramon. *Catalunya, poble dissortat.* Barcelona: Vila, 1933.

CASALS I MESEGUER, Xavier; UCELAY-DA CAL, Enric. *El fascio de Las Ramblas. Los orígenes catalanes del fascismo español.* Barcelona: Pasado & Presente, 2023.

CASASSAS I YMBERT, Jordi. *Jaume Bofill i Mates (1878-1933). L'adscripció social i l'evolució política.* Barcelona: Curial, 1980.

CASASSAS I YMBERT, Jordi; COLOMINES I COMPANYS, Agustí, GONZÁLEZ CALLEJA, Eduardo; SANTOLARIA I TORRES, Francesc (eds.) *Els fets del Cu-Cut!, cent anys després.* Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2007.

CASTELLS I BENOSA, Víctor. *Manuel Gonzàlez i Alba. Una vida per la independència*. Barcelona: Pòrtic, 1985.

CATTINI, Giovanni C. *El gran complot. Qui va trair Macià? La trama italiana.* Barcelona: Ara Llibres, 2009.

— *Nel nome di Garibaldi. I rivoluzionari catalani, i nipoti del Generale e la polizia di Mussolini (1923-1926).* Pisa: BFS Edizioni, 2010.

— *L'aixecament de Prats de Molló. 4 de novembre de 1926.* Barcelona: Rosa dels Vents, 2021.

CHENESEAU, Xavier. *Camelots du Roi, les troupes de chocs royalistes (1908-1936).* Boulogne: Atelier Fol'fer, 2016.

CRAMPTON, Richard J. *Historia de Bulgaria.* Madrid: Akal, 2007.

CREXELL I PLAYÀ, Joan. *El Complot de Garraf.* Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988.

CUCURULL I TEY, Fèlix. *Panoràmica del nacionalisme català: Del 1914 al 1931,* vol. 4. París: Edicions Catalanes de París, 1975.

CULLA I CLARÀ, Joan Baptista. *El catalanisme d'esquerra: Del grup de L'Opinió al Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra, 1928-1936.* Barcelona: Curial, 1977.

DUEÑAS I ITURBE, Oriol. *Carme Ballester: compromís, resistència i solitud*. Maçanet de la Selva: Gregal, 2018.

ESCULIES I SERRAT, Joan. *Joan Solé i Pla. Un separatista entre Macià i Companys.* Barcelona: Edicions de 1984, 2011.

— *Josep Tarradellas. Dels inicis a la República, 1899-1936.* Barcelona: Edicions Dau, 2012.

— *Josep Andreu Abelló. Els clarobscurs del catalanisme.* Barcelona: Edicions de 1984, 2015.

— *Josep Fontbernat, conseller de Tarradellas.* Barcelona: Fundació Josep Irla, 2017.

— *Artemi Aiguader. Posar ordre a la rereguarda.* Barcelona: Fundació Josep Irla, 2021.

— *Tarradellas. Una certa idea de Catalunya.* Barcelona: Pòrtic, 2022.

ESCULIES I SERRAT, Joan; MARTÍNEZ I FIOL, David. *12.000! Els catalans a la Gran Guerra.* Barcelona: Ara Llibres, 2014.

ESTELRICH I ARTIGUES, Joan. *Història d'una política. Actuacions i documents de la Lliga Regionalista, 1901-1933.* Barcelona: Imp. Clarasó, 1933.

ESTAT CATALÀ. *La Catalogne rebelle. Tout le procès des conjurés catalans precedé d'une notice sur la Catalogne et son mouvement National et suivi de quelques documents officiels.* París: Agence Mondiale de Librairie, 1927.

ESTÉVEZ RODRÍGUEZ, Xosé. *De la Triple Alianza al Pacto de San Sebastián (1923-1930).* Donosti: Cuadernos Universitarios, 1991.

FABREGAT I ARRUFAT, Ramon. *Flandes, la Catalunya del nord.* Barcelona: Tipografia Emporium, 1932.

FAURA I HOMEDES, Ricard. *El complot de Prats de Molló.* Barcelona: El Llamp, 1991.

FERNÁNDEZ-RUA, José Luís. *Las conjuras contra la Dictadura, 50 años de la vida política española, 1923-1973,* vol. I. Madrid: Ediciones Giner, 1975.

FERRAN OLIVA, Joan M. *La Constitució catalana de l'Havana.* Lleida: Pagès editors, 2005.

FERRER I SANCHIS, Miquel. *Memòries (1920-1970). 50 anys d'acció política, social i cultural catalana.* Barcelona: Fundació Josep Comaposada - UGT, 2008.

FERRER I ROCA, Joaquim. *Simó Piera: perfil d'un sindicalista. Records i experiencies d'un dirigent de la CNT.* Barcelona: Pòrtic, 1975.

FONTBERNAT I VERDAGUER, Josep. *La batalla de Prats de Molló.* Barcelona: Proa, 1930.

FRANCÈS I LADRÓN DE CEGAMA, Josep Maria. *Memorias de un cero a la izquierda.* Ciutat de Mèxic: Olimpo, 1962.

GONZÁLEZ CALLEJA, Eduardo. «Emigración e Insurgencia. El catalanismo radical entre Francia y España (1922-1931)», a: CANAL I MORELL, Jordi; CHARLON, Anne, i PIGENET, Phryné (eds.), *Les exils catalans en France,* París: Université Paris-Sorbonne, 2005.

GONZÁLEZ CALLEJA, Eduardo. «Más allá de La Rotonde: los exiliados antiprimorriveristas en París (1923-1930)», a: MARTÍNEZ, Fernando; CANAL I MORELL, Jordi; LEMUS LÓPEZ, Encarnación (eds.), *París, ciudad de acogida. El exilio español durante los siglos XIX y XX*, Madrid, Sociedad Estatal de Conmemoraciones Culturales/Marcial Pons Historia, 2010, p. 183-233.

GUILLAMET LLOVERAS, Jaume. *El setmanari L'Opinió i la fundació d'Esquerra Republicana de Catalunya (1928-1931).* Barcelona: Fundació Josep Irla, 2021.

IVERN I SALVÀ, Maria Dolors. *Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936).* 2 volums. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988-1989.

JARDÍ I CASANY, Enric. *Francesc Macià. El camí de la llibertat (1905-1931)*. Barcelona: Aymà, 1977.

KENNY, Colum. *Midnight in London. The Anglo-Irish Treaty Crisis 1921.* Dublin: Eastwood Books, 2021.

LA PORTE FERNÁNDEZ-ALFARO, Pablo. *El desastre de Annual y la crisis de la Restauración en España (1921-1923).* Tesi doctoral. Universidad Complutense de Madrid, 2003.

LERROUX GARCÍA, Alejandro. *Al servicio de la República.* Barcelona: J. Morata, 1930.

LÓPEZ DE OCHOA, Eduardo. *De la Dictadura a la República.* Barcelona: Editorial Zeus, 1930.

Francesc MACIÀ. *Des de França, carta del senyor Macià. Les cròniques de Francesc Macià com a corresponsal a la Primera Guerra Mundial.* Barcelona: Símbol, 2003.

MADRID I ALIER, Francesc. *Els exiliats de la Dictadura. Reportatges i Testimonis.* Barcelona: Antoni López, 1930.

MARCO MIRANDA, Vicent. *Las conspiraciones contra la dictadura (1923-1930).* Madrid: Tebas, 1975.

MARLÉS I SANS, Josep. *En commemoració dels Fets de Prats de Molló del 1926.* Perpinyà: Centre Cultural Català, 1992.

MARSÁ, Ángel i Eduardo CARBALLO. *Alejandro Lerroux ante el momento político.* Barcelona: Horizonte, 1930.

MARTÍ i JULIÀ, Domènec. *Per Catalunya i altres textos.* Barcelona: La Magrana, 1985.

MARTÍNEZ I FIOL, David; ESCULIES I SERRAT, Joan. *L'Assemblea de Parlamentaris de 1917 i la Catalunya rebel.* Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2017.

— *1917. El año en que España pudo cambiar.* Sevilla: Renacimiento, 2018.

MAURÍN I JULIÀ, Joaquim. *Revolución y contrarrevolución en España.* París: Ruedo Ibérico, 1966.

MCGARRY, Fearghal. *The Rising. Ireland: Easter 1916.* New. York: Oxford University Press, 2010.

MIRÓ I RIBA, Jordi; MORERA MENÉNDEZ, Francesc; CRIVILLÉ I ESTRAGUÉS, Florenci. «Una estrella sobre una tomba d'Anderlecht. Francesc Català i Serra, voluntari d'Estat Català als Fets de Prats de Molló, mort a l'exili a Bèlgica», a: PUIG I GORDI, Lluís (coord.) *L'associacionisme cultural i nacional, als Països Catalans, fins a 1939. II Jornades d'Història i Debat Nacional. Prats de Molló, 21 i 22 d'octubre de 2023.* Catarroja-Barcelona: Ed. Afers, 2024, p. 171-200.

MURAY, Joan; RUBIRALTA I CASAS, Fermí. *Vicenç A. Ballester i Camps (1872-1938). Creador de l'estelada.* Barcelona: Dalmau Editor, 2015.

NÚÑEZ SEIXAS, Xosé Manoel. *Entre Ginebra y Berlín: la cuestión de las minorías nacionales y la política internacional en Europa: 1914-1939.* Madrid: Akal, 2001.

PABÓN Y SUÁREZ DE URBINA, Jesús. *Cambó. 1918-1930*, vol. II. Barcelona: Editorial Alpha, 1952-1969.

PAGÈS I BLANCH, Pelai. *Historia del Partido Comunista de España (1920-1930) desde su fundación en abril de 1920 hasta el final de la dictadura de Primo de Rivera, enero de 1930.* Barcelona: Editorial Hacer, 1978.

— *Andreu Nin. Una vida al servei de la classe obrera*. Barcelona: Editorial Laertes, 2009.

PALMA MORENO, Juan Tomás. *Annual 1921. 80 años del desastre.* Madrid: Almena, 2001.

PANDO DESPIERTO, Juan. *Historia secreta de Annual.* Madrid: Altaya, 2008.

PÉREZ NESPEREIRA, Manuel. *Jaume Aiguader. La nació popular.* Barcelona: Fundació Josep Irla, 2018.

— *Ventura Gassol. Una biografia política.* Barcelona: Fundació Josep Irla, 2022.

PÉREZ SOLÍS, Oscar. *Memorias de mi amigo Oscar Perea.* Madrid: Renacimiento, 1929.

PIQUER Y MARTÍN-CORTÉS, Rafael de. *Apuntes para el estudio del comunismo contemporáneo.* Madrid: Talleres tipográficos de Ruiz de Lara, 1928.

PLANCHART I MARTORI, Josep. *Els Fets de Prats de Molló (1926).* Barcelona: Editorial Juris, 1995.

POBLET I GUARRO, Josep Maria. *Història de l'Esquerra Republicana de Catalunya, 1931-1936.* Barcelona: Dopesa, 1976.

— *Jaume Aiguader. Una vida.* Barcelona: Teide, 1977.

Prats de Molló La Presta. Homenatge a Francesc Macià. Codalet: Terra Nostra, 1990.

POMÉS, Jordi; SÀIZ I XIQUÉS, Carles. *Joaquim Pou Mas (1891-1966). Dinamisme i ambició.* Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000.

PUY I JUANICO, Josep. *Alfons Sala i Argemí. Industrial i polític, 1863-1945.* Terrassa: Fundació Arxiu Tobella-Terrassa, 1983.

QUIROGA FERNÁNDEZ DE SOTO, Alejandro. *Miguel Primo de Rivera. Dictadura, populismo y nación.* Madrid: Crítica, 2022.

RIQUER I PERMANYER, Borja de. *Alfonso XIII y Cambó.* Barcelona: RBA, 2013.

— *Francesc Cambó. L'últim retrat,* Barcelona: Ed. 62, 2023.

ROIG I FRANSITORRA, Montserrat. *Rafael Vidiella, l'aventura de la revolució.* Barcelona: Editorial Laia, 1974.

ROIG I ROSICH, Josep Maria. *Francesc Macià. De militar espanyol a independentista català (1907-1923).* Barcelona: L'Esfera dels Llibres, 2006.

— (ed.). *Francesc Macià: Polític, teòric, agitador. Documents (1907-1931).* Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2010.

ROMERO I DALMAU, Alfons. «Martí Vilanova Purcalles, una vida intensament curta (1896-1930)», a: PUIG I GORDI, Lluís (ed.) *Els Fets de Prats de Molló. I Jornades d'Història i Debat Nacional. Prats de Molló, 29 i 30 d'octubre de 2022.* Catarroja-Barcelona: Ed. Afers, 2023, p. 109-118.

ROMERO CUESTA, José. *La verdad de lo que pasó en Vera.* Madrid: Editorial Castro, 1931.

ROSELL i MONTANÉ, Francesc. *L'obra i la personalitat del Dr. Martí i Julià.* Barcelona: Imp. de Marian Galve, 1918.

ROVIRA i VIRGILI, Antoni. *Resum d'història del catalanisme.* Barcelona: Barcino, 1936.

ROY, Joaquim. *Catalunya a Cuba.* Barcelona: Barcino, 1988.

RUBÍ I CASALS, Gemma i ESPINET I BURUNAT, Francesc. *Solidaritat Catalana i Espanya (1905-1909).* Barcelona: Edicions Base, 2008.

RUBIRALTA I CASAS, Fermí. *Miquel Badia. Vida i mort d'un líder separatista.* Barcelona: Duxelm-Fundació Josep Irla, 2011.

— *Daniel Cardona i Civit (1890-1943): una biografia política.* València-Catarroja: Ed. Afers, 2023.

SALLÉS I BONASTRE, Anna. *Quan Catalunya era d'Esquerra.* Barcelona: Edicions 62, 1968.

SANAHUJA I FORGAS, Xavier *...I de Prats de Molló a la Generalitat.* Barcelona: Impremta Industrial, 1932.

SANTASUSANA I CORZAN, Marc. *Quan la CNT cridà independència. Sindicalistes i separatistes catalans contra Primo de Rivera.* Barcelona: Base, 2016.

SARDÀ I HOMS, Zeneida. *Francesc Macià en la intimitat. El President vist per la seva filla Maria.* Lleida: Pagès Editors, 2012.

SHANNON. Liam Lynch. *To Declare a Republic.* Newbridge: Merrion Press, 2023.

SOLDEVILA I ZUBIBURU, Ferran. *Entre la dictadura i la revolució.* (a cura d'Albert Balcells i Enric Pujol). Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2009.

TONA I NADALMAI, Abelard. *Qui va parlar? Prats de Molló: els fets, els homes.* Barcelona: El Llamp, 1984.
UCELAY-DA CAL, Enric. *Estat Català: The Strategies of Separation and Revolution of Catalan Radical Nationalism (1919-1933)*. Tesi doctoral, Columbia University, 1979.
— *La Catalunya populista. Imatge, cultura i política en l'etapa republicana (1931-1939).* Barcelona: La Magrana, 1982.
— *El nacionalisme radical català i la resistencia a la Dictadura de Primo de Rivera, 1923-1931.* Tesi doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona, 1983.
— *Francesc Macià. Una vida en imatges.* Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1984.
UCELAY-DA CAL, Enric; ESCULIES I SERRAT, Joan. *Macià al país dels sòviets.* Barcelona: Edicions de 1984, 2015.
VEIGA, Francisco; MARTÍN, Pablo. *Las guerras de la Gran Guerra (1914-1923).* Madrid: Libros de la Catarata, 2014.
VIDAL I JOVÉ, Joan Francesc. *Històries del meu temps.* Tremp: Llibreria Central, 1970.
VIDIELLA I FRANCH, Rafael. *De París a la carcel de Madrid.* Madrid: Oriente, 1931.
VILA I COMAPOSADA, Marc-Aureli. *Temps viscut, 1908-1978*. Barcelona: El Llamp, 1989.
VILANOVA I KARLSSON, Ingrid; VILANOVA I KARLSSON, Jordi. «Martí Vilanova Purcallas, vist per la seva família», a: PUIG I GORDI, Lluís (coord.) *Constructors de mentalitats. V. Balaguer, Pi i Margall, À. Guimerà i J. A. Clavé. III Jornades d'Història i Debat Nacional. Prats de Molló, 19 i 20 d'octubre de 2024.* Catarroja-Barcelona: Ed. Afers, 2025, p. 99-106.
WOOLMAN, David S. *Abd el-Krim y la guerra del Rif.* Barcelona: Oikos-Tau, 1988.
XAMMAR I PUIGVENTÓS, Eugeni. *Seixanta anys d'anar pel món.* Barcelona: Pòrtic, 1974.
XURIGUERA I PARRAMONA, Ramon. *Els exiliats acusen.* Badalona: Proa, 1930.

B. ARTICLES EN PUBLICACIONS PERIÒDIQUES

COLOMER I POUS, Jaume. «El doctor Domènec Martí i Julià (1861-1917). Un esbós de biografia política», *L'Avenç*, juliol-agost de 1977, p. 10-16.
DURAN I BACH, Carles. «Prats de Molló. Novembre del 1926», *L'Emigrant*, novembre de 1946, p. 19-25.
ELORZA DOMÍNGUEZ, Antonio. «El anarcosindicalisme espanyol bajo la Dictadura (1923-1930). La gènesis de la Federación Anarquista Ibérica (I)», *Revista Trabajo*, vol. 30-40, 1972, p. 126-139.
ESCULIES I SERRAT, Joan. «El nacionalismo radical catalán (1913-1923)», *Spagna Contemporanea*, vol. 43, 2013, p. 7-28.
— «Domènec Latorre i les seves entitats del nacionalisme radical català: L'Avençada, La Barricada i Pàtria Nova (1918-1939)», *Recerques*, vol. 66, 2014, p. 91-121.
— «1935. Reorganitzar ERC des de la presó», *L'Avenç*, novembre 2019, p. 46-51.
— «1924: el mogut estiu de Macià a la Costa Blava», *El País* (Quadern), 26 de juny de 2020, p. 1-3.
— «Matar al rei. El Complot de Garraf», *Sàpiens*, gener 2022, p. 32-43.
— «Atemptar al funeral d'Àngel Guimerà», *La Vanguardia*, 18 de juliol de 2024, p. 33-34.
— «Atrapar al delator del Complot de Garraf», *La Vanguardia*, 13 de maig de 2023, p. 48-49.
— «Atemptar contra Primo de Rivera», *La Vanguardia*, 26 de juliol de 2023, p. 41-42.
— «Els qui van parlar. La delació catalana del complot de Prats de Molló», *Rubrica Contemporanea*, vol. XII, n.25, 2023, p. 187-207.
— «Els últims dies de Primo de Rivera», *La Vanguardia*, 6 d'agost de 2025, p. 29-30.
— «Estat Català, 1922-1931: el partit-moviment independentista que va contribuir al naixement d'ERC», *Eines*, gener de 2023, p. 101-109.
— «Griffith or De Valera? The Split of Catalan Nationalism in the Face of the Irish Civil War», *Nationalities Papers*, 2023, p. 1-18.
— «Jóvenes, catalanistas, separatistas, republicanos y obreristas: un perfil del exilio catalán de 1934», *Rúbrica contemporánea*, 14 (31), p. 195-213.

— «Macià: Les casetes i el llibret», *El País* (Quadern), 28 de gener de 2021, p. 1-3.
— «Macià vs. Rovira i Virgili, descobertes sobre una relació política». *L'Avenç,* juliol-agost 2019, p. 40-44.
— «The Catalan separatist insurrection armament of 1926 in the shadow of the Irish armed decade», *Small Wars & Insurgencies*, 35, 2, (2024), p.338-361.
— «The Cradle of Catalan Separatism: White Collars in Barcelona during WWI», *Studies on National Movements*, 2 (2014), p. 1-20.
ESCULIES I SERRAT, Joan; PETRONIS, Vytautas. «Self-proclaimed diplomats: Catalan-Lithuanian cooperation during WWI», *Nationalities Papers*, vol. 44(1), 2016, p. 340-356.
ESPINAGOSA I MARSÀ, Jaume; GONZALVO I BOU, Gener. «Magí Serés i Roca (1898-1969). Apunts biogràfics», *Urtx*, 1996, p. 263-274.
FONDEVILA, Mariàngels. «Emili Store (1899-1963) un joier oblidat», *Serra d'Or*, octubre de 2000, p. 39-41.
MAHON, Tom. «The secret IRA-Soviet agreement, 1925», *History Ireland*, n.3, vol.17, maig-juny 2009 [online].
MARTÍN RAMOS, Josep Lluís. «La Unió Socialista de Catalunya (1923-1936)», *Recerques*, vol. 4, 1974, p. 159-169.
MOLAS I BATLLORI, Isidre. «Federació Democràtica Nacionalista (1919-1923)», *Recerques*, vol. 4, 1974, p. 137-153.
RODÉS, Jesús M.; UCELAY-DA CAL, Enric. «Una vida significativa: Amadeu Bernadó», *L'Avenç*, desembre de 1978, p. 50-53.
SOLER I PARICIO, Pere. «Ambrose Martin: nacionalista irlandés. Del quarter d'Estat Català a la defensa del govern d'Euzkadi», *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, n.XXXII, 2021, p. 91-122.
UCELAY-DA CAL, Enric. «La crisi dels nacionalistes radicals catalans (1931-1932)», *Recerques*, vol. 8, 1978, p. 159-206.
— «Els enemics dels meus enemics. Les simpaties del nacionalisme català pels "Moros": 1900-1936», *L'Avenç*, juny de 1980, p. 29-40.
— «Protagonistes cercant unabase: els separatistas catalans en la resistencia a la monarquia dictatorial (1923-1931)», *L'Avenç*, març de 1981, p. 42-50.
VALL I SEGURA, Josep. «90 anys d'Esquerra: el partit de masses hegemònic de la Catalunya republicana i popular». *Eines*, setembre de 2021, p. 110-123.
VIUSÀ I CAMPS, Manuel. «Francesc Macià. President de Catalunya». *Som*, 1968.
YÁÑEZ, César. «Catalunya i Ultramar: poder i negoci a les colònies espanyoles, 1750-1914. La història catalana en clau colonial», *Drassana. Revista del Museu Marítim*, n.5, 1996, p. 38-46.

C. PREMSA

Badalona
Nacionalisme (1918)

Barcelona
Campana de Gràcia, La (1870)
Día Gráfico, El (1913)
Diluvio, El (1879)
Estat Català, L' (1918)
Estat Català, L' (1922)
Humanitat, La (1931)
Intransigent, L' (1918)
Intransigent, L' (1931)
Nosaltres Sols! (1931)
Opinió, L' (1928)
Poble Català, El (1904)
Publicidad, La (1878)
> *Publicitat, La* (1922)
Tronada, La (1926)
Vanguardia, La (1881)
Veu de Catalunya, La (1899)

Brussel·les
Dernière Heure, Le (1906)
Peuple, Le (1885)
Soir, Le (1887)
Wallonie, La (1920)

Buenos Aires
Nación Catalana (1923)
Ressorgiment (1916)

Havana, L'
Nova Catalunya, La (1908)
Nova Catalunya, La (1942)
Lleida
Jornada, La (1930)

París
Butlletí de Catalunya (1924)
Butlletí de l'Estat Català (1924)
Butlletí de l'Estat Català (1925)
Illustration, L' (1843)
Matin, Le (1883)
Oeuvre, L' (1904)
Petit Journal, Le (1863)
Rebel·lió Catalana (1929)

Perpinyà
Catalunya i Rosselló (1925)
Éveil catalan, L' (1922)
Indépendant, L' (1846)
Som!.. (1925)

Reus
Foment (1906)

Sant Feliu de Guíxols
Programa, El (1900)

Santiago de Cuba
Butlletí del «Catalunya» Grop Nacionalista Radical (1928)
Nació Catalana (1921)
Pàtria (1924)

Santiago de Xile
Canigó (1927)
Catalunya (1926)
Emigrant, L' (1944)

Tàrrega
Crònica Targarina (1921)

Vendrell, El
Baix Panadés, El (1906)
> *Baix Penadés, El* (1906)
> *Baix Penedès, El* (1927)

Vilanova i la Geltrú
Vilanoví, El (1919)

Barcelona, 4 de novembre de 1931

Àpat commemoratiu del 5è aniversari de la insurrecció de Prats de Molló, celebrat a l'Hotel Lloret.

D'esquerra a dreta: asseguts, Ricard Ymbert, Rafael Ramis, Francesc Macià, Jaume Aiguader, Jaume Miravitlles, Joaquim Terrades, Salvador Botey, Joan Salesas; dempeus, Joan Moragas, Eduard Budó, Joan Blanch, Benet Samper, Carles Duran, Àngel Ferrando, Baldomer Lluís, Emili Store, Francesc Raluy, Francesc Jacas, Ramon Marvà, Ramon Vendrell, Joan Nicolau, Eduard Castells, Josep Marlés, Enric Fontbernat, Joaquim Núñez, Àngel Foix, Manuel Manonelles, Abelard Tona, Alfred Pla, Eudald Carbonell, Ramon Boixader, Pere Marmé, Manuel Gonzàlez i Alba, Salvador Galobardes, Lluís Boixader i Jaume Brugat.

ACAC

Índex onomàstic

Abadal i Calderó, Raimon d' 22
Abate, Erasmo 251
Abd el-Krim 45, 79, 99, 111, 117, 121, 133, 139, 185
Abril i Llinés, Josep 70, 127, 152, 180, 185, 195, 264
Aguilera y Egea, Francisco 139, 151, 153, 193
Aiguader i Miró, Jaume 33, 37, 41, 43, 91, 95, 153, 157, 175, 177, 179, 194, 195, 196, 197, 199, 201, 203, 205, 209, 213, 264, 265, 296
Albert I (de Bèlgica) 197
Albert i Pey, Salvador 35, 45
Alcalá-Zamora, Niceto 193, 199, 201
Alemany, Joan Baptista 185
Alfons XIII 17, 77, 119, 139, 179
Almirall i Llózer, Valentí 31
Alomar i Villalonga, Gabriel 43, 55
Alsius i Clavera, Salvador 286
Álvarez González-Posada, Melquíades 199
Alvear y Pacheco, Marcelo Torcuato de 181
Alzina i Alzina, Joan 67, 79
Andréiev, Leonid 118
Andreu i Abelló, Josep 202
Andreu i Barber, Santiago 22
Aparicio, Ricard 167
Aragay i Daví, Amadeu 204
Arana i Esteve, Joan 182
Arango, Aurelio 186
Argelaguet i Cadafalch, Antoni 119
Argemí i Olives, Francesc 212, 216, 276
Argüés i Sulla, Pura 124, 227
Arlegui y Bayonés, Miguel 91
Armengol i Altayó, Agnès 16
Arquer i Saltor, Jordi 268
Arqués, Ferran 169, 201, 213
Arrien Elordieta, Julián 59
Arrufat i Arrufat, Ramon 169, 209, 263, 265
Audivert i Mir, Pompeu 264, 265
Auleda, Ramon 279
Aznar-Cabañas, Juan Bautista 203
Badia i Capell, Josep 67, 211, 264, 266
Badia i Capell, Miquel 67, 119, 209, 211, 219, 264, 266
Balius i Mir, Jaume 91, 115, 263, 266
Ballester i Camps, Vicenç Albert 29, 65, 264, 267, 280
Ballester i Llasat, Carme 157, 264, 267
Balmadier, Marius 21, 163, 165, 167
Baltà i Botta, Miquel Arcàngel 103, 118, 123, 125, 226, 264, 267
Bargalló i Serra, Maria Dolors 157, 264, 268
Bargalló, Antònia 217
Barneda i Pagès, Marian 174, 216
Barrera i Maresma, Martí 277
Bas i Blasi, Martí 210
Bassols, Josep 123
Batalla, Pere 73
Batista i Roca, Josep Maria 83
Batlle i Planas, Joan 265
Batlle, Antoni 127
Battestini i Galup, Nicolau 204, 205
Baucells i Prat, Josep 22

Bausà i Pla, Enric 264, 268, 282
Beltrani, Tomaso 159, 167, 168, 249, 250, 252, 255
Berenguer y Fusté, Dámaso 197, 199
Bernadó i Calcató, Amadeu 119, 169, 175, 179, 193, 264, 268
Bernaus i Mingot, Josep 166, 216
Berneri, Camillo 254, 259
Bertazzoli, Vittorio 250, 252
Blanch i Tarrès, Joan 155, 216, 217, 296
Blasi, Manuel 157
Bodson, Louise 220
Bofill i Mates, Jaume 27, 59, 77, 87, 117, 205
Boixader i Bonet, Lluís 168, 174, 214, 217, 244, 296
Boixader i Bonet, Ramon 174, 217, 228, 286, 296
Boladeras i Maruny, Joan 95, 113, 123, 147, 209, 264, 269
Bolívar y Palacios, Simón 185
Bonet, Josefina 233
Bonifaci i Mora, Josep 175, 179, 264, 269
Bordas de la Cuesta, Josep 82, 83, 85, 86, 99, 169, 171, 172, 173, 177, 181, 187, 193, 197, 209, 214, 218
Boris III (de Bulgària) 119
Boronat i Font, Roc 161, 167, 168, 172, 173, 176, 205, 209, 214, 218, 222
Borrell i Gambús, Vicenç 211
Borrell, Salvador 123
Bosch, Carme 232
Botey i Padró, Salvador 166, 174, 218, 296
Briand, Aristide 143, 149, 153
Broggi i Vallès, Moisès 237
Broggi i Vallès, Santiago 157
Brossa i Cuervo, Joan 271
Brousse, Emmanuel 65
Brugat i Martí, Jaume 209, 214, 219, 296
Budó i Gibert, Eduard 164, 166, 176, 219, 296
Bugallal Araújo, Gabino 35
Bukharin, Nikolai 131, 133, 137
Bullejos Sánchez, José 125, 135, 137, 145
Busquets i Ventura, Llorenç 43
Caballé i Munill, Pere 122, 147, 149, 166, 181, 219
Cabré, Josep 81, 82, 113, 123
Calabri, Calabrino 164, 166, 174, 248, 252
Calderón Sandino, Augusto Nicolás 185
Cambó i Batlle, Francesc 14, 25, 33, 53, 65, 77, 79, 107, 109, 111, 115
Caminos, Carlos N. 181
Campalans i Puig, Rafael 55
Campañà i Pagès, Eduard 215, 220, 243
Caparó i Sabaté, Antoni 220
Capelleres, Màrius 73
Carano, Domenico 251
Carano, Vincenzo 174, 251, 253
Carbó i Carbó, Eusebi 79, 93, 103, 105, 117, 121
Carbonell i Puig, Salvador 188, 264, 269
Carbonell i Riera, Eudald 147, 149, 171, 214, 220, 296
Cardona i Civit, Daniel 31, 37, 51, 64, 65, 67, 69, 74, 75, 83, 85, 89, 90, 91, 93, 95, 97, 98, 99, 103, 105, 107, 109, 113, 115, 118, 119, 121, 123, 129, 141, 175, 183, 185, 189, 195, 211, 263, 264, 270, 277, 280
Carner-Ribalta, Josep 77, 129, 130, 131, 133, 137, 140, 153, 161, 165, 172, 175, 177, 182, 183, 185, 187, 189, 190, 209, 214, 221, 251, 272
Carrasco i Formiguera, Manuel 94, 103, 115, 201, 264, 270
Carrió i Flamerich, Josep 163, 168, 181, 221
Casals i Freixes, Josep 157, 169, 175, 179, 201, 209, 263, 265, 270
Casals i Nieto, Josep 174, 221
Casanelles i Ibarz, Joan 195, 201
Casanovas i Maristany, Joan 35, 43, 202, 204
Casati, Luigi 253
Castellani, Dario 251
Castelló, Lluís 62
Castells 205
Castells i Roca, Eduard 264, 271, 296
Castells i Roca, Maria 157
Català i Serra, Francesc 176, 222
Cavallé i Llagostera, Pere 205
Cervera i Astor, Leandre 75
Cestari, Senofonte 251
Chaplin, Charles 19
Chiappe, Jean 23, 97, 111, 149
Cid i Pasanau, Joaquim 215
Civardi, Oreste 253
Civit i Vallverdú, Deogràcies 119, 264, 271
Clavé, Pere 188
Collell i Bancells, Jaume 22
Collins, Michael 31, 49
Colomer i Tutau, Antoni 29
Colubret i March, Angelina 225
Comorera i Soler, Joan 55, 62, 181, 281
Companys i Jover, Lluís 23, 35, 43, 45, 143, 193, 195, 197, 203, 205, 207, 211, 228, 267
Companys i Micó, Lluís 267
Compte i Canelles, Jaume 90, 115, 119, 199, 209, 217, 220, 230, 244, 264, 271, 276, 283
Conangla i Fontanilles, Josep 141, 177, 182, 185, 187, 195, 264, 272
Cornudella i Olivé, Jaume 211
Corominas i Macià, Artur 97, 147, 149, 167, 168, 172, 173, 222
Corominas, Joaquim 123
Corominas, Ramon 123
Coromines i Muntanya, Pere 16
Costa i Grané, Joan 166, 222
Costa, Domenico 250, 254
Cot i Vila, Carme 157
Cot, Pierre 173
Crusat i Vidal, Jaume 166, 223
Culla i Clarà, Joan Baptista 286
Cussó i Arnal, Artur 169, 272
D'Annunzio, Gabriele 90, 249, 252, 258
Dalí i Domènech, Salvador 246
Dalmau i Corominas, Ernest Andreu 69, 71, 73, 82, 89, 93, 167, 171, 172, 223

Daroca, Albert 188
de Valera, Éamon 31, 40, 41, 49, 64, 86, 93, 109, 113, 138, 185
Degli Esposti, Amleto 249, 250, 254
Della Casa i Canals, Lluís 166, 223
Demetrio i Danyans, Arístides 263, 272
Dencàs i Puigdollers, Josep 203, 209, 211, 215, 266
Despujol i de Sabater, Ignasi Maria 201
Di Nunzio, Francesco 254
Díez Martín, Paulino 71
Domingo de Arana, José 59
Domingo i Sanjuan, Marcel·lí 23, 43, 45, 55, 79, 82, 86, 87, 143, 145, 193, 201, 203
Donati, Giuseppe 250, 251
Dupont, Gilberte 219
Duran i Albesa, Ramon 29, 31, 33, 37, 38, 41, 43, 65, 86, 263, 273
Duran i Bach, Carles 157, 176, 209, 214, 222, 224, 296
Duran i Isern, Joan 267
Duran i Ventosa, Lluís 14
Eguileor Orueta, Manuel de 59
Elias i Bracons, Feliu 35, 55
Elias, Pere 35
Engels, Friedrich 274
Escaler i Espunyes, Lluís 263, 273, 283
Esparch i d'Ametller, Josep 127, 157, 172, 224
Estelrich i Artigas, Joan 77
Fabra i Poch, Pompeu 273
Fabre, Remei 225
Fabregat i Arrufat, Ramon 37, 118, 119, 165, 172, 175, 177, 181, 185, 187, 191, 193, 197, 214, 224
Fantozzi, Enzo 251
Farreró i Viader, Josep 166, 174, 225
Farssac i Meifrèn, Carles 164, 166, 209, 214, 225
Faulí, Vicenç 123
Fernández Peña, Jovino 285
Fernàndez, J. 37
Ferran i Ribera, Felip 225, 228
Ferran, Carles 73
Ferrando i Vàzquez, Àngel 166, 226, 242, 296
Ferrer i Sanchis, Miquel 118, 175, 264, 273
Ferrer i Torrents, Francesc 119, 264, 274
Ferrer i Vilches, Miquel 43
Feuga, Paul 81
Figueras i Moret, Juli 172, 214, 226
Figueredo y Cisneros, Pedro Felipe 186
Foix i Quer, Àngel 166, 214, 226, 296
Folch i Andreu, Emili 14, 43
Folch i Torres, Joaquim 271
Folguera i Duran, Manuel 29
Fontbernat i Verdaguer, Enric 118, 119, 122, 124, 166, 175, 209, 214, 227, 296
Fontbernat i Verdaguer, Josep 80, 81, 91, 118, 122, 127, 168, 175, 199, 209, 214, 227, 231
Fornons i Dies, Joan 227
Francès i Ladron de Cegama, Josep Maria 205
Francesc Ferran d'Àustria 119
Francís i Ayrol, Francesc 99
Fuad I (d'Egipte) 197
Gabriel, André 217
Gabriel, Pierre 173
Gabrys, Juozas 90
Galán Rodríguez, Fermín 145, 151, 153, 201
Gallastegi Uriarte, Elias 59, 82, 89, 101, 109, 143
Gallemí, Antoni 175
Galobardes i Fuster, Salvador 187, 228, 296
Galofré i Pujol, Esperança 194
Gandhi, Mohandas 40, 41
Garcés i Miravet, Tomàs 37
Garcia 205
García Hernández, Ángel 201
Garcia Oliver, Joan 117, 125
Gargallo i Catalán, Pau 243
Garibaldi, Giuseppe 155, 255
Garibaldi, Ricciotti 23, 155, 157, 159, 165, 167, 169, 171, 172, 173, 251, 255, 259
Garriga i Aleu, Josep 119
Garrós i Peiris, Pere 174, 228
Gassol i Rovira, Ventura 27, 75, 83, 91, 93, 94, 99, 101, 106, 107, 113, 123, 127, 129, 148, 151, 153, 157, 165, 168, 169, 172, 173, 175, 178, 179, 180, 181, 182, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 194, 195, 197, 201, 203, 204, 205, 209, 214, 228, 231
Gaztañaga, Francisco 89, 101, 103, 109
Georgiev, Konstantin 119
Ghini, Silvio 167, 174, 255, 258
Gibellino, Giovanni 250, 255
Gibert i Galtés, Emili 164, 166, 174, 176, 212, 229
Gibert i Perotti, Maria Teresa 204
González i Alba, Manuel 157, 169, 213, 264, 271, 274, 296
González Palacios 188
Gràcia i López, Manel 241
Grané i Navarro, Josep 181, 229
Granier-Barrera, Emili 119, 175, 185, 264, 274
Grant i Sala, Josep 264, 275
Gras 203
Grau i Miró, Marian 29, 101, 103, 129, 161, 264, 275
Grau i Ros, Felip 264, 275
Griffith, Arthur 31
Gual i Teixidor, Joan 156, 181, 229
Gualandi, Bruno 251
Guasch i Pons, Artur 230
Guastaroba, Armando 256
Guimerà i Jorge, Àngel 35, 83
Guinart i Castellà, Miquel 205
Gullón y Gómez, Antonio 77, 82, 91, 127
Herriot, Édouard 79, 82, 111, 153
Humbert-Droz, Jules 135, 137
Hurtado, Josep 123
Ibáñez del Campo, Carlos 185
Irla i Bosch, Josep 43, 205
Isern i Dalmau, Eusebi 38, 41, 43
Ivern, Camil 73
Jacas i Fontané, Francesc 166, 181, 230, 296

Joffre i Plas, Josep 81, 93
Jordi V (del Regne Unit) 31
Joyce, James 31
Julià i Pedrol, Jaume 119, 264, 271, 276
Junoy i Muns, Josep Maria 72
Kàmenev, Lev 137, 138
Kerney, Leopold Harding 109
Kosciuszko, Tadeus 185
Lafagette, Roger 82
Lajara i Gutiérrez, Josep 115
Lamarca i de Mier, Eugènia 65, 73, 85, 86, 89, 104, 115, 155, 165, 191, 196
Larrañaga, Adolfo de 89
Latorre i Soler, Domènec 51, 57, 264, 276
Layret i Foix, Francesc 14
Leizaola Sánchez, Jesús Maria de 59
Lenin (veure: Ulianov, Vladímir Ilitx)
Lerroux i Garcia, Alejandro 15, 143, 193, 201
Lingua de Saint-Blanquat, Henri de 81
Lladó i Figueres, Josep Maria 202
Llangort i Majoral, Pelegrí 29, 37, 264, 276
Llauneta i Camps, Simó 115, 123, 127, 195, 263, 277
Lleonart, Francesc 101
Llimona i Bruguera, Josep 271
Llorens, Rafael 123
Lloret i Ordeix, Pere 16, 35, 45
Lloyd George, David 19
Lluhí i Vallescà, Joan 195, 197, 199, 201, 204, 205
Lluís i Cuxart, Baldomer 230, 296
Loewel, Pierre 173
López de Ochoa, Eduardo 139, 193
López i Franch, Josep 182
Lossada y Canterac, Carlos de 65
Lucibello, Luigi 250, 256
Lussu, Emilio 256
Lynch, Liam 49
Machado y Morales, Gerardo 185, 187
Macià i Ambert, Francesc 22
Macià i Lamarca, Joan 64, 74, 165, 177, 189
Macià i Lamarca, Josefina 74, 85, 155
Macià i Lamarca, Maria 73, 85, 86, 87, 89, 155, 165, 191, 196
Macià i Llussà, Francesc 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 31, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 41, 43, 44, 45, 47, 48, 49, 50, 51, 53, 55, 56, 57, 59, 61, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 77, 79, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 89, 90, 91, 93, 94, 95, 96, 97, 99, 101, 103, 104, 105, 107, 109, 111, 113, 115, 117, 118, 119, 121, 123, 125, 127, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 137, 138, 139, 140, 141, 143, 145, 147, 148, 149, 151, 153, 154, 155, 157, 159, 161, 162, 163, 165, 167, 169, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 211, 213, 214, 215, 216, 218, 221, 223, 224, 226, 228, 231, 234, 235, 240, 246, 249, 259, 263, 267, 269, 270, 272, 273, 275, 276, 277, 279, 280, 282, 283, 284, 296
MacSwiney, Terence 55
Mallafré i Tort, Josep Maria 37
Mallol i Bosch, Macià 201
Maluquer i Viladot, Joan 199
Mambelli, Guglielmo 250, 256, 257
Manén i Artés, Pere 59, 264, 277, 283
Manonelles i Vilalta, Manuel 166, 171, 214, 231, 296
Marcolin, Fioravante 174, 248, 257
Margarit, Enric 38
Marial i Tey, Juli 14
Marlés i Farrés, Ramon 232
Marlés i Sans, Joaquim 73, 165, 167, 168, 181, 214, 231, 279
Marlés i Sans, Josep 27, 165, 167, 173, 174, 175, 181, 195, 214, 231, 232, 279, 286, 296
Marmé i Mas, Pere 164, 166, 167, 232, 296
Marsans i Solà, Lluís 33, 37, 263, 264, 277
Martí i Bofarull, Bernabé 16
Martí i Català, Lluís 232
Martí i Farreras, Ramon 153, 166, 233
Martí i Julià, Domènec 13, 16, 17, 33, 39, 51, 53, 55, 283
Martí Pérez, José 185, 189
Martí, Ramon 22
Martin, Ambrose Victor 109
Martínez Anaya, Carlos 188
Martínez Anido, Severiano 91, 94, 95, 99
Martínez Risco y Agüero, Vicente 59
Marvà i Martínez, Ramon 233, 296
Marx, Karl 274
Mas, Aurora 226
Maseras i Galtés, Alfons 77
Massó i Llorens, Manuel 79, 123, 175, 181, 183, 185, 195
Matteotti, Giacomo 87
Matteucci, Guido 21, 159, 165
Maura Gamazo, Miguel 199, 201
Maurín i Julià, Joaquim 72, 233
Maurras, Charles 43, 72
Meschi, Alberto 251
Mezzari, Gaetano 257
Milans del Bosch Carrió, Joaquim 147
Mimó i Caba, Claudi 264, 278
Mimó i Raventós, Pau 278
Mir i Mas, Jaume 174, 175
Miravitlles i Navarra, Jaume 119, 175, 214, 233, 244, 246, 296
Mitjà, Dolors 224
Molinero i Canut, Manuel 234
Montserrat i Oromí, Núria 204
Moragas i Crous, Joan 172, 220, 234, 296
Moral i Reig, Rosa 224
Morella i Muntada, Josep 172, 173, 234, 235
Morella i Muntada, Lluís 172, 173, 176, 234, 235
Morella i Muntada, Pere 8, 172, 173, 234, 235
Moret y Prendergast, Segismundo 17
Mori i Ballester, Benet 175, 264, 278
Morigi, Celso 250, 253, 256, 257
Muntal i Gramunt, Joaquim 264, 278

Muntanyà i Guasch, Francesc 38, 264, 279
Muntanyà i Guasch, Ramon 279
Murall i Monclús, Salvador 43
Murillo i Mombrú, Josep 29, 35, 193, 264, 279
Mussolini, Benito 21, 23, 67, 87, 155, 159, 167, 255, 259
Musté i Masip, Ramon 264, 279
Mössner, Maria Louise 236
Nadal i Colomer, Josep 235
Nadal i Mallol, Hipòlit 181, 195, 264, 280
Nicolau d'Olwer, Lluís 27, 72, 74, 75, 77, 79, 81, 82, 83, 87, 90, 117, 118
Nicolau i Pi, Joan 155, 161, 168, 212, 214, 217, 236, 253, 258, 286, 296
Nin i Pérez, Andreu 131, 137, 141
Noailles, Anna de 81
Noguer i Comet, Ramon 29, 33, 35
Nougués i Subirà, Julià 43
Novoa, José 127
Núñez i Roig, Joaquim 27, 147, 149, 156, 166, 174, 181, 214, 236, 296
Nuvoli, Scipio 258
Ollé i Jové, Miquel 205
Oller, Amadeu 102
Pagès i Mercader, Manuel 31, 33, 37, 65, 67, 83, 85, 90, 91, 93, 94, 113, 115, 123, 129, 264, 280, 283
Pagès i Piernau, Josep 142, 214, 215, 236
Painlevé, Paul 111, 143
Palacín i Soldevila, Ricard 202
Palacios Ramón, Alfredo Lorenzo 181, 183
Palau i Casellas, Fermí 29, 37, 264, 280
Palau i Florensa, Sebastià 174, 237
Pallarols i Cantal, Isidre 235, 237, 246
Parera i Saurina, Antoni 271
París i Roca, Diego 101
Parra, Antonio 71
Pélissier, Jean 82, 90
Pellicer i Broggi, Josep Lluís 171, 174, 189, 237
Perelló i Domingo, Marcel·lí 90, 115, 119, 264, 281
Perenya i Reixachs, Alfred 18, 43
Pérez Salas, Jesús 64
Pestaña Núñez, Ángel 35
Peters, Jean 216
Peyrí i Rocamora, Antoni 74, 196, 201
Pi i Sunyer, August 35
Pi i Sunyer, Josep Maria 27
Piera i Marsà, Manuel 181, 238
Piera i Pagès, Simó 95
Pina i Felipa, Francesc 175, 179, 209
Pineda i Fargas, Josep 29, 264, 281
Pla i Casadevall, Josep 82, 85, 99
Pla i Lluís, Alfred 171, 238, 296
Pla, J. 175
Planas i Casas, Josep 265
Planchart i Martori, Josep 211
Poincaré, Raymond 67, 153
Pons, Pere 182
Pou i Mas, Joaquim 264, 281
Pou i Sabater, Josep Maria 38, 264, 282
Pou i Solà, Lluís 174, 238
Prat de la Riba i Sarrà, Enric 13, 14, 53, 111
Primo de Rivera y Orbaneja, Miguel 21, 63, 64, 65, 68, 71, 77, 85, 87, 89, 91, 99, 103, 119, 121, 131, 133, 138, 139, 141, 143, 151, 153, 155, 165, 181, 183, 192, 197, 199, 215, 282, 283
Princip, Gavrilo 119
Puch i Ferrer, Antoni 69, 71, 264, 282
Puig i Cadafalch, Josep 63
Puig i Esteve, Josep 22
Puig i Ferreter, Joan 194
Puig i Masdeu, Josep 239
Puig Pujades, Josep 43
Puig, Ramon 73
Pujol i Font, Joan Lluís 202, 204
Pujol, Conxita 243
Quezon y Molina, Manuel Luis 82
Quiñones de León, José 21, 23, 82, 155, 165
Quintana de Leon, Albert de 43
Raffuzzi, Lazzaro 155, 159
Rahola i Llorens, Carles 43
Raluy i Poudevida, Francesc 264, 268, 282, 296
Rameil, Pierre 153
Ramis i Romans, Rafael 167, 175, 176, 177, 187, 193, 195, 197, 264, 283, 296
Recasens i Nevarri, Jaume 239
Renaudel, Pierre 82
Repilado, Pere 188
Reynaud, Paul 97
Ribas i Carreras, Rafael 156, 239
Riera i Puntí, Josep 29, 37, 38, 45, 59, 94, 115, 264, 277, 283
Ripamonti, Francesco 174, 248, 249, 258
Risco, Vicente (veure: Martínez Risco y Agüero, Vicente)
Riu i Puig, Isidre 43
Riu i Vendrell, Ramon 43
Rius i Rius, Manuel 50
Rizzoli, Arturo 155, 167, 171, 172, 173, 249, 250, 258
Robert i Rabadà, Pau 43
Robles i Bertran, Francesc 181, 240
Rodríguez González, César 71
Rodríguez Pena, Cipriano 215
Rodríguez Salas, Eusebi 236
Roig i Pruna, Daniel 264, 283
Romañach i Corominas, Primitiu 240
Rossell i Vilar, Pere Màrtir 37
Rovira i Canals, Josep 161, 163, 169, 171, 172, 175, 177, 214, 240
Rovira i Virgili, Antoni 27, 38, 49, 51, 61, 74, 75, 77, 87, 107, 109, 111, 115, 117, 118, 119, 205
Ruiz, Joan 123
Sagarna, Antonio 181
Salas i Farriol, Ferran 174, 241
Salas i Ros, Lídia 241
Salas, Emili 241
Salat i Ferrando, Salvador 65, 67
Salcines i Morlote, Felip 188
Salerno, Aldo 164, 166, 248, 249, 250, 251, 259
Salesas i Solé, Joan 241, 296
Salvat-Papasseit, Joan 37
Samper i Grande, Benet 122, 144, 156, 174, 209, 214, 241, 296

Sanahuja i Forgas, Xavier 73
Sánchez Guerra, José 193, 197, 199
Sànchez i Reyes, Rafael 242
Sánchez Ocaña, Rafael 127
Sandino, Augusto César (veure: Calderón Sandino, Augusto Nicolás)
Sandiumenge i Puig, Magí Pius 83
Santaló i Parvorell, Miquel 43, 202
Sanz, Marcela 257
Savorelli, Angelo 21, 163, 165, 251, 255, 259
Scivoli, Ferdinando 159, 165, 251, 259
Seguí i Rubinat, Salvador 47
Semeraro, Sante 260
Seras i Isern, Pere 62, 264, 284
Serés i Roca, Magí 166, 242
Serra i Moret, Manuel 51, 55
Serracchioli, Giuseppe 259
Solans i Solé, Ramon 166, 226, 242
Solé i Pujal, Manuel 243
Soler i Damians, Joan 65, 67, 79, 90, 264, 284
Soler i Rebollart, Enric 166, 243
Soler, Domènec 37
Soley, J. 175
Somoza, Alfredo 59
Soula, Camil 75, 79, 82
Stalin, Ióssif 137
Store i Alloza, Emili 243, 296
Sugrañes i Gras, Màrius 73
Suñol i Pla, Antoni 41
Tango, Tullo 250, 260
Tàpies i Puig, Antoni 271
Tareeva Pavlova, Olga 131
Tarradellas i Joan, Josep 205
Tarragó i Ballús, Xavier 174, 244
Terrades i Pascual, Joaquim 122, 156, 174, 244, 296
Tona i Nadalmai, Abelard 95, 118, 119, 161, 171, 175, 214, 244, 296
Tormo i Sandrós, Vicenç 166, 245
Torrell i Eulàlia, Francesc 174, 245
Torres i Barberà, Humbert 29, 43, 69, 205
Torres i Picart, Josep 211
Torrès, Henry 151, 172, 173
Trabal i Sans, Josep Antoni 205
Traversi, Carlo 248, 260
Traverso, Mario 261
Trias i Comas, Bartomeu 22
Trias i Maxencs, Alfons 82
Trotski 137, 138
Uliànov, Vladímir Ilitx 90
Uribe-Echevarría Beldarrain, Telesforo 59
Vàchier i Pallé, Jaume 204, 205
Vallès i Pujals, Joan 22
Vallès i Ribot, Josep Maria 14
Vallmitjana 67
Valmaggi, Aurelio 261
Valmaggi, Giovanni 250, 257, 261
Vandervelde, Emile 177, 191
Vendrell i Peiró, Ramon 164, 166, 245, 296
Ventós i Casadevall, Ernest 43, 202
Ventosa i Calvell, Joan 14
Ventosa i Roig, Joan 202
Ventura i Sureda, Josep 189
Vidal de Llobatera, Pelai 27
Vidiella i Franch, Rafael 105, 117, 123, 125
Vila 205
Vila i Comaposada, Marc-Aureli 157, 169, 213, 264, 284
Vila i Gudayol, Rafael 237, 246
Vila i Tremoleda, Martí 246
Vilalta i Vidal, Antoni 202
Vilanova i Purcallas, Martí 163, 167, 168, 169, 172, 175, 177, 193, 197, 199, 246
Vilaplana i Comellas, Pere 228, 247
Vinyes, Francesc 73
Violet, Gustau 91
Vivancos i Ferrés, Santiago 175, 264, 285
Vuillermoz, Victor Robert 153
Washington, Georges 185
Weyler y Nicolau, Valeriano 139, 151, 193
Xammar i Sala, Josep Maria 62, 264, 285
Ymbert i Antònia, Ricard 264, 285, 296
Ysern i Plans, Joan 142, 166, 174, 212, 247
Zamora Mosquera, Federico 59
Zanasi, Gelindo 249, 250, 261
Zévaès, Alexandre 173
Zinóviev, Grigori 135, 137, 138

Novembre de 1926
Benet Samper,
soldat d'Estat Català
de vint-i-un anys
conjurat a Prats de Molló.
AEB

El 1919 el diputat Francesc Macià funda i lidera la Federació Democràtica Nacionalista (FDN), el primer partit polític explícitament independentista de la història de Catalunya. Tres anys després, el 1922, la FDN dona pas a **Estat Català,** una organització que va més enllà d'un estricte partit polític per esdevenir, a partir de la dictadura de Primo de Rivera, un moviment obert que, esgotades les vies polítiques, busca l'alliberament del país també per la via militar.

Els intensos nou anys de vida d'**Estat Català** —amb l'episodi central dels Fets de Prats de Molló de 1926—, fins a la seva dissolució el 1931, en la confluència del catalanisme republicà d'esquerres que representa la fundació d'ERC, són el preàmbul que permetrà el desvetllament definitiu de la consciència nacional del país i la recuperació de la Generalitat de Catalunya, la institució d'autogovern abolida per les armes dos segles abans.

FUNDACIÓ IRLA

Joan Esculies Serrat (Manresa, 1976)
Escriptor i historiador. Màster of Sciences en Nacionalisme pel Birkbeck College de la University of London i doctor en Història per la UPF. Professor de la UVic–UCC i de la UOC. La seva recerca se centra en l'evolució del separatisme català, els paral·lels del catalanisme amb altres moviments nacionals i les trajectòries dels presidents de la Generalitat republicana. Entre les seves publicacions destaquen: *Macià al país dels sòviets* (2015), en col·laboració amb Enric Ucelay-da Cal; *Josep Fontbernat, conseller de Tarradellas* (2017); *Artemi Aiguader. Posar ordre a la rereguarda* (2021); *Tarradellas, una certa idea de Catalunya* (2022); i *Joan Selves. De l'alcaldia republicana de Manresa a governar l'ordre públic de Catalunya* (2023).